

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ALTUN YARUK'TAKİ FİLLERİN EŞDİZİM SÖZLÜĞÜ

Hatice AKYOL

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Habibe YAZICI ERSOY

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

HAZİRAN 2022

ALTUN YARUK'TAKİ FİİLLERİN EŞDİZİM SÖZLÜĞÜ

Hatice AKYOL

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2022

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hatice AKYOL

02/06/2022

ALTUN YARUK'TAKİ FİİLLERİN EŞDİZİM SÖZLÜĞÜ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hatice AKYOL

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Haziran 2022

ÖZET

Çalışmanın amacı Eski Uygur Türkçesi dönemine ait Altun Yaruk adlı eserde yer alan fiillerin eşdizim örüntülerini saptamak, böylelikle de fiillerin çeşitli dilsel bağlamlarda kazanmış oldukları farklı anlam ve değerleri tespit ederek eserin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmaktır. Bu amaçla çalışmada hem sıklık hem de anlam temelli yaklaşım birleştirilerek bütüncül bir yaklaşım benimsenmiş ve fiillerin eşdizimleri tespit edilirken bir ya da birden fazla metnin analizine imkân tanıyan WordSmith Tools (8.0) adlı yazılımdan yararlanılmıştır. Ayrıca çalışmada anlam temelli yaklaşım gereğince fiillerin kurduğu birliktelikler diğer kelime kombinasyonlarından belirli ölçütler dâhilinde ayrılmıştır. Araştırma sonucu elde edilen eşdizimler bağlı bulundukları kelime türü dikkate alınarak sınıflandırılmış ve çalışmanın sözlük kısmında alfabetik olarak sıralanmıştır. Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmanın ortaya konma nedenine, önemine, amacına ve yöntemine yer verilmiş; ikinci bölümde ise WordSmith Tools (8.0) yazılımının en belirgin özellikleri tanıtılmıştır. Üçüncü kısımda eşdizim terimi, eşdizime ilişkin yaklaşımlar, eşdizimlerin özellikleri ve sınıflandırılmaları son olarak da eşdizimleri saptamada kullanılan ölçütler ele alınmıştır. Dördüncü bölüm sözlük kısmıdır ve eserde tespit edilen eşdizimlere burada yer verilmiştir. Sonuç kısmında ise elde edilen bulguların analizi sunulmuştur.

Bilim Kodu : 30101
Anahtar Kelimeler : Eşdizim, fiil, Altun Yaruk, Eski Uygur Türkçesi
Sayfa Adedi : 437
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Habibe YAZICI ERSOY

COLLOCATION DICTIONARY OF VERBS IN ALTUN YARUK

(M.Sc. Thesis)

Hatice AKYOL

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

June 2022

ABSTRACT

The aim of the study is to determine the collocation patterns of the verbs of the work called Altun Yaruk belonging to the Old Uighur Turkic period; thereby contributing to a better understanding of the work by determining the different meanings and values that verbs have acquired in various linguistic contexts. For this purpose, a holistic approach was adopted by combining both frequency and meaning-based approaches in the study, and software called WordSmith Tools (8.0) was used, which allows the analysis of one or more texts while determining the collocations of verbs. In addition, according to the meaning-based approach in the study, the co-occurrence use of verbs is separated from other word combinations within certain criteria. In addition, according to the meaning-based approach in the study, the co-occurrences formed by the verbs are distinguished from other word combinations within certain criteria. The collocations obtained as a result of the research were classified according to the type of word they belonged to and were listed alphabetically in the dictionary part of the study. The study consists of five sections. In the first section, the reason, importance, purpose and method of the study are given. In the second section, the most prominent features of WordSmith Tools (8.0) are introduced. In third section, the term collocation, collocation approaches, properties and classification of collocations and finally the criteria used to determine collocations are discussed. The fourth chapter is the dictionary part and the collocations determined in the work are included here. In Conclusion section, the analysis of the obtained findings is presented.

Science Code	: 30101
Key Words	: Collocation, verb, Altun Yaruk, Old Uighur Turkic
Page Number	: 437
Supervisor	: Prof. Dr. Habibe YAZICI ERSOY

TEŞEKKÜR

Tez konumun belirlenmesinde beni yönlendirerek konu üzerinde çalışmamı sağlayan, yenilikçi ve titiz tutumu ile çalışmanın her aşamasında bana destek olup bilgi ve tecrübesini benimle paylaşan kıymetli hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Habibe YAZICI ERSOY'a çok teşekkür ederim.

Çalışmanın başında konuyla ilgili olarak sormuş olduğum sorulara nazik geri dönüşleri için Prof. Dr. Nihal ÇALIŞKAN'a, Dr. Özlem AKSU KURTOĞLU'na ve özellikle Dr. Öğr. Üyesi Bekir Tahir TAHİROĞLU'na ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak her koşulda beni destekleyerek her zaman yanımda olan sevgili arkadaşım Lütfiye KARAÇETE'ye, sevgili ablam Tuğba AKYOL GÜVENEN'e ve aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLoların LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xx
RESİMLERİN LİSTESİ.....	xxi
KISALTMALAR	xxii
1. GİRİŞ	1
2.WORDSMITH TOOLS	7
2.1. Kelime Listesi Oluşturma.....	7
2.2. İndeks Listesi Hazırlama ve Eşdizim Çıkarımı	10
2.3. Bağlamlı Dizin ve Eşdizim Analizi	13
3. EŞDİZİMLİLİK	17
3.1. Eşdizim Kavramı	17
3.2. Eşdizimliliğe İlişkin Yaklaşımlar	21
3.2.1. Sıklık Temelli Yaklaşım	21
3.2.2. Anlam Temelli Yaklaşım.....	25
3.3. Eşdizimlerin Sınıflandırılması.....	31
3.4. Eşdizimlerin Özellikleri.....	37
3.4.1. Ön Üretimlilik.....	37
3.4.2. Keyfilik	38
3.4.3. Yineleme.....	39
3.4.4. Alan Eğilimli Olma.....	40

3.4.5. İki veya Daha Fazla Ögeden Oluşma	40
3.5. Eşdizimleri Saptamada Kullanılan Ölçütler	41
3.5.1. Dilbilgisel Biçimlenmişlik.....	42
3.5.2. Genelleşme	43
3.5.3. Anlamsal Şeffaflık	44
3.5.4. Değiştirilebilirlik.....	45
3.5.5. Anlam Özelleşmesi	48
3.5.6. Anlamsal Birlik.....	49
4.SÖZLÜK.....	51
A.....	52
B.....	80
Ç.....	118
E.....	122
I.....	134
İ.....	136
K.....	141
M.....	225
N.....	227
O.....	238
Ö.....	245
S.....	252
T.....	265
U.....	346
Ü.....	353
Y.....	363
5. SONUÇ	399

KAYNAKLAR	403
EK-1.	409
ÖZGEÇMİŞ.....	413
SIKLIK DİZİNİ	415
FİİL ESASLI EŞDİZİMLİLER DİZİNİ	427

TABLÖLARIN LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 3.1. Hil'in (2000: 51) eşdizim sınıflandırması	34
Tablo 3.2. Benson ve diğerlerinin dilbilgisel eşdizim kategorileri	36
Tablo 3.3. Benson ve diğerlerinin sözcüksel eşdizim kategorileri.....	37
Tablo 3.4. Howart'ın (1998b: 170) kısıtlı eşdizimlerde özelleşmiş anlam taşıyan bileşenleri gösterimi	49
Tablo 4.1. Aç- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	52
Tablo 4.2. Aç- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	53
Tablo 4.3. Açıl- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	53
Tablo 4.4. Açın- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	54
Tablo 4.5. Adır- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	57
Tablo 4.6. Adır- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	58
Tablo 4.7. Adırtla- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	59
Tablo 4.8. Agtın- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	60
Tablo 4.9. Ak- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	61
Tablo 4.10. Akıt- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	62
Tablo 4.11. Al- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	63
Tablo 4.12. Alangur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	66
Tablo 4.14. Alkın- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	67
Tablo 4.15. Amra- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	67
Tablo 4.16. Arı- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	68
Tablo 4.17. Arın- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	68
Tablo 4.18. Arıt- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	69
Tablo 4.19. Arta- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	70

Tablo 4.20. As- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	71
Tablo 4.21. Asıl- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	72
Tablo 4.22. Astur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	73
Tablo 4.23. Aşa- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	74
Tablo 4.24. Aşat fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	75
Tablo 4.25. Ata- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	76
Tablo 4.26. Ay- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	78
Tablo 4.27. Ayıt- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	78
Tablo 4.28. Baça- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	80
Tablo 4.29. Baçat- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	80
Tablo 4.30. Bar- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	80
Tablo 4.31. Basıntur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	85
Tablo 4.32. Basıt- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	86
Tablo 4.33. Başla- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	87
Tablo 4.34. Bat- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	89
Tablo 4.35. Bedize- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	89
Tablo 4.36. Bedizet- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	89
Tablo 4.37. Bekle- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	90
Tablo 4.38. Bıçtur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	90
Tablo 4.39. Bışrun- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	90
Tablo 4.40. Bir- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	92
Tablo 4.41. Bol- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	100
Tablo 4.42. Boşut- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	106
Tablo 4.43. Bozul- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	107
Tablo 4.44. Bul- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	108

Tablo 4.45. B���r- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	114
Tablo 4.46. B��t- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	115
Tablo 4.47. B��t��r- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	117
Tablo 4.48. ��al- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	118
Tablo 4.49. ��a��ur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	118
Tablo 4.50. ���kit- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	119
Tablo 4.51. Emgen- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	122
Tablo 4.52. Emget- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	124
Tablo 4.53. Emle- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	124
Tablo 4.54. Er- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	126
Tablo 4.55. Ert- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	127
Tablo 4.56. Ertür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	129
Tablo 4.57. Etizdür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	130
Tablo 4.58. Evir- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	130
Tablo 4.59. I��g��n- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	134
Tablo 4.60. Id- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	134
Tablo 4.61. Üç- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	136
Tablo 4.62. Ögle- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	136
Tablo 4.63. ��lin- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	137
Tablo 4.64. ��n- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	137
Tablo 4.65. ���le- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	138
Tablo 4.66. ��t- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	139
Tablo 4.67. Kal- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	141
Tablo 4.68. Kan- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	141
Tablo 4.69. Kantur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	143

Tablo 4.70. Kavış- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	146
Tablo 4.71. Kavşur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	147
Tablo 4.72. Kaz- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	152
Tablo 4.73. Kazgan- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	152
Tablo 4.74. Ked- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	154
Tablo 4.75. Kedi- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	155
Tablo 4.76. Kel- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	155
Tablo 4.77. Kelür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	161
Tablo 4.78. Kev- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	161
Tablo 4.79. Kıl- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	163
Tablo 4.80. Kılın- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	193
Tablo 4.81. Kıltur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	194
Tablo 4.82. Kın- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	195
Tablo 4.83. Kir- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	196
Tablo 4.84. Kit- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	200
Tablo 4.85. Kiter- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	202
Tablo 4.86. Kod- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	204
Tablo 4.87. Kodıkar- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	205
Tablo 4.88. Kodtur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	205
Tablo 4.89. Kol- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	206
Tablo 4.90. Kolun- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	208
Tablo 4.91. Kongrul- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	211
Tablo 4.92. Kömül- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	212
Tablo 4.93. Kör- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	212
Tablo 4.94. Körkit- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	215

Tablo 4.95. Körün- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	216
Tablo 4.96. Köti- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	216
Tablo 4.97. Kötrül- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	217
Tablo 4.98. Kötür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	219
Tablo 4.99. Köyür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	221
Tablo 4.100. Kuru- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	222
Tablo 4.101. Kutgar- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	223
Tablo 4.102. Kutrul- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	223
Tablo 4.103. Küçet- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	224
Tablo 4.104. Mengile- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	225
Tablo 4.105. Möngré- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	226
Tablo 4.106. Nomla- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	227
Tablo 4.107. Nomlat- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	236
Tablo 4.108. Okıt- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	238
Tablo 4.109. Olur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	240
Tablo 4.110. Ornan- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	241
Tablo 4.111. Ornat- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	242
Tablo 4.112. Oz- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	242
Tablo 4.113. Ozgur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	243
Tablo 4.114. Öçür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	245
Tablo 4.115. Öğretin- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	245
Tablo 4.116. Ökün- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	246
Tablo 4.117. Öngedtür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	247
Tablo 4.118. Ötün- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	248
Tablo 4.119. Saç- sıklık ve eşdizim bilgisi	252

Tablo 4.120. Sakın- sıklık ve eşdizim bilgisi.....	253
Tablo 4.121. Sakıntur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	255
Tablo 4.122. Sanç- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	255
Tablo 4.123. Sıgta- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	256
Tablo 4.124. Sıgtaş- sıklık ve eşdizim bilgisi	256
Tablo 4.125. Sing- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	257
Tablo 4.126. Soçul- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	257
Tablo 4.127. Sön- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	258
Tablo 4.128. Sözle- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	259
Tablo 4.129. Sözleş- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	263
Tablo 4.130. Sugul- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	263
Tablo 4.131. Süzül- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	264
Tablo 4.132. Tamtur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	265
Tablo 4.133. Tap- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	266
Tablo 4.134. Tapın- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	266
Tablo 4.135. Tarı- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	268
Tablo 4.136. Tarık- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	268
Tablo 4.137. Tarkar- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	269
Tablo 4.138. Tart- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	273
Tablo 4.139. Tartıl- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	274
Tablo 4.140. Tat- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	275
Tablo 4.141. Tatgan- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	275
Tablo 4.142. Tayan- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	275
Tablo 4.143. Taydur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	277
Tablo 4.144. Teg- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	278

Tablo 4.145. Tegin- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	288
Tablo 4.146. Tegür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	291
Tablo 4.147. Tepre- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	296
Tablo 4.148. Tez- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	298
Tablo 4.149. Tılangur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	298
Tablo 4.150. Tın- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	299
Tablo 4.151. Tıngla- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	301
Tablo 4.152. Tık- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	302
Tablo 4.153. Tile- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	303
Tablo 4.154. Tit- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	304
Tablo 4.155. Titre- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	306
Tablo 4.156. Tog- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	307
Tablo 4.157. Tokı- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	308
Tablo 4.158. Tonan- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	310
Tablo 4.159. Tök- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	310
Tablo 4.160. Tökül- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	310
Tablo 4.161. Törçi- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	311
Tablo 4.162. Töri-/törü- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	312
Tablo 4.163. Töşe- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	313
Tablo 4.164. Tur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	314
Tablo 4.165. Turgur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	321
Tablo 4.166. Tuş- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	323
Tablo 4.167. Tut- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	325
Tablo 4.168. Tutun- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	335
Tablo 4.169. Tuy- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	335

Tablo 4.170. Tuyun- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	339
Tablo 4.171. Tüg- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	339
Tablo 4.172. Tüke- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	340
Tablo 4.173. Türt- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	341
Tablo 4.174. Tüş- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	342
Tablo 4.175. Tüşe- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	344
Tablo 4.176. Ugra- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	346
Tablo 4.177. Uk- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	346
Tablo 4.178. Ula- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	347
Tablo 4.179. Ulı- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	348
Tablo 4.180. Ulış fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	348
Tablo 4.181. Ur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	349
Tablo 4.182. Ursuk- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	350
Tablo 4.183. Urtur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	350
Tablo 4.184. Ut- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	351
Tablo 4.185. Uza- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	352
Tablo 4.186. Üdrül- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	353
Tablo 4.187. Ün- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	355
Tablo 4.188. Üntür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	358
Tablo 4.189. Ür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	358
Tablo 4.190. Üste- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	359
Tablo 4.191. Üstel- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	360
Tablo 4.192. Üz- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	361
Tablo 4.193. Üzül- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	362

Tablo 4.194. Yad- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	363
Tablo 4.195. Yadı- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	365
Tablo 4.196. Yadtur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	368
Tablo 4.197. Yag- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	368
Tablo 4.198. Yagıt- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	369
Tablo 4.199. Yalina- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	370
Tablo 4.200. Yaltır-/yaltrı- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	371
Tablo 4.201. Yan- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	371
Tablo 4.202. Yanç- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	373
Tablo 4.203. Yançıl- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	373
Tablo 4.204. Yangkur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	374
Tablo 4.205. Yap- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	374
Tablo 4.206. Yapşım- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	375
Tablo 4.207. Yar- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	375
Tablo 4.208. Yarlıka- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	376
Tablo 4.209. Yaru- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	378
Tablo 4.210. Yarut- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	378
Tablo 4.211. Yaşa- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	380
Tablo 4.212. Yaşına- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	380
Tablo 4.213. Yat- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	381
Tablo 4.214. Yavaltur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	382
Tablo 4.215. Yayıl- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	382
Tablo 4.216. Yaykal- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	382
Tablo 4.217. Yıdışka- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	383
Tablo 4.218. Yıgla- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	383

Tablo 4.219. Yıglaş- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	384
Tablo 4.220. Yi- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	384
Tablo 4.221. Yilpi- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	385
Tablo 4.222. Yiltir- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	385
Tablo 4.223. Yırçile- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	386
Tablo 4.224. Yit- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	386
Tablo 4.225. Yokad- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	387
Tablo 4.227. Yorı- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	388
Tablo 4.228. Yör- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	394
Tablo 4.229. Yu- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	395
Tablo 4.230. Yuk- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	395
Tablo 4.231. Yun- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	394
Tablo 4.232. Yungla- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi	395
Tablo 4.233. Yürünger- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi.....	395

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.1. Cowie'nin (1988: 131) Sözcük Birleşimleri Kategorisi	26
Şekil 3.2. Mel'cuk'un (1998: 30) Sözcük Birleşimleri Modellemesi	28
Şekil 5.1. Altun Yaruk'taki Fiillerin Eşdizim Dağılımı	399

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Ekran Görüntüsü 2.1. Sıklık Sırasına Dayalı Kelime Listesi.....	8
Ekran Görüntüsü 2.2. Alfabetik Sıraya Dayalı Kelime Listesi.....	8
Ekran Görüntüsü 2.3. Sözcükbirimleştirilmiş Fiil Görünümü	9
Ekran Görüntüsü 2.4. Kolunmak Fiili Lemmas Sütun Görünümü	10
Ekran Görüntüsü 2.5. İndeks Listesi	11
Ekran Görüntüsü 2.6. Emgenip Birimi Eşdizim Çıkarımı	12
Ekran Görüntüsü 2.7. Concord Aracı Ayarlamaları	13
Ekran Görüntüsü 2.8. Uyumluluk Dizini	14
Ekran Görüntüsü 2.9. Birtü Birimi Eşdizim Analizi.....	15

KISALTMALAR

Kısaltmalar

Açıklamalar

ATY

Anlam Temelli Yaklaşım

AY

Altun Yaruk

STY

Sıklık Temelli Yaklaşım

bk.

Bakınız

s.

Sayfa

vb.

Ve benzeri

vd.

Ve diğerleri

WST

WordSmith Tools

1. GİRİŞ

Başta sözlükbilim, dilbilim ve derlem dilbilim olmak üzere diğer pek çok alandaki en güncel tartışmalardan birisi eşdizim kavramıdır. Terimin güncel kalmasındaki en önemli etkenlerden birisi kavram hakkında hâlâ kesin ve net sınırların çizilememiş olmasıdır. Pek çok araştırmacının terime ilişkin mevcut belirsizlikleri giderme isteği kavramın disiplinlerarası irdelenen merkezî bir konu hâline gelmesine neden olmuş; bu da kavrama yönelik yeni işlevlerin tanımlanmasına ve terimin giderek artan bir öneme sahip olmasına yol açmıştır.

Eşdizim literatürde farklı şekillerde kullanılan ve anlaşılan bir terimdir. Herhangi bir bireyin zihinsel sözlüğü oldukça geniş olmakla birlikte aynı zamanda farklı sabitlik derecelerine sahip öğrenilmiş ifadeleri kapsayan geniş bir repertuardan oluşur. Zihinsel sözlük içinde eşdizimler ise doğal olarak meydana gelen tüm metinlerin üretilmesinde ve anlaşılmasında en etkili güçtür. Deneysel çalışmalara dayanan bulgular dilin yapısal ve mantıksal işleyişinde eşdizimlerin geniş ölçüde yer aldığını ve söz varlığında sayılarının on binlerceyi bulduğunu destekler niteliktedir (Bahns, 1993: 56-57; Nesselhauf, 2005: 1). Öyle ki Hill'e göre sözlü veya yazılı olarak üretilen tüm doğal metinlerin büyük bir yüzdesini iki, üç, dört hatta beş kelimeden meydana gelen eşdizimler oluşturmaktadır. Tahminler değişiklik göstermekle birlikte duyulan, söylenen, okunan ve yazılan her şeyin hemen hemen yüzde 70'inin *sabit ifadeler* (fixed expression) şeklinde bulunduğu söylenebilir (Hill, 2000: 49-53).

Hill'in eşdizimleri ikiden daha fazla yapılar olarak ele alması Hausmann (1989:1010), Mel'cuk (1998:30) vb. gibi araştırmacılara göre tartışma konusu olsa da burada dikkat çeken asıl kısım eşdizimlerin dil üretiminde büyük oranda etkin bir rol oynadıklarının vurgulanmasıdır. Öte yandan eşdizimlerin önemini sadece nicel çoklukları bakımından değerlendirmek oldukça dar bir perspektif sunmaktadır. Bahns ve Eldaw (1993b: 109), Nesselhauf (2003: 223) vb. gibi diğer pek çok araştırmacı da yabancı dil öğretiminde hedef dili akıcı, anadili konuşuruna yakın ve ileri düzeyde kullanmanın en etkili yolunun yeterli eşdizim bilgisine sahip olmakla doğrudan ilgili bulunduğu konusunda hemfikirdir.

Diğer taraftan birçok araştırma alanına inceleme konusu olan eşdizimlilik özellikle sözlükbilim için ayrı bir odak noktası hâline gelmiştir. Yabancı dil öğretiminde karşılaşılan en temel sorunlardan birisi kelimelerin birleştirilebilirliği

sorunudur. Bu sorun öğrencilerin yeni karşılaştıkları kelimelere yönelik eşdizim bilgisinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu, dil öğrenenlerin oluşturduğu *weak tea* (açık çay) yerine **feeble tea* ya da *strong tea* (demli çay) yerine **powerful tea*¹ gibi hatalı ifadelerle örneklenebilir. Bu durumda geleneksel sözlükler başta olmak üzere diğer pek çok sözlük türünde eşdizimlerin rolünü ve önemini tartışan sözlükbilimciler hem kelimelerin doğru ve etkili kullanımını hem de dilde hâkimiyet kazanılmasını sağlamak amacıyla hedef dilin eşdizim sözlüklerini hazırlamışlardır. Söz konusu sözlükler diğer geleneksel sözlüklerden farklı olarak girişte tek kelimenin anlamını vermek yerine belirli bir kelimenin hem sık birlikte kullanımlarını hem de diğer kelimelerle birlikte kullanımında kazandığı anlamı verir. Dolayısıyla eşdizim sözlükleri bir dilin daha etkili ve anadili konuşuru düzeyinde kullanılmasını sağlayan önemli bir araçtır (Bahns, 1993: 56-58; Hill ve Levis, 1997: 6, Gyllstad, 2007: 1).

Bununla birlikte eşdizim sözlüklerinin yalnızca çağdaş dilde değil aynı zamanda bir dilin arkaik unsurlarını bünyesinde barındıran tarihî dönem eserlerinde de ele alınmasının oldukça önemli olduğu düşünülür. Şöyle ki tarihî metin yayımcılığında araştırmaların daha çok bu eserlerin transliterasyon, transkripsiyon ve aktarım üzerine yoğunlaştığı dolayısıyla da bu metinlerin anlamsal çözümlemeleri ve anlam oluşturma süreçlerinin geri planda kaldığı görülür. Özellikle Türkçenin tarihî dönem eserleri için hazırlanan sözlüklerde herhangi bir sözcüğün verilen sözlük anlamının kelimenin geçtiği farklı bağlamlarda ifade edilen anlamı karşılamadığı gözlenir. Başka bir deyişle herhangi bir sözcüğün diğer kelime ya da kelimelerle kurduğu birliktelik sonucu sahip olduğu anlamsal bir farklılık söz konusudur ve genel amaçlı hazırlanan sözlükler bu anlam farklarını ifade etmede yeterli değildir. Bu bağlamda hem tarihî metinlerin daha iyi anlaşılmasında hem de Türkiye Türkçesine aktarımında her bir eser için ayrı ayrı eşdizim sözlüklerinin oluşturulması özel bir öneme sahiptir (Ağca, 2018: 12-16).

Bu nedenle Türkçenin tarihî dönem eserleri için eşdizim sözlüklerinin hazırlanması bir gerekliliktir. Böyle bir gereklilik bu çalışmanın ortaya çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Çalışma Eski Uygur Türkçesi döneminin önemli eserlerinden Altun Yaruk'ta bulunan fiillerin oluşturduğu eşdizimsel örüntüleri incelemektedir. Buna göre çalışma,

¹ “*” sembolü ile belirtilen kullanımlar hatalı oluşturulan kelime kombinasyonlarını gösterir.

konu edinilen eserde geçen fiillerin kurdukları eşdizim ilişkisi nasıl bir dağılım sergilemektedir? sorusu üzerine temellendirilmiştir.

Bu çalışmanın temel araştırma amacı eserde geçen fiillerin kurduğu dizimsel ilişkileri eşdizim açısından incelemek böylelikle de fiillerin metin ve bağlam çerçevesinde kazanmış olduğu farklı anlam ve değerleri tespit ederek eserin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmaktır.

Bu amaç doğrultusunda çalışma Ceval KAYA tarafından 1994 yılında yayınlanan Uygurca Altun Yaruk (Giriş, Metin ve Dizin) adlı eser temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Söz konusu eser çalışmanın bundan sonraki kısmında AY kısaltması ile anılacaktır.

Metinde yer alan fiillerin eşdizimlerinin saptanabilmesi için bir ya da daha fazla metnin incelenmesini sağlayarak istatistiksel analiz imkânı sunan WordSmith Tools (8.0) adlı yazılımdan yararlanılmıştır.² Ayrıca çalışmada, eşdizimleri belirlemede sıklıkla kullanılan anlam temelli ve sıklık temelli geleneğin her ikisi de birleştirilerek bütüncül bir yaklaşım benimsenmiştir.

Çalışmanın ilk aşamasını temel analiz birimi olarak bir fiilin tüm sözcükbiçimlerinin ayrı ayrı düğüm kelimesi (eşdizimliliği araştırılan birim) olacak şekilde belirlenmesi oluşturmaktadır. Yani çalışma eşdizimlilikle sözcükbiçim düzeyinde ilgilenmektedir. Buna göre *ba-* (bağlamak) fiilinin *badı*, *baguluk*, *bamak*, *bamakdın*, *bamış*, *bap*, *basun* vb. gibi bütün biçimleri metin bağlamında eşdizimlilik açısından ayrı ayrı sorgulanmıştır.

Eşdizim çalışmalarının bir diğer meselesi eşdizimsel aralığın belirlenmesidir. Özellikle sıklık temelli bir eşdizim çalışması için en uygun aralığın belirlenmesi her zaman bir tartışma konusu olmuştur. Eşdizimsel aralıkla kastedilen şey düğüm sözcüğün sağında ve solunda yer alan düğümle anlam ilişkisi olduğu düşünülen sözcüksel öğelerin sayısıdır (Cowan, 1989: 18). Martin ve diğerlerine göre “istatistiksel testler aracılığıyla, ilgili tüm bilgilerin %95’inden fazlası -5 ve +5 aralığındaki eşdizimlerin incelenmesiyle (noktalama işaretleri dikkate alınmadan) elde edilebilir” (1983: 84). Sinclair ise ampirik çalışma sonuçlarına dayanarak eşdizimsel aralık için -

² WordSmith Tools ile ilgili en belirgin özellikler tezin ilerleyen bölümlerinde tanıtılacağından burada detaylandırılmamıştır.

4 +4 sözcüklük mesafeyi önermiş ve aralığın “optimum değerde” sabitlenene kadar değiştirilmesi gerektiğini de belirtmiştir (1990: 170). Bu doğrultuda tezde AY metnindeki fiillerin eşdizimlerinin saptanabilmesi için eşdizimsel aralığın -6 +6 olacak şekilde alınması kararlaştırılmıştır. Aralığın yukarıda önerilenlere göre biraz daha geniş seçilmesinde Eski Uygur Türkçesinin girift, kompleks ve devrik cümle yapıları etkili olmuştur.

Çalışma için gerekli belirlemeler yapıldıktan sonra WordSmith Tools yazılımı aracılığıyla .txt formatındaki metnin bir sözcük listesi hazırlanmış ve ardından eşdizimliliği sorgulanacak olan fiiller tek tek listeden tespit edilmiştir. Sonraki aşamada collocates ve indeks kısmında düğüm sözcükle anlamsal açıdan ilişkili olduğu saptanan kelime ya da kelime öbekleri belirlenmiş ve bağlamlı dizin (concordance) kısmında ayrı ayrı incelenerek fiillerin kurmuş olduğu birliktelikler titiz bir şekilde saptanmıştır. Çalışmada bütüncül bir yaklaşım benimsenmiş olduğundan anlam temelli yaklaşım odağında bu sözcük birliktelikleri diğer kelime birlikteliklerinden (serbest birleşimler, deyimler, ikilemeler, birleşik sözcükler) belirli ölçütler dâhilinde ayrılmış ve eşdizim olduğu belirlenen birlikteliklere çalışmanın sözlük kısmında şu şekilde yer verilmiştir:

kel-: Gelmek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Kel-</i>	190	%0,25

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Açıgı kel-	İsim+fiil	41	3
Emgek kel-	İsim+fiil	170	3
Kirtüdin kel-	İsim+fiil	305	35
Odunup kel-	Zarf-fiil+fiil	4	2
Yakın kel-	Zarf+fiil	39	8
Yala kel-	İsim+fiil	10	2
Yiil kel-	İsim+fiil	20	2

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

açıgı kel- “kederlenmek, hüüzlenmek, dertlenmek”

Ötrü açığıları kelip yaşları tökülü et'özleri titreyü sakını sözleyü yitiñsiz ulug mungadmakka tegip... “Daha sonra üzülp ağlayarak bedenleri titreyip düşünüp söylemesi imkânsız (derecede) çok kederlenip...” (AY 456/3-6, s.256)

Çalışmanın sözlük kısmında madde başı olan fiilin Türkiye Türkçesindeki anlamı yazılmış ardından oluşturulan ilk tabloda fiilin metin içinde ne sıklıkta geçtiği ve bunun eserde yer alan kelimelerin yüzdesi olarak ne olduğu bilgisine yer verilmiştir. Diğer tabloda ise fiilin eşdizim örüntüsü ile ilgili detaylı bilgiler sunulmuştur.

Daha sonra tespit edilen eşdizimlerin metinde geçtiği bağlamlar sıralanmıştır. Bir eşdizimin bağlam içinde gösterim üst sınırı yirmi olacak şekilde belirlenmiştir. Eğer sıralanan eşdizimler metinde yirmiden fazla bulunuyorsa bunlar bağlamsal kullanımı olmadan sadece metinde geçtiği paragraf ve satır numaraları ile birlikte Ek kısmında gösterilmiştir.

Çalışmada Eski Türkçe cümlelerin Türkiye Türkçesine aktarımında üçüncü kitap beşinci bölüm için Mehmet Ölmez'in (1991) çalışmasından, dördüncü kitap için Hacer Tokyürek'in (2018) eserinden, beşinci kitap için Erdem Uçar'ın (2009) doktora çalışmasından, altıncı kitap için Özlem Ayazlı'nın (2012) eserinden, yedinci ve sekizinci kitap için Engin Çetin'in (2020a, 2020b) eserlerinden, Aç Pars hikâyesi için Zemire Ahmet'in (2009) yüksek lisans tezinden ve Saadet Çağatay'ın (1945) çalışmasından, yine onuncu kitap için de Zemire Gulcalı'nın (2015) doktora çalışmasından yararlanılmıştır. Aktarımı olmayan diğer bölümlerin Türkiye Türkçesine aktarımı için Ahmet Caferoğlu'nun *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü* ve S. G. Clauson'un *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish* adlı eserlerinden faydalanılmıştır.

Çalışma beş ana bölümden oluşturmaktadır. İlk bölüm Giriş kısmıdır ve bu bölümde çalışmanın öneminden, ortaya konma sebebinden, amacından ve yönteminden bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise WordSmith Tools (8.0) yazılımının en belirgin özellikleri tanıtılmıştır. Üçüncü bölüm kuramsal çerçeveyi sunmaktadır. Burada literatürdeki farklı eşdizim tanımlarına, saptanmalarında kullanılan yaklaşımlara ve ölçütlere son olarak da eşdizimlerin özelliklerine yer verilmiştir. Dördüncü bölüm çalışmanın sözlük kısmını oluşturmaktadır. Eserde eşdizim olduğu saptanan yapılar alfabetik olarak sıralanmıştır. Son kısım ise elde edilen verilerin değerlendirildiği sonuç bölümüdür.

2. WORDSMITH TOOLS

WordSmith Tools gelişmiş seçeneklere sahip bir metin analiz programıdır³. Burada fazla detaya girilmeden programın en belirgin özellikleri tanıtılacak ve söylemler ekran görüntüleri ile desteklenecektir⁴. Bu noktada asıl amaç elde edilen bulgulara ilişkin detaylı bilgi sunmaktır. WST'nin geliştiricisi Mike Scott'tur. İlk sürümü 1996 yılında araştırmacıların erişimine sunulan yazılımın toplam sekiz versiyonu geliştirilmiş; bu çalışmada ise en son versiyonu olan 8.0. sürümü kullanılmıştır. WST ücretsiz bir yazılım olmakla birlikte tercihe göre lisanslı şekilde de kullanılabilir. WST ücretsiz bir yazılım olmakla birlikte tercihe göre lisanslı şekilde de kullanılabilir.

WST'de bir metin analizi gerçekleştirmek için araştırmaya konu olan metin ya da metinlerin .txt, .html ve .xml uzantısına sahip olması gerekir. Çalışmada AY'nin .txt uzantısı kullanılmıştır. WST üç ana araca sahiptir. *Wordlist* aracı hem sıklık hem de alfabetik sıraya dayalı bir kelime listesi oluşturulmasını; *concord* aracı herhangi bir kelime ya da kelime öbeğinin bağlamda kullanım şekillerinin incelenmesini; *keywords* aracı ise metinlerdeki anahtar kelimelerin tespit edilmesini sağlar. Ayrıca programın kelimelerin eşdizimlilik bilgisini sunması sözcüklerin metin içindeki alışılmış kullanımlarının tespit edilmesine ve kelime kalıplarının çıkarılmasına olanak tanımaktadır. Aşağıda sırasıyla bu bilgilere yer verilecektir.

2.1. Kelime Listesi Oluşturma

AY'de bulunan fiillerin eşdizimlerinin saptanabilmesi için ilk önce eserin kelime listesi oluşturulmuş ardından eşdizimleri sorgulanmak üzere tek tek bütün fiiller listeden seçilmiştir. WST'de analizi yapılacak olan metin ya da metinlerin bir kelime listesini oluşturmak için sırasıyla; Wordlist | File | Chose Text seçenekleri tıklanmalı ardından araştırmaya dâhil edilecek metin/metinler seçilmelidir. Bu işlemlerden sonra WST yazılımı hem sıklık hem de alfabetik sıralı olacak şekilde bir kelime listesi sunacaktır:

³ Bundan sonra söz konusu yazılım için çalışma boyunca WST kısaltması kullanılacaktır.

⁴ WordSmith Tools hakkında daha ayrıntılı bilgi için bk. <https://www.lexically.net/wordsmith>.

N	Word	Freq.	%	Texts	%	Dispersion	Lemmas	Set
2	BO	1.310	1,70%	1	100,00%	0,92		
3	OL	1.119	1,45%	1	100,00%	0,94		
4	TİP	874	1,13%	1	100,00%	0,92		
5	YME	760	0,98%	1	100,00%	0,91		
6	NOM	692	0,90%	1	100,00%	0,90		
7	ÜZE	643	0,83%	1	100,00%	0,87		
8	MEN	596	0,77%	1	100,00%	0,74		
9	ERSER	551	0,71%	1	100,00%	0,81		
10	TENGİRİ	528	0,68%	1	100,00%	0,84		
11	ATLIG	524	0,68%	1	100,00%	0,85		
12	ERÜR	516	0,67%	1	100,00%	0,66		
13	ULUG	513	0,66%	1	100,00%	0,89		
14	ÖTRÜ	511	0,66%	1	100,00%	0,86		
15	TÖRLÜG	441	0,57%	1	100,00%	0,75		
16	EDGÜ	419	0,54%	1	100,00%	0,81		
17	BİLGE	399	0,52%	1	100,00%	0,75		

Ekran Görüntüsü 2.1. Sıklık Sırasına Dayalı Kelime Listesi

N	Word	Freq.	%	Texts	%	Dispersion	Lemmas	Set
2	A	5		1	100,00%	0,71		
3	ABARH	1		1	100,00%	0,00		
4	ABASVAR	1		1	100,00%	0,00		
5	ABIDARIM	3		1	100,00%	0,00		
6	ABIMUKI	1		1	100,00%	0,00		
7	ABIŞIK	14	0,02%	1	100,00%	0,35		
8	ABITA	5		1	100,00%	0,40		
9	ABİYAS	1		1	100,00%	0,00		
10	AÇ	29	0,04%	1	100,00%	0,55		
11	AÇA	33	0,04%	1	100,00%	0,77		
12	AÇALA	1		1	100,00%	0,00		
13	AÇARI	15	0,02%	1	100,00%	0,47		
14	AÇARIG	4		1	100,00%	0,35		
15	AÇARIKA	1		1	100,00%	0,00		
16	AÇDAÇI	1		1	100,00%	0,00		
17	AÇDIM	1		1	100,00%	0,00		

Ekran Görüntüsü 2.2. Alfabetik Sıraya Dayalı Kelime Listesi

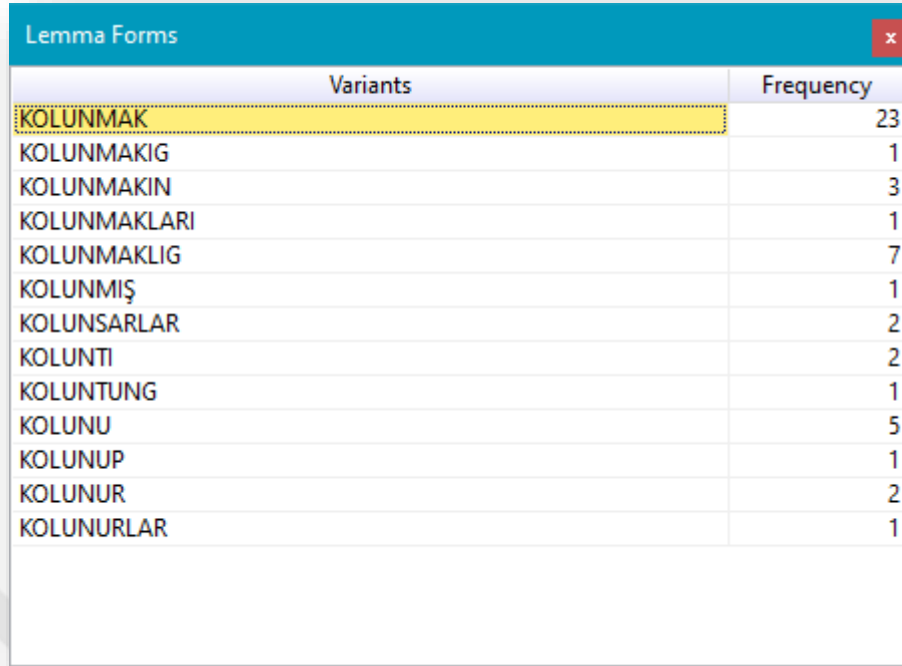
Bir kelime listesi metin dosyalarında her kelimenin ne sıklıkta geçtiğini, bunun metinde geçen kelimelerin yüzdesi olarak ne olduğunu ve her kelimenin kaç tane metin

dosyasında bulunduğunu gösterir. Ekran görüntüsü 2.1 ve 2.2’de görüldüğü üzere her kelimenin sözcükbiçimleri listede ayrı ayrı sıralanmıştır. Giriş bölümünde de belirtildiği üzere çalışmada her bir fiilin bütün sözcükbiçimleri eşdizimlilik açısından sorgulanmıştır. Bu noktada tez çalışmasında bir fiilin metin içi sıklığını ve metin içi yüzdeliğini göstermek için yazılımın *sözcükbirimleştirme* (lemmatization) özelliğinden yararlanılmıştır. Bu işlem manuel olarak her bir sözcükbiçimin fare ile baş sözcüğe sürüklenerek bırakılması ile gerçekleştirilmektedir. Ekran görüntüsü 2.3. *kolun-* (istemek, rica etmek) fiilinin sözcükbirimleştirilmiş biçimini gösterir:

N	Word	Freq.	%	Texts	%	Dispersion	Lemmas
4.240	KOLULUG	1		1	100,00%	0,00	
4.241	KOLUNÇUG	1		1	100,00%	0,00	
4.242	KOLUNGASIN	1		1	100,00%	0,00	
4.243	KOLUNMAK	50	0,06%	1	100,00%	n/a	kolunmak[23]
4.244	KOLUNMAKIG	1		1	100,00%	0,00	
4.245	KOLUNMAKIN	3		1	100,00%	0,30	
4.246	KOLUNMAKLARI	1		1	100,00%	0,00	
4.247	KOLUNMAKLIG	7		1	100,00%	0,27	
4.248	KOLUNMIŞ	1		1	100,00%	0,00	
4.249	KOLUNSAKLAR	2		1	100,00%	0,35	
4.250	KOLUNTI	2		1	100,00%	0,35	
4.251	KOLUNTUNG	1		1	100,00%	0,00	
4.252	KOLUNU	5		1	100,00%	0,20	
4.253	KOLUNUP	1		1	100,00%	0,00	
4.254	KOLUNUR	2		1	100,00%	0,00	
4.255	KOLUNURLAR	1		1	100,00%	0,00	
4.256	KOLUT	3		1	100,00%	0,51	

Ekran Görüntüsü 2.3. Sözcükbirimleştirilmiş Fiil Görünümü

Bu işlem yapıldıktan sonra üstü çizili görünen sözcükbiçimlerin sıklığı *kolunmak* fiilinin sıklık sütununda gösterilir ve bu çizili ögeler *lemmas* sütununda ayrı ayrı gösterilir. Eğer lemmas sütunu daha ayrıntılı görülmek istenirse sütuna çift tıklanmalıdır. Ardından baş sözcüğe eklenen her bir sözcükbiçim ve bu sözcükbiçimlerin sıklığının gösterildiği şöyle bir pencere açılacaktır:

Variants	Frequency
KOLUNMAK	23
KOLUNMAKIG	1
KOLUNMAKIN	3
KOLUNMAKLARI	1
KOLUNMAKLIG	7
KOLUNMIŞ	1
KOLUNSARLAR	2
KOLUNTI	2
KOLUNTUNG	1
KOLUNU	5
KOLUNUP	1
KOLUNUR	2
KOLUNURLAR	1

Ekran Görüntüsü 2.4. Kolunmak Fiili Lemmas Sütun Görünümü

2.2. İndeks Listesi Hazırlama ve Eşdizim Çıkarımı

İndeks listesinin ana işlevi bir ya da birden fazla kelimenin metin içi konumu hakkında detaylı bilgi sunmaktır. Bir indeks listesi hazırlamak için sırasıyla şu adımlar takip edilmelidir:

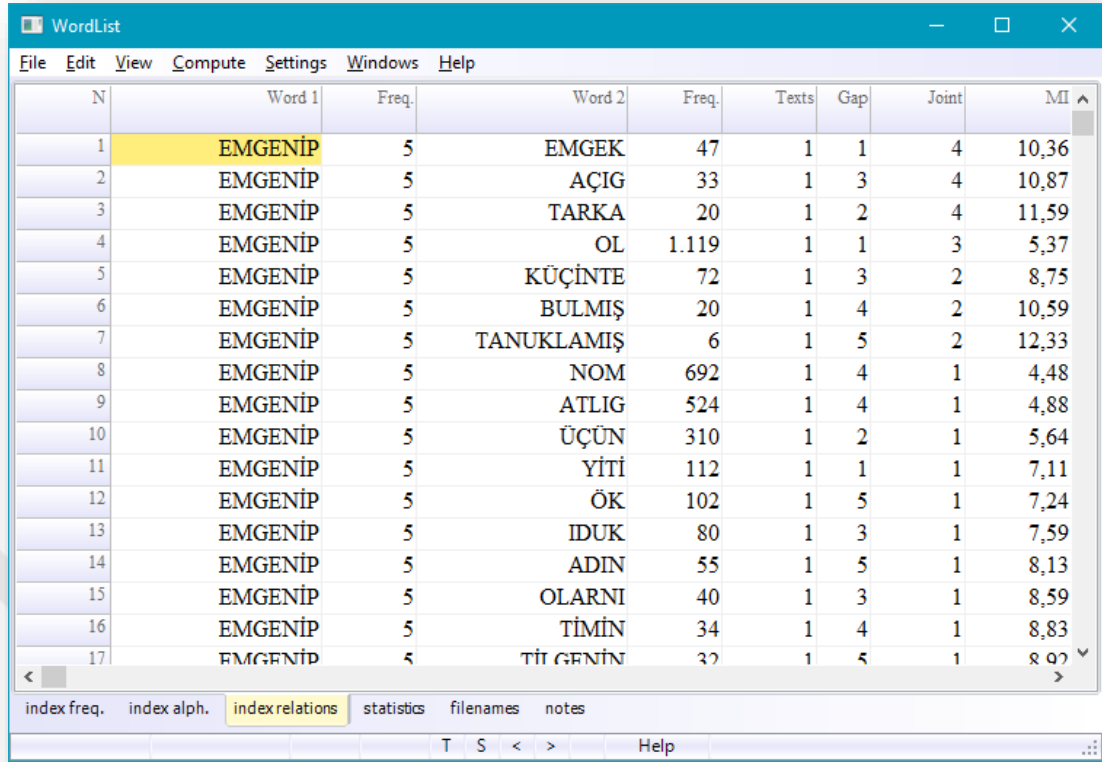
Wordlist | File | Choose Text | Make/Add to Index

Bu adımlar gerçekleştirildikten sonra program kelime listesine benzer bir indeks listesi sunacaktır. İndeks listesinin görünümü şu şekildedir:

File Edit View Compute Settings Windows Help					
N	Word	Freq.	%	Texts	%
511	EMGEK	47	0,06	1	100,00
512	EMGEKDİN	13	0,02	1	100,00
513	EMGEKİ	5		1	100,00
514	EMGEKİĞ	6		1	100,00
515	EMGEKİN	21	0,03	1	100,00
516	EMGEKKE	17	0,02	1	100,00
517	EMGEKLER	5		1	100,00
518	EMGEKLERİĞ	5		1	100,00
519	EMGEKLERİN	10	0,01	1	100,00
520	EMGEKLERİNTİN	15	0,02	1	100,00
521	EMGEKLİĞ	36	0,05	1	100,00
522	EMGENİP	5		1	100,00
523	EMGETMEKİN	5		1	100,00
524	ENETKEK	7		1	100,00
525	ENG	112	0,14	1	100,00
526	ENGEYÜ	6		1	100,00
527	ENGİİ Kİ	15	0,02	1	100,00
< >					
index freq. index alph. statistics filenames notes					
2.194 entries	Row 522	0%			EMGENİP

Ekran Görüntüsü 2.5. İndeks Listesi

İndeks listesinde çeşitli istatistiksel testler kullanılarak bir ya da birden fazla kelime arasındaki ilişkiler gözlemlenebilir. Örneğin *emgenip* (acı çekmek) biçiminin metinde diğer kelimelerle kurduğu eşdizimsel ilişkileri gözlemek için ilk önce *compute* (hesaplamak) ardından *relationships* (ilişkiler) seçeneği tıklanmalıdır. Sonrasında gelen ekran şu şekildedir:

The screenshot shows the WordList application window. The menu bar includes File, Edit, View, Compute, Settings, Windows, and Help. The main window displays a table with the following columns: N, Word 1, Freq., Word 2, Freq., Texts, Gap, Joint, and MI. The table lists 17 pairs of words, with 'EMGENİP' as Word 1 and various words as Word 2. The 'indexrelations' tab is selected at the bottom.

N	Word 1	Freq.	Word 2	Freq.	Texts	Gap	Joint	MI
1	EMGENİP	5	EMGEK	47	1	1	4	10,36
2	EMGENİP	5	AÇIG	33	1	3	4	10,87
3	EMGENİP	5	TARKA	20	1	2	4	11,59
4	EMGENİP	5	OL	1.119	1	1	3	5,37
5	EMGENİP	5	KÜÇİNTE	72	1	3	2	8,75
6	EMGENİP	5	BULMIŞ	20	1	4	2	10,59
7	EMGENİP	5	TANUKLAMIŞ	6	1	5	2	12,33
8	EMGENİP	5	NOM	692	1	4	1	4,48
9	EMGENİP	5	ATLIG	524	1	4	1	4,88
10	EMGENİP	5	ÜÇÜN	310	1	2	1	5,64
11	EMGENİP	5	YİTİ	112	1	1	1	7,11
12	EMGENİP	5	ÖK	102	1	5	1	7,24
13	EMGENİP	5	IDUK	80	1	3	1	7,59
14	EMGENİP	5	ADIN	55	1	5	1	8,13
15	EMGENİP	5	OLARNI	40	1	3	1	8,59
16	EMGENİP	5	TİMİN	34	1	4	1	8,83
17	EMGENİP	5	Tİ GENİN	32	1	5	1	8,92

Ekran Görüntüsü 2.6. Emgenip Birimi Eşdizim Çıkarımı

Kelime 1 (word 1): Bir birleşimdeki ilk kelimenin tüm indeks içindeki sıklığını gösterir.

Kelime 2 (word 2): Bir birleşimdeki ikinci kelimenin tüm indeks içindeki sıklığını gösterir.

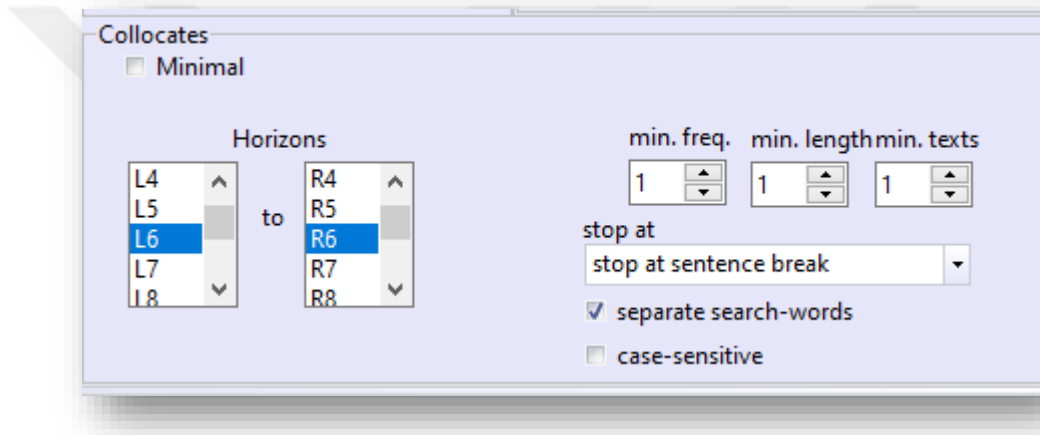
Birliktelik (join): Tüm indeks listesi içinde iki kelimenin birlikte görölme sıklığını verir.

Bir indeks listesinde kelimeler arasındaki ilişkiler MI, Z, MI3, Log-likelihood, T skoru vd. gibi pek çok istatistiksel testler aracılığıyla sayısal olarak hesaplanabilmekte ve isteğe bağlı olarak ya seçilen kelimenin ya da indeks listesindeki bütün kelimelerin eşdizim bilgisine ulaşılabilir. Tez çalışmasında eşdizimlerin saptanmasında bu istatistiksel testler kullanılmamış sadece eşdizimlerin ham sıklık frekansına yer verilmiştir. Ayrıca çalışmada her bir fiilin birliktelik kullanımı ve sıklığı indeks listesinden tespit edilmiş daha sonra değerlendirilmek üzere ayrı bir listede tutulmuştur. Ancak eşdizimler sadece iki birimden değil aynı zamanda ikiden daha

fazla birimden de meydana gelebilirler. Bu tür eşdizimleri tespit etmek için yazılımın *concord* aracından yararlanılmıştır.

2.3. Bağlamlı Dizin ve Eşdizim Analizi

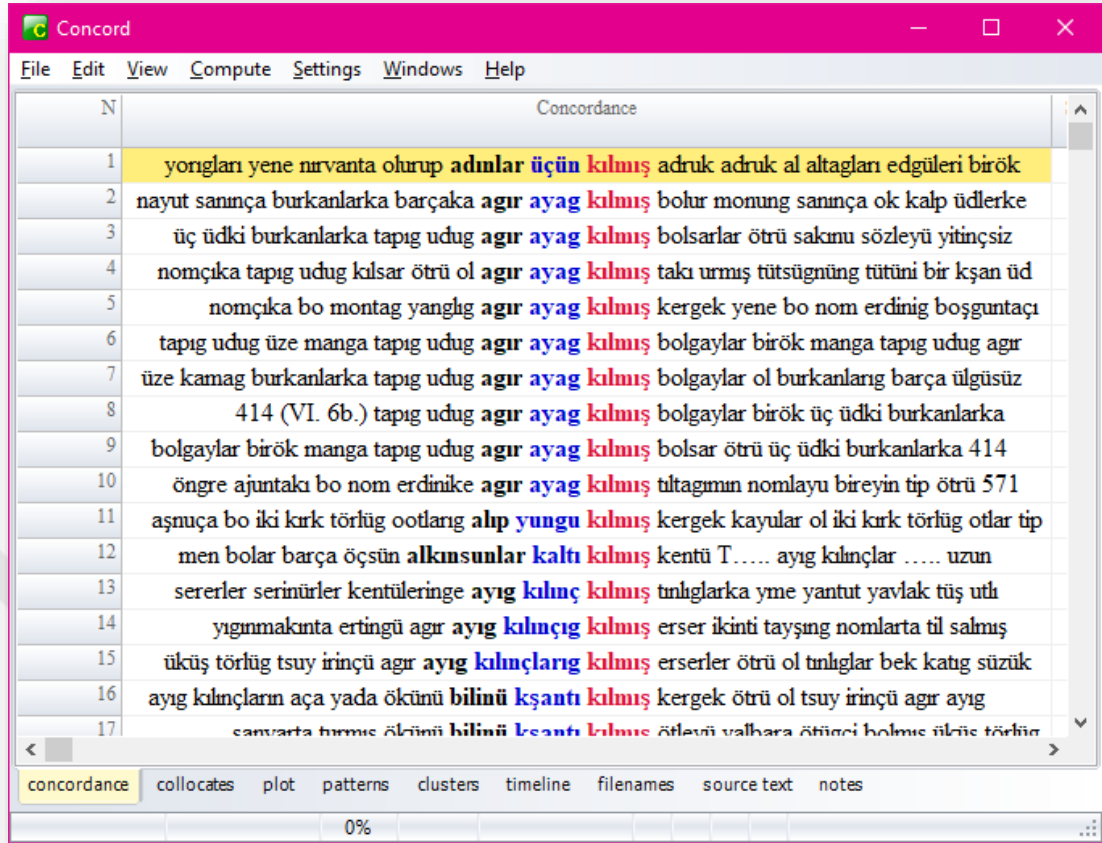
WST yazılımının concord sekmesi ile eşdizimliliği sorgulanan herhangi bir birim kullanıldığı dilsel bağlam içinde istenilen genişlikte görüntülenebilir. Böylelikle hem kelimenin kullanımsal alanı incelenebilir hem de düğüm sözcükle ilişkili diğer birimler ve örüntüler tespit edilebilir. Bunun için ilk önce birtakım ayarlamalar yapılmalıdır. Çalışmanın giriş kısmında belirtildiği üzere bu tezde seçilen ayarlamalar şu şekildedir:

Ekran Görüntüsü 2.7. Concord Aracı Ayarlamaları

Daha sonra ise herhangi bir birim ya da örüntüyü bağlamsal dizinde görüntülemek ve eşdizimlilik analizini gerçekleştirmek için sırasıyla şu adımlar takip edilmelidir:

Concord | File | New Menu | Choose Text | Search Word seçimlerinden sonra düğüm sözcüğün uyumluluk bağlamı açılacaktır:

Ekran Görüntüsü 2.8. Uyumluluk Dizini

Düğüm sözcüğün bağlamlı dizimde incelenmesi ile kelimenin birliktelik kurduğu diğer kelime ve öbekler elde edilebilir. Ekran görüntüsü 2.8’de *kılmış* biriminin soldan iki sözcüğün temel alınmasıyla *ayığ kılınç kıl-*, *kşantı kıl-*, *agır ayag kıl-*, vb. gibi örüntüler saptanabilmektedir.

Arama kelimesinin eşdizimleri ise alt kısımda yer alan collocates butonu aracılığıyla elde edilebilir. Örneğin *birti* biriminin eşdizim analizi şu şekildedir:

N	Word	Set	Texts	Total	Total Left	Total Right	L6	L5	L4	L3	L2	L1	Centre	R1
1	BİRTİ		1	6	0	0							6	
2	KİĞİNÇ		1	5	5	0						5		
3	TİP		1	5	5	0					5			
4	İNÇE		1	4	4	0				4				
5	ULUG		1	3	1	2	1							2
6	ERKLİĞ		1	2	1	1					1			1
7	ŞLÖK		1	2	2	0	1	1						
8	KALTI		1	2	0	2								
9	EDGÜ		1	2	0	2								1
10	İNÇİP		1	2	1	1				1				
11	AYITDI		1	2	2	0	2							
12	TENGRİKE		1	1	1	0			1					
13	TİĞİN		1	1	1	0			1					
14	sız		1	1	0	1								

Ekran Görüntüsü 2.9. Birti Birimi Eşdizim Analizi

Ekran görüntüsü 2.7’de gösterilen ayarlamalar yapıldıktan sonra sorgu sözcüğünün eşdizim analizi Ekran görüntüsü 2.9’da gösterilmiştir. Listede L1’den L6’ya ve R1’den R6’ya kadar olan kısım seçilen *eşdizim aralığı*ni temsil etmektedir. Yani düğüm sözcüğün sağında ve solunda yer alan altı kelimelik aralıkta bulunan sözcükleri ifade eder. Bu doğrultuda düğüm sözcük ile sıkça bir arada görülen kelimeler kırmızı renkle vurgulanmıştır. Örneğin *kiginç* sözcüğü sol1 konumunda 5 defa *birti* (düğüm sözcük) birimi ile birlikte kullanılırken *ulug* sözcüğü 2 defa sağ1 konumunda kullanılmıştır. Bu birlikteliklerden *kiginç bir-* yapısı anlamlı ve dilbilgisel açıdan iyi biçimlenmiş bir birliktelik oluşturduğu eşdizim adayı olarak listeden seçilebilir ve bazı ölçütler uygulanarak eşdizim olup olmadığı belirlenebilir. Bununla birlikte *ulug*, *tip*, *inçe* gibi birimlerin düğüm sözcükle birlikteliklerinde ögeler arasında anlam ilgisi bulunmadığından ve dilbilgisel açıdan iyi biçimlenmiş olmadıklarından dolayı bu tür birliktelikler çalışmada dikkate alınmamıştır.

Çalışmada WST yazılımının hem indeks listesi kısmından hem de concord aracından elde edilen veriler karşılaştırmalı olarak titiz bir şekilde incelenmiş ardından belirli ölçütler dâhilinde kelime birliktelikleri serbest birleşimlerden, deyimlerden, ikilemeler ve birleşik sözcüklerden ayrıştırılmış eşdizim olarak tespit edilenler alfabetik sıralı olarak çalışmanın sözlük kısmında gösterilmiştir.

3. EŞDİZİMLİLİK

3.1. Eşdizim Kavramı

Eşdizim çalışmalarının en büyük sorunlarından birisi terimin herkesçe kabul edilen basit ve ortak bir tanımının bulunmamasıdır. Aksine teorik ve uygulamalı yapılan araştırmalar sonucunda eşdizim tanımı, araştırmacının ilgi ve bakış açısına göre farklılık gösterir. Bununla birlikte teknik olmayan anlamıyla kavramın çeşitli dilsel bağlamlarda ortaya çıkış tarihi hemen hemen üç yüz yıl öncesine uzansa da bugünkü anlamına en yakın şekliyle ilk kez Palmer tarafından kullanıldığı ifade edilmektedir (Herbst, 1996: 380; Kita ve Ogata 1997: 230; Men, 2018: 14).

Palmer 1923 yılında Japonya'daki İngilizce Öğretimi Araştırma Enstitüsü'ne (Institute for Research in English Teaching) yönetici olarak atanmış ve 1927 yılında enstitünün görevlendirmesi ile ülkedeki İngilizce öğrenenlerin ihtiyaç duyabileceği kelime dağarcığını temel alan sınırlı bir kelime listesi hazırlamıştır. 1933 yılında bu çalışmaya dair “*Second Interim Report on English Collocations*” adlı raporu yayınlayan araştırmacı, burada İngilizce 6000’den fazla kelime kombinasyonuna yer vermiştir. Palmer bu raporun kapak sayfasında eşdizimi “bir eşdizim, bileşenlerini bir araya getirmekten daha ziyade ayrılmaz bir bütün olarak öğrenilmesi gereken iki veya daha fazla kelimenin birbirini takip etmesidir” şeklinde tanımlamıştır. Palmer daha bütünsel bir yaklaşımı benimseyerek çeşitli sözcük birlikteliklerinin tamamını eşdizim olarak kabul etmiş böylelikle de *to strike while the iron’s hot* “demir tavında dövülür”, *a few days ago* “birkaç gün önce”, *left-handed* “solak”, *the United States* “Amerika Birleşik Devletleri”, *thank you* “teşekkür ederim”, *all at once* “birdenbire”, *next week* “gelecek hafta”, *onlooker* “seyirci” ve *to commit suicide* “intihar et-” gibi farklı birliktelikleri eşdizimlilik başlığı altında gruplandırmıştır (Barnbrook vd., 2013: 23-24; Cowie, 1998: 210-211; Palmer, 1933: 1-4; Wang, 2018: 29).

Eşdizimi teknik bir terim olarak modern dilbilimine kazandıran kişi ünlü İngiliz dilbilimci J. Rupert Firth olmuştur. Firth bir sözcüğün anlamını onun kullanımlarında aramış ve *Technique of Semantics* (Semantiğin Yöntemi) (1935) adlı çalışmasında anlamın fonetik, sözcüksel, biçim bilimsel, söz dizimsel ve semantik boyutuna işaret ederek sözcüksel anlam başlığı altında İngilizcede *collocation* olarak bilinen ve Türkiye Türkçesinde ise *eşdizim* olarak karşılanan kavramı ele almıştır. Burada irdelediği mevzuyu sonraki çalışmalarında *eşdizimsel anlam* (meaning by collocation)

olarak kuramsallaştıran Firth'e göre bir sözcüğün anlamı yazım, ses, dil bilgisi ve eşdizim düzeyleri çerçevesinde oluşur ve eşdizimsel düzeyde sözcük belirli bir anlam kazanır. Başka bir deyişle Firth dilde anlamın nasıl üretildiği ile ilgilenirken anlamın bir yönünün de eşdizimsel düzeyde ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Böylece eşdizimliliği anlam üretiminin bir parçası olarak ele alan Firth bu ilişkiyi "You shall know a word by the company it keeps!" yani "bir sözcüğün anlamını birlikte bulunduğu diğer sözcükler aracılığıyla bilebilirsiniz" söylemiyle ifade etmiş ve belirli bir kelimenin eşdizimini "o kelimenin alışılmış ya da geleneksel pozisyonlarının ifadeleridir" şeklinde açıklamıştır. Başka bir deyişle eşdizim aralarında anlam ilgisi bulunan kelimelerin alışılmış şekilde birlikte ortaya çıkma eğilimidir. Öte yandan Firth'e göre eşdizimlilik yoluyla oluşan anlam sözdizimsel düzeyde bir soyutlamadır ve Firth'nin bu cümledeki anlamdan kastı bir kelimenin ifade ettiği kavram veya fikir ile ilişkili değildir. Firth daha çok Wittgenstein'in de belirttiği gibi "the meaning of words lies in their use" yani "kelimelerin anlamı onların kullanımlarında yatar" ifadesiyle ilişkilendirilen anlamı kastetmiştir. Konuyla ilgili olarak *ass* (eşek) sözcüğünü örnek veren Firth kelimenin kullanım alanını inceleyerek; çeşitli dilsel bağlamlarda kazandığı anlamları eşdizimlilik açısından sorgulamıştır (Barnbrook vd., 2013: 36; Çalışkan, 2020: 54; Durrant, 2008: 5; Firth, 1975a: 11-12; Seretan, 2011: 10).

Bu doğrultuda Firth'in *ass* (eşek) kelimesi ile ilgili verdiği örnekler şu şekildedir:

- *An ass like Bagson might easily do that* "Bagson gibi bir aptal bunu kolayca yapabilir."
- *He is an ass* "O bir aptal"
- *You silly ass!* "Seni aptal!"
- *Don't be an ass!* "Aptal olma!"

Firth verdiği bu örneklerle *ass* (eşek) kelimesinin anlamlarından birisinin ondan hemen önce gelen *you silly*, diğer hitap şekilleri veyahut da kişisel referans ifadeleri ile alışılmış şekilde yan yana gelmesinden ortaya çıktığını ifade etmiştir. Ayrıca *ass* (eşek) sözcüğünün farklı dilsel bağlamlarda *ahmak* (silly), *inatçı* (obstinate), *aptal* (stupid), *kötü-berbat* (awful), ve bazen de *çok kötü* (egregious) sıfatları ile yaygın olarak kullanıldığını belirterek; sözcüğün anlamını birlikte kullanıldığı bu sıfatlar

içerisinde ele almıştır. Firth çalışmasının başka bir bölümünde *karanlık gece* (dark night) eşdiziminin kurucu ögelerinden *gecenin* (night) alışılmış şekilde *karanlık* (dark) kelimesi ile birlikte kullanıldığını dolayısıyla *gece* (night) kelimesinin anlamlarından birinin *karanlık* (dark) kelimesi ile *karanlık* (dark) kelimesinin anlamlarından birinin de *gece* (night) kelimesi ile eşdizimliliğinden oraya çıktığını ileri sürmüştür. Bu örnek ile Firth eşdizimliliği oluşturan ögeler arasında *karşılıklı beklenti* (mutual expectancy) ilişkisinin bulunduğunu vurgular. Yani eşdizimlilik bir kelimeyi bulduğumuzda diğerini bulmayı beklediğimiz bir birliktelik türüdür denebilir (Barnbrook vd., 2013: 37; Durrant, 2008: 5, Firth, 1957a: 11-12; Firth, 1957b: 195-196).

Her ne kadar Palmer ve Firth eşdizim kavramını detaylandırmasa da onların terime ilişkin beyanları araştırmacıların dikkatini çekmiş ve sonraki yapılacak olan çalışmalara zemin hazırlamıştır. Terime yönelik belirsizlikleri gidererek terimin daha iyi anlaşılmasını sağlamayı amaçlayan pek çok araştırmacı terimi farklı açılardan mercek altına almış; bu da literatürde birçok eşdizim tanımının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aşağıda literatürdeki bu çeşitliliğin daha iyi anlaşılması için bazı araştırmacıların eşdizim tanım ve tarifine yer verilmiştir:

Aisenstadt eşdizimi “belirli yapısal kalıpları izleyerek düzenli, deyimisel olmayan anlamlarından birinde kullanılan ve değiştirilebilirliği sadece dilbilgisel ve anlambilimsel değil aynı zamanda kullanım alanına göre de sınırlandırılan iki veya daha fazla kelimenin birleşimidir” şeklinde tanımlamıştır (1979: 71).

Firth’in eşdizim tanımını detaylandıran Halliday ise eşdizimi “x ögesinden n uzaklıkta (n sözcüksel birimlerin uzaklığı) a, b, c ögelerinin ortaya çıkma olasılığı açısından sözcüksel ögelerin metinsel olarak ölçülebilir dizimsel bir ilişkisidir” şeklinde tanımlamıştır (1961: 276).

Sinclair Firth’in açıklamalarından yola çıkarak terimi geliştiren bir diğer araştırmacıdır ve eşdizimi “bir metinde kısa bir aralık içinde iki ya da daha fazla sözcüğün bir arada bulunması” şeklinde tanımlar. Sinclair’in tanımı, eşdizimler için *aralık* (space) kriterini eklemesi bakımından dikkat çekicidir (1991: 170-175).

Cruse için eşdizim terimi, “alışılmış şekilde birlikte meydana gelen, ancak yine de her sözcüksel bileşenin aynı zamanda anlamsal bir bileşen olması açısından tamamen şeffaf olan sözcüksel öge dizileridir.” Cruse eşdizim tanımını *fine weather*

(güzel hava), *torrential rain* (şiddetli yağmur), *light drizzle* ((yağmur) hafif çiselemek), *high wind* (kuvvetli rüzgâr) ifadeleri ile örneklendirir (1986: 40).

Manning ve Schütze eşdizimi “bir şeyleri söylemenin geleneksel yollarına karşılık gelen iki veya daha fazla kelimedenden oluşan bir ifadedir” şeklinde tanımlamışlardır. Onlar eşdizimleri sınırlı bileşimsellik ile ilişkilendirirler. Dilde var olan bir ifadenin anlamı kurucu öğelerinden anlaşılıyorsa bu ifade bileşimsel olarak adlandırılır. Bu doğrultuda eşdizimlilik ile bileşimsellik ilişkisine bakıldığında eşdizimler tam olarak bileşimsel ifadeler değildirler. Çünkü eşdizimlerde birlikteliğe eklenen bir anlam söz konusudur. Örneğin *strong tea* (demli çay) eşdiziminde *strong* (güçlü) kelimesi fiziksel güce sahip temel anlamından farklı olarak bazı aktif maddelerin yoğunluğu açısından demli anlamını kazanmıştır (1999: 151).

Lewis ise eşdizimi “doğal bir metinde sözcüklerin istatistiksel olarak anlamlı şekilde bir arada bulunmasıdır” şeklinde açıklamıştır. Lewis’e göre eşdizimler bizlerin bir araya getirdiği sözcükler değildir, onlar doğal olarak bir arada bulunurlar (2000: 132).

Eşdizimliliği yalnızca sözlüksel açıdan ele alan araştırmacıların aksine Benson ve diğerleri terimi gramatik açıdan da sorgulamışlar ve eşdizimleri *dil bilgisel* ve *sözcüksel* olmak üzere iki gruba ayırmışlardır. Bu iki eşdizim türüne tezin ilerleyen bölümünde yer verileceğinden bu kısımda detaylandırılmamıştır. Morton Benson, Evelyn Benson ve Robert Benson’un birlikte hazırlamış olduğu “*The BBI Combinatory of English*” sözlüğünde eşdizimi “diğer dillerde olduğu gibi İngilizce’de de sabit, tanımlanabilir, deyimse olmayan pek çok ifade ve yapı vardır. Bu tür kelime birlikteliklerine yinelenen kombinasyonlar, sabit birleşimler veya da eşdizimler denir” şeklinde tanımlamışlardır (2010: xix).

Nesselhauf ise eşdizimleri “birleşimdeki kurucu öğelerden en az birinin temel anlamı dışında kullanıldığı (ve en az birinin de gerçek anlamını koruduğu), ayrıca birleşimin öğelerinin değiştirilebilirliği keyfi olarak kısıtlanan ancak aynı zamanda bazı değiştirilebilirliğin mümkün olduğu birleşimler” şeklinde tanımlamıştır (2005: 25).

Berke Vardar eşdizimi “iki ya da daha çok sayıda dil biriminin genellikle aynı dizimlerde yer alması” şeklinde tanımlayarak bu kavramın sözlükbilime dağılımsal

ölçütlerin uygulanmasından kaynaklandığını ve birimlerin anlam yönünün dizim içi kullanımlarıyla yakından ilişkili olduğunu vurgulamıştır (2002: 94).

Yukarıda verilen tanımlardan da anlaşılacağı üzere pek çok araştırmacı eşdizimi kendi alan gerekliliğine ve çalışma amacına göre farklı açılardan ele alarak incelemiştir. Eşdizim için yapılan bu tanımlamalarda tek ortak payda sözcükler arasındaki dizimsel ilişkiye atıfta bulunmalarıdır (Nesselhauf, 2005: 11).

Kavramın tanımında göze çarpan bu çeşitlilik eşdizimlerin saptanmasına yönelik farklı yaklaşımları da beraberinde getirmiştir. Eşdizimlerin saptanmasında kullanılan iki önemli yaklaşımdan söz edilebilir. Bunlardan birisi *istatistiksel odaklı yaklaşım* (statistically oriented approach) (Herbst, 1996: 380) ya da *sıklığa dayalı yaklaşım* (frequency-based approach) (Nesselhauf, 2005: 12) olarak anılan eğilimken diğeri ise *anlam odaklı yaklaşım* (significance oriented approach) (Herbst, 1996: 380) ya da *sözcük seçimine ilişkin yaklaşımdır* (phraseological approach) (Nesselhauf, 2005: 12).

3.2. Eşdizimliliğe İlişkin Yaklaşımlar

3.2.1. Sıklık Temelli Yaklaşım

Sıklık temelli yaklaşımla kastedilen şey eşdizimlerin saptanmasının sözcüklerin metin içindeki dağılımlarının istatistiksel olarak incelenmesine bağlı olmasıdır⁵. STY bir metinde tekrar tekrar birlikte görünen kelimelerle ilgilenir ve sık tekrarlanan kombinasyonlar eşdizim olarak adlandırılır. Dolayısıyla bir kelime birleşiminin bir arada bulunma olasılığı ne kadar yüksekse eşdizim olma ihtimali de o kadar yüksektir. Yani bu yaklaşıma göre eşdizimler tipik kelime birliktelikleri veya da sürekli olarak bir arada bulunma eğilimi gösteren kelimelerdir. STY dayanağını Firth'in eşdizim çalışmalarından alır. Daha önce de belirtildiği üzere Firth'in eşdizimliliği alışılmış şekilde birlikte ortaya çıkan sözcükler olarak ele alması ve bir kelimenin anlamının beraberinde bulunan diğer kelimelerle bilinebileceğini söylemesi STY'nin çıkış noktasını oluşturmuştur. Firth'in eşdizime yönelik örtük tanımı bu yaklaşımın iki önemli temsilcisi Halliday ve Sinclair'in çalışmalarında kapsamlı olarak ele alınmış ve geliştirilmiştir (Gyllstad, 2007: 7; Nesselhauf, 2005: 12).

⁵ Bundan sonra sıklık temelli yaklaşım için çalışma boyunca STY kısaltması kullanılacaktır.

Bu yaklaşımın önemli bir temsilcisi Halliday'e göre eşdizimlilik kelimelerin birbirleri ile bir arada bulunma eğilimidir. Halliday bu düşüncesini *çatal* (fork) sözcüğünün *bıçakla* (knife), *borç* (debt) kelimesinin *parayla* (money) ve *tiyatro* (theatre) kelimesinin ise *oyunla* (play) bir arada kullanılması örneği ile açıklar. Elbette kelimelerin bu şekilde düzenli olarak bir araya gelmesi aralarında anlamsal bir ilişkinin bulunması beklenebilir ancak bu oldukça karmaşık ve dolaylıdır. Bu yüzden Halliday için eşdizimlilik, tamamen sözcüksel bir ilişkidir; yani ifade ettikleri anlama bakılmaksızın, bir kelime ile diğer kelime arasındaki bağlantıdır. Bu ilişki nicel olarak “bir y kelimesinin meydana gelme olasılığının başka bir x kelimesinin varlığı ile artma derecesi” şeklinde tanımlanabilir. Halliday bunu yaralanma kelimesinin kullanıldığı bağlamda yüksek olasılıkla ağrı kelimesinin de bulunması beklenebilir örneği ile açıklamıştır. Çünkü olası bir yaralanma eylemi büyük ihtimalle ağrıyı da beraberinde getirecektir (2007: 15).

Halliday bir diğer çalışmasında eşdizimliliği “x ögesinden n uzaklıkta (n sözcüksel birimlerin uzaklığı) a, b, c ögelerinin ortaya çıkma olasılığı bakımından sözcüksel ögelerin metinsel olarak ölçülebilir dizimsel bir ilişkisidir” şeklinde ifade eder. Bu tanım, Halliday'in Firth'in eşdizim tanımını metin içinde belirli bir uzaklıkta görülmeleri ve ölçülebilmeleri açısından detaylandırıldığını gösterir niteliktedir. Bununla birlikte Halliday'in tanımında yer verdiği sözcüksel öge ile kastettiği şey bir kelimenin yapım ve çekim eki ile türetilmiş tüm biçimleridir. Halliday sözcüksel ilişkilerin dil bilgisinden ayrı olarak ele alınması gerektiğini öne sürer; çünkü herhangi bir dilsel bağlamda sözcüksel ögelerin kurduğu gramatik ilişkiler bu ögelerin çözümlenmesinde gerekli değildir. Bunun yerine asıl önemli olan sözcüksel ögelerin birlikte ortaya çıktığı sözcüksel kalıplardır. Dolayısıyla *strong*, *strongly*, *strength* ve *strengthened* kelimeleri ile *a strong argument*, *he argued strongly*, *the strength of his argument* ve *his argument was strengthened* ifadelerinin hepsi biçimsel görünümlerindeki farklılıklardan bağımsız olarak aynı sözcüksel ilişki bağlamında değerlendirilmelidir (Barfield, 2006: 37; Gyllstad, 2007: 8; Halliday, 1961: 274-276; Halliday, 1966: 151; Nesselhauf, 2005: 13).

Halliday'in tanımında üzerinde durulması gereken bir diğer nokta kelimeler arasındaki eşdizimlilik ilişkisini sözcüksel birimlerden birinin diğerine olan uzaklığı kriteri çerçevesinde ele almasıdır. *I wasn't altogether convinced by his argument. He*

had some strong points but they could all be met” Halliday’in verdiği bu örnekte bahsettiği uzaklığın cümle sınırlarını aşabileceği açıkça görülse de Halliday bu düşüncesini daha fazla geliştirmmez. Ayrıca Halliday bu görüşünü şu ifadelerle nitelendirir: “...sözcüklerin ya bir ölçek ya da en azından bir sona erme noktası olarak, belirgin bir yakınlık ölçüsüyle birlikte doğrusal biçimde bir arada bulunuşunun tanınması gerekir. Dolayısıyla kelimeler arasındaki dizimsel ilişki ile kastedilen şey eşdizimlilik ve Halliday bu yakınlık için kesin bir sınırlama önermez. Bu sınırlama daha sonra Sinclair tarafından ele alınacaktır (Aksu Kurtoğlu’ndan, 2015: 13-14; Gyllstad, 2007: 8; Halliday, 1966: 151-152).

Öte yandan Halliday Firth’in eşdizim tanımını iki açıdan geliştirmiştir. Bunlardan ilki kelimelerin birlikte ortaya çıkma olasılığı olarak ölçülebilir olduğunu söyleyip eşdizimi istatistiksel bir kavram olarak tanıtmayı ikincisi ise eşdizimleri metin içinde belirli bir mesafede meydana gelen sözcük birliktelikleri olarak ifade etmesidir. Bu iki ölçüt eşdizim kavramının daha teorik bir anlam kazanmasına katkıda bulunmuştur. Bununla birlikte Halliday “*Lexis as a Linguistic Level*” (1966) adlı çalışmasında aynı anlamı karşılayan *strong* (güçlü) ve *powerful* (güçlü) kelimelerini dilsel bağlamda kullanımlarına bağlı olarak kabul edilebilir ve kabul edilemez ölçütleri açısından değerlendirmiştir. Buna göre *strong tea* (demli çay) ve *güçlü araba* (*powerful car*) kabul edilebilir bir kullanımken *strong car* ve *powerful tea*’nin kabul edilemez bir kullanım olduğunu ifade etmiştir. Halliday bu durumun dil bilgisel ya da anlambilimsel bir sınırlamayla ilgili olmadığını belirterek meselenin sözcükler arasında bulunan dizimsel ilişki kısıtlamalarından kaynaklandığını ifade etmiştir. Kısacası bu ifadelerin kullanımındaki sınırlamalar aralarındaki eşdizimsel ilişki ile ilgilidir (Çalışkan, 2020: 56; Gyllstad, 2007: 8; Halliday, 1966: 150).

Sinclair eşdizimin yapısını araştıran ve terimi geliştiren bir diğer önemli araştırmacıdır. Sinclair eşdizimi “bir metinde kısa bir aralık içinde iki veya daha fazla kelimenin bir arada bulunması” şeklinde tanımlar. Ayrıca Sinclair normalde eşdizimlilik kalıplarının kelime çiftleriyle sınırlı olduğunu, ancak “eşdizimlilik oluşturan kelime sayısında teorik bir kısıtlama olmadığını” vurgular. Sinclair eşdizimleri araştırılan öge için *düğüm* (node) sözcüğünü kullanmış bir düğümün sağında ve solunda düğümle ilgili olduğu düşünölen sözcüksel ögelerin sayısı için *aralık* (span) sözcüğünü ve belirtilen aralık içerisinde yer alan ve düğümle eşdizimlilik

ilişkisi içinde olan öge için de *eşdizimli* (collocate) sözcüğünü kullanır. Ayrıca Sinclair eşdizimsel aralığın “optimum değerde” sabitlenene kadar değiştirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Örneğin “*ne üne birle ök kaltı tül tüşep odunmuş teg tiriltüküm bo erür*” (AY 16/14-16, s.66) “Çıkınca güya rüya görmüş oldum, uyandığım gibi dirilmem bundandır” cümlesinde *tül* (rüya) sözcüğü düğüm sözcük olarak alındığında ve aralık 5 kabul edildiğinde *ne, üne, birle, ök, kaltı, tüşep, odunmuş, teg, tiriltüküm, bo* sözcükleri düğümün eşdizimleri olarak kabul edilir (Herbst, 1996: 381-382, Nesselhauf, 2005: 12, Sinclair, 1990: 170).

Yukarıda değinildiği üzere Halliday tanımında eşdizime dâhil olan birimlerin birbirlerine olan uzaklığı hakkında herhangi bir sınırlama getirmemiştir. Konuyla ilgili daha sonra Jones ve Sinclair eşdizimli sözcükler arasındaki uzaklığı deneysel bulgulara dayanarak -4/+4 -yani düğüm sözcüğün sağında ve solunda yer alan kelimelerin sayısı- olacak şekilde önermiş ve düğüm kelimenin sağında ve solunda bulunan bu dört kelimelik alanın genel olarak eşdizimlerin %95’inin ortaya çıktığı en uygun mesafeyi oluşturduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca Sinclair anlamlı eşdizimlerin çoğunlukla, düğümün hemen yanındaki konumlarda, yani ± 1 'de bulunduğunu ifade etmiştir (Gyllstad, 2007: 16).

Sinclair’in eşdizim çalışmalarındaki en önemli nokta *rastlantısal eşdizim* (casual collocation) ve *anlamlı eşdizim* (significant collocation) arasında bir ayrım yapmasıdır. Sinclair’in eşdizimden kastı bazı zamanlar sadece anlamlı eşdizimler için olmuştur. Rastlantısal eşdizimler bir dilde bazen bir kereliğne gözlemlenebilen ve açık seçim ilkesine göre yan yana gelen eşdizimlerdir. Anlamlı eşdizimler ise tek tek öğelerin ortaya çıkma sıklığı temelinde birlikteliğin beklenenden daha sık meydana gelen eşdizimlerdir. Bu durumda yukarıdaki örnek bu açıdan tekrar ele alındığında *tül* kelimesinin eşdizimlerinden olan *ne, üne, birle, ök, kaltı, odunmuş, teg, tiriltüküm, bo* sözcükleri düğüm sözcük ile anlamsal açıdan bir birliktelik sağlamadığı için rastlantısal eşdizim olarak kabul edilirken *tüşep* (rüya görmek) kelimesi düğüm sözcükle anlamsal açıdan uyum sağladığından anlamlı eşdizim olarak kabul edilmektedir. Halliday gibi Sinclair’de eşdizimi istatistiksel bir yaklaşımla ele alır. Ancak Sinclair temelde bütün sözcüklerin birliktelik oluşumunu eşdizim olarak kabul eder (Eken’den, 2015: 57; Gyllstad, 2007: 9; Herbst, 1996: 381-382, Nesselhauf, 2005: 12).

3.2.2. Anlam Temelli Yaklaşım

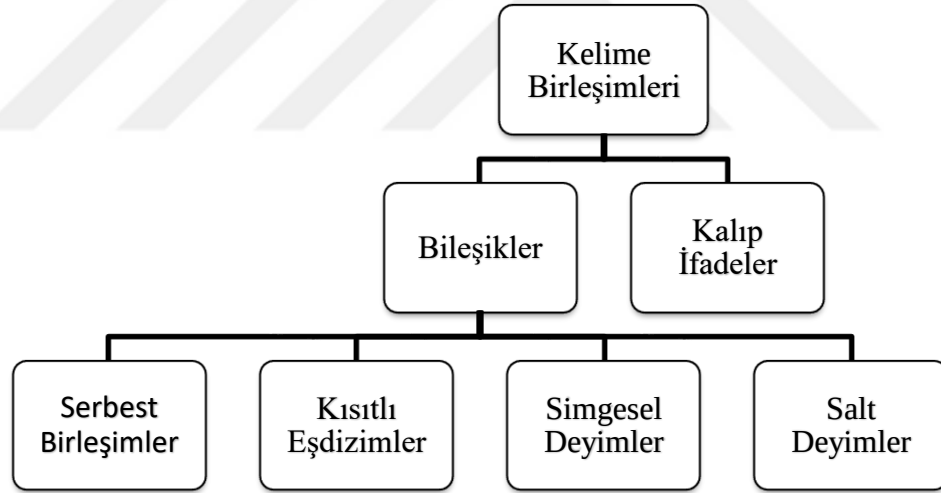
Anlam temelli yaklaşımı benimseyen araştırmacılar için eşdizimler alışılmış kelime birlikteliklerinden çok sözdizimsel açıdan farklı sabitlik derecelerine sahip kelime birleşimlerini ifade eder. Bu yaklaşıma göre bir dizgede sözcüklerin sık sık tekrar etmesi onların eşdizimli kabul edilmesi için yeterli bir kriter değildir. Bununla birlikte bu beraberliğin nedeninin sorgulanması gerekir. Örneğin neden *sarışın bir kadın, adam, çocuk* gibi ifadelerin kullanımı mümkünken *sarışın bir ev* ya da *sarışın bir araba* gibi ifadelerin kullanımlarının mümkün olmadığı üzerinde durulmalıdır. Büyük ölçüde Rus deyimbiliminden etkilenen bu yaklaşımı benimseyen araştırmacılar çalışmalarını genellikle sözlükbilimi ve eğitimbilimi alanlarında yürütürler. Anlam temelli yaklaşımda anlamsal şeffaflık ve bileşenlerin yer değiştirilebilirliği eşdizimlerin saptanabilmesine yönelik önemli ölçütlerdir. Eşdizimi anlamsal açıdan ele alan A.P Cowie, P. Howarth, F.J. Hausmann, I. Mel'cuk gibi araştırmacılar bu yaklaşımın başlıca temsilcileridir (Martyńska, 2004: 3; Nesselhauf, 2005: 12; Seretan, 2011: 29).

Çalışmalarını daha çok yabancı dil öğretimine ve bu alanda karşılaşılan sorunlar üzerine yoğunlaştıran Cowie eşdizimleri bir tür kelime birleşimi olarak görmüş ve söz konusu kavramı belirli sınırlar dâhilinde deyimler ve serbest birleşimlerden ayırmıştır. Buna göre Cowie İngiliz sözlükçülüğü ve söz bilimindeki en etkili ayrımlardan birini gerçekleştirerek sözcük birleşimlerini iki ana kategoriye ayırmıştır. Bunlardan ilki edimsel işlevlere sahip cümle düzeyindeki *kalıplaşmış ifadeler* (formulae) diğeri ise sözdizimsel işlevlere sahip olan cümle altı düzeyinde işlev gösteren *bileşiklerdir* (composites). Cowie'ye göre bileşikler türünün alt grubunda yer alan eşdizimler kurucu öğelerden en az birinin değiştirilmesine izin verirken diğeri öge ya da öğelerin anlamının korunduğu birliktelik türleridir. Cowie bu görüşünü *run a business* (bir işi yönetmek/çekip çevirmek) kombinasyonundaki *a business* ifadesinin *a theatre* (tiyatro) ya da *bus company* (otobüs firması) gibi ifadelerle değiştirilebilirken yönetmek/işletmek anlamındaki *run* kelimesinin sabit kaldığı örnekler ile açıklar (Aksu Kurtoğlu'ndan, 2015: 33; Cowie, 1981: 224; Gyllstad, 2007: 11; Nesselhauf, 2005: 14).

How are you? (nasılsınız?), *good morning* (günaydın) vb. söylemler dildeki kalıplaşmış ifadelerdir. Bileşikler ise Şekil 3.1'de gösterildiği gibi bir yanda en

şeffaf ve değişken kombinasyonların, diğer yanda ise anlamsal olarak en donuk ve sabit olan birlikteliklerin bulunduğu deyimisel bir süreklilik çizgisi üzerinde yer alırlar. Bu kategori *serbest birleşimler* (free combinations), *sınırlı eşdizimler* (restricted collocations), *simgesel deyimler* (figurative idioms) ve *salt deyimler* (pure idioms) olmak üzere dört alt gruba daha ayrılmıştır. Ayrıca Cowie bu dört kategori için kesin bir sınırlama yapılamayacağını bunun daha çok bir süreklilik oluşturma olarak düşünülmesi gerektiğini vurgular. Bileşiklerin sınıflandırılmasında önemli ölçütlerden olan anlamsal şeffaflık ve donuklukla kastedilen şey birliktelikte yer alan kelimelerin anlamından bütünün anlamının ne derece anlaşılabilir olduğu ile ilgiliyken değişkenlik ve sabitlikle kastedilen şey ise bileşenlerin diğer kelimelerle değiştiriminde kısıtlı olup olmadığı ve eğer kısıtlıysa ne denli kısıtlı olduğu ile ilgilidir (Cowie, 1994: 3168-3169; Granger ve Paquout, 2008: 36; Gyllstad, 2007: 12; Nesselhauf, 2005: 14).

Cowie'nin sözcük birleşimlerine dair oluşturduğu kategorilere aşağıda şekillendirilmiş olarak yer verilmiştir:

Şekil 3.1. Cowie'nin (1988: 131) Sözcük Birleşimleri Kategorisi

Serbest Birleşimler/Açık Eşdizimler (örneğin *drink tea* /çay içmek)

- Birleşimi oluşturan öğelerin değiştirilebilirliğindeki kısıtlamalar anlamsal gerekçelerle açıklanabilir.
- Bileşenlerinin tamamı gerçek anlamında kullanılır.

Kısıtlı Eşdizimler (örneğin *perform a task*/bir görevi yerine getirmek)

- Birleşimdeki öğelerde bazı değişiklikler mümkün olmakla birlikte keyfi sınırlamalar söz konusudur.

- En az bir birimin mecazî anlamda en az birinin de gerçek anlamında kullanılır. Birleşimin anlamı şeffaftır.

Simgesel deyimler (örneğin *do a U-turn*/u dönüşü yapmak)

- Bileşimdeki birimlerin değiştirilmesi nadiren mümkündür.
- Birleşim mecazî bir anlama sahiptir ama aynı zamanda birleşimdeki gerçek anlam da korunur.

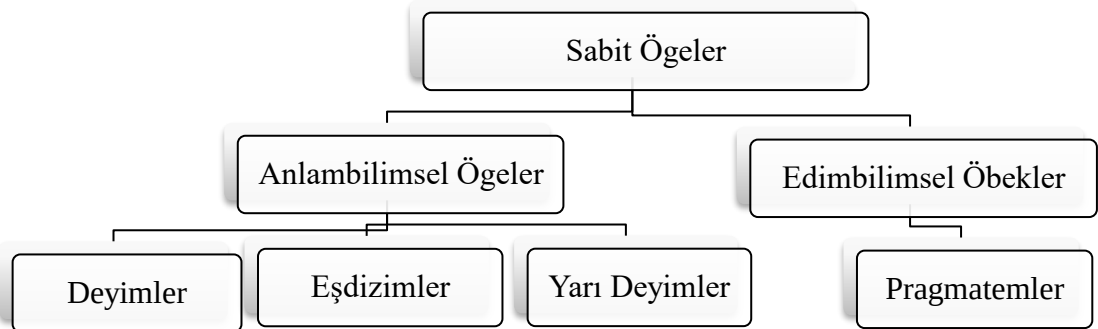
Salt Deyimler (örneğin *spill the beans*/baklayı ağzından çıkarmak)

- Birleşimi oluşturan birimlerin değiştirimi imkânsızdır.
- Birleşimin mecazî bir anlama sahiptir ve birimler gerçek anlamından tamamen uzaklaşmıştır (Aksu Kurtoğlu'ndan, 2015: 35-36; Cowie, 1994: 3168-3169; Granger ve Paquout, 2008: 36; Gyllstad, 2007: 12; Nesselhauf, 2005: 14-15).

Cowie'nin eşdizimlilik anlayışındaki en önemli farklılık eşdizimleri bazen yalnızca bir ögenin gerçek anlamda kullanıldığı ve bileşenlerinin keyfi olarak sınırlı bir değiştirime sahip olduğu birleşimler için kullanırken bazen de her iki ögenin gerçek anlamını koruduğu ve ögelerin değiştirimde kısıtlılık içermeyen serbest kombinasyonlar (veya açık eşdizimler) için de kullanmasıdır. Ancak Cowie bu durumda açık eşdizimler (ya da serbest birleşimler) ve kısıtlı eşdizimler arasında bir ayrım yapar. Ayrıca özel bir anlama sahip olup, yalnızca başka bir kelimeyle birlikte kullanım sahasına çıkan İngilizce *foot a bill* (hesabı ödemek), *catch one's breath* (nefesini tutmak) türündeki birliktelikleri sınırlı eşdizim kategorisine dâhil etse de başka bir makalesinde bu gibi ifadelerin deyimler ve eşdizimler arasında ek bir kategori oluşturduklarını ifade eder. Cowie'nin tanımındaki diğer farklı bir yön de eşdizim bileşenlerini *sözlük birim* (lexeme) olarak düşünmesine rağmen, bu ögelerin Halliday ve Sinclair'in sözlük birimine (lexical item) benzer şekilde bir kelimenin tüm çekim ve türetme biçimlerini içeren “*kök*” (root) soyut birimler olduğunu varsaymasıdır (Cowie, 1981: 228; Nesselhauf, 2005: 15).

Anlam temelli yaklaşımın bir diğer önemli temsilcisi olan Mel'cuk için “herhangi bir sözcük öbeği bileşimsel ise eşdizimdir”. Burada Mel'cuk'un bileşimsellikle kastettiği şey herhangi bir ifadede alt bileşenlerin anlamının bütünü anlamına katkıda bulunup bulunmadığı ile ilgilidir. Diğer bir deyişle bir ifadenin anlamına onun kurucu ögelerinin anlamlarından ulaşılabiliyorsa o ifade bileşimseldir.

Mel’cuk’un çalışmalarının en etkili yanlarından biri eşdizimleri *anlam-metin kuramı* (meaning-text theory) çerçevesinde sözcüksel işlevler aracılığıyla ele almasıdır. Bu doğrultuda Mel’cuk da Cowie gibi cümle ve cümle altı düzeyindeki kombinasyonlar arasında bir ayırım yaparak eşdizimleri de içine alan önemli bir modelleme gerçekleştirmiştir. Şekil 3.2’de gösterildiği üzere bu modelde eşdizimler, *sabit ögeler* (set phrases) ya da *öbekler* (phrasemes) olarak adlandırılan kategorinin bir parçası olarak düşünülmüştür. Mel’cuk’un oluşturduğu bu tipolojide öbek yapılar kendi içinde *anlambilimsel öbekler* (semantic phrasemes) ve *edibilimsel öbekler* (pragmatic phrasemes) olmak üzere iki alt gruba ayrılır. Her ne kadar Mel’cuk tipolojisinde farklı bir terminoloji kullanmış olsa da yukarıda da değinildiği gibi bu modelleme Cowie’nin sözcük birliktelikleri sınıflandırmasına benzer bir yapıdadır. Özellikle Mel’cuk’un *anlambilimsel öbekler* kategorisi Cowie’nin *bileşikler* (composites) kategorisine *edibilimsel öbekler* kategorisi ise *kalıplaşmış ifadeler* (formulae) kategorisine karşılık gelir. *Pragmatemler* (pragmatemes) edibilimsel öbeklerin bir parçası olarak varsayılır. Selamlamalar, mektuplarda kullanılan genel ifadeler, konuşma kalıpları ve özlü sözler gibi ifadeler *edibilimsel öbekler* kategorisinde yer alırken *deyimler* (idioms), *eşdizimler* (collocation), ve *yarı deyimler* (quasi-idioms) ise *anlambilimsel öbekler* kategorisinde yer alır (Cowie, 1998: 5-8; Granger ve Paquot, 2008: 36-37; Gyllstad, 2007: 14; Mel’cuk, 1998: 7).

Şekil 3.2. Mel'cuk'un (1998: 30) Sözcük Birleşimleri Modellemesi

Eşdizimleri söz dizimsel olarak bağımlı bir kelime birleşimi olarak gören Mel’cuk’un (1998: 7) bir diğer çalışmasındaki daha detaylı eşdizim tanımı şu şekildedir:

“L dilindeki bir AB eşdizimi söz konusu dilin anlambilimsel bir ifadesidir ve öyle ki bu eşdizimin ifade ettiği X anlamı, iki bileşenden birinin –A olduğunu

varsayalım- gösterileni ile B sözcüğünün sadece A ile yan yana geldiğinde oluşturduğu C gösterileninden (Yani $X = A + C$) meydana gelir.

“B, yalnızca A ile birlikteliğinde ‘C’yi ifade eder” formülü, eşdizimliliğin dört farklı türünü içerir:

- 1) Yardımcı fiil içeren eşdizimler (*give a look* “bakmak”)
- 2) Sadece bir veya birkaç sözcükle ortaya çıkan bağımlı bir sözcük anlamı içeren eşdizimler (*black coffee* “sade kahve”)
- 3) Aynı anlamda diğer sözcüklerle birlikte kullanılabilen ama ögelerden birinin olası eşanlamlısı olan birimle aynı anlamı ifade etmeyen bağımlı bir sözcükbirim (pekiştirici) içeren eşdizimler (*strong coffee* “sert kahve”)
- 4) Bir sözlükbirimin diğerine bağımlı olup, serbest seçilen ögenin son derece spesifik bir anlama sahip olduğu eşdizimler (*the horse neighs* “at kişnemesi”) (Mel’cuk, 1998: 7; Gyllstad, 2007: 14).

Yukarıda verilen tanım ve eşdizim örneklerinden anlaşılacağı üzere Mel’cuk eşdizimleri ikili birim olarak kabul eder. Bununla birlikte birlikteliği oluşturan ögeler arasında farklı bir statü söz konusudur. Buna göre taban asıl öge iken birlikte bulunduğu diğer öge ise tabana bağlı olarak ortaya çıkar. Yani iki kurucu ögeden birisi serbest seçilirken diğer ögenin daha bağımlı olduğu gözlenir. Öte yandan yukarıda da değinildiği üzere Mel’cuk eşdizimleri metin-anlam kuramı çerçevesinde sözcüksel işlevler aracılığıyla ele almıştır. En basit ifadeyle, sözcüksel işlev (veya Sİ) uygulandığı sözcük birimine (anahtar sözcük) göre çok çeşitli şekillerde ifade edilebilen (yani çok çeşitli sözcüksel gerçekleştirmelere sahip olan) derin bir sözdizimsel rolle birleştirilmiş genel ve soyut bir anlamdır. Başka bir deyişle sözcüksel işlev bir kelimeyi veya kelime grubunu bir dizi kelime veya kelime öbeği ile bağlayan anlamsal-sözdizimsel bir ilişkidir. Sözcüksel işlevde eşdizimsel anlamı gerçekleştiren sözlük birimler *anahtar kelime* (veya eşdizim tabanı) tarafından belirlenir. Yani bir sözcüksel işlevde anahtar kelime (keyword) olarak adlandırılan bir kelime, *değer* (value) adı verilen başka bir ögeyi seçer. Sözcüksel işlev Mel’cuk tarafından matematiksel olarak $f(X) = Y$ fonksiyonuyla ifade edilmiştir. Burada f sözcüksel işlev; X anahtar sözcüktür (yani sözlüksel birim veya eşdizim tabanıdır) ve Y, f(X) ile gösterilen anlamı ifade etmek için seçilmesi gereken eşdizimleyicidir. Başka bir

deyişle süreç bir anahtar sözcük ve bu anahtar sözcüğe soyut bir anlamsal operatörün uygulanmasıyla işler; farklı operatör türleri, farklı eşdizim türlerini gösterir niteliktedir (Cowie 1998: 7-8; Fontenelle 1994: 7; Gyllstad, 2007: 14-15; Heid, 1994: 235; Mel’cuk, 1996: 39-40; Nesselhauf, 2005: 22; McKeown ve Radev 2000: 5).

Mel’cuk anlam-metin kuramında altmışa yakın sözcüksel işlev belirlemiştir. Aşağıda sözcüksel işlevin daha iyi anlaşılması için birkaç örnek verilmiştir:

Magn sözcük işlevi pekiştirici; kuvvetlendirici fonksiyonunu taşır. Şöyle ki İngilizce smoker (sigara içen kimse) kelimesine Magn sözcüksel işlevi uygulandığında değer olarak *heavy* (ağır) sıfatını verir. Çünkü *smoker* ismi ile *heavy* sıfatı temelde çok ayrıcalıklı bir ilişkiye sahiptir. Diğer bir ifadeyle İngilizcede herhangi birinin çok fazla sigara içtiği yani sigara tiryakisi olduğu belirtilirken *big* (fazla), *high* (aşırı, ağır), *great* (fazla, çok) gibi sıfatlar yerine sadece *heavy* sıfatı kullanılır. İki kelime arasındaki bu ilişki yukarıda verilen fonksiyon ile şu şekilde ifade edilir:

Magn (smoker) = heavy > heavy smoker “ağır sigara tiryakisi”

Magn (rain) = torrential > torrential rain “sağanak yağmur”

Magn (naked) = stark > stark naked “anadan doğma, çıplak” ifadeleri de Magn sözcüksel işlevine örnek verilebilir (Fontenelle, 1994: 7; Heid, 1994: 235; Mel’cuk, 1996: 40; Nesselhauf, 2005: 23).

Mel’cuk’a göre standart olarak bir arada bulunma bilgisini, Son (herhangi bir şey tarafından çıkarılan tipik sesi veya ağlamayı ifade eder); Oper (anlamsal açıdan anahtar kelimeyi nesne olarak alan yardımcı fiilleri temsil eder); Liqu (herhangi bir şeyin ortadan kaldırıldığını belirtir); Mult (herhangi bir şeyin çokluğunu ya da toplamını ifade eder) vb. gibi yaklaşık 50 sözcüksel işlev açısından tanımlamak mümkündür (Fontenelle, 1994: 7; Mel’cuk, 1996: 40).

Sözcüksel işlevlerin daha iyi anlaşılması için bir kısmı örneklendirilerek şu şekilde sıralanmıştır:

Son (dog) = bark; dog bark “köpek havlaması”

(horse) = neigh; horse neigh “at kişnemesi”

Oper (attention) = pay; pay attention “dikkat etmek”

(suicide) = commit; commit suicide “intihar etmek”

Liqu (file) = delete/erase “file delete “dosya silmek”

(law) = abrogate/abolish “abolish law” “yasayı yürürlükten kaldırmak”

Mult (fish) = school/shoal; fish school “balık sürüsü”

(dog) = pack; dog pack “köpek sürüsü” (Fontenelle, 1994: 7; Mel’cuk, 1996: 40).

3.3. Eşdizimlerin Sınıflandırılması

Eşdizimlerin saptanması ve betimlenmesine yönelik ortak bir yaklaşımın bulunmayışı eşdizimlerin farklı yöntem ve teknikler ışığında sınıflandırılmasına neden olmuştur. Başka bir deyişle kavram ile ilgili tanım çeşitliliği farklı sınıflandırmaları gerektirir. Çünkü sınıflandırma sistemleri, eşdizimliliğe yönelik bakış açısına ve kullanılan kritere bağlıdır (Handl, 2008: 50). Aşağıda bazı araştırmacıların eşdizim sınıflandırması ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Hausmann (1989: 1010) İngilizcedeki eşdizimleri sözdizimsel özelliklerine göre altı alt kategori altında sınıflandırmıştır. Söz konusu sınıflandırma herhangi bir eşdizimi oluşturan birimlerin bağlı bulunduğu kelime türüne göre gerçekleştirilir. Hausmann’ın belirlediği altı kategori şu şekildedir:

- Sıfat+isim → *heavy smoker* “ağır sigara tiryakisi”
- İsim (özne)+fiil → *to withdraw money* “para çekmek”
- İsim+isim → *piece of advice* “küçük bir tavsiye”
- Zarf+sıfat → *deeply disappointed* “derinden hayal kırıklığı yaşamak”
- Fiil+zarf → *severely criticize* “ağır eleştiri”
- Fiil+isim → *stand a chance* “şansı olmak”

Cowie ise fiil+isim türündeki kısıtlı eşdizimleri fiilin anlamsal özelliklerine göre sınıflandırmış ve *simgesel* (mecazî), *katkısız* ve *teknik* (ya da yarı teknik) anlamları olan fiiller arasında ayırım yapmıştır. Cowie’nin yaptığı bu sınıflandırma Howarth tarafından da benimsenmiştir. *Problem çözmek* (solve the problem), *plan yapmak* (make plans) ve *davaya bakmak* (try a case) ifadeleri sırasıyla fiilin simgesel, katkısız ve teknik (ya da yarı teknik) anlamlarında kullanıldığı eşdizimlerdir (Aksu Kurtoglu’ndan, 2015: 45; Cowie, 1992: 6-7; Nesselhauf, 2005: 22).

Cowie gibi Howarth da eşdizim tasnifini fiil+isim türü ile kısıtlamış ve değiştirilebilirlik kriteri temelinde eşdizimleri kapsamlı bir şekilde sınıflandırmıştır. Howarth sınıflandırmasını değiştirimi kısıtlanan öğelerin sayısı ve kısıtlamanın derecesi olmak üzere iki kriter temelinde gerçekleştirmiştir. Sonuç olarak Howarth kısıtlanan eşdizimlerin beş seviyesini tanımlar. Bu düzeyler aşağıda verildiği şekilde açıklanmış ve örneklenmiştir:

Düzev 1: İsimde değiştirim serbestken (açık bir isim kümesi); fiil seçiminde bazı kısıtlamalar söz konusudur (az sayıda eş anlamlı fiil).

adopt/accept/agree to a proposal/suggestion/recommendation/convention/plan etc.
“bir teklifi/öneriyi/tavsiyeyi/sözleşmeyi/planı vb. benimsemek/kabul etmek/mutabık olmak

Düzev 2: Her iki bileşenin de bir miktar değiştirimine izin verilir. Yani “az sayıda eş anlamlı fiil” ile kullanılabilen “küçük bir isim dizisi” vardır.

introduce/table/bring forward a bill/an amendment “bir yasa değişikliğini tasarımı/tanıtmak/sunmak/önermek”

Düzev 3: Fiilde bir miktar değiştirim varken; isim seçiminde tam bir kısıtlama vardır. Yani mevcut anlamda fiil ile başka bir isim kullanımı mümkün değildir bununla birlikte az sayıda eş anlamlı fiil kullanılabilir.

pay/take heed “dikkat etmek”

Düzev 4: Fiil seçiminde tam kısıtlama varken; ismin bir miktar değiştirilebilirliği vardır. Yani mevcut anlamda fiil ile küçük bir isim aralığı kullanılabilir ve fiillerin eş anlamlısı yoktur.

give the appearance/impression “görünüm/izlenim vermek”

Düzev 5: Her iki bileşenin değiştiriminde tam kısıtlama vardır. Yani verilen anlamda fiil ile başka hiçbir isim kullanılamaz ve fiillerin eş anlamlısı yoktur

curry favour “yalakalık yapmak” (Howarth, 1996: 101-102; Nesselhauf, 2005: 23-24).

Carter ise tasnifinde eşdizim oluşturan öğeler arasındaki kısıtlamanın derecesini dikkate almış ve buna göre eşdizimleri dört kategori altında sınıflandırmıştır (2002: 70-71). Carter’in sınıflaması şu şekildedir:

Serbest eşdizimler (unrestricted collocations): Bu kategori herhangi bir birleşimdeki sözcüksel ögenin geniş bir öge yelpazesıyla birleşime açık olduğu

eşdizimleri kapsar. Örneğin *ye-* fiilinin *peynir, zeytin, reçel, elma* vb. gibi yenilebilme özelliği olan bütün nesneler ile serbestçe kullanılabildiği ifadeler serbest eşdizimler kategorisi içinde değerlendirilir. Bir başka örnek İngilizcede “yönetmek” veya “işletmek” anlamında bir dizi canlı ve cansız, somut ve soyut varlıkla nispeten sınırsız bir şekilde yan yana gelen “run” fiili olabilir: Örneğin *run a business/football team/car/shop/scheme...* (*run a business/football team* “bir işi/futbol takımını yönetmek”, *run car* “araba çalıştırmak”, *run shop* “dükkan işletmek” *run scheme* “plan yapmak”)⁶

Yarı kısıtlı eşdizimler (semi-restricted collocation): Bu kategori bir kombinasyondaki bileşenlerden herhangi birinin değiştirilmesinde yerine konacak öge sayısı açısından kısıtlılık içeren eşdizimleri kapsar. *Dert/sıkıntı/acı/ızdırap/çile çek-* ifadesi yarı-kısıtlı eşdizimlere örnek verilebilir.⁷

Alışılmış eşdizimler (familiar collocation): Alışılmış eşdizimler, düzenli olarak bir arada bulunan kelimelerin oluşturduğu birlikteliklerdir. Bu kategorideki eşdizimler basmakalıp sözler ile metaforik kullanıma sahip olmaları açısından sabit ifadeler şeklinde kategorize edilen türler ile örtüşmeler gösterir. *Unrequited love* “karşılıksız aşk”, *lukewarm reception* “ilgisiz karşılama”, *amicable divorce* “dostça ayrılmak vb. gibi ifadeler alışılmış eşdizimlerdir.

Kısıtlı eşdizimler (restricted collocations): Bu kategorideki eşdizimler genellikle daha sabit ve değiştirime daha kapalıdır. Örneğin *stark naked* “anadan doğma”, *pitch black* “zifiri karanlık” ifadeler kısıtlı eşdizimlerdir. Öte yandan bir dizi sözdizimsel kalıp da bu kategoride yer alır. Örneğin *lean meat* “yağsız et”, *soft water* “tatlı su”, *gin and tonic* “cin tonik” vb. gibi. Yine bu kategoride *cash and carry* “peşin ödeme”, *ups and downs* “(hayattaki) iniş ve çıkışlar”, *hit and miss* “gelişigüzel” vb. gibi iki terimliler de bulunur.

Eşdizimleri kelimelerin tahmin edilebilir bir birleşimi şeklinde tanımlayan Hill eşdizimleri bağlı bulundukları kelime sınıfına göre yedi, ögeler arasındaki ilişkinin derecesini belirten *eşdizimsel güç* (collocational strength) kriterine göre de dört gruba ayırır (2000: 51). Aşağıda bu sınıflamalara ilişkin bilgilere yer verilmiştir:

⁶ İngilizce örneklerin Türkçeye çevirisinde bazı anlam farklılıkları ortaya çıkmaktadır. Örnekler İngilizce temelinde değerlendirilmelidir.

⁷ Buradaki örneklerin tamamı Türkçeden verilmiştir.

Kategori	Örnekler
Sıfat+isim	<i>a huge profit</i> “büyük bir kâr”
İsim+isim	<i>pocket calculator</i> “cep hesap makinası”
Fiil+sıfat+isim	<i>learn a foreign language</i> “yabancı dil öğrenmek”
Fiil+zarf	<i>live dangerously</i> “tehlikeli yaşamak”
Zarf+fiil	<i>half understand</i> “yarım yamalak anlamak”
Zarf+sıfat	<i>completely soaked</i> “tamamen sırlıklam”
Fiil+edat+isim	<i>speak through an interpreter</i> “bir tercüman aracılığıyla konuşmak”

Tablo 3.1. Hill'in (2000: 51) eşdizim sınıflandırması

Hill, (2000: 51) bu sınıflamaya ek olarak bir eşdizimin zarf + fiil + tanımlık + sıfat + isim + edat şeklinde daha uzun bir yapıda olabileceğini de eklemiştir; örnek olarak ise *seriously affect the political situation in Bosnia* (Bosna'daki siyasi durumu ciddi şekilde etkiliyor) ifadesini vermiştir. Öte yandan Benson ve diğerleri (2009: xiii) dilbilgisel ve sözcüksel eşdizimler arasında ayırım yaparken; Hill'in bu farkı gözetmediği ve iki eşdizim türünü birlikte sınıflandırdığı görülmektedir.

Hill'in (2000: 63) eşdizimsel güç kriterine göre oluşturduğu sınıflandırma ise şu şekildedir:

Özgün eşdizimler (unique collocations): Bu kategori İngilizce *foot a bill* (hesabı ödemek) örneği ile açıklanabilir. Şöyle ki İngilizcede temel anlamı ayak olan *foot* kelimesi sadece *bill* (hesap) sözcüğü ile kullanıldığında özgün bir anlam kazanır. Pek çok araştırmacı da kombinasyondaki *foot* kelimesinin bu birlikteliğe özgü bir anlam taşıdığı konusunda hemfikirdir. Aynı durum *shrug one's shoulders* (omuz silmek) ifadesi için de söz konusudur. Vücuttaki başka herhangi bir uzvun değil de sadece omuzların silkilmesi bu ifadenin özgün eşdizim olduğunu gösterir.

Güçlü eşdizimler (strong collocations): Eşdizimlerin çoğu özgün olmasa da ya güçlü ya da çok güçlüdürler. *Sert eleştiri* (trenchant criticism) ve *kokmuş tereyağı*

(rancid butter) gibi ifadeler güçlü eşdizimlere örnektir. Ancak bu diğer şeylerin sert veya kokmuş olmayacağı anlamına gelmez.

Zayıf eşdizimler (weak collocations): Bu kategoride eşdizimi oluşturan bileşenler arasındaki ilişkiler çok kuvvetli değildir. Beyaz gömlek ve kırmızı şarap gibi ifadeler zayıf eşdizimlere örnektir. Ayrıca pek çok şey uzun veya kısa, iyi veya kötü, ucuz veya pahalı olabilse de bu örnekler daha öngörülebilir ve daha fazla eşdizimlilik örnekleri içerirler⁸

Orta güçteki eşdizimler (medium-strength): Bu kategori *hata yapmak* (make a mistake) ve *konuşma yapmak* (hold a conversation) gibi eşdizimleri içerir. Çoğu dil öğrencisi *yap-* (make) ve *hata* (mistake) kelimelerinin anlamını ayrı ayrı bilse de *hata yap-* (make a mistake) ifadesinin birliktelik kullanımını bilmeyebilir.

Hill'e göre dil öğrencilerinin eşdizimlilik yeterliliğinin gelişmesi orta güçteki eşdizimlerin bilinmesine bağlıdır (2000: 64).

Lewis eşdizimleri doğal bir metinde kelimelerin istatistiksel olarak anlamlı şekillerde bir arada bulunması olarak tanımlar ve eşdizimleri birçok farklı öge türünü kapsayacak şekilde kategorize eder (2000: 132). Lewis'in eşdizim sınıflandırması şu şekildedir:

1) Sıfat+isim	<i>a difficult decision</i> “zor bir karar”
2) Fiil+isim	<i>submit a report</i> “rapor göndermek”
3) İsim+isim	<i>radio station</i> “radyo istasyonu”
4) Fiil+zarf	<i>examine thoroughly</i> “derinlemesine irdelemek”
5) Zarf+sıfat	<i>extremely inconvenient</i> “son derece uygunsuz”
6) Fiil+sıfat+isim	<i>revise the original plan</i> “asıl planı incelemek”
7) İsim+fiil	<i>the fog closed in</i> “sis kapandı”
8) Söylem İşaretleyicisi	<i>to put it another way</i> “başka bir deyişle”
9) Çok kelimeli edat öbeği	<i>a few years ago</i> “birkaç yıl önce”
10) Öbek fiil	<i>turn in</i> “içeri doğru bükmek, sunmak”
11) Sıfat+edat	<i>aware of</i> “-in farkında, haberdar”
12) Birleşik isim	<i>fire escape</i> “yangın merdiveni”

⁸ Hill bu gibi sıfatların pek çok kullanım alanı olduğunu ve zayıf eşdizimlerin bir parçası oldukları gibi yarı sabit ve sabit ifadelerin de bir parçası olabileceklerini belirtmiştir (2000: 64).

13) İki terimli	<i>backwards and forwards</i> “ileri geri”
14) Üç terimli	<i>hook, line and sinker</i> “en ince ayrıntısına kadar”
15) Sabit öbek	<i>on the other hand</i> “öte yandan”
16) Eksiltili sabit ifade	<i>a sort of...</i> “bir nevi...”
17) Sabit ifade	<i>not half</i> “ziyadesiyle”
18) Yarı-sabit ifade	<i>see you later</i> “daha sonra görüşürüz”
19) Atasözünün bir kısmı	<i>too many cooks...</i> “horozu çok olan...”
20) Alıntının bir parçası	<i>to be or not to be...</i> “olmak ya da olmamak”

Lewis’in yapmış olduğu tasnif çok geniş kapsamlıdır ve pek çok farklı ögeyi içinde barındırır. Bu bakımdan eşdizimleri deyimlerden ve serbest birleşimlerden farklı olarak düşünen anlayışa ters düşmektedir (2000: 133-134).

Benson ve diğerleri eşdizimleri dilbilgisel ve sözcüksel eşdizimler olmak üzere iki gruba ayırmıştır (2009: xiii).

Dilbilgisel eşdizimler (grammatical collocations): Bu gruptaki eşdizimler isim, sıfat, fiil gibi *baskın bir kelime* (dominant word) ile edat, yan cümle ve mastar vb. gramer yapısından oluşurlar. Dilbilgisel eşdizimleri de kendi içinde sekiz alt kategoriye daha ayıran Benson ve diğerlerinin (2009: xix-xxiii) tasnifi şu şekildedir:

Kategori	Örnekler
isim+edat	<i>apathy towards</i> “-e yönelik ilgisizlik”
isim+to+mastar	<i>it was a pleasure to do it.</i> “bunu yapmak bir zevkti”
isim+that cümlecği	<i>reached an agreement that</i> “(konusunda) anlaşmaya varmak”
edat+isim	<i>by accident</i> “yanlışlıkla”
sıfat+edat	<i>fond of</i> “(bir şeye ya da birisine) düşkün”
sıfat+to+mastar	<i>it's nice to be here</i> “burada olmak güzel”
sıfat+that cümlecği	<i>she was afraid that she would fail the examination</i> “sınavda başarısız olmaktan korkuyordu.”

Tablo 3.2. Benson ve diğerlerinin dilbilgisel eşdizim kategorileri

Son kategori on dokuz farklı fiil öbeği yapısını içermektedir.

Sözcüksel eşdizimler (lexical collocations): Bu eşdizim türü isimler, sıfatlar, zarflar ve fiillerden oluşur. Sözcüksel eşdizimlerle dilbilgisel eşdizimler arasındaki fark sözcüksel eşdizimlerin edat, mastar ve yan cümle içermemesidir.

Benson ve diğerleri sözcüksel eşdizimleri yedi alt gruba ayırmıştır (2009: xxxi-xxxiv).

Kategori	Örnekler
fiil+isim/zamir/edat öbeği	<i>set a record</i> “rekor kırmak”
fiil+isim	<i>lift a blockade</i> “ablukayı kaldırmak”
sıfat+isim	<i>strong tea</i> “demli çay”
isim+fiil	<i>bombs explode</i> “bomba patlamak”
isim+isim	<i>a colony of bees</i> “arı kolonisi”
zarf+sıfat	<i>sound asleep</i> “derin uyku”
fiil+zarf	<i>argue heatedly</i> “hararetle bir şekilde tartışmak”

Tablo 3.3. Benson ve diğerlerinin sözcüksel eşdizim kategorileri

Özkan ise eşdizimleri kurucu öğelerin bağlı bulunduğu sözcük türlerine göre aşağıda gösterildiği şekilde sınıflandırmıştır (2007: 33). Özkan sınıflandırmasını eşdizimlilik içerisinde yer aldığını belirttiği dilbilgisel sözcükbirim birliktelikleri temelinde ele almıştır.

belirteç+fiil “açıkça söylemek, acı acı gülmek, açık konuşmak”

sıfat+ad “güzel sanatlar, derin uyku”

niteleyici söz+ad “bir güzel, bir ara, bir yana”

fiil+ad “bilir kişi, çıkmaz sokak, koşar adım”

fiil+fiil “dönüp bakmak, yakıp yıkmak, vurup devirmek”

ad+ilgeç “bana göre, senin gibi, dünya kadar”

3.4. Eşdizimlerin Özellikleri

3.4.1. Ön Üretimlilik

Eşdizimler ön üretimli ifadelerdir. Dil edinimi üzerine yapılan çalışmalar öğrencilerin sadece tek tek kelimelerin anlamlarını değil aynı zamanda bütün birimler

olarak sözcük gruplarını da ezberlediğini gösteren eşdizimsel ifadeleri ortaya çıkarmıştır. Dilin yapı taşları olarak görülen bu ifadeler önceden hazırlanmış birimler olarak konuşmacıların kullanımına sunulurlar. Bu prefabrik birimler için birkaç önemli işlev tanımlanmıştır. İlk olarak anadil gelişiminde ve ikinci dil ediniminde temel olarak görüldükleri için dil öğreniminde önemli bir role sahiptirler. İkinci olarak prefabrik birimler hem sözlü hem de yazılı dilde akıcılık sağlamak isteyen konuşmacılar için oldukça gereklidir. Psikodilbilimsel bulgular, insan beyninin işlemeden çok ezberlemek için daha donanımlı olduğunu ve çok sayıda önceden hazırlanmış birimin varlığının işleme çabasını azaltarak dilde akıcılığı ve doğallığı mümkün kıldığını gösterir (Nesselhauf, 2005: 2; Seretan, 2011: 14).

3.4.2. Keyfilik

Çağdaş sözlükçülük ve sözlükbiliminde eşdizimlerin kendine has doğasının bulunduğunu vurgulayan bir görüş hâkimdir. Örneğin Benson (1989: 3) eşdizimlerin yalnızca tekrarlayan kelime kombinasyonları olarak değil aynı zamanda keyfi yinelenen kelime kombinasyonları olarak tanımlanması gerektiğini belirtir. Buna göre Benson tarafından önerilen tanımda eşdizimlerin kurallı değil de keyfi olarak nitelendirilmesi onların tahmin edilemez ve dile özgü olduğu anlamına gelir. Buradan da anlaşılacağı üzere Benson eşdizimlerdeki keyfiliği diller arası bir perspektiften ele almıştır. Çünkü Benson'a göre eşdizimlerin keyfi doğası başka dillerdeki karşılık gelen eşdizimlerle yan yana getirildiğinde kendini gösterir. Örneğin Türkçede *yürüyüşe çık-* birlikteliği İngilizcede *al-* (take) fiili ile ifade ediliyorken Fransızca, Almanca ve İtalyanca'da *yap-* fiili ile ifade edilir: *take a walk*, *faire une promenade*, *einen Spaziergang machen*, *fare una passeggiata*. Yine Türkçede *ders veriliyorken* Almanca ve İtalyancada *tutulur*; Rusçada *okunur*: *eine Vorlesung halten*, *tenere una lezione*, *çitat lekciju* (Liu, 2010: 6-7; Smadja, 1993: 147; Wanner vd., 2016: 2).

Benson gibi Smadja ve McKeown da eşdizimlerin keyfi yinelenen bir kelime kombinasyonu olduğunu düşünür ve eşdizimlerin keyfi doğasını sözdizimsel veya anlamsal kurallarla tahmin edilememeleri ile ilişkilendirirler. Smadja ve McKeown bu görüşlerini *strong* (güçlü) ve *powerful* (güçlü) kelimelerinin çeşitli dilsel bağlamda kullanımları ile açıklarlar. Öyle ki iki kelime de sıfat ve eş anlamlı olmasına rağmen *strong* (güçlü) kelimesi *tea* (çay) sözcüğünü nitelemek için kullanılırken; *powerful* (güçlü) kelimesi *car* (araba) sözcüğünü nitelemek için kullanılır. Örnek olarak verilen

kullanımlarda tersi bir birliktelik oluşumu söz konusu değildir ve bu tamamen eşdizimlerin keyfî doğasıyla ilgilidir. Dolayısıyla *strong tea* (demli çay) veya *powerful car* (güçlü araba) birliktelikleri anlamı bileşik olmayan özgün dil birimleridir.

Eşdizimliliğin mantık veya sıklık tarafından belirlenmediğini, keyfî olduğunu vurgulayan bir diğer araştırmacı da Lewis'tir. Araştırmacının söz konusu keyfilik ile kastettiği şey herhangi bir kalıbın genellenebilir olduğunu veya bir yönden benzer olan kelimelerin başka şekillerde de aynı biçimde davranmasını varsayamayacağımız üzerinedir. Lewis bu durumu *tall* ve *high* sıfatlarının kullanımı ile açıklar. İngilizcede herhangi bir yapının yüksek olduğu belirtilirken her iki sözcüğün de kullanımı mümkündür (*tall/high building*) ancak aynı durum bir kişinin boy uzunluğunu ifade etmede geçerli değildir. Yani *tall boy* (uzun boylu oğlan) kullanımı dilde kabul edilebilirken *high boy* (yüksek boylu oğlan) kullanımı kabul edilemez. Bu genellenemezlik de kelimelerin ön üretimli ifadelerde karşılanıp depolandığını gösterir (2008: 26-32).

3.4.3. Yinelenme

Literatürdeki çoğu tanımda eşdizimlerin yinelenme özelliği vurgulanmaktadır. Örneğin Benson eşdizimleri tanımlarken “yinelenen kelime birliktelikleri...” ifadesini kullanırken, Smadja eşdizimlerin “tesadüfen beklenenden daha sık bir arada bulunan kelime kombinasyonları” olduğunu vurgular. Hausmann ise tanımında eşdizimleri “tipik kelime birliktelikleri” şeklinde nitelendirir. Yinelenme ile kastedilen şey basitçe, iki kelimenin bir arada bulunmasının tesadüfî olmadığı aksine rastgele olasılıktan daha büyük bir olasılıkla tekrar tekrar ortaya çıktığıdır. Özellikle eşdizimi diğer kelime birlikteliklerine ayırmada önemli bir kriter olan genelleşmenin gerçekleşmesi eşdizimlerin dilsel bağlamlarda yaygın kullanımlarıyla doğrudan ilgilidir. Öte yandan eşdizimlerin sıkça tekrar edilmeleri, deneyime dayalı olarak bilinmelerini ve öğrenilmelerini sağlar. Benson ve diğerlerinin deyişiyle *cinayet işle-* (to commit murder) gibi bir eşdizim dilde sıklıkla kullanılır; hemen akla gelir ve psikolojik olarak da belirgindir. Yine *karar vermek* (make a decision), *rekor kırmak* (hit a record) gibi birliktelikler de eşdizimlerin yinelenme özelliğinin belirgin olduğu ifadelerdir (Benson vd., 1986: 253; Smadja, 1993: 143-147; Seretan, 2011: 16).

3.4.4. Alan Eğilimli Olma

Alana özgü eşdizimlerin sayısı hiç de az değildir. Özellikle teknik jargonlar aynı meslekten olmayan ya da mesleğe aşina olmayanlar için oldukça karmaşık ve anlaşılmazdır. Ayrıca bazı tanıtık kelimelerin farklı anlamlarda kullanıldığı da gözlenir. Örneğin denizcilik mesleğinden olmayan ya da meslek hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan birisi için *jib* “(yelkeni) bir taraftan diğer tarafa çevirmek” ve *leeward* “rüzgâraltı yönü” kelimeleri tamamen anlamsızdır. Bununla birlikte diğer bazı kombinasyonlar görünüşte teknik kelimeler içermez, ancak bu kelimeler belirli bir alanda kullanıldığı zaman tamamen farklı bir anlam kazanır. Örneğin *a dry suit* ifadesi temelde kuru bir elbiseyi değil denizcilerin zorlu hava koşullarında kuru kalmak için kullandıkları özel bir takım elbise türünü ifade eder. Aynı şekilde *a wet suit* “dalgıç giysisi” çeşitli denizcilik faaliyetleri için kullanılan özel bir giysi türüdür. Bu doğrultuda denizcilik gibi alanda uzmanlaşılması alana özgü eşdizimler hakkında yeterli bilgiye sahip olunmasına bağlıdır (Smadja, 1993: 146-147)

3.4.5. İki veya Daha Fazla Ögeden Oluşma

Eşdizimlerin bir diğer özelliği iki veya daha fazla ögeden oluşmalarıdır. Eşdizimlerin bu özelliği Tutin tarafından eleştirel bir bakış açısıyla ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

Avrupa geleneğinde eşdizimler iki ayrı gelenek çerçevesinde tanımlanır. İngiliz bağlamsalcı geleneğinde (Firth; Halliday & Hasan 1978; Sinclair 1991; Williams 2003) eşdizimler metin bütünlüğüne katkıda bulunan ve yinelenen sözcüksel ögeler olarak tanımlanırken kıtasal gelenekte (William 2003) eşdizimler sözdizimsel ilişkiye sahip yinelenen iki sözcüksel ögenin sözlükleştirildiği sözcük öbekleri olarak kabul edilirler. Tutin’e göre kıtasal gelenek anlayışı içinde yapılan bu ikili eşdizim tanımı birtakım sorunları da beraberinde getirir. Çünkü Tutin için eşdizimsel ifadeleri sadece iki sözcüksel ögenin birlikteliği ile sınırlamak pek de doğru bir tutum değildir. Aksine eşdizimler daha fazla sözcüksel ögenin bir araya gelmesiyle de oluşabilir (2008: 1).

Kıtasal gelenekte olduğu gibi Hausmann, Mel’cuk, Heid gibi araştırmacılar da eşdizimlerin iki bileşenden oluştuğunu ve bu iki bileşen arasında statü farkının bulunduğunu *-base* (taban, öne çıkan öge) *collocate* (tabana bağlı öge)- iddia etmişlerdir. Ancak birkaç araştırmacı (Siepmann 2006, Bartsch 2004) bazı belirgin eşdizimlerin ikiden daha fazla bileşenden oluştuğunu ve bazılarının da baskın bir öge

içermediğini gözlemlemiş ve bu ikili yapı durumunu sorgulamışlardır. (Hausmann, 1989: 1010; Tutin, 2008: 2).

Yukarıda da değinildiği gibi Tutin eşdizimlerin ikiden fazla bileşenden de oluşabileceğini ifade eder ve Hausmann (2004, 2007)'de *eşdizimsel zincirler* (collocational chains); Spohr (2005)'de de *eşdizimsel kümeler* (collocational cluster) olarak adlandırılan kavramlardan yola çıkarak bu tür eşdizim yapılarını dört ayrı başlık altında analiz eder. İlk kategori kümeler hâlinde birleştirilmiş eşdizimleri kapsar. Bunlar aynı tabana sahip ve sözdizimsel olarak birleştirilebilen iki ayrı eşdizimi içerir. Örneğin *pay close attention* “dikkatini vermek” ifadesi iki ayrı eşdizimli yapıya ayrılabilir: *Pay attention* “dikkat etmek” ve *close attention* “pür dikkat”. İkinci grup tabanın bir eşdizim oluşturduğu ifadeleri kapsarken; üçüncü grup tabana bağlı ögenin de eşdizimlilik oluşturduğu *tekrarlanan* (recursive) eşdizimleri ifade eder. Tutin ikinci grup için *fall (in love)* “âşık olmak” örneğini verirken üçüncü grup içinse (*freshly baked*) *bread* “taze pişmiş ekmek” örneğini verir. Burada *in love* -yani taban (base)- ve *freshly baked* -yani tabana bağlı öge (collocate) ayrı birer eşdizimdir. Son kategori eşdizimin ayrıştırılmadığı ve tabanın iki veya daha fazla bileşenle ilişkilendirildiği gerçek üçlü (veya da daha fazla sözcükten oluşan) eşdizimleri kapsar. Tutin buna örnek olarak (*in other*) *words* “diğer bir deyişle” ifadesini verir. Burada bu üçlü yapının farklı eşdizim örüntüleri olarak analiz edilmesi mümkün değildir (2008: 3-4).

3.5. Eşdizimleri Saptamada Kullanılan Ölçütler

STY'nin odak noktası genellikle derlem bütününde tekrar eden kelime biçimlerinin birlikte ortaya çıkışı üzerinedir. Bu yaklaşımda herhangi bir kelime çiftinin önemi, olasılığın tahmin edebileceğinden daha sık meydana gelmesi bakımından ifade edilir ve kombinasyon ne kadar sık bulunursa, dilde o kadar önemli olduğu kabul edilir. Dolayısıyla nicel analiz performansına odaklanan STY'de kombinasyonların yetkinlik değerlendirmeleri göz ardı edilebilir. Aksi doğrultuda işlerlik gösteren ATY'yi benimseyen araştırmacılar tarafından ise deyimbilimsel yaklaşım ışığında kelime birleşimlerinin iç biçimi ve dış işlevi yakından incelenmiş; deyimsele ifadelerin sınıflandırılması için bir dizi özellik ortaya konmuştur. Bunlar, anlam özelleşmesi, sözdizimsel kısıtlama ve değiştirilebilirlik vb. içerir. ATY'yi benimseyen araştırmacılar için kelime kombinasyonları genellikle en serbestten en sabit olana doğru bir spektrum üzerinde kategorilendirilir. Eşdizimler ise bu süreklilik

içinde serbest birlikteliklerle deyimler arasında yer alır. Bu doğrultuda eşdizimler çeşitli kriterler temelinde diğer kelime birlikteliklerinden ayırt edilir (Howarth, 1998a: 26-27). Aşağıda bu ölçütler sırasıyla açıklanmış ve çalışmada eşdizimleri belirlemede ve diğer kelime birlikteliklerinden (deyimler, ikilemeler, serbest birleşimler, birleşik sözcükler) ayırmada kullanılan kriterler açıklanmıştır.

3.5.1. Dilbilgisel Biçimlenmişlik

Sıklık temelli araştırma geleneğindeki araştırmacılar için bir eşdizimdeki eşdizimli öğelerin bir tür dilbilgisel ilişkinin parçası olup olmamasının gerekliliği konusu değişiklik gösterir. Dilbilgisel ilişki ile kastedilen şey fiil+ doğrudan nesne (verb+direct object) ve sıfat+ad öbeği (adjective+noun phrase) gibi sözdizimsel kalıplardır. Firth, Sinclair ve Halliday gibi araştırmacıların böyle bir ilişkiyi gözetmediği ve eşdizimi sözdiziminden ayrı olarak değerlendirdiği görülür. Ancak Stubs'ın (1996: 40) da vurguladığı gibi “anlam, herhangi bir sözlükbirimin sözcükbiçimleri arasında sabit değildir” ve “bir kelimenin her anlamının kendi grameri vardır. Yani “her anlam ayrı bir biçimsel örüntü ile ilişkilendirilir.” Dolayısıyla biçim ve anlam birbirinden ayrı olarak düşünülemez.” Anlam temelli araştırma geleneğindeki araştırmacılar içinse eşdizimlilik dilbilgisel açıdan iyi biçimlenmiş sözdizimsel birliktelik türleridir. Şöyle ki “*Having killed the grandmother he tried to fly with the money*” (O büyükanneyi öldürdükten sonra parayla kaçmaya çalıştı) cümlesinde *grandmother he* (o büyükanneyi) dizisi anlamlı olmadığı için dikkat çekmez ve bunun nedeni büyük ölçüde isim+ zamir yapısının tanınabilir bir sözdizimsel birim olmamasıdır. Öte yandan dilbilgisel olarak iyi biçimlenmişlik özelliği bileşikliğin en temel ölçütü olarak kabul edilmesine rağmen, herhangi bir deyimsel kategori arasında ayırım yapmak için yeterli bir kriter değildir. Çünkü deyimbilimsel ifadeleri ayırt etmede işlevli olan faktör onların sözdizimsel kullanım kısıtlamalarıdır. Ancak kategorizasyon için yalnızca sözcüksel kısıtlamalar kullanılır, çünkü deyimbilimciler, psikodilbilimsel kanıtlara dayanarak, sözdizimsel çeşitlilik üzerindeki kısıtlamaların kendine özgü olduğu ve ifadelerin sınıfları ile bağdaştırılamayacağı sonucuna varmışlardır (Gyllstad, 2007: 24; Howarth, 1996: 34-35; Poulsen, 2005: 73-75).

3.5.2. Genelleşme

Bu kriter kısıtlı eşdizimlerin tanımlanmasında temel bir gereklilik olarak kabul edilir ve diğer ölçütler uygulanmadan önce bir eşdizimi belirgin kılan ilk özelliktir. Genelleşme terimiyle kelime düzeyinde ilgilenen Bauer yeni oluşumları dilde bir yazar ya da şair tarafından o andaki bazı acil ihtiyaçları karşılamak üzere üretilen karmaşık bir kelime (ya da kelime birlikteliği) olarak tanımlar. Genelleşme ile Bauer'in kastettiği şey yeni oluşumların diğer konuşmacılar tarafından bilinen bir sözlük birimi olarak kabul edilmeye başlandığı zamandır. Bauer bu durumu *telefon kulübesi* (telephone box) ifadesi ile örnekler. Bauer'e göre bu birlikteliğin telefon şeklinde bir kulübe, telefonun yanında bulunan bir kulübe ya da telefon işlevi gören bir kulübe vb. şeklinde anlaşılmasını engelleyecek hiçbir durum söz konusu değildir. Bu doğrultuda asıl mesele konuşmacı ya da dinleyici için bu birlikteliğin tanıdık olmasıdır. Başka bir deyişle konuşmacı ya da dinleyicinin söz konusu birlikteliğin telefon edilebilecek özel bir yer anlamında kullanıldığını bilmesidir. Dolayısıyla telefon kulübesi artık sadece yapı olarak değil sözcük olarak da bilinir; yani terim genelleşmiştir (1983: 45-48). Lipka da genelleşme terimini Bauer ile aynı şekilde kullanır: "Karmaşık bir sözlükbirim anlık oluşumu diğer konuşmacılar tarafından bilinen bir sözlüksel öge olarak kabul edildiğinde genelleşir" Pawley, Bauer'in bu görüşünü benzer gelişim aşamalarına sahip olduğunu düşündüğü deyimsele ifadelere de uygular ve Bauer'in ayırımına paralel olarak sözlük birimler ve serbest birleşimler ya da dildeki anlık oluşumlar arasında ayırma gider. Pawley herhangi bir ifadenin sözlüksel bir öge olup olmadığını -sözlüğe eklenip eklenememe durumu- belirlemede ifadenin geleneksel statüsünün etkili olduğunu öne sürer. Pawley kısıtlı eşdizimlerin bir bütün olarak öğrenilmesi ve alışılmış biçim-anlam eşleştirmeleri olarak kullanıldıkları için tamamen genelleşmiş olarak kabul edildiğini vurgular. Ancak, yapılan çalışmanın amaçları doğrultusunda, genelleşme serbest birleşimler ile sınırlı eşdizimler arasında ayırım yapmak için yeterli bir kriter olarak kullanılamaz. Diğer bir deyişle, tüm kısıtlı eşdizimler genelleşmiş olsa da herhangi bir kombinasyon genelleşmiş ancak yine de serbest olabilir. Pawley tarafından verilen genelleşmiş ifade örneklerinden *go to school/church etc. and take a vacation* "okula/kiliseye vb. git- ve tatile git-" bazıları serbest birleşimler (çünkü her iki öge de gerçek anlamda kullanılmıştır) olarak kabul edilirken, *take a vacation* "bir tatile git-", kısıtlı eşdizim olarak sınıflandırılabilir. Bu doğrultuda genelleşme kriterinin kesin olarak tanımlanamayacağı ve büyük ölçüde

sezgisel bir ölçü olduğu kabul edilmelidir. Deyimbilimsel sınıflandırmaya katkısı, sonraki ayrıntılı analize geçmeden genel anlamda uygulanabilen bir ön filtre olmasıdır. (Howarth, 1996: 36-37).

Bu kriter araştırmaya konu edinilen eser sayısının bir olması ve söz konusu eserin de belirli bir içeriğe sahip olması nedeniyle eşdizimleri saptamada kullanılmamıştır.

3.5.3. Anlamsal Şeffaflık

Bir kelime birlikteliğindeki anlamsal şeffaflıkla kastedilen şey birliktelik anlamının onun kurucu ögelerinin anlamlarından ne derece çıkarılabilir olduğu ile ilgilidir. Başka bir deyişle bileşenlerin anlamından bütünün anlamına varılıp varılamayacağı birlikteliğin anlamsal şeffaflığını ifade eder. Anlamsal şeffaflık (ya da açıklık) bir deyim ve eşdizimi birbirinden ayırmada en etkili kriterlerden birisi olarak tanımlanır. Şöyle ki bir eşdizim tesadüfen beklenenden daha sık bir arada bulunan bir kelime dizisi olarak açıklanabilir ve eşdizimler kelimelerin birlikte nasıl kullanılabileceği konusunda birtakım kısıtlamalar getirir. Örneğin İngilizcede çok sigara içen birini ifade etmek için *heavy smoker* (sigara tiryakisi) ifadesi olağanken; *strong smoker* kullanımı olağan değildir. Deyimler ise bileşenlerinin anlamından çıkarılamayan, bunun yerine yalnızca ortak kullanım yoluyla bilinen mecazî bir anlama atıfta bulunan ifadelerdir. Örneğin İngilizcede *kick the bucket* (nalları dikmek) ifadesi bir deyimdir. Çünkü kelime birlikteliğini oluşturan her bir ögenin de gerçek anlamlarından tamamen uzaklaştığı ve birlikteliğin onu oluşturan birimlerin sözlük anlamından bambaşka bir anlam boyutu kazandığı görülür. Dolayısıyla herhangi bir konuşucu ya da dinleyicinin sadece *kick* (tekmelemek) ve *bucket* (kova) kelimelerinin anlamını bilmesi söz konusu deyim anlamını çıkarabilmesi için yeterli değildir. Bunun için bu kelimelerin bir aradayken kazandığı yeni ve mecazî anlamı bilmesi gerekir (Bateni, 2010: 591; Howarth, 1996: 38-39).

Öte yandan anlamsal şeffaflık kriteri her ne kadar deyimlerle eşdizimleri ayırmada etkili bir ölçüt olarak kullanılsa da serbest kombinasyonlarla eşdizimlerin ayrılmasında aynı etkiye sahip değildir. Çünkü serbest birleşimler de eşdizimler gibi anlamsal olarak şeffaftır. Yani bir serbest birleşimin anlamı onun kurucu ögelerinin anlamından çıkarılabilir. Örneğin *ye-* fiilinden hareketle *elma yemek* ve *dayak yemek* birliktelikleri karşılaştırıldığında ilk kombinasyonu oluşturan her iki sözcüğün de

gerçek anlamlarında kullanıldığı ve birliktelik anlamının son derece şeffaf olduğu görülür. İkincisinde ise kombinasyonun unsurlarından biri temel anlamı dışında farklı bir anlam kazanarak kısıtlı bir şeffaflık sergilese de yine de kombinasyonun anlamı genel olarak anlaşılabilir niteliktedir. Dolayısıyla eşdizimleri serbest birleşimlerden ayırmak için farklı ölçütlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada kombinasyonun unsurlarından birinin özelleşmiş bir anlamda kullanıldığını belirten anlam özelleşmesi ve bileşenlerden herhangi birinin ne denli değiştirilebilir olduğunu ifade eden değiştirilebilirlik ölçütlerine başvurulur (Howarth, 1996: 38; Men, 2015: 21; Gyllstad, 2007: 28).

Çalışmada elde edilen veriler sonucu eşdizimleri deyimlerden ayırabilmek için anlamsal şeffaflık ölçütünden yararlanılmıştır.

3.5.4. Değiştirilebilirlik

Değiştirilebilirlik ölçütü bir kombinasyonun kurucu öğelerinden herhangi birinin diğerinin anlamında bir değişikliğe yol açmadan aynı anlamsal çerçeveye sahip başka kelimelerle kullanılmasına izin verip vermemesi ile ilgilidir. Şöyle ki serbest birleşimlerde kurucu öğeler başka bir unsurla özgürce yer değiştirebilirken kısıtlı eşdizimlerde aynı durum söz konusu değildir. Yani eşdizimlerin öğeleri değiştirilebilirlik açısından birtakım kısıtlamalara tabidir. Ancak bu kriter serbest birleşimlerle sınırlı eşdizimleri ayırt etmede önemli bir ölçüt olarak kabul edilse de özellikle sınırlı eşdizimler ile serbest eşdizimler arasında ayırım yaparken, çizginin tam olarak çekildiği yerin bir yargı meselesi olduğu ve şüpheye yer bırakmayacak şekilde belirlenemeyeceği kabul edilmelidir. Serbest birlikteliklerle kısıtlı eşdizimler arasındaki değiştirim kısıtlaması şu örnekler üzerinden gösterilebilir:

explode a bomb “bomba patlatmak”

explode a mine “mayın patlatmak”/*discover a bomb* “bomba bulmak”

walk in “içeri girmek”

walk past “yürüyüp gitmek”/*ruch in* “aceleyle girmek”

broken window “kırık cam”

open window “açık cam”/*broken cup* “kırık fincan

Bu ögelerin birlikte ortaya çıkışı, bireysel sözlük anlamlarından tahmin edilebilir ve daha fazla değiştirim üzerindeki tek sınırlama, dünyaya ilişkin bilginiz tarafından belirlenen mantıksallıktır. Yani ilk örnekte verildiği gibi *patlat-* (explode) eyleminin gerçekleşmesi dünyaya dair bilginize bağlı olarak kaç şeyin patlatılabilir olduğu ile ilgilidir. Yukarıdaki örnekler ele alındığında kombinasyonların her iki bileşeni de özgürce yer değiştirebilir ve değişim sonrasındaki birliktelik anlamına bileşenlerin sözlük anlamlarından kolayca ulaşılabilir. Bununla birlikte yukarıda verilen örneklerde kelimelerin değiştirilebilirliğindeki seçim son derece serbest olmasına rağmen Arnold'un da vurguladığı gibi “böyle bir değiştirim asla sınırsız değildir”. Başka bir ifadeyle kastedilen şey değiştirilebilirliğin bu anlamsal açıdan şeffaf ve değiştirim açısından serbest olan birleşimlerde bile tamamen açık uçlu olmadığıdır. Değiştirilebilirlik anlamsal açıdan şeffaf ve ikame yönünden serbest birliktelikler de bile tamamen açık uçlu değildir. Greenbaum'un da öne sürdüğü gibi, genel semantik veya dilbilgisel terimlerle ifade edilemeyen durumlarda bile kendine özgü kısıtlamalar vardır (Howarth, 1996: 41).

Cruse “birlikte ortaya çıkma kısıtlaması” (co-occurrence restrictions) tasnifiyle kelime birlikteliklerindeki bu tür kısıtlamaları açıklamıştır. Bu kısıtlamalar başlangıçta iki türdür. İlki *seçim kısıtlamaları* (selectional restrictions) denilen bir sözcüksel ögenin anlamsal özelliklerine bağlı olarak mantık dâhilinde bir arada kullanıldığı ögeler vardır. Örneğin *öl-* fiili için anlambilimsel olarak canlı bir öznenin gerekliliği söz konusudur. Semantik olarak canlı ve ölümlü olma anlamsal özellikleri, ölümün anlamının mantıksal önkoşullarıdır. Bu şartların yokluğunda ölme eyleminin gerçekleşmesi düşünülemez. Bu yüzden *kaşık öldü* gibi bir birleşim kabul edilemezdir. İkincisi ise keyfî olarak ortaya çıkan eşdizimsel kısıtlamalardır. Şöyle ki *telef ol-* eyleminin sadece hayvan öznesini gerektirmesi tamamen keyfidir ve eşdizimsel kısıtlamaya örnek olarak verilebilir (Howarth, 1996: 42).

Aisenstadt iki elemanlı bir bileşik birimde, bir veya her iki elemanın da değişebilirlik açısından sınırlı olabileceğini öne sürer:

- *make a decision* (bir karar ver-), *decision* (karar) kelimesi ile yan yana gelebilecek olası alternatif fiillerde sınırlılık söz konusudur: *make/take* fiili gibi.

- *shrug one's shoulders* (omuz silk-) birleşiminde ne *shrug* (silk-) ne de *shoulders* (omuzlar) sözcükleri diğer ögelerle serbestçe birliktelik kurabilir.

Howarth değiştirilebilirlik üzerindeki sınırlamaların nasıl analiz edildiğine bağlı olarak kısıtlı eşdizimler üç alt sınıfa ayrılabilirliğini belirtir (1996: 43). Bu kategoriler şu şekildedir:

- 1) Eşdizimliliğin her ögesinin mecaz bir anlam taşıdığı ve harfi harfine tek bir ögeyle sınırlı olmasından kaynaklanan en sınırlı kategori: örneğin *curry favour* (yalakalık yap-). Örnekte görüldüğü üzere birliktelikte başka hiçbir isim fiille yan yana gelemmez ve başka hiçbir fiilin bu özel anlamı yoktur.
- 2) İkinci kategoride fiilin özel anlamı, sınırlı bir dizi isim tarafından belirlenir: *table a motion/bill/an amendment* (plan/tasarı/yasa değişikliği sunmak). Yine başka bir şekilde küçük bir fiil grubu tarafından paylaşılan mecazî anlamın bir isim tarafından belirlenmesidir: *adopt/assume/take on a role* (bir rolü üstlenmek).
- 3) Son kategori her iki ögenin olası değişimlerinin mümkün olduğu ve sınırlılığın en az olduğu durumdur: mecazî ögenin eşanlamlı değişimleri (genellikle fiil) ve kelimenin eş anlamlı olmayan değişimleri (genellikle bir isim): *carry out/conduct an experiment/a test/a survey* (araştırma/deney/anket yürütmek/yapmak).

Öte yandan ilk kategoride değiştirilebilirlik çok kısıtlı olduğu için bunlar deyimsellikğin eşiğinde olan eşdizimlerdir. Bu tür vakaların sınırın bir tarafına mı yoksa diğer tarafına mı yerleştirildiği bir yargı meselesi olabilir, ancak sayıları oldukça az ve inkâr edilemez bir şekilde sınırlı oldukları için kritik öneme sahip bir konu değildir. İkinci kategori, merkezi kısıtlı eşdizimler olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte üçüncü kategori tartışmaya açık bir kategoridir ve şu soruyu gündeme getirir: ‘Sınırlı bir küme’ ne kadar sınırlıdır? (Howarth: 1996: 43). Yine de bir yandan değiştirilebilirliğin kendisi belirsiz bir kriterdir ve büyük ölçüde bir insan zihninin kavrayabilirliği ile ilişkilidir. Nesselhauf bunu Aisenstadt’ın verdiği örnekler üzerinden açıklar ve omuz kelimesinin birden fazla fiille birliktelik kurduğu şu ifadelerle örneklendirir: *Omuzlarını doğrult-* (straighten one’s shoulders), *omuzlarına bak-* (look at one’s shoulders), *omuzlarını ov-* (rub one’s shoulders), *omuzlarını kaşı-*

(scratch one's shoulders). Aynı durum *decision* (karar) kelimesi için de geçerlidir: *karara var-* (reach a decision), *karar ver-* (come to a decision), *kararı ertele-* (postpone a decision), *kararı eleştir-* (criticise a decision), *kararı açıkla-* (explain a decision) gibi (2005: 27).

Diğer yandan değiştirilebilirliğin kendisi serbest kombinasyonlarda da kısıtlı olabilir. Örneğin bardağı yıka- (wash the glass) birlikteliğinde yıka- (wash) yerine temizle- (clean) fiilinin kullanılması birlikteliğin anlamında biraz değişikliğe yol açar. Dolayısıyla Aisendant'ın verdiği örneklerin (shrug one's, make a decision) eşdizim olarak nitelendirilmesi karar (decision) kelimesinin ver- anlamında yan yana gelebileceği fiil sayısının sınırlılık göstermesidir (make/take/reach fiilleri vb. gibi).

Yukarıda anlatılanlardan anlaşılacağı üzere değiştirilebilirlik kriteri tartışmaya açıktır ve konu üzerinde araştırmacılar tarafından ortaya konmuş farklı görüşler mevcuttur.

3.5.5. Anlam Özelleşmesi

ATY yaklaşımı benimseyen araştırmacılar eşdizimleri serbest birleşimlerden ayırmak için birlikteliği oluşturan öğelerin anlamını dikkate alırlar ve bir kelime kombinasyonunun eşdizim olarak nitelendirilmesi için birleşimdeki herhangi bir ögenin özelleşmiş bir anlama sahip olması gerektiğini belirtirler. Özelleşmiş anlamla kastedilen şey birimlerden birinin simgesel, teknik ya da katkısız bir nitelik taşımasıdır. Bu ölçüt ile eşdizimleri her bir bileşenin gerçek anlamda kullanıldığı serbest birleşimlerden ayırmak hedeflenir (Howarth, 1998: 170; Men, 2018: 21).

Howarth kısıtlı eşdizimlerin herhangi bir bileşeninde anlam özelleşmesi olduğunu belirterek bunu aşağıda verilen ifadelerde örneklemiştir (1998b: 170):

Simgesel Anlam	Katkısız Eylemle Sağlanan Anlam	Teknik Anlam
<i>assume a role</i> “rol üstlen-”	<i>get statisfaction</i> “memnun ol-”	<i>obtain a warrant</i> “yetki al-”

<i>follow a procedure</i> “prosedür izle-”	<i>give evidence of</i> “delil ver-”	<i>bring an action</i> “dava aç-”
<i>bring up children</i> “çocuk yetiştir-”	<i>make an investment</i> “yatırım yap-”	<i>received royal accent</i> “kraliyet onayı al-”

Tablo 3.4. Howart'ın (1998b: 170) kısıtlı eşdizimlerde özelleşmiş anlam taşıyan bileşenleri gösterimi

Bununla birlikte Men'e göre eşdizimlerin saptanmasında bu kriterin uygulanması bileşenlerinin özelleşmiş bir anlama sahip olmadığı ve öğelerinin gerçek anlamını koruduğu pek çok eşdizimi devre dışı bırakır. Ayrıca Men, Howarth'ın tasnifinde *give* ve *obtain* fiilleri ile verilen örneklerle ilgili bir parantez açar ve İngilizcede katkısız bir fiil olan *give* “delil ver-” bağlamında “sağlamak” anlamında kullanıldığını ve *obtain* (elde et-) fiilinin ise teknik bir metinde kullanılmasına rağmen gerçek anlamını (al-) koruduğunu söyler (2018: 22). Dolayısıyla Men herhangi bir birimin anlamının özelleşmiş olup olmadığını anlamının her zaman kolay olmadığını vurgular.

Anlam özelleşmesi kriteri bu çalışmada AY'deki fiillerin eşdizimlerinin saptanmasında kullanılmıştır.

3.5.6. Anlamsal Birlik

Anlamsal birlik, kelime kombinasyonlarının gösterildiği bir skalanın diğer ucunda yer alan deyimsele ifadelerin temel bir özeliğidir. Hem simgesel hem de salt deyimler anlamsal açıdan bir bütün olarak kabul edilir. Diğer bir deyişle deyimler yapı açısından sabit birimleri bünyelerinde taşımalarından ötürü anlamsal bütünlük sergilerler. Oysaki eşdizimler hem anlamsal açıdan şeffaf hem de bileşenlerinin değiştirilebilirliği açısından daha esnek ifadelerdir. Dolayısıyla anlamsal birlik kriteri deyimlerle eşdizimleri ayırmada kullanılan etkili ölçütlerden bir tanesidir (Howarth, 1996: 23-24)

Örneğin *anasının gözü* ifadesi *çok kurnaz, açıkgoz* anlamına gelir. Bu ifadenin her iki bileşeninin de sabit yapıda ve kendi sözlük anlamlarından tamamen bağımsız

şekilde kullanılması sonucu birlikteliğin anlamı onun kurucu öğelerinin anlamlarından çıkarılamaz.

Öte yandan anlamsal birlik sergileme açısından salt deyimler gibi simgesel deyimlerin de aynı özelliği göstermesi bu ikisi arasındaki ayrımın yapılabilmesi için ek bir kriter ihtiyacını doğurmuştur. Bu noktada bu iki deyimsel ifade arasındaki farkın sağlanması için dinleyici ya da okuyucunun zihninde etkinleştirdiği anlam esasında gerçekleştirdiği ayrımı temel alan güdüleme kriterine başvurulur (Howarth, 1996: 23-24).

SÖZLÜK

A

1) aç-: Açmak; ifşa etmek, açıklamak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Aç-	42	%0,05

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ulug aç-	Zarf+fiil	543	1
Edgü yollar aç-	Sıfat+isim+fiil	7	5

Tablo 4.1. Aç- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

ulug aç- “(kapı) ardına kadar açmak”

Ulug açdım mengülüg nırvan balık kapıgın. “Sonsuz Nirvana şehir kapısını ardına kadar açtım.” (AY 368/4-5 s.218)

edgü yollar aç- “iyiliğe teşvik etmek”

...Üçünç yavlak yollarıg beklep *edgü yollarıg açmakka* tayanıp... (AY 219/12-14 s.154) “Üçüncüsü kötü yolları kapatarak iyi yolları açmaya dayanmak...” (Tokyürek, 2018: 567).

Üçünç yavlak yollarıg beklep *edgü yollarıg açmakka* tayanıp çahşapud paramıtıg netegin bütürürler (AY 221/6-9 s.155) “Üçüncüsü kötü yolları kapatıp iyi yolları açmaya dayanarak *şiksapāda pāramitāyı* nasıl tamamlarlar?” (Tokyürek, 2018: 568).

Yavlak yollarıg beklep *edgü yollarıg açmak* yme kayu erür tip tiser... (AY 221/9-10, s. 155) “Kötü yolları kapatıp iyi yolları açmak nedir? diye dese...” (Tokyürek, 2018: 568).

Ol *edgü kılınçlarıg bodısataklar kentü özleri kılmak üze bo iki törlüg edgü yollarıg kentü özleringe açmış* bolur (AY 222/1-3, s.155) “O iyi eylemleri Bodhisattvaların kendileri yapmak için bu iki türlü iyi yolu kendilerine açmış olurlar” (Tokyürek, 2018: 568).

Bo erür yavlag yollarıg beklep edgü yollarıg açmakka tayanıp çahşapud paramıtıg bütürmek (AY 222/12-14, s.155) “Kötü yolları kapatarak iyi yolları açmaya dayanarak *śikṣapāda pāramitāyī* elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 568).

2) *açı-*: Acımak, acı hissetmek, üzülmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Açı-</i>	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Köngül açı-	İsim+fiil	622	1

Tablo 4.2. *Açı-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

köngül açı- “üzülmek”

...*Katıg ünin yıglayu köngülleri açıyu busuşlug köngülin örtenü oot yalının yalar teg* (AY 636/22-23, s.332) “...Yüksek sesle ağlayarak yürekleri acıdı; ateş ile kavrulurcasına yürekleri kederle yandı” (Gulcalı, 2015: 23).

3) *açıl-*: Açılmak, yayılmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Açıl-</i>	3	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Köz açıl-	İsim+fiil	44	1

Tablo 4.3. *Açıl-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

köz açıl- “görebilir duruma gelmek, görmek”

.... L 'R *közleri açılın* agınlar eşidgeli bolsun aksaklar erser yorıgalı usunlar agınlar barça sözlegeli usunlar “Gözleri açılın. Kekemeler işitir olsunlar. Topallar ise yürüyebilsinler. Kekemelerin hepsi konuşabilsinler.” (AY 118/9-12, s.113)

4) *açın-*: elbise çıkarmak, (günahları) itiraf etmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği

Açın-	27	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ton açın-	İsim+fiil	45	18
Ayığ kılınç açın-	Sıfat+isim+fiil	107	1

Tablo 4.4. Açın- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ton açın- “elbise çıkarmak”

*Ol bodısatav olurmuş orunıntın örü turup ong ‘engninteki **tonın açınıp** ongdıñkı tizin çökitip ayasın kavşurup...* “O bodısatav oturmuş olduğu yerden kalkarak sağ omzundaki giysisini açıp sağ dizini çöküp ayalarını kavuşturarak...” (AY 36/14-17, s.83)

*Ol üdün ol kuvragda erigme tümen tirig özlügler öz öz orunlarıntın örü turup kayudın singar atı kötrülmüş erser antın singar yakın barıp ong ‘engninlerinteki **tonların açınıp** ong tizlerin çökitip ayaların kavşurup atı kötrülmüşke inçe tip ötüntiler* “O zaman o toplulukta var olan on bin canlı kendi yerlerinden kalkıp adı yüceltilen hangi tarafta ise o yana yaklaşarak sağ omuzlarındaki giysilerini açıp, sağ dizini çöküp, ayalarını birleştirerek adı yüceltilmişe şu şekilde rica ettiler.” (AY 82/14-22, s.100)

*Tengri tengrisi burkantın bo tütrüm tering yörüglüg nom yarlıgın eşidip ötrü olurmuş orunlarıntın örü turup birtin singar ong ‘engninlerinteki **tonların açınıp**...* “Tanrı tanrısı Burkan’dan bu derin açıklamalı öğreti buyruğunu işittikten sonra oturmuş (oldukları) yerlerinden kalkarak sağ taraftan sağ omuzlarındaki giysilerini açıp...” (AY 88/15-20, s.102)

*Ötrü tengri kanı hormuzta tengri ugrayu tengri tengrisi burkanning rıdı kuo kelig edrem küçin küsünün bulu teginmiş uguringa ötrü olurmuş orunıntın örü turup birtinki ong ‘engninteki **tonın açınıp**...* (AY 131-132/18-2, s.118) “Sonra tanrılar hanı İndra tanrı, özellikle tanrılar tanrısı Budanın gizemli, başkalaşarak doğma erdemi gücünü kuvvetini bulmaya ulaştığı andan sonra oturmuş (olduğu) yerinden ayağa kalkıp, sağdaki sağ omzundaki giysisini açıp...” (Ölmez, 1991: 24).

*Ötrü ol tınlıglar bek katıg süzük kirtgünç köngülin yiti kınıgda turup tünle küntüz altı üdte birtin singar ong engninlerinteki **tonların açınıp**...* (AY 132a/10-15, s.119)

“Sonra o canlılar pek katı, temiz inançlı gönülle keskin istekte durup, geceyle gündüz altı zamanda sağdaki sağ omuzlarındaki giysilerini açıp...” (Ölmez, 1991: 25).

İnçip ol tözünler oğlu tözünler kızı tünle küntüz altı üdte birtin singar ong 'engninlerindeki tonların açınıp... (AY 150/17-20, s.127) “Hiç olmazsa, o soylular oğlu, soylular kızı, gece ve gündüz, altı zamanda sağ taraftan, sağ omuzlarındaki giysilerini açıp...” (Ölmez, 1991: 42).

Tört maharanç tengriler kuvragı kamagun barça olurmuş orunlarıntın örü turup ong 'engninlerindeki tonların birtin singar açınıp... (AY 182/5-9, s.138) “Dört Maharağa tanrılar topluluğu, hepsi birlikte, sağ omuzlarındaki giysilerini sağ taraftan açıp...” (Ölmez, 1991:66).

Anta ötrü sinhanımitaprabangkarı atlıg bodısatav ülgüsüz koltı erüş üküş kuvragı birle olurmuş orunlarıntın örü turup ong 'engninlerindeki tonların açınıp... (AY 201/11-16, s.146) “Ondan sonra Simhadhvajā-pratıhataprabhamkara adlı Bodhisatva sayısız pek çok topluluk ile oturduğu yerinden kalktı. (Bütün bu topluluk) sağ omuzlarındaki elbiselerini açıp...” (Tokyürek, 2018: 561).

Ötrü ol üdün sinhanımitaprabangkarı atlıg bodısatav bo montag sakınu sözleyü yitiñsiz tütrüm tering yörüglüg nomlug yarlıgıg eşidü teginip ötrü olurmuş orunıntın örü turup birtin singar ong 'engninteki tonın açınıp ong tizin çökutip ayasın kavşurup... (AY 332/13-20, s.202) “O zaman Simhadhvajāpratıhataprabhamkara adlı Bodhisatva böyle düşünüp söyleyip ulaşılmaz derin tefsirli öğretili hükmü işiterek sonra oturduğu yerden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki elbisesini açıp sağ dizi ile çöküp ellerini kavuşturup...” (Tokyürek, 2018: 603).

Ol üdün ulug erklig azrua tengri ötrü kentü olurmuş orunıntın örü turup birtin singar ong 'engninteki tonın açınıp... (AY 335/12-16, s. 203) “O zaman büyük güçlü Brahma Tanrı kendi oturduğu yerden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki elbisesini açıp...” (Tokyürek, 2018: 604).

Ulug azrua tengri başın kamag azrua kuvragları yumgı olurmuş orunlarıntın örü turup birtin singar ong 'engninlerindeki tonların açınıp... (AY 391/5-8, s.229) “Tanrı tanrısı buddhanın (Skr. devātideva) bu buyruğunu isitip yüce Brahman tanrı (Skr. mahābrahman) liderliğinde bütün Brahman topluluğu, birlikte oturdukları yerden ayağa kalkıp sağ taraftaki sağ omuzlarındaki giysileri açıp...” (Uçar, 2009: 287).

*Tükel bilge tengri tengrisi burkanning bo yarlığın eşidip terkin tavrati alkugun barça kentü kentü öz öz orunlarıntın örü turup birtin singar 'engninlerinteki **tonların açınıp**... (AY 396/19-24, s.231) “Tam bilge tanrı tanrısı buddhanın (Skr. devātideva) bu buyruğunu işitip hemen birlikte kendi öz yerlerinden ayağa kalkıp sağ taraftaki sağ omuzlarındaki giysilerini çıkarttı” (Uçar, 2009: 290).*

*Bo tört maharañç tengriler ikileyü yene yumgı öz öz orunlarıntın örü turup birtin singar ong 'engninlerinteki **tonların açınıp**... (AY 399/1-4, s.232) “Bu dört mahārāja tanrı yine birlikte kendi yerlerinden ayağa kalkıp sağ taraftaki sağ omuzlarını açıp...” (Uçar, 2009: 291).*

*Ol üdün tört maharañç tengriler tengri tengrisi burkanning bo yarlığın eşidip ötrü terkin tavrati olurmış orunlarıntın örü turup birtin singar ong 'engninlerinteki **tonların açınıp**... “O zaman dört Maharañç tanrılar tanrı tanrısı burkanın bu buyruğunu işittikten sonra çabucak oturmuş (oldukları) yerlerinden kalkıp sağ taraftan sağ omuzlarındaki giysilerini açıp...” (AY 406/8-13, s.237)*

*Ötrü antada basa tört maharañça tengriler yumgı olurmış orunlarıntın örü turup birtin singar ong 'engninlerinteki **tonların açınıp**... “Ondan sonra dört maharañça tanrılar birlikte oturdukları yerden kalkıp sağ taraftaki sağ omuzlarındaki elbiselerini açıp...” (AY 449/15-19, s.254)*

*Ol üdün aryaavalokitaşvarı bodisatav ol kamag kuvrag arasinta erür erti ötrü olurmış orunıntın örü turup birtin singar ong 'engninteki **tonın açınıp** ayasın kavşurup ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka inçe tip ötünti “O zaman Aryaavalokitaşvarı Buda o bütün topluluk arasında bulunuyordu daha sonra oturmuş (olduğu) yerinden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki giysisini açıp ayalarını birleştirip saygıyla tanrı tanrısı burkana şu şekilde rica etti.” (AY 467/8-14, s.261)*

*Ulug tirin kuvrag arasinta yumgı olurmış orunlarıntın örü turup birtin singar ong 'engninlerinteki **tonların açınıp**... “Yüce meclis arasında hepsi oturmuş (oldukları) yerlerinden kalkıp sağ taraftan sağ omuzlarındaki giysilerini açıp...” (AY 538/10-15, s. 290)*

*Anta ötrü somakıtu bodisatav olurmış orunıntın örü turup birtin singar ong egninteki **tonın açınıp**... “Ondan sonra Somakıtu Buda oturmuş (olduğu) yerinden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki giysisini açıp...” (AY 649/16-21, s.337)*

ayığ kılınç açın- “günah(ları) itiraf etmek”

Bo ajunta kılınmış ayığ kılınçlarımın yme Y alkunı açınur men “Bu dünyada işlemiş olduğum günahlarımın tamamını da itiraf ediyorum.” (AY 107/5-7, s. 109)

5) adır-: ayırmak, tefrik etmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Adır-	49	%0,06

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ay adır-	İsim+fiil	37	1
Edgüsin ayığın adır-	İsim+fiil	18	5
İg toga adır-	İsim+fiil	4	1
İsig öztin adır-	İsim+fiil	50	1

Tablo 4.5. Adır- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ay adır- “ayları dilimlere bölmek, sınıflandırmak”

Bir yıl sanı içinte üçer üçer aylarig adırmak üze üd bolur “Bir yıl süresi içinde üçer üçer ayları ayırarak mevsim olur.” (AY 589/14-16, s. 313)

edgüsin ayığın adır- “hayrın ve şerrin farkında olmak”

Kayular ol beş tip tiser inçe kaltı engilki köni bilge biliglig küç küsün üze tınlıglar köngülindeki yorıklarının edgüsin ayığın adıra bilmekke tayanıp... (AY 294/10-13, s.185) “O beş (türlü öğreti) hangileridir? diye sorsa: Birincisi doğru bilgili güç ile canlılar gönüllerindeki uygulamaların iyisini (ve) kötüsünü ayırabilmeye dayanmak...” (Tokyürek, 2018: 590).

Monta yeme bodısatavlar ‘eng’ilki köni bilge biliglig küç üze tınlıglar köngülindeki yorıklarının edgüsin ayığın adıra bilmekke tayanıp küç küsün paramıtıg netegin bütürürler (AY 295/2-7, s.185) “Burada yine Boddhisattvalar birincisi doğru bilgili güç ile canlılar gönüllerindeki uygulamaların iyisini (ve) kötüsünü ayırabilmeye dayanarak güç pāramitāsını nasıl elde ederler?” (Tokyürek, 2018: 590).

Köni bilge biliglig küç üze köngülindeki yorıklarının edgüsin ayığın adıra bilmek yeme kayu erür tip tiser (AY 295/8-11, s.185) “Doğru bilgili güç ile canlılar

gönüllerindeki uygulamaların iyisini (ve) kötüsünü ayırabilmek yine hangisidir? diye sorsa” (Tokyürek, 2018: 590).

Tınlıklar köngülteki yorıklarının edgüsün ayıgın adıra bilmek erser... (AY 295/19-21, s.185) “Canlıların gönlündeki uygulamaların iyisini (ve) kötüsünü ayırabilmek ise...” (Tokyürek, 2018: 591).

Bo erür köni bilge biliglig küç üze tınlıklar köngülteki yorıklarının **edgüsün ayıgın adıra bilmek** tayanıp küç küsün paramıtıg netegin bütürürler (AY 297/9, s. 186) “Bilgili güç ile canlıların gönüllerindeki güç *paratımasını* tamamıyla elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 591).

ig toga adır- (hastalığı) teşhis etmek, tanı koymak”

İg toga adıra bilser otacı... “Hekim hastalığı teşhis edebilse...” (AY 590/18, s.313)

isig öztin adır- “öldürmek”

İncip altı yol içinteki ög kang ka kadaş bolmuş tınlıklarığ örletdim emgetdim isig özlerintin öngi adırtım erser... “Bu şekilde altı yol içindeki ana-baba, arkadaş, akraba olmuş canlıları incittim, eziyet ettim, öldürdümse...” (AY 135/15-18, s.120)

6) **adırıl-: Ayrılmak, bölünmek**

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Adırıl- adırıl- adırıl-	10	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Nızvanılartın adırıl-	İsim+fiil	77	1

Tablo 4.6. Adırıl- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

nızvanılartın adırıl- “ihtiraslardan sakınmak”

Nızvanılartın neçökin adırılıp barıp öngi kitgeli umazlar erki (AY 383/6-7, s. 225) “(O zaman), nasıl (oluyor da onlar) kleşalardan ayrılıp kurtulamazlar acaba?” (Uçar, 2009: 284).

7) **adırtla-: Ayıklamak, ayırt etmek**

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği

<i>Adırtla-</i>	31	%0,04

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Edgüti adırtla-	Zarf+fiil	18	1
Ötek adırtla-	İsim+fiil	4	1
Edgüsin ayığın adırtla-	İsim+fiil	18	4

Tablo 4.7. Adırtla- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

edgüti adırtla- “derinlemesine ayırt etmek”

Azu yme ulug tegirmi közüngü bilge bilig tözlügin tüzülmek tözlüg bilge bilig tözlügin edgüti adırtlayur bilge bilig tözlügin (AY 273/6-10, s.176) “Ve yine büyük yuvarlak ayna bilgi esasını tamamlanmış bilgi esasını sükûnet esaslı bilgi esasını iyice ayırt eden bilgi esasını bilmek...” (Tokyürek, 2018: 584).

ötek adırtla- “suç(ları) sınıflandırmak”

Berü yanısinta sansız sakışsız kişilerning boyunlari bukagulug iligleri adaklari beklig savların ayitu öteklerin adırtlayu tururlar “Beri yanında sayısız kişilerin boyunlari bağlı, elleri ayaklari bağlı, sözlerini söyleyerek suçlarını ayırarak duruyorlar.” (AY 12/19, s.64)

edgüsin ayığın adırtla- “hayrın ve şerrin bilincinde olmak”

‘Eng’ilki alku nomlarning edgüsin ayığın adırtlamakka tayanıp... (AY 302/11-13, s.189) “Birincisi bütün öğretilerin iyisini (ve) kötüsünü ayırmaya dayanmak... (Tokyürek, 2018: 594).

Monta yene bodisatavlar ‘eng’ilki alku nomlarning edgüsin ayığın adırtlamakka tayanıp bütmiş bışmış bilge bilig paramıtıg netegin bütürürler (AY 302/21-25, s.189) “Burada yine Boddhisattvalar birincisi bu öğretilerin iyisini (ve) kötüsünü ayırmaya dayanarak, muhteşem, tamamlanmış bilgi paramitasını nasıl elde ederler?” (Tokyürek, 2018: 594).

Alku nomlarning edgüsin ayığın adırtlamak yme kayu erür tip tiser... (AY 302-303/25-2) “Bütün öğretilerin iyisini (ve) kötüsünü ayırmak yine hangisidir? diye sorsa...” (Tokyürek, 2018: 594).

Edgüsin ayığın adırtlamak erser kaltı bo biş törlüg nomlarıg akıglıg akıgsız üze adırtlap akıgsız tözlüg nomlarning yintem arıgın edgüsin akıglıg tözlüg nomlarning kkirliğin ayığın adırtlıg bilmek ukmak erür (AY 303-304/20-3, s.190) “İyi (ve) kötüyü ayırmak ise bu beş türlü öğretileri akanı (ve) akmayanı ayırıp akmayan esaslı öğretilerin büsbütün temizliğinin, iyiliğinin; akan esaslı öğretilerin kirliliğinin, kötülüğünün farkını bilmek anlamaktır” (Tokyürek, 2018: 594).

Bo erür alku nomlarning **edgüsin ayığın adırtlamakka** tayanıp bütmiş bışmış bilge bilig paramıtıg bütürmek (AY 304/12-15, s.190) “Bütün öğretilerin iyisini (ve) kötüsünü ayırmaya dayanıp muhteşem, tamamlanmış bilgi paramitasını elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 594).

8) *agtın-*: Çıkmak, yükselmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Agtn-</i>	10	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Kökke <i>agtın-</i>	İsim+fiil	51	1
Örü <i>agtın-</i>	Zarf+fiil	51	1
Yokaru <i>agtın-</i>	Zarf+fiil	8	1
Tengri yiringe <i>agtın-</i>	İsim+isim+fiil	55	1

Tablo 4.8. *Agtn-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

***kökke agtn-* “göğe yükselmek”**

Yitinçsiz yidiz yagız yir teprep kökke agtınay “Erişilmez genişlikteki yeryüzü sallanıp göğe yükselecek.” (AY 447/10-11, s.253)

***örü agtn-* “yukarı çıkmak”**

Ötrü ol üdün ulug nomçı ratnaraşı atlıg açarı örü agtınıp orunta bek bağdaşını olurtı “Sonra o vakit yüce vaiz Ratnaraşı adlı hoca yukarı çıkıp tahtta sağlam (bir şekilde) bağdaş kurarak oturdu.” (AY 576/9-12, s.308)

***yokaru agtn-* “yukarı çıkmak”**

Ötrü agtıntı yokaru idiz tag töpüsi üze andıran kodı kemişdi aç bars üskinte et'özin “Sonra çıktı yukarı yüksek dağ tepesinin üzerine oradan bedenini aşağı bıraktı aç pars üzerine.” (AY 639/8-10, s.333)

tengri yiringe agtın- “tanrı katına yükselmek”

Ol şatu üze yarmanıp tengri yiringe agtingalı boltukda... “O merdivenin üstüne tırmanıp tanrı katına yükselecek olduğunda...” (AY 34g/17-19, s.77)

9) ak-: Akmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Ak-	12	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Kan ak-	İsim+fiil	15	3
Suv ak-	İsim+fiil	118	1
Süti ak-	İsim+fiil	6	3
Yaşı ak-	İsim+fiil	9	3

Tablo 4.9. Ak- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

kan ak- “kan akmak”

Ol üdün ol aç bars kaçan bodısatavning ömgenintin kan akmışın körti (AY 618/9-11, s. 325) “O zaman bu aç pars Bodisatva’nın boyun damarından kan aktığını gördü” (Çağatay, 1945: 95).

...Sını süngüki saçı birle arkuru turkuru yatmışın akmış kanı toprakda titig yogrulup yirke yukup turmışın körtiler (AY 619/13-16, s.325) “Kemiklerinin saçlarıyla (karışıp) darma dağın durduğunu, akan kanının toprakla çamur (gibi) yoğrulup yere yapıştığını (sindiğini) gördüler” (Ahmet, 2009: 109).

Yme ök körtiler ançulayu akmış kanı yol bolup yadılmışın... (AY 631/18-20, s.330) “Ve de akan kanının yol olup kamışlık içinde her yere yayıldığını gördüler” (Gulcalı, 2015: 222).

suv ak- “su akmak”

Mandal otırasında oy kazıp bir ulug çopun kömüp üzesinte suv akguluk yazı ban ıgaç urup ol ıgaç üzesinte ol sokmış otug suv birle kayınturup ursun (AY 477/13-17,

s. 266) “Alanın ortasına çukur kazıp büyük bir kâse gömerek, üzerine su akacak yassı bir ağaç yerleştirip bitkileri su ile kaynatarak o ağaç üzerine koysun” (Çetin, 2020a: 221).

süt ak- “süt akmak”

Anıng ara iki emigi iidip süt akıp kelti (AY 621/14-15, s.326) “Şu arada iki memesinden itişip süt akıp geldi” (Çağatay, 1945: 99).

Ötrü katun emigi tengizip iidip ertingü turur erkenbelingteg ötrü akdı yürüng süt (AY 632/17-19, s.331) “Sonra hatunun memesi fevkalade sıkıştı. Böyle korku içinde dururken (sonra) aktı beyaz sütü” (Çağatay, 1945: 99).

Emiglerim belingteg idip tengizip süt akar (AY 633/9-10, s.331) “Memelerimin korkudan itişerek sıkışarak sütü akıyor (Çağatay, 1945: 121).

yaşı ak- “gözyaşı akmak, ağlamak”

Kamagun yaşları aka yıglayu ayıttılar (AY 635/7-8, s.332) “Hepsi de yaşları akarak ağlayarak sordular” (Çağatay, 1945: 123).

Ol sogık suv küçinte ilig begning katunu ötrü timin idilti ançakaya öglenti yaşı aka tökülti (AY 636/4-7, s.332) “O soğuk su tesiriyle hanın hatunu sonra yavaş yavaş ayıldı. Biraz akı başına gelince yaşı akarak döküldü” (Çağatay, 1945: 125).

İçkerü ilig begning üskinte yaşı aka yıglayu ötrü inçe tip ötünti... “İçeride hükümdarın huzurunda gözyaşı akıp ağladıktan sonra şu şekilde arz etti: ...” (AY 638/11-13, s.333)

10) akıt-: Akıtmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Akıt-</i>	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Suv akıt-	İsim+fiil	118	1

Tablo 4.10. Akıt- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

suv akıt- “su akıtmak”

Bir suv akıtdaçı üçün ikinti sub birteçi üçün anın antag atıng ol “...İlk olarak su akıttığı için, ikinci olarak su verdiği için o sebeple adın böyledir.” (AY 600/19-21, s.317)

11) *al-*: Elde etmek, almak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Al-</i>	48	%0,06

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
At al-	İsim+fiil	232	1
Ayag al-	İsim+fiil	152	4
Buyan al-	İsim+fiil	222	2
Inag al-	İsim+fiil	31	3
Tın al-	İsim+fiil	2	1
Tsuy al-	İsim+fiil	31	2
Bilge bilig al-	İsim+fiil	260	1
Buyan edgü al-	İsim+fiil	130	1
Edgü kılınç al-	Sıfat+isim+fiil	145	4
Tire yıga al-	Zarf+fiil	3	3

Tablo 4.11. *Al-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

***at al-* “şöhret kazanmak, ünlenmek”**

Tükel on törlüg at almış tıyınmış iligi tip birtem külelmiş çavıkmış “Tam on türlü nam kazanmış aydınlanmış(ların) hanı diye birden ünlenmiş.” (AY 682/4-6, s.351)

***ayag al-* “saygı görmek”**

...Azrua tengriler kuvragı üze tegriglep tapıg udug ağır ayag alu üzeliksiz üstünki yig sogançig noş tatıglıg nom tilgenin evire nom nomlayu yarlıkamışları közünür “Azrua tanrılar topluluğu ile çevrelenmiş (yerde) hürmet ve saygı görerek, eksiksiz, en üstün, hoş, tatlı öğreti tekerleğini çevirip, öğretiyi açıklayarak buyurdıkları görünür.” (AY 315/8-13, s.195)

Şakımunı tengri tengrisi burkan kentü özi mening tapıgımın ayagımın algalı ordumka karşımka kirü yarlıkadı “Tanrı tanrısı Şakımunı Budanın kendisi benim saygımı kabul etmek için sarayıma girerek buyurdu.” (AY 420/19-22, s.242)

*Sarasvatı tengri kıızıya kişili tengrili kuvragning **ayagin algali** tegimlig siz* “Tanrı kıızıya Sarasvatı kişili tanrıli topluluğunuzun saygısını görmeye layıksınız.” (AY 481/18-20, s. 268)

*Üç yirtinçü içinte alkuung **ayagin alır** siz öngüngüz mengizingiz itigin üküş kişiler körügseyür* (AY 495/7, s.273) “Üç dünyada bulunan herkes size saygı duyar, yüzünüzün süsünü pekçok kişi görmek ister.” (AY 495/6-9, s.273)

buyan al- “sevap kazanmak”

*Tınlıglarka edgülüg bo nom erdinig kingürü yadguluk ulug **buyan alguluk** ertingü kergeklig ötüg ötüntüng tip yarlıkadı* (AY 518/1-5, s.281) “Canlılara iyilik veren bu öğreti mücevherini genişçe yaymak, çok sevap kazanmak için çok gerekli istekte bulundun bulundun, diye buyurdu” (Çetin, 2020b: 372).

*Sözleyü tüketdim men sanga ot em şasturning kergekin öngetdürüp igliglerig ülgüsüz **buyan alguluk** tip tidi* “Ben sana ilaç kitabının gereklerini anlatarak tamamladım. (Şimdi sen de) hastalıkları iyileştirip sayısız sevap kazanacaksın diye dedi.” (AY 596/8-11, s.315-316)

ınag al- “dayanak kabul etmek, umut bağlamak”

*Tözün bursang kuvraglartın üç **ınag almış** çahşapudlıg sanvarta turmış* (AY 169/2-4, s. 134) “Soylu rahip topluluklarından (Samgha) üç dayanak almış; ahlaka uygun gerekçede bulunmuş...” (Ölmez, 1991: 55).

*...Üç erdinig umug ınag tutup üç **ınag almak** buyan edgü kılınçka yitmez* (AY 178/14-16, s.167) “...Üç mücevheri umut, sığınak kabul edip, üç sığınak saymak (da) iyi davranışa yetmez” (Ölmez, 1991: 63).

*Üç **ınag almak** buyan edgü kılınç yazınçsız arıg çahşapud küzetmek buyan edgü kılınçka yitmez* (AY 178/16-20, s.137) “Üç sığınak saymak, iyi davranış(ı) saf (ve) temiz dinî öğreti(yi) gözetmek iyi davranışa yetmez” (Ölmez, 1991: 63).

tın al- “can almak, öldürmek”

*Üç yekler manga yakın kelip birisi uruk üze boyunımın badı birisi tolkakda **tınının altı*** “Üç şeytan bana yaklaşarak birisi ip ile boynumu bağladı, birisi eziyetle canımı aldı.” (AY 7/18-20, s.63)

tsuy al- “günah olmak”

*Tınlıglar edgüsin bütürgelir üçün edgü ögli yarlıkançuçı köngil öritmek erser kaltı kayu kayu kılınçlarıg kılıp birök adınların az övke biligsiz küni küvenç körüm sizik ulatı nızvanıları teprep **tsuy alguluk** erserler...* (AY 229/12-18, s.159) “Canlıların iyiliğini elde etmek için iyi düşünüp merhametli gönül beslemek hangi hareketleri yaparak başkalarının arzu, öfke cehalet, kıskançlık, kibir, büyü şüphe (ve) başka günahkâr ihtirasları sallayarak günah alacaklarsa...” (Tokyürek, 2018: 571).

*İncip bodisatavlar bo Montag yangın adınlar küñilegüñlük taplamaguluk **tsuy alguluk** kılınçlarıg kentü özleringe asıg tusu bulgu erser...* (AY 229-230/24-2, s.159) “Şöyle (ki) Bodhisattvalar böyle bu şekilde başkalarının kıskandığı, onaylamadığı günah alan eylemleri kendilerine fayda olacak ise...” (Tokyürek, 2018: 571).

bilge bilig al- “bilgi öğrenmek”

*Kitermek tutmak erser bo iki türlüg nomlarta emgeklig tegzinçdin taşkaru üñtürü idmadaçı igid ezüg atkangularıg kodup olarnı ok çınınça kirtüsinçe bilteçi **bilge biligig almak** erür* (AY 305/5-11, s.190) “Gidermek (ve) tutmak ise bu iki türlü öğretilerde ızdıraplı döngüden dışarı çıkarıp göndermeyecek yalan yanlış bağları bırakıp onları doğru gerçek (bir şekilde) bilecek bilgiyi almaktır” (Tokyürek, 2018: 594).

buyan edgü al- “sevap kazanmak”

*...Ol tınlıgların bo bo nızvanıları bogup amrılıp **buyan edgü alguluk** erserler...* (AY 229/20-22, s.159) “...O canlıların bu ihtirasları boğup sakinleştirip sevap alacaklarsa...” (Tokyürek, 2018: 571).

edgü kılınç al- “sevap kazanmak”

*Yalanguklar tapınıp udunup ülgüsüz üküş buyan **edgü kılınçlarıg yme alırlar*** “İnsanlar saygı gösterip sayısız, pek çok sevabı (ve) iyi amelleri alırlar.” (AY 34k/19-21, s. 80)

*Ötrü ol tözünler oğlu tözünler kızı ülgülençsiz tenglençsiz buyan **edgü kılınçig alırlar*** “Daha sonra o soylular oğlu, soylular kızı sayısız ölçüsüz sevabı (ve) iyi ameli alırlar.” (AY 151/4-7, 127)

*Anı üçün kim kayu tınlıglar ülgülençsiz tenglençsiz üstinki yig buyan **edgü kılınçig alayın tip küseserler...*** (AY 156-157/23-3, s.129) “Onun için bazı canlılar, ölçülemez, karşılaştıramaz, üstün, mükemmel, iyi davranışı alayım diye dileserler...” (Ölmez, 1991: 46).

Kim uzun üdüin inçkü mengig bulgay sizler alkınçsız buyan edgü kılınçig yme algay sizler tip yarlıkadı (AY 198/19-22, s.145) “Böylece uzun süre rahatı, huzuru bulacaksınız; yok olmayan iyi davranışa sahip olacaksınız” (Ölmez, 1991: 78).

tire yıga al- “tamamıyla, bütünüyle kabul etmek”

Ulug yarlıkançuçı köngülin ötüğümin tire yıga alı yarlıkasun “Yüce merhametli gönül ile ricamın tamamını kabul ederek buyursun.” (AY 110/18-20, s.110)

Ulug yarlıkançuçı köngülin tire yıga alı yarlıkap biz kamag luularning ajun üzeke singmiş... (AY 472/1-2, s.263) “Yüce merhametli (bir) gönülle bütünüyle kabul ederek biz bütün ejderhaların dünya üzerindeki (üzerlerine) sinmiş...” (Çetin, 2020a: 219).

Kirtün inanmış kişilerin tire yıga alır siz (AY 490/2-3, s.271) “Doğrulukla inanmış kişileri bir arada kabul edersiniz” (Çetin, 2020a: 225).

12) alangur-: Zayıflatmak, güçten düşürmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Alangur-	6	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Et’öz alangur-	İsim+fiil	447	2

Tablo 4.12. Alangur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

et’özleri alangur- “vücudu zayıflatmak”

Kayu berke kagal üze berkekip bekde çugda beklemiş erserler tüü törlüg emgekler kıyıtlar tükel tegip et’özleri alangurmuşlar erser... “Herhangi (bir) kamçı, kırbaç ile kamçılanmışsalar çeşitli eziyetlere, cezalara uğrayıp bedenleri zayıflamışsa...” (AY 117/12-16, s. 113)

Yiti enükleringe egirtip kavşatıp açmak suvsamak üze sıkılıp turmuş yavrımış sınmış et’özleri alangurup küçi küsünü üzülip unakaya ölgeli yatur erti (AY 609/18-22, s. 321) “Yedi yavrusuna sarılarak açlık ve susuzluktan sıkılıp –sıkıntı içinde oturmuş- sefil vücutları zayıflamış güçleri bitmiş hemen hemen ölmek üzereydiler” (Çağatay, 1945: 75).

13) *alkın-*: Bitmek, tükenmek, yok olmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Alkın-</i>	51	%0,07

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Uğuşı alkın-	İsim+fiil	52	1
Küçi küsüni alkın-	İsim+fiil	49	1

Tablo 4.13. Alkın- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

uğuşı alkın- “nesli tükenmek”

*Alku burkanlarning kamaglıksız edgüleri barça anta tutulmaz üçün tınlıg **uğuşı** neteg **alkınmaz** erser* “Bütün Budaların iyilikleri orada tutulmadığı için, canlıların nesli nasıl tükenmezse...” (AY 61/18-21, s.92)

küçi küsüni alkın- “gücü kuvveti tükenmek”

*Küçi küsüni yme **alkınıp** küçsireyür kevilür* “Gücü kuvveti de tükenerek zayıflar.” (AY 558/14-15, s.300)

14) *amra-*: Sevmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Amra-</i>	5	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Kanmaksızın amra-	Zarf-fiil+fiil	7	1

Tablo 4.14. Amra- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

kanmaksızın amra- “sevmeye doymamak, çok sevmek”

*Biş atkangug üzüksüz **kanmaksızın amrayur*** “Beş duyu sahasını daima doymadan sever.” (AY 365/1-2, s.217)

15) *arı-*: Temizlemek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Arı-	31	%0,04

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Tsuy irinçü arı-	İsim+fiil	22	1

Tablo 4.15. Arı- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

tsuy irinçü arı- “günahlardan arınmak, günahsız olmak”

Bo nom takı törüçe ökünmiş buyanım küçinte birtem korıp emgeklig köl tsuy irinçü arısun (AY 353/13-15, s.211) “Bu sutradaki dharma gereğince pişmanlık duyduğum sevabım sayesinde ızdırap denizi tamamıyla kuruyup günahlar temizlensin” (Uçar, 2009: 268).

16) arın-: temizlenmek, arınmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Arın-	8	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ayığ kılınçlartın arın-	Sıfat+isim+fiil	107	1

Tablo 4.16. Arın- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

ayıg kılınçlartın arın- “günahlardan arınmak, günahsız olmak”

...kaçan birök ol tınlıglar ol antag ağır ayığ kılınçlartın arınmak tileser...
“...Şayet o zaman o canlılar öyle kötü davranışlarından arınmak isteseler...” (AY 141/2-4, s.123).

17) arıt-: Temizletmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Arıt-	44	%0,06

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Kkir arıt-	İsim+fiil	34	1

Kılınç arıt-	İsim+fiil	307	5
Kkir tapça arıt-	İsim+fiil	12	4

Tablo 4.17. Arıt- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

kkir arıt- “manevî kiri temizlemek, kirden arınmak”

Ançulayu nomlug et’öz yme kop törlüg nızvanılıg emgeklerig tarkarıp et’öznüing osal sımtag kkirlerin arıtıp arıg süziük burkanlar tözin belgürtmiş erürler “Bunun gibi öğretili beden de çok çeşitli ihtiras ıstıraplarını ortadan kaldırıp dikkatsizce bedenin kirlerini temizleyip temiz Buddhalar esasını ortaya çıkarırlar.” (AY 75/3-7, s. 97)

kılınç arıt- “davranışları düzeltmek”

İnçe kalıtı ‘eng’ilki üç törlüg kılınçları arıtmakka tayanıp... (AY 219/9-10, s.154) “Birincisi üç türlü eylemleri temizlemeye dayanmak...” (Tokyürek, 2018: 567).

Monta yeme bodısataavlar ‘eng’ilki üç törlüg kılınçları arıtmakka tayanıp çahşapud paramıtıg netegin bütürürler (AY 219/17-20, s.154) “Burada yine Bodhisattvalar, birincisi (olan) üç türlü eylemi temizlenmeye dayanarak çahşapud paramıtıg nasıl elde ederler?” (Tokyürek, 2018: 567).

Üç törlüg kılınçları arıtmak yme kayu erür tip tiser (AY 219/20-21, s. 154) “Üç türlü eylemi temizlemek yine nasıldır? diye sorsa” (Tokyürek, 2018: 568).

Üç törlüg kılınçları arıtmak erser... (AY 219/21-22, s.154) “Üç türlü eylemi temizlemek ise...” (Tokyürek, 2018: 568).

Bo erür üç törlüg kılınçları arıtmakka tayanıp çahşapud paramıtıg bütürmek (AY 220/11-13, s.154) “Üç türlü eylemi temizlemeye dayanarak sıksapada paramıtayı elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 568).

kkir tapça arıt- “manevî kiri ve tozu temizlemek”

Et’öznüing kkir tapçalıg örtügin birtem arıtmış üçün belgürtme et’özüg belgürtgeli uyurlar “Bedenin örtülü kir tozlarını tamamen temizlemek için ortaya çıkan vücudu gösterebilirler.” (AY 76/17-19, s.98)

Kavşıkıya sen amtı ülgüsüz üküş tınlıglarıg ayıg kılınçlıg kkir tapçaların arıtıp çın kirtü arınmakka tegürüp kutrulmaklıg edgü üze inç mengilig kılğalı küsüşin (AY 132-132a/20-1, s.119) “Ey Kausika! Sen şimdi sayısız pek çok canlıları, kötü

davranışlı kir paslarını temizleyerek gerçek doğru temizlenmeye ulaştırıp...” (Ölmez, 1991: 24).

*Anın bo yürügü tutup monçulayu ulug asıgın körüp ökünmek yalbarmak kşantı kılmak üze anın ağır ayıg kılınçlıg **kkir tapçaların** birtem öçürmekin **aritmakin** yarlıkayur men* “(AY 146-147/20-2, s.125) “Onun için bu açıklamayı yerine getirip, bu şekilde ulu yararını görüp, pişman olmak, yalvarmak, af dilemekle, böylece, kötü davranışlı kir-pasaklarını toptan söndürmesini, temizlemesini buyuruyorum” (Ölmez, 1991: 39).

*Ötrü ol tınlıglar tsuy ayıg kılınçlıg **kkir tapçaların** birtem **arıtgalı** uyurlar* “Daha sonra o canlılar günah (ve) kötü davranışlı kir tozlarını tamamen temizleyebilirler.” (AY 147/5-7, s. 125)

18) arta- : çürümek, bozulmak, kötüye gitmek, yok olmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Arta-	26	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Et’öz arta-	İsim+fiil	447	1
Törü arta-	İsim+fiil	124	2
I tarıg arta-	İsim+fiil	11	2

Tablo 4.18. Arta- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

et’öz arta- “beden çürümek”

Ne tıltagın bo et’öz kevilip küçsirep artayur “...Ne sebeple bu vücut gevşeyerek güçsüzleşip çürür?” (AY 588/2-4, s.312)

törü arta- “yasa bozulmak, işlevini kaybetmek”

Bo tıltagın artayur ilning uluşnung törüsi “Bu nedenle ülkenin yasası bozulur...” (AY 552a/11-12, s.297)

Montagların artayur iligler beglarning törüsi kaltı yanga kirmiş teg hua çeçeklig yimişlikde (AY 563/10-13, s.303) “Bunlar yüzünden bozulur hümdarların yasası aynı çiçekli bir bahçeye filin girmesi gibi” (Çetin, 2020b: 385).

ı tarıg arta- “yiyecek kokmak, yenilemeyecek duruma gelmek”

Neçe bar erser ı tarıg artamadın uz büter (AY 517/11-12, s.281) “Ne kadar mahsül varsa (hepsi) bozulmadan iyice yetişir” (Çetin, 2020b: 372).

Biş törlüg ı tarıg hua yavışgu tüş yimiş artayur kalır ançada tüşü temi bütmedin (AY 552b/17-20, s.297) “Beş türlü mahsül, çiçekler ve meyve daha zamanı gelmeden bozulup kalır...” (Çetin, 2020b: 382).

19) as-: çoğaltmak, artmak; asmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
As-	21	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Pra kuşatrı as-	İsim+fiil	11	5

Tablo 4.19. As- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

pra kuşatrı as- “gölgelik, bayrak asmak”

Adruk adruk yinçe tooglar pralar kuşatrılar üze asıp salınturup “...Farklı farklı ince bayraklar, gölgelikleri üzerine asıp, sallandırıp...” (AY 81/8-9, s.99)

Antada basa karangku ev içinte suv yadıp pra kuşatrı asıp... “Daha sonra karanlık (bir) ev içinde su saçıp gölgelik asıp...” (AY 361/15-16, s.215)

Ol örgünüg yinçü monçuk tizigi üze itip yaratıp adruk adruk pra kuşatrılar asıp... “...O tahtı inci boncuk taneleri ile süsleyip ayrı ayrı gölgelikler asıp...” (AY 416/5-8, s.240)

Yene tört oglankayalarig uz tonanturup itip yaratıp birer burnaçada suv tutdurup tört bulungda olgurtsun pra kuşatrı assun (AY 477/8-11, s.266) “Yine dört çocukcağızı güzelce giydirip süsleyip birer güğümde su tutturup dört köşede oturtsun, gölgelik assın...” (AY 477/11, s.266)

Bo nom erdinike tapıg udug kılmak küsüşin evin barkın itip yaratıp ‘eng muntın bir kuşatrı bir pra erser assarlar... “Bu öğreti mücevherine ibadet etmek dileğiyle evini barkını düzenleyip en azından bir bayrak bir gölgelik olsa assalar...” (AY 533/17-21, s.288)

20) asıl-: Artmak, çoğalmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Asıl-</i>	31	%0,04

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yavalmakın asıl-	İsim+fiil	1	1
Kutı buyanı asıl-	İsim+fiil	14	4
Küç küsün asıl-	İsim+fiil	49	4
Kün küninge asıl-	Zarf+fiil	4	2

Tablo 4.20. Asıl- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

yavalmakın asıl- “gücü artmak, güçlenmek”

Ulug çerig içinte ürüg uzatı utmakın yavalmakın asılmış yavaş serimlig köngüllüg siz “Büyük ordular içinde, daima kazanıp gücünüzü artırmış sâkin tahammüllü bir gönle sahiptiniz.” (AY 489/16-19, s.271)

kutı buyanı asıl- “sevabı artmak, çoğalmak”

Öz yaş çoğ yalın kutı buyan küç küsün asılguluk edgü irü belgüler körkitgey biz “Ömür, alev, parlaklık, mutluluk (ve) sevap güç kuvvet artıracak iyi alametler göstereceğiz.” (AY 193/19, s.143)

Ötrü ol kişining kutı buyanı küçi küsünü asılur... “Daha sonra o kişinin saadeti, gücü kuvveti artar...” (AY 362/10-11, s.215)

Ötrü ol tözünlerning kutı buyanı asılgay “Böylece o asillerin mutluluğu ve sevabı artacak.” (AY 478/15-16, s.267)

Kayu kişi küseser kamagda yig üstünki biligig bir uçlug köngilin süzülüp tutmuş kergek boo törüg kutı buyanı asılgay bilge biligi üstelgey odgurak bütgey bo işi “Hangi kişi herşeyden daha iyi üstün bilgiyi arzu ederse bu kanunu bir uçlu gönül ile süzülüp tutmuş (olması) gerek. Mutluluğu (ve) sevabı artacak, bilge bilgisi artacak, bu işi kesinlikle bitecek.” (AY 486/15-20, s. 270)

küç küsün asıl- “gücü kuvveti artmak, güçlenmek”

Öz yaş çoğ yalın kut buyan **küç küsün asılguluk** edgü irü belgüler körkitgey biz “Ömür, baht açıklığı, mutluluk (ve) sevap güç kuvvet artıracak iyi alametler göstereceğiz.” (AY 193/19, s.143)

Ötrü ol kişining kutı buyanı **küçi küsünü asılur**... “Daha sonra o kişinin saadeti gücü kuvveti artar...” (AY 362/10-11, s.215)

Tering yörüglüg nom tatığı üze todup kanıp çoğumuz yalınımız **küçümüz küsünümüz asılıp**... “Derin izahlı öreti tadı ile doyup kanıp bahtımız açılıp, gücümüz kuvvetimiz artsın.” (AY 400/7-9, s.233)

...Sizler kamag tengrilerning tengridem kuvragıngızlarning çoğın yalının **küçin küsünün asılgalı** üstelgeli küseser... (AY 413/1-5, s.239) “Bütün Tanrılar ve ilahi topluluklarla (birlikte) gücün artmasını istediğinizde...” (Ayazlı, 2012: 169).

kün küninge asıl- “günden güne artmak, gittikçe çoğalmak”

Birök kim kayu kişi kün **küninge** ım tarıgım **asılsun** edim tavarım üklisün agılıkım sangım tolsun tip küseserler “Öyle ki herbiri sürekli ağacım ekinim artsın, malım mülküm çoğalsın, hazinem dolsun diye dilerlerse...” (AY 518-519/23-3, s.282)

Ol begning eli uluşı içinte yala yangku ezüg sav tev **kür küninge asılur** “O hükümdarın ülkesinde iftira sesi yalan söz hile aldatma sürekli artar.” (AY 552a/1-3, s.297)

21) astur-: Çoğaltmak, arttırmak; astırmak.

Fiil	Metin içi sıklık	Metin içi yüzdelik
Astur-	2	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Pra kuşatrı astur-	İsim+fiil	11	1

Tablo 4.21. Astur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

pra kuşatrı astur- “bayrak astırmak”

Ötrü örgün urturı pra kuşatrı asturup tükel tüşrük kılurtı “Daha sonra taht kurdurup, bayrak astırıp, tamamen süsletti” (AY 574-575/23-2, s.307).

22) aşa-: Yemek, tadına bakmak; almak, kabul etmek,

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Aşa-	19	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Köngülçe aş-	Zarf+fiil	3	1
Mengig aş-	İsim+fiil	96	6
Tatig aş-	İsim+fiil	26	1
Tüşin utlısın aş-	İsim+fiil	24	2

Tablo 4.22. Aşa- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

köngülçe aş- “*gönlünce, dilediği gibi tatmak*”

Tükellig kut üze ilinçü mengig **köngülçe aşasunlar** “Tam mutlulukla saadeti gönüllerince tatsınlar (AY 119/3-4, s.114)

mengig aş- “*mutluluğu hissetmek, mutlu olmak*”

Tükellig kut üze ilinçü **mengig köngülçe aşasunlar** “Tam mutlulukla saadeti gönüllerince tatsınlar.” (AY 119/2-4, s.114)

Tamu prit yilkita ulatı üç yavlak yolta togmışlarig asurıda tengride yalanguk ajunıta barmışlarig öçürtüngüz olarning üküş törlüg emgeklerin inçip uzatı aşayurlar özin belgürmiş inç mengig (AY 348/15-16, s.209) “Cehennemlik, aç ruh, hayvan, gibi üç kötü yolda doğmuş olanları asura, (tanrı), insan varlık biçimlerinde olanları (onların çok çeşitli ızdıraplarını söndürdünüz. Böylece (onlar) kendiliğinden ortaya çıkan devamlı huzuru tadarlar (Uçar, 2009: 265).

Kinki kinki ajunlarta yme sakınu sözleyü yitiñsiz edgü edgü mengig aşagaylar “Öbür dünyada da düşünüp söylemeye erişilemeyen güzel saadeti tadacaklar.” (AY 438/8-10, s.248)

Üstün tengri yirinte altın kişi ajunıta adruk adruk yig başdınkı edgü mengig aşaguluk mengilegülük... “Yukarıda tanrı yerinde aşağıda kişi dünyasında başka daha iyi saadeti tatmaya, mutlu olmaya...” (AY 514/6-9, s.280)

Tengri yirinteki kişi ajunıntakı tanglançig mungadınçig edgü mengig aşagay biz tip monçulayu tisünler “Tanrı yerindeki, insan dünyasındaki hayrete şayan iyi huzuru tattıracağız diye böylece desinler.” (AY 532/13-16, s.287)

Üstün tengri yirinte altın yine yalangukta togum tutup uzatı **aşarlar** yig **mengig** “Yukarıda tanrı ve aşağıda yine insan yerinde devamlı doğarak üstün saadeti tadarlar.” (AY 584/4-7, s.310)

tatıg aş- “tat almak”

Neteg yanglıg **aşasar** aş suvsuşlar **tatıgın** bulur ötrü tınlıglar... “Daha sonra canlılar, hangi çeşit yiyecek içecek tadını bulur alırlarsa...” (AY 588/ 8-9, s.312)

tüşin utlısın aş- “mükâfatını, karşılığını almak”

Kin keligme üdlerte yavlak **tüşin utlısın aşagalı** tegimlig bolayın “Gelecek olan zamanlarda kötü neticeyi almaya layık olayım.” (AY 138/14-16, s.122)

Bo ok avant tıltagdın yine ülgüsüz üküş buyan edgü kılınçlar **tüşin utlısın aşagay** sen tip yarlıkadı “Bu sebeplerden dolayı yine sayısız sevap mükâfatını alacaksın diye buyurdu.” (AY 537-538/23-1, s.289-290)

23) aşat-: Yedirmek, doyurmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>		<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Aşat-</i>	1		-
Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Mengig aşat-	İsim+fiil	96	1

Tablo 4.23. Aşat fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

mengig aşat- “mutluluğu hissettirmek, mutlu etmek”

Noş tatıglıg itigsiz menggü **mengig aşatur** siz “İksir (tadında) doğaüstü ebedi mutluluğu tattırırsınız.” (AY 647/4-5, s.336)

24) ata-: Ad vermek, adlandırmak, çağırmak, seslenmek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Ata-</i>	18	%2

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Atın ata-	İsim+fiil	232	13
Üküş ata-	Zarf+fiil	108	2

Tablo 4.24. Ata- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

atın ata- “adını anmak, bahsetmek”

Yene nomnung bir şlök enetkekçe azu türkçe atın atap yükünüp yi darma sözlep no nomug okıgu ol “Yine öğretinin bir Hintçe veya Türkçe (olarak) bir şiirle adını anıp secde edip, akide anlatıp bu öğretiyi okuyacaktır.” (AY 33-34/23-2, s.73)

Atın atap aya kavşurup okıgu şlöki bo erür “Adını anıp, ayalarını birleştirip okuyacağı şiir budur.” (AY 34/3-4, s.73)

Bo raçaratnaprabası atlıg tengri tengrisi burkanning atın atap bek katıg süzük kirtgünç köngülin üküş atasar (AY 190/11-14, s.142) “Bu Raçanaprabası adlı tanrılar tanrısı Budanın adını ansa, sıkı, sağlam, temiz inanca sahip gönülle, pek çok (kez) ansa... (Ölmez, 1991: 72).

Birök antag erser aşnuku ikigüni tüz atları üze atap kinki ikigüni negülük ulug dyan tip dyan at üze körkitür tip tiser (AY 267/19-23, s.174) “Öyle ise önceki ikisini düz adları ile adlandırıp sonraki ikisini nasıl büyük dhyana diye dhayana ad üzerine gösterir? Diye sorsa” (Tokyürek, 2018: 582).

Aşnuku ikigüni tüz atları üze atap kinki ikigüni ulug dyan tip dyan at üze körkitmiş boltı (AY 268/4-7, s.174) “Önceki ikisini düz adları ile adlandırıp sonraki ikisini büyük dhayana diye dhayana ad ile göstermiş oldu” (Tokyürek, 2018: 582).

Kimler birök bo daranı nomug tutayın tip sakınsarlar’eng öngre burkanlar bodısatavlar atın atayu yinçürü töpün yükünüp antada basa timin ök bo nomug sözlemiş kergek “Kimler eğer bu büyüü tutayım diye düşünse, ilk önce Budalar, Bodısatavlar, adını anarak secde edip ondan sonra yeniden bu büyüü söylemiş (olması) gerekir.” (AY 356/18-22, s.213)

Ötrü öngre sözlegüçi burkanlar bodısatavlar atın birer birer atayu birer birer yükünüpötrü öngre sözlegüçi burkanlar bodısatavlar atın birer birer atayu... “... Sonra ilk önce söylenecek Budalar, Bodhisattvalar adını birer birer anıp...” (AY 361/21-23, s.215)

Tilim üze burkanlar atın atayu ol daranı tutdaçı kişining köngülinteki küsemiş küsüşin aytıp küsüşin kanturu tegingey men “...Dilimle Budalar adını anıp büyüü

tutacak kişinin gönlünden dilediği isteğini söyleyip isteğini yerine getireceğim.” (AY 446/10-14, s.253)

*Yene küntemek üç kata mening **atımın atayu** öngi öngi yıd yıpar hua çeçek tatıglıg edgü aş içgü üze yme manga yme tapıg udug kılsarlar* “Yine her gün üç defa benim adımları anıp çeşit çeşit misk kokulu çiçekler, lezzetli iyi yiyecek içeceklerle yine bana da ibadet etsinler.” (AY 516/9-15, s.281)

*Küntemek üçer kata üç üdte ratnapuşpi atlıg tengri tengrisi burkan **atın** bo nom erdinining atı birle **atayu** inçe tip tisün* “Her gün üçer defa üç vakitte Ratnapuşpi adlı Tanrı Tanrısı Buda’nın adını bu öğretici cevherinin adı ile anarak şu şekilde söylesin.” (AY 519/17-21, s.282)

*Bo daranıg sözleyü mini okısunlar ötünsünler okıdukda aşnuça bo burkanlar atın bo bodısataklar **atın atayu** süzüük kirtgünç köngülin yükünü inçe tip tisünler* “Bu büyümlü sözünü söyleyerek beni davet etsinler. Davet ederken öncelikle bu Budaların, Bodısataklarının adını anarak temiz inanmış gönülle eğilerek şu şekilde desinler” (AY 521/5-12, s.283)

*Bo nom erdinining baştınkı **atın** yme boşgunup tutup öser sakınsar **atarar** yükünser ağır ayag tapıg udug kılsarlar olarnı barça küyü küzetü tuta tegingey men* (AY 539/12-17, s.290) “Bu öğretici mücevherinin adını öğrenip ezberlerse, düşünüp adını anarsa, hürmet edip hizmet ederse, onları tümüyle koruyup kollayacağım” (Çetin, 2020b: 378).

*Uguşlug küüülüg şudodanı kanning sutsı monçukı **adın** yolın **atap**...* “Ünlü Şudodanı hükümdarın sutsı incisinin adını şöhretini anıp...” (AY 680/22-24, s.350)

üküş ata- “devamlı anmak”

*Bo raçaratnaprabası atlıg tengri tengrisi burkanning atın atap bek katıg süzüük kirtgünç köngülin **üküş atasar*** (AY 190/11-14, s.142) “Bu Raçanaprabası adlı tanrılar tanrısı Budanın adını ansa, sıkı, sağlam, temiz inanca sahip gönülle, pek çok (kez) ansa...” (Ölmez, 1991: 72).

*Bo tengri tengrisi burkanıg bek katıg süzüük kirtgünç köngülin **üküş atayu** öğretig kılsarlar...* (AY 190/20-22, s.142) “Bu tanrılar tanrısı Budayısıkı, sağlam, temiz, inanca sahip gönülle pek çok (kez) anıp ders çalışsalar...” (Ölmez, 1991: 72).

25) ay:- Söylemek, anlatmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Ay-	25	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Köni kirtüsinçe ay-	Zarf+fiil	27	1

Tablo 4.25. Ay- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

köni kirtüsinçe ay- “dosdoğru söylemek”

Ötrü bo nom erdinig atı kötrülmüş ançulayu kelmiş ulug yaruknung ögmeki atlig tengri tengrisi burkanning üskinte eşidip tuta iltinü teginip alku tınlıglarka **köni kirtüsinçe aydı** körkitdi “Sonra bu öğreti cevherini adı yüceltilmiş öylece gelmiş yüce aydınlığın övgüsü adlı tanrı tanrısı Buda’nın huzurunda ışıtıp tutup iletip bütün canlılara doğruca söyledi, gösterdi.” (AY 85/12-17, s.101)

26) ayıt-: Söylemek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Ayıt-	38	%0,05

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Sav ayıt-	İsim+fiil	152	2

Tablo 4.26. Ayıt- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

sav ayıt- “söz söylemek”

Berü yazısinta sansız sakışsız kişilerning boyunları bukagulug iligleri adakları beklig **savların ayıtu** öteklerin adırtlayı tururlar “Beri yanında sayısız kişilerin boyunları bağlı, elleri ayakları bağlı, sözlerini söyleyerek suçlarını ayırarak duruyorlar.” (AY 12/15-20, s.65)

Ay yumışçılar ol yalangukning ayıg kılınçı ertingü üküş ulug yazuklug erür anı negülük monça keç kelürtüngüzler amtı aning turuşçıların okınglar **savların ayıtalım** (AY 13/5-10, s. 65) “Ey hizmetçiler, o adamın fena ameli gayet çok (ve) büyük

günahlardır, onu niçin bu kadar geç getirdiniz, şimdi onun davacılarını çağırın sözlerini soralım deyip buyurdu” (Çağatay, 1945: 47).

B

1) *baça-*: Oruç tutmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Baça-</i>	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Arıg <i>baça-</i>	Zarf+fiil	211	1

Tablo 4.27. *Baça-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

arıg baça- “sağlamca oruç tutmak”

Aşnuça yiti kün yiti tün sekiz tözün baçağ çahşapudın alıp arıg baçağ tangda erte tal cıbıkın tañçulap tişin arıtıp agızın yunsun (AY 524/10-15, s.284) “Öncelikle yedi gün yedi gece sekiz asil oruç arınmasını öğrenip orucunu sağlamca tutup tan vaktinden sonra çubuk çiğneyip dişini temizleyerek ağzını yıkasın” (Çetin, 2020b: 374).

2) *baçat-*: Oruç tutturmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Baçat-</i>	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Arıg <i>baçat-</i>	Zarf+fiil	211	1

Tablo 4.18. *Baçat-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

arıg bağat- “samimi niyetle oruç tutturmak”

Atı kötrülmiş ayagka tegimlig tengrim bo daranı tutdaçı kişiler birök mini körgeli küseserler ötrü yürüng ay sekiz yangıda azu yme biş yigirmide uz bedizçig arıp bağatıp biş törlüg bodugka ıgaç yilimin katıp yangı arıg yürüng bözde oturada tengrim sizing körküngüzni bedizetsün (AY 444/7-16, s.252) “Yüce Tanrım, bu tılsımı tutacak

kişiler beni görmek istediğinde beyaz ayın 15’inde usta ressama temiz bir oruç tutturup beş tür boyaya ağaç tutkalını katıp, yeni, temiz, beyaz bir bezin ortasına Tanrım sizin güzelliğinizi resmettirsın” (Ayazlı, 2012: 176).

3) *bar-*: Varmak, gitmek, ulaşmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Bar-</i>	114	%0,15

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Basasinta <i>bar-</i>	Zarf+fiil	29	2
Edgün <i>bar-</i>	İsim+fiil	12	11
Örü <i>bar-</i>	Zarf+fiil	51	1
Utru <i>bar-</i>	Zarf+fiil	2	1
Yaguk <i>bar-</i>	Zarf+fiil	10	1
Yakın <i>bar-</i>	Zarf+fiil	39	10
Tilegeli istegeli <i>bar-</i>	Zarf+fiil	2	1

Tablo 4.29. *Bar-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

basasinta bar- “ardınca gitmek, takip etmek”

Amtı men bolarning basasinta barıp sinayu baka köreyin tip sakınıp ötrü olarning basasinta iderü bartı “Şimdi ben onların arkasından gidip sinayıp bakayım düşünüp onların arkasından takip ederek gitti.” (AY 600/1- 5, s.317)

Ötrü olarning basasinta iderü bartı “Daha sonra onların arkasından takip ederek gitti.” (AY 600/2-3, s.317)

edgün bar- “iyiliğe ulaşmak”

Yüz koltı edgü edremlig erdiniler üze itiglig yaratıglıg edgün barmışning çaytılarına yükünür men “Sayısız iyi erdemli mücevherlerle süslenmiş iyiliğe ulaşanların manastırlarına saygı gösteririm.” (AY 30/22-24, s.72)

Şarıputriya kim kayu tözünler oğlu tözünler kızının buyan edgü kılınçı üküş teginür erki mu şarıputrı inçe tip ötünti üküş teginür atı kötrülmışe antag teginür edgün barmışa tip tengri tengrisi burkan yarlıkadı “Ey Şarıputra asiller oğlunun ve

kızının sevabı çok olur. Öyle mi? Şariputra adı yüceltilmişe (nasıl) öylece ulaşır(lar) diye arz etti.” (AY 81/10-17, s.99)

Alku edgün barmışlarka töpün yinçürü yükünüp üzeliksiz edgülig tahuy ögüzke... “Bütün iyiliğe ulaşmışlara saygıyla, devamlı başıyla eğilip devamlı iyilik denizine...” (AY 110/14-16, s.110)

...Köni tüz tuyuglı bilge bilig çahşapudka tükellig edgün barmış... “Doğru aydınlanmış bilge bilgi ahlak kaidesine eksiksiz sahip, iyiliğe ulaşmış...” (AY 187/4-6, s.140)

Kamag tengriler ulug küçlüg yekler kuvragı kamagun barça yumgı bir ünin antag teginür atı kötrülmışe antag teginür edgün barmışa... “Bütün tanrılar, ulu güçlü şeytan topluluğu bunların tamamı adı yüceltilmişe (ve) iyiliğe ulaşanlara şöyle seslenir...” (AY 193/3-7, s.143)

Kirtüde kelmiş çın kirtü ayagka tegimlig köni tüz tuyuglı bilge bilig çahşapudka tükellig edgün barmış... “Doğruluktan gelmiş doğru, saygıya layık, doğru aydınlanmış, bilge bilgi ahlak kaidesine tamamen sahip, iyiliğe ulaşmış...” (AY 391-392/24-3, s.229)

Anı üçün edgün barmış tenrim birök kayu eligler hanlar elin uluşın küzetgeli kentüler inç mengilig bolgalı bodunun karasın inç esen kılgaı yat yağıg utgaı küseser ötrü ol iligler kanlar bo nom erdinig süzük köngülin eşidsünler tnglasunlar ayasunlar ağırlasunlar okısunlar okıtsunlar bitisünler bititsünler (AY 435/12-22, s.247)) “Onun için iyiliğe ulaşmış Tanrım, eğer herhangi bir hükümdar ülkesini korumak, kendileri(ni) rahata kavuşturmak, halkını esen kılmak, uzak düşmanını yenmek istese o zaman hükümdarlar bu öğreti mücevherini temiz samimi bir gönülle dinlesin, saygı göstereyinler, okusun, okutsun, yazsın, yazdırsınlar” (Ayazlı, 2012: 173-174).

Küşüşüm teginür edgün barmış tengrim ol daranı nomug manga nomlayu yarlıkasın “Dileğimi iletirim iyiliğe ulaşmış tanrım bu *dharanı* öğretisini bana vaaz ederek buyursun.” (AY 462/2-4, s.259)

Yanga yuy kuş at garudı arslanlug örgünlerte yarp ornanmış edgün barmış biş kanglarka yarlıkancı köngüllüg tınlıglarning yırçileringe yanıgsız çın kirtgünç üze yükünür men “Fil, tavus kuşu, at, garudı ve aslanlı tahtlarda sağlamca yerleşmiş iyiliğe

ulaşmış beş hükümdarlara merhametli gönüllü canlıların yol gösterenlerine doğru imanla secde ederim.” (AY 678-679/23-3, s.349)

*Edning tavarning ürlüksüz tözlügin bugünüp **edgün barmışning** yarlıgına ertingü kirtgünçüm toga teginti* “Malın mülkün geçiciliği esasını anlayıp iyiliğe ulaşmışların buyruğuna (olan) fevkalade imanım ortaya çıktı.” (AY 683/19-21, s.351)

*Ertmeksiz ulug mengide odgurak uz ornatdaçı **edgün barmış** üze nomlatılmış bo nom iligin edgüti bugünüp...* “Geçici olmayan büyük mutluluğa kesin (ve) sağlam (bir şekilde) yerleştirilen iyiliğe ulaşmak üzere vaaz edilmiş bu öğreti hükümdarını iyice anlayıp...” (AY 683/22-24, s.351)

örü bar- “yukarı yükselmek”

*Tört uluglar agulug yılanlarning arasında yirli suvlu ikegü üküşrek kodı inerler yiilli ooth ikegü yintem **örü barırlar*** (AY 366/2-6, s.217) “Dört büyük zehirli yılanın arasında, yer ve su yılanının ikisi daha çok aşağı inerler, rüzgâr ve ateş yılanının ikisi ancak (sadece) yukarı yükselir” (Uçar, 2009: 275).

utru bar- “karşılaşmak”

*...Ordu kapıgında taştın ünüp ertingü ağır ulug sakınçın atlıg manggallig törülerig kulture ol nomçika **utru barmış** kergek* (AY 418/11-15, s.241) “Saray kapısından dışarı çıkıp son derece büyük bir farkındalıkla Mangallıg (kutlu) yasaları (öğretileri) gerçekleştirip o (dharma) öğretmeni ile karşılaşmalı” (Ayazlı, 2012: 170).

yaguk bar- “yaklaşmak”

*Ötrü ilig beg yenele ançakaya yorıdukda körti sapça bir buryuk yme yakın kelmişin **yaguk barıp** içkerü ilig begning üskinte yaşı aka yığlayu ötrü inçe tip ötünti* “Daha sonra hükümdar tekrar biraz daha yürüdüğünde sözcü bir kumandan(ın) yaklaştığını gördü. (Kumandan) içeri girip hükümdarın huzurunda gözyaşı akıp ağlayarak şöyle diyerek arz etti.” (AY 638/8-12, s.333)

yakın bar- “yaklaşmak”

*Ol üdün ol kuvragda erigme tümen tirig özlügler öz öz orunlarıntın örü turup kayudın singar atı kötrülmüş erser antın singar **yakın barıp** ong ’engninlerinteki tonların açınıp ong tizlerin çökitip ayaların kavşurup atı kötrülmüşke inçe tip ötüntiler* “O zaman o toplulukta bulunan binlerce canlı kendi yerlerinden kalkıp saygıdeğer (Buddha) hangi tarafta ise o yana yaklaşarak sağ omuzlarındaki giysilerini açıp, sağ

dizlerini çöküp, ayalarını birleştirerek adı yüceltilmiş şu şekilde rica ettiler.” (AY 82/14-22, s.100)

*Anın men kılın eraser kamağ ayıg kılınçlarıg yavız yavlak kişilerke **yakın barıp**...* “Bundan dolayı ben bütün günahları işlediysem kötü kişilere yaklaşıp...” (AY 102/1-3, s.107)

*Bütmiş işlig bilgelerke yme **yakın barıp** kop törlüg tapıgın udugın egsüksüz kergeksiz tapınmak udunmak ağır ayag kılmak erür* “İş bitirmiş bilgelere yine yaklaşıp her türlü saygıyla eksiksiz, kusursuz hizmet etmek saygı göstermektir.” (AY 249/15-19, s.167)

*Tengri tengrisi burkanka **yakın barıp** çakır tamgalıg adakınta yinçürü töpün yükünüp suna yatıp ançaka tegi turmagay men kaltı siznidin burkan kutinga alkış bulmagınça tip ötünti* “Tanrı tanrısı Buda’ya yaklaşıp çarh damgalı ayağına eğilerek secde edip uzanıp (Tanrım) sizden Buda saadetine ulaşmak (için) hayır duası almayıncaya kadar (secdeden) kalkmayacağım.” (AY 392/12-17, s.229)

*Ötrü ol üdün ol ilig kan kentü özi ol nomçı bilgelerke **yakın barıp** bo nom erdinig eşidmiş tınglamış kergek* “Daha sonra o zaman o hükümdarın kendisi o vaaz veren bilgelere yaklaşıp bu öğreti cevherini işitmiş olmalı.” (AY 402/11-13, s.234)

*Ötrü olarning okıyu ötünmiş ötüglerin eşidip olarka **yakın barıp** küsemiş küsüşlerin kanturgay men* “Sonra onların arz etikleri ricalarını işitip onlara yaklaşıp dilemiş oldukları dileklerini yerine getireceğim.” (AY 523/16-19, s.284)

*Yene bo nom erdinig nomladaçı nomçıka arkan bodun kara **yakın barıp** bo nom erdinig nomladaçı nomçıka ötügçi bolsunlar* (AY 530/12-16, s.286) “Ayrıca, bu öğreti mücevherini anlatan vaizlere bütün halk topluluk halinde yaklaşıp bu öğreti mücevherinin vaizinden ricacı olsunlar” (Çetin, 2020a: 375).

*.....Anand **yakın barıp** ol stupnung kapıgın..... içinte yiti erdini üze itiglig körkle bir turur erti* “Anand’a yaklaşıp o stupanın kapısı içinde yedi mücevherle süslenmiş güzellikle bir duruyordu.” (AY 606a/9-11, s.320)

*Ötrü kurımış katıg kamaş alıp anı üze ömgen tamırın sançıp kan üntürüp akuru akuru barska **yakın bartı*** “Sonra kurumuş sert bir kamaş alarak onunla şah damarını kesip kan(ını) çıkarıp yavaş yavaş parsa yaklaştı.” (AY 616/20-22, s.324)

Ol üdün tavrati maharati ilig kan açığ ünin yığlayu örü turtı orunıntın yakın bartı kentü özi katun kamılmış orunka “Sonra o zaman aniden Maharatı hükümdar acı sesle ağlayarak tahtından kalkıp kendisi hatunun düştüğü yere yaklaştı.” (AY 635-636/21-2, s.332)

tilegeli istegeli bar- “bir şeyi ya da birisini aramaya çıkmak”

Balıkdın taşkaru ünüp öngi öngi yadılıp orun orun sayu tilegeli istegeli bartılar “Şehirden dışarı çıkıp başka başka (tarafılara) dağılıp yer yer dolaşarak aramaya gittiler.” (AY 622-623/22-1, s.327)

4) basıntur-: Bastırılmak, ezilmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Basıntur-	2	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yagıka basıntur-	İsim+fiil	47	2

Tablo 2.30. Basıntur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

yagıka basıntur- “düşmana yenilmek”

Üçünç uzun tıdıg adaları amrılıp yat yagıka basınturmadın inçkülüg mengilig bolurlar “Üçüncüsü uzun engelleri durulup yabancı düşmanlara yenilmeden huzurlu olurlar.” (AY 87/12-14, s.101)

Yat yagıka basınturup küzetü umaz bodunun “Düşmana yenilip halkımı gözetemez.” (AY 552a/14-16, s.297)

5) basıt-: Basılmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Basıt-	8	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Busuş basıt-	İsim+fiil	34	2
İg basıt-	İsim+fiil	66	1
Nızvanı basıt-	İsim+fiil	77	1

Busuşka emgekke basıt-	İsim+fiil	4	1
İg agrıgka basıt-	İsim+fiil	21	1

Tablo 4.31. Basıt- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

busuş basıt- “sıkıntı basmak, üzülmek, kederlenmek”

Eşidip ilig beg monçulayu emgeklig yangku yıkı ünin busuş köngülinge basıtıp seringeli umadı “Hükümdar böyle kederli sesi işitince, kalbi(ni) sıkıntı basıp tahammül edemedi.” (AY 634-635/23-2, s.331)

Kalmış iki kençlerim öngi adırılıp antada yme basıtıp busuşka emgeklig ootın örtenmişler “İki çocuğum orada ayrılıp kalmış ve kederlenip ızdırap ateşiyle yanmışlar. (AY 641/7-10, s.334)

ig basıt- “hastalığa yakalanmak, hastalanmak”

Kayu neçe öngedinçsiz uzun igin basıtmış tınglıglar erser küçsiremiş yavrumış torumış umugsuz inagsız irinçlerig alkuunung barçanın emgeklerin kiterteçi öngedtürteçi bolayın “Ne kadar değişmemiş, uzun(sürelî) hastalığa yakalanmış canlılar varsa, güçten düşmüş, zayıflamış, kuvvetsizleşmiş, umutsuz felaketlerini, (dertlerini) hepsinin sıkıntılarını gidereyim.” (AY 116-117/20-2, s.113)

nızvanılarka basıt- “nefsine yenilmek”

Kutka teggeli umadın nızvanılarka basıtmak alp emgek titir “Mutluluğa ulaşamadan ihtiraslara yenilmek büyük ıstıraptır” (AY 109/15-17, s.110)

busuşka emgekke basıt- “üzülmek, kederlenmek”

İçginmiş men kençimin sever amrak atayımın busuşka emgekke basıtıp teprençsiz boltum ermez mu “Ben sevdiğimi yavrumu kaybettim. Şimdi kedere batıp sarsılmaz mı oldum?” (AY 626/16-19, s.328)

ig agrıgka basıt- “hastalığa tutulmak”

Tüg tümen kişiler ig agrıgka basıtıp umugsuz inagsız yaturlar “On binlerce insan hastalığa tutulmuş umutsuz(ca) yatıyorlar.” (AY 587/2-3, s.312)

6) başla-: Bir şeyler yapmaya başlamak; liderlik etmek, yönetmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Başla-	19	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Bodun başla-	İsim+fiil	49	2
İl başla-	İsim+fiil	122	2
Şlök başla-	İsim+fiil	65	1
Törü başla-	İsim+fiil	124	1
Uz başla-	Zarf+fiil	57	2
Bodun kara başla	İsim+fiil	34	1
İl uluş başla-	İsim+fiil	56	2

Tablo 4.32. Başla- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

bodun başla- “halkı yönetmek”

Antag osuglug kişiye yalangukning kanınga köni nomça törüçe başlamayukka bodunun anın inçe yarayur köni nomça törüçe yazuklap kınamak yavız yavlak inçip yalangukug (AY 563/16-22, s.303) “İşte bu nedenle, böylesine halkını doğru yasalara göre yönetmeyen insanların hanına, (kötüleri) doğru yasalara uygun şekilde cezalandırmak yaraşır” (Çetin, 2020b: 385).

Beg er birök törüçe köni başlasar bodunun uz köntürser egriglerig yavız yavlak yorıgın edgü at küü yadılur (AY 567/10-13, s.305) “Eğer han halkını yasalara uygun bir şekilde yönetirse, doğru gitmeyen şeyleri, kötülükleri ustaca düzeltirse o hanın adı dört bir yana iyi yayılır” (Çetin, 2020b: 386).

il başla- “devlet yönetmek, ülke yönetmek”

İligler kanlarka tutguluk köni törüg il başlamak biligig körkitü yarlıkagay erti (AY 547/7-9, s.294) “...hükümdarların tutacağı doğru yolu, devlet yönetme bilgisini (bize) bahşediniz” (Çetin, 2020b: 380).

Sen yme amtı oglum ol törüg tutup raçaşastır törü bitigdekiçe köni yorıp il başlamışing kergek (AY 547/47-49, s.294) “Sen de şimdi oğlum bu öğretiyi (tamamıyla) öğrenip *Rajaşastra* öğreti kitabında yazanlara göre doğru hareket ederek ülkeyi yönetmelisin” (Çetin, 2020b: 380).

şlök başla- “şiir okumak”

Yüz bir şiir başladı “Yüz bir şiir başladı.” (AY 95/20, s.105)

törü başla- “yasa yönetmek”

Köni nomça başlayur ilning uluṣnung törüsin “Doğru öğretiye göre yönetir ülkenin yasalarını.” (AY 565/4-6, s.304)

uz başla- “en iyi şekilde yönetmek”

Ol iligler kanlar öz ilin uluṣın uz başlagalı bodunun karasın igidgeli kentü öz et’özlerin ıduk orunların yarıtı yaltrıtı tutgalı umazlar (AY 546-547/23-5, s.293-294) “O hükümdarlar kendi ülkesini ustaca yönetemez, halkı himaye edemez, kendi bedenlerini, kutsal mekânlarını aydınlatamazlar” (Çetin, 2020b: 380).

Ol uḡurta divaındır aprabı atlıg ilig kan yırtınçüde belgürüp imerigme kamaḡ kara bodunug kaltı öḡi kangı oḡlın kızın igidürçe köni nomça törüçe uz başladı “O zamanda Dıvaındır Aprabı adlı hükümdar, yeryüzünde ortaya çıkıp var olan bütün halkı tıpkı anne (ve) baba(nın) evlatlarını beslediği (gibi) doğru kurallara göre usta (bir şekilde) yönetti.” (AY 585/2-7, s.311)

bodun karag başla- “halkı yönetmek”

Apam birök ilig begler köni törüg kemiṣip yavız artak törü üze bodunug karag başlasar öz orularında olurup üstünki kamaḡ tengriler ötrü körüp bolarnı busanurlar yme çökerler (AY 552b-553/23-6, s.297) “Eğer hükümdarlar doğru yasaları bırakıp kötü ve bozuk yasalara göre halklarını yönetmeye başlarsa saraylarında ikâmet eden gökyüzündeki bütün tanrılar bunları görüp kederlenirler” (Çetin, 2020b: 382).

il uluṣ başla- “ülke yönetmek”

Ol iligler kanlar öz ilin uluṣın uz başlagalı bodunun karasın igidgeli kentü öz et’özlerin ıduk orunların yarıtı yaltrıtı tutgalı umazlar (AY 546-547/23-5, s.293-294) “O hükümdarlar kendi ülkesini ustaca yönetemez, halkı himaye edemez, kendi bedenlerini, kutsal mekânlarını aydınlatamazlar” (Çetin, 2020b: 380)

Asıḡ tusu kılḡalı kamaḡ tınlıḡlar oḡlanlarına il uluṣ başlagu törüsin ötünser sizler ayıtı anı amtı ben (AY 549-550/22-3 s.295) “Bütün canlılara fayda sağlamak için devlet yönetme öğretisini öğrenmek istiyorsanız onu şimdi ben size söyleyeyim” (Çetin, 2020b: 381).

7) bat-: Alçalmak, gözden kaybolmak, batmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Bat-</i>	18	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Busuşka bat-	İsim+fiil	34	1

Tablo 4.33. Bat- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

busuşka bat- “üzülmek, kederlenmek”

Bodisatav tigin tapıgçıları kamag birkerü yığılıp sıgtaşdılar kamagun busuşka batıp köngülleri “Bodhisattva prensin yardımcıları ve hepsi bir araya toplanıp kedere batmış gönülleri ile feryat ettiler.” (AY 632/7-9, s.330)

8) *bedize-*: Süslemek, bezemek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Bedize-	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Bediz bedize-	İsim+fiil	7	1

Tablo 4.34. Bedize- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

bediz bedize- “resim yapmak”

İnce kaltı kök kalık kovukınta bediz bedizep bodug türtüp adruk adruk körk mengizler üntürgeli usar “Ayrıca gökyüzü kovuğundan resim yapıp, boyayarak farklı farklı güzel yüzler (ortaya) çıkarırlarsa...” (AY 50/19-22, s.88)

9) *bedizet-*: Süsletmek, bezetmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Bedizet-	6	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Bediz bedizet-	İsim+fiil	7	1
Uz bedizet-	Zarf+fiil	57	1

Tablo 4.35. Bedizet- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

bediz bedizet- “resim yaptırmak”

Tengri tengrisi burkanning bo nom erdinig nomlayu yarlıkamış körkin bedizin bedizetsünler “Tanrı tanrısı Buda’nın bu öğreti cevherini vaaz edip buyurmuş (öğreti cevherinin) güzelliğinin resmini yapsınlar.” (AY 22/16-19, s.69)

uz bedizet- “güzelce süsletmek”

Ötrü olar ağır ayag süzük kirtgünç köngülin bir yangı ev itip yirin ud mayakı üze suvatıp anıng içinte mening körkümin adruk adruk yivig tizig itig yaratıg üze itiglig uz bedizetsün (AY 519/3-10, s.282) “Onlar saygı dolu saf, samimi bir kalple yeni temiz bir ev yapıp zeminini sığır gübresi ile sıvayarak içine benim resmimi farklı farklı mücevherler, bezeklerle güzelce donatsın” (Çetin, 2020b: 372).

10) bekle-: Kilitlemek, kapatmak, bağlamak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>	
<i>Bekle-</i>	15	%0,02	
Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Yavlak yol bekle-	Sıfat+isim+fiil	33	4

Tablo 4.36. Bekle- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

yavlak yol bekle- “kötü işleri engellemek”

Üçünç yavlak yollarıg beklep edgü yollarıg açakka tayanıp (AY 219/13-14, s.154) “Üçüncüsü kötü yolları kapatıp iyi yolları açmaya dayanmak...” (Tokyürek, 2018: 567).

Üçünç yavlak yollarıg beklep edgü yollarıg açmakka tayanıp çahşapud paramutıg netegin bütürürler (AY 221/6-9, s.155) “Üçüncüsü kötü yolları kapatıp iyi yolları açmaya dayanarak şiksapāda pāramitāyı nasıl tamamlarlar?” (Tokyürek, 2018: 568).

Yavlak yollarıg beklep edgü yollarıg açmak yme kayu erür tip tiser... (AY 221/9-10, s.155) “Kötü yolları kapatıp iyi yolları açmak nedir? diye dese...” (Tokyürek, 2018: 568).

Bo erür yavlak yollarıg beklep edgü yollarıg açmakka tayanıp çahşapud paramıtıg bütürmek (AY 222/12-15, s.155)) “Kötü yolları kapatarak iyi yolları açmaya dayanarak şikşapāda pāramitāyı elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 568).

11) *bıçtur-*: Biçtirmek, kestirmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Bıçtur-</i>	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Baş bıçtur-	İsim+fiil	30	1

Tablo 4.37. Bıçtur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

baş bıçtur- “saç kazıt-”

İncip bodısataklar üç asankı yüz mahakalplar içinte buşıçı koltguçılarka başların bıçturu... (AY 235/4-7, s.161 “Şöyle ki Bodhisattvalar üç asamkhyeya yüz mahakalpa içinde (bu) istekte bulunanlara başlarını kestirip...” (Tokyürek, 2018: 573).

12) *bışrun-*: Olgunlaşmak, öğrenmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Bışrun-</i>	81	%0,10

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Tüz bışrun-	Zarf+fiil	117	5

Tablo 4.38. Bışrun- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

tüz bışrun- “doğrudan, kusursuz şekilde öğrenmek”

İkegüni tüz yoritmak erser kaltı bolar ikegüni tüz bışrunmak erür (AY 290/6-7, s.183) “İkisini düz (olarak) uygulatmak ise bunların ikisini düz (olarak) öğrenmektir” (Tokyürek, 2018: 589).

Ne üçün tüz bışrunur tip tiser... (AY 290/8, s.183) “Niçin düz öğrenirler? diye sorsa...” (Tokyürek, 2018:589).

Anı için bodisatavlar dyanlı bilge biligli ikegüni tüz koşup **tüz bışrunurlar** (AY 290/19-21, s.183) “Onun için Bodhisattvalar dhayana ve bilgiyi ikisini düz eşleyip düz öğrenirler” (Tokyürek, 2018: 589).

Tuz bışrunmakları üze ötrü dyanıg bışrunmakları küçinte kaltı kut bulmaduk yalanguklarning teg sansarka ilinteçi yapşıntaçı atkanmak yapşınmak köngüllerin amırtgururlar (AY 290-291/21-2) “Düz eşit öğrenmeleri ile dhayanayı öğrenmeleri sayesinde saadet bulamamış insanlarınki gibi samsaraya bağlanacak, yapışacak (olan) bağlanma (ve) yapışma gönüllerini, zihinlerini sakinleştirirler” (Tokyürek, 2018: 589).

İkinti ünüşlög yolug **tüz bışruntaçı** kamagda yig atlıg ertükteg tözüg (AY 244/21-23, s.165) “İkincisi yüksek yolu düz öğretecek her şeyden üstün adlı öylesine esası” (Tokyürek, 2018: 576).

13) bir-: Vermek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Bir-	145	%0,19

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Alkış bir-	İsim+fiil	12	8
Buşı bir-	İsim+fiil	74	27
Buyan bir-	İsim+fiil	222	2
Kiginç bir-	İsim+fiil	6	6
Küç bir-	İsim+fiil	184	1
Kşantı bir-	İsim+fiil	54	2
Mengi bir-	İsim+fiil	96	4
İnç mengig bir-	İsim+fiil	72	6
Ed tavar bir-	İsim+fiil	53	5
Kut buyan bir-	İsim+fiil	14	1
Küç küsün bir-	İsim+fiil	49	2

Tablo 4.39. Bir- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

alkış bir- “dua etmek”

Ötrü ol üdün tengri tengrisi burkan manga burkan kutınga **alkış birü** yarlıkap inçe tip yarlıkadı “O vakit tanrılar tanrısı Buda, bana Buda saadetine (ulaşmam için) dua edip verip buyurdu.” (AY 186-187/21-1, s.140)

*Manga burkan kutinga **alkış birü** yarlıkadaçı raçaratnaprabası atlıg tengri tengrisi burkan kentü özi yarlıkar “Bana Buda saadetine dua ederek buyuran Raçaratnaprabası adlı tanrı tanrısı Buda bizzat kendisi buyurur.” (AY 189/13-16, s.141)*

*Savşing yoltaki kiçig kölüklügler kamagda yig üstünki burkan kutın küsemezler üçün anın burkan kutinga **alkış birmek** atlıg adıra bölük yok (AY 276/19-23, s.179-180) “Xiaocheng yolundaki küçük taşıtlar hepsinden üstün (olan) Buddha saadetine istemedikleri için (burada) Buddha saadetine dua etmek adlı ayrıntılı bölüm yok(tur)” (Tokyürek, 2018: 585).*

*Bo tıltagdın köreyin şakımını maytrı atlıg burkanıg **alkış birsün** ol üdün yalanguklarta yig bolguka... “Bu sebepten ötürü Şakımını Maytrı adlı Budayı göreyim. O vakit insanlar arasında daha iyi olmam (için) dua etsin.” (AY 352/18-21, s.211)*

*Anıg iki oğlanları kançanasarpı kançanaprabı yme olar amtı erürler suvarnabımuk suvarnabasulı ikegü kim amtı men olarka **alkış birtim** “Onun iki oğlu Kançanasarpı (ve) Kançanaprabı yeniden onlar(ın) ikisi Suvarnabımuk (ve) Suvarnabasulı’dır. Şimdi ben onlara dua ettim.” (AY 354/20-24, s.212)*

*Ol burkanlar yene ol tözünler oglinga tözünler kızına burkan kutinga **alkış birü** yarlıkamış bolgaylar “O Budalar yine o asiller oğluna (ve) asiller kızına Buda saadetine (ulaşmaları için) dua ederek buyurmuş olacak.” (AY 360/18-21, s.214-215)*

*Mungadıncıg tanglançıg kuo kelig edremeler taşkarıp ötrü anga kaltı öngreki teg üzeliksiz üstünki yig köni tüz tuymak burkan kutinga **alkış birü** yarlıkadı “Şaşırtıcı şekil değiştirme erdemleri dışarı çıktıktan sonra ona önceki gibi Budanın (en) üstün, mükemmel, doğru aydınlanma saadetine dua ederek buyurdu.” (AY 392/20-24, s.229)*

*Anı körü yarlıkap Tükel bilge tengri tengrisi burkan ol kamag toyınlarka yme burkan kutinga **alkış birü** yarlıkap inçe tip yarlıkadı “Tam bilge tanrı tanrısı Buda onları görerek o bütün rahiplere de Buda saadetine (ulaşmaları için) dua ederek şöyle buyurdu.” (AY 393/15-18, s.230)*

buşı bir- “sadaka vermek; bağışlamak”

*İncip alku tınlıglar oğlanın inçkülüg mengilig asıglıg tusulug kılğalı küsüşin ürüg uzatı nom **buşı birip**... (AY 132b/13-16, s.119) “Sonra bütün canlı yaratıkları*

rahat, mutlu, kazançlı duruma getirmek dileğiyle uzun süre öğreti sadakası verip...” (Ölmez, 1991: 26).

*Kavşıkiya üç ming ulug ming yirtinçüde tolu yiti erdini urup **buşı birmek** buyan yme tursun* (AY 161/20-23, s.131) “Ey Kausika, üç bin ulu bin dünyada, bütünüyle yedi mücevher koyup, sadaka vermek iyiliği de meydana gelsin” (Ölmez, 1991: 49).

*İnçe kaltı **buşı birmek** çahşapud küzetmek bilge biligde öğretinmekde ulatı amtı men olarning ol antag buyan edgü kılınçlarına edgülig evrişleringe artukrak iyin ögirür men sevinür men* (AY 151/14-19, s.127) “Bu şekilde sadaka vermek, öğreti gözetmek, bilge bilgide öğrenmekten başka, şimdi ben onların, o, öylesi iyi davranışlarından sevinirim, kıvanırım” (Ölmez, 1991: 42).

*Sumur tagça yiti erdinilerig üküp **buşı birser*** (AY 176/12-13, s.136) “Sumeru dağı kadar yedi mücevherleri övüp, sadaka verse...” (Ölmez, 1991: 61).

*Üküş telim **buşı birürler*** “Çok fazla sadaka verirler.” (AY 215-216/25-1, s.152)

*Ol irinçkemekleri küçinte ötrü yok çıgay emgekin emgenteçi tınlıglarka tapınça küsüşinçe ed tavar **buşı birürler*** (AY 216/15-18, 152) “O acımaları sayesinde fakirlik ızdırabıyla sıkıntı çeken canlılara istedikleri gibi mal sadakası verirler” (Tokyürek, 2018: 566).

*Bilgisiz emgekin emgenteçi tınlıglarka nom bilge bilig **buşı birürler*** (AY 216/18-19, s.152) “Bilgisizlik ızdırabıyla sıkıntı çeken canlılara öğreti ve bilgi sadakası verirler” (Tokyürek, 2018: 566).

*Küsüşsüz köngül erser kaltı **buşı birgülük** edinge tavarına ol edig tavarıg teginteçi dintarning sevinç utlı birmekinge, kin ajuntakı tüşinge utlısına bo üçegüke ilinmemek yapşınmmak erür* (AY 216-217/25-5, s.153) “Arzusuz gönül sadaka vereceği malına mülküne, o mala mülke ulaşacak din adamının sevinmesine, sonraki hayat şeklindeki mükâfatına bağlanmamak, yapışmamaktır” (Tokyürek, 2018: 566).

*İnçip bodısataavlar bo montag yanglıg ilinçsiz tutunçsuz küsüşsüz köngülleri üze alku ed tavarların alkuka bir teg esirkençsiz titerler ıdalayurlar **buşı birürler*** (AY 217/5-9, s.153) “Şöyle (ki) Bodhisattvalar bunun gibi bağısız arzusuz gönülleri ile bütün mal (ve) mülklerini herkese bir gibi (eşit bir şekilde) esirgemeksizin dağıtırlar, gönderirler, sadaka verirler” (Tokyürek, 2018: 567).

*Ötrü alku edleringe tavarlarına ilinmeksiz yapşınmaksız bolup alku tınlıg oğlanınga bir teg esirkençsizin titerler ıdalayurlar **buşı birürler*** (AY 218-219/23-2, s.153-154) “Sonra bütün malına mülküne bağlanmadan bütün canlı çocuklarına bir gibi esirgemeksizin gönderirler, sadaka verirler” (Tokyürek, 2018: 567).

*Yokka çıgayka **buşı birsün*** “Fakire sadaka versin.” (AY 443/4-5, s.251)

*Birök kim kayu tınlıglar on asankı kalp sanınça üç ming ulug ming yirtinçülerte tolu yiti erdini urup burkanlarka **buşı birser*** (AY 464/12-15, s.260) “Öyle ki hangi canlı sayısız devirlerce çok çok dünyalarda bulunan yedi mücevheri toplayıp Buddhalara bağışlasa...” (Çetin, 2020a: 216).

*Ol bilge biliglig sav erkligi tengriye sogançig tatıglıg savingızın **buşı biring** kamagka tip tidi* (AY 482/9-12, s.268) “Ey hikmet sahibi, söz ustası tanrıça, (sizden) isteğim şudur ki tatlı (güzel) sözlerinizi, bağışlar mısınız bizlere?” (Çetin, 2020a:).

*Üdün üdün yokka çıgayka **buşı birsün*** “Zaman zaman yoksullara sadaka versin.” (AY 526/17-18, s.285)

*Yene yiti erdini **buşı birmiş** buyan küçinte bultum* “Yine yedi mücevheri sadaka vermek sayesinde buldum.” (AY 579/5-6, s.309)

*Ötrü antada kin olar barça bir yanglıg **buşı birip** buyan edgü kılınç kılmak üze kentü et’özlerin ögirtürüp sevintürüp alkugun yumgın ol bayagut oğlinga barıp inçe tip sözlediler* “Ondan sonra onlar(ın) tamamı aynı şekilde sadaka verip sevap işlemek üzere kendilerini sevindirip hep birlikte o zengin(in) oğluna varıp şu şekilde konuştular.” (AY 598/17-23, s.316)

*Ol üdün ikinti buryuk ötrü bodısatav tigin et’özin **buşı birip** neteg kılmış işlerin iyin kezigçe tüzü tüketi ötünti* “O vakit ikinci emirden sonra Buda prens vücudunu sadaka (olarak) verip yaptığı işlerini nasıl (yaptığını) sırasıyla hepsini söyledi.” (AY 624/21-23, s.327)

*Ürüg uzatı yorıdım ulug **buşı birmekte** birtem sever amrak özümün esirkençsiz titmekin* (AY 629/9-11, s.329) “Daima büyük sadaka vermede sonsuza kadar sevdiğim vücudumu esirgemeksizin feda etmekle; ... yürüdüm” (Gulcalı, 2015: 221).

*Oglı bar erti ol begning mahasatvı tip titimlig esirkençsiz boş köngülin **buşı birür** erti üzüksüz* (AY 629/17-20, s.329) “O hükümdarın Mahasattva diye delikanlı (bir) oğlu vardı (ve o) daima cömert gönlüyle sadaka verirdi” (Gulcalı, 2015: 221).

*Bodisatavning et'özin **buşi birmiş** arıgka ötrü kamagun birkerü üze turup yıglaşdılar “Buda'nın vücudunu bağışladığı ormana (gittikten) sonra hepsi birlikte durup ağladılar.” (AY 642/1-3, s.334)*

buyan bir- “sevap vermek, hayırda bulunmak”

*Ol tınlıqlarning bo bo nızvanıları bogup amrılıp buyan edgü alguluk erserler ötrü olarnı irinçekep tsuyurkap **buyan birgelir** üçün ol ol kılınçlarig kılmamak erür (AY 229/22-24, s.159) “O canlıların bu ihtirasları boğup sakinleştirip sevap alacaklarsa onlara merhamet edip sevap vermek için o eylemleri yapmamaktır” (Tokyürek, 2018: 571).*

*Yme adınlarka **buyan birgeli** ulug yarlıkançuçı köngül öritip ol ol kılınçları kılmamakları üze ötrü kop ugurın sererler serinürler (AY 230/4-8, s.159) “Yine başkalarına sevap vermek için büyük merhametli gönül besleyip o eylemleri yapmamak için her türlü sebep ile sabrederler” (Tokyürek, 2018: 571).*

kiginç bir- “cevap vermek, cevaplamak”

*Ötrü sudarşanı atlıg lıçavı begler urısinga yanturu şlök ök inçe tip **kiginç birti** “Sonra Sudarşanı adlı Lıçavı beyler oğul(lar)ına tekrar, şiir şu şekilde diyerek cevap verdi.” (AY 34h-34ı/22-1, s.78)*

*Sen yene amtı bo bodı tigme yorığıg neçökin tapıngça bışrunur ögretinür sen tip ayıtdı ötrü ol tengri kızı ulug azrua tengrike inçe tip **kiginç birti** (AY 379/3-6, s.223) “Sen yine şimdi bu bodhi denilen değişimi hangi isteğine göre öğreniyorsun diye sordu. O zaman, o tanrı kızı yüce mahābrahma tanrıya şöyle cevap verdi” (Uçar, 2009: 282).*

*Yirtinçüdeki tınlıqlar monçulayu bo teringde tering köni kirtü nomug ukgalı bilgeli uyurlar erki tip ayıtdı ötrü bodisatav inçip tip **kiginç birti** (AY 389/12-17, s.228) “Ey asilim, kaç türlü dharmalar ile yeryüzündeki canlılar bu şekilde pek derin, doğru, gerçek dharmayı anlayabilirler acaba, diye sordu. O zaman, Bodhisattva şöyle cevap verdi: ...” (Uçar, 2009: 286).*

*Ol üdüin ol amanç kentü oğlınug bo montag ötügin eşidip ötrü özi yme şlök takşutın oğlinga inçe tip **kiginç birti** “O vakit o Amanç kendi oğlunun böylesi ricasını işitip sonra kendisi de bir şiirle oğluna şu şekilde cevap verdi.” (AY 588-589/23-3, s.313)*

*Bo bars negü yiyür uzatıkı aş negü ol tip ayıtdı içisi tigin inçe tip **kiginç birti***
“Bu kaplanın sürekli yediği (yiyecek) nedir o ne (yer) diye sordu. Kardeşi prens şöyle deyip cevap verdi.” (AY 610/11-13, s.322)

*Sav sözleyü umadın **kiginç birmedin** şük turtı* “Konuşamadan, cevap vermeden sessizce durdu.” (AY 624/11-12, s.327)

küç bir- “güç vermek, güçlü kılmak”

*Ançada yiser yme yene artukrak aş içgü tatığın çivegin bügürü bolmazlar **küç birü** yme umazlar* (AY 558/15-19/, s.300) “Ve daha da fazlası ne kadar daha çok yeyip içseler (bunlardan) doymazlar. (Bu yiyecek içecekler onlara) güç de veremez” (Çetin, 2020b: 384).

kşantı bir- “tövbe etmek”

*Ulug yarlıkançuçı köngülleri üze irinçkeyü yarlıkap **kşantı birü** yarlıkasunlar*
“Büyük merhametli gönülleri ile merhamet göstererek tövbe edip buyursunlar.” (AY 106/1-3, s.109)

*Q 'R **kşantı birü** yarlıkasun tip...* “Tövbe ederek buyursun diyerek...” (AY 126a/1-2, s.116)

mengi bir- “mutlu etmek”

*Edgü ögli köngüllüg yarukunguz ertingü **mengi birteçi** eriür* (AY 349/17-18, s.210) “*Sugata* merhametli parlaklığınız çokça mutluluk vericidir” (Uçar, 2009: 266).

*Bir yanglıg başdınkı yig nomlarıg nomlayu noş tatıglıg sogançıg nom **mengisin birür** siz* “Aynı şekilde (Tanrım, siz) (en) üstün mükemmel öğretileri vaaz edip, iksir (gibi) tatlı hoş öğreti mutluluğunu lütfedersiniz.” (AY 646-647/23-3, s.336)

*Uzun turkaru **birür** siz yitinçsiz **mengilerig** köngülçe* “Uzun (müddet) ulaşılamaz mutlulukları (canlılara) gönüllerince verirsiniz.” (AY 647/10-11, s.336)

*Öçürür siz tınlıglarning ülgüsüz üküş emgekin alkuka barça **birür** siz ulsuz tüpsüz yig **mengig*** (AY 651/5-8, s.338) “Canlıların sayısız ızdırabını yok edip, bütün herkese sınırsız mükemmel mutluluğu bahşedersiniz” (Gulcalı, 2015: 226).

inç mengi bir- “mutluluk vermek, mutlu etmek”

*Tengriler ordusun yarutdaçı yalanguk oğlanına **inçkü mengi birteçi*** (AY 399/15-16, s.232) “Altın renkli öğreti hükümdarı adlı öğreti hazinesi), tanrılar sarayını aydınlatıcı, insanoğluna mutluluk verici(dir)” (Uçar, 2009: 291).

Bir yanglıg inçkü mengi birteçi ögli köngültin turmuş köni (AY 404a/16-17, s.236) “Aynı biçimde rahat huzur verecek iyi düşünceli (merhametli) bir kalp oluşturup...” (Ayazlı, 2012: 167).

Ed tavar üze tınlıglar küsüşin kanturtaçık alku iş ködüglerig bütürteçi ke kamagka inç mengi birteçi (AY 440ç/3-6, s.250) “Mal mülk ile canlıların isteğini tatmin edecek bütün işi gücü tamamlayacak herkese huzur verecek” (Ayazlı, 2012: 175).

Uyur birgeli tınlıglarka kamagda yig inç mengig inç kılğalı udaçı üçün üküş telim tınlıglarig uzatı kingürü yadınlar çambudıvıp uluşda (AY 452/4-8, 255) “Canlılara herkesten daha çok huzur verebilmek ve pek çok canlıyı rahat kılmak için (bu sutrayı) sürekli Jambudvipa ülkesinde yayın” (Ayazlı, 2012: 178).

Atı kötrülmiş ayagka tegimlig tengrim biz yme tengrim sizing üsküngüzde kop törlüg korkınç ayınç ada tudalarig tarkartaçı üdsüz ölüm adasın kiterip öz yaş uzun kıltaçı küyü küzetü tutup inçkü mengi birteçi kamagig korkınçsız kıltaçı atlıg daranıg ötünü teginelim (AY 470-471/21-5, s.263) “Adı yüce saygıdeğer efendim, sizin huzurunuzda her tür korkuyu ve tehlikeyi yok edecek, zamansız ölüm tehlikesini gidererek (canlıların) yaşlarını uzatacak, gözetip koruyarak huzur (ve) mutluluk verecek (olan) herkesi korkusuz kılıcı adlı dharanayı arz edelim” (Çetin, 2020a: 219).

Birting ulug inçkü mengi yirtinçüke “Yeryüzüne büyük huzuru verdiniz.” (AY 497/11-12, s.274)

ed tavar bir- “sadaka vermek”

’Eng’ilki ed tavar birmek üze bodı tigme tıyunmak köngülüğ bulguluk bütürgülük tıtag ikinti yazınçsız arıg çahşapud tutmak üze bodı tigme tıyunmak köngülüğ netegin bulurlar netegin bütürürler tip tiser (AY 206/3-7, s.148) “Burada yine (ilkinde) canlılar istedikleri gibi sadaka vererek bodhi denilen aydınlanma gönlünü nasıl bulurlar, nasıl inanırlar?” (Tokyürek, 2018: 563).

Bodı tigme tıyunmak köngülüğ bulguluk bütürgülük bo erür ’eng’ilki ed tavar birmek üze bodı tigme tıyunmak köngülüğ bulguluk bütürgülük tıtag (AY 206/17-21, s.148) “Bodhi denilen aydınlanmış gönlü bulmak ve inanmak budur (ki), ilki sadaka vermek esaslı bodhi denilen aydınlanmış gönlü bulmak ve inanmak sebebi(yledir)” (Tokyürek, 2018: 563).

İnçe kaltı 'eng' ilki tınlıklar küsüşinçe ed tavar birmek üze (AY 205/13-15, s.147) “Şöyle ki ilki canlılar(ın) isteklerince sadaka verme kaynaklı(dır)” (Tokyürek, 2018: 562).

Tınlıglarig özke içkermek erser kaltı ed tavar birmek üze seviglig sav sözlemek üze edgüke mengike yaratmak üze bir işlig bolmak üze bo dört törlüg ugurın erür (AY 217/14-19, s.153) “Canlıları kabul etmek mal mülk vermek, hoş söz söylemek, iyiliğe ve huzura gayret ettirmek, bir iş (üzerinde) olmak (tam zihinli olmak) bu dört türlü sebeptir” (Tokyürek, 2018: 567).

Tört maharañçlarka sımtagsız ed tavar birteçi vayşıravanıka şıryapatlıg şarıputırık birkerü yükünür men “Tört maharañçlara etkin mal mülk verecek vayşıravanıka Şıryapa adlı Şarıputırı’ya hepsine aynı anda secde ederim.” (AY 679/18-20, s.349)

kut buyan bir- “saadet vermek, mutlu etmek”

Bo nom erdini kayu ilte uyur birceli iliglerke yigedinçlig kut buyan “Bu öğreti mücevheri herhangi (bir) ülkedeki hükümdarlara en üstün saadeti verebilir.” (AY 453/16-18, s.255)

küç küsün bir- “güç kuvvet vermek, güçlenmesini sağlamak”

Otuz artukı üç öngi tengri yirining erkligi birür ulug küç küsün yalanguklar üze erksingü (AY 551/1-5, s.296) “Otuz üç farklı tanrı yerinin muktediri büyük güç kuvvet verir insanlara hükümsinler diye” (Çetin, 2020b: 381).

Men olarnı bir yanglıg yıga tire teginip küç küsün birü teginip... “Ben onları aynı şekilde toplamaya çalışıp güç kuvvet vermeye çalışıp...” (AY 670/3-5, s.346)

14) bol-: Olmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Bol</i>	673	%0,87

Eşdizim	Eşdizi Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ayaglıg bol-	Zarf+fiil	5	2
Edgü bol-	Zarf+fiil	557	1
Emgeklig bol-	Zarf+fiil	37	1
İnçkülüg bol-	Zarf+fiil	15	1
Mengilig bol-	Zarf+fiil	59	6

Ölütçi bol-	İsim+fiil	1	1
Sevinçlüg bol-	Zarf+fiil	15	1
Tegimlig bol-	Zarf+fiil	101	4
Tuş bol-	İsim+fiil	15	6
Art basut bol-	Zarf+fiil	3	2
Asıg tusu bol-	Zarf+fiil	97	3
İgsiz kemsiz bol-	Zarf+fiil	5	2
İnç mengilig bol-	Zarf+fiil	72	9
Umug ınag bol-	İsim+fiil	27	9
Umugı ınagı bol-	İsim+fiil	27	3

Tablo 4.40. Bol- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ayaglıg bol- “saygın olmak, saygı görmek”

*Birök ol tözünler oğlu et'öz kizlegülük törüg küseyür erser azu erdini yinçü belgürtgeli küseyür erser azu kamag kişike amrak **ayaglıg bolgalı** küseyür erser...* (AY 446/14-19, s.253) “Eğer o soylular oğlu bedenini gizleyecek yasayı, isterse yahut mücevheri ortaya çıkarmak isterse yahut da bütün insanlara karşı sevgi (ve) saygı duymak isterse...” (Ayazlı, 2009: 177).

*Yme yalangukda kişilerning yirinte yig **ayaglıg bolmakdın** anın tengri tip titirler* (AY 550/ “Yine insanların dünyasında doğsa üstün (ve) saygıdeğer olmaları nedeniyle ‘Tanrı’ diye anılırlar” (Çetin, 2020b: 381).

edgü bol- “iyi durumda olmak”

*Antada kin ol kunçuylar kün küninge **edgü bolup** öngreki teg igsiz kemsiz boltı* “Ondan sonra o prensesler günden güne (daha) iyi olup önceki gibi sağlıklı oldular.” (AY 20/17-20, s.68)

emgeklig bol- “zahmet çekmek”

*Bodun kara **emgeklig bolgay*** (AY 435/3-4, s.247) “Halk zahmet çekecek” (Ayazlı, 2012: 173).

inçkülüg bol- “mutlu olmak”

*Tapingça ilenmiş başlamış bodunug bay mengilig bolgay üzüksüz iling uluşung ornaging **inçkülüg bolgay*** (AY 567/6-9, s.305) “(Böyle) yönlendirilen, yönetilen halkın daima zengin (ve) mutlu olacak” (Çetin, 2020b: 386).

mengilig bol- “mutlu olmak”

*İnçe kaltı 'eng' ilki bodun kara bısız bıçgusuz bay **mengilig bolgaylar*** “Şöyle ki ilk (olarak) halk(lar) tehlikeden uzak ve mutlu olacaklar.” (AY 196/16-18, s.144)

*Kentüleri öz et'özleri yokadıp adınlar edgülüğ **mengilig bolguluk** erser ötrü öz et'özlerin isig özlerin ançakaya yme esirkemezler* (AY 227/10-13, s.158) “Kendi öz vücutlarını yok etmeleri başkalar(ına) iyilik (ve) huzur sağlayacak ise vücutlarını, (ve) özlelerini öylece de esirgemezler” (Tokyürek, 2018: 570).

*Kaltı ulug edgü ögli köngül küçi üze **mengilig bolmuş** tınlıglarning üzeleyü ögrünçlerin sevinçlerin asmak üstemek eriür* (AY 266/4-8, s.173-174) “Büyük iyi düşünen gönül gücü ile huzurlu olmuş canlıların yükselerek sevinçlerini mutluluklarını çoğaltmaktır” (Tokyürek, 2018: 582).

*Tüş tem yim içim üze bay **mengilig bolguluk** aç kız emgekiğ körmegülük edgüke mengike tegimlig kılı tegingey men* “Yiyecek içecek ile zengin (ve) mutlu olmak için açlık eziyetini görmemek için iyiliğe ulaşacağım.” (AY 514/9-13, s.280)

*İlenmiş başlamış bodunug bay **mengilig bolgay** üzüksüz* (AY 567/6-8, s.305) “(Böyle) yönlendiren, yönetilen halkın daima zengin (ve) mutlu olacak” (Çetin, 2020b: 386)

*İl uluşı **mengilig bolsun*** “Ülkesi huzurlu olsun.” (AY 685/13, s.352)

ölütçi bol- “katil olmak”

*Ol beg balık begi bolup erte ked **ölütçi boltı*** “O bey şehir beyi olup ertesi gün çok kere katil oldu.” (AY 4/8-10, s.61)

sevinçlüg bol- “sevinçli olmak, mutlu olmak”

*Tirining kuvraging arkası **sevinçlüg bolgay** uzatı* (AY 566/20-21, s.305) “Topluluğun mutlu olacak daima” (Çetin, 2020b: 386).

tegimlig bol- “layık olmak”

*Törtünç kirtü nomug aç a yada nomlayu yig adruk edgüsinge teggeli **tegimlig bolurlar*** “Dördüncüsü doğru öğretiyi açıklayarak vaaz edip (en) üstün iyiliğe ulaşmaya layık olurlar.” (AY 87/15-17, s.101)

*Kin keligme üdlerte yavlak tüşin utlısın aşagalı **tegimlig bolayın*** “Gelecek zamanlarda kötü karşılığı almaya layık olayım.” (AY 138/14-16, s.122)

*Kimler bo nom erdinig süzüük kirtgünç köngülin titrü ukup eşidserler tutsarlar bo montag edgü tüşke utlıka teggeli **tegimlig bolurlar** (AY 394/7-10, s.230) “Kimler bu hazineyi saf gönülle iyice anlayıp işitip tutsa, bu gibi iyi ödüle ulaşmaya layık olurlar” (Uçar, 2009: 289).*

*Şariputırıya birök kim kayu yalanguklar bo daranı nomug eşidip boşgunsarlar tutsarlar okısarlar sözleserler kirtgünserler uksarlar olar yme montag ok ayagka çiltege teggeli **tegimlig bolup** bo ok avant tıltag üze üzeliksiz yig tüşüg bultaçı bolurlar tip yarlıkadı (AY 463/2-10, s.260) “Ey Şariputri, bunun yanında hangi insan bu dharaninin öğretisini işiterek öğrenip akılda tutsa okuyup söylese (ve) doğruluğuna inanıp (bütünüyle) anlasa onlar da aynı şekilde saygı gösterilmeye layık duruma gelerek işte bu nedenle mükemmel sonuca ulaşacaklardır diye buyurdu” (Çetin, 2020a: 216).*

tuş bol- “karşılaşmak; (hastalığa) maruz kalmak”

*Neng yme birli onlı burkanlarka **tuş** tulum **bolup** edgü kılınçlar kılmak üze bo nomlarıg eşidgeli bolmaz “Hiçbir zaman da birli onlu tanrılarla karşılaşp sevap işlemek üzere bu öğretileri işitmez.” (AY 125/3-6, s.116)*

*İg agrıgka **tuş bolup** et’öz ölüp kamılsar ulug kiçig agrıgsız artuk bolup tevşilür yiring bolup emişip kurt kongguzlar korayur (AY 366/13-17, s.217) “Hastalığa maruz kalan beden ölüp çökse, büyük küçük abdest çoğalıp (beden) ufalanır, irin olup solar, kurtçuklar soldurur” (Uçar, 2009: 275).*

*Bo küinki bo kutlug künte tükel bilge tengri tengrisi burkan üskinte kim sizinge **tuuş bolup** bo montag yanglıg tütrüm tering yörüglüg köni kirtü nom yarlıgın eşidgeli bolmuşımızka ’eng ked ögrünçlüg sevinçlig erür biz tip sevinç ötüntiler (AY 391/12-18, s.229) “Bugünkü bu kutlu günde tam bilge tanrı tanrısı buddha huzurunda, ki sizinle karşılaşp bunun gibi çeşitli derin yorumlu doğru, gerçek dharma vaazını işitebildiğimiz için sevinçliyiz biz, diye sevinçlerini arz ettiler. (Uçar, 2009: 287).*

*Ulsuz tüpsüz togmak ölmeklig sansarlıg tegzinçdin taşkaru tartıp sansız sakışsız burkanlar birle ogatmadın **tuş bolguluk** edgülerke tükellig kılğay sen tip yarlıkagay tip yarlıkadı (AY 430/7-13, s.245) “Sonsuz doğum ve ölüm Samsara döngüsünün dışına çekip sayısız budalar ile gözden kaçırmadan karşılaşp iyilikleri tamamlayacaksın diye buyuracak dedi” (Ayazlı, 2012: 172).*

Üstün tengri yirinteki altın yalanguk yirtinçüsindeki mengilerig mengilep 'eng kininte burkanlıg edgü üd kolu birle **tuş bolup** başdınkı yig kutrulmaklıg tüşke teggeyler (AY 542/4-9, s.291) “Yukarıda tanrı yerinde aşağıda insanlar dünyasındaki huzuru yaşayıp en sonunda Budhalı iyi zamanı dileyerek, ona rastlayıp en üstün kurtuluş karşılığına ererler” (Çetin, 2020b: 379).

Burkanlarka **tuş bolup** tapıg udug kılmişimning aning sanın sakışın tenglegeli kim ugay “Buda’larla karşılaşp (onlara) saygı göstermemin sayısını kim hesaplayabilecek?” (AY 580/5-8, s.309)

art basut bol- “yardımcı olmak”

Köni nomça katıglantaçıların buyan bilge biliglig bo iki törlüg yiveklerin bütürgüke **art basut boltaçı** erür (AY 440a/18-22, s.249) “Doğru öğretiye göre davrananların erdem, bilgi (gibi) bu iki tür donanımlarını tamamlamaya yardımcı olacaktır” (Ayazlı, 2012: 175).

Ol ilig kannıng süüsiinge çeriginge **art basut bolup** yagısın yavlakın kentün yavalturgay biz (AY 409/10-13, s.238) “O hükümdarın askerine yardımcı olup düşmanını kendiliğinden mağlup ederiz” (Ayazlı, 2012: 168).

asıg tusu bol- “faydalı olmak, fayda sağlamak”

Birök kayu kayu yir orunta bo nom erdinig okısar sözleser kingürü nomlasarlar ötrü ol yir orunta dört törlüg ulug **asıg tusu bolgay** “Eğer herhangi bir yerde bu öğreti cevherini okusa(lar), anlatsa(lar) geniş bir surette vaaz verse(ler) sonra o yerde dört türlü fayda sağlayacak(lardır).” (AY 191/17-21, s.142)

Bo altun önglüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom iligi nomladaçı okıtıdaçı bilgeler bar erser ötrü ol yirte orunta uluşda balıkda dört törlüg ulug **asıg tusu bolgay** “Bu altın renkli parlak ışıltılı her şeyden üstün öğreti hükümdarı(nı) vaaz veren okuyan bilgeler var ise sonra o yerde ülkede şehirde dört türlü büyük fayda sağlayacaktır.” (AY 89/12-17, s.102)

Kim bo nom erdini yitlinmedin yokadmadın kingürü yadılıp tınlıglarka ulug **asıg tusu bolsun** (AY 481/4-6, s.268) “Öyle ki bu öğreti mücevheri kaybolup yok olmadan geniş alanlara yayılıp canlılara büyük yarar sağlasın” (Çetin, 2020a: 222).

igsiz kemsiz bol- “sağlıklı olmak”

Antada kin ol kunçuylar kün küninge edgü bolup öngreki teg ıgsız kemsız bolı
“Ondan sonra o prensesler günden güne iyileşip önceki gibi sağlıklı oldular.” (AY 20/17-20, s.68)

Ürüg uzatı inç esen ıgsız kemsız bolayın (AY 505/9-11, s.277) “Daima esenlik içinde hastalıksız olayım” (Çetin, 2020b: 368).

inç mengig bol- “mutlu olmak, mutlu etmek”

Birök kayu iligler kanlar ilin uluşın küzetgeli kentüler inç mengilig bolgalı bodunun karasın inç esen kılğalı yat yagıg utğalı küseser ötrü ol iligler kanlar bo nom erdinig süzük köngülin eşidsünler tınglasunlar ayasunlar ağırlasunlar okısunlar okıtsunlar bitisünler bititsünler “Eğer herhangi bir hükümdar, ülkesini korumak, kendi(sini) mutlu etmek, halkını sağ salim kılmak, yabancı düşmanını yenmek istese o zaman hükümdarlar, bu öğreti mücevherini temiz samimi bir gönülle dinlesin, saygı gösterebilirler, okusun, okutsun, yazsın, yazdırsınlar.” (AY 435/13-22, s.247)

Neteg yanglıg aşasar aş suvsuşlar tatıgın bulur ötrü tınlıglar inç mengilig bolgalı uyur “Canlılar hangi tür yiyecek içecek tadını alırsa, sonra (onlar) mutlu olabileceklerdir?” (AY 588/8-10, s.312).

Kop üdlerte bodunı inç mengilig bolur siziksiz (AY 567/14-15, s.305) “Bütün zamanlarda halkı mutlu olur şüphesiz” (Çetin, 2020b: 386).

Uzun üdün olarnı inç mengilig bolguluk iş ködügüg kılayın tip monçulayu sakınıp... “Uzun zaman onları mutlu etmek için işi gücü yapayım diyerek böylece düşünüp...” (AY 587/10-13, 312)

Nomlug et’özüg tanukladım inç mengilig bolgu için “Mutlu olmak için öğretili bedeni doğruladım.” (AY 369/7-8, s.219)

Öz yaş uzun kutlug ülüglüg inç mengilig bolup köni nom törü ükligeı asılğay “Ömrü uzun kutlu, kıymetli, mutlu olarak doğru öğreti yasası artacaktır.” (AY 89-90/22-2, s.102)

Törtünç özleri yaşları uzun inç mengilig bolğaylar “Dördüncüsü ömürleri uzun (ve) mutlu olacaklar.” (AY 195/22-23, s.143)

İnçip bodısataılar bo montag erürin bilip kentüleri inçlig mengilig bolguluk tıtağlarda ’eng muntın birkeye tınlıg inçsiregülık emgengülık erser ol inçig mengig

küsemeler (AY 227/ “Şöyle (ki) Bodhisattvalar böyle olduğunu bilip kendilerini huzurlu (ve) mutlu edecek sebeplerden dolayı bir canlı huzursuz olacak (ve) ızdırap çekecek ise o huzuru (ve) mutluluğu istemezler (Tokyürek, 2018: 570).

Üçünç uzun tıdığ adaları amrılıp yat yagıka basınturmadın inçkülüg mengilig bolurlar “Üçüncüsü uzun engelleri yatışıp düşmana yenilmeden huzur (içinde) olurlar.” (AY 87/12-14, s.101)

umug inag bol- “umut olmak”

Bizinge yme turkaru umug inag bolup kümek küzetmek kılı alku tıdığ adalarımıznu amırtguru... “Bize yine devamlı umut olup (bizi) koruyarak bütün sıkıntılarımızı yatıştırıp...” (AY 29/12-14, s.72)

Tınlıglarning idi yok inagı tayakı yme neng yok umugı küzetçisi ol antag osuglug irinçlerke ulug umug inag bolgalı udaçılara “Umudu (olmayan) dayanağı, koruyanı olmayan bu gibi bahtsız (canlılara) büyük umut olabilenlere.” (AY 100/15-19, s.106)

Ontın singarkı burkanlara körü yarlıkap umug inag bolu yarlıkasunlar manga (AY 105/20-22, s.108) “Sağ taraftaki Budaları görerek buyuru umut olarak bana hükmetsinler.”

Anta ötrü tengri tengrisi burkan inçe tip yarlıkadı antag ol antag ol kavşıkıya kaltı sen ötünmiş teg inçip bo monça kuo kelig edremeler barça bo nom erdinining kamagka bir teg umug inag bolmaklıg... “Ondan sonra tanrı tanrısı Buda şöyle diyerek buyurdu: Öyledir öyledir ey *Kavşıkı*, senin arz ettiğin gibi(dir). Fakat böyle sihir gücünün tamamı bu öğreti mücevherinin herkese aynı umut olmalı...” (AY 184/15-21, s.139)

Ök inçip alp ağır adalıg açığ emgeklerintin yine ürüg uzatı ara kirü yarlıkap umug inag bolur siz (AY 334/15-18, s.203) “Şöyle çok büyük tehlikeli acı (ve) ızdıraplardan yine daima sürekli arada girip buyurup umut olursunuz” (Tokyürek, 2018: 604).

Ödeçilerke bir yanglıg umug inag bolur siz “Düşünenler (için) bir çeşit umut olursunuz.” (AY 492/12-13, s.272)

Bo irinç yarlıg aç barska negülük umug inag bolmaz men “Bu zavallı acınacak kaplana niçin umut olmuyorum?” (AY 612/7-8, 322)

Ulug tınlıg udunguz umug inag bolgalı “(Canlılara) umut olmak için büyük insan olabildiniz.” (AY 617/18-19, s.324)

Yme inçip yene tamu prit yıldıa ulatı biş ajun içinteki irinç yarlıg emgeklig tolgaklıg mungka tarka tegmiş tınlıglarka umug inag bolup ol emgeklerintin özgürür kutgarur ertim “Bu durumda yine cehennem (ve) hayvan sürüsünden başka beş âlem içindeki zavallı acınacak dertli canlılara umut olup o sıkıntılarından uzaklaştırdım.” (AY 628/5-10, s.329)

umugı inagı bol-“umudu olmak”

Burkan kutın bulup kamag tört togum biş ajun altı yoltakı tınlıg oganlarıning ulug umugı inagı bolgalı ugaylar “Buda saadetine ulaşarak, bütün dört doğum, beş âlem (ve) altı yoldaki canlıların büyük umudu olabilecekler.” (AY 24/11-14, s.70)

Ölüm adalarıntın ozdaçı tarkartaçı ulug umugı inagı bolayın “Ölüm tehlikesinden kurtaracak, uzaklaştıracak büyük umudu olayım.” (AY 117/10-12, s.113)

Burkan atı kötrülmiş tip bo on atka tükellig üstün tengerining altın yalanguknung umugı inagı bolgay tip yarlıkadı (AY 392/6-9, s.229) “Adı yüce buddha şeklindeki on ünvana mükemmelen sahip, yukarıda tanrının, aşağıda insanın umudu olacak diye buyurdu” (Uçar, 2009: 288).

15) boşut-: Serbest bırakmak, boşaltmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Boşut-</i>	2	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Busuş boşut-	İsim+fiil	34	1
Emgek boşut-	İsim+fiil	170	1

Tablo 4.41. Boşut- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

busuş boşut- “kederden uzaklaşmak”

Ançakaya boşutsun ulug ilig beg *busuşın* “Yüce hükümdar kederinden azıcık uzaklaşsın.” (AY 638/6-7, s.333)

emgek boşut- “sıkıntıdan uzaklaşmak”

Köngülleri uyalıp sıkılıp batmış köngüllügerig olarnı barça birkerü bek çug emgeklerintin boşutup... “Gönülleri utanıp sıkılarak batmış gönüllüleri onların tamamını hep birlikte zor sıkıntılarından uzaklaştırıp...” (AY 117/19-22, s.113)

16) bozul-: Bozulmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Bozul-	11	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Sav bozul-	İsim+fiil	152	1

Tablo 4.42. Bozul- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

sav bozul- “söz doğruluğunu yitirmek”

Tengrim sizing ağızanmış köni kirtü savingiz alku barça bozulup ezüg bolgay siziksiz kıltaçılar (AY 507/3-6, s.277) “Efendim ağzınızdan çıkmış olan (bütün) gerçek sözler bozularak şüphesiz yalan olarak algılanacak” (Çetin, 2020b: 369).

17) bul-: Bulmak, elde etmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Bul-	246	%0,32

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Alkış bul-	İsim+fiil	12	2
Edrem bul-	İsim+fiil	107	7
Kut bul-	İsim+fiil	329	69
Nırvanığ bul-	İsim+fiil	81	1
Ölmekig bul-	İsim-fiil+fiil	1	1
Tuyunmakığ bul-	İsim-fiil+fiil	2	1
Tüş bul-	İsim+fiil	112	1
Asığ tusu bul-	İsim+fiil	97	1
Dışıt kşantı bul-	İsim+fiil	5	5
Edgü kılınç bul-	Sıfat+isim+fiil	145	1
İnç mengig bul-	İsim+fiil	72	5

Küç kūsün bul-	İsim+fiil	49	1

Tablo 4.43. Bul- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

alkış bul- “dua almak, övgü almak”

Togdılar mening evimde yumgın **bulahım alkışig** yig üstünki burkan bolguka “Benim evimde doğdular, en üstün *Buda* olmak (için) övgüye birlikte mazhar olalım.” (AY 352-353/25-1, s.211)

*Tengri tengrisi burkanka yakın barıp çakır tamgalıg adakınta yinçürü töpün yükünüp suna yatıp ançaka tegi turmagay men kaltı siznidin burkan kutınga **alkış bulmagınça** tip ötünti* “Tanrı tanrısı Buda’ya yaklaşıp çarh damgalı ayağına eğilerek secde edip uzanıp (Tanrım) sizden Buda saadetine ulaşmak (için) hayır duası almayıncaya kadar (secdeden) kalkmayacağım.” (AY 392/12-17, s.229)

edrem bul- “faziletli olmak”

*Üçünç adınların edgü yiltızların bütürgelir üçün kuo kelig **edremlerig bulmakka** tayanıp* (AY 238/20-23, s.162-163) “Üçüncüsü başkalarının iyi köklerini yetiştirmek için doğaüstü erdemleri bulmaya dayanmak” (Tokyürek, 2018: 574).

*Üçünç adınların edgü yiltızların bütürgelir üçün kuo kelig **edremlerig bulmakka** tayanıp dyan paramıtıg netegin bütürürler adınların edgü yiltızların bütürgelir* (AY 241/14-17, s.164) “Üçüncüsü başkalarının iyi köklerini elde etmek için muhteşem erdemlerini bulmaya dayanıp dhayana paramitasını nasıl elde ederler?” (Tokyürek, 2018: 575).

*Adınların edgü yiltızların bütürgelir üçün kuo kelig **edremlerig bulmak** yme kayu erür tip tiser* (AY 241/17-20 s.164) “Başkalarının iyi köklerini elde etmek için derin erdemleri bulmak yine nasıldır? diye sorsa” (Tokyürek, 2018: 575).

*İnçip bodısataavlar bo montag yangın on orunlar sayukı kuo kelig **edremlerig bulmakları** üze ol kuo kelig edremlerig üntürüp...* (AY 242-243/23-3, s.164) “Şöyle (ki) Bodhisattvalar böyle bu şekil on yerdeki her bir derin erdemleri bulmaları için o derin erdemleri yükseltip...” (Tokyürek, 2018:575).

Kuo edremlerig bulmak erser kaltı on orunlar sayukı adruk adruk kuo kelig edremlerig bulmak erür (AY 242/20-23, s.164) “Derin erdemleri bulmak ise on yerdeki her bir ayrı ayrı derin bilgileri bulmaktır” (Tokyürek, 2018: 575)”

Bo erür adınlarning edgü yiltızların bütürgelir üçün kuo kelig edremlerig bulmakka tayanıp dyan paramıtıg bütürmek (AY 243/10-13, s.164) “Başkalarının iyi köklerini tamamladıkları zaman doğaüstü erdemleri bulmaya dayanarak dhyana paramitasını elde etmek budur” (Tokyürek, 2018:575).

Kök kalık içinte erigme tolp sansarta tutulmuş kayu neçe bar erser tirig tınlıg uguşı olar barça bulsunlar tılangurmak edremig (AY 511/1-5, s.279) “Gök kubbede bulunan acılar dünyasında zaptedilmiş ne kadar canlı nesli varsa onlar (da) tümüyle bulsunlar hitabet kabiliyetini” (Çetin, 2020b: 370).

kut bul- “saadete ulaşmak, mutluluğu elde etmek”

Yene ’engilki üç üç kata inag teginip anta ötrü alku tınlıglarning asıglığına burkan kutın bulayın “Yine ilk olarak üç üç defa (canlılara) güven verip sonra canlıların yararı için Buda saadetine erişeyim” (AY 27/7-10, s.71)

Burkan kutın bulgu üçün nomug şasanıg ilig uluşug küzetgü üçün tört maharanç tengrilerke dorma ötüneyin tip bodı köngül öritgil “Buda saadetine ulaşmak için öğretiyi, ülkeyi gözetmek için dört maharanç tanrılara akideyi arz edeyim diyerek gönül yükselt.” (AY 27/10-14, s.71)

Neçe mening buyan edgü kılınçlarım bar ok ermiş erser terk üdün burkan kutın bulguka tüş birmekleri bolsun “Benim ne kadar iyi amelim varsa Buda saadetine ulaşmam için en kısa zamanda sonuç versin.” (AY 114-115/21-1, s.112)

Terk üdün bulayın üzeliksiz burkan kutın “En kısa zamanda ulaşılamaz Buda saadetine erişeyim.” (AY 123-124/22-1, s.115)

Azu yme şoritapan kutın sakardagam kutın anagam kutın arhant kutın pratyıkabud kutın bulayın tip küseserler “Ve yahut Şoritapan saadetini, Sakardagam saadetini, Anagam saadetini, Arhant saadetini, Pratyıkabud saadetine erişeyim diye dilerler.” (AY 144/4-8, s.124)

Kim ol kamag burkanlar üzeliksiz üstünki yig köni tüz tuymakıg tuyup alp bulguluk burkan kutın bulup (AY 153/20-23, s.128) “İşte o bütün Budalar(a ait), daha

üstü bulunmayan, (en) üstteki, mükemmel, doğru-düz sezişi sezip bulunması zor Buda kutsallığını bulup...” (Ölmez, 1991:44).

*Kavşıkıya birök kim kayu tözünler oğlu tözünler kızı üzeliksiz üstünki yig köni tüz tuymak burkan **kutin bulayın** tip küseserler* “Ey Kavşıkı eğer ki herhangi bir asiller oğlu (ve) kızı ulaşamaz (en) üstün, mükemmel, doğru düzgün aydınlanmaya, Buda saadetini erişeyim diye dilerse...” (AY 158/17-21, s.130)

*Bo kamag biş ajun tınlığ oğlanların birle iış alınıp monçulayu yig başdınki köni tüz tuymakıg tuyup üzeliksiz üstünki yig burkan **kutin bulayın*** (AY 173/7-11, s.135) “Bu bütün beş varlık yolundaki canlıları kendisine (harf. birlikte) arkadaş seçip, böylesi mükemmel, başta gelen, doğru, düz sezmeyi sezip, daha üstü bulunamayan, (en) üstün Buda kutsallığını bulayım” (Ölmez, 1991: 59).

*Üç üdki kamag tınlıglarning edgüleringe tıdıg ada kılmamış buyan edgü kılınç üç törlüg **kutlarig bulguka** tıdıg ada kılmamak buyan edgü kılınçka yitmez* (AY 179/6-10, s.137) “Üç dönemki bütün canlıların iyiliklerine engel olmamış (olmak) iyi davranış, üç tür saadetleri bulmaya engel olmamak iyi davranışa yetmez” (Ölmez, 2018: 64).

*Üç törlüg **kutlarig bulguka** tıdıg ada kılmamış buyan edgü kılınç kamag tınlığ oğlanın dört törlüg yavlak yollarıntın terk tavrak üntürgüke ötlemek buyan edgü kılınçka yitmez* (AY 179/11-15, 137) “Üç türlü saadetleri bulmaya engel olmamış (olmak) iyi davranış, bütün canlıları dört türlü kötülük yollarından çarçabuk çıkarmayı öğütlemek iyi davranışa yetmez” (Ölmez, 1991:64).

*Bo nom erdini içinteki yörügleri adruk adruk nom belgüleri öğretingülük yorıgları yene burkan **kutin bulguka** ertingü edgü yaraşı erürler* (AY 183/5-9, s.139) “Bu öğreti mücevheri(nin) içindeki yorumları, ayrı ayrı öğreti belirtileri öğrenilmesi gerekli davranış şekilleri, yine Buda kutsallığını bulmak için son derece iyi (ve) uygundurlar” (Ölmez, 1991: 66).

*Yorıgıntın yanmamak erser kaltı sekizinç oruntın inaru burkan **kutin bulgıncaka** tegi yorıglarta yanmamak erür* (AY 237/17-20, s.162) “Eylemlerinden dönmemek ise sekizinci yerden itibaren Buddha saadetini buluncaya kadarki yollardan, eylemlerden dönmemektir” (Tokyürek, 2018:574).

*İkinti nirvanıg tapladaçılarta bar antag tınlıglar arhant **kutın bulgalı** tapladaçı* (AY 260/20-22, s.171) “İkincisi Nirvanayı kabul ettiklerinde var olan canlılar arhant saadetini bulmayı kabul edecek...” (Tokyürek, 2018:580).

*Bar antag tınlıglar pratyıkabud **kutın bulgalı** tapladaçı* (AY 260/22-23, s.171) “Var olan canlılar pretyekabudha saadetini bulmayı kabul edecek” (Tokyürek, 2018: 580).

*Bar antag tınlıglar üzeliksiz üstünki yig köni tüz tuymak burkan **kutın bulgalı** tapladaçı* (AY 260-261/24-2, s.171) “Var olan canlılar kesintisiz üstün doğru kavramak (denilen) Buddha saadetini bulmayı kabul edecek(tir)” (Tokyürek, 2018: 580).

*Buyanlıg tolmiş edgülig onunç orunka tegmiş bodısataavlarning 'eng aşnu olurup burkan **kutın bulguluk** ulug erdinilerin itiglig lınhua çeçek iligi athıg ıduk orunta abışık kılıp burkanlar sanınga kirmek erür* (AY 308/19-25, s.191-192) “Muhteşem iyilikli onuncu yere ulaşmış Bodhisattvaların en önce oturup Buddha saadetini bulacak büyük cevherler ile süslü lotus çiçeği hükümdarı adlı kutsal yerde *abhişeka* yapıp Buddhalar düşüncesine girmektir” (Tokyürek, 2018: 596).

*Ötrü ol tınlıglar üzeliksiz üstünki yig köni tüz tuymak athıg burkan **kutın** agınçsız evrilinçsiz **bulgaylar*** (AY 336/20-22, s.203-204) “Sonra o canlılar kesintisiz üstün doğru düz kavramak adlı Buddha saadetini sarsılmaz sağlam (bir şekilde) bulacaklar” (Tokyürek, 2018: 604).

*Kşantı kılmak bölüküg ögmiş buyanım küçinte Lınhua yöleşürüglüg ögdi üze odgurak **bulayın** burhan **kutın** togmaksız köni tuymakıg* “Af dileme bölümü (ve) övülmüş sevabım sayesinde lotus çiçeği gibi övgü ile kesin (olarak) Buda saadetine, doğmayan doğru aydınlanmaya erişeyim.” (AY 352/1-4, s.211)

Bulayın** ulug tuymak burkan **kutın “Yüce aydınlanmalı Buda saadetine erişeyim” (AY 353/22, s.211)

*Burkanlarıg tuşup edgü yıltızlıg uruglarıg asıp üklitip 'eng tüpinte yene alp bulguluk üzeliksiz üstünki yig köni tüz tuymak burkan **kutın bulup** biş ajun tınlıglarning umugı inagı bolgaylar* (AY 438/10-16, s.248) “Budaları karşılayıp iyi soylu, iş kökleri çoğaltıp en dipte yine bulunması güç olan mükemmel, gerçek

aydınlanmaya buda kutsallığına ulaşip beş varlık şeklindeki canlıların umudu olacaklar” (Ayazlı, 2012: 174).

nirvanıg bul- “nirvanaya ulaşmak”

Yirtinçülüğde yig taplag erser nirvanıg bulmak erür (AY 259/6-8, s.171)
“Doğüstü sezgi ise Nirvana’yı bulmaktır” (Tokyürek, 2018: 580).

ölmekig bul- “ölmek”

Körklekeye ögüküm ölmek emgek neçökin öngre kelip ertdürti sintide öngre ölmekig bulayın ay künkeyem “Güzel yavrucuğum. Ölüm acısı seni nasıl bu kadar önce gelip götürdü. Senden önce ben öleydim, ayım, güneşim.” (AY 626/3-6, s.328)

tuyunmakıg bul- “aydınlanmak”

Kinki üdte bulayın yig tuymakıg “Gelecek zaman(lar)da mükemmel aydınlanmaya ulaşayım.” (AY 352/13-14, s.211)

tüş bul- “sonuca ulaşmak”

Şarıputırıya birök kim kayu yalanguklar bo daranı nomug eşidip boşgunsarlar tutsarlar okısarlar sözleserler kirtgünserler uksarlar olar yme montag ok ayagka çiltegeke teggeli tegimlig bolup bo ok avant tıtag üze üzeliksiz yig tüşüg bultaçı bolurlar tip yarlıkadı (AY 463/2-10, s.260) Ey Şarıputri, bunun yanında hangi insan bu dharaninin öğretisini işiterek öğrenip akılda tutsa okuyup söylese (ve) doğruluğuna inanıp (bütünüyle) anlasa onlar da aynı şekilde saygı gösterilmeye layık duruma gelerek işte bu nedenle mükemmel sonuca ulaşacaklardır (Ayazlı, 2012: 216).

asıg tusu bul- “fayda sağlamak”

Kim kayu toyınlar ap yme şamnançlar ap yme upasılar upasançlar bo altun önglög yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmüş nom iligi sudur erdinig boşgunup nomlayur ol uluşda tört törlüg asıg tusularıg bulur “Ki herhangi (bir) gerek rahipler gerekse de rahibeler (olsun) bu altın renkli, parlak ışıltılı, (her) şeyden üstün öğreti hükümdarı sutra cevherini öğrenip vaaz ederse o ülkede(kiler) dört türlü faydaya ulaşır (AY 87/1-7, s.101)

Bodisatavlar bo montag yangın adınlar künilegülik taplamaguluk tsuy alguluk kılınçlarıg kentü özlerine asıg tusu bulgu erser (AY 230/1-4, s.159) “Bodhisattvalar böyle bu şekilde başkalarının kışkandığı, onaylamadığı günah alan eylemleri kendilerine fayda olacak ise...” (Tokyürek, 2018:571).

dışıt kşantı bul- “affedilmek, bağışlanmak”

*Kayu mening üç yavlak yollarta kemişdeçi tamu prit ylık ajunıta asurılar yirinte ulatı sekiz törlüg teginçsiz orunlarka iltdeçi ağır ayıg kılınçlarım erser olar barça kalısız yumgı arısun alkınsun **dışıt kşantı bulsunlar** (AY 138/6-13, s.122) “(Kaldı) ki, benim üç kötü yollarda terk edecek (olduğum) cehennem, ruh, hayvan varlık şekil(ler)inde şeytanlar yerinde; ve dahi sekiz türlü ulaşılması gerekli (?) yerlere götürecek (olan) kötü davranışlarım (var) ise, onlar bütünüyle, kalmamacasına, toptan silinssin, yok olsun, affedilip bağışlansınlar” (Ölmez, 1991: 32).*

*Tsuy irinçü ağır ayıg kılınçları neteg arıtı alkıntı **dışıt kşantı bultılar** erser (AY 138/19-22, s.122) “Kötü hatalı davranışları nasıl silinip temizlendi, affedilip bağışlandılar ise...” (Ölmez, 1991: 32)*

*Ançulayu ok mening yme olarning teg tsuy irinçü ağır ayıg kılınçlarım arısun alkınsun {alkınsun} **dışıt kşantı bulsunlar** (AY 138-139/22-3, s.122) “Bu şekilde benim de onların(ki) gibi kötü berbat davranışlarım temizlensin, yok olsun, bağışlansınlar” (Ölmez, 1991: 32).*

*Ançulayu mening yme tsuy irinçü ağır ayıg kılınçlarım olarning teg arısun alkınsun **dışıt kşantı bulsunlar** (AY 139/11-15, s.122) “Benzeri şekilde benim de kötü fena davranışlarım onlarınki gibi temizlensin, yok olsun, affedilsinler” (Ölmez, 1991: 33).*

*Ançulayu ok mening yme tsuy irinçü ağır ayıg kılınçlarım olarning teg ök arısun alkınsun **dışıt kşantı bulsunlar** (AY 140/3-7, s.123) “Bu şekilde benim de kötü fena davranışlarım onlarınki gibi temizlensin, yok olsun, bağışlansınlar” (Ölmez, 1991: 33).*

edgü kılınç bul- “sevap kazanmak”

*Bo nom erdinig eşidteçiler yme yitinçsiz tutunçsız ulug törlüg buyan **edgü kılınçları bulurlar** kazganurlar “Bu öğreti mücevherini dinleyenler de erişilemeyen tutulamayan büyük türlü sevapları kazanırlar.” (AY 428/11-14, 245)*

inç mengig bul- “mutlu olmak”

*Tolp yirtinçüdeki neçe kamag tınlıg oğlanları barça kop emgeklerintin ozup alku barça **inçkü mengig bulmakları** bolsun “Bütün kâinattaki ne kadar canlı (varsa) hepsi ıstıraplarından kurtulup huzuru bulsun.” (AY 116/13-16, s.112)*

...Adın tınlıglarka kingürü aç a yada okıtinglar kim uzun üdün **inçkü mengig bulgay** sizler (AY 198/17-21, s.145) “...Başka canlılara ayrıntısıyla açıklayarak anlatınız. Böylece uzun süre rahatı, huzuru bulacaksınız...” (Ölmez, 1991: 78).

...Ordusun karşısın küzetgeli o nom erdinig eşidserler tınglasarlar olar ötrü sakını sözleyü yitinçsiz başdinkıda başdınkı ulug ögrünçlüg sevinçlig **inçkü mengig bulgaylar** (AY 415/2-6, s.240) “...Sarayını korumak için bu öğreti mücevherini dinlerse, o zaman düşünüp anlatması imkânsız, büyük bir sevinç, huzur bulacaklar” (Ayazlı, 2009: 169).

Bo nom erdini küçinte kamagun birkerü **bulsunlar küzetçilig inç mengig** (AY 452/17-19, s.255) “Bu öğreti mücevheri sayesinde hepsi koruma, huzur (içinde) olsunlar” (Ayazlı, 2012: 178).

Köni nomça başlamakıng üze bodununıng karangın ürüg ürgüt **bulgay sen inçkü esengü inç mengig** (AY 566-567/23-3, s.305) “Doğru yasaya göre devlet yönetmen sayesinde halkını daima bulacaksın huzurlu sağlıklı mutluluğu” (Çetin 2020b: 386).

küç küsün bul- “güçlü olmak, güçlenmek”

Tengri tengrisi burkanning rıdı kuo kelig edrem **küçin küsünün bulu** teginmiş uguringa ötrü olurmuş orunıntın örü turup (AY 131-132/19-1, s.118) “Tanrılar tanrısı Budanın gizemli, başkalaşarak doğma erdem(i) gücünü kuvvetini bulmaya ulaştığı andan sonra otumuş (olduğu) yerinden kalkıp...” (Ölmez, 1991: 24).

18) бүгүр-: Püskürmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Bügür-	6	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Suv бүгүр-	İsim+fiil	118	5

Tablo 4.44. Bügür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

suv бүгүр- “su serpmek”

Ötrü ol üdün ol buryuklar başın tegreki begler inançlar sogık **suv бүгүрүp** yilpigü üze yilpiyü ilig begig katunug neçede kin timin ançakaya öglentürtiler (AY

625/17-22, s.328) “Sonra bu zaman etrafındaki buyruklar beyler inançlar soğuk su serpip yelpaze ile serinletince, hanı ve hatunu bundan sonra ancak kendilerine getirebildiler” (Çağatay, 1945:107).

Sogık suvların bögürıp öglentürtiler olarnı (AY 632/9-10, s.330) “Soğuk sular serpererek ayıtdılar onları” (Çağatay, 1945: 119).

Yakın bartı kentü özi katun kamılmış orunka sogık suvın bögürti et’özinge bütürü (AY 636/1-4, s.332) “Bizzat kendisi yanaştı, hatunun düştüğü yere, soğuk su serpti vücuduna tamamıyla” (Çağatay, 1945:125).

Tapıgçı begler tavrattı çından suvın sogıtıp bögürtiler saçdılar ilig begke katunka (AY 639-640/22-2, s.333) “Maiyeti beyler alelacele Çinten suyu soğutup serptiler saçtılar hana ve hatuna” (Çağatay, 1945: 129).

Arıg semek içinte kolup alıp sogık suv bögürtüm saçdım olarka (AY 640/9-11, s.334) “Orman içinde arayıp alıp su serptim, saçtım onlara” (Çağatay, 1945: 129).

19) büt- : Bitmek, tamamlanmak, gerçekleştirmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Büt-	78	%0,10

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Kergeki büt-	İsim+fiil	125	1
Köngülçe büt	Zarf+fiil	3	1
Küsüşi büt-	İsim+fiil	128	4
Uz büt-	Zarf+fiil	57	2
I tarıg büt-	İsim+fiil	11	3
Tüş yemiş büt-	İsim+fiil	12	2

Tablo 4.45. Büt- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

kergeki büt “ihtiyacı giderilmek, isteği yerine gelmek”

Kaltı kişining bar erser erdini kamatsı evinte ne kergeki boltukda tapınça bütür köngül iyin (AY 454/2-5, s.255) “Eğer herhangi bir insanın evinde mücevher Kamttısı varsa istekleri gönlünce olur” (Ayazlı, 2012: 178).

köngülçe büt- “gönlüne göre, isteğine uygun olarak gerçekleşmek”

Birök yana küseser at küü yme **bütgey köngülçe** (AY 486/21-23, s.270) “Ayrıca eğer şan şöhret isterse o da gönlünce olacak...” (Çetin, 2020a: 224).

küsüş büt- “dileği gerçekleşmek”

Küsemiş küsüşleri kentü kentü köngülleri bütsün kansunlar “Gönülleri(nce) istemiş (oldukları) dilekleri gerçekleşsin.” (AY 120/7-9, s.114)

Ne küsüşü erser kanar büter birök ol küsemiş küsüşü kanmagaça erser ikileyü yene aşnuku törüçe kalsun “Ne dileği olursa gerçekleşir eğer o istemiş (olduğu) dileği gerçekleşmezse yeniden önceki öğretiye (göre) tatbik etsin.” (AY 362/11-14, s.215)

Takı yme bolarta adın ne törlüg küsüşü sakıncı erser alkunı barça bütürgey men “Ve yine bunlardan başka ne tür dileği varsa hepsini gerçekleştireceğim.” (AY 447/1-4, s.253)

Bulmuş töznüng edgüsin adınlarka evirsün ötrü küsemiş küsüşü barça kangay bütgey (AY 488/7-10, s.270) “Bunun karşılığında elde edeceği iyiliği başkasına bağışlarsa bütün arzuları gerçekleşecektir” (Çetin 2020a: 225).

uz büt- “(meyve ve ekin) sağlam yetişmek”

Neçe bar erser ı tarıg artamadın uz büter (AY 517/11-12, s.281) “Ne kadar mahsul varsa (hepsi) bozulmadan iyice yetişir” (Çetin, 2020b: 372).

Tarımış ı tarıg tüş yemiş alku barça uz büter (AY 566/4-6, s.304) “Ekilmiş ekin (.ve) meyveler bütünüyle güzelce yetişir” (Çetin, 2020b: 385).

ı tarıg büt- “tahıl yetişmek”

I tarıg tüş yemiş bütmegey (AY 435/2, s.247) “Tahıl, yemiş olgunlaşmayacak” (Ayazlı, 2012: 173).

Neçe bar erser ı tarıg artamadın uz büter (AY 517/11-12, s.281) “Ne kadar mahsul varsa (hepsi) bozulmadan iyice yetişir” (Çetin, 2020b: 372).

Tarımış ı tarıg tüş yemiş alku barça uz büter (AY 566/4-6, s.304) “Ekilmiş ekin (.ve) meyveler bütünüyle güzelce yetişir” (Çetin, 2020b: 385).

tüş yemiş büt- “ekin yetişmek”

I tarıg tüş yemiş bütmegey (AY 435/2, s.247) “Tahıl, yemiş olgunlaşmayacak” (Ayazlı, 2012: 173).

*Tarımsı ı tarıg **tüş yimiş** alku barça uz **büter*** (AY 566/4-6, s.304) “Ekilmiş ekin (.ve) meyveler bütünyle güzelce yetişir” (Çetin, 2020b: 385).

20) *büter*:- Bitirmek, yerine getirmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Büter-	260	%0,34

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Tilek <i>büter</i> -	İsim+fiil	3	1

Tablo 4.46. *Büter*- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

tilek *büter*- “dileği gerçekleşmek”

*Tüzü tükel **bütürsünler** köngülteki **tilekimin*** “Gönlümdeki dileğimi eksiksiz yerine getirsinler.” (AY 507-508/23-2, s.278)

Ç

1) çal-: Vurmak, eğilmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Çal-	2	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yirke çal-	Zarf+fiil	250	2

Tablo 4.47. Çal- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

yirke çal- “yere atmak”

*Anta ötrü bodısatavning yaş süngükleri inaru berü anta monta saçılıp yatmışın körüp et’özlerin birkerü **yirke çalıp** tınsırıp inçe kaltı ulug ı ıgaç küçlüg katıg yilke tokıtılıp kamılmış teg tüşdiler kamılıtlar “Ondan sonra Buda’nın genç kemikleri(nin) ileriden beri her yana saçıl(dığını) (Buda’nın) yattığını görüp ikisi birlikte vücudunu birden yere atıp yese kapılarak örneğin büyük bir ağacın güçlü sert bir rüzgârla devrilmesi gibi yıkıldılar.” (AY 625/9-15, 328)*

*Küsüüm ol ilig beg irinçkesün mini yme montag ötünü tüketip ilig begning katunı tolp **et’özün** kötürüp **yirke çaltı** “Dileğim (şudur ki) hükümdar bana da acısın böylece rica ederek hükümdarın hatunu vücudunu yere attı.” (AY 634/11-14, s.331)*

2) çaşur-: İftira atmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Çaşur-	2	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Çaşut çaşur-	İsim+fiil	1	1

Tablo 4.48. Çaşur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

çaşut çaşur- “iftira atmak”

Üç törlüg kılınçlarig arıtmak erser k(a)ltı et'özin özlüglerig ölürmemek adınagunung tavarın küçep almamak ogurlamamak adınların yutuzinga yapşınmamak tilin ezüglememek **çaşut çaşurmamak**... (AY 219-220/21-2, s.154) “Üç türlü eylemi temizlemek, bedeni ile canlıları öldürmemek, başkasının malını zorla almamak, çalmamak, başkasının eşine bağlanmamak (zina etmemek), dili ile yalan söylememek, iftira atmamak... (Tokyürek, 2018: 568).

3) **çökit- : Diz çökmek**

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Çökit-	18	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Tiz çökit-	İsim+fiil	21	18

Tablo 4.49. Çökit- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

tiz çökit- “diz çökmek”

Ötrü ol bodısatav olurmuş orunıntın örü turup ong 'engninteki tonın açınıp ongındı **tizin çökutip**... “O bodısatav oturmuş olduğu yerden kalkarak sağ omzundaki giysisini açıp sağ dizini çöküp... “(AY 36/14-17, s.83)

...Ong **tizlerin çökutip** ayaların kavşurup atı kötrülmüşke inçe tip ötüntiler “Sağ dizlerini çöküp, ellerini birleştirip adı yüceye şu şekilde arz ettiler.” (AY 82/20-22, s.100)

...**Tizlerin çökutip** ayayı ağırlayı tengri tengrisi burkan adakınta yinçürü töpün yükünüp tengri tengrisi burkanka inçe tip ötüntiler “...Dizlerini çöküp saygı göstererek tanrı tanrısı Buda'nın ayağına (doğru) eğilip; başıyla secde ederek, tanrı tanrısı Buda'ya şu şekilde arz ettiler.” “(AY 88-89/21-2, s.102)

...Tonın açınıp ong **tizin çökutip** ayasın kavşurup tengri tengrisi burkanka inçe tip ötünti (AY 132/2-4, s.118) “...Giysisini açıp, sağ dizini çökertip aya(lar)ını kavuşturup, tanrılar tanrısı Budaya şöyle dedi:...” (Ölmez, 1991: 24).

...Ong **tizlerin çökutip** ayaların kavşurup ağır ayag köngüllerin bir uçlug kılıp inçe tip timiş kergek (AY 132a/15-17, s.119) “Sağ dizlerini çökertip, ayalarını

kavuşturup, büyük saygılı gönüllerini bir yönlü duruma getirip, şöyle demiş (olsalar) gerek” (Ölmez, 1991: 25).

Yme inçip ol tözünler oğlu tözünler kızı tünle küntüz altı üdte birtin singlar ong 'engninlerindeki tonların açınıp ong tizlerin çökutip... (AY 150/16-21, s.127) “Hiç olmazsa, o soylular oğlu, soylular kızı, gece ve gündüz, altı zamanda sağ taraftan, sağ omuzlarındaki giysilerini açıp, sağ dizlerini çökertip...” (Ölmez, 1991: 42).

...Ong tizlerin çökutip ayaların kavşurup ağır ayamakın töpülerin yirke tegürüp... “Sağ dizlerini çöküp, ellerini birleştirip, derin bir saygıyla başlarını yere değdirip...” (AY 182/9-12, s.138)

...Ong 'engninlerindeki tonların açınıp ong tizlerin çökutip ayaların kavşurup... “Sağ taraftaki giysilerini açıp, sağ dizlerini çöküp, ellerini birleştirip... (AY 201/15-17, s.146)

...Tonın açınıp ong tizin çökutip ayasın kavşurup ağır ayamakın töpüsün yirke tegürüp... “Elbisesini açıp, sağ dizini çöküp, ellerini birleştirip, derin (bir) saygıyla başını yere değdirip...” (AY 332/19-21, s.202)

...Tonın açınıp ong tizin çökutip ayasın kavşurup ağır ayamakın töpüsün yirke tegürüp... “Elbisesini açıp, sağ dizini çöküp, ellerini birleştirip, derin (bir) saygıyla başını yere değdirip...” (AY 335/15-18, s.203)

...Antada kin ong tizin çökutip ayasın kavşurup bo daranı nomug ming sekiz kata sözlesün “Ondan sonra sağ dizini çöküp, ellerini birleştirip bu büyüü bin sekiz defa söylesin” (AY 362/2-4, s.215)

...Ong tizin çökutip ayasın kavşurup ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka inçe tip ötünti “Sağ dizini çöküp, ellerini birleştirip, derin (bir) saygıyla tanrı tanrısı Budaya şöyle arz etti.” (AY 372/5-7, s.220)

...Birtin singlar ong 'engninlerindeki tonların açınıp ong tizlerin çökutip ayaların kavşurup (AY 391/7-9, s.229) “Sağ taraftaki sağ omuzlarındaki giysileri açıp, sağ dizlerini çöküp, ayalarını birleştirip...” (Uçar, 2009: 287).

...Tonların açınıp ong tizlerin çökutip ayaların kavşurup tengri tengrisi burkanka inçe tip ötüntiler “Elbiselerini açıp, sağ dizlerini çöküp, ellerini birleştirip tanrı tanrısı Budaya şöyle arz ettiler.” (AY 396-397/24-3, s.231)

...*Ong tizlerin çökitip* tengri tengrisi burkanka yüüülüğ ayaların kavşurup (AY 399/4-6, s.232) “Sağ dizlerini çökertip tanrı tanrısı buddhaya (doğru), pürüzsüz ayalarını birleştirip tanrı tanrısı buddhanın ayağında secde edip şöyle arz ettiler” (Uçar, 2009: 291).

...*Ong tizlerin çökitip* ayaların kavşurup ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka inçe tip ötüntiler “Sağ dizlerini çöküp, ellerini birleştirip, derin (bir) saygıyla tanrı tanrısı Budaya şöyle arz ettiler.” (AY 406/13-16, s.237)

...*Ong tizlerin çökitip* ayaların kavşurup ağır ayamakın tengri tengrisi burkanıg bo şlök takşut üze öge inçe tip ötüntiler “...Sağ dizlerini çöküp, ayalarını birleştirip saygıyla tanrı tanrısı Burkanı bu şiirle överek şu şekilde rica ettiler.” (AY 449-450/21-3, s.254)

...*Ong tizlerin çökitip* ayaların kavşurup ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka yolanıp inçe tip ötüntiler “Sağ dizlerini çöküp, ayalarını birleştirip, saygıyla tanrı tanrısı Budaya (doğru) yönelip şöyle rica ettiler.” (AY 538/15-19, s.290)

E

1) *emgen-*: Acı çekmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Emgen-</i>	29	%4

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Emgek emgen-	İsim+fiil	170	12

Tablo 4.50. Emgen- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

emgek emgen- “acı çekmek; sıkıntı çekmek”

Yarlıkançuçı köngülleri üze çıgay emgekin emgenteçilerig irinçkeyürler biligsiz emgekin emgenteçilerig irinçkeyürler “(Budalar) merhametli gönülleri ile fakirlik sıkıntısı çekenlere (ve) bilgisizlik sıkıntısı çekenlere acırlar.” (AY 216/11-13, s.152)

Yarlıkançuçı köngülleri üze çıgay emgekin emgenteçilerig irinçkeyürler biligsiz emgekin emgenteçilerig irinçkeyürler “(Budalar) merhametli gönülleri ile fakirlik sıkıntısı çekenlere (ve) bilgisizlik sıkıntısı çekenlere acırlar.” (AY 216/11-13, s.152)

Korkınç emgekin emgenteçilerig irinçkeyürler ol irinçkemekleri küçinte ötrü yok çıgay emgekin emgenteçi tınlıglarka tapınça küsüşinçe ed tavar buşı birürler “Korku sıkıntısı çekenlere acırlar. O acımları sayesinde o zaman fakirlik sıkıntısı çeken canlılara gönüllerince mal mülk (ve) sadaka verirler.” (AY 216/14-18, s.152)

Biligsiz emgekin emgenteçi tınlıglarka nom bilge bilig buşı birürler “Bilgisizlik sıkıntısını çeken canlılara öğreti (ve) bilge bilgi sadakası verirler.” (AY 216/18-19, s.152)

Korkınç emgekin emgenteçi tınlıglarka korkınçsız köngül buşı birürler bo erür yarlıkançuçı köngülke tayanıp buşı paramıtıg bütürmek “Korku sıkıntısı çeken canlılara korkusuz gönül sadakası verirler. Merhametli gönle dayanıp sadaka erdemini tamamlamak budur.” (AY 216/19-22, s.152-153)

*Yene kamag biş ajun tınlıg oğlanı biligsiz basıtıp et'özin köngülin ülgüsüz kolusuz açığ tarka **emgekler emgenmişlerin** anı yene bilinmedin tıyunmadın ertingü irinçkençig tsuyurkançig yorımışların körürler* (AY 292/18-24, s.184) “Yine bütün beş hayat şeklindeki canlı çocukları bilgisizlik ile ezilip vücudunu, gönlünü sayısız acı, dert (ve) ızdıraplar çektiklerini onu yine bilmeden kavramadan çok acıyarak merhamet ederek uyguladıklarını yürüdüklerini görürler” (Tokyürek, 2018: 589-590).

*Burkan kutınga katıgılanıp tüü tüpi yokaru turgu teg yürek yarılınçig açığ tarka **emgekler emgenip...*** “Buda kutsallığına (ulaşmaya) çalışıp tüyleri(m) diken diken olur gibi yürek parçalayıcı ızdırap (ve) acı çekip...” (AY 409-410/22-3, s.238)

*İli kanı begleri açığ tarka **emgek emgenür*** “(Ülkenin) beyleri ızdırap ve acı çeker.” (AY 554/11-13, s.298)

*Azu yme adın orunlarta olarnı üçün **emgek emgenip** togmak ölmek sansartın nızvanılar tegzinçdin ozgurgalı kutgargalı tip yarlıkadı* “Veyahut da başka yerlerde onlar için acı çekip toğum ölüm sansarasından ihtiraslar sırasından (canlıları) kurtarmalı diye buyurdu.” (AY 628/18-22, s.329)

*Altı yıl tönü duşkaraçar atlıg açığ tarka **emgek emgenip** yiti tegzinçlig ıduk nom tilgenin evirtingiz* “Altı yıl boyunca duşkaraçar adlı ızdırap (ve) acı çekip yedi bölümlü kutlu öğreti tekerleğini çevirdiniz.” (AY 659/15-18, s.341)

*İnçe bilingler kim men ülgüsüz sansız asankı kalp üdlertin berü tüü tüpi yokaru turgu teg yürek yarılınçig açığ tarka **emgek emgenip...*** “Şöyle biliniz ki ben sayısız, ölçüsüz, çok zamanlardan beri tüyleri(m) diken diken olur gibi yüreği(m) parçalanırcasına ızdırap ve acı çekip...” (AY 662/7-11, s.343)

*Atı kötrülmüş ayagka tegimlig tengrim biz kamagun sevig taplag köngülümüz üze tengsiz ülgüsüz sansız asankı kalp üdlertin berü tüü tüpi yokaru turgu teg yürek yarılınçig açığ tarka **emgek emgenip...*** “Adı yüce saygıya layık tanrım biz hepimiz hoşnut gönlümüz ile ölçüsüz, sayısız, zamanlardan beri tüyleri(miz) diken diken olur gibi yüreği(miz) parçalanır (gibi) ızdırap (ve) acı çekip...” (AY 663/5-11, s.343)

4) **emget-** Acı çektirmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Emget-	15	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Emgek emget-	İsim+fiil	170	1

Tablo 4.51. Emget- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

emgek emget- “acı çektirmek”

Edgü inçe yoridaçı tözün yig kişilerig açığ tarka emgekin emgetürler “İyi ince yürüyen asil ve mükemmel insanlara ızdırap acısını çektirdiler.” (AY 556/5-8, s.299)

5) *emle-*: Tedavi etmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Emle-	18	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
İg emle-	İsim+fiil	66	2
İg agrıg emle-	İsim+fiil	21	4
İg kem emle-	İsim+fiil	1	1
İg toga emle-	İsim+fiil	4	1

Tablo 4.52. Emle- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ig emle- “hastalığı tedavi etmek”

Kaltı igneding belgüsin adırthıg adıra adırthlap anta ken emlegü ol tözin tuta başlagın “Şöyle ki hastalığın belirtilerini ayrıntılarıyla tefrik edilip ondan sonra (hastalığın) kökü ve başlangıcı tutularak tedavi edilmelidir.” (AY 592/13-16, s.314)

Yene kentü özining yme montag bilge bilig üze igliglerig emlep öngedtürmeli ugulukın tenglenip ötrü balık uluş sayu barıp tüg tümen igliglerke tegip edgü yağlıg yumşak savın ötlep eriplep men erser otaçı men men erser otaçı men otug emig yme ked ötgürü bilir men ukar men öngedtürmeli tip tidi “Yine bizzat kendisi bu noktada bilge bilgisi ile hastalıkları tedavi edip iyileştirmek için hazırlanıp daha sonra memleket memleket dolaşıp binlerce hastaya ulaşp iyi yumuşak sözler ile öğüt verip ben ise hekimim, ben ise hekimim, dolayısıyla ilacı da çok iyi bilirim, anlarım (canlıları) iyileştirmek için dedi.” (AY 597/1-11, s.316)

ig agrıg emle- “hastalığı iyileştirmek”

Anın amtı men atam begke barıp ot em şastırning özen kergeklig tüğünün ig agrıg emlemek uzanmakın ayıtayın ötüneyin “Bu sebeple şimdi ben bey babama gidip ilaç tefsirinin ortasında gerekli düğümün hastalığı tedavi etmek ustalığını anlatayım.” (AY 587/4-8, s.312)

Anta kin balık uluş sayu keze yorıp tınl(ı)glarning iglerin agrıgların otayın emleyin “Ondan sonra memleket memleket gezip canlıların hastalıklarını tedavi edeyim.” (AY 587/8-10, s.312)

Men amtı inçip tayanıp söki arjılar biliginge ig agrıgıg emlegü şastırtakı yörügke iyin kezigçe adırtlıg ötrü körkitü sözleyin edgüti eşidip köngülgerip tınlıglarig ozgurgıl “Şimdi o hâlde evvelki kâhinlerin bilgisine (ve) hastalığı tedavi edecek tefsirdeki açıklamaya dayanıp düzenlice (sizlere) gösterip anlatayım. İyice dinleyin düşünün (böylece) canlıları kurtarın.” (AY 589/4-9, s.313)

Olarta kayu igleri agrıgları ağır alp emlegülük igligler ertiler erser yumgı ol bayagut oğlu tapa barıp kentü kentü iglerin agrıgların emletgeli öngedtürgeli ötüntiler “Onlardan hangisinin ağır (ve) zor iyileşecek hastalıkları vardı ise o zengin bey oğlu hepsini bulmaya gitti (onlar da o zengin oğlundan) kendi hastalıklarını tedavi etmesini, iyileştirmesini rica ettiler.” (AY 597/17-22, s.316)

ig kem emle- “hastalık iyileştirmek”

Sekiz törlüg edremig bilmiş kergek otaçı kamag ot em uzanmakı üze birkerü tutulmuş biligig bolarnı birök üd körmeser yaruk yaşuk toopulu ötrü uyur emlegeli igin kemlerin tınlıglarning “Sekiz türlü erdemi hekimin bilmesi gerekir. (Hekim) bütün ilaçları çok iyi bilmesi ile birlikte tümüyle (ilaçların) bilgisini de bilmeli. Şayet bunları açıklayıp tamamına akıl erdirdikten sonra canlıların hastalıklarını tedavi edebilir.” (AY 593/9-15, s.314)

ig toga emle- “hastalığı tedavi etmek”

Yalanguk et’özinte törümiş tört ulug iglerin yiilig sarıgıg lişipig yumgın tepremiş sanıpatıg emlegeli küseser edgü köngüllüg kişiler netegleti emlegü ol montag yanglıg ig togag “İnsan vücudunda görülen dört büyük hastalıklar(dan olan) rüzgâr, safra ve balgam (hastalığı) ve hepsini ortaya çıkaran sanıpatığı iyi niyetli insanlar tedavi etmek isterse bu türlü hastalıkları nasıl tedavi edeceklerdir?” (AY 588/12-17, s.313)

6) **er-: Olmak; mevcut olmak; vuku bulmak; bulunmak; ait, ilgili olmak**

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Er-	1536	%1,99

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Mengi er-	İsim+fiil	96	2
Arıg süzük er-	Zarf+fiil	68	1
Ogulsuz kızsız er-	Zarf+fiil	3	1

Tablo 1.53. Er- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

mengi er- “mutlu olmak”

Közünür ajunta bir yintem mengilig ersünler “Yaşanılan dünyada tamamen mutlu olsunlar.” (AY 119/1-2, s.114)

Alku nomlarta yene nomlug et’özüm tutulmaz mengü mengi erip... “Bütün öğretilerde yine öğretili vücudum tutulmaz sonsuz(a kadar) mutlu olup...” (AY 165/7-9, s.132)

arıg süzük er- temiz olmak”

Ol ançulayu kelmişning orunu arıg süzük erip inçe artukrak arıg süzük tip bilmiş kergek “O öylece gelmişlerin makamı temiz olup öylece daha temiz diyerek bilmiş olmalı.” (AY 74/9-12, s.97)

ogulsuz kızsız er- “evladı olmamak”

Azu ogulsuz kızsız erip ogul kız küseserler ol küsüşlerin yme kanturgay men “Veya evladı olmayan(lar) evlat istese o dileklerini de gerçekleştireceğim.” (AY 543-544/23-2, s.292)

7) **ert-: Geçmek, işlemek, devam ettirmek**

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Ert-	90	%12

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Öng ert-	İsim+fiil	3	1

Kalp ert-	İsim+fiil	45	5
Yıl ert-	İsim+fiil	19	1
Kalp üd ert-	İsim+fiil	30	2
Üd kolu ert-	İsim+fiil	19	3
Öteg birim ert-	İsim+fiil	2	1

Tablo 4.54. Ert- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

öng ert- “çölü aşmak”

Ançulayu yme bodisatavlar bo köngül küçi üze sansarlıg öng kürtüküg ertip burkan kutılıg oturugka teggüleri üçün al altağda uzanmakning yigin adrukın tuyunup (AY 211/20-24, s.150) “Bodhisattvalar da bu gönül sayesinde samsaralı çöl ve karı aşıp Buddha saadetli tahta ulaşmaları için (çeşitli) yöntemlerle maharetin en üstününü, farkını anlayıp...” (Tokyürek, 2018: 564).

kalp ert- “zaman geçmek”

Birök mening ağızımda ming öngi tilim bar erip üküş kalplar ertginçe ögdüm erser üzüksüz sakınu sözleyü yitiñsiz uluglarning edgüsin yigin tering köngülin öggeli idi bultukmaz “Eğer benim ağızımda bin türlü dilim olsa çok zaman geçene kadar devamlı (Budaları) övsem de düşünerek söylemeye ulaşılması mümkün olmayan yücelerin iyiliğini, mükemmelliğini, gönül derinliklerini övmek için yetmez.” (AY 350/17-22, s.210)

Sizler kamag toyınlara kin keligme üdlerte üç ming asankı kalplar ertmekinge prabaraçaviçayı atlıg kalpda kamagun barça bir yanglıg raçamuktı atlıg burkan bolgay sizler Sizler ey bütün rahipler! Sonraki gelecek zamanlarda üç bin zamanlar geçene kadar Prabaraçaviçayı adlı çağda hepiniz aynı şekilde Raçamuktı adlı Buda olacaksınız.” (AY 393/19-23, s.230)

Öngre üdlerte tokuz on artukı tokuz kata koltı kalplar ertginçe tutşı boltum çakravart kan “Önceki vakitlerde doksan dokuz defa sayısız zaman geçinceye kadar devamlı Çakravart han oldum.” (AY 579/15-19, s.309)

Neçökin umagay men birer birer tınlıglar üçün üküş kalplar ertginçe tamuda azu yme adın orunlarta olarnı üçün emgek emgenip togmak ölmek sansartın nızvanılar tegzinçdin ozgurgalı kutgargalı tip yarlıkadı “Niçin her bir canlı için çok zamanlar geçinceye kadar cehennemde veyahut başka yerlerde onlar için acı çekip (canlıları)

doğum ölüm sırasından, ihtiras girdab(ın)dan kurtaramıyorum” diye buyurdu.” (AY 628/16-22, s.329)

*Kaltı birök ming tümen koltı **kalplar ertginçe** katıglansar birkerü bilü umazlar* “Eğer bin on bin sayısız devirler geçince(ye kadar) uğraşsalar (dahi) hepsini bir arada bilemezler.” (AY 647-648/22-2, s.337).

yıl ert- “zaman geçmek”

*Men ötrü ol raçaşastır törü bitigke tayaklığın iki tümen yıl başladım ol ança **yıl ertginçe** birkeye yme törüsüz törü kiltukumın ömez men* (AY 547/42-44, s.294) “Ben o Rajaşastra öğreti kitabına dayanarak ülkeyi yirmi bin yıl yönettim. Bu kadar zaman geçinceye kadar bir kerecik bile öğretinin dışında hakaret ettiğimi hatırlamıyorum” (Çetin, 2020b: 380).

kalp üd ert- “zaman geçmek”

*İnçip arjılar iligining bir kşan üdki biligin ol bilgeler arkası tenglegeli kılınсар uzun yaşap ölmedin üküş **ertgey** koltı **kalp üd** kolular sakışi umagaylar bilgeli ol biligining yarımın tip monçulayu şlök sözleyü yarlıkadı* (AY 370/18-24, s.219) “Eğer kâhinler hükümdarının bir lahzalık bilgisi ile o bilge topluluğunki karşılaştırılsa, çok yasayıp ölmeden koti zaman geçecek, (ama yine de) zamanın sayısı o bilginin yarısı kadar (dahi) bilinemeyecek, diye böylece şiir söyleyerek buyurdu” (Uçar, 2009: 277).

*Yene sansız üküş **kalp üdler ertginçe** amru üzüksüz aşın içgün tonın kedimin adruk adruk tapığın udugın yme tapınсар udunsar* “Yine sayısız zamanlar geçene kadar devamlı yiyecek içeceklerle giyim kuşamla ayrı ayrı ibadetlerle hürmet etse...” (AY 464/15-19, s.260)

üd kolu ert- “zaman geçmek”

*Yene sansız sakışsız **üdler kolular ertginçe** nırvanka kirmedin yirtinçüde mengün turguka tütrüm tering nom tözin açа yada okıtguka ötüğçi bolsar...* (AY 181/17-22, s.138) “Yine sayısız zamanlar geçene değin Nirvana’ya girmeden, dünyada sonsuza değin durmaya, keskin, derin öğreti esasını açıklayarak anlaşılmasını sağlamaya ricacı olsa...” (Ölmez, 1991: 65).

*Bo tıltagın ötrü olar koltı kalplar içinte sakınu sözleyü yitinçsiz **üd kolular ertginçe** üstün tengri yirinte altın yine yalangukda togum tutup uzatı aşarlar yig mengig* “Bu sebepten dolayı onlar sayısız çağlar içinde düşünmeye (ve) söylenmeye

yetmeyen zamanlar geçene kadar üstte tanrı yerinde altta yine insan yerinde doğup huzuru tadarlar.” (AY 584/1-7, s.310)

Una amtı biling toyınlara etözümin tutmuş süngük yiti erdinin itiglig ertmiş bo astup ertmekinge ülgüsüz erür üküş üd kolu erü erü kömülti tering batıp toprakda (AY 643/16-21, s.335) “İşte şimdi biliniz ey rahipler! Vücudumun terkettiği kemiği, yedi muccevherin süslemesiyle meydana gelen bu stupa, sayısız zamanın geçmesiyle, yavaş yavaş toprak (altına) derince batıp gömüldü” (Gulcalı, 2015: 224).

öteg birim ert- “borcu ödenmek”

Sening yme öteg biriming ertdi (AY 20/12-13, s.68) “Senin dahi borcun geçti (ödendi)” (Çağatay, 1945: 61).

8) ertür-: (Zaman) Geçirmek, yapmak, devam ettirmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Ertür-	6	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Kalp ertür-	İsim+fiil	45	1
Kalp üd ertür-	İsim+fiil	30	1
Üd kolu ertür-	İsim+fiil	19	1

Tablo 4.55. Ertür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

kalp ertür- “zaman geçirmek”

‘Eng’ilki burkan kutınga yangırtı köngül öritmek yüz kalplarığ ertürüp anıng içinte kılğuluk ulug buyanlarığ bütürmek “İlk olarak Buda saadetine yeniden gönül yükseltmek, yüz zamanları geçirip onun içinde yapılması gereken büyük sevapları tamamlamak.” (AY 152/16-20, s.128)

kalp üd ertür- “zaman geçirmek”

Öz yaş uzunı üze üküş kalp üdlerig ertüreyin “Uzun yaşayarak çok çağlar geçireyim.” (AY 121/20-22, s.114)

üd kolu ertür- “zaman geçirmek”

Ötrü üdüg kolug kütmedin **üdüg kolug boş ertürmedin** “...Daha sonra zamanı beklemeden, zamanı boş geçirmeden...” (AY 40/4-6, s.84)

9) etizdür-: Çaldırmak, müzik yaptırmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Etizdür-	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Oyun etizdür-	İsim+fiil	11	1

Tablo 4.56. Etizdür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

oyun etizdür- “şarkı çaldırmak”

Et’özin uz itmışde kin süü çerig tümeki üze tirin kuvragın itip tümep ötrü kentü özi yürüng kuşatrı tütsüg hua çeçekler birle iliginte tutup **oyunun** bedizin **etizdürüp...**” (AY 418/5-11, s.241) “Vücudunu ustaca süsledikten sonra ordusunu topluluğunu askerî bir düzen ile düzenleyip sonra kendisi beyaz bir gölgelik ile tütsü ve çiçekleri elinde tutup şarkılar çaldırıp...” (Ayazlı, 2009: 170).

10) evir-: Evirmek, çevirmek, yöneltmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Evir-	71	%0,09

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Buyan evir-	İsim+fiil	222	12
Edgüsin evir-	İsim+fiil	27	1
Edgü kılınç evir-	Sıfat+isim+fiil	145	5

Tablo 4.57. Evir- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

buyan evir- “sevap bağışlamak”

Monta basa negü küsüşi erser kut kolunup **buyanın** burkan kutinga **evirip** dorma sisini üntürmişde tört maharanç tengrilerig tirini kuvragı birle öz öz lırsu körkleringe azu bayanlarına singmişlerin sakınp... “Bundan sonra herhangi (bir) dileği varsa

saadet isteyip sevabını Buda kutsallığına bağışlayıp dorma sisini sunduğunda dört maharanç tanrıları tamamını kendi güzelliklerine damladığını düşünüp...” (AY 29/19-25, s.72)

*Üzeliksiz köni tüz tuymak burkan kutın bulup üküş tınlıglarıg emleyü üküş tınlıglarıg inç mengilig kılı tol p yırtınçüg irinçkep üküş telim ulug kuvragning tengrili yalanguklıning edgülüg asıglığı üçün nomlug tilgenig evirü yarlıkasunlar tip titmiş kergek şarıputriya bo erür **buyan evirmeklig** ögmek* “Buda saadetine ulaşip pek çok canlıyı tedavi edip, pek çok canlıyı mutlu edip, tüm yeryüzünde (canlılara) merhamet edip pek çok yüce tanrılar topluluğunun tanrı (ve) insanların iyiliği için öğreti tekerleğini çevirerek buyursunlar demiş olmalı. Ey *Şarıputriya* sevap bağışlamayı övmek budur.” (AY 79/14-22, s.99)

*Tengrim sizni ögmekdin yükünmekdin turmuş buyanlarımın kkirsiz tapçasız köngülüm süzülmeklig arıg turug edgü kılınçlarımın kut kolunu **buyan evirer** men* “Tanrım, sizi övmekten, yüceltmekten (kazandığım) sevaplarımı temiz gönlümden süzülmüş günahsız iyi amellerimin sevabını saadet dileyerek bağışlıyorum.” (AY 124/2-6, s.115)

*Ol tuiymaklarıning küçinte ötrü kılmış **buyanların evire** birmek atlıg al altagda uzanmakın...* (AY 211-212/24-2, s.150) “O anlamanın sayesinde sonra yaptıkları sevapları bağışlamak adlı yöntemde usta olmayı...” (Tokyürek, 2018: 564).

*On törlüg yorıglar on törlüg **buyan evire** bilmekler on törlüg orunlar üç törlüg on törlüg tözler sekiz törlüg biligler iki törlüg mensizler dört törlüg ulug bilge biligler üç et’özler arıg süzük nom uguşı bolar erürler* (AY 297-298/19-1, s.186) “On türlü sevabı bağışlamayı bilmek, on türlü yer, on türlü esas, sekiz türlü bilgi, iki türlü benliksizlik, dört türlü büyük bilgi, üç vücut, temiz pak öğretinin kökü bunlardır” (Tokyürek, 2018: 591).

*Yig tüşlüg **buyanları evirer** men tınlıglarka terk köni üdüin tegsün tenggeşisiz orunka* “Mükemmel sonuçlu sevapları bağışlıyoruz canlılara doru zamanda çabucak eşsiz yere ulaş(maları için).” (AY 351/17-19, s.210)

*Ürüg uzatı mini oglum kızım birle öge alkayu bo edgü kılınçığ kılıp on karmapat küzetip bizinge **buyan evirmiş** kergek* “Devamlı (olarak) beni oglum kızım ile (birlikte)

övüp yüceltip bu sevabı işleyip on on ameli gözetip bize sevap bağışlaması gerek.” (AY 443/18-21, s.252)

*Uzatı bo nom erdinig okıtıp tapıgın udugın üzmedin kılmuş **buyanın** burkan kutınga **evirsünler*** “Daima bu öğreti mücevherini okutarak saygıyı bırakmadan işledikleri sevabı Buda saadetine bağışlasınlar.” (AY 526/19-22, s.285)

*Kentü kılmuş ayıg kılınçların aç a yada kşantı kılıp yine kentü özi için biş ajun tınlıglar için kut kolup **buyan evirsün*** “Kendi işlediği günahlarını açıklayarak tövbe edip yine bizzat kendisi için (ve) beş yaşam(daki) canlılar için saadet dileyip sevap bağışlasın.” (AY 524/19-23, s.284)

*Ögdümüz tengrim sizing yitiñsiz edgülig taluy içinte bir tamızım kaya ülüşin bo **buyanıg evirip** alku tınlıglarka birür biz* “Tanrım sizin ulaşılabilir iyilik deniziniz içinden bir damla (olan) bölümünü övdük. Bu sevabımızı tüm canlılara bağışlıyoruz.” (AY 648/4-8, s.337)

***Evirür** biz bo **buyanıg** guhua vıharka erteki teg tükel bütüp çoğlug bolguka...* “Bu sevabı bağışlıyoruz Guhua manastırına evvelki gibi hepsini tamamlayıp görkemli olmasına...” (AY 685/14-15 s.352)

Bo buyan evirmek bitimiş bitideçi bitkeçiler erser çahşapud manggal toyın suvastı toyın bilgetaluy toyın buşı edrem şabı törtüğü bitiyü tegintük “Bu sevap bağışlamak yazan kâtip yazarlar ise ahlak erdemini kutlama toyunda Suvastı toyunu bilge deniz toyu sadaka erdemini bu dördünü talebelerle yazdık.” (AY 686/1-4, s.352)

edgüsin evir- “iyiliği bağışlamak”

*Alpırkanmak irinmek özke adınaguka asıglıg alkınçsız ulug küsüşde bulmuş toznüng **edgüsin** adınlarka **evirsün** ötrü küsemiş küsüş barça kangay bütgey* (AY 488/5-10, s.270) “Bunun karşılığında elde edeceği iyiliği başkasına bağışlarsa bütün arzuları gerçekleşecektir” (Çetin, 2020a: 225).

edgü kılınç evir- “sevap bağışlamak”

*Ol antag **edgü kılınçların** edgülig yltızların neteg burkan kutınga **evirgülük** ol tip ötünti* “Öylesi sevaplarını, iyilik esaslarını Buda kutsallığına bağışlamak nasıldır? diye arz etti.” (AY 168/4-6, s.133)

*Yene bo montag buyan evirmeklig tıltagdın ötgürü ötlüm turmuş buyan **edgü kılınçlarıg** yme burkan kutınga ok **evire** teginür men* “Yine bu gibi sevap bağışlama

sebebinden dolayı ortaya çıkmış sevapları da Buda saadetine bağışlıyorum.” (AY 171/3-6, s.134)

*Monçulayu yangın kılmiş buyan **edgü kılınçların evire** kut kolmiş kergek* “Bu şekilde işlediği sevapları bağışlayarak saadet dilemiş olmalı.” (AY 175/1-3, s.136)

*Bo montag edgüliglerte evrilmiş kılmiş buyan **edgü kılınçların** yine sizlerke sizlarning kuvragingizlarka **evirmiş** kergek* “Böylesi iyiliklerden çevrilmiş işlediğiniz sevapları yine sizlere sizlerin topluluğuna bağışlamış (olsa) gerek.” (AY 422/14-17, s.243)

*Ol ilig kanning ne törlüg buyan **edgü kılınçı** erser anı barça bizinge **evirsün*** “O hükümdarın ne türlü sevabı var ise (sevapların) hepsini bize bağışlasın.” (AY 424/6-8, s.243)

I

1) ıçgın-: Dağılmak, kaybolmak, ufalmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
İçgın-	14	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
İl orun ıçgın-	İsim+fiil	5	2

Tablo 4.58. İçgın- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

il orun ıçgın- “hükümdar krallığını kaybetmek”

İli kanı il orun ıçğınay (AY 434/8-9, s.247) “Hükümdar krallığını kaybedecek” (Ayazlı, 2009: 173).

Emgenmekler içinte erte yavlak agırı yme artamaz takı agırırak ıçğınmakdın il orunun (AY 562-563/23-3, s.302-303) “Sıkıntılar içinde çok kötü (ve) ağır dahi hükümdarlık tahtını kaybetmekten daha ağır değildir” (Çetin, 2020b: 385).

2) ıdmak-: Göndermek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Id-	35	%5

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Ötüğ ıd-	İsim+fiil	61	1
Yaruk ıd-	İsim+fiil	171	1
Yingne ıd-	İsim+fiil	3	1
İsig öz ıd-	İsim+fiil	50	1

Tablo 4.59. Id- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ötüğ ıd- “haber göndermek”

*Bo künki kün bizing evde tapıgçı udugçıka tegi neçe aş bar erser anı barça berü ıdturu yarlıkasun tip **ötüg ıdtı** “Bugün bizim evde hizmetçiye yardımcıya kadar ne kadar yiyecek varsa onların hepsini verip göndererek vaaz etsin diye haber gönderdi” (AY 605/5-9, s.319)*

yaruk ıd- “ışık saçmak”

*Ming kün ay tengriler birkerü **yaruk ıdmış** teg artukrak yilvi kömen sakıg teg sakinguluksuz erür siz (AY 451/ “Bin güneş ay Tanrısından daha fazla ışık saçıyormuş gibidir” (Ayazlı, 2009: 178)*

yingne ıd- “iğne vurmak”

*Olar yine bo titir **yingne ıdmak** baş yarmak et’özüg emlemek agukmışlarıg emlemek oglankayalarıg ançulayı ok karılarıg yigit kılmak ulugug kiçigig üstemek “Onlar yine şu şekildedir: İğne yapmak, yarayı açmak, bedeni tedavi etmek, zehirlenenleri tedavi etmek, aynı şekilde çocukları da (tedavi etmek) yaşlıları gençleştirmek, büyüğü küçüğü çoğaltmak...” (AY 593/15-19, s.314)*

isig öz ıd- “ölmek”

***İsig öz** tavrannakın **ıdmak** üze ikintileyü yine isig özin adıstit üze tutup vaysalı kentde çımpal atlıg yimisligde adıstit üze tuta yarlıkamıs çaytıka yükünür men “Canını acele ile göndermek için ikinci kez canını kaderine teslim edip vaysalı şehrinde Çımpal adlı bahçede kaderine teslim olarak buyurmuş Çaytıka secde ederim.” (AY 32/6-12, s.73)*

i

1) iç-: İçmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
İç-	5	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Bengi iç-	İsim+fiil	1	1

Tablo 4.60. İç- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

bengi iç- “içki içmek”

*Kaltı birök neçede singekkeye bor **bengi içip** esürüp kent suzak sayu tüzüde keze yapa tegzinip erüş üküş ev bark itgeli usar ançada timin tilegülük ol tengri tengrisi burkan şarırın “Eğer hemen (bir) sinek içki içip sarhoş olup şehir (şehir) köy (köy) dolaşp sayısız ev yaparsa tam o anda dileyendir tanrılar tanrısı Buda’nın kutsal emanetini.” (AY 34ğ/4-10, s.78)*

2) igle-: Hastalanmak, hasta olmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
İgle-	9	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Ağır igle-	Zarf+fiil	143	1

Tablo 4.61. İgle- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

ağır igle- “iyileşmesi güç şekilde hastalanmak”

*Aş kılı tüketmişe kin on kün ertmezken ötrü ol beg beling teg **ağır igledi** “Ziyafet (verip) (ziyafet) bittikten sonra on gün geçmemişti (ki) o hükümdar korkunç (bir) şekilde ağır hastalandı.” (AY/4, 14-17, s.28)*

3) ilin-: Bağlanmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
İlin-	26	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Sansarka ilin-	İsim+fiil	53	2

Tablo 4.62. İlin- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

sansarka ilin- “dünya hayatını vazgeçemeyecek şekilde çok sevmek”

Anı üçün bodisatavlar dyanlı bilge biligli ikegüni tüz koşup tüz bışrunurlar tuz bışrunmakları üze ötrü dyanıg bışrunmakları küçinte kaltı kut bulmaduk yalanguklarning teg **sansarka ilinteçi** yapşıntaçı atkanmak yapşınmak köngüllerin amırtgururlar (AY 290-291/19-1, s.183) “Onun için Bodhisattvalar dhyanayı öğrenmeleri sayesinde saadet bulamamış insanlarınki gibi samsaraya bağlanacak, yapışacak (olan) bağlanma (ve) yapışma gönüllerini, zihinlerini sakinleştirirler” (Tokyürek, 2018: 589).

Montagin ötrü **sansarka yme ilinmez** nırvanka yme bodulmaz “Bundan dolayı da dünyaya bağlanmaz, sonsuz kurtuluşa da yapışmaz.” (AY 373/13-15, 220)

4) in-: İnmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
İn-	10	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Kodı in-	Zarf+fiil	14	2

Tablo 4.63. İn- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

kodı in- “aşağı inmek”

Yılanlarning arasınta yirli suvli ikegü üküşrek **kodı inerler** “Yılanların arasında yer (ve) su (yılanının) ikisi çokça aşağı inerler.” (AY 366/3-5, s.217)

Yarlıkançuçı köngül öritip üstürti **kodı insünler** (AY 508/18-19, s.278) “Kalplerini merhametle yücelterek yukarıdan aşağı insanler” (Çetin, 2020b: 369).

5) işle-: İşlemek, çalışmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>İşle-</i>	12	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
İş işle-	İsim+fiil	80	5
İş ködüg işle-	İsim+fiil	38	4

Tablo 4.64. İşle- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

iş işle- “iş yapmak, iş yürütmek”

İkinti inç köngül üze nom işin işledeçi bolgaylar (AY 196/7-9, s.144) “İkincisi, gönül rahatlığı ile öğreti işini yürütecekler” (Ölmez, 1991: 76-77)

Üç asankı içinteki alp kılğuluk açığ emgeklig çatıklıg işlerig işlegeli turıtmamak turkıglanmamak erür (AY 235/1-4, s.161) “Üç asamkhyeya içinde zor bulunacak ızdıraplı jatakalı işleri yapmak için durdurmamaktır” (Tokyürek, 2018: 573).

Tengrining yalangukning bahşısinga tuşdaçı edgü edgü ögli birle tuşuşdaçı ulug işlerig işledeçi ulug buyanlarig kıltaçı bolurlar “Tanrının (ve) insanların hocasına rastlayacak, iyi düşünceli (insanlar) ile karşılaşacak büyük işler yapacak büyük sevapları işleyecek olurlar.” (AY 420/4-8, s.242)

Kim sening akar suv tip atıngın iki törlüg yörügüg körüp urmuş erür amtı sen öz atıngın tuta işingın işlegil tip tidi “Ki iki türlü açıklamayı görüp senin adını akarsu diye vermiştir. Şimdi sen kendi adını tutarak işini yap diye dedi.” (AY 600/17-23, s.317)

Edgü edgü sizler tözünler kuvragıya bo monçulayu kop törlüg kılmış kuvratmış ağır ayıg kılınçlarig öçürüp ülgülençsiz tenglençsiz yig buyan edgü kılınçlarig kazganguluk tolp kamag tınlıg oğlanına ulug asıg tusu kıltaçı burkanlar işin işledingizler tip yarlıkadı “Harika harika sizler asiller topluluğuna bunun gibi çok çeşitli işlemiş (olduğunuz) ağır günahları söndürüp sayısız ölçüsüz, mükemmel sevapları kazanmak için bütün canlılara büyük fayda sağlayacak (olan) Budalar işini yaptınız diye buyurdu.” (AY 648-649/19-8, s.337)

iş ködüg işle- “iş yapmak”

İnçip yene ol ok belgürtme et'özleri tüz et'öz ermez üçün yene işlemiş işi ködügi tükel közünmez üçün anın ürlüksüz mengü ermez tip titir “Ve yine o görünen bedenleri kusursuz beden olmadığı için, yine yaptığı iş tam görünmediği için ona fâni, sonsuz olmayan denir.” (AY 61/11-15, s.92)

Tüş et'öz yene töz tüp ermez üçün işlemiş işi ködügi yme tükel közünmez üçün anın ürlüksüz mengü ermez tip titir “Mükâfat beden yine esas olmadığı için, yaptığı iş de tümüyle görünmediği için ona geçici, sonsuz olmayan denir.” (AY 62/2-5, s.92).

Monçulayu yangın bodısataklar ulug yarlıkançuçı köngüllüg ulug bilge biliglig bo iki törlüg kanatları üze sansarlıg kök kalık içinte tıdıgsız uçup tınlıglarig ozgurguluk kutgarguluk ulug iş ködüglerig işleyürler bütürürler (AY 307/1-7, s.191) “Böylece bu şekil Bodhisattvalar büyük merhametli gönüllü (ve) büyük bilgili bu iki türlü kanat ile samsaralı gökyüzü içinde engelsiz uçup canlıları özgürleştirecek kurtaracak işleri yaparlar, bitirirler” (Tokyürek, 2018: 595).

Aç kız ig kegen bolmaguluk yat yagıka basınmaguluk iş ködügüg işleyür men tip monçulayu sakınmış kergek (AY 422/2-5, s.242) “Kıtlığın, hastalığın yabancı düşmanların bozgununun olmadığı bir iş güç yaparım diye düşünmüş (olsa) gerek” (Ayazlı, 2009: 171).

6) it- : Düzenlemek, hazırlamak, süslemek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
İt-	27	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Ev it-	İsim+fiil	40	1
Ev bark it-	İsim+fiil	6	2

Tablo 4.65. İt- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ev it- “ev yapmak, inşa etmek”

Olar ağır ayag süzük kirtgünç köngülin bir arıg yangı ev itip yirin ud mayakı üze suvatıp anıng içinte mening körkümin adruk adruk yivig tizig itig yaratıg üze itiglig uz bedizetsün (AY 519/ “Onlar saygı dolu saf, samimi (bir) kalple yeni temiz bir ev

yapıp zeminini sığır gübresi ile sıvayarak içine benim resmimi farklı farklı mücevherler bezeklerle güzelce donatsın” (Çetin, 2020b: 372).

ev bark it- “ev yapmak, inşa etmek”

...Eriş üküş **ev bark itgeli** usar... “...pek çok ev yapabilse...” (AY 34ğ/7-8, s.78)

*Birök bo nom erdinike tapıg udug kılmak küsüşin **evin barkın itip** yaratıp 'eng muntın bir kuşatrı bir pra eraser assarlar ol tınlıglar altı kat amranmak uguş tengri yirinte yiti erdinin itiglig ordu karşı içinte tapınça togarlar* (AY 533-534/17-1, s.288)

“Eğer bu öğreti mücevherine adaklar sunmak arzusuyla evini yapıp hatta bir güneşlik, bir çardak assa(lar) o canlılar göğün altı kat arzu yerinde mücevherle süslenmiş saray içinde arzularına göre doğarlar” (Çetin, 2020b: 376).

K

1) *kal-*: Kalmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Kal-</i>	17	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel sıklık
Yalanguz kal-	Zarf+fiil	47	1

Tablo 4.66. Kal- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

yalanguz kal- “yalnız kalmak”

Amrak ogulum *yalanguz kalıp* kelmese bolmuş bolgay odgurak adırılğuluk alp ada tip monçulayu singiledi “Sevgili oğlum yalnız kalıp gelmezse kesin (olarak) ayrılma tehlikesi gerçekleşmiş olacak diyerek böylece feryat etti.” (AY 624/1-3, s.327)

2) *kan-*: Doymak, tamamlamak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Kan-</i>	24	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Küsüş kan-	İsim+fiil	128	16

Tablo 4.67. Kan- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

küsüş kan- “dileği gerçekleşmek”

Küsemiş *küsüşleri* kentü kentü köngülleri bütsün *kansunlar* “Dilekleri kendi gönüllerine (göre) gerçekleşsin.” (AY 120/7-9, s.114)

Siziksizin ol *küsüş kangay* tükellig irkek et’özüg bulgay tip yarlıkadı (AY 157/12-14, s.129) “Şüphesiz o dilekleri yerine gelecek ve eksiksiz erkek vücudunu bulacak diye buyurdu” (Ölmez, 1991: 46-47).

*Törtünç küsemiş **küsüşleri** için **kangaylar** “Dördüncüsü dilekleri gönüllerince gerçekleşecek.” (AY 196/11-12, s.144)*

*Ötrü ol kişinin kutı buyanı kücü küsünü asılur üstülür ne **küsüş** erser **kanar** büter (AY 362/10-12, s.215) “O zaman, o kişinin sevabı kuvveti çoğalır. Ne isteği varsa gerçekleşir” (Uçar, 2009: 272).*

*Birök ol küsemiş **küsüş** **kanmagaça** erser ikileyü yine aşnuku törüçe kılson “Eğer o dilekleri gerçekleşmeyecekse ikinci kez yine evvelki öğretiye göre tekrarlasın.” (AY 362/12-14, s.215)*

*Birök kim kayu tınlıglar bo törüçe evrilip katıglansarlar küsemiş **küsüşleri** yme **kangay** (AY 449/10-13, s.254) “Eğer ki bazı canlılar bu yasa üzere hareket edip (ona) göre davranırsa istemiş (olduğu) dilekleri de gerçekleşecek” (Ayazlı, 2012: 177).*

*Kayu yalanguk bo nomug süzük köngülün eşidip ağır ayagıg tileser ed tavarıg küseser il uluş kingürülsün ırşı karşı bolmasun tip köngül için **küsüş** barça **kangay** (AY 453/2-6, s.255) “Her kim, bu öğretiyi gönülden dinleyip saygı gösterse, malı mülkü istese ülke genişlesin, kavga (anlaşmazlık) olmasın deyip istekleri gönlüne göre gerçekleşecek” (Ayazlı, 2012: 178).*

*Yme mini körgeli küseser ötrü **kangay küsüş** (AY 487/16-17, s.270) “Beni görmeyi isterlerse bu istekleri yerine gelecek” (Çetin, 2020a: 225).*

*Bulmuş töznüing edgüsin adınlarka evirsün ötrü küsemiş **küsüş** barça **kangay bütgey** (AY 488/7-10, s.270) “Bunun karşılığında elde edeceği iyiliği başkasına bağışlarsa bütün arzuları gerçekleşecektir” (Çetin 2020a: 225).*

*Kimler birök küseser sarasvatı tengrig körgeli ötüngeli bo daranılıg ögdi üze padakların uz tutup tangda sayu arıg süzük kirtgünç köngülün sözlesün ne küsemiş **küsüş** barça **kangay** tapınça tip tidi (AY 497/1-6, s.274) “Kim Tanrıça Sarasvati’yi görmek, ona seslenmek isterse bu dharanili övgüden hareketle bu methiyeyi iyice öğrenip sabahleyin tertemiz (bir hâlde ve) samimi bir biçimde (bunu) ezbere okumalı. O zaman bütün arzuları kalbine göre gerçekleşecektir” (Çetin, 2020a: 227-228).*

*Kimler birök küseser erdini yinçü ed tavar köngül için tapınça **küsüşleri** terk **kanar** tip tidi (AY 517/12-15, s.281) “Her kim mücevher (ve) mal mülk isterse gönüllerindeki isteklere uygun şekilde (bu) arzuları çabucak yerine gelir dedi” (Çetin 2020b: 372).*

Birök bek katıg süzük kirtgünç köngülin bo daranıg bir sözlegüçe erser küsemiş küsüşü kangay (AY 537/3-6, s.289) “Eğer sağlam, samimi bir kalple bu dharaniyi söyleyecek olurlarsa tüm diledikleri yerine gelecek” (Çetin, 2020b: 377).

Kaçan küsüşü kanguça erser ötrü antada kin ürüg uzatı bo daranı nomug unıtmadın tutmuş kergek tip yarlıkadı “Ne zaman ki dileği gerçekleşmeyecek kadar çoksa ondan sonra daima bu büyü öğretisini unutmadan tutması gerekir diye buyurdu.” (AY 362/14-17, s.215)

Antag küsüş yok kim kanmaguluk bütmeğülük öngi kiter ser kirtgünçsüz köngülüğ tip tidi (AY 511/20-22, s.279) “Öyle ki samimiyetsiz düşünceleri bertaraf edip de yerine getirilmeyen bir arzu yoktur dedi” (Çetin, 2020b: 370).

Ötrü küsemiş küsüşü barça kangay bütgey “Daha sonra tüm dilekleri gerçekleşecek.” (AY 488/9-10: 270)

Ançada kanmaz erser küsüşü üç ay tönı katıglansun altı ay tönı tokuz ay bir yılka tegi evrinüksüzin agınçsızın katıg çın köngülin küseyü yalbaru katıglansun adınlar köngülin bilmekig tengridem köz birle teng bolgay tip tidi (AY 488/10-17, s.270-271) “Eğer arzuları gerçekleşmezse üç ay, altı ay, dokuz ay, ya da bir yıl boyunca büyük bir kararlılıkla bunu ister ve (bunun için) çaba sarf ederse o zaman ilahi göze ve başkalarının düşüncesini bilme yetisine sahip olacak(lar)dır dedi” (Çetin, 2020a: 225).

3) kantur-: Kandırmak, memnun etmek, teskin etmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Kantur-	29	%0,04

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Küsüş kantur-	İsim+fiil	128	25

Tablo 4.68. Kantur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin metin içi gösterimi

küsüş kantur- “dileği gerçekleşmek”

Alku küsemiş küsüşüg köngül üze kanturtaçig bütürteçig avış atlıg teginçsiz tamuda togmış tüşmiş tınlıglar yalınayu turur “Bütün dilemiş (olduğu) isteklerini

gönlüne göre yerine getirecek avış adlı erişilemez cehennemde doğmuş ölmüş canlılar yanıyorlar.” (AY 99/12-15, s.106)

*Altun önglög yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmüş nom iligi atlıg nom bitigde yok kurug tözinge tayanıp küsemış **küsüşüg kanturmak** atlıg onunç bölük* “Altın renkli, parlak ışıltılı, her şey(den) üstün öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında yokluk esasına dayanıp dilemiş (olduğu) dileği gerçekleştirmek adlı onuncu bölümdür.” (AY 371/17-22, s.220)

*Üç erdiniler kutınga yükünür men vayşıravanı maharança ed tavar üze tınlıglar **küsüşin kanturtaçıka** alku iş ködüglerig bütürteçike kamagka inç mengi birteçi* (AY 440ç/1-6, s.250) “Üç mücevhere Vaisravana Maharajaya hürmet ederim. Mal mülk ile canlıların isteğini tatmin edecek bütün işi-gücü tamamlayacak, herkese huzur verecek” (Ayazlı, 2012: 175).

*Ol kişi men erser üç erdinike tapınguluk ağır ayag kılğuluk ed tavar tileyür men bo **küsüşümin** vayşıravanı maharança **kantursun** tip tisün* (AY 441/15-19, s.251) “O kişi “Ben üç mücevhere hizmet etmek ve saygı göstermek için mal-mülk istiyorum. Bu isteğimi Vaisravana hükümdar tatmin etsin” deyip...” (Ayazlı, 2012: 176).

*Azu uçmak kalımak edremig küseyür erser azu uzun öz yaş azu mengi ögrünçü küseyür erser bo **küsüşlerin** barçanı köngül iyin **kanturgay** men* (AY 446-447/20-1, s.253) “Veya uçmak erdemini (doğa üstü erdemleri) isterse ya da uzun bir ömür veya sevinç isterse bu isteklerin hepsini gönle göre gerçekleştireceğim” (Ayazlı, 2012: 177).

*Men amtı tengrim alku yok çıgay irinç yarlıg emgeklig tolgaklıg tınlıglarning **küsüşlerin kanturgalı**r üçün yene yme ugrayu bo nom erdinig küyü küzetü tutgalır üçün anın bo daranı nomug törüsi birle aç a yada ötünü tegintim* (AY 448/1-8, s.253) “Ben şimdi Tanrım, bütün yoksul, zavallı, sıkıntılı canlıların isteklerini gerçekleştirmek için ve özellikle bu öğreti mücevherini koruyup tutmak için bu tılsımı, öğretiyi yasası ile açıklayarak söyledim” (Ayazlı, 2012: 177).

*Ançulayu yme bo sudur kopda kötrülmüş ıduk nom kop **küsüşüg kanturur** köngül iyin* (AY 454/5-8, s.255) “Aynı zamanda yine bu sutra, her şeyden üstün, mükemmel kutsal bir öğretiler, bütün istekleri gönlüne göre gerçekleşir” (Ayazlı, 2012: 178).

*Atı kötrülmüş ayagka tegimlig tengrim men yme tengrim sizing üsküngüzde tengrike yalangukka asıglıg küsemış **küsüşüg kanturtaçı** alku tınlıglarig küyü küzetü*

tutup inç mengilig kıltaçı utunçsuz atlıg daranı nomug ötünü tegineyin (AY 468/8-14, s.262) “Saygıdeğer efendim (tanrım), ben de sizin huzurunuzda gökteki varlıklara (ve) insan(lar)a yararlı, (onların) arzuladıklarını bütünüyle yerine getirecek olan, gözetip koruyarak huzur (ve) mutluluk verici çintamani adlı dharani öğretisini arz edeyim” (Çetin, 2020a: 217-218).

Biz yme tengrim sizing üsküngüzde tengrike yalangukka asıglıg küsemiş kūsüşüg kanturtaçı üdsüz ölüm adasın tarkartaçı (AY 471/15-19, s.263) “Tanrım, biz de sizin huzurunuzda semavi varlık(lar)a (ve) insan(lar)a yararlı, (onları) arzuladıkları konusunda tatmin edici, zamansız ölüm tehlikesini yok edici...” (Çetin, 2020a: 219).

Alku tınlıglar kūsüşin kanturgalı udaçı siz “Bütün canlılar(ın) dileklerini gerçekleştirmeye kadir olansınız.” (AY 481/22-23, s.268)

’Eng mıntın yek içgek kuş keyikler kuvragıning kamagning barça kanturur siz köngülteki kūsüşin (AY 493/5-8, s.272) “En başta iblislerin, kuşların ve hayvanların bütünüün gönüllerindeki istekleri yerine getirirsiniz” (Çetin, 2020a: 226).

Alku tınlıglar kūsüşin kanturgalı udaçıg “Tüm canlılar(ın) dileklerini gerçekleştirmeye muktedir olansınız.” (AY 495/17-18, s.273)

Birök bar erser kişiler kūsüş tilek koltaçı olarnı barça iyin uyup kanturur siz kūsüşlerin (AY 496/13-16, s.274) “(Herhangi bir şey) arzulayan varsa onların isteklerini bütünüyle yerine getirebilirsiniz” (Çetin, 2020a: 227).

Küsemiş kūsüşümin terkkeye üdün kantursun “Dilemiş (olduğum) dileğimi tez vakitte gerçekleştirsın.” (AY 505/17-18, s.277)

Küsemiş kūsüşümin kanturtaçıg kılmiş işimin bütürteçiğ daranısı bo erür (AY 522/20-22, s.284) “Dilemiş olduklarımı yerine getirecek, başladığım işi tamamlayacak (olan) dharani budur” (Çetin, 2020b: 373).

Atı kötrülmüş ayagka tegimlig tengrim birök kim kayu kişi bo kutlug daranıg sözleyü mini okıyu teginmişde men ötrü olarnıng okıyu ötünmiş ötüğlerin eşidip olarka yakın barıp küsemiş kūsüşlerin kanturgay men (AY 523/11-19, s.284) “Adı yüce, saygıdeğer efendim her kim bu kutlu dharaniyi söyleyerek beni çağırdığında ben onların dilemiş olduklarını işiterek onlara yaklaşıp bütün arzularını yerine getireceğim” (Çetin, 2020b: 374).

*Birök kim kayu kişi bo daranıg yüz sekiz sözlep yene öngreki daranıg yme sözleser men ötrü et'özümün körkitip kop **küsüşlerin kanturgay** men* (AY 536/7-11, s.289) “Eğer herhangi bir kişi bu *dharaniyi* yüz sekiz kez söyleyip ayrıca önceki *dharaniyi* de söylerse ben bedenimi gösterip bütün arzularını yerine getireceğim” (Çetin, 2020b: 377).

*Kim sen çın kirtü ötügen bo nom erdinig nomladaçı nomçı birle küyü küzetü tutgalı tınlıglar **küsüşin kanturgalı** ötüntüng* (AY 537/16-20, s.289) “Öyle ki sen bu doğru sözlerinle bu öğreti mücevherini öğreten vaiz ile (öğretiyi) koruyup kollayan canlıların arzularını yerine getirmek üzere arzda bulundun” (Çetin, 2020b: 377).

*Azu ogulsuz kızsız erip ogul kız küseserler ol **küsüşlerin yme kanturgay** men* “Veya evladı olmayan(lar) evlat istese o dileklerini de gerçekleştireceğim.” (AY 543-544/23-2, s.292)

*Ötrü ürküp belinglep tıdığ ada kılıp küsemiş **küsüşünün kanturmagay** tip bugünüp ötrü iki içileringe azkaya öngre yoriyu tursunlar men una basa yitdim tip ötünüp* “Daha sonra korkup mâni olup isteğimi yerine getirmeyecekler diye düşünüp sonra iki ağabeyine yavaş yavaş ileriye doğru yürüyün ben de hemen (size) yetişeceğim diye söyledi.” (AY 615/11-15, s.324)

4) *kavış-*: Kavuşmak, buluşmak, birleşmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Kavış-</i>	4	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Tirig esen kavış-	Zarf+fiil	2	1

Tablo 1.69. Kavış- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

tirig esen kavış- “sağ salim kavuşmak”

*Birök ogulum bo tuşda **tirig esen kavışsar** ölser mening et'özüm emgenmegey men arıtı tip tidi* (AY 623/14-16, s.327) “Eğer oğlum buraya sağ salim kavuşsa idi kendim ölsem hiç yanmazdım (deyip) dedi” (Çağatay, 1945: 103).

5) *kavşur-*: Birleştirmek, katlamak, kavuşturmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Kavşur-	49	%0,06

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Aya kavşur-	İsim+fiil	39	36
İlig kavşur-	İsim+fiil	31	11

Tablo 4.70. Kavşur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

aya kavşur- “dua etmek için ellerini birleştirmek”

Ol bodısataş olurmış orunıntın örü turup ong ‘engninteki tonın açınıp ongındkı tizin çökitip ayasın kavşurup... “O bodısataş oturmuş olduğu yerden kalkarak sağ omzundaki giysisini açıp sağ dizini çöküp ayalarını kavuşturarak...” (AY 36/14-17, s.83)

Ol üdüñ ol kuvragda erigme tümen tirig özlügler öz öz orunlarıntın örü turup kayudın singar atı kötrülmüş erser antın singar yakın barıp ong ‘engninlerinteki tonların açınıp ong tizlerin çökitip ayaların kavşurup atı kötrülmüşke inçe tip ötüntiler “O zaman o toplulukta var olan on bin canlı kendi yerlerinden kalkıp adı yüceltilen hangi tarafta ise o yana yaklaşarak sağ omuzlarındaki giysilerini açıp sağ dizini çöküp ayalarını birleştirerek adı yüceltilmişe şu şekilde rica ettiler.” (AY 82/14-22, s.100)

Ötrü ol tınlıglar bek katıg süzüğ kirtgünç köngülin yiti kınığda turup tünle küntüz altı üdte birtin singar ong engninlerinteki tonların açınıp ong tizlerin çökitip ayaların kavşurup... (AY 132a/10-16, s.119) “Sonra o canlılar pek katı, temiz inançlı gönülle keskin istekte durup, geceyle gündüz altı zamanda sağdaki sağ omuzlarındaki giysilerini açıp sağ dizlerini çökertip, ayalarını kavuşturup...” (Ölmez, 1991: 25).

İñçip ol tözünler oglı tözünler kıızı tünle küntüz altı üdte birtin singar ong ‘engninlerinteki tonların açınıp ong tizlerin çökitip ayaların kavşurup... (AY 150/17-21, s.127) “Hiç olmazsa, o soylular oğlu, soylular kıızı, gece ve gündüz, altı zamanda sağ taraftan, sağ omuzlarındaki giysilerini açıp, sağ dizlerini çökertip, ayalarını kavuşturup...” (Ölmez, 1991: 42).

Tört maharanç tengriler kuvragı kamagun barça olurmış orunlarıntın örü turup ong ‘engninlerinteki tonların birtin singar açınıp ong tizlerin çökitip ayaların

kavşurup... (AY 182/5-10, s.138-139) “Dört Maharaja tanrılar topluluğu, hepsi birlikte, sağ omuzlarındaki giysilerini sağ taraftan açıp, sağ dizlerini çökertip, ayalarını kavuşturup...” (Ölmez, 1991:66).

*Ötrü sinhanımitaprabangkari atlıg bodisatav ülgüsüz koltı erüş üküş kuvragı birle olurmuş orunların örü turup ong 'engninlerindeki tonların açınıp ong tizlerin çökutip **ayaların kavşurup...*** (AY 201/12-17, s.146) “Ondan sonra Simhadhvajā-pratihataprabhamkara adlı Bodhisatva sayısız pek çok topluluk ile oturduğu yerinden kalktı. (Bütün bu topluluk) sağ omuzlarındaki elbiselerini açıp sağ dizleri ile çöküp, ellerini kavuşturup...” (Tokyürek, 2018: 561).

*...Ötrü olurmuş orunların örü turup birtin singar ong 'engnindeki tonın açınıp ong tizin çökutip **ayasın kavşurup** ağır ayamakın töpüsün yirke tegürüp tengri tengrisi burkan adakınta yinçürü töpün yükünüp şlök takşutın inçe tip ötünti* (AY 332/17-24, s.202) “...Sonra oturduğu yerden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki elbisesini açıp sağ dizi ile çöküp ellerini kavuşturup saygı ile başını yere değdirip tanrılar tanrısı Buddha ayağına saygıyla başını eğip (secde edip) şiiri şöyle okudu” (Tokyürek, 2018: 603).

*Ulug azrua tengri başın kamağ azrua kuvragları yumgı olurmuş orunların örü turup birtin singar ong 'engninlerindeki tonların açınıp ong tizlerin çökutip **ayaların kavşurup...*** (AY 391/5-9, s.229) “Tanrı tanrısı buddhanın bu buyruğunu isitip yüce Brahman tanrı liderliğinde bütün Brahman topluluğu, birlikte oturdukları yerden ayağa kalkıp sağ taraftaki sağ omuzlarındaki giysileri açıp sağ dizlerini çöküp ayalarını birleştirip...” (Uçar, 2009: 287).

*Ötrü terkin tavrati olurmuş orunların örü turup birtin singar ong 'engninlerindeki tonların açınıp ong tizlerin çökutip **ayaların kavşurup** ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka inçe tip ötüntiler* “O zaman dört Maharañç tanrılar tanrı tanrısı burkanın bu buyruğunu işittikten sonra çabucak oturmuş (oldukları) yerlerinden kalkıp sağ taraftan sağ omuzlarındaki giysilerini açıp sağ dizlerini çöküp ayalarını kavuşturup saygıyla tanrı tanrısı burkana şu şekilde rica ettiler:...” (AY 406/10-16, s.237)

*...Ong tizlerin çökutip **ayaların kavşurup** ağır ayamakın tengri tengrisi burkanıg bo şlök takşut üze öge inçe tip ötüntiler* “...Sağ dizlerini çöküp, ayalarını birleştirip saygıyla tanrı tanrısı Burkanı bu şiirle överek şu şekilde rica ettiler: ...” (AY 449-450/21-3, s.254)

*Ol üdüñ aryaavalokıtaişvarı bodısataş ol kamag kuvrag arasınta erür erti ötrü olurmuş orunıntın örü turup birtin singar ong 'engninteki tonın açınıp **ayasın kavşurup** ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka inçe tip ötünti* “O zaman Aryaavalokıtaişvarı Buda o bütün topluluk arasında bulunuyordu daha sonra oturmuş (olduğu) yerinden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki giysisini açıp ayalarını birleştirip saygıyla tanrı tanrısı burkana şu şekilde rica etti ...” (AY 467/8-14, s.261)

*Ulug tirin kuvrag arasınta yumğı olurmuş orunlarıntın örü turup birtin singar ong 'engninlerinteki tonların açınıp ong tizlerin çökitip **ayaların kavşurup** ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka yolanıp inçe tip ötüntiler* “Yüce meclis arasında hepsi oturmuş (oldukları) yerlerinden kalkıp sağ taraftan sağ omuzlarındaki giysilerini açıp, sağ dizlerini çöküp, ayalarını birleştirip, saygıyla tanrı tanrısı Budaya (doğru) yönelip şöyle rica ettiler: ...” (AY 538/10-19, s. 290)

*Anta ötrü somakıtu bodısataş olurmuş orunıntın örü turup birtin singar ong engninteki tonın açınıp ong tizin yirke urup **ayasın kavşurup** tengri tengrisi burkanka yolanıp yümçiksiz közin titrü körüp inçe tip ögdi* “Ondan sonra Somakıtu Buda oturmuş (olduğu) yerinden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki giysisini açıp sağ dizini yere değdirip ayalarını birleştirip tanrı tanrısı Budaya (doğru) yönelerek gözlerini kırpmadan dikkatle bakıp şu şekilde rica etti: ...” (AY 649-650/16-5, s.337)

*Ol üdüñ vajır erkligi bodısataş yme olurmuş orunıntın örü turup **ayasın kavşurup** ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka inçe tip ötünti* “O zaman yıldırım güçlü Buda da oturduğu yerden kalkıp ellerini birleştirip büyük saygı ile tanrı tanrısı Buda’ya şöyle arz etti: ...” (AY 468/4-7, s.262)

*Ol üdüñ savlokadatu yirtünçü yir suv iyesi mahabrahmı ulug azrua tengri ötrü olurmuş orunıntın ötrü turup **ayasın kavşurup** ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka inçe tip ötünti* (AY 469/3-8, s.262) “O zaman Savlokadatu dünya efendisi Mahabrahmi Yüce *Brahma Tanrı*, oturduğu yerden kalkarak ayasını birleştirdi (ve) büyük (bir) saygıyla tanrı(lar) tanrısı *Buddha*’ya şöyle ricada bulundu: ...” (Çetin, 2020a: 218).

*Anta ötrü hormuzta tengri olurmuş orunıntın örü turup **ayasın kavşurup** ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka inçe tip ötünti* “Sonra *İndra* tanrı, oturduğu yerden kalkarak ayasını birleştirdi (ve) büyük (bir) saygıyla tanrı(lar) tanrısı *Buddha*’ya şöyle ricada bulundu: ...” (AY 469-470/22-2, s.262)

...Virupakşı maharañç bolar yme yumgı olurmış orunlarıntın örü turup **ayaların kavşurup** ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka inçe tip ötünti (AY 470/17-21, s.263) “Virupakşı Maharaağ da birlikte oturmuş oldukları yerlerinden kalkarak ayalarını birleştirdiler (ve) büyük (bir) saygıyla tanrı(lar) tanrısı *Buddha*’ya şöyle arzda bulundular: ...” (Çetin, 2020a: 219).

...Kamağ luu kanları yme olurmış orunlarıntın örü turup **ayaların kavşurup** ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka inçe tip ötüntiler (AY 471/12-15, s.263) “...Bütün ejderha hanları da oturdukları yerden kalkarak ayalarını birleştirdiler (ve) büyük (bir) saygıyla tanrı(lar) tanrısı *Buddha*’ya şöyle ricada bulundular: ...” (Çetin, 2020a: 219).

Ol üdün atlıg kut tengri hatunı olurmış orunıntın örü turup tengri tengrisi burkan adakınta yinçürü töpün yükünüp **ayasın kavşurup** ağır ayamakın inçe tip ötünti (AY 512-513/21-3, s.279) “O zaman *Şirikini* adlı tanrıça oturduğı yerden ayağı kalkıp *Tanrılar Tanrısı Budha*’nın ayağına doğıru eğildi (ve) avuç(larını) birleştirerek saygıyla şöyle arz etti: ...” (Çetin, 2020b: 370).

Ötrü olurmış orunıntın olurmış orunıntın örü turup **ayasın kavşurup** ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka inçe tip ötünti (AY 527/17-21, s.285) “Sonra oturmuş olduğı yerden ayağı kalkarak avuç(larını) birleştirip büyük bir saygıyla *Tanrılar Tanrısı Budha*’ya şöyle arz etti: ...” (Çetin, 2020b: 375).

ilığ kavşur- “ellerini birleştirmek”

Olurmış orunıntın örü turup tengri tengrisi burkan adakınta yinçürü töpün yükünüp iki **iligin kavşurup**... “Yine oturduğı yerinden kalkıp tanrı tanrısı Buda(nın) ayağına saygıyla başını eğip ellerini birleştirip...” (AY 378/9-12, s.223)

İkileyü yine olurmış orunıntın örü turup tengri tengrisi burkan adakınta yinçürü töpün yükünüp iki **iligin kavşurup** ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka inçe tip ötünti (AY 546/13-18, s.293) “İkinci kez oturduğı yerden doğırularak *Tanrılar Tanrısı Budha*’nın ayağına doğıru saygıyla eğilip iki elini birleştirerek büyük saygıyla *Tanrılar Tanrısı Budha*’ya şöyle arz etti” (Çetin, 2020b: 380).

İliglerin kavşurup tınglasunlar sözleyin “Ellerini birleştirip dinlesinler, (ben) anlatayım.” (AY 548/4-5, s.295)

*Ötrü anta ilig kan ol açarika yükünüp iki **iligin kavşurup** ağır ayag ötünti* “Daha sonra orada hükümdar o üstada secde edip ellerini birleştirip saygıyla rica etti.” (AY 574/4-6, s.307)

*Sogançig tatıglıg bo nomug ol ilig kan eşidip bo nomlarning yörügün **iligin kavşurup** bir köngülin iyin ögirür men tip ötünti* “Bu güzel öğretiyi o hükümdar işitip bu öğretilerin izahıyla elini birleştirip aynı düşünce ile sevinirim ben diye arz etti.” (AY 576-577/22-3, s.308)

*Tınglamış üçün bo nomug öngre tengri ajunta **iligin kavşurup** sözlemişke iyin ögirür sevinür men tip...* “Dinlemiş (olduğu) için bu öğretiyi geçmişte tanrı(lar) dünyasında el(ler)imi birleştirip anlattığımdan dolayı sevinirim ben deyip...” (AY 579/1-4, s.309)

*Ol üdün sarasvatı tengri kızı kentü olurmuş orunıntın örü turup iki **iligin kavşurup** tengri tengrisi burkanıg takşutsuz ögmekin öge inçe ötünti* “O vakit Sarasvatı tanrı kızı kendi oturduğu yerinden kalkıp ellerini birleştirip tanrı tanrısı Budanın şiirsiz övme ile överek şöyle arz etti: ...” (AY 657-658/23-4, s.341)

*Ol üdün tengri kanı hormuzta tengri iki **iligin kavşurup** ayayu ağırlayu tengri tengrisi burkanka şlök takşutın inçe tip ötünti* “O zaman tanrı(ların) hükümdarı Indra tanrı iki elini birleştirip saygıyla tanrı tanrısı Budaya şiir (okuyarak) şu şekilde arz etti.” (AY 666/19-23, s.345)

*Ol üdün tuşıt tengri yirinteki TW SYDY atlıg tengri urısı iki **iligin kavşurup** ayayu ağırlayu tengri tengrisi burkanka şlök takşutın inçe tip ötünti* “O zaman Tusita tanrı yerindeki TW SYDY adlı tanrı oğlu ellerini birleştirip saygıyla tanrı tanrısı Budaya şiir ile şu şekilde arz ettiler.” (AY 667/12-16, s.345)

*Ol üdün savlokadatu yirtinçü yir suv iyesi mahabrahmı ulug azrua tengri iki **iligin kavşurup** ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka şlök takşutın inçe tip ötünti* “O zaman Savlokadatu (adlı) yeryüzünün sahibi Mahabrahmı, yüce Azrua tanrı ellerini birleştirip saygıyla tanrı tanrısı Budaya şiir ile şöyle arz etti.” (AY 668/6-11, s.345)

*Ol üdün ayagka tegimlig anand iki **iligin kavşurup** tengri tengrisi burkanka şlök takşutın inçe tip ötünti* “O zaman saygıdeğer Anand ellerini birleştirip tanrı tanrısı Budaya şiir ile şöyle arz etti.” (AY 670/8-11, s.346)

6) **kaz-: Kazmak**

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Kaz-	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Oy kaz-	İsim+fiil	1	1

Tablo 4.71. Kaz- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

oy kaz- “çukur kazmak”

Mandal otirasınta oy kazıp bir ulug çopun kömüp üzesinte suv akguluk yazı ban ıgaç urup ol ıgaç üzesinte ol sokmış otug suv birle kayınturup ursun (AY 477/13-17, s.266) “Alanın ortasına çukur kazıp büyük bir kâse gömerek, üzerine su akacak yassı bir ağaç yerleştirip bitkileri su ile kaynatarak o ağaç üzerine koysun” (Çetin, 2020a: 221).

7) **kazgan-: Kazanmak**

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Kazgan-	18	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Buyan kazgan-	İsim+fiil	222	1
Edgü kılınç kazgan-	Sıfat+isim+fiil	145	11

Tablo 4.72. Kazgan- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

buyan kazgan- “sevap kazanmak”

Ülgüsüz sansız ulug buyanlarig kazganıp ülgüsüz sansız ulug tüşinge utlısinga tegirler üçün yene ulug bodısatavlarning köngülinte öritgülük bütürgülük üçün anın antag titir (AY 267/ 13-19, s.174) “Sayısız büyük sevapları kazanıp, sayısız büyük mükâfatlara ulaştıkları için yine büyük Bodhisattvaların gönlünde yükseltip elde ettikleri için o öyledir” (Tokyürek, 2018: 582).

edgü kılınç kazgan- “sevap kazanmak”

*Kim sizler bo iki törlüg ugurın ülgülençsiz tenglençsiz ulug törlüg buyan **edgü kılınç kazgantungızlar*** “Ki sizler bu iki türlü fırsatla çok fazla, büyük sevaplar kazandınız.” (AY 398/8-11, s.232)

*Ol iligler kanlar öz öz kentü kentü il uluşlarında erk tartıp mengi mengilep ilkideki kılınmış **kazganmış** buyan **edgü kılınç** tüşin utlısın aşayurlar* “O hükümdarlar kendi ülkelerinde güç bulup, mutlu olup, baştaki işledikleri ve kazandıkları sevabın mükâfatını alırlar.” (AY 411/2-6, s.238)

*Birök üç üdki burkanlarka tapıg udug ağır ayag kılınmış bolsarlar ötrü sakınu sözleyü yitiñsiz ulug buyan **edgü kılınç** kılınmış **kazganmış** bolgaylar* “Eğer üç zamandaki Buda’lara saygı göstermiş olsalar sonrasında düşünüp söylemesi imkânsız (olan) büyük sevabı kazanmış olacaklar.” (AY 414/1-6, s.240)

*Monça tenglig ök kalp üdlerte altun tilgenlig çakıravart ilig kan bolguluk ulug buyan **edgü kılınç** kılınmış **kazganmış** bolur* Böylesi sayılı zamanlarda altın tekerlekli çakıravart hükümdar olmak için büyük sevap kazanmış olur.” (AY 419/7-10, s.241)

*Üküş ajunlarta çakıravart ilig kan bolguluk azrua hormuzta tengriler orunında togguluk buyan **edgü kılınç** kılur men **kazganur** men* “Pek çok âlemlerde çakıravart hükümdar olmak için azrua hormuzta tanrılar yerinde doğmuş sevap kazandım.” (AY 421/11-15, s.242)

*Bo nom erdinig eşidteçiler yme yitiñsiz tutuñsız ulug törlüg buyan **edgü kılınçlarig** bulurlar **kazganurlar*** (AY 428/11-14, s.245) “Bu öğreti mücevherini dinleyecek olanlar da bu erişilmez büyük, türlü erdemlerini kazanırlar” (Ayazlı, 2012: 172).

*Bo künki kutlug künte üzeliksiz üstünki yig teringde tering bo nom erdinig eşidgeli bolup sakınu sözleyü yitiñsiz ulug buyan **edgü kılınç kazgantungız*** (AY 532/3-8, s.287) “Biz bugün, bu kutlu günde en üstün, (anlamı) derinlerden derin bu öğreti mücevherini işitmiş olmakla hesap edip söylemesi imkânsız olan büyük sevap kazandık” (Çetin, 2020b: 376).

*Edgüti tınglanglar öngre kılınmış **kazganmış edgü kılınçlar** küçinte tengri yirinte togdukda tengri kanı bolurlar* (AY 550/3-7, 295-296) “(Şimdi) İyice dinleyiniz. Önceden iyi amel işleyip kazanmış olduğu sevaplar sayesinde tanrılar yerinde doğmakla tanrı hanı olurlar” (Çetin, 2020b: 381).

*Yene yme alku tınlıg oğlanın inç mengilig kılğuluk yme tılangurmak edremliğ nom buşı birmeking üze sakınu sözleyü yitiñsiz ulug **edgü kılınçig** kılting **kazgantung*** (AY 512/6-12, s.279) “Ayrıca bütün canlıları huzurlu kılmak ve hitabet kabiliyetinden bahşetmek amacıyla düşünüp söyleyerek ulaşılması imkânsız büyük sevaplar kazandın” (Çetin, 2020b: 370).

*Edgü edgü sizler tözünler kuvragıya bo monçulayu kop törlüg kılmış kuvratmış ağır ayıg kılınçlarig öçürüp ülgülençsiz tenglençsiz yig buyan **edgü kılınçlarig kazganguşluk** tolp kamag tınlıg oğlanına ulug asıg tusu kıltaçı burkanlar işin işledingizler tip yarlıkadı* “Harika harika sizler asiller topluluğuna bunun gibi çok çeşitli işlemiş (olduğunuz) ağır günahları söndürüp sayısız ölçüsüz, mükemmel sevapları kazanmak için bütün canlılara büyük fayda sağlayacak (olan) Budalar işini yaptınız diye buyurdu.” (AY 648-649/19-8, s.337)

*Bo nom erdinig saçılgalı yokadgalı idmamakıngızlartın ötgürü kaltı gang ögüzdeki kum sanınça kalp üdlerke tegi sözlep nomlap alkmaguluk ulug buyan **edgü kılınçig kazgantungızlar*** “Bu öğreti mücevherini dağılıp yok olmasını engellediğinizden dolayı Ganj nehrindeki kum sayısınca zamanlara kadar (öğreti cevherini) anlatıp, vaaz vererek tükenmeyen sevap kazandınız.” (AY 671/13-19, s.347)

8) **ked-: Giymek**

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Ked-	17	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Dıdım ked-	İsim+fiil	1	1

Tablo 4.73. Ked- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

dıdım ked- “taç takmak”

*Tolp et’özin üküş törlüg erdinilig yivig tizigler üze itip yaratıp töpüsinte yene hualıg **dıdım kedmişleri** közünür* “Tüm vücudunu çok çeşitli mücevherler (ve) gerdanlıklar ile süsleyip, bundan başka (da) başlarına hua çiçekli taç taktıkları görünür.” (AY 313/14-16, s.194)

9) *kedi-*: Olgunlaşmak, yetişmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Kedi-</i>	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Tüş yimiş <i>kedi-</i>	İsim+fiil	12	1

Tablo 4.74. *Kedi-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

tüş yimiş kedi- “meyve olgun duruma gelmek”

I ıgaçda törümiş tüş yimişler kediüyür “Ağaçta yetişen meyveler olgunlaşır.”

(AY 517/9-10, s.281)

10) *kel-*: Gelmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Kel-</i>	190	%0,25

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Açıgı <i>kel-</i>	İsim+fiil	41	3
Emgek <i>kel-</i>	İsim+fiil	170	3
Kirtüdin <i>kel-</i>	İsim+fiil	305	35
Oğunup <i>kel-</i>	Zarf-fiil+fiil	4	2
Yakın <i>kel-</i>	Zarf+fiil	39	8
Yala <i>kel-</i>	İsim+fiil	10	2
Yiil <i>kel-</i>	İsim+fiil	20	2

Tablo 4.75. *Kel-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

açıg kel- “kederlenmek, hüžünlenmek, dertlenmek”

Ötrü açıgları kelip yaşları tökülü et’özleri titreyü sakınu sözleyü yitiñsiz ulug mungadmakka tegip... “Daha sonra üzülüp ağlayarak bedenleri titreyip düşünüp söylemesi imkânsız (derecede) çok kederlenip...” (AY 456/3-6, s.256)

Ol üdüñ ol iki tigitle monçulayu sözleşü açıgları kelip yiringüñdiler yıgladılar “O zaman o iki prens böylece konuşup kederlenip ağladılar.” (AY 619/6-8, s.325)

Ol üdüin katun bo savıg eşidip ulug busuşda kadguda turup açığı kelip közinte tolu yaşı birle terkin ilig begke barıp ay ulug ilig beg men montag montag sav eşidtim “O zaman hatun bu sözü işitip büyük kaygıya kapılıp, üzülp gözleri yaş ile dolarak çabucak hükümdar(ın yanına) gitti. Ey büyük hükümdar! Ben böyle böyle söz duydum...” (AY 622/4-8, s.326-327)

emgek kel- “sıkıntıya düşmek, sıkıntıda olmak”

Kaltı kayu kayu tınlıglar kayu kayu tıltaglar üze kentü et’özke emgek keltükde ol kelmiş emgekig teginür erken bo mening emgek teginmekim barça öngre öngre ajunlartaki kılmiş ayıg kılınçlarımning küçi küsüni erür (AY 228/9-14, s.158) “Pek çok canlı, pek çok sebepten dolayı kendi vücuduna ızdırap geldiğinde o gelen ızdırabı kabullenirken bu benim ızdırap kabullenmem bütün önceki hayat şekillerindeki yaptığım kötü eylemlerimin sebebidir” (Tokyürek, 2018: 571).

Kaltı kayu kayu tınlıglar kayu kayu tıltaglar üze kentü et’özke emgek keltükde ol kelmiş emgekig teginür erken bo mening emgek teginmekim barça öngre öngre ajunlartaki kılmiş ayıg kılınçlarımning küçi küsüni erür (AY 228/9-14, s.158) “Pek çok canlı, pek çok sebepten dolayı kendi vücuduna ızdırap geldiğinde o gelen ızdırabı kabullenirken bu benim ızdırap kabullenmem bütün önceki hayat şekillerindeki yaptığım kötü eylemlerimin sebebidir” (Tokyürek, 2018: 571).

İnçip bodisatavlar bo montag yangın kentü et’özleringe emgek kelip emgekke tuşdukda öngre öngre ajunlartaki kılınçlarıg sakınıp... “Şöyle (ki) Bodhisattvalar böylelikle kendi bedenlerine ızdırap gelip, sıkıntıya uğradık(lar)ında önceki hayat(lar)ındaki amellerini düşünüp...” (AY 228/18-22, s.158)

kirtüdin kel- “hakikatten gelmek”

Kirtüdin kelmişler et’özi tong vajır erür “Hakikatten gelenlerin vücudu değerli maddelerle donanmıştır.” (AY 34i-34i/24-1, s.79)

Nomlug et’öz erser kirtüdin kelmiş burkan titir “Öğretili beden ise hakikatten gelmiş Budadır.” (AY 34i/11-13, s.79)

Birök alku burkanlar kirtüdin kelmişler monçulayu nırvanka kirü yarlıkamazlar erser... “Eğer ki bütün Budalar hakikatten gelmiş (olanlar) böylece Nirvanaya girip buyurmazlar ise...” (AY 34k/7-9, s.79)

*On törlüg nomlar ol kamag **kirtüdin kelmiş** köni tüz tuyuglılarning çın kirtü yörüg yolu üze yarlıkamış* “On türlü öğreti, o bütün doğruluktan gelenlerin (ve) doğru düzgün aydınlanmışların gerçek izahlı yolu üzerine buyurmuş.” (AY 34l/21-23, s.80)

*Üçünç kamag burkanlar **kirtüdin kelmiş** et’öz tayakınlı nom tözining tayakınlı taplarınça tegşürgeli udaçı erürler* “Üçüncüsü bütün Budalar, hakikatten gelenler beden dayanaklı öğreti esasının dayanağı(nı) istedikleri gibi değiştirebilirler.” (AY 34m/16-19, s.80).

*Onunç kamag burkanlar **kirtüdin kelmişler** alku nom tözinli nırvan tözinli öngi adırmamakka tegmiş erürler* “Onuncusu bütün Budalar hakikatten gelenler tamamı öğreti esaslı, nırvana esaslı (diye) ayırmazlar.” (AY 34o/11-14, s.81)

*On törlüg nomlar ol kamag **kirtüdin kelmiş** köni tüz tuyuglılarning çın kirtü yörüg yolu üze yarlıkamış* “On türlü öğreti, o bütün doğruluktan gelenlerin (ve) doğru düzgün aydınlanmışların gerçek izahlı yolu üzerine buyurmuş.” (AY 34o/18-21, s.81)

*Çınju tigme ertükteg töz erser **kirtüdin kelmiş** burkan titir* “Olduğu gibi denilen hakikî esas ise doğruluktan gelen Budadır.” (AY 34r/8-10, s.82)

***Kirtüdin kelmiş** burkan erser nırvan yme ol ok erür* “Hakikatten gelen Buda ise nırvana da tam olarak odur.” (AY 34r/10-12, s.82)

*Anın ol **kirtüdin kelmişning** atı nırvan tip titir* “Onun için hakikatten gelen(ler)in adı nırvanadır.” (AY 34r/12-13, s.82)

*Yalanguz **kirtüdin kelmişlerning** ök ol kirtü tüp tigme tözüg tanuklap ozguru kutgaru sözlegülük başlag savıg bitem tarkarmış erürler* “Yalnız tamamıyla doğruluktan gelenlerin o doğru(luk) temel(i) denilen esası doğrulayıp kurtararak söylenecek başlangıç sözünü büsbütün uzaklaştırırlar.” (AY 34r/16-20, s.82)

*Üçünç **kirtüdin kelmiş** amtı men bo kamag biş ajun tınlıg oğlanlarına iki yigirmi bölüklüg nom nomlap asıg tusu kılayın* “Üçüncü (olarak) hakikatten gelmiş şimdi ben bu bütün beş dünyadaki insanoğullarına on ikinci bölümdeki öğretiyi açıklayıp (onlara) fayda sağlayayım.” (AY 34ş/13-17, s.82)

*Altun önglüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülrmiş nom iligi atlıg nom bitigde **kirtüdin kelmişlerning** üç et’özin adırtlamak atlıg üçünç bölük ikinti tegzinç* “Altın renkli parlak ışıltılı her (şey)den üstün öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında

doğruluktan gelenlerinüç bedenini ayırt etmek adlı üçüncü bölüm ikinci fasıl(dır).” (AY 36/4-9, s.83)

Anın men kirtüdin kelmiş öngi öngi belgülerin tutmakıg öngi öngi belgülerin öçmekig yarlıkayur men (AY 144-145/22-2, s.124-125) “Onun için ben gerçeklikten gelmiş, ayrı ayrı belirtilerle tutmayı, ayrı ayrı belirtilerle sönmeyi buyuruyorum” (Ölmez, 1991: 38).

Alku itiglig nomlar tözi yok kurug üçün kirtüdin kelmiş mensiz kişisiz tınlıgısz yaşaglısız üze yarlıkançuçı belgü tözlug nomlarta töz üze tutsar... (AY 145/14-18, s.125) “Bütün işlek öğretiler(in) esası boş-kuru (olduğu) için, gerçeklikten gelmiş, insansız, canlısız ve ayırıcı belirti esaslı öğretilerde yaradılış ile tutsa...” (Ölmez, 1991: 38).

Kavşıkıya birök kim kayu kişi bo üç ming ulug ming yirtinçüde tolu yiti erdini urup kirtüdin kelmişke ağır ayag tapıg udug kılsar “Ey Kavşıkı, eğer ki bazı insanlar bu üç bin ulu bin âlemlerde tamamen yedi mücevheri koyup gerçeklikten gelmiş (olana) saygı gösterse ibadet etse...” (AY 161/8-12, s.131)

İkinti yine bir kişi kirtüdin kelmişig nom tilgenin evirtgeli ötügçi bolsar... “İkincisi yine bir kişi hakikatten gelmiş (olana) öğreti tekerleğini çevirtmek için ricacı olsa...” (AY 161/12-14, s.131)

Kirtüdin kelmiş tengrime bilge biliglig közüngüz üze körü yarlıkamaz siz birkeye (AY 333/6-9, s.202) “Ey gerçekten gelmiş tanrım bilgili gözünüz ile görüp hükmettiniz bir kere” (Tokyürek, 2018: 603).

Yene yme öngre ertmiş sakınu yitiñsiz kalp üdte bar erti ratnaşıkı atlıg köni tüz tuyuglı ol kirtüdin kelmiş ulug bahşı nurvanka kirü yarlıkamışda kin ol ugurta yirtinçüde suçatı atlıg beg erti “Ve yine önceden düşünmesi olanaksız bir zamanda Ratnaşıkı adlı gerçekten aydınlanmış (olan birisi) var idi. O gerçeklikten gelmiş yüce üstad nirvanaya ulaştıktan sonra o zamanda yeryüzünde Suçatı adlı bey vardı.” (AY 571-572/17-2, s.306)

Ürüg uzatı tuşayın kirtüdin kelmiş kün tengrig “Gerçeklikten gelmiş Güneş tanrısı ile devamlı karşılaştım.” (AY 655/11-12, s.340)

odunup kel- “uyanmak”

*Ol eşidilmiş şlök takşutlarıg somakıtu bodısatav adırtılıg ukup köngülinde edgüti belgülep öyü sakınu ok **odunup kelti** “O işitilen şiirleri Somakıtu Buda ayrıntılı (biçimde) anlayıp gönlüne iyice işaretleyip, düşünüp taşınarak uyandı.” (AY 93/17-20, s.104)*

*Monçulayu tüşeyü yatur erken yir tepremeki üze belinglep **odunup kelti** “Böylece rüya görerek yatarken yer sallanması dolayısıyla korkarak uyandı.” (AY 620-621/23-1, s.326)*

yakın kel- “yaklaşmak”

*Men igledükde ’eng başlayıu manga tört yekler **yakın kelti** “Ben hastalandığımda ilk başta bana dört şeytan yaklaştı.” (AY 5/21-22, s.62)*

*Ötrü ol kök tonlug beg tuta teginingler tip kıkırtukda üç yekler manga **yakın kelip** birisi uruk üze boyunımın badı “Daha sonra o mavi elbiseli bey yakalayın diye bağırdığında üç şeytan bana yaklaşıp birisi ip ile boynumu bağladı.” (AY 7/16-19, s.63)*

*Neçede kin ol yagıladaçı isig öz koltaçı ud koyn tonguz takıgu kaz ödirekde ulatı tınlıglar barça tegşilip bolup manga **yakın kelip** yele inçe tip tidi “Hemen sonra savaşı, can isteyen, inek, koyun, domuz, tavuk, kaz (ve) ördekten başka canlılar tamamen değişmiş olup bana yaklaştılar ve şöyle dediler.” (AY 19-20/20-2, s.67-68)*

*Ötrü men ol ugrıta ol tözünler oğlınıg bo evrişin körüp anga **yakın kelip** ol mandal kılmuş evning içinte kirip ol sutsıda olurup anıng tapıgın udugın alı tegingey men (AY 525/11-17, s.285) “İşte ben o zaman o asiller oğlunun bu yaptıklarını görüp ona yaklaşıp o özel alan hazırladığı evine oturarak onun hizmetini kabul buyuracağım” (Çetin, 2020b: 374).*

*Neçe iglig kemlig agrıglıg tikiglig angar **yakın kelserler** olarnı barça igintin agrıgıntın ozgurur öngedürür erti “Ne kadar hastalıklı, agrılı (insan) ona yaklaşıp onların hepsini hastalıklarından kurtarır, (hastalıklarını) iyileştirirdi.” (AY 585/13-17, s.311)*

*Körti anta bir kişig özinge ugrap kelmişin saçı başı yadılp et’özinge kan yukup tolup et’özi bir yanglıg tozka toprakka kömülüp açıg ünin sıgtayı ötrü **yakın kelmişin** körüp... “Orada bir kişinin kendine doğru geldiğini, saçı(nın) başı(nın) dağılıp*

vücuduna kan bulaştığını, bütün vücudu(nun) aynı şekilde toza toprağa bulandığını (ve) acı (bir) sesle ağlayarak yaklaştığını görüp...” (AY 637/10-15, s.332)

Anta yene başlayu bir buryukı bar erti ıya taya tavrana yakın kelip begkerü ötünti “Ondan sonra yine hükmettiği bir amiri vardı. (Bu amir) acele ederek yaklaşp hükümdara arz etti.” (AY 637-638/21-1, s.333)

Ötrü ilig beg yenele ançakaya yorıdukda körti sapça bir buryuk yme yakın kelmişin yaguk barıp içkerü ilig begning üskinte yaşı aka yıglayu ötrü inçe tip ötünti “Daha sonra hükümdar tekrar biraz daha yürüdüğünde sözcü bir kumandan(ın) yaklaştığını gördü. (Kumandan) içeri girip hükümdarın huzurunda gözyaşı akıp ağlayarak şöyle diyerek arz etti.” AY 638/8-12, s.333)

yala kel- “iftiraya uğramak”

Kurug yala kelmez (AY 466/18-19, s.261) “Kuru iftira (onlara) gelmez” (Çetin, 2020a: 217).

Yme kimning evinte tört din yingak tam üze bo tört törlüg yaşın ilig larning atların öz öz yingaklarında bitiserler bititserler ol evde yaşın tüşmez yala kelmez (AY 466/19-24, s.261) “Ayrıca kimin evinde dört duvara bu dört şimşek hükümdarının adlarını (her birini) kendi yönüne yazar, yazdırırsa o eve yıldırım düşmez, iftira gelmez” (Çetin, 2020a: 217).

yiil kel- “rüzgâr esmek”

Küçlüg katıg yiil kelip ugursuz yıksız yiltirer “Şiddetli bir rüzgâr çıkar (ve) zamansız engelsiz (bir şekilde) eser.” (AY 552b/10-11, s.297)

Ötrü ol üdün bo ağır ulug yagız yir altı törlüğün tepredi kabşadı inçe kaltı ulug yiil kelip köl suvın tokıp yaymış teg yokarı kodı yayıltı yaykaltı “Sonra o zaman bu ağır, büyük, kara yer altı titredi şöyle ki şiddetli (bir) rüzgâr eserek göl suyuna çarpıp (göl suyunu) dalgalandırması gibi yukarı aşağı dalgalandı, sarsıldı.” (AY 617/1-5, s.324)

11) kelür-: Getirmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Kelür-	5	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Köngülte kelür-	İsim+fiil	622	1
Kadgu/Kaygu kelür-	İsim+fiil	29	1
Busuş kadgu kelür-	İsim+fiil	14	1

Tablo 4.76. Kelür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

köngülte kelür- “hatırlatmak”

Kayuda birök padakları üjikleri kalsar unıtılsar köngüllerinte kelürüp açuk adırtlıg közüntürü tegingey men “Eğer ki şiirleri, heceleri kalsa unutulsa (şiir ve heceleri onlara) hatırlatıp açıkça göstereceğim.” (AY 474/4-7, s.264)

kadgu/kaygu kelür- “kaygı belirmek, ortaya çıkmak”

Bartaçika körgeli busuş kadgu kaygu sakınç kelür (AY 558/3-4, s.300)
“Buraları görmek isteyen herkeste sıkıntı ve kaygı belirir” (Çetin, 2020b: 384).

busuş kadgu kelür- “sıkıntı belirmek”

Bartaçika körgeli busuş kadgu kaygu sakınç kelür (AY 558/3-4, s.300)
“Buraları görmek isteyen herkeste sıkıntı ve kaygı belirir” (Çetin, 2020b: 384).

12) kev-: Zayıflatmak, güçsüzleştirmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Kev-	14	%2

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Nızvanı kev-	İsim+fiil	77	7
Küç küsün kev-	İsim+fiil	49	1

Tablo 4.77. Kev- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

nızvanı kev- “ihtiras zayıflatmak”

Tavar buşı yalanguz az nızvanıg ok kever küçsiretür (AY 163/9-11, s.131) “Mal sadakası yalnız hırs (ve) tutkuyu zayıflatır güçsüzleştirir” (Ölmez, 1991: 50-51).

Kayular ol biş tip tiser inçe kaltı 'eng' ilki azlı övkeli nızvanılarig kevmekke tayanıp... (AY 225/8-10: 157) “Hangileridir o beş (törlü öğreti)? diye sorsa: Şöyle ilki arzu ve öfke ihtirasını zayıflatmaya (bastırmaya) dayanmak...” (Tokyürek, 2018: 570).

Yme bodısataklar 'eng' ilki azlı övkeli nızvanılarig kevmekke tayanıp serinmek paramıtıg netegin bütürürler (AY 225/19-22, s.157) “Bunda yine Bodhisattvalar birincisi arzu ve öfke ihtiraslarını zayıflatmaya dayanarak sabır (ve) tahammül pāramitāyasını nasıl elde ederler?” (Tokyürek, 2018: 570).

Azlı övkeli nızvanılarig kevmek yme kayu erür tip tiser (AY 225/22-23, s.157) “Arzu ve öfke ihtiraslarını zayıflatmak da hangileridir? diye sorsa...” (Tokyürek, 2018: 570).

Azlı övkeli nızvanılarig kevmek erser kaltı et'özli isig özli üzeki bodulmak yapşınmakıg yene emgetdeçilerke kor kıltaçılarka bulganmak kakımakıg basmak küçsiretmek erür (AY 225-226/ 23-4, s.157) “Arzu ve öfke ihtiraslarını zayıflatmak vücut ve öz üzerine bağlanmayı (ve) yine ızdırıp çektirenlere, eziyet ettirenlere, zarar verenlere kızmayı engelleyip zayıflatmaktır” (Tokyürek, 2018: 570).

Bo erür nızvanılarig kevmekke tayanıp serinmek paramıtıg bütürmek (AY 226/15-16, s.157) “Arzu ve öfke ihtirasını zayıflatmaya dayanarak sabır pāramitāsını elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 570).

Bişinç sudurçaya alpda yigedeçi atlıg orun ol kim ol bo orunta bodısataklar bışrunmaklıg al altağları üze yigedeçi bilge bilig erksinmekleri üze körmek bışrunmak atlıg yollartaki alp kevgülük nızvanılarig kevgeli basgalı uyurlar (AY 317/2-9, s.195) “Beşincisi sudurjayā (denilen) zor üstesinden gelmek adlı yerdir ki bu yerde Bodhisattvalar öğrenme yöntemleri ile üstesinden gelinecek bilinç egemenliği ile görme (ve) öğrenme adlı yollardaki zor zayıflayacak ihtirasları zayıflatıp üstesinden gelebilirler” (Tokyürek, 2018: 598).

küç küsün kev- “gücü azalmak”

Şırasavat balıkda erken adınlarınig küçin küsünün kısgarıp kevip... “Şırasavat şehrinde iken diğerlerinin gücünü kudretini zayıflatıp...” (AY 31/11-13, s.72)

13) kıl-: Yapmak, yaratmak, vücuda getirmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Abışık kıl-	İsim+fiil	14	14
Asığ kıl-	İsim+fiil	121	10
Buyan kıl-	İsim+fiil	222	3
Edgü kıl-	Zarf+fiil	557	1
İnç kıl-	Zarf+fiil	76	5
İş kıl-	İsim+fiil	80	1
Kılınç kıl-	İsim+fiil	307	8
Kşantı kıl-	İsim+fiil	54	31
Mengilig kıl-	Zarf+fiil	59	6
Öğretig kıl-	İsim+fiil	15	4
Tsuy kıl-	İsim+fiil	31	2
Yungu kıl-	İsim+fiil	1	1
Agır ayag kıl-	İsim+fiil	53	39
Asığ tusu kıl-	İsim+fiil	97	78
Aş içgü kıl-	İsim+fiil	27	1
Ayığ kılınç kıl-	Sıfat+isim+fiil	107	52
Buyan edgü kıl-	İsim+fiil	130	1
Edgü kılınç kıl-	Sıfat+isim+fiil	145	37
İnç mengi kıl-	Zarf+fiil	72	20
İş ködüg kıl-	İsim+fiil	38	2
Kşantı çamhuy kıl-	İsim+fiil	6	4
Oyun bediz kıl-	İsim+fiil	3	1
Tapıg udug kıl-	İsim+fiil	55	38
Tıdıg ada kıl-	İsim+fiil	18	6
Yıgıt sıgıt kıl-	İsim+fiil	1	1

Tablo 4.78. Kıl- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi***abışık kıl- “kutsamak”***

Ol tuyunmakları küçinte ötrü alku nomlarta erksinmekke tegip abışık kılmaklıg kezigde turup nom mengisin aşanmaklıg bilge biligin tınlıglarig bütürmek bışurmaklıg bilge biligin bo iki törlüg bilge biligler üze tıdıgsız tutugsuz bolurlar (AY 214/10-17, s.151) “...O anlamaları sayesinde bütün öğretilerde iktidara ulaşip abhişeka yapma yolunda durup öğreti huzurunu çoğaltma bilgisi ile ve canlıları inandırma,

olgunlaştırma bilgisi ile (yani) bu iki türlü bilgi ile engelsiz, bağısız olurlar” (Tokyürek, 2018: 565).

*Yitiñ raçabumı atlıg orunka agtınıp ötrü yangırtı **abışık kılma** yogarañç ogul ilig maharañç bodisatav yorigıta tururlar* (AY 279-280/23-3, s.179) “...Yedinci *rājabhūmi* adlı yere yükselip sonra yeniden *abhiṣeka* yaparak, *Yogarāja* oğul hükümdar, *Māharāja* Bodhisattva yolundadırlar” (Tokyürek, 2018: 586).

*Bişinç **abışık kılma**klığ törü üze burkanlar sanınga kirmekke tayanıp* (AY 302/18-20, s.189) “Beşincisi *abhiṣeka* yapma töreni ile Buddhalar bilgisine girmeye dayanmak(tır)” (Tokyürek, 2018: 594).

*Bişinç **abışık kılma**klığ törü üze burkanlar sanınga kirmekke tayanıp bütmiş bışmış bilge bilig paramıtıg netegin bütürürler* (AY 308/7-11, s.191) “Beşincisi *abhiṣeka* yapma töreni ile Buddhalar düşüncesine girmeye dayanıp muhteşem bilgi pāramitāsını nasıl elde ederler” (Tokyürek, 2018: 595).

***Abışık kılma**klığ törü üze burkanlar sanınga kirmek yme kayu erür tip tiser* (AY 308/11-13, s.191) “*Abhiṣeka* yapma töreni ile Buddhalar düşüncesine girmek yine hangisidir? diye sorsa: ...” (Tokyürek, 2018: 595).

***Abışık kılma**klığ törü üze burkanlar sanınga kirmek erser...* (AY 308/13-15, s.191) “*Abhiṣeka* yapma töreni ile Buddhalar düşüncesine girmek...” (Tokyürek, 2018: 595).

*Onunç orunka tegmiş bodisatavlarıning ’eng aşnu olurup burkan kutın bulguluk ulug erdinilerin itiglig lınhua çeçek iligi atlıg iduk orunta **abışık kıl**ıp burkanlar sanınga kirmek erür* (AY 308/20-25, s.191-192) “Onuncu yere ulaşmış Bodhisattvaların en önce oturup Buddha saadetini bulacak büyük cevherler ile süslü lotus çiçeği hükümdarı adlı kutsal yerde *abhiṣeka* yapıp Buddhalar düşüncesine girmektir” (Tokyürek, 2018: 596).

*İnçip bodisatavlar bo montag yangın bo **abışık kılma**klığ törü üze kentü et’özlerin burkanlar sanınga kigürmekleri üze ötrü bütmiş bışmış bilge bilig paramıtıg uz bütürürler* (AY 308-309/25-5, s.192) “Şöyle (ki) Bodhisattvalar böyle bu şekil *abhiṣeka* yapma töreni ile kendi bedenlerini Buddhalar düşüncesine girdirmeleri üzerine muhteşem, tamamlanmış bilgi pāramitāsını maharetle elde ederler” (Tokyürek, 2018: 596).

Bo erür abışık kılmaklıg törü üze burkanlar sanınga kirmekke tayanıp bütmiş bışmış bilge bilig paramıtıg bütürmek (AY 309/5-8, s.192) “Abhişeka yapma töreni ile Buddhalar düşüncesine girmeye dayanıp muhteşem, tamamlanmış bilgi pāramitāsını elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 596).

Bo daranı nom erser abışık kılmaklıg at manggal atlıg padak titir (AY 331/14-16, s.201) “Bu dharani öğretisi abhişeka yapmalı ad denilen sözdür” (Tokyürek, 2018: 603).

Atı kötrülmüş ayaga tegimlig tengrim bo dhrani erser abışık kılmaklıg padag ol (AY 523/20-22, s.284) Adı yüce saygıdeğer Tanrım. Bu dharani kutsama şiiiridir” (Çetin, 2020b: 374).

Bir ugurta ol ilig kan ol somadivaçı atlıg oglinga ulug tigitle törüsünçe abışık kılta (AY547/28-30, s.294) Bir zaman, o hükümdar o Somadivaçı adlı oğlu büyük prensler töreği gereğince hükümdar ilan etti” (Çetin, 2020b: 360).

Abışık kılup takı kiçmezken ötrü ol atası ilig kan ol somadivaçı atlıg oglinga inçe tip tidi (AY 547/30-33-, s.294) “Bu görev verme işi daha bitmeden hükümdar babası o Somadivaçı adlı oğluna şöyle dedi” (Çetin, 2020b: 380).

Ki mening kangım sening ulug atang pratnayadivaçı atlıg ilig beg manga abışık kılup ol şastırıg tüzü tüketi aydı körkitdi (AY 547/38-41, s.294) “Öyle ki benim babam, senin büyükbaban Pratnayadivaçı adlı hükümdar bana yönetme yetkisi verdiğinde o öğretiyi tamamıyla gösterdi” (Çetin, 2020b: 380).

asıg kıl- “fayda sağlamak”

Sakinguluksuz sözlegülüksüz kalp üdte uzatı tering turup tözleringe yiltızlarınca yaraşı nom nomlap asıg kılur tınlıglarka “Düşünülme-yen söylenmeyen çağlarda daima sağlam durup köklerine esaslarına yaraşır (şekilde) vaaz verip, canlılara fayda sağlarlar.” (AY 98/2-5, s.106)

Kingürü asıg kılayın kamag tınlıg oglanınga (AY 505/15-16, s.277) “Bütün canlılara olabildiğince faydalı olayım” (Çetin, 2020b: 368).

İyin ögire sevinürler özke adınaguka ikintin asıg kılgu ugurınta (AY 562/9-11, s.302) “Böylelikle fayda sağlamış olmaları nedeniyle sevinirler hem kendileri hem de başkaları için” (Çetin, 2020b: 385).

...Ayag çilteg tapığın anta tüketip bursanglarka inçip ötrü ayıtdı ol kuvragda barçaka bar mu monta ked nomçı ratnaraşı adlıg açarı edgü edremke tükellig **asıg kıltaçı** kamağka “Saygı (ve) hürmet bildirip rahipler topluluğunun tamamına bu mecliste iyi erdemin tamamına (sahip), herkese fayda(sı) dokunan Ratnaraşı hoca adlı ünlü bir vaiz var mı(dır)?” diye sordu.” (AY 572-573/23-5, s.307)

*Men sizlerke toyınlara okıtu biltürü nomladım ertmiş üdlerte adınlarka **asıg kılmak** tıltagımın* “Ben sizlere, rahiplere geçmiş zamanlarda başkalarına fayda sağlama nedenlerimi açıklayarak vaaz verdim.” (AY 643/5-8, s.335)

*Bo et’özüm süngüki kaltı erser bo yirte kin keligme üdlerte **asıg kılusun** tınlıglarka tip...* “Bu vücudumun kemikleri nasıl bu yerde kaldıysa gelecek zamanlarda canlılara fayda(sı) dokunsun deyip...” (AY 643/13-16, s.335)

*Anın amtı bo tuşda **asıg kılğalı** tınlıglarka yagız yirig topulup yokaru ünmişi bo erür* “Bu sebeple şimdi bu zamanda, canlılara fayda(sı) dokunması için kara yeri(n) delinip, yukarıya doğru çıkması bu (nedenledir).” (AY 644/1-4, s.335)

*Özke adınaguka **asıg kılğalı** udaçı siz bilge biligke tükellig siz* “(Tanrım) kendinize (ve) başkalarına fayda sağlayansınız, bilge bilgiye eksiksiz kâmil olansınız.” (AY 660/2-3, s.342)

*Tıdıgsızın **asıg kıltaçı** belgürtme et’özke yükünür men* “Engelsiz fayda sağlayan zuhur etmiş bedene secde ederim.” (AY 678/5-6, s.349)

*Umunmuşça tınlıglarka **asıg kılusun** tip ulsuz tüpsüz yig yörüglüg nomlar iligin odguradı bititdimiz altunyarukın* “Canlılara fayda sağlasın diye umarak temelsiz ve dipsiz, çok iyi izah edilmiş öğretiler(in) şahını kesin (olarak) yazdırdık Altun Yaruk’u.” (AY 684/8-10, s.352)

buyan kıl- “sevap işlemek, hayırlı bir davranışta bulunmak”

*Bo mening iyin ögirmeklig edgülig öğretim tıltagında ulatı et’özin tilin köngülin **kılmış** neçe **buyanlarım** küçinte kşan kşan üdlerte üzüksüz edgü işlerim üklimeki bolsun* “Bu benim mutlu edici, iyi öğretim sayesinde ve beden ile dil ile gönül ile işlediğim nice sevaplarım sayesinde en kısa zamanda iyi işlerim daima artsın.” (AY 123/16-22, s.115)

*Ançulayu yme öngre ertmiş üdteki tınlıgların **kılu** tüketmiş **buyanlarına** kin keligme üdteki tınlıgların kılğuluk buyanlarına alkuka barça bir teg iyin ögirür*

men sevinür men “Yine aynı şekilde evvelki geçmiş zamandaki canlıların işledikleri sevaplarına gelecek zamandaki canlıların işleyecekleri sevaplarına hepsine aynı şekilde içimden geldiği gibi seviniyorum.” (AY 152/5-10, s.127)

Ançulayu yme öngre ertmiş üdteki tınlıglarning kılı tüketmiş buyanlarına kin keligme üdteki tınlıglarning kılğuluk buyanlarına alkuka barça bir teg iyin ögirür men sevinür men “Yine aynı şekilde evvelki geçmiş zamandaki canlıların işledikleri sevaplarına gelecek zamandaki canlıların işleyecekleri sevaplarına hepsine aynı şekilde içimden geldiği gibi seviniyorum.” (AY 152/5-10, s.127)

edgü kıl- “sevap işlemek”

Üçünç kamag tınlıglarning kılmış edgüleringe iyin ögirmek “Üçüncüsü bütün canlıların yaptıkları iyiliklere gönlünce sevinmek.” (AY 149/11-12, s.126)

inç kıl- “iyileştirmek, sakinleştirmek, mutlu etmek”

Et’özlerin köngüllerin bir yintem inç kılınlar (AY 440a/6-7, s.249)
“Bedenlerini, akıllarını sürekli huzurlu kılın” (Ayazlı, 2012: 175).

Tınlıglarka kamagda yig inç mengig inç kılğalı udaçı üçün üküş telim tınlıglarig uzatı kingürü yadınlar (AY 452/4-7, s.255) “Canlılara herkesten daha çok huzur verebilmek için ve pek çok canlıyı rahat kılmak için (bu sutrayı) jambudvîpa ülkesinde yayın” (Ayazlı, 2012, 178).

Ötrü ol bayagut oğlu urı yme olarning igleringe yaraşı öngi öngi törlüg ot em birip barçanı bir yanglıg inç kılı “Daha sonra o zengin oğlu da onların hastalıklarına fayda etmesi (için) farklı ilaçlar verip (onların) tamamını aynı şekilde iyileştirdi.” (AY 597-598/22-3, s.316)

Takı yme kim kayu birerkin kılmış iglig ağırlıg emgeklig tınlıglar bar erser olarnı yme inç kılayın “Ve yine birden fazla zuhur eden hastalıklı, sıkıntılı hangi canlılar var ise, onları yine yatıştırayım.” (AY 603/4-7, s.318)

Katunum sen serilgey monçulayu üküş bulganma kentü özüngein aşnuça ançakaya inç kılğıl “Hatunum sakinleş. Böyle (düşünüp) çok fazla karışma (aklını bulandırma), öncelikle kendini birazcık sakinleştir.” (AY 636/15-18, s.332)

iş kıl- “iş yapmak, bir işe girişmek”

Köngülin uz kutrulmuş ne kılğuluk işlerin kılı tüketmiş nızvanılığ ağır yüklerin titmiş ıdalamış özlerin bulmuş “Gönlü ile maharetle kurtulup yapılacak (her ne) işleri varsa yapıp bitirmiş. İhtiraslı ağır yüklerini bırakmış.” (AY 34a/16-19, s.75)

Küsemiş küsüşümin kanturtaçığ kılmuş işimin bütürteçig daranısı bo erür (AY 522/20-22, s.284) “Dilemiş olduklarımı yerine getirecek, başladığım işi tamamlayacak (olan) dharani budur” (Çetin, 2020b: 373).

Ol üdün ikinti buryuk ötrü bodısataş tigin et'özin buşı birip neteg kılmuş işlerin iyyin kezigçe tüzü tüketi ötünti “O vakit ikinci emirden sonra Buda prens vücudunu sadaka (olarak) verip yaptığı işlerini nasıl (yaptığını) sırasıyla hepsini söyledi.” (AY 624/21-23, s.327)

kılınç kıl- “amel işlemek, davranışta bulunmak”

Kim mening kılmuş neçe kılınçlarım erser emgeklig tüş utlılarış tükel birteçig alkunı barça burkanlıg kanglarımning üskinte kirtü köngülin kşantı kılı tegintim “Ki benim ızdıraplı karşılığını tamamen verecek işlediğim ne kadar amelim var ise, hepsi için Buda babalarımın huzurunda inanmış (bir) gönülle af diliyorum.” (AY 108/2-7, s.109)

Üç törlüg bolmaklarta tegzingülük kılmuş kılınçlarım erser... “Üç türlü yaşamda dolaşmak için işlediğim amellerim ise... (AY 122/18-19, s.115).

...Kaçan birök ol tınlıglar ol antag ağır ayıg kılınçlarıntın arınmak tileser öz kılmuş kılınçlarınga ertingü uyadsar aymansar (AY 141/2-5, s.123) “Ne zaman ki o canlılar, o, öylesi kötü davranışlarından temizlenmek dilese(ler), kendi işlemiş (oldukları) davranışlarından (dolayı) son derece utansa(lar), çekinse(ler)...” (Ölmez, 1991: 34).

Kaltı kayu kayu kılınçlarıg kılıp birök adınlarning az övke biligsiz küni küvenç körüm sizik ulatı nızvanıları teprep tsuy alguluk erserler (AY 229/15-18, s.159) “...Hangi hareketleri yaparak başkalarının arzu, öfke, cehalet, kıskançlık, kibir, büyü, şüphe ve (başka) günahkâr ihtirasları sallayarak günah alacaklarsa...” (Tokyürek, 2018: 571).

...Ötrü olarnı irinçkep tsuyurkap buyan birgelir üçün ol ol kılınçlarıg kılmamak erür (AY 229/22-24, s.159) “...Onlara merhamet edip sevap vermek için o eylemleri yapmamaktır” (Tokyürek, 2018: 571).

*Yme adınlarka buyan birgeli ulug yarlıkançuçı köngül öritip ol ol **kılınçlarig kılmamakları** üze ötrü kop uğun sererler serinürler* (AY 230/4-8, s.159) “Yine başkalarına sevap vermek için büyük merhametli gönül besleyip o eylemleri yapmamak için her türlü sebep ile sabrederler” (Tokyürek, 2018: 571).

*Tınlıglarning sansarta tegzingülük tıtagları erser kaltı ol yme nızvanılar iyin evrilip adruk adruk **kılınçlarig kılmak** erür* (AY 298-299/24-3, s.186-187) “Canlıların samsārada dönme sebepleri ise yine ihtiraslardan dolayı dönüp ayrı ayrı eylemleri yapmaktır” (Tokyürek, 2018: 591).

*İnçip bodisatavlar bo Montag yangın tınlıglarning tüü törlüg öngi öngi adruk adruk nızvanılarının tüü törlüg öngi öngi adruk adruk **kılınçlar kılıp**...* (AY 300/18-22, s.187) “Şöyle (ki) Bodhisattvalar böyle bu şekil canlıların türlü türlü, farklı farklı, ayrı ayrı ihtiraslarının türlü türlü, farklı farklı, ayrı ayrı eylemlerini yapıp...” (Tokyürek, 2018: 592).

kşanti kıl- “af dilemek, tövbe etmek”

*Anıng içinteki törüçe kising üçün **kşanti kılğul*** “Onun içindeki töreye göre eşin için af dile.” (AY 18/20, s.67)

*Altun önglüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmış nom iligi atlıg nom bitigde tülte altun küvrüg körüp **kşanti kılmak** atlıg törtünç bölük ol* “Altın renkli, parlak ışıltılı her (şey)den üstün öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında rüyada altın davulu görüp tövbe etmek adlı dördüncü bölüm(dür).” (AY 92/4-8, s.103)

*Ol ünnüng tikisintin **kşanti kılmaklıg** yangıg okıtdaçı sogançıg tatıglıg şlök takşut eşidilür* “O sesin gürültüsünden tövbe etme geleneğini okuyan tatlı hoş şiir(ler) işitilir.” (AY 95/2-5, s.104)

*Bo sudur nom erdinig umug inag tutup monçulayu ökünser bilinser **kşanti kılsar*** “Bu sutraya, öğreti cevherine umut bağlayıp bu şekilde pişman olup tövbe etseler...” (AY 104-105/23-2, s.108)

*Kim mening kılmış neçe kılınçlarım erser emgeklig tüş utlılarıg tükkel birteçig alkunı barça burkanlıg kanglarımning üskinte kirtü köngülin **kşanti kılı** tegintim* “Ki benim ızdıraplı karşılığını tamamen verecek işlediğim ne kadar amelim var ise, hepsi için Buda babalarımın huzurunda inanmış (bir) gönülle af diliyorum.” (AY 108/2-7, s.109)

*Amtı men kşan üdte WM kopda kötrülmüş..... WYSWK L'RY'T' ökünü **kşantı kılı** tegintim* “Şimdi ben (şu) anda WM her (şey)den üstün WYSWK L'RY'T' itiraf edip tövbe ediyorum.” (AY 110/8-11, s.110)

*Edgü edgü tözünler ogliya kaltı sening tülüngdeki altun küvrüg ünintin eşidilmiş bo burkanlar ögdisin **kşantı kılmaklıg** şlök nomug kim kayu tınlıglar eşidgeli bolsarlar* “İyi iyi ey asiller oğlu! Şöyle (ki) senin düşündeki bu altın davulun sesinden duyulan bu Budalar övgüsü ile af dileme şiir öğretisini bazı canlılar işitseler...” (AY 126/1-6, s.116)

*Öngre kılmış tsuy irinçü ağır ayıg kılınçların neteg yangın ökünser bilinser **kşantı kılzarlar** ol ayıg kılınçları arıyur alkınur* “Önceden işlediği suç (ve) günahların(dan dolayı) ne şekil nasıl pişman olsa, tövbe etse o günahları silinir yok olur.” (AY 132/11-15, s.118)

*Ötrü ol tınlıglar kaltı başda tamtulmuş tonta tutunmuş köyer otug öçürgeli tavraturça ol tsuy irinçü ağır ayıg kılınçların aç a yada ökünü bilinü **kşantı kılmış** kergek* “Daha sonra o canlılar şöyle (ki) başta yakılmış kıyafette tutulmuş yanan ateşi söndürmek için hamle yapmak gibi o suçlarını, günahlarını açıklayarak itiraf edip, tövbe etmiş olması gerekir.” (AY 141/7-12, s.123)

*Ol tınlıglar yme ök ökünmek yalvarmaklıg **kşantı kılmaklıg** arıg süzük sav üze kentü ağır ayıg kılınçlıg kkirlerin tapçaların yumış arıtmış kergek* “O canlılar bu durumda da pişman olma, yalvarma, af dileme (de kullanılan) saf sözler ile kendi günahlarını, kirlerini yıkayıp temizlemeleri gerekir.” (AY 141-142/20-3, s.123)

*Yme ök ökünmek yalvarmaklıg **kşantı kılmak** süzük arıg suv üze alku ayıg kılınçlıg kkirlerin tapçaların arıtı yumış arıtmış kergek* “Bu durumda da pişman olma, yalvarma, af dileme (için) temiz su ile bütün günahlarını, kirlerini arıtarak yıkayıp temizlemiş (olmaları) gerekir (AY 143-144/22-4, s.124)

*...Nom tözin tuyunu igid yangluk sakınçlarıg öçürü **kşantı kılzar**...* “...Öğreti esasını anlayıp yalan yanlış düşünceleri sonlandırıp tövbe etse...” (AY 146/14-16, s.125)

*Ağır ayag kop süzük kirtgünç köngül öritip nom tözin tuyunu igid yangluk sakınçlarıg öçürü **kşantı kılzar**...* “Saygıyla, çok temiz (bir şekilde) düşünce geliştirip

öğreti esasını anlayıp yalan yanlış düşünceleri sonlandırıp tövbe etse...” (AY 146/13-16, s.125)

*Anın bo yürügü tutup monçulayu ulug asıgın körüp ökünmek yalbarmak **kşanti kılmak** üze anın ağır ayıg kılınçlıg kkir tapçaların birtem öçürmekin arıtmakın yarlıkayur men* “(AY 146-147/20-2, s.125) “Onun için bu açıklamayı yerine getirip, bu şekilde ulu yararını görüp, pişman olmak, yalvarmak, af dilemekle, böylece, kötü davranışlı kir-pasaklarını toptan söndürmesini, temizlemesini buyuruyorum” (Ölmez, 1991: 39).

*Köreyin tülümde ulug altun küvrügü eşideyin andırtın **kşanti kılmak** bölüküg* (AY 351-352/26-2, s.211) “Düşümde, devamlı yüce altın davulu göreyim, oradan (çıkan) af dileme bölümünü işiteyim” (Uçar, 2009: 267).

*Tünle erser tülümde küvrüg ünün eşideyin küntüz yine törüçe **kşanti kılı** ötüneyin* “Geceleyin ise rüyamda davul sesini işiteyim. Gündüz yine kanuna göre tövbe ederek rica edeyim.” (AY 352/8-10, s.211)

*Bo nom takı törüçe **kşanti kılmakım** tüşinte udaçı bolayın bulgalı arınmaklıg yarukug* (AY 353/23-25, s.211) “Bu *sūtradaki* (Altun Yaruk) *dharma* gereğince af dilememin neticesinde arınmanın ışığını elde edebileyim.” (Uçar, 2009: 268).

*Bo üdte kinki üdlerte yme ançulayu ok bo nom takı törüçe **kşanti kılıp** öküngeli* (AY 355/1-4, s.212) “Bu zamanda, gelecek zamanlarda yine aynı şekilde bu *sūtradaki* (Altun Yaruk) *dharma* gereğince af dileyip pişmanlık duymayı niyaz ettiler” (Uçar, 2009: 269).

*Kılmış ayıg kılınçın ökünüp kakınıp **kşanti kılıp** antada kin ong tizin çökutip ayasın kavşurup bo daranı nomug ming sekiz kata sözlesün* “İşlediği günahın(dan dolayı) pişman olup, tövbe edip ondan sonra sağ dizini çöküp, ellerini birleştirip bu büyüğü bin sekiz defa söylesin.” (AY 362/1-4, s.215)

*Kentü kılmış ayıg kılınçların aç a yada **kşanti kılıp** yine kentü özi üçün biş ajun tınlıglar üçün kut kolup buyan evirsün* “Kendisinin işlediği günahlarını açıklayarak tövbe edip yine bizzat kendisi için beş âlem(deki) canlılar için saadet dileyip, sevap bağışlasın.” (AY 524/19-23, s.284)

mengilig kıl- “mutlu etmek, mutlu olmasını sağlamak”

...Ol tuyunmakları küçinte ötrü burkan kutın küsemek atlıg kut kolunmakın adınlarig asıg tusulug **mengilig kılğalı** küsemek atlıg kut kolunmakın... (AY 212/21-24, s.151) “...O anlamaları sayesinde (de) Buddha saadetini istemek adlı saadet istemek, başkalarına faydalı, huzurlu yapmak için istemek adlı saadet isteme...” (Tokyürek, 2018: 565).

Tınlıg atkaklıg edgü ögli köngül erser kaltı biş ajun tınlıglarig tükel sakınıp tüü törlüg açığ tarka emgeklerin köngülkerip ol kamag tınlıglarig adırtısız tüp tüz köngülin bir teg **mengilig kılmak** erür (AY 264/5-11, s.173) “Canlı(ya) bağlı iyi düşünen gönül, beş hayat şeklindeki canlıların tamamını düşünüp türlü türlü acı, dert ve ızdıraplarını düşünerek o tüm canlıları ayırmaksızın dümdüz gönül ile bir gibi (eşit bir şekilde) mutlu etmektir” (Tokyürek, 2018: 5819).

Atkaksız edgü ögli köngül erser kaltı kamag nomlarta adırt üdürt sakınç belgüsintin öngi üdrülüp tek itigsiz nom tözin körü **mengilig kılmak** erür (AY 264/20-24, s.173) “Bağısız iyi düşünen gönül ise bütün *dharmā*larda(ki) farklı düşünce işaretinden ayrılıp, sadece süssüz *dharmā* esasını görüp mutlu etmektir” (Tokyürek, 2018: 581-582).

Ötrü biz kamag tengriler kuvragı ol yir orunta barıp nomladaçı nomçı açarig tıngladaçı eşidteçi tözünler kuvragın ulug asıgka tusuka inçke mengike tegürüp et’özlerin ıgsız adasız köngüllerin ögrünçlüg sevinçlig bay **mengilig kılğay** biz (AY 341/10-17, s.206) “Sonra biz bütün tanrılar topluluğu o yerde tamamıyla açıklayacak üstadı dinleyecek, işitecek asiller topluluğunu büyük faydaya ince huzura ulaştırıp bedenlerini hastalıksız, tehlikesiz, gönüllerini mutlu (ve) sevinçli, zengin huzurlu kılacağız” (Tokyürek, 2018: 606).

Kim ol kamag burkanlar barça tınlıglarig edgülig **mengilig kılğalı** üçün bo daranı nomug yarlıkadılar yarlıkayurlar yarlıkagaylar erser “Ki o bütün Budalar canlıların tamamını iyi ve mutlu etmek için bu büyü öğretisini buyurdular, buyururlar (ve) buyuracaklar ise...” (AY 355-356/22-2, s.212)

Men amtı anı sözleyin begler törüsi şastırıg asıgıg **mengilig kılğalı** alku tınlıg ogılanın tarkargalır üçün... “Ben şimdi onu anlatayım. Beyler töresi (olan) öğretiyi. Fayda (sağlamak) ve mutlu etmek için...” (AY 547/56-60, s.294)

öğretig kıl- “öğrenmek”

Adınlarka korkınçsız köngül buşı birmeklig ıduk nomda üzüksüz öğretig kılunlar “Başkalarına korkusuz gönül sadakası vermek (için) kutsal öğretiden daima öğrensinler.” (AY 22/8-11, s.69)

Bo nom erdinig boşgungalı tutgalı okıgalı okıtgalı bitigeli bititgeli öğretig kılğalı kergek “Bu öğreti cevherini dikkate alarak anlamak, okumak-okutmak, yazmak-yazdırmak ve öğrenmek gerek.” (AY 24/15-17, s.70)

Takı yme kim kayu uzun tonlug tişi tınlıglar bo tengri tengrisi burkanıg bek katıg süzüük kirtgünç köngülin üküş atayu öğretig kılunlar (AY 190/18-22, s.142) “Hatta bazı uzun giysili dişi canlılar, bu, tanrılar tanrısı Budayı sıkı, sağlam, temiz inanca sahip gönülle pek çok (kez) anıp ders çalışsalar...” (Ölmez, 1991: 72).

Anın süzüük kirtgünç köngüllüg tözünler oğlu tözünler kızı bo nom erdinig eşidgeli tınglagalı öğretig kılmuşları kergek (AY 337/15-19, s.204) “Onun (için) temiz imanlı gönüllü asiller oğlu (ve) asiller kızı bu öğreti cevherini işitip dinlemeli, öğrenmelidir” (Tokyürek, 2018: 605).

tsuy kıl- “suç işlemek”

Kayu mening öngre ajunta kılmuş tsuyum erser bo ajunta kılmuş ayıg kılınçlarımın yme Y’ alkunı açınur men “Benim evvelki âlemde işlediğim herhangi (bir) suçum var ise bu dünyada işlediğim günahlarımı da hepsini itiraf ediyorum.” (AY 107/4-7, s.109)

Övke biligsizlik karangku üze yokurup tsuy kılmak alp emgek titir “Öfke, bilgisizlik ve karanlık ile güçten düşmek, suç işlemek eziyettir.” (AY 110/1-3, s.110)

yungu kıl- “yıkanmak”

Kim kayu tözünler bo nom erdinig nomlagalı tınglagalı ugrasarlal aşnuça bo iki kırk törlüg ootlarıg alıp yungu kılmuş kergek (AY 475/15-18, s.265). “Öyle ki hangi asil, bu öğreti mücevherini tebliğ etmeyi (veya) dinlemeye niyetlense öncelikle bu otuz iki tür bitkiyi alarak yıkanmalıdır” (Çetin, 2020a: 220).

aş içgü kıl- “ziyafet vermek”

Ud koyn tonguz kaz ödirek takıguda ulatı üküş telim özlüglerig ölürüp ulug aş içgü kıl “Sığır, koyun, domuz, kaz, ördek, tavuk ve daha pek çok canlıları öldürüp büyük ziyafet verdi.” (AY 4/11-14, s.61-62)

ayıg kılınç kıl- “kötü davranışta bulunmak, günah işlemek”

*Aya edgülerim tengrimlerim kim men ol üdte yalanguklarning yirtinçülüg et köz üze **ayığ kılınç kılmuşığ** körür bilir ertim erser* “Ey iyilerim tanrılarım! Ben ki o zamanda insanların dünyalık bedenleri (ve) gözleri ile günah işlediğini görmüş ve biliyor isem...” (AY 8/17-21, s.63)

*Buyan edgü kılınçlar kıl tatıgıg iderme özlüglerig ölüme edke tavarka azlanmagıl **ayığ kılınç kılma*** “İyi ameller işle, tatlıya düşkün olma, canlıları öldürme, mala mülke haset etme, günah işleme.” (AY 16/6-9, s.66)

*Bo ajunta **kılmış ayığ kılınçlarımın** yme Y’ alkunı açınur men “Bu dünyada işlediğim günahlarımın da hepsini itiraf ediyorum.”* (AY 107/5-7, s.109).

*Amru üzüksüz ağır **ayığ kılınçlarığ kulu** teginmek alp emgek titir* “Daima fena günahları işlemek eziyettir (AY 109/7-9, s.110).

*Kavşıkıya birök kim kayu tınlıglar kılınç adartmakı ugurınta üküş törlüg tsuy irinçü ağır **ayığ kılınçlarığ kılmış** erserler...* “Ey Kavşıkı eğer ki bazı canlılar davranışları engellemek uğrunda çok çeşitli günah işlemişlerse...” (AY 132a/7-10, s.119)

*Bo biş törlüg utrunmak atlıg tsuy **ayığ kılınçlarığ kılum** kuratdım erser...* “Bu beş türlü karşı koymak adlı günahları işledim, topladım ise...” (AY 134/17-18, s.120)

***Kılmayuk ayığ kılınçlarığ** ikileyü takı kılmaz men* “İşlemediğim günahları ikinci defa daha işlemeyeceğim.” (AY 138/3-4, s.122)

***Kılmış ayığ kılınçlarımın** barçanı ökünü bilinü kışantı ötünü teginür men* “İşlediğim günahlarımın hepsini itiraf ederek bağışlanmayı diliyorum.” (AY 138/4-6, s.122)

***Kulu tüketmiş ayığ kılınçlarım** arısun alkınsun* (AY 139/3-4, s.122) “İşleyip bitirmiş (olduğum) kötü davranışlarım temizlensin” (Ölmez, 1991: 32).

***Kılmaduk ağır ayığ kılınçlarığ** ikileyü takı kılmaz men* “İşlemediğim günahları ikinci defa daha işlemem.” (AY 139/4-6, s.122)

***Kılmaduk ağır ayığ kılınçlarığ** ikileyü takı kılmaz men* “İşlemediğim günahları ikinci kez yine işlemeyeceğim.” (AY 140/9-10, s.123).

Kavşığıya birök kim kayu tınlıglar kayu kayu avant tıltag ugrınta tsuy ağır ayıg kılınçığ kılşarlar... “Ey Kavşığı eğer ki herhangi bir canlı pek çok sebepten ötürü günah işlese...” (AY 140/15-17, s. 123)

Ötrü ol tınlıglar ol ol kılmuş ayıg kılınçların eng muntın bir kşan üdte yme kizlegülük yaşurguluk ermez (AY 140/18-21, s.123) “Sonra o canlılar (ın), o (iki kez) işlemiş oldukları kötü davranışlarını, en azından kısa bir an için de (olsa) gizlememeleri, saklamamaları gerekir” (Ölmez, 1991: 33-34).

İnce kaltı 'eng' ilki bodısataklar yığınmakınta ertingü ağır ayıg kılınçığ kılmuş erşer... “Ayrıca ilk (olarak) Budalar topluluğunda son derece (fena) günah işlediyse...” (AY 148/9-11, s.126)

'Eng' ilki ontın singarkı burkanlarka ögin köngülin yakın tutup kılmuş ayıg kılınçların yaşurmadın baturmadın aç a yada sözlemek “İlk (olarak) sağ taraftaki Budalara aklını fikrini yakın tutup işlediğin günahları gizlemeden açıklayarak anlatmak(tır).” (AY 149/4-8, s.126)

Tört törlüg yavlak yollartın terk tavrak üntürgüke ötlemiş buyan edgü kılınç tınlıgların kılmuş ayıg kılınçların öküntürüp kşantı kılğalı ötlemek buyan edgü kılınça yitmez (AY 179/15-21, s.137-138) “Dört tür kötü yollardan çarçabuk çıkarmak için öğütlemiş (olma) iyi davranış(ı) canlıların işlemiş (oldukları) kötü davranışlarını itiraf ettirip, pişmanlık duymaları gerektiğini öğütlemek, iyi davranışa yetmez” (Ölmez, 1991: 64).

Bo mening emgek teginmekim barça öngre öngre ajunlartakı kılmuş ayıg kılınçların küçi küşünü erür (AY 228/11-14, s.158) “Bu benim ızdırıp kabullenmem bütün önceki hayat şekillerindeki yaptığım kötü eylemlerimin sebebidir” (Tokyürek, 2018: 571).

Kıltaçlar bar erşer anantaraş ayıg kılınçığ burkanlarning yarlığı yavalturur bogurur (AY 507/6-9, s.277) “Anantaras günahlarını işleyenler varsa Budhaların buyruğu (onları) kontrol altına alır, sınırlandırır” (Çetin, 2020b: 369).

Kentü kılmuş ayıg kılınçların aç a yada kşantı kılıp yene kentü özi için biş ajun tınlıglar için kut kolup buyan evirsün “Bizzat kendisinin işlediği günahlarını açıklayarak af dileyip yine kendisi için beş âlemdeki canlılar için saadet dileyip sevap bağışlasın.” (AY 524/19-23, s.284)

Yene il içinteki kişiler kılıp ayığ kılınçığ il kan sımtap boş itip uu körüp edlemeser tıdmasar neng ermez bo yene (AY 552/13-17, s.296) “Yine ülkedeki insanlar kötü işler yaptığında hükümdar(lar) engelleyip boşa çıkarmazsa ihmal edip (de) engellemezse bu hiç uygun değildir” (Çetin, 2020b: 382).

edgü kılınç kıl- “sevap işlemek, hayırlı davranışlarda bulunmak”

Buyan edgü kılınçlar kıl tatıgıg iderme özlüglerig ölüirme edke tavarka azlanmagıl ayığ kılınç kılma “İyi ameller işle, tatlıya düşkün olma, canlıları öldürme, mala mülke haset etme, günah işleme.” (AY 16/6-9, s.66).

Yme inçip yene amtı sening atıngka bizni üçün buyan edgü kılınç kılular “Bu şekilde de şimdi senin adına bizim için sevap işlediler.” (AY 20/5-7, s.68)

Bo çambudıvıp atlıg yırtinçü içinte on yingaklartaki uluşlarig neçe edgü kılınç kıltaçılar bar erserler “Bu Çambudıvıp adlı yeryüzünde on taraftaki ülkeleri ne kadar sevap işleyenler var ise...” (AY 108/7-11, s.109)

Yme olarning kılmuş adruk adruk buyan edgü kılınçlarınga amtı men kop ugrın alkuka barçaka iyin ögirür men sevinür men “Ve onların işlediği başka başka sevaplarına şimdi ben her bakımdan gönlümce sevinirim.” (AY 123/12-15, s.115).

Neng yme birli onlı burkanlarka tuş tulum bolup edgü kılınçlar kılmak üze bo nomlarig eşidgeli bolmaz “Asla da birli onlu Budalara rastlayıp sevaplar işlemek üzere bu öğretileri işitmezler.” (AY 125/3-6, s.116).

Yüz ming burkanlarta üküş telim edgü kılınçlarıg kılmuş üç’Y’K bo kşantı kılmaklar eşidgeli bolurlar “Yüz bin Budalara sayısız sevapları işlemiş üç bu af dilemeyi işitirler” (AY 125/6-9, s.116).

Tengriler iligi kavşıkıya kim kayu burkan kutı küsüşin üç törlüg kölüngülük nomlarta bışrunu katıglanu buyan edgü kılınç kılşarlar “Ey tanrılar hükümdarı *Kavşıkı* kim ki Buda saadetine (ulaşma) isteği ile üç türlü taşıt öğretilerinden öğrenmek (için) gayret gösterse, sevap işlese...” (AY 168/10-14, s.133)

Ötrü ol tınlıglar tünle küntüz altı üdte kop süzük kirtgünç köngülin ol kılmuş buyan edgü kılınçlarıg tuta inçe tip timiş kergek “Daha sonra o canlılar gece gündüz altı vakitte tamamıyla temiz imanlı gönülle o işlediği sevapları tutup şöyle demiş olmalı.” (AY 168/14-18, s.133-134)

*Amtı közüdür üdteki kin keligme üdteki bodısataklar yme **kılmış** buyan **edgü kılınçların** neteg burkan kutına tükel bilge biligke evirtiler evirerler evirgeyler eraser...* “Şimdiki zamanda, gelecek zamandaki Budalar da işledikleri sevaplarını nasıl Buda kutsallığına tamamen bilge bilgiye bağışladılar, bağışlarlar, bağışlayacaklar ise...” (AY 171/ 11-16, s.135)

***Kılmış** buyan **edgü kılınçlarının** üzeliksiz üstünki yig köni tüz tuymak burkan kutına tükel bilge biligke evire teginür men* “İşlediğim sevabımı daima en üstün mükemmel doğru düzgün aydınlanma Buda kutsallığına, tam bilge bilgiye çeviriyorum.” (AY 171/19-22, s.135)

*Monçulayu yangın **kılmış** buyan **edgü kılınçların** evire kut kolmuş kergek* “Böylece işlediği sevaplarını bağışlayarak, saadet dilemiş olmalı.” (AY 175/1-3, s.136).

*İncip yırtınçüdeki tınlıglarning köngülüntin ötgürü **edgü kılınç kılmışların** kılmış **edgü kılınçların** yine sansarka tayaklıg **edgü kılınçların**...* (AY 295-296/23-4, s.185) “Şöyle yeryüzündeki canlıların gönlünden dolayı iyi erdem yapanları, yaptıkları iyi erdemden (dolayı) yine samsāraya dayalı iyi erdemlerini...” (Tokyürek, 2018: 591).

*Kayu tınlıglar birök öngreki ajunlarta burkanlarıg tuşup buyan **edgü kılınç kılmakları** bar eraser ötrü olar bo ajunta bo daranı nomug boşgungalı tutgalı uyurlar* “Eğer bazı canlılar önceki âlemlerde Budalara rastlarsa (ve) sevap işlemiş ise sonra onlar bu âlemde bu sihir öğretisini dikkate alıp anlayabilirler.” (AY 356/8-12, s.213)

*Takı yme bo nom erdinig kim ol öngreki burkanlar şasinta **edgü kılınç kılmış** tözün kutlug tınlıglar eraserler olarka tutdurup...* (AY 474/9-12, s.264) “Ayrıca, bu öğretici mücevherini Buddhaların öğretisinde iyi amel işlemiş, asil (ve) kutlu canlılara sunup...” (Ayazlı, 2012: 220).

*Buyan **edgü kılınç kılmış** kutlug buyanlığı tınlıglarka eşidtürüp terk üdün yitlingülüksüz batguluksuz kılı teginip...* (AY 514/1-3, s.280) “İyi amel işleyen kutlu, sevaplı, canlılara duyurup ebedî kılmayı bir an önce başarak...” (Çetin, 2020b: 371).

*Üküş ajunlarta çakravart ilig kan bolguluk azrua hormuzta tengriler oruninta togguluk buyan **edgü kılınç kılur** men kazanur men* “Pek çok âlemlerde Çakravart

hükümdar olmak için Azrua (ve) Hormuzta tanrılar yerinde doğan sevap işlerim, kazanırım.” (AY 421/11-15, s.242)

Kılmış buyan **edgü kılınçların** yine sizlerke sizlarning kuvragıngızlarka evirmiş kergek “İşlediği sevaplarını yine sizlere, sizlerin topluluğunuza bağışlamış olmalı.” (AY 422/15-17, s.243)

*Takı yme bo kamag tınlıglar arasınta kayu kayu tınlıglar öngreki burkanlar nomınta şasınunta üküş törlüg buyan **edgü kılınç kılmış** erserler...* “Ve yine bu bütün canlılar arasında bazı canlılar önceki Budalar öğretisinde çok çeşitli sevap işlemişler ise...” (AY 541/11-16, s.291)

*Birök yine yalanguklar **kılsarlar** buyan **edgü kılınç** siziksizin inçip togarlar üstünki tengri yirinte* “Eğer yine insanlar sevap işlese şüphesiz (onlar) üstteki tanrı yerinde doğarlar.” (AY 560/9-13, s.301).

*Antada kin olar barça bir yanglıg buşı birip buyan **edgü kılınç kılmak** üze kentü et’özlerin öğirtürüp sevintürüp alkugun yumgın ol bayagut oğlınğa barıp inçe tip sözlediler* “Ondan sonra onların tamamı aynı şekilde sadaka verip sevap işlemek üzere bizzat kendilerini sevindirip hepsi topluca o zengin oğluna varıp şu şekilde söylediler...” (AY 598/18-23, s.316).

inç mengi kıl- “mutlu etmek, mutlu olmasını sağlamak”

*Burkan kutın bulmuş üküş telim tınlıglarığ **inç mengilig kılmakları** tolپ yirtinçüg irinçkemekleri üküş telim ulug kuvragning tengrili yalanguklınıg edgülig asıglıgına nomlug tilgenig evirmekler erser* “Buda saadetini elde etmiş canlıları mutlu etmek için bütün yeryüzünde (bulunan canlılara) merhamet etmek için sayısız yüce toplulukta (bulunan) tanrı (ve) insanların iyiliği (ve) faydası için öğreti tekerleğini çevirmek ise...” (AY 79/6-12, s.99)

*Burkan kutın bulup üküş tınlıglarığ emleyü üküş tınlıglarığ **inç mengilig kıl** tolپ yirtinçüg irinçkep üküş telim ulug kuvragning tengrili yalanguklınıg edgülig asıglığı üçün nomlug tilgenig evirü yarlıkasunlar* “Buda saadetine ulaşp pek çok canlıyı tedavi edip, pek çok canlıyı huzurlu kılıp, bütün yeryüzündeki (canlılara) merhamet edip, sayısız yüce toplulukta (bulunan) tanrı (ve) insanların iyiliği (ve) faydası için öğreti tekerleğini çevirerek buyursunlar.” (AY 79/14-20, s.99)

Kutrulmıklıg edgü üze inç mengilig kılğalı küsüşin tolp yırtınçüg irinçekp kamag tınlıglarig buyan edgü kılınçlıg ulug asıgka tegürgelir üçün anın monçulayu ertingü kergeklig ötüg ötüdür “Kurtuluş (olan) iyilik ile, mutlu etme isteğiyle bütün dünyaya acıyıp bütün canlıları sevap (kazandıracak) büyük faydaya ulaştırmak için onun için bu şekilde son derece gerekli (olan bir) ricada bulunuyorsun.” (AY 132-132a/ 23-5, s.119)

Alku tınlıg oğlanların kop emgeklerintin ozguru kutgaru yarlıkap alkınmaksız tükemeksiz inçkü mengi üze kamagunı bir teg inçkülüg mengilig kulu yarlıkasunlar “Bütün insanoğullarını sıkıntılarından tamamen kurtarıp, bitip tükenmeyen mutluluk ile hepsini aynı şekilde huzurlu kılarak hükmetsinler.” (AY 160/7-12, s.130)

Kaltı men öngre kamag tınlıg oğlanın inç mengilig kılğalı üçün öngreki burkanlarig nurvanka kirü yarlıkamasun ür kiç uzun üdün yırtınçüde turu yarlıkasunlar tip ötüğçi boltum (AY 164/1-7, s.132) “Şöyle ki, ben önceki bütün canlı(lar)ı rahata, huzura kavuşturmak için, önceki Budalar lütfedip Nirvana’ya girmesin(ler) lütfedip uzun süre dünyada kalsınlar diye ricacı oldum” (Ölmez, 1991: 51).

...Adınagunung aç kız ig kegente ulatı adalarig emgeklerig tarkartaçı inç mengilig kılmak atlıg dyanıg bo üç törlüg adrukka tükellig dyanıg uzun turkaru ermeksizin erinüksüzin bışrunurlar öğretinürler (AY 210/2-8, s.149-150) “...Başkasının açlığı ve hastalığından başka tehlikeleri ve ızdırapları giderecek huzurlu kılmak adlı dhyānayı, bu üç türlü ayrı muhteşem dhyānayı daima yüksünmeksizin öğretirler” (Tokyürek, 2018: 564).

Ot em bilge bilig orunun ukmak erser ig agrıgıg öngedtürüp tınlıglarig inç mengilig kılmak erür (AY 257/2-5, s.170) “Tıp bilgi yerini (ilmini) anlamak hastalık (ve) ağrıları tedavi edip canlıları mutlu (ve) huzurlu kılmaktır” (Tokyürek, 2018: 579).

...Ol iliglerig kanlarig sizler küyü küzetü tutup inçkülüg mengilig kılmak bo iş ugrayu sizlerke tegimlig iş titir (AY 404a-405/23-4, 236) “...O hükümdarları sizler(in) koruyup huzurlu ve mutlu duruma getirmesi işte bu size yakışan davranıştır” (Ayazlı, 2012: 167).

Bo tıltagdın ötgürü biz kamag tört maharançlar ötrü ol iliglerig kanlarig bodunı karası birle busuşsuz kadgusuz inç mengilig kılğay biz (AY 407/11-14, 237) “Bu

nedenden ötürü biz bütün dört Mahārājalar o hükümdarları halkı ile kaygısız huzurlu kılacağız” (Ayazlı, 2012: 167).

Ordumın karşımın tirinimin kuvragımın ulatı bodunımın karamın ilimin uluşumın inç mengilig kılğuluk tıtagda evrilür men (AY 421-422/20-2, s.242) “Sarayıma, maiyetimi ve halkımı ülkemi, huzurlu kılmak amacıyla hareket ederim” (Ayazlı, 2012: 171).

Sizler ol ilig kanıg küyü küzetü tutup adasın tudasın tarkarıp inç mengilig kılınlar “Sizler o hükümdarı koruyup tehlikeleri uzaklaştırıp huzurlu kılın.” (AY 440/17-20, s.249)

Ayagka tegimlig tengrim yme tengrim sizing üsküngüzde tengrike yalangukka asıglıg küsemiş küsüşüg kanturtaçı küyü küzetü tutup inç mengilig kıltaçı çintamani erdini atlıg iduk daranı nomug ötünü tegineyin (AY 467/14-20, s.261) “Saygıdeğer efendim (tanrım), ben de sizin huzurunuzda gökteki varlıklara (ve) insan(lar)a yararlı, (onların) arzuladıklarını bütünüyle yerine getirecek olan, gözetip koruyarak huzur (mutluluk) verici çintamani adlı dharani öğretisini arz edeyim” (Çetin, 2020a: 217-218).

Atı kötrülmüş ayagka tegimlig tengrim men yme tengrim sizing üsküngüzde tengrike yalangukka asıglıg küsemiş küsüşüg kanturtaçı alku tınlıglarig küyü küzetü tutup inç mengilig kıltaçı utunçsuz atlıg daranı nomug ötünü tegineyin (AY 468/8-14, s.262) “Saygıdeğer efendim (tanrım), ben de sizin huzurunuzda gökteki varlıklara (ve) insan(lar)a yararlı, (onların) arzuladıklarını bütünüyle yerine getirecek olan, gözetip koruyarak huzur (ve) mutluluk verici çintamani adlı dharani öğretisini arz edeyim” (Çetin, 2020a: 217-218).

Men yme tengrim sizing üsküngüzde tengrike yalangukka asıglıg alku tınlıglarig küyü küzetü tutup inç mengilig kıltaçı daranı nomug ötünü tegineyin (AY 469/8-12, s.262) “Efendim, ben de sizin huzurunuzda semavi varlık(lar)a (ve) insan(lar)a yararlı, bütün canlıları koruyup gözeterek huzur (ve) mutluluk verecek (olan) dharani öğretisini arz edeyim” (Çetin, 2020a: 218).

...Purnabadırı pançaşıkı kün ay garhlar yultuzlar monçulayu bo kamag tengrilerning kuvragı bo yırtinçüg küzetip inç mengilig kılınlar (AY 509/16-20,

s.278) “...Purnapatiri (ve) Pañçaşiki, güneş, ay ve yıldızlar, buna benzer bütün tanrı topluluğu bu yeryüzünü koruyarak huzur dolu kılsınlar” (Çetin, 2020b: 369-370).

Yene yme alku tınlıg oqlanın inç mengilig kılğuluk yme tılangurmak edremliğ nom buşı birmeking üze sakınu sözleyü yitiñsiz ulug edgü kılınçig kıltıng kazgantıng (AY 512/6-12, s.279) “Ayrıca bütün canlıları huzurlu kılmak ve hitabet kabiliyetinden bahşetmek amacıyla düşünüp söyleyerek ulaşılması imkânsız büyük sevaplar kazandın” (Çetin, 2020b: 370).

Bo yiti ming yoçan turkı king alkıg çambudıvıp yirtinçü yir suvug yirin toprakın kaltı öngreki teg kılı teginip imerigme kamag tınlıglarıg inç mengilig kılğalı uyu tegingey men (AY 531/2-9, s.287) “Bu yedi bin yoçan uzunluğu kadar geniş Çambudvıp (denen) yeryüzünü, toprağını aynı önceki gibi yapmayı başarıp bütün canlıları huzura kavuşturabileceğim” (Çetin, 2020b: 376).

Atı kötrülmüş ayagka tegimlig tengrim mening tengrike yalangukka asıglıg alkunı barça inç mengilig kıltaçı özen daranım teginür (AY 534/8-11, s.288) “Adı yüce, saygıdeğer Tanrım. Ben size ve insanlığa faydalı büsbütün huzur verici bana has dharani söylemek isterim” (Çetin, 2020b: 376).

Bo nom erdinig nomladaçı nomçig tıngladaçı tözünler oqlın tözünler kızın küüyü küzetü tuta teginip busuşın sakınçın kiterip inç mengilig kılğay biz (AY 539/4-9, s.290) “Bu öğreti mücevherini öğreten vaizleri, dinleyen asiller oğlu ve asiller kızını koruyup kollayarak sıkıntılarını giderip (onları) huzurlu kılacağız” (Çetin, 2020b: 378).

Kim kamag bilgilerke sevgülük taplaguluk üç uguş yirtinçüdeki emgeklig talıydaki tınlıglarıg örü tartıp özgurup inç mengilig kılayın tip tidi “Ki bütün bilgelere sevilen, seçilen üç soy yeryüzündeki ızdırap denizindeki canlıları yukarı çekip kurtarıp mutlu edeyim diye dedi.” (AY 616/5-8, s.324)

iş ködüg kıl- “iş yapmak”

Anta kin balık uluş sayu keze yorıp tınlıglarınig iglerin ağırların otayın emleyin uzun üdün olarnı inç mengilig bolğuluk iş ködügüg kılayın “Ondan sonra şehir (şehir) ülke (ülke) dolaşıp canlıların hastalıklarını tedavi edip iyileştireyim. Uzun zaman onları(n) sağlıklı olması için iş(ler) yapayım.” (AY 587/8-12, s.312)

Anı için men bökünki künte bo et'özimin yunglap mungadıncığ ulug iş ködüg kılayın “Onun için ben bugün bu vücudumu kullanıp fevkalâde büyük iş(ler) yapayım.” (AY 613/18-20, s.323)

agır ayag kıl- “saygı göstermek, saygı duymak”

Tüü törlüg adruk adruk yıd yıpar hua çeçekler erdinilig toglar pralar kuşatırılar üze tapıg udug ağır ayag kılıp anta ötrü tengri tengrиси burkanka inçe tip ötünti “Çok çeşitli farklı farklı, tütsü(ler), hua çiçekler mücevherlerle süslü bayrak, gölgelikler ile hizmet edip saygı gösterip ondan sonra tanrı tanrısı Buda'ya şöyle arz etti.” (AY 201-202/19-2, s.146)

Bütmiş işlig bilgelerke yme yakın barıp kop törlüg tapıgın udugın egsüksüz kergeksiz tapınmak udunmak ağır ayag kılmak erür (AY 249/15-19, s.167). “İnançla işlerini yapmış olan bilgelere yine yaklaşıp her türlü saygıyla eksiiksiz, gereği kadar tapınmak, hürmet etmektir” (Tokyürek, 2018: 577).

Üç erdinig ögüg kangıg bahşılarıg uluglarıg et'özin ağır ayag kılmayuk tıltagınta engrey bedey aksak çolak közsüz teglük bolmuşların “Üç cevhere, anne babaya, halklara bedenine saygı göstermediğinden dolayı çarpık kısır, topal, kör, olmuşların...” (AY 300/7-11, s.187)

Yene kentü kentü tonların soçulup alokaçıntamanı bodısatavka ağır ayag kıltılar “Yine bizzat kendi giysilerini çıkarıp *Alokaçıntamanı* Buda'ya saygı gösterdiler.” (AY 393/13-15, s.230)

Birök manga tapıg udug ağır ayag kılmış bolsar ötrü üç üdki burkanlarka tapıg udug ağır ayag kılmış bolgaylar (AY 413-414/21-2, s.239-240) “Bana saygı gösterdiklerindeyse üç zamandaki Budalara da saygı göstermiş olacaklar” (Ayazlı, 2012: 169).

Birök üç üdki burkanlarka tapıg udug ağır ayag kılmış bolsarlar ötrü sakınu sözleyü yitinçsiz ulug buyan edgü kılınçığ kılmış kazganmış bolgaylar (AY 414/2-6, s.240) “Eğer üç zamandaki Budalara itaat edip, saygı göstermiş olsalar düşünmesi (ve) söylemesi imkânsız büyük sevap kazanmış olacaklar.” (AY 414/2-6, s.240).

Ne üçün ol yalanguklar kanın monçulayu yanglıg ağır ayag kılmakıg yarlıkayur erki tip tiser sizler anı inçe bilingler (AY 418/15-19, s.241) “Niçin o insan

hükümdarlar bu şekilde hürmet gösterme lütfunda bulunuyor acaba denirse, sizler bunu şöylece bilin: ...” (Ayazlı, 2012: 170).

...Yüz ming tümen koltı nayut sanınça burkanlarka barçaka **agır ayag kılmuş bolur** (AY 419/1-3, s.241) “Yüz bin tümen (1 milyar) koti, nayuta sayısınca bütün Budalara tamamına saygı göstermeli” (Ayazlı, 2012: 170).

Tört maharançalara kin keligme üdteki iligler kanlar bo nom erdinig nomladaçı nomçıka bo montag yanglıg **agır ayag kılmuş** kergek (AY 422/5-9, s.242) “Ey dört Mahārājalar, gelecek zamandaki hükümdarlar, bu öğreti mücevherini açıklayacak (dharma) öğretmenine bu şekilde saygı göstermeli” (Ayazlı, 2012: 171).

Neçede birök ol ilig kan biz üçün tütsüg urup bo nom erdinike nomladaçı nomçıka **agır ayag kılsun** “Her defasında o hükümdar bizim için tütsü yakıp bu öğreti cevherini vaaz edecek öğreticiye saygı göstereyin.” (AY 424/8-12, s.243)

Ötrü ol **agır ayag kılmuş** takı urmuş tütsügnüng tütünü bir kşan üd içinte üç ming ulug ming yirtinçüde yadılıp (AY 426/16-20, s.244) “Sonra saygı göstermek için yaktığı tütsünün dumanı bir anda üç bin büyük bin yeryüzüne yayılıp...” (Ayazlı, 2012: 172).

Men erser üç erdinike tapınguluk **agır ayag kılğuluk** ed tavar tileyür men (AY 441/15-17, s.251) “Ben üç mücevhere hizmet etmek ve saygı göstermek için mal-mülk istiyorum” (Ayazlı, 2012: 176).

Tengri kangım çambudıvıp yirtinçüde antag balıkdaki antag antag atlıg bir tözün kişi üç erdinike tapıg udug **agır ayag kılğuluk** süzük kirtgünç köngül öritmiş (AY 441-442/21-3, s.251) “Tanrı babam, jambudvıpa yeryüzündeki bu şekildeki bir soylu kişi üç mücevhere hizmet (edip) saygı göstermek için temiz bir gönül oluşturmuş” (Ayazlı, 2012: 176).

Tüü törlüg esringü aş içgüler üze şaşmadın üdinçe **agır ayag kılsun** (AY 444-445/23-2, s.252) “Türlü türlü çeşitli, yiyecekler içecekler ile şaşmadan vakitlice (uygun zamanda) saygı göstereyin” (Ayazlı, 2012: 176)

Atı kötrülmüş ayagka tegimlig tengrim apam birök men bo daranı sözledeçi kişining bo daranını sözlep tapıg udug **agır ayag kılmuşların** körü teginser men (AY 445-446/21-3, s.252) “Yüce Tanrım şimdi eğer ben, bu tılsımı söyleyecek kişinin bu tılsımı söyleyip hizmet (edip) saygı gösterdiğini görsem...” (Ayazlı, 2012: 177).

*Mandal içinte kirip et'özüm üze **agır ayag kılı** tilim üze burkanlar atın atayu ol daranı tutdacı kişining köngülinteki küsemiş küsüşin ayıtıp küsüşin kanturu tegingey men (AY 446/9-14, s.253) “Mandala (daire) içine girip bedenimle saygı göstererek dilimle Budalar adını söyleyip tılsımı tutacak kişinin gönlünden (geçen) istediği dileğini söyleyip isteğini gerçekleştireceğim” (Ayazlı, 2012: 177).*

*Anta basa yükünsün azrua hormuzta tengrilerke yirtinçü yir suv küzetçi tört maharanç tengrilerke takı yme bar erser çahşapudlıg edgülerke olarka yme kop köngülin **agır ayag kılsunlar** (AY 484/11-17, s.269) “Sonra secde etsin, Brahma ve İndra tanrılara, yeryüzünü koruyan dört maharaaç tanrılara ve ayrıca –var ise eğer-inançlı(lara) (ve) iyilere. Onlara da yine bütün kalp(ler)iyle derin saygı duysun” (Çetin, 2020a: 223).*

*Mening agızımda sav söz taşkaru üntükde savım iyin yörügi bütsün barça kalısız eşidteçi tınlıglar **agır ayag kılsunlar** kayu iş ködüg kılukda yoksuz kurug bolmasun (AY 506/17-22, s.277) “Ağzımdan söz dışarı çıktığında bu sözlerden doğan derin anlam bütünüyle eksiksiz tamamlansın. (Beni) işiten canlılar hangi işi yapıyorlarsa (işlerin) faydasız olmaması için (bana) büyük saygı göstereyin” (Çetin, 2020b: 369).*

*Kaçan birök ol tözünler oğlu bo montag tüşke utlıka tegserler ol bulmuş kazanmışlarının ülüşi üze aşnu üç erdinike tapıg udug **agır ayag kılsun** (AY 526/1-7, s.285) “Bu asiller oğlu ne zaman böyle bir sonuca ulaşsa o kazanmış oldukları için öncelikle üç mücevhere itaat etsin ve saygı göstereyin” (Çetin, 2020b: 374).*

*Sizler kamag tözünler takı yme tınglanglar eşidingler men sizlerke öngre ajuntakı bo nom erdinike **agır ayag kılmış** tıtagımın nomlayı bireyin “Sizler bütün asiller ve yine canlılar dinleyiniz ben sizlere önceki âlemde bu öğreti cevherine saygı göstermemin nedenini anlatıvereyim.” (AY 570/16-21, s.307)*

buyan edgü kıl- “sevap işlemek”

*Bo nom iligi sudurka usar sizler yarlıgça **buyan edgü kılğalı** bilge bilig çoğ yalın tükel bolgay (AY 454/11-14, s.256) “Sizler öğreti hükümdarı sūtra(nın) buyruklarına uyarsanız erdem kazanmak için bilge ve heybetle donanacaksınız” (Ayazlı, 2012: 178).*

asıg tusu kıl- “fayda sağlamak”

*Nom nomlaguka yaraşı tınlıg adırtinga yaraşı öngi öngi adruk adruk tüü törlüg körkle belgürtme et'öz belgürtüp tınlıglarka artuk **asıg tusu kılurlar** “Vaaz vermeye yaraşır (şekilde) canlı(lar) farkına yaraşır (şekilde) başka başka, farklı farklı, çeşitli güzellikle ortaya çıkan beden (şeklinde) belirip canlılara fayda sağlarlar.” (AY 40/8-12, s.84)*

*Biz yme atı kötrülmüş tengrim bo nom erdinig kingürü yadgu üçün ürüg uzatı bo nom bitigig okıdaçı tutdaçı yalanguklarig iyin tapçada küyü küzetü tutup olurmuş orunlarında **asıg tusu kılı** birgey biz tip ötüntiler “Biz yine adı yüceltilmiş Tanrım bu öğreti cevherini genişçe yaymak için daima bu öğreti kitabını okuyan, (gereklerini) yerine getiren, insanları gönüllü olarak koruyup, oturdukları yerlerde fayda sağlayacağız diye arz ettiler.” (AY 91/3-10, s.103)*

*Kingürü nomlap köni nomug ulug **asıg tusu kılayın** tınlıglarka “Doğru öğretiyi geniş bir surette vaaz verip canlılara büyük fayda sağlayayım.” (AY 115/1-3, s.112)*

*İnce kaltı tört dıvıp erdinin itiglig taglar kanı sumır tag alkuka neteg **asıg tusu kılur** erser... (AY 206/7-9, s.148) “Eğer dört dıvıpa cevheri ile süslü dağlar hanı Sumeru Dağı her şeye nasıl fayda sağlarsa...” (Tokyürek, 2018: 563).*

*Üç törlüg dgü nomlarta tutulmak atlıg nom tözlüg çahşapudıg üküş törlüg **asıg tusu kılmak** atlıg adınaguka edgülig tözlüg çahşapudıg bo üç törlüg çahşapudlarig ürüg uzatı bek katıg yazınçsızın arıg küzetürler tutarlar (AY 207/6-12, s.148) “Üç türlü iyi kanunlarda tutulmak adlı kanun kaynaklı siksapāda, pek çok fayda sağlamak adlı başkasına iyilik kaynaklı siksapāda ile bu üç türlü siksapāda ile daima günahsız (olarak) temiz(ce) yardım ederler, gözetirler” (Tokyürek, 2018: 563).*

*Azu yme alku edgü nomlar erser bir öz et'özke **asıg tusu kılmak** tözlüg edgü nomlar (AY 224/12-14, s.156) “Ve yine bu iyi öğretiler ise bir(incisi) kendi vücuduna fayda sağlamak esaslı öğretiler...” (Tokyürek, 2018: 569).*

*İkinti adınaguka **asıg tusu kılmak** tözlüg edgü nomlar erür (AY 224/14-16, s.156) “İkincisi başkasına fayda sağlamak esaslı iyi öğretilerdir” (Tokyürek, 2018: 569).*

*Öz et'özke **asıg tusu kılmak** tözlüg edgü nomlar erser on paramıtlar yiti kırk törlüg tuyunmak bölüklüg nomlar erür (AY 224/16-19, s.156) “Kendi vücuduna fayda*

sağlamak esaslı iyi öğretiler ise on pāramitā ve otuz yedi türlü aydınlanma bölümlü öğretilerdir” (Tokyürek, 2018: 569).

Adınaguka asıg tusu kılmak tözlüg edgü nomlar erser tört törlüg içkermekler tört törlüg ülgüsüz edgü köngüller erür (AY 224/19-21, s.157) “Başkasına fayda sağlamak esaslı iyi öğretiler ise dört türlü kapsamak (ve) dört türlü sınırsız gönüldür” (Tokyürek, 2018: 569).

Onunç tap iyin asıg tusu kıltaçı kılınç üze erksinmekke tayak boltaçı atlıg ertükteg tözüg (AY 245/22-24, s.165) “Onuncusu iradeden dolayı fayda sağlayacak eylem için güce dayanak olacak, muhteşem güç adlı öylesine esası...” (Tokyürek, 2018: 576).

Sansarıg ırmemek erser kaltı tört togum biş ajun tınlıg oğlanına asıg tusu kılgu üçün sansartın tezmemek erür (AY 306/5-8, s.190) “Samsāradan usanmamak, dört doğum, beş hayat biçimli canlı çocuklarına fayda sağlamak için samsāradan kaçmamaktır” (Tokyürek, 2018: 595).

İnçip bodısataavlar bo montag yangın tınlıglarka asıg tusu kılğalı ulug yarlıkançuçı köngül turgururlar (AY 306/11-14, s.191) “Şöyle (ki) Bodhisattvalar böyle bu şekil canlılara fayda sağlamak için büyük merhametli gönül beslerler” (Tokyürek, 2018: 595).

Ol ulug yarlıkançuçı köngülleri küçinte tört togum biş ajun tınlıg oğlanın bir yanglıg ogşayu amrayu sansarta ok yorıp asıg tusu kılurlar (AY 306/14-18, s.191) “O büyük merhametli gönülleri sayesinde dört doğum, beş hayat biçimi canlı çocuklarını bir gibi sevip samsārada yürüyüp fayda sağlarlar” (Tokyürek, 2018: 595)

Çaturtabumı atlıg törtünç orunta ulug asıg tusu kılmak atlıg daranı nomug bulurlar “Çaturtabumı adlı dördüncü yerde büyük fayda sağlamak adlı büyü öğretisini bulurlar.” (AY 324/14-16, s.198)

Montağın ötrü sansarka yme ilinmez nırvanka yme bodulmaz tınlıglarka ulug yme asıg tusu kılğalı uyurlar (373/13-16, s.220) “Bundan dolayı, samsāraya da bağlanmaz nırvānaya da yapışmaz(lar), canlılara çokça da faydalı olabilirler” (Uçar, 2009: 278-279).

İnçip bodısataavlar mahasataavlar kuvragınga ulug asıg tusu kılğalı tengrili yalanguklı ulug tirin kuvragka teringde tering çın kirtü yig başdınkı yörügü biltürmeli

yok kurug tözin ikileyü okitu ötrü şlök takşutın inçe tip yarlıkadı “Şöyle (ki) Budalar (ve) Mahasatavlar topluluğuna büyük fayda sağlamak için tanrılı insanlı yüce topluluğa en derin doğru, en üstün açıklamayı bildirmek için boşluk esasını ikinci kez okuyup daha sonra şiir ile şöyle buyurdu.” (AY 363/1-7, s.216).

İnçip yene atı kötrülmişe biz kamag tört maharançlar ürüg uzatı köni nomça yoridaçı köni nomug sözledeçi nom üze yirtinçüke asıg tusu kıltaçı teginür biz (AY 400/12-17, s.233) “O zaman, yine ey adı yüce! Biz hepimiz dört *Mahārāja* tanrıları devamlı doğru *dharma* gereği değişecek, doğru *dharmayı* söyleyecek, *dharma* ile yeryüzüne faydalı olacağız” (Uçar, 2009: 291).

Kim ol tengriler luular yekler gandarvılar garudılar asurılar kumbandılar kınarılar mohoragılar ulatı yalanguk yirtinçüsinteki iligler kanlar bolar barça köni törüçe köni nomça yirtinçüke asıg tusu kılsunlar erti (AY 400/17-23, s.233) “O tanrılar, *nāgalar*, şeytanlar, *gantharvalar*, *garudalar*, *asuralar*, *kumbhāndalar*, *kinnaralar*, *mahoragalar* ve insanlar dünyasındaki hükümdarlar bunların hepsi doğru kural (ve) doğru *dharma* gereği yeryüzüne fayda sağlasın” (Uçar, 2009: 291).

Bo altun önglög yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom iligi atlıg nom erdini kin keligme üdte ap yme amtı közüniür üdte monçulayu ulug asıg tusu kıltaçı monçulayu edgülerke tükel tegürteçi titir (AY 430-431/18-1, s.245-246) “Bu altın renkli, parlak, parıltılı her (şey)den üstün, öğreti hükümdarı adlı öğreti cevheri gelecek zamanda ve şimdiki (içinde yaşadığımız) zamanda bunun gibi yüce fayda sağlayacak ve bunun gibi iyilikler tamamıyla ulaşacaktır” (Ayazlı, 2012: 173).

Edgü edgü kut tengri katunıya özke adınaguka ikidin ulug asıg tusu kıltaçı bo nom erdinig kingürü yadılğuluk ertingü kergeklig ötüg ötüntüng tip yarlıkadı (AY 527/6-10, s.285) “İyi, iyi (seni kutlarım) ey kutlu tanrıça! İkinci kez, kendine ve başkasına, büyük fayda sağlayacak, bu öğreti mücevherinin genişçe yayılmasını sağlayacak çok gerekli arzda bulundun.” diye buyurdu” (Çetin, 2020b: 375).

Kim bo yirtinçüdeki iligler kanlar yme anı eşidmek anı bilmek üze tengrim sizing yarlıgıngızça yirtinçüke ulug asıg tusu kılsunlar (AY 547/9-13, s.294) “Öyle ki Tanrım bu yeryüzündeki hükümdarlar da onu işiterek onu bilerek sizin buyruğunuzla bu yeryüzüne büyük fayda sağlasınlar” (Çetin, 2020b: 380).

Asıg tusu kılğalı kamag tınlıglar oğlanlarına il uluş başlagu törüsin ötünser sizler ayıtı anı amtı men ayayın (AY 549-550/22-3, s.295) “Bütün canlılara fayda sağlamak için devlet yönetme öğretisini öğrenmek istiyorsanız onu şimdi ben size söyleyeyim” (Çetin, 2020b: 381).

Yme antag birer ulug yarlıkançuçı köngüllüg kutlug yalanguklar ürüg uzatı öz et'özlerin titip ıdalap tınlıglarka asıg tusu kılurlar tip tidi “Ayrıca böyle bir merhametli gönüle (sahip olan) kutlu insanlar her zaman kendi bedenlerin(den) vazgeçip canlılara fayda sağlarlar diye dedi.” (AY 611/16-20, s.322)

kşanti çamhuy kıl- “tövbe etmek, af dilemek, ibadet etmek”

Yene ağır ayıg kılınçlarıg ökünmek kşanti çamhuy kılmaqlıg şlok nomlar eşıdilür bolur “Yine fena günahları itiraf etmek (ve) tövbe etmek(le ilgili) şiir öğretileri işitilir.” (AY 93/14-16, s.104)

Kaltı neçök kin keligme üdteki alku ulug bodısatavlar burkan kutınga katıglantuklarınta tsuy irinçü ağır ayıg kılınçların kşanti çamhuy kılıp neteg arıtdılar alkınturtılar erser “Eğer ki gelecek zamandaki tüm yüce Buda’lar Buda saadetine (ulaşmaya) çalıştıklarında günahların(dan dolayı) af dileyip nasıl temizleyip yok ettilerse...” (AY 139/6-11, s.122)

Kaltı neçök amtı bo közünür üdteki ontın singar yirtinçülerte erigme alku ulug bodısatavlar burkan kutınga katıglanıp tsuy irinçü ağır ayıg kılınçların ökünüp kakınıp bilinip ukunup kşanti çamhuy kılıp neteg arıtdı alkınturtılar erser “Öyle ki şimdi bu görünen zamanda sağ taraftaki âlemlerde bulunan bütün yüce Buda’lar, Buda saadetine (ulaşmaya) çalışıp fena günahlarını itiraf edip pişmanlık bildirip af dileyip nasıl temizleyip yok ettilerse...” (AY 139-140/18-3, s.122-123)

Monçulayu sözleyü ökünü kakını bilinü ukunu kşanti çamhuy kılşarlar ötrü tsuy irinçü ağır ayıg kılınçlar arıyur alkinur “Böylece sözleyip itiraf edip, pişmanlık bildirip, af diledikten sonra fena günahları temizlenir yok olur.” (AY 140/10-12, s.123)

oyun bediz kıl- “müzik çalmak”

Men ötrü kentü özüm tirinim kuvragım birle tengridem oyun bediz kılı ol ol orunlarta barıp ol tözünler oğlın tözünler kızın küyü küzetü teginip (AY 480/2-6, s.267) “...Ben kendi cemmatim ile (ve) ilahî müzikler çalıp o yerlere giderek asiller oğlu (ve) asiller kızını gözetip koruyacağım” (Çetin, 2020a: 222).

tapıg udug kıl- “hürmet etmek, hizmet etmek, adak sunmak”

*Kavşıkıya birök kim kayu kişi bo üç ming ulug ming yirtinçüde tolu yiti erdini urup kirtüdin kelmişke ağır ayag **tapıg udug kılzar** “Ey Kavşıkı, eğer ki bazı insanlar bu üç bin ulu bin âlemlerde tamamen yedi mücevheri koyup gerçeklikten gelmiş (olana) saygı gösterse ibadet etse...” (AY 161/8-12, s.131)*

*Üç erdinilerke ağır ayag **tapıg udug kılmış** buyan edgü kılınç yilikdin süngüküdin berüki süzüük kirtgünç üze isig özin tite üç erdinig umug inag tutup üç inag almak buyan edgü kılınçka yitmez (AY 178/10-16, s.137) “Üç mücevhere saygı (gösterip) hizmet etmiş (olmak) iyi davranışı (ve) iliğinden kemiğine kadar temiz inanç ile sıcak (tatlı) canını terk edip, üç sığınak saymak (da) iyi davranışa yetmez” (Ölmez, 1991: 63).*

*Tüü törlüg adruk adruk yid yıpar hua çeçekler erdinilig toglar pralar kuşatırılar üze **tapıg udug** ağır ayag **kılup** anta ötrü tengri tengrisi burkanka inçe tip ötünti “Çok çeşitli farklı farklı, tütsü(ler), hua çiçekler mücevherlerle süslü bayrak, gölgelikler ile hizmet edip saygı gösterip ondan sonra tanrı tanrısı Buda’ya şöyle arz etti.” (201/21-22)*

***Tapıg udug kılur** men tütsügin çeçekin barçaka “(Onların) tamamına tütsü (ve) çiçekle hizmet ederim.” (AY 350/15-17, s.210)*

*Üdinçe aşın suvsuşın süzüük köngülin **tapıg udug kılun** (AY 441/1-2, s.251) “Zamana uygun yiyecek, içeceklerle temiz gönülle hizmet etsin” (Ayazlı, 2012: 175-176).*

*Ol edig tavarıg ol kün üze ök yunglap üç erdinike ağır ayag **tapıg udug kılun** (AY 443/2-4, s.251) “O malı-mülkü o gün kullanıp üç mücevhere saygı göstere sin hizmet etsin” (Ayazlı, 2012: 176).*

*Ötrü mandarık mahamandarık atlıg tengridem hua çeçeklerig tengri tengrisi burkan üze ağır ayag **tapıg udug kılup** yene inçe tip ötüntiler (AY 456/6-11, s.256) “Sonra Mandarık Mahamandarık adlı ilahî çiçekleri (olan) Tanrılar Tanrısı Buda(ya) saygı (gösterip) hizmet edip yine şöyle söylediler” (Ayazlı, 2012: 179).*

*Tengriler luular üdinte öz et’öznüng barınça **tapıg udug kılunlar** (AY 484/20-22, s.269) “Tanrılar (ve) ejderhalar zamanında, kendi bedeninin (tüm) varlığıyla hizmet edip tapınsın” (Çetin, 2020a: 223-224).*

*Yene kün küninge edgü yid yıpar köyürüp hua çeçek saçıp mini üçün ol ratnapuşpi atlıg tengri tengrisi burkanka **tapıg udug kılsarlar**...* (AY 516/4-9, s.281) “Her gün güzel (kokulu) tütsüler yakıp (türlü) çiçek saçıp benim için o *Ratnapuşpi* adlı *Tanrılar Tanrısı Budha*’ya saygıyla ibadet etse...” (Çetin, 2020b: 371).

*Yene küntemek üç kata mening atımın atayu öngi öngi yid yıpar hua çeçek tatıglıg edgü aş içgü üze yme manga yme **tapıg udug kılsarlar** üzüksüz bo nom erdinig eşidserler bo montag buyan tüşin bulgaylar* (AY 516/9-17, s.281) “Yine her gün üç kez benim adımla söyleyerek farklı farklı kokular, çiçekler (ve) lezzetli yiyeceklerle bana da ibadet etse (ve) bu öğreti mücevherini kesintisiz dinlese böylesi (bir) sevap karşılığını alacaklardır” (Çetin, 2020b: 371).

*Yene adın yidin yıparın hua çeçek aş içgü üze mening körkümke **tapıg udug kılsunlar*** (AY 520/8-11, s.282) “Yine başka başka güzel kokular, çiçekler ve yiyecek içeceklerle benim resmimle ibadet etsin” (Çetin, 2020b: 372).

*Aşnuça yiti kün yiti tün sekiz tözün baçağ çahşapudın alıp arıg baçağ tangda erte tal çibıkın tançulap tişin arıtıp agızın yunsun antada basa yidin yıparın huan yavışgun burkanlarka **tapıg udug kılsun*** (AY 524/10-15, s.284) “Öncelikle yedi gün yedi gece sekiz asil oruç arınmasını öğrenip orucunu sağlamca tutup tan vaktinden sonra çubuk çiğneyip dişini temizleyerek ağzını yıkasın. Sonra güzel kokularla türlü çiçeklerle *Budhalara* ibadet etsin” (Çetin, 2020b: 374).

*Bir arıg evde azu aranyadan sengremde ud mayakın suvap mandal kılıp çından tütsüg köyürüp **tapıg udug kılsun*** (AY 524-525/23-24, s.284) “Temiz bir evde veya orman içindeki manastırda (zemini) sığır gübresiyle sıvayarak bir alan oluştursun (ve) tütsü yakarak adaklar sunsun” (Çetin, 2020: 374).

*...Ap yme kin keligme üdlerte kayu kayu kentlerde suzaklarda iligler begler ordusında karşısında aranyadan orunlarda taglarda arıglarda bar erser men ötrü ol orunlarka barıp ağır ayag **tapıg udug kılıp** küyü küzetü tegingey men* “...Ve de gelecek zamanlarda nice nice kentlerde, köylerde, hükümdarlar sarayında, ormanlık alanlarda, dağlarda, dere kenarlarında var ise ben o yerlere gidip (öğreti cevherine) saygı (gösterip) hürmet edip, koruyacağım.” (AY 528/2-10, s.286)

*Birök bo nom erdinike **tapıg udug kılmak** küsüşin evin barkın itip yaratıp ’eng mintın bir kuşatrı bir pra erser assarlar ol tınlıglar altı kat amranmak uguş tengri*

yirinte yiti erdinin itiglig ordu karşı içinte tapınça togarlar (AY 533-534/17-1, s.288) “Eğer bu öğreti mücevherine adaklar sunmak arzusuyla evini yapıp hatta bir güneşlik, bir çardak assa(lar) o canlılar göğün altı kat arzu yerinde yedi mücevherle süslenmiş saray içinde arzularına göre doğarlar” (Çetin, 2020b: 376).

*Tengri burkan üskinte azu şarırılıg astuplarta tütsüg köyürüp hua çeçek saçıp aşın içgün **tapıg udug kılsunlar*** (AY 535/7-11, s.289) “Tanrı Budha huzurunda veya ölmüş bir azizin eşyasının bulunduğu kulelerde tütsü yakıp, türlü çiçekler sunup yiyecek içeceklerle adaklar sunsunlar” (Çetin, 2020b: 377).

*’Eng mintın bo nom erdini içinteki bir şlök bir padak nomug bir burkanning bir bodisatavning atın bo nom erdinining başdınkı atın yme boşgunup tutup öser sakınsar atasar yükünser ağır ayag **tapıg udug kılsarlar** olarnı barça küyü küzetü tuta tegingey men* (AY 539/9-17, s.290) “Hatta bu öğreti mücevheri içindeki bir şiiri, bir paragrafı, bir Budha’nın bir Bodisatav’ın adını, bu öğreti mücevherinin adını öğrenip ezberlerse, düşünüp adını anarsa, hürmet edip hizmet ederse onları tümüyle koruyup kollayacağım” (Çetin, 2020b: 378).

*Ülgüsü burkanlarka tuş bolup **tapıg udug kılmuşımning** anıng sanın sakışın tenglegeli kim ugay* “Sayısız Budalara rastlayıp (onlara) hürmet ettiğimin sayısını kim hesaplayabilir?” (AY 580/4-8, s.309)

*Kamag begler birle yumgı bodisatavning kalmış süngüklüg şarırın ididiler yıgdılar ulug törlüg törün tokun ağır ayag **tapıg udug kılular*** “Bütün beyler ile toplanıp hep birlikte Budanın kalan kutsal kemiklerini yıgdılar. Büyük bir tören ile saygı (gösterip) hürmet ettiler” (AY 627/15-19, s.328-329)

*Kaçan **tapıg udug kılğuluk** törüsin ertdürtükde ötrü astup içinte beklediler* “Hürmet etme törenini bitirdikten sonra (kemikleri) stupa içine sakladılar.” (AY 627/19-21, s.329)

tidıg ada kıl- “engel olmak, önlemek”

*Üç törlüg kutlarka köngül örİtdürgeli ötlemiş buyan edgü kılınç üç üdki kamag tınlıglarning edgüleringe **tidıg ada kılmamak** buyan edgü kılınçka yitmez* (AY 179/1-6, s.137) “Üç tür saadetlere gönül beslemek için öğüt(ö)le(n)miş iyi davranış, üç dönemki bütün canlıların iyiliklerine engel olmamak iyi davranışa yetmez” (Ölmez, 1991: 63).

Üç üdki kamag tınlıglarınđ edgüleringe **tıdıg ada kılmamış** buyan edgü kılınç üç törlüg kutlarıg bulguka tıdıg ada kılmamak buyan edgü kılınçka yitmez (AY 179/6-11, s.137) “Üç dönemki bütün canlıların iyiliklerine engel olmamış (olmak) iyi davranış, üç tür saadetleri bulmaya engel olmamak iyi davranışa yetmez” (Ölmez, 1991: 63-64).

Üç üdki kamag tınlıglarınđ edgüleringe tıdıg ada kılmamış buyan edgü kılınç üç törlüg kutlarıg bulguka **tıdıg ada kılmamak** buyan edgü kılınçka yitmez (AY 179/6-11, s.137) “Üç dönemki bütün canlıların iyiliklerine engel olmamış (olmak) iyi davranış, üç tür saadetleri bulmaya engel olmamak iyi davranışa yetmez” (Ölmez, 1991: 63-64).

Üç törlüg kutlarıg bulguka **tıdıg ada kılmamış** buyan edgü kılınç kamag tınlıg oğlanın dört törlüg yavlak yollarıntın terk tavrak üntürgüke ötlemek buyan edgü kılınçka yitmez (AY 179/11-15, s.137) “Üç türlü saadetleri bulmaya engel olmamış (olmak) iyi davranış, bütün canlıları dört türlü kötülük yollarından çarçabuk çıkarmayı öğütlemek iyi davranışa yetmez” (Ölmez, 1991: 64).

Bulmayukug bulgalı azlantaçı biligsiz bilig yig adruk dyanlarıg bilmek ukmakka **tıdıg ada kıltaçı** biligsiz bilig bolar ikegü üçünç orunka tegürgeli idmazlar (AY 319-320/20-2, s.196) “Bulmadığını bulmak için arzulanan bilgisizlik (ve) üstün ayrı dhyānaları bilip anlamayarngrl tehlike olacak bilgisizlik (de yani) bu ikisi üçüncü yere ulaştırmaz” (Tokyürek, 2018: 599).

Ötrü ürküp belinglep **tıdıg ada kılup** küsemış küsüşümin kanturmagay tip bugünüp ötrü iki içileringe azkaya öngre yoriyu tursunlar men una basa yitdim tip ötüñüp “Daha sonra korkup mâni olup isteğimi yerine getirmeyecekler diye düşünüp sonra iki ağabeyine yavaş yavaş ileriye doğru yürüyün ben de hemen (size) yetişeceğim diye söyledi.” (AY 615/11-15, s.324)

yıgıt sıgıt kıl- “ağlayıp sızlamak”

Anı körüp evinteki kişiler ulug yıgıt sıgıt kılup ölügüg semeklegeli... “Onu görünce evindeki kişiler yüksek sesle ağlayıp sızlayarak ölüye cenaze töreni hazırlamak için...” (AY 4-5/22-2, s.62)

14) kılın-: Yapılmak, edilmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği

<i>Kılın-</i>	10	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Keyirkençig kılın-	İsim+fiil	4	2
Kşantı kılın-	İsim+fiil	54	1
Kşantı çamhuy kılın-	İsim+fiil	6	1

Tablo 4.79. Kılın- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

keyirkençig kılın- “feryat etmek”

Ol iki tigitle monçulayu yangın keyirkençig kılını ulıy sığtay talıp yüküp ançada kin timin andıran öngi yorıp bartılar “O iki prens bu şekilde feryat ederek, ağlayarak yorulup bir süre sonra hemen oradan ayrıldılar.” (AY 620/9-12, s.326)

Ötrü kamagun birkerü üze turup yıglaşdılar yivigin tizigin kemişip keyirkençig kılını ididiler yıgdılar bodisatavning süngükin (AY 642/2-6, s.334) “Sonra hepsi beraber ayakta durup ağlaştılar. Üzerlerindeki mücevheratı atıp feryat ederek tertip ettiler topladılar Bodisatva’nın kemiğini” (Çağatay, 1945: 133).

kşantı kılın- “af dilenmek”

...Yüz üjiklig daranını sözlep kşantı kılınıp at manggal şlök sözleyü... “Yüz satırlık büyüyü okuyup, tövbe edip şöhet ve şans şiirini okuyup...” (AY 26/20-22, s.71)

kşantı çamhuy kılın- “af dilemek, tövbe etmek”

Kaltı neçök öngre ertmiş üdteki alku ulug bodisatavların burkan kutinga katıglanur erken ökünüp bilinip kşantı çamhuy kılınıp tsuy irinçü ağır ayıg kılınçları neteg arıtı alkıntı dışıt kşantı bultılar erser (AY 138/16-22, s.122) “Öyle ki, vaktiyle, geçmiş zamandaki bütün ulu Bodhisattvaların Buda kutsallığına (ulaşmak için) çabalarken pişman olup, nedamet getirip, af-bağışlanma dilediklerinde, kötü, hatalı davranışları nasıl silinip temizlendi, affedilip bağışlandılar ise...” (Ölmez, 1991: 32).

15) *kültür- : Yaptırmak, ettirmek*

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Kültür-</i>	14	%0.02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Kılınç kılur-	İsim+fiil	307	1
Kşantı kılur-	İsim+fiil	54	1
Törüg kılur-	İsim+fiil	124	2
Asıg tusu kılur-	İsim+fiil	97	1
Ayıg kılınç kılur-	Sıfat+isim+fiil	107	2
Edgü kılınç kılur-	Sıfat+isim+fiil	145	2

Tablo 4.80. Kılur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin metin içi gösterimi

kılınç kılur- “davranışta bulundurmak”

Birök yene ol ol kılınçlarıg kılurmadın ol tınlıglarning bo bo nızvanıları bogup amrılıp buyan edgü alguluk erserler (AY 229/19-22, s.159) “(Ve) yine o hareketleri yaptırmadan o canlıların bu ihtirasları boğup sakinleştirip sevap alacaklarsa...” (Tokyürek, 2018: 571).

kşantı kılur- “tövbe ettirmek”

Kayu tınlıglar birök üç yavlak yollarta togguluk ayıg kılınçlarıg kılı tüketmiş erserler inçip olarnı ol kılınçlarıntın öküntürü kşantı kıluru (AY 296/17-21, s.185-186) “Eğer canlılar üç kötü hayat şekillerinde doğacak kötü eylemleri yapmayı tamamlamışlarsa onları o kötü eylemlerinden pişman ettirip tövbe ettirmek (gerekir)” (Tokyürek, 2018: 591).

törüg kılur- “yasayı uygulatmak”

Ordu kapıgınta taşdın ünüp ertingü ağır ulug sakınçın atlıg manggallıg törülerig kıluru ol nomçıka utru barmış kergek (AY 418/11-15, s.241) “...Saray kapısından dışarı çıkıp son derece büyük bir farkındalıkla Mangallıg (kutlu) yasaları (öğretileri) gerçekleştirip o (dharma) öğretmeni ile karşılaşmalı” (Ayazlı, 2012: 170).

Ayıg törüg kiterip edgü törüg kılururlar (AY 552/2-3, s.296) “Kötü yasaları giderip iyi yasaları uygulatırlar” (Çetin, 2020b: 382).

asıg tusu kılur- “fayda sağlamak”

...Bo nom erdinining tering yörügün yinçge tözin kingürü nomlatıp kamagka yada asıg tusu kılurmuş kergek (AY 402/16-19, s.234) “...Bu dharma hazinesinin

derin yorumunu, ince aslını genişçe vaaz edip her yerde yayarak fayda sağlamak gerek” (Uçar, 2009: 292).

ayığ kılınç kultur- “günah işletmek, kötü davranışta bulundurmak”

Bo ayığ kılınçlarığ kentü özüm kılın eraser adınaguka ayıp kulturtum eraser (AY 134-135/ “Bu günahları bizat kendim işlediysem başkalarına söyleyip (onlara) da işlettim ise...

Ayığ kılınçlarığ kentü özleri kılmaşlar yene adınaguka yme ayıp kulturmazlar “(O) günahları kendileri işlemezler yine başkalarına da söyleyip yaptırmazlar.” (AY 221/15-17, s.155)

edgü kılınç kultur- “sevap işletmek, hayırlı davranışlarda bulundurmak”

Bo iki törlüg yollarka barguluk edgü kılınçlarığ kentü özleri yme kılurlar yene adın adınaguka yme kultururlar (AY 221/22-25, s.155) “Bu iki türlü yola varacak iyi eylemleri kendileri de yaparlar, başkasına da yaptırırlar” (Tokyürek, 2018: 568). (Not: Aralık dışında)

Boşgurgalı bodunka buyan edgü kılınç kulturgalı anı üze bolurlar toggalı tengri yirinte (AY 551/12-15, s.296) “İyi işler yapmayı öğretmek için, bu nedenle insanlar, tanrı yerinde doğarlar” (Çetin, 2020b: 381).

16) kın-: Mağlup etmek, yok etmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Kın-	5	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Nızvanılarığ kın-	İsim+fiil	77	2

Tablo 4.81. Kın- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

nızvanılarığ kın- “ihtirasları, nefsi yenmek”

Kaltı bo iki törlüg yol üze tarıkguluk bo monça nızvanılarığ tarkargalı kınmak erür (AY 255/8-10, s.169) “Bu iki türlü yol ile yok edilecek bunca ihtirasları yenmektir” (Tokyürek, 2018: 579).

İnçip bodisatavlar bo montag yangın bo yollar üze bo bo nızvanıların tarkargalı kınmakları üze ötrü tütrüm tering bilge biligler içinte bışrunurlar öğretinürler (AY 255/10-15, s.169) “Şöyle (ki) Bodhisattvalar böyle bu şekil yollar ile bu ihtirasları yok etmeyi istemeleri üzerine zeki, derin bilgiler içinde öğrenirler” (Tokyürek, 2018: 579).

17) kir-: Girmek, sokulmak, batmak (güneş)

Fil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Kir-	89	%0,12

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Dyanta kir-	İsim+fiil	92	6
Nırvanka kir-	İsim+fiil	77	18
Asığ tusu kir-	İsim+fiil	97	1
İg agrığ kir-	İsim+fiil	20	1
Ög karınınta kir-	İsim+isim+fiil	2	2

Tablo 4.82. Kir- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

dyanta kir- “meditasyona girmek, başlamak”

Takı yme bodisatavlar mahasatavlar sakınçsız dyanka kirserler öngreki kut kolunmaklıg küçleringe tayanıp ötrü ol dyantın turup adruk adruk iş ködüglerin bütürür erser... “Ve yine Budalar Mahasatvalar düşünmeden düşüncesiz (olarak) meditasyona girseler evvelki saadet dilemeli güçlerine dayandıktan sonra o meditasyondan kalkıp farklı farklı işlerini bitirirlerse...” (AY 52/4-9, s.89)

Üçünç ulug edgü ögli köngülte ulug yarlıkançuçı köngülte ulug dyanta kirmek ünnekde erksinmekleringe tayanıp (AY 258/9-13, s.170) “Üçüncüsü büyük iyi düşünen gönülde, büyük merhametli gönülde büyük dhayānada girme (ve) çıkma egemenliğine (özgürlüğüne) dayanmak” (Tokyürek, 2018: 580).

Üçünç ulug yarlıkançuçı köngülte ulug edgü ögli köngülte ulug yarlıkançuçı köngülte ulug dyanta kirmek ünnek üze erksinmekleringe tayanıp al altag paramıtıg netegin bütürürler (AY 263/17-20, s.172-173) “Üçüncüsü büyük merhametli gönülde, büyük iyi düşünen gönülde, büyük dhayānada girme (ve) çıkma egemenliğine (özgürlüğüne) dayanarak yöntem pāramitāsını nasıl elde ederler?” (Tokyürek, 2018: 581).

*Ulug edgü ögli köngülte ulug yarlıkançuçı köngülte ulug **dyanta kirmek** ünnek üze erksinmek yme kayu erür tip tiser...* (AY 263/20-23, s.173) “Büyük iyi düşünen gönle, büyük merhametli gönle (ve) büyük *dhayānaya* girmek (ve) çıkmak üzerine egemen olmak (özgür olmak) yine hangileridir? diye sorsa...” (Tokyürek, 2018: 581).

*İnçip bodisatavlar bo montag yangın ulug edgü ögli köngülte ulug yarlıkançuçı köngülte ulug **dyanta kirmek** ünnek üze erksinmekleri üze ötrü tınlıglarka ulug asıg tusu kılıp al altag paramıtıg uz bütürürler* (AY 268/ 10-17, s.174) “Şöyle (ki) Bodhisattvalar böyle bu şekil büyük iyi düşünen gönülde, büyük merhametli gönülde (ve) büyük *dhayānada* girme (ve) çıkma üzerine egemenlikleri ile canlılara büyük fayda sağlayıp yöntem *pāramitāsını* maharetle elde ederler” (Tokyürek, 2018: 582).

*Bo erür ulug edgü ögli köngülte ulug yarlıkançuçı köngülte ulug **dyanta kirmek** ünnek üze erksinmeklerine tayanıp al altag paramıtıg bütürmek* (AY 268/17-21, s.174-175) “Büyük iyi düşünen gönülde, büyük merhametli gönülde (ve) büyük *dhayānada* girme (ve) çıkma egemenliğine dayanıp yöntem *pāramitāsını* elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 582-583).

nirvanka kir- “nirvanaya ulaşmak, aydınlanmak”

*Biş asankı nayut sanınça tınlıglar oğlanın ozgurıp kutgarıp **nirvanka kirü** yarlıkamışda kin nomlug yarlığı öngdün tavgaç ilinte kingürü yadıltukda...* “Beş çağ sayısınca (sayısız) insanoğlunu kurtarıp nirvanaya girip hükmettikten sonra kanuna uygun buyruğu önden Çin ülkesinde genişçe yayıldığında...” (AY 3/8-12, s.61)

*Birök alku burkanlar kirtüdin kelmişler monçulayu **nirvanka kirü** yarlıkamazlar erser...* “Eğer ki bütün Budalar hakikatten gelmiş (olanlar) böylece nirvanaya girip buyurmazlar ise...” (AY 34k/7-9, s.79)

*İnçe kaltı бүгү biliglig burkanlar **nirvanka kirü** yarlıkamışlarında kin kut kolunmaklıg erksinmekleri küçinte adruk adruk adınlarka asıg tusulug ulug iş ködüglerig tükel bütürü...* “Şöyle (ki) erdemli Buda’lar nirvanaya ulaşip hükmettikten sonra saadet dilemelerinin çoğalmasi sayesinde başkalarına faydalı büyük işleri tamamen bitirip...” (AY 51/14-20, s.88)

*İnçe kaltı burkanlar **nirvanka kirip** kut kolunmaklıg erksinmekleri üze tınlıglar küsüşinçe öngi öngi adruk adruk kuo keligler üze yaruklug körkdeşlerin orun orun sayu kodu yarlıkap ol körkdeşleri üze tınlıglarka ulug asıg tusu kılı yarlıkayurlar erser*

“Şöyle (ki) Budalar nirvanaya ulaşip saadet dilemeklerinin artması sayesinde üzerine canlılar(ın) isteğince ayrı ayrı başka başka şekil değiştirerek gelmeleri ile parlak güzelliğiyle yer yer gezip aşağıdakilere buyurup o güzellikleri ile canlılara büyük fayda sağlayıp buyuruyorsa...” (AY 64/2-10, s.93)

*Ol pratyakabud arhantlar **nurvanka kirmişinte** kin yene olarka yiti erdiniler üze inçe kaltı altun kümüş yinçü vaydurı çeç kaş kızıl yinçü erdiniler üze itiglig idiz astuplar turgurup adruk adruk yinçge tooglar pralar kuşatrılar üze asıp salınturup...*
“O Pratyekabudha Arhantlar nirvanaya ulaştıktan sonra yine onlara yedi mücevherler ile şöyle ki altın, gümüş, inci, değerli taş, kırmızı inci (gibi) mücevherler ile süslenmiş yüksek (bir) stupa (üzerinde) durup farklı farklı ince bayraklar asıp, sallandırıp...” (AY 81/2-9, s.99)

*...Taki nom tilgenin evire yarlıkamazkan **nurvanka kirkeli** ugrayu yarlıkamış*
(AY 159/9-11, s.130) “...Hatta öğreti tekerleğini buyurup çevirmezken Nirvana’ya girmek için özellikle buyurmuş” (Ölmez, 1991: 48).

*Neng inçip **nurvanka kirü** yarlıkamadın yirtinçüde ür keç uzun üdün mengün turu yarlıkap...* (AY 160/4-6, s.130) “Böylelikle hiç Nirvana’ya girmeye lütfetmeden dünyada uzun süre, ebediyen kalıp, buyurup...” (Ölmez, 1991: 48).

*Kaltı men öngre kamag tınlıg oğlanın inç mengilig kılğalır üçün öngreki burkanlarıg **nurvanka kirü** yarlıkamasun ür kiç uzun üdün yirtinçüde turu yarlıkasunlar* (AY 164/1-6, s.132) “Şöyle ki, ben önceki bütün canlı(lar)ı rahata, huzura kavuşturmak için, önceki Budalar lütfedip Nirvana’ya girmesin(ler) lütfedip uzun süre dünyada kalsınlar” (Ölmez, 1991: 51).

*Neçede birök men **nurvanka kirü** yarlıkasar men yme inçip edgü tityük nomlug şasınım öçülmedin alkınmadın şuradı üdke teginçe kedki yirtinçüde serilip turur* (AY 164/12-17, s.132) “O zaman ben Nirvana’ya girsem bile, böylesi iyi denilen öğretili öğretim ortadan kalkıp yok olmadan, işitilmiş zamana kadar, sonraki dünyada yerleşip kalır” (Ölmez, 1991:51-52).

*Burkanlarıg nom nomlatgalı nomlug tilgen evirtgeli **nurvanka kirmedin** yirtinçüde turgurgalı ötügçi bolup...* (AY 167/9-12, s.133) “Budaları, öğreti öğretmek için, öğreti tekerleğini çevirmek için, Nirvana’ya girmeden dünyada kalmaları için iknaya çalışıp...” (Ölmez, 1991: 54).

*Kaçan yine ol pratyakabudlar **nirvanka kirtüklerinte** şarırılığ süngüklerin yiti erdini üze ikirer yigirmi yoçan idiz körkle körü kanınçsız astuplar itip...* (AY 176/9-12, s.133) “Ne zaman ki yine o Pratyekabuddhalar Nirvana’ya girdiklerinde geride kalan kemiklerini yedi mücevher ile (süslü), on ikişer Yojana yüksekliğinde, güzel bakmaya doyulmayan Stupâlar yükseltip...” (Ölmez, 1991: 61-62).

*Yene sansız sakışsız üdler kolular ertginçe **nirvanka kirmedin** yirtinçüde mengün turguka tütrüm tering nom tözin aç a yada okıtguka ötügçi bolsar...* (AY 181/17-22, s.138) “Yine sayısız zamanlar geçene değin, Nirvana’ya girmeden, dünyada sonsuza değin durmaya, keskin, derin öğreti esasını açıklayarak anlaşılmasını sağlamaya ricacı olsa...” (Ölmez, 1991: 65).

*...Yirtinçüde oluru ornanu yarlıkap takı **nirvanka kirü** yarlıkamadın tınlıglarka asıg tusu kılı nom nomlayı yarlıkı (AY 190/1-4, s.141) “...Dünyada oturup, yerleşip, buyurup, dahası Nirvana’ya girmeyi gerçekleştirmeden, canlılara fayda sağlayıp, öğretiyi açıklayıp buyurur” (Ölmez, 1991: 71).*

*Nirvanıg sevmemek erser kaltı öz et’öznüing inçin mengisin küsep **nirvanka kirmemek** erür* (AY 306/8-11, s.191) “Nirvanayı sevmeme ise kendi bedenlerinin rahatlığını huzurunu isteyip nirvanaya girmemektir” (Tokyürek, 2018: 595).

*Yene yme öngre ertmiş sakını yitiñsiz kalp üdte bar erti ratnaşıkı atlıg köni tüz tuyuglı ol kirtüdin kelmiş ulug bahşı **nirvanka kirü** yarlıkamışda kin ol ugurta yirtinçüde suçatı atlıg beg erti* “Ve yine önceden düşünmesi olanaksız bir zamanda Ratnaşıkı adlı gerçekten aydınlanmış (olan birisi) var idi. O gerçeklikten gelmiş yüce üstad nirvanaya ulaştıktan sonra o zamanda yeryüzünde Suçatı adlı bey vardı.” (AY 571-572/17-2, s.306)

*Sizlerning ara kayısı men **nirvanka kirmişde** kin bo nom erdinig küyü küzetü tutup bo çambudıvıp uluşda kingürü yadıp nomlug şasınımın uzun üdün yirtinçüde turguru tegin-..... S’YW ugay sizler* “Sizlerin arasından hanginiz ben nirvanaya ulaştıktan sonra bu öğreti cevherini koruyup bu Çambudıvıp (adlı) ülkede genişçe yayıp öğreti disiplinimi uzun zaman yeryüzünde sürdürmeye muktedir olacaksınız?” (AY 662/16-22, s.343)

*Tengrim siz **nirvanka kirü** yarlıkamışda kin bo nom erdinig kingürü yadıp nomlug şasınıgızın yirtinçüde uzun turguru tegingey biz* “Tanrım siz nirvanaya ulaşp

hükmettikten sonra bu öğreti cevherini genişçe yayıp öğretinizi uzun (bir zaman) veryüzünde devam ettireceğiz.” (AY 663/17-21, s.343)

*Yene men **nirvanka kirmişde** kin bo üzeliksiz yig iduk burkan kutuning ugrayu tıltagı bo nom erdinig saçılgaı yokadgaı idmamakingızlartın ötgürü kaltı gang ögüzdeki kum sanınça kalp üdlerke tegi sözlep nomlap alkmaguluk ulug buyan edgü kılınçig kazgantıgızlar* “Yine ben nirvanaya ulaştıktan sonra bu mükemmel, kutlu Buda saadetini arzulanma sebebiyle bu öğreti cevherinin dağılıp yok olmasına izin vermediğinizden ötürü Ganj nehrindeki kum sayısınca zamanlara kadar vaaz verip, bitmeyecek kadar büyük sevap kazandınız.” (AY 671/11-19, s.347)

asıg tusug kir- “fayda vermek”

*Neng yme edliksiz bolup ne erser **asıgka tusuka kirmedi*** (AY 612/1-3, s.322)
“Dahi hiç lüzumsuz olup, hiçbir türlü fayda vermedi” (Çağatay, 1945: 81).

ig agrıg kir- “hastalanmak”

Kirser birök ig agrıg bo tatıg birteçi uguş uguşlarta bilmiş kergek otaçı emlegeli boları “Eğer hastalık (bedene) girse bu tad verecek (olan) unsurlardan -hangisinin hastalığı iyileştireceğini- hekimin tedavi etmek için bilmesi gerekir.” (AY 591/3-6, s.313)

ög karınınta kir- “ana rahmine düşmek”

*Antada kin atasızın **ög karınınta kirürler*** (AY 550/13-14, s.296) “Sonra tehlikesiz şekilde ana rahmine düşerler” (Çetin, 2020b: 381).

*Kaçan birök **kirserler** **ög karınınta** umayta anta yme tengriler anı teg ök küzetürler* (AY 550/14-17, s.296) “Ana rahmine düştüklerinde orada da tanrılar onları aynı şekilde korurlar.” (Çetin, 2020b: 381).

18) kit-: Gitmek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Kit-</i>	24	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Aşdın kit-	İsim+fiil	61	1
Irak kit-	Zarf+fiil	21	5

Tablo 4.83. Kit- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

aşdın kit- “yemek yememek, yemedən içmeden kesilmek”

Yene anta kin ol ok inçiu balıkda anko atlıg kıydakı künçing atlıg begning kişisi bir yıl tönü uzun iglep aşdın kitip sav söz kodtı “Yine ondan sonra İnçiu (adlı) şehirde Anko adlı mahalledeki Künçing adlı beyin hanımı bir yıl (boyunca) geceleri uzun (bir müddet) hastalanıp, yemek yemeyip, konuşmaz oldu.” (AY 17/17-21, s.67)

ırak kit- “uzaklaşmak”

Öngsüz bodsuz togmaksız öçmeksiz alku belgübertin ırak kitmiş tepremez kabşamaz turulmuş amrılmış ertüktegin erteçi kirtününg kirtüsi kirtüde kirtü bilge bilig erser ol titir üçünç nomlug et’öz “...Vücutsuz, doğmayan, sönmemiş, tüm belirtilerden uzaklaşmış, hareketsiz, sakinleşmiş olduğu gibi geçecek gerçeğin (de) gerçeği doğru bilge ise o üçüncü öğretili bedendir.” (AY 47-48/21-5, s.87)

İkinti kara nomlartın ırak kitip yürüng nomlarıg tutmakka tayanıp (AY 302/13-15, s.189) “İkincisi siyah öğretilerden (kötü karmadan uzaklaşıp beyaz öğretileri (iyi karmayı) tutmaya dayanmak” (Tokyürek, 2018: 594).

İkinti kara nomlartın ırak kitip yürüng nomlarıg tutmakka tayanıp bütmiş bışmış bilge bilig paramutıg netegin bütürürler (AY 304/16-19, s.190) “İkincisi siyah öğretilerden (kötü karmadan) uzaklaşıp beyaz öğretileri (iyi karmayı) tutmaya dayanıp, tamamlanmış bilgi pāramitāsını nasıl elde ederler?” (Tokyürek, 2018: 594).

Kara nomlartın ırak kitip yürüng nomlarıg tutmak yme kayu erür tip tiser (AY 304/19-21, s.190) “Siyah öğretilerden uzaklaşıp beyaz öğretileri tutmak yine hangisidir?” (Tokyürek, 2018: 594).

Bo erür kara nomlartın ırak kitip yürüng nomlarıg tutmakka tayanıp bütmiş bışmış bilge bilig paramutıg bütürmek (AY 305/20-23, s.190) “Siyah öğretilerden (kötü karmadan) uzaklaşıp beyaz öğretileri (iyi karmayı) tutmaya dayanıp muhteşem, tamamlanmış bilgi pāramitāsını elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 595).

19) kiter-: Gidermek, uzaklaştırmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Kiter-</i>	65	%0,08

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Busuş kiter-	İsim+fiil	34	1
Emgek kiter-	İsim+fiil	170	3
Kkir kiter-	İsim+fiil	34	4
Korkınç kiter-	İsim+fiil	37	4
Busuş sakınç kiter-	İsim+fiil	4	1
Emgek tolgak kiter-	İsim+fiil	17	1
Küvenç köngül kiter-	Sıfat+isim+fiil	2	1
Yagı yavlak kiter-	İsim+fiil	21	1
Yivig tizig kiter-	İsim+fiil	7	1

Tablo 4.84. Kiter- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

busuş kiter- “sıkıntı gidermek”

Udaçı erürler adınların korkınçın busuşın kitergeli “(Budalar) başkalarının korkusunu (ve) sıkıntısını ortadan kaldıracırlar” (AY 106/15-17, s.109)

emgek kiter- “sıkıntı gidermek”

...*Küçsiremiş yavrumuş torumuş umugsuz inagsız irinçlerig alkonung barçanın emgeklerin kiterteçi öngedürteçi bolayın* “...Zayıflamış, güçsüzleşmiş umutsuz zavallıların hepsinin sıkıntılarını gidereyim (onları) iyi edeyim.” (AY 116-117/22-2, s.113)

Ölmek üzeki korkınçların emgeklerin birtem kiterteçi bolayın “Ölüm ile ilgili korku ve sıkıntılarını tamamen gidereyim.” (AY 118/2-4, s.113)

...*Üç yavlak yoltakı açığ tarka emgeklig korkınçlarıg kiterteçi aç kız ig kegen adasın amırtgurtaçı...* “...Üç kötü yoldaki ızdırıp, sıkıntı (ve) korkuları giderecek, açlık, hastalık tehlikesini yatıştırıcı...” (AY 399/16-19, s.232)

korkınç kiter- “korkuyu gidermek, ortadan kaldırmak”

Udaçı erürler adınların korkınçın busuşın kitergeli “(Budalar) başkalarının korkusunu (ve) sıkıntısını ortadan kaldıracırlar.” (AY 106/15-17, s.109)

Ölmek üzere **korkınçların** emgeklerin birtem **kiter-teçi** bolayın “Ölüm ile ilgili korku ve sıkıntılarını tamamen gidereyim.” (AY 118/2-4, s.113)

...Üç yavlak yoltaki açığ tarka emgeklig **korkınçlarıg kiter-teçi** aç kız ig kegen adasın amırtgurtacı... “...Üç kötü yoldaki ızdırıp, sıkıntı (ve) korkuları giderecek, açlık, hastalık tehlikesini yatıştırıcı...” (AY 399/16-19, s.232)

Süngüş çerig içinte korkınçda turmış tınlıglarıg azu yme körser siz ootlug karımda tüşdeçilerig keçiglerde alp yirte ilçi ogırı üze adakmışlarıg olarning barça uyur siz **korkınçların kitergeli** (AY 493-494/22-7, s.273) “Savaş alanlarını, korkuya kapılan canlıları ya da ateş çukurlarına düşenleri, zorlu geçitlerde olanları, eşkıyalara rastlayanları gördüğünüzde bütün kötülüklerin giderilmesini sağlarsınız” (Çetin, 2020a: 227).

busuş sakınç kiter- “sıkıntı gidermek”

Bo nom erdinig nomladaçı nomçıg tıngladaçı tözünler ogılın tözünler kızın küyü küzetü tuta teginip **busuşın sakınçın kiterip** inç mengilig kılğay biz (AY 539/4-9, s.290) “Bu öğreti mücevherini öğreten vaizleri, dinleyen asiller oğlu ve asiller kızını koruyup kollayarak sıkıntılarını giderip (onları) huzurlu kılacağız” (Çetin, 2020b: 378).

emgek tolgak kiter- “sıkıntı gidermek”

Men ötünmiş bo cıntamanı erdini atlıg daranım yme birle sözleserler men ötrü ürüg uzatı tınlıglarıg küyü küzetü tutup **emgekin tolgakın kitergey** men (AY 440b/4-8, s.249) “Benim söylediğim bu cıntāmani adlı Dhārani’m ile söyleseler. Ben daima canlıları koruyup, sıkıntılarını gidereceğim” (Ayazlı, 2012: 175).

küvenç köngül kiter- “kibirden uzaklaşmak”

İliglarning kanlarning öz itigin yaratıgın urunup men mening **küvenç köngülün kiterip** süzük kirtgünç köngülün asıp üstep nomladaçı nomçı üze yolçı yırçı ulug bahşı sakınçın turgurup timin ök bo nom erdinig eşidmiş tınglamış kergek (AY 416/14-22, s.240-241) “Hükümdarların kendi(ne has) süsünü (mücevheratını) takınıp kibri bir tarafa bırakıp doğru, samimi düşüncelerini artırıp, (öğretiyi) anlatacak öğretmen (vaiz) ve rehber büyük öğretmeni farkındalığını (bilincini) ortaya çıkarıp hemen bu öğreti mücevherini dinlemeli” (Ayazlı, 2012: 169).

yagı yavlak kiter- “düşmanı uzaklaştırmak”

Yene yme bo nom erdinig tıngladaçı tutdaçı iliglerning kanlarning adasin tudasin tarkargalı yagısın yavlakın kitergeli odug sak bolgay (AY 408/8-13, s.237)“Yine bu öğreti mücevherini dinleyecek, (onun gereklerini) yerine getirecek hükümdarların sıkıntısını ve düşmanını uzaklaştırmak için uyanık olacağız” (Ayazlı, 2012: 168).

yivig tizig kiter- “takı çıkarmak”

Ötrü ol üdün ilig beg ulatı iki oğlanı birle ulısu sıgtaşı kitermeyük yiviglig tizigligin kamag begler birle yumgı bodısatavning kalmış süngüklüg şarırın ididiler yıgdılar (AY 627/12-17, s.328) “Bundan sonra o zaman han diğer iki oğluya beraber ağlayarak sızlayarak ziynetlerini çıkarmadan hepsi beraber Bodısatva’nın geri kalmış kemiklerini bakiyesini topladılar” (Çağatay, 1945: 111).

20) kod-: Koymak, bırakmak, terk etmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Kod-	23	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Et’öz kod-	İsim+fiil	447	2
Sav söz kod-	İsim+fiil	12	2

Tablo 4.85. Kod- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin metin içi gösterimi

et’öz kod- “ölmek”

Monta et’öz kodup kişi ajunınta togar ertimiz “Burada ölüp insanlar âleminde doğardık.” (AY 6/19-21, s.62)

Kaçan monta et’öz kodsarlar üküşi barça tengri yirinte togup tengriler kuvragı asılur üstelür (AY 412/14-17, s.239) “Burada ölüp (bedenlerini terk ettiklerinde) pek çoğu gökyüzünde doğar (böylelikle) Tanrılar topluluğu çoğalır” (Ayazlı, 2012: 168-169).

sav söz kod- “konuşmamak”

İnçip igleyü birle ök sav söz kodup tutar kapar erken ölüp bartı “Fakat hastalanınca konuşamayıp, tutup kavrıyorken ölüp gitti.” (AY 4/17-19, s.61)

Yene anta kin ol ok inçiu balıkda anko atlıg kıydaki künçing atlıg begning kisisi bir yıl tōni uzun iglep aşdın kitip sav söz kodtu “Yine ondan sonra o zaman İnçiu (adlı) şehirde Anko adlı mahalledeki Künçing adlı beyin hanımı bir yıl (boyunca) geceleri uzun (bir müddet) hastalanıp, yemek yemeyip, konuşmaz oldu.” (AY 17/17-21, s.67)

21) kodıkar-: Bıraktırmak, koydurmak; vazgeçirmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Kodıkar-	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Et'öz kodıkar-	İsim+fiil	447	1

Tablo 4.86. Kodıkar- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

et'öz kodıkar- “ölmek”

Bo tengri tengrisi burkanıg bek katıg süzüg kirtgünç köngülin üküş atayu öğretig kılzarlar et'öz kodıkarsug üdte ol tengri tengrisi burkanıg körgeli bolgaylar “Bu tanrı tanrısı Buda'yı kararlı temiz inançlı gönül ile çok defa anıp öğretseler öldüklerinde o tanrı tanrısı Budayı görecekler.” (AY 190-191/20-1, s.142)

22) kodtur-: Koydurmak, bıraktırmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Kodtur-	4	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yavlak kılınç kodtur-	Sıfat+isim+fiil	3	1

Tablo 4.87. Kodtur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin metin içi gösterimi

yavlak kılınç kodtur- “kötü amelden vazgeçirmek”

...Emgetmekde ulatı ulatı yavlak kılınçlarıg kodturup “...Acı çektirmekten başka kötü davranışları bıraktırıp...” (AY 180-181/23-2, s.138)

23) kol-: İstemek, dilemek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Kol-	36	%0,05

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Kut kol-	İsim+fiil	329	23

Tablo 4.88. Kol- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

kut kol- “mutluluk dilemek, saadet istemek, dilemek, niyaz etmek”

Altun önglüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom iligi atlıg nom erdinig tüzü tükel bititgüke küsüş öritip kut koltı “Altın renkli, parlak ışıltılı, her (şey)den üstün öğreti hükümdarı adlı öğreti cevherini tamamıyla yazdırıp, istek yükseltip, saadet diledi.” (AY 14/16-19, s.65)

...Alku tınlıglarıg burkan kutılıg yolta yorisunlar ögretinsünler erti tip kut koltaçı küzetçi bolgay “...Bütün canlılar Buda’nın kutlu yolunda yürüsünler öğrensınler diye dileyip koruyucu olur.” (AY 90-91/22-2, s.103)

Men kut kolur men on ayıg kılınçdın öngi üdrülüp on edgü kılınçlar yolınta yoridaçı bolayın “Dilerim ki ben on (türlü) günahıtan ayrılıp on (türlü) sevaplar yolunda yürüyen olayım.” (AY 108/12-15, s.109)

Tüzünü üçün kut kolur men anı üze barça tapıntaçı bolsunlar ontın singarkı alkuda yigedmiş bügü biliglig burkanlarka “Hepsi için saadet diliyorum bunun üzerine (onlar da) hürmer etsinler sağ taraftaki her şeyden üstün bilgili Budalara.” (AY120-121/21-2, s.114)

Taluy ögüz içinte çommuş batmış tınlıglarıg togmak ölmeklig toorta tutulup ertingü bek bolmuşlarıg kut kolur men “Deniz içinde dibe batmış canlılara, doğum ölüm ağına yakalananlara, son derece katılmış olanlara saadet diliyorum.” (AY 122-123/23-4, s.115)

Monçulayu yangın kılmış buyan edgü kılınçların evire kut kolmuş kergek “Böylelikle işlemiş olduğu sevaplarını bağışlayarak saadet dilemiş olmalı.” (AY 175/1-3, s.136)

Kut kolur men özüüm men kin keligme üdlerte kayu kayu ugurın kayu orunta togsar men uzatı köreyin tülümde ulug altun küvrügü (AY 351/23-27, s.211) “Niyaz ederim ben kendim, gelecek zamanlarda hangi vesile ile hangi yerde doğarsam doğayım! Düşümde, devamlı yüce altın davulu göreyim” (Uçar, 2009: 267).

Akıglıg emgeklig taluydın kut kolur men keçeyin (AY 354/6-7, s.212) “Niyaz ederim ki āsravalı ızdıraplı denizden geçeyim” (Uçar, 2009: 268).

Sen inçe bilgil öngre üdteki ilig beg monı teg kut koltaçı ol yene amtı sen boltung “Sen şöyle bil (ki) evvelki zamanda bunun gibi saadet dileyen hükümdar artık o şimdi sen oldun.” (AY 354/17-19, s.212)

Bo mening sözlemiş savım birök çın kirtü erser amtı men kut kolur men belgüsi ol bolsun (AY 379/20-22, s.223) “Bu benim söylediğim sözüm eğer gerçek ise, ben şimdi dilerim ki o alâmeti olsun” (Uçar, 2009: 282).

Tengrim sizing yarlıkamış iduk yarlığınızça kılı tegingeli kut kolu küsüş öritü teginür biz (AY 397/7-9, s.231) “Tanrım sizin buyurduğunuz kutsal vaazlarınız doğrultusunda, dileriz, düşünürüz” (Uçar, 2009: 290).

Kut kolur men yalvaru küsemiş tilemiş işimin terkin tavrata barçanı tüzü tüketi bütürsün (AY 505/6-9, s.277) “Ben yalvararak diliyorum ki arzuladığımız işimizi bir an önce eksiksiz olarak tamamlansın” (Çetin, 2020b: 368).

Kut kolur men küseyü tengri kızı siz kelip kılıng mini sevingiri tıdıgsız ked tilengü (AY 506/3-6, s.277) “Tüm arzumla diliyorum ki (ey) tanrıça siz gelerek beni engelsiz hitabete ulaştırın” (Çetin, 2020b: 368).

Kut kolur men küseyü bo mening tilim tegşilsün ugrayu tegeyin burkanlarning iduk arıg tılangurmakınga (AY 506/9-13, s.277) “Tüm arzumla diliyorum ki Budhaların kutsal, saf hitabet gücüne tamamıyla erişeyim” (Çetin, 2020b: 369).

Azu yme ulatı ayagka tegimlig arhantlarning kayu neçe bar erser edgü tözlüg savları şarıputırı bilgening modgalyayani arhantning tengri burkan tıtsıları başdınkı yig kuvragning montag yanglig tözünlarning köni kirtü savların kut kolur men küseyü (AY 507/10-18, s.277-278) “Ayrıca yine saygıdeğer azizlerin, Bilge Şarıputrı’nın, Aziz Modgalyayani’nin, Tanrı Budha’nın müritlerinin, en üstün topluluğun (ve) buna benzer asillerin ne kadar iyilik dolu sözü varsa (bunların) hepsiyle donanmak için tüm arzumla dilekte bulunuyorum” (Çetin, 2020b: 369).

*Kayu neçe bar eraser adınlar köngülin bilteçi açuk adırtlıg körteçi **kut kolur** men olarka kuo kelig edremlerig üntürsün* (AY 510/19-23, s.279) “Ne kadar varsa başkalarının kalbindeki düşünceleri bilen, (her şeyi) açık (ve) ayrıntılı olarak gören, onlardan diliyorum ki olağanüstü güçlerini ortaya çıkarsınlar” (Çetin, 2020b: 370).

*Terkin tavrata ötünür men şırıkını kut tengrisin **kut küsüş kolur** men* (AY 520/16-19, s.282) “Vakit kaybetmeden arz ediyorum kutlu *şirikini* Tanrısına. Niyazda bulunuyorum” (Çetin, 2020b: 373).

*Ol üdte men öz köngülümde öritdim ulug bedük **kut kolmak** bo et’öziüm süngüki kaltı eraser bo yirte kin keligme üdlerte asıg kalsun tınlıglarka* “O zamanda ben kendi gönlümde büyük saadet dileme (isteğini) yükselttim. Bu bedenimin kemikleri burada kaldı ise gelecek zamanlarda canlılara fayda sağlasın.” (AY 643/11-15, s.335)

*Ol üdlerte bir uçlug **kut kolmışım** içinte tıltagı iyin tınlıglarig ozguru kutgaru birgüke* (AY 643-644/21-1, s.335) “O zamanlarda bir yönlü kut dilememin gücü sayesinde canlıları kurtarıvermek içindi” (Gulcalı, 2015: 224)

*Ögdümüz tengrim sizing yitiñsiz edgülig taluy içinte bir tamızım kaya tülüşin bo buyanıg evirip alku tınlıglarka birür biz **kut kolur** biz* “Tanrım sizin ulaşılabilen iyilik deniziniz içinden bir damla (olan) bölümünü övdük. (Bundan kazanmış olduğumuz) sevabı tüm canlılara bağışlıyoruz (canlılar için) saadet diliyoruz.” (AY 648/4-8, s.337)

24) **kolun-**: İstemek, rica etmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Kolun-	50	%0,06

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Kut kolun-	İsim+fiil	329	31

Tablo 4.89. Kolun- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

kut kolun- “*dilemek, mutluluk dilemek, saadet istemek, niyaz etmek*”

*Üzeliksiz köni tüzüni tuyunguka **kut kolunsarlar** anıng buyanı üküş telim bolur* “Daima doğru, kusursuz aydınlanmayı dilerler bunun sevabı çok olur.” (AY 81-82/22-2, s.99-100)

Kut kolunur men biş ajun tınlıg oğlanı üçün “Beş âlemdeki canlılar için saadet diliyorum.” (AY 104/2-3, s.108)

Ötünür men amtı ogşatguluksuz tengrim sizing utrunguzda üküş törlüg ugrın yalvaru **kut kolunu** teginür men “Şimdi benzersiz tanrım sizin karşınızda çok çeşitli vesilelerle yalvararak saadet diliyorum.” (AY 114/18-21, s.112)

Özüm üçün **kut kolunu** teginür men STQY et’özlüg bolmayın “Kendim için saadet diliyorum. ST’Y Bedenli olmayayım.” (AY 121/6-7, s.114)

Tişi et’özlügler üçün **kut kolunur** men alkugun tegşilip irkek et’özin bulsunlar “Kadınlar için saadet diliyorum hepsinin (bedeni) değişip erkek bedenini bulsunlar.” (AY 121-122/22-2, s.115)

Bo iki törlüg kut kolunmakıg turkaru üzüksüz köni ongaru **kut kolunurlar** (AY 213/1-2, s.151) “Bu iki türlü saadet isteme ile sürekli doğru saadet isterler” (Tokyürek, 2018: 565).

Takı yme bodısataklar biş törlüg nomlarka tayanıp sekizinç **kut kolunmak** paramıtıg tükel bütürürler (AY 280/3-5, s.179) “Ve yine Bodhisattvalar beş türlü öğretilere dayanıp sekizinci saadet isteme, yemin pāramitāsını tamamıyla elde ederler” (Tokyürek, 2018: 586).

İnçip bodısataklar bo montag yangın alku sakınçlıgıg kiterip yalanguz çınju tigme ertükteg kirtü tözde köngüllerin turgurmak ornatmakları üze ötrü **kut kolunmak** paramıtıg uz bütürürler (AY 287-288/20-1, s.182) “Şöyle (ki) Boddhisattvalar böyle bu şekil bütün düşünceleri giderip sadece chen ju denilen öylesine gerçek esasta zihinsel ulaşımını yerleştirmeleri üzerine sonra saadet isteme, yemin pāramitāsını maharetle elde ederler” (Tokyürek, 2018: 588).

Bo erür alku sakınçlartın ertip kılmaksız yorımaksız adınsıgız teprençsiz çınju tigme ertükteg kirtü tözde köngüllerin turgurmak ornatmakka tayanıp **kut kolunmak** paramıtıg bütürmek (AY 288/1-7, s.182) “Bütün düşüncelerden geçip eylemsiz, yürümeyen, farksız, sabit chen ju denilen öylesine gerçek esasta zihinsel ulaşımı yerleştirmeye dayanıp saadet isteme, yemin pāramitāsını elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 588).

Törtünç tınlıglarka asıg tusu kılmak küşüşin yirtinçülüğ kirtü nomda köngüllerin turgurmak ornatmakka tayanıp **kut kolunmak** paramıtıg netegin bütürürler (AY

288/7-12, s.182) “Dördüncüsü canlılara fayda sağlama isteğini dünyevi gerçek öğretide zihinsel ulaşımı yerleşmeye dayanıp saadet isteme, yemin pāramitāsını nasıl elde ederler?” (Tokyürek, 2018: 588).

...Özleri tegmiş edgüsin edremin adınlarka yme tegürmekleri ulamakları üze ötrü **kut kolunmak** paramıtig tükel bütürürler (AY 289/12-15, s.182) “... Kendilerinin ulaştığı iyiliği (ve) erdemi başkalarına da ulaştırmaları üzerine saadet isteme, yemin pāramitāsını tamamıyla elde ederler” (Tokyürek, 2018: 588).

Bo erür tınlıglarka asıg tusu kılmak küsüşin yırtınçülüğ kirtüde köngüllerin turgurmak ornatmakka tayanıp **kut kolunmak** paramıtig bütürmek (AY 289/15-19, s.182) “Canlılara fayda sağlama isteğini dünyevi gerçekte zihinsel ulaşımı yerleştirmeye dayanıp saadet isteme yemin pāramitāsını elde etmek, budur” (Tokyürek, 2018: 588-589).

Bışınç şamat vıpaşyan tigme dyanlı bilge biligli ikegüni tüz yorıtmakka tayanıp **kut kolunmak** paramıtig netegin bütürürler (AY 289/19-22, s.182) “Beşincisi sāmatha vipasyin denilen dhayāna ve bilgi (den oluşan) ikisini düz (olarak) uygulatmaya dayanıp saadet isteme, yemin pāramitāsını nasıl elde ederler?” (Tokyürek, 2018: 589).

Montag kılmakları üze ötrü **kut kolunmak** içinte yorıp burkan kutın tileyü tınlıglarka asıg tusu kılmalı küseyü kut kolunmak paramıtig uz bütürürler (AY 293-294/22-3, s.184) “Böyle yapmaları üzerine sonra saadet istemek, yemin pāramitāsı içinde yürüyüp Buddha saadetini dileyerek canlılara fayda sağlamayı isteyip saadet isteme, yemin pāramitāsını maharetle elde ederler” (Tokyürek, 2018: 590).

Montag kılmakları üze ötrü kut kolunmak içinte yorıp burkan kutın tileyü tınlıglarka asıg tusu kılmalı küseyü **kut kolunmak** paramıtig uz bütürürler (AY 293-294/22-3, s.184) “Böyle yapmaları üzerine sonra saadet istemek, yemin pāramitāsı içinde yürüyüp Buddha saadetini dileyerek canlılara fayda sağlamayı isteyip saadet isteme, yemin pāramitāsını maharetle elde ederler” (Tokyürek, 2018: 590).

Bo erür şamat vıpaşyan tigme dyanlı bilge biligli ikegüni tüz yorıtmakka tayanıp **kut kolunmak** paramıtig bütürmek (AY 294/4-7, s.184) “Sāmatha vipasyin denilen dhyāna ve bilgi (den oluşan bu) ikisini doğru, düz yürütmeye dayanarak saadet isteme, yemin pāramitāsını elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 590).

Bo titir biş törlüg nomlarka tayanıp sekizinç kut kolunmak paramıtıg bütürmek (AY 294/7, s.184-185) “Budur beş türlü öğretilere dayanarak sekizinci saadet isteme, yemin pāramitāsını tamamıyla elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 590).

Sekizinç orunta pranıdanı paramıt tigme kut kolunmak paramıt içinte katıglanurlar (AY 322/18-20, s.197-198) “Sekizinci yerde *pranidhāna pāramitā* denilen saadet isteme pāramitāsi içinde gayret ederler” (Tokyürek, 2018: 600).

Ol beg uzatı monçulayu öge küleyü burkanlarıg artukrak takı tering köngülin inçe tip kut koluntı... (AY 351/20-22, s.211) “O hükümdar, devamlı bu şekilde buddhaları överek derin gönül ile şöyle niyazda bulundu: ...” (Uçar, 2009: 267).

...Üç erdinike inanıp süzük kirtgünç köngül öritip köni ögin köngülin bo nom erdinig okıyu daranıların sözleyü ne törlüg kut kolunsarlar barça köngül iyin kangay bütgey (AY 511/14-19, s.279) “Üç mücevhere inanıp saf düşünceler besleyerek doğru düşünce (ve doğru) kalple bu öğreti mücevherini okuyup *dhranileri* söyleyerek istekte bulunsa bütün istekleri gerçekleşecektir” (Çetin, 2020b: 370).

25) *kongrul-*: Sallanmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Kongrul-	2	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Tiş kongrul-	İsim+fiil	9	2

Tablo 4.90. Kongrul- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

tiş kongrul- “*diş sallanmak*”

Azıg tişleri agızınta kongrulup tüşer bolur “Ağzındaki azı dişleri sallanıp düşecek oldu.” (AY 620/19-20, s.326)

Azıg tişim kongrulup tüşüp kelir boltı “Azı dişim sallanıp düşüyordu.” (AY 627/3-4, s.328)

26) *kömül-*: Gömülmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Kömül-	2	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Tozka toprakka kömül-	İsim+fiil	3	1

Tablo 4.91. Kömül- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

tozka toprakka kömül- “toza toprağa bulanmak”

Körti anta bir kişig özing ugrap kelmişin saçı başı yadılıp et’özing kan yukup tolş et’özi bir yanglıg tozka toprakka kömülüp açığ ünin sıgtayu ötrü yakın kelmişin körüp... “Orada bir kişinin kendine doğru geldiğini, saçı(nın) başı(nın) dağılıp vücuduna kan bulaştığını, bütün vücudu(nun) aynı şekilde toza toprağa bulandığını (ve) acı (bir) sesle ağlayarak yaklaştığını görüp...” (AY 637/10-15, s.332)

27) *kör-: Görmek*

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Kör-</i>	287	%0,37

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Asığın kör-	İsim+fiil	121	2
Alp kör-	Zarf+fiil	76	1
Emgek kör-	İsim+fiil	170	1
Titrü kör-	Zarf+fiill	27	11
Turkaru kör-	Zarf+fiil	43	1
Yavızığ kör-	İsim+fiil	42	2
Asıg tusu kör-	İsim+fiil	97	1
Tüp tüz kör-	Zarf+fiil	15	1

Tablo 4.92. Kör- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

asıgın kör- “faydasını görmek, faydası dokunmak”

Anın bo yörügüg tutup monçulayu ulug asığın körüp ökünmek yalbarmak kşantı kılmak üze anın ağır ayıg kılınçlıg kkir tapçaların birtem öçürmekin arıtmakın yarlıkayur men (AY 146-147/20-2, s.125) “Onun için bu açıklamayı yerine getirip, bu şekilde ulu yararını görüp, pişman olmak, yalvarmak, af dilemekle, böylece, kötü

davranışlı kir-pasaklarını toptan söndürmesini, temizlemesini buyuruyorum” (Ölmez, 1991: 39).

Amtı men yme bo nom erdini içinte kamag tınlıg oğlanına asıglıgın körüp nomlayı yarlıkayur men tip yarlıkadı (AY 465/19-22, s.261) “Şimdi ben de bu öğreti mücevheri içinde bütün insanoğluna yararını görerek vaaz ederek buyuruyorum” (Çetin, 2020a: 217).

alp kör- “(birinin) bir şeyin güç olduğunu düşünmesi”

Teringde tering yinçge tözlüg nomların yene alp körgülük erür (AY 340/17-19, s.205) “Derinden derin ince esaslı öğretileri yine zor görecektir” (Tokyürek, 2018: 606).

emgek kör- “eziyet görmek, sıkıntı çekmek”

Ançagınçaka tegi erklig han ilinteki üç yavlak yoltaki açığ tarka emgeklerig idi körmegey tip tidi (AY 542/10-13, s.291) “O zamana kadar Yama Han, ülkesindeki üç kötü yolun acı (veren) zahmetlerine asla katlanmayacak.” diye konuştu” (Çetin, 2020b: 379).

titrü kör- “dikkatlice bakmak”

...Ayasın kavşurup ağır ayamakın tengri tengrisi burkan yööninge titrü körüp inçe tip ötünti... “Ellerini birleştirip saygıyla tanrı tanrısı Buda tarafına dikkatlice bakıp şu şekilde arz etti: ...” (AY 94/15-18: 104)

Et’özüngüz yarukı kop singar yarutur sızgurmış bışığ altun teg titrü körüp kanınçsız (AY 348/16-18, s.209) “Erimiş işlenmiş altın gibi, iyice bakmaya doyulmaz bedeninizin parlaklığı her tarafı aydınlatır” (Uçar, 2009: 265).

Sizler titrü körüngler bo et’öznüng törüsin “Sizler bu bedenin töresine dikkatlice bakın!” (AY 366/19-20, s.217)

Tengri tengrisi burkanning yüüzlüg tilgenin asıçanakadarşın körü kanınçsız közin titrü körü olurup... (AY 378/12-15, s.223) Tanrı tanrısı buddhanın yüzünün halesini, *asecana- kadaršana’yı* (?), bakmaya doymaz göz ile dikkatlice bakarak oturmuş” (Uçar, 2009: 281).

Bo yarlıgıg eşidip anand toyın ol kamag tirin kuvrag öngin öngin tengri tengrisi burkanıg titrü körü olurtılar (AY 465-466/23-3, s.261) “Rahip Anant, bu buyruğu

işitince bütün cemaat tanrı(lar) tanrısı *Buddha*’yı iyice görerek (görecek biçimde) farklı farklı (yerlere) oturdular” (Çetin, 2020a: 217).

Üç yiti kün ertginçe öngreki daranıg sözlesün titrü körüp körkümin sarasvatı üskinte (AY 487/17-20, s.270) “Üç (kere) yedi gün geçtiğinde, resmime iyice bakarak karşımda durup önceki *dharaniyi* söylesin” (Çetin, 2020a: 225).

Ne bo bayagut oğlın körtükde ötrü ol umunçlug köngülin titrü körüp közlerin ançakaya yme öngi kitermedin titrü körüp yatdılar “Ve bu zengin oğlunu gördükten sonra o uman gönül(ler)i ile dikkatlice bakıp gözlerini az biraz (bile) başka (yöne) kaçırmadan dikkatlice baktılar.” (AY 601/13-16, s.317-318)

Ne bo bayagut oğlın körtükde ötrü ol umunçlug köngülin titrü körüp közlerin ançakaya yme öngi kitermedin titrü körüp yatdılar “Ve bu zengin oğlunu gördükten sonra o uman gönül(ler)i ile dikkatlice bakıp gözlerini az biraz (bile) başka (yöne) kaçırmadan dikkatlice baktılar.” (AY 601/13-16, s.317-318)

Takı mahasatvı tigin ol barsning açın torukın emgekin tolgakın titrü körüp tegre tegzinip közin idi andıran kiterü umadın ür kiç titrü körü turup ötrü kodup öngi yorıp bartılar “Ve Mahasatvı prens o kaplanın açlığına, zayıflığına, ızdırabına dikkatlice bakıp çevresinde dolaşp gözünü ondan ayırmadan uzun süre dikkatlice bakıp durduktan sonra (bakmayı) bırakıp farklı (yönlere) yürüyüp gittiler.” (AY 612/13-18, s.322-323)

Takı mahasatvı tigin ol barsning açın torukın emgekin tolgakın titrü körüp tegre tegzinip közin idi andıran kiterü umadın ür kiç titrü körü turup ötrü kodup öngi yorıp bartılar “Ve Mahasatvı prens o kaplanın açlığına, zayıflığına, ızdırabına dikkatlice bakıp çevresinde dolaşp gözünü ondan ayırmadan uzun süre dikkatlice bakıp durduktan sonra (bakmayı) bırakıp farklı (yönlere) yürüyüp gittiler.” (AY 612/13-18, s.322-323)

Ayasın kavşurup tengri tengrиси burkanka yolanıp yümçiksiz közin titrü körüp inçe tip ögdi “...Ellerini birleştirip tanrı tanrısı Buda’ya rastlayıp gözünü kırpmadan dikkatle bakıp şu şekilde övdü.” (AY 650/1-5, s.338)

yavızg kör- “kötü olanı sezmek, kavramak”

Birök körüp yavızıg kodturmasar tıdmasar ermez törüler anta ötrü erü erü üstelür turu turu (AY 552/20-23, s.296) “Eğer kötüyü görüp bundan vazgeçirmezse, (ona) engel olmazsa sonra kötü yasalar git gide çoğalır” (Çetin, 2020b: 382).

Bilip körüp yavızıg kavırmadın sürmedin sımtamakning tüşi erür (AY 559-560/22-2, s.301) “İşte bu, kötüyü bilip görüp de (onları) sürmemenin, engellememenin sonucudur” (Çetin, 2020b: 384).

asıg tusu kör- “fayda görmek”

Tört maharañçalara bo montag yanglıg tanglançıg mungadıñçıg öngi öngi adruk adruk ulug asıg tusularıg körüp... (AY 420/8-11, s.242) “Ey dört *Mahārājalar* böylesine harikulade başka, ayrı büyük faydalar görüp...” (Ayazlı, 2012: 170).

tüp tüz kör- “eşit tutmak, birbirinden ayırmamak”

Edgü öglisin ulatı ayıg öglisin yme ançulayu ok түп түз көргү ol bir yanglıg tevli turuş yolınta (AY 564/7-11, s.303) “İyi düşünceli olanını ve kötü düşünceli olanını aynı şekilde eşit görmelidir mücadele yolunda” (Çetin, 2020b: 385).

28) körkıt-: Göstermek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Körkit-	51	%0,07

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Küç körkıt-	İsim+fiil	184	1

Tablo 4.93. Körkıt- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

küç körkıt- “güç göstermek”

Yene bo ajuntakı közünür üdki burkanlarning kuo kelig edremlig küçlerin körkıtmekleri ugrınta anın bo şlök nomlar burkanlar ögdisi birle sanga erür “Yine bu dünyada şimdiki zamandaki Budaların şekil değiştirme kabiliyetli küçlerini gösterdikleri zamanda o sebeple bu şiir(ler) öğretiler Budalar övgüsü ile sana (geri) döner.” (AY 126/18-24, s.116).

29) körün-: Görünmek, kabul etmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Körün-	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Mün körün-	İsim+fiil	9	1

Tablo 4.94. Körün- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

mün körün- “hatayı kabul etmek”

İrig sarsıg savlarıg sözleyü öz münümin idi yme körünmedim “Kaba saba, kötü sözleri söyleyerek kendi hatamı da bundan dolayı kabul etmedim.” (AY 101/11-13, s.107)

29) *köti-*: Yükselmek, çıkmak, kalkmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Köti-</i>	2	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yıd köti-	İsim+fiil	25	1
Yıd yıpar köti-	İsim+fiil	18	1

Tablo 4.95. Köti- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

yıd köti- “koku yükselmek”

Öngi öngi edgü yıd yıpar türtgü saçgu ulatı edgü yıd kötiyü bulung yingakıg toşgurtı “Çeşit çeşit koku(lar) sürüp, (etrafa) yayıp daha başka (bu) güzel koku yükselerek (dört bir) yanı sardı.” (AY 575/2-5, s.307)

yıd yıpar köti- “koku yükselmek”

Ol burununguz içinte tangsuk edgü yıd yıpar uzatı kötiyü tururlar (AY 347/21-22, s.209) “Burnunuzun içinden mükemmel güzel kokular devamlı yükselir” (Uçar, 2009: 265).

30) *kötrül-*: Götürülmek, kaldırılmak, yükseltilmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Kötrül-</i>	193	%0,25

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Atı kötrül-	İsim+fiil	232	110

Tablo 4.96. Kötrül- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

atı kötrül- “adı yüceltmek, saygıdeğer olmak”

Atı kötrülmüş tengrim bizni irinçkeyü tsuyurkayu yarlıkap bo yörüğüg bizinge aça yada bekiz belgülig açuk adırlıg yarlıkagay erti “Adı yüceltilmiş tanrım, bize acıyıp, hükmedip bu izahı bize açıklayarak belirgin (şekilde) buyuracaklardı.” (AY 34I/1-5, s.80)

Ong ’engninlerinteki tonların açınıp ong tizlerin çökitip ayaların kavşurup *atı kötrülmüşke* inçe tip ötüntiler “...Sağ taraflarındaki elbiselerini açıp sağ dizlerini çöküp ellerini birleştirip adı yüceltilmişe şöyle deyip arz ettiler.” (AY 82/19-22, s.100)

Tengrilerning yalanguklarning bahşısı ulug yaruknug ögmeki atlıg burkan *atı kötrülmüş* yirtinçüde belgürtmiş erti “Tanrıların (ve) insanların üstadı büyük ışığın övgüsü adlı Buda adı yüceltilmiş yeryüzünde belirmişti.” (AY 84/4-7, s.100)

Ötrü bo nom erdinig *atı kötrülmüş* ançulayu kelmiş ulug yaruknug ögmeki atlıg tengri tengrisi burkanning üskinte eşidip... “Daha sonra bu öğreti cevherini adı yüceltilmiş öylece gelmiş büyük ışığın övgüsü adlı tanrı tanrısı Budanın huzurunda işitip...” (AY 85/12-15, s.101)

Atı kötrülmüş ayagka tegimlig tengrim men tün tünle tülümde körü kanıncsız körkle altun küvrüg körtüm “Adı yüceltilmiş saygıdeğer tanrım, ben dün gece rüyamda güzelliğine doyulmayan altın davulu gördüm.” (AY 94/18-21, s.104)

Kutlug ülüglüg edgülig küü *atıngız* alkudın singar *kötrülmüş* erür “Talihli, güzel, şanlı adınız her tarafta yüceltilmiştir.” (AY 111/2-4, s.110)

Ol *atı kötrülmüşlerke* et’özüm üze tilim üze köngülüm üze kop ugurın töpümin engitip süzük kirtgünç köngülin yinçürü töpün yükünü teginür men (AY 132b-133/20-1, s.119) “O adı yüceltilmişlere; vücudumla, dilimle, gönlümle, tam zamanında kafamı eğip, temiz inançlı gönülle secde ederek baş(ım)la saygıyla eğilirim” (Ölmez, 1991: 26).

Olar kamağ **atı kötrülmüş** ayagka tegimligler çın kirtü bilge biligleri üze çın kirtü közleri üze çın kirtü tanuklamakları üze çın kirtü tüzülmekke tegmekleri üze alku ugurın bilirler (AY 133/1-7, s.119) “Onlar, bütün adı yüceltilmiş, saygıya değer, gerçek-doğru bilge bilgileriyle, gerçek doğru gözleriyle, gerçek-doğru tanıtlamalarıyla, gerçek-doğru uyuma ulaşmalarıyla bütün zamanı bilirler” (Ölmez, 1991: 26).

Kentün tuymış burkan atı kötrülmüş tip bo on atka tükellig şakımını atlıg burkan bolgay tip yarlıkadı (AY 187/9-12, s.140) “Kendisi aydınlanmış Buda, adı yüceltilmiş diyerek ‘bu on isme eksiksiz sahip olan, Sâkyamuni adlı Buda olacak’ diye buyurdu” (Ölmez, 1991: 69-70).

Atı kötrülmüş ayagka tegimlig tengrim ol yaruklug tilgen içinte közünü yarlıkadaçı tengri tengrisi burkan ne atlıg tengri burkan erki (AY 188-189/20-1, s.141) “Adı yüceltilmiş, saygıya değer efendim, o, ışıklı tekerlek içinde görünüp buyuran tanrılar tanrısı Buda ne adlı tanrı Buda acaba?” (Ölmez, 1991: 71).

Atı kötrülmüş ayagka tegimlig tengrim kaç törlüg tıtaglar üze bodı tigme tuyunmak köngülüğ bulur (AY 202/2-5, s.146) “Adı yüceltilmiş, saygıdeğer tanrım, kaç tür sebep(ten dolayı) bodhi denilen uyanma gönlü bulunur?” (Tokyürek, 2018: 561).

Atı kötrülmüş tengrim siz yene neçökin ol bodı tigme tuyunmak köngül üze alku nomlarning teringde tering yörüglerin bilgeli ukgalı udunguz (AY 202/19-23, s.146) “Adı yüceltilmiş tanrım, ‘Siz nasıl o bodhi denilen uyanmış gönül(deki) bütün öğretilerin derin açıklamalarını bilip anlayabildiniz ki?’” (Tokyürek, 2018: 561).

Atı kötrülmüş tengrim siz bir tatıglıg ertükin adırt üdürt körmekingiz ugrınta tengrim anın tegi yarlıkadingız (AY 334/2-5, s.202) “Adı yüceltilmiş tanrım siz bir lezzetli olduğunu farklı farklı görmeniz sebebiyle tanrım onun gibi buyurdunuz” (Tokyürek, 2018: 604).

Atı kötrülmüş ayagka tegimlig tengrim kaçan biz bo törülerig körser biz ötrü ilig uluşug ol ilig kanıg ol bodunug karag titip idalap küyü küzetü tutguluk köngültin ketgey biz “Adı yüceltilmiş saygıdeğer tanrım biz bu kanunları gördükten sonra ülkeyi o hükümdarı (ve) halkı bırakıp koruyup kollamadan gönülünden gideceğiz.” (AY 433/14-19, s.246)

Atı kötrülmüş ayagka tegimlig tengrim apam birök men bo darani sözledeçi kişining bo daranını sözlep tapıg udug ağır ayag kılmuşların körü teginser “Adı yüceltilmiş saygıdeğer tanrım, eğer ki ben bu büyüü söyleyecek kişinin bu büyüünü söyleyip hürmet ettiğini (ve) saygı gösterdiğini görsem...” (AY 445-446/21-3, s.252)

Atı kötrülmüş ayagka tegimlig tengrim birök bo yirtinçüde kayu kayu il uluşdaki iligler kanlarning köni törüsi yok erser “Adı yüceltilmiş saygıdeğer tanrım, eğer (ki) bu yeryüzünde pek çok ülkedeki hükümdarların doğru kanunu yoksa...” (AY 546/19-22, s.293)

Atı küsi kötrülür nomlug törülüg il kan tip (AY 564/15-16, s.304) “Adı sanı yücelir, öğretili kanuni hükümdar diye” (Çetin, 2020b: 385).

Anın amtı yükünür men antag osuglug bahşıka alku edgülnerning ornagı atı kötrülmüş kangımka (AY 652/18-21, s.339) “Bundan dolayı şimdi ben öylesi üstada, bütün erdemlerin merkezi, adı yüceltilmiş atama (saygıyla) eğilirim” (Gulcalı, 2015: 227).

Atı kötrülmüş tengrim siz kirtü savıg inçip yarlıkap ornanmış siz inçkülüg köni kirtü çın nomda (AY 664/1-4, s.343) “Adı yüceltilmiş tanrım, siz doğru sözü böylece emrederek huzurlu, doğru (ve) gerçek öğretide yaşamışsınız” (Gulcalı, 2015: 229).

Amtı yügerü eşidtim atı kötrülmüşdin bo nomug kopda yaltrıklıg nom iligi atlıg sudur erdinig (AY 670/17-19, s.346) “Şu an işittim adı yüceltilmişden bu öğretiyi; her şeyden yüce öğreti şahı adlı sūtra cevherini” (Gulcalı, 2015: 231).

31) kötür-: Götürmek, kaldırmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Kötür-	14	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
İl kötür-	İsim+fiil	31	3
Emgek kötür-	İsim+fiil	170	1
Örü kötür-	Zarf+fiil	51	3

Tablo 4.97. Kötür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

il kötür- “dua etmek için ellerini kaldırmak”

İliglerin kötürüp ulug ünin ulışdılar “Ellerini kaldırıp yüksek sesle ağlaştılar.” (AY 632/11-12, s.330)

Ötrü turup ikegü ulug ünin sıgtaşdılar ***iliglerin kötürüp*** kögüzlerin tokıdılar “Sonra durup ikisi (birlikte) yüksek sesle ağlaştılar. Ellerini kaldırıp göğüslerine vurdular.” (AY 640/3-5, s.333)

Telmirerler körürler törtdin yingakdın tüzüde inçe kaltı yalın oot kamagdın barça kavşamış teg ançakaya turtukda yene töpün tüşerler açığ ünin yıglaşur et’özleri titreyü ***iliglerin kötürüp*** yalvaru teginürler “Dört tarafın tamamına bakınıyorlar aynı ateşin her yeri sardığı gibi az biraz durdukduklarında yine başlar(nı) eğip, acı sesle ağlaşıyor, bedenleri titriyor, ellerini kaldırarak yalvarıyorlar.” (AY 640/12-19, s.334)

emgek kötür- “ızdırabı sonlandırmak”

Ol tuyunmakları küçinte emgetmekin ukmak atlıg serinmekin ***emgekin kötürmek*** atlıg serinmekin nom kirtüsin adırtlamak atlıg serinmekin bo üç törlüg serinmeklerin ürüg uzatı sererler serinürler (AY 208/2-8, s.149) “O anlayışları sayesinde (de) ızdırıp çekmeyi anlamak adlı tahammül, ızdırabı yok etmek adlı tahammül (ve) dharmā gerçeğini ayırmak adlı tahammül ile bu üç türlü tahammül ile daima sabrederler” (Tokyürek, 2018: 563).

örü kötür- “yukarı kaldırmak”

Neçede kin timin öglenip ötrü iliglerin ***örü kötürüp*** ulug ünin ulıdılar sıgtadılar “Hemen sonra olabildiğince kendine gelip, ellerini yukarı kaldırıp, yüksek sesle ağladılar.” (AY 619/18-21, s.325)

Ötrü iliglerin örü kötürüp ulıyü sıgtayü inçe tip takşurtılar... “Daha sonra ellerini yukarı kaldırıp feryat ederek şu şekilde şiir okudular: ...” (AY 626/1-2, s.328)

Ötrü ***örü kötürüp*** iki iligin yokaru ertingü açığ ünin sıgtadı “Daha sonra (hükümdar) kaldırıp iki elini yukarı son derece acı (bir) ses ile ağladı.” (AY 637/18-20, s.333)

32) köyür-: Yakmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Köyür-	14	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Tütsüg köyür	İsim+fiil	23	3
Üjik köyür-	İsim+fiil	13	1
Yıd yıpar köyür-	İsim+fiil	18	3

Tablo 4.98. Köyür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

tütsüg köyür- “tütsü yakmak”

...Kara ay bir yangıka suvka kirip arıtı yunup arıtınıp yangı arıg ton kedip ol tayçu bamiş ev içinte kirip **tütsüg köyürüp** hua saçıp aşın suvsuşın tapıg udug kılıp ötrü öngre sözlegüçi burkanlar bodısataavlar atın birer birer atayu... (AY 361/17-23, s.215) “Kara bir dolunayda suya girip temizlenerek arınıp, temiz yeni giysi giyip o dua bağlanmış ev içine girip tütsü yakıp çiçek saçıp yiyecek ve içeceklerle hizmet edip...” (Uçar, 2009: 272).

Bir arıg evde azu aranyadan sengremde ud mayakın suvap mandal kılıp çından **tütsüg köyürüp** tapıg udug kılsun (AY 524-525/23-4, s.284) “Temiz bir evde veya orman içindeki manastırda (zemini) sığır gübresiyle sıvayarak bir alan oluştursun (ve) tütsü yakarak adaklar sunsun” (Çetin, 2020b: 374).

...Tengri burkan üskinte azu şarırlıg astuplarta **tütsüg köyürüp** hua çeçek saçıp aşın içgün tapıg udug kılsunlar (AY 535/7-11, s.289) “...Tanrı Budha huzurunda veya ölmüş bir azizin eşyasının bulunduğu kulelerde tütsü yakıp, türlü çiçekler sunup yiyecek içeceklerle adaklar sunsunlar” (Çetin, 2020b: 377).

üjik köyür- “tütsü yakmak”

Pra kuşatrı assun kara küji köyürsün oyun üni üzülmesün (AY 477/11-12, s.266) “Güneşlikler açsın. Tütsüler yaksın. Müzik sesi aralıksız devam etsin” (Çetin, 2020a: 221).

yıd yıpar köyür- “tütsü yakmak”

...Öngi öngi erdiniler tooglar tikip satıgsız edgü **yıd yıparlar köyürüp** biş törlüg tüzülmüş yinçege oyunlar itıştürüp... “...Başka başka mücevherler (takıp), bayraklar dikip, pahalı tütsüleri yakıp, beş çeşit bestelenmiş şarkılar çaldırıp...” (AY 416/8-12, s.240)

Kim ol yalanguklar kanı bek bedük ağır ulug süzük kirtgünç köngülin katıg kınıg kirtü sakınçın kentü iliginte tütsüg tutup edgü yıd yıparlarıg köyürüp bo nom erdinike nomladaçı nomçıka tapıg udug kılsar “Ki o insanlar(ın) hükümdarı kuvvetli, çok inançlı (bir) gönül ile sağlam (bir şekilde) doğru düşüncelerle kendi elinde tütsü tutup, güzel tütsüleri yakıp bu öğreti cevherini öğretecek vaize hürmet gösterse...” (AY 426/10-16, s.244)

...Nom iligi atlıg nom erdinig okısarlar sözleserler yine kün küninge edgü yıd yıpar köyürüp hua çeçek saçıp mini üçün ol ratnapuşpi atlıg tengri tengrisi burkanka tapıg udug kılsarlar... (AY 516/2-9, s.281) “...Öğreti hükümdarı adlı öğreti mücevherini okusa, söylese ve her gün güzel (kokulu) tütsüler yakıp (türlü) çiçek saçıp benim için o Ratnapuşpi adlı Tanrılar Tanrısı Budha’ya saygıyla ibadet etse...” (Çetin, 2020b: 371).

33) *kuru-*: Kurumak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içiyüzdeliği</i>	
<i>Kuru-</i>	1	-	
Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Agız kuru-	İsim+fiil	24	1

Tablo 4.99. Kuru- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

agız kuru- “dili damağına yapışmak, ağzı ıslaklığını kaybetmek”

Ol buryukı bo yarlıgıg eşidip közinte isig yaşı tükülü busuşlug kadgulgın yıglayu agızı kurup... “O amir bu buyruğu işitip göz(ler)inden sıcak gözyaşı akıp kederli (bir şekilde) ağlayarak, ağzı kuruyup...” (AY 624/8-10, s.327)

34) *kutgar-*: Kurtarmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Kutgar-</i>	27	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Aça adıra kutgar-	Zarf+fiil	4	1

Busuşdın emgekđin kutgar-	İsim+fiil	4	1

Tablo 4.100. Kutgar- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

aça adıra kutgar- “uyandırarak kurtarmak”

Ontın singar orunta tüzü tegip kezigçe tıltığı iyin tınlıglarığ aça adıra kutgarur siz (AY 349/8-11, s.209-210) “On taraftaki yerde, her yere ulaşır sırasıyla sebebi doğrultusunda canlıları uyandırarak kurtarırsınız” (Uçar, 2009: 266).

busuşdın emgekđin kutgar- “sıkıntıdan kurtarmak”

Kşantı ötüğümin alı yarlıkap busuşdın emgekđin kutgaru yarlıkasunlar “Tövbe (etme) niyazımı kabul edip buyurup (beni bu) kederden kurtararak buyursunlar.” (AY 106/18-20, s.109)

35) *kuşrul-*: Kurtulmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>	
<i>Kutrul-</i>	68	%0,09	
Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
İğ ağırgdın kutrul-	İsim+fiil	20	1

Tablo 4.101. Kuşrul- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin metin içi gösterimi

ig ağırdın kuşrul- “hastalıktan kurtulmak, iyileşmek”

Yene yme bo kamag imerigme tınlıglar oğlanı ig ağırdın kuşrulup yagısız yavlıksız bolsunlar il uluşda (AY 452/19-22, s.255) “Ve ayrıca bütün insanoğlu hastalıktan kurtulup düşmansız olsun” (Ayazlı, 2012: 178).

36) *küçet-*: Güçlenmek, kuvvetlenmek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Küçet-</i>	6	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık

Ezüğ armak küçet-	İsim+fiil	7	1

Tablo 4.102. Küçet- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

ezüğ armak küçet- “yalan çoğalmak”

Ezüğ armak küçetür adruk adruk ugurın (AY 552a/21-22, s.297) “Yalancılık her fırsatta güçlenir (artar)” (Çetin, 2020b: 382).

M

1) *mengile-*: Sevinmek, neşelenmek, mutlu olmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Mengile-</i>	8	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Mengi <i>mengile-</i>	İsim+fiil	96	5

Tablo 4.103. *Mengile-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

mengi mengile- “mutlu olmak”

’Eng mintın irkek yme ermez tişi yme ermez arşularka tegi tüzü barça erdinilig linhualig örgünler üze olurup tüü törlüg adruk adruk öngi öngi mengi mengilesünler (AY 380/4-9, s.224) “Hatta erkek de olmayan, disi de olmayan çift cinsiyetlilere kadar, (bütün canlılar) hazineli lotuslu tahtlarınüstüne oturup çok çeşitli, ayrı ayrı, farklı farklı, mutlu olsunlar” (Uçar, 2009: 282).

Ol iligler kanlar öz öz kentü kentü il uluşlarında erk tartıp mengi mengilep ilkideki kılmış kazanmış buyan edgü kılınç tüşin utlın aşayurlar (AY 411/2-6, s.238) “O hükümdarların her birisi kendi ülkelerinde güçlenip, mutlu olup başlangıçta kazanmış oldukları erdemlerin semeresini alırlar” (Ayazlı, 2012: 168).

...Üstün tengri yirinte altın kişi ajunında adruk adruk yig başdınkı edgü mengig aşaguluk mengilegölük... “...Üstte tanrı yerinde, aşağıda insanlar âleminde ayrı iyi, (en) başta (olan) mutluluğu artırmaya, mutlu olmaya...” (AY 514/6-9, s.280)

Yitirer ming tengri kızları tapıgçısı bolup yitinçsiz tutunçsuz tengridem mengi mengileyürler tip yarlıkadı (AY 534/1-4, s.288) “Yedişer bin tanrıça (onların) hizmetçisi olup (onlar) ulaşılmaz ilahi huzura ereceklerdir diye buyurdu” (Çetin, 2020b: 376).

Üstün tengri yirinteki altın yalanguk yirtinçüsinteki mengilerig mengilep ’eng kininte burkanlıg edgü üd kolu birle tuş bolup başdınkı yig kutrulmaklıg tüşke

teggeyle (AY 542/4-9, s.291) “Yukarıda tanrı yerinde aşağıda insanlar dünyasındaki huzuru yaşayıp en sonunda *Budhalı* iyi zamanı dileyerek, ona rastlayıp en üstün kurtuluş karşılığına ererler” (Çetin, 2020b: 379).

2) *möngre*:- Böğürmek, çağırmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Möngre-</i>	2	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ulug ünin möngre-	Sıfat+isim+fiil	5	1

Tablo 4.104. Möngre- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

ulug ünin möngre- “yüksek sesle bağlamak”

Ötrü katunu umadın ulug ünin möngredi orlayu kıkıra inçe tip emgenü sav sözledi (AY 641/1-4, s.334) “Sonra hatunu bitkin bir hâlde yüksek sesle inledi. Hiddetle bağırarak şöyle deyip ıstırapla söz söyledi” (Çağatay, 1945: 131).

N

1) *nomla-*: Vaaz vermek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Nomla-</i>	189	%0,24

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Kingürü <i>nomla-</i>	Zarf+fiil	59	13
Nom <i>nomla-</i>	İsim+fiil	1160	58
Aça yada <i>nomla-</i>	Zarf+fiil	27	11
Nom erdinig <i>nomla-</i>	İsim+isim+fiil	259	39

Tablo 4.105. *Nomla-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

kingürü nomla- “ayrıntılı şekilde açıklamak”

*Men inçip sanga burkanlar et’özin ol et’özke teggülük işin ködügin alın altagin aça yada **kingürü nomlayu** bireyin “Şöyle ki ben sana Budalar bedeninin o bedene ulaşmak için (yaptığı) işini gücünü, usulünü geniş bir surette açıklayıvereyim.” (AY 38/4-8, s.83)*

*Kamag tınlıg oylanlarına **kingürü nomlayın** teringde tering yig nomug kopda kötrülmüş altun yaruk yaltrıklığıg “Ben bütün insanoğluna (bu) derinden daha da öte, mükemmel, her (şeyden) üstün altın ışıkl, parlak öğretiyi geniş bir surete açıklaayayım.” (AY 104/12-16, s.108)*

***Kingürü nomlap** köni nomug ulug asıg tusu kılayın tınlıglarka “Doğru öğretiyi geniş bir surette vaaz verip canlılara büyük fayda sağlayayım.” (AY 115/1-3, s.112)*

*...Nom erdini içinteki kılınç adartmakın öçürmek atlıg bölüküg boşgunsar tutsar okısar sözleser öyü sakınu unıtmadın ötgürü yene adınaguka **kingürü nomlayu** birserler... (AY 175/12-17, s.136) “...Öğreti mücevheri içindeki ‘davranış engellemesini yok etmek’ adlı bölümü öğrense, tutsa, okusa, söylese, düşünüp, taşınıp,*

unutmayıp iyice anlayıp yine başka(lar)ına açıklayarak anlatıverseler...” (Ölmez, 1991: 61).

*Birök kayu kayu yir orunta bo nom erdinig okısar sözleser **kingürü nomlasarlar** ötrü ol yir orunta tört törlüg ulug asıg tusu bolgay* (AY 191/17-21, s.142) “Eğer herhangi bir yerde bu öğreti mücevherini okusa(lar), (söylese(ler), bütünüyle anlatsalar, sonra o yerde dört türlü fayda olacaktır” (Ölmez, 1991: 73).

*Birök kayu yir orunta bo altun önglög yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom iligi atlıg nom erdinig okıdaçı sözledeçi **kingürü** yöre **nomlayu** birteçi tözünler kutluglar bar erserler* (AY 193/7-12, s.143) “Eğer herhangi bir yerde bu altın renkli, parlak parıltılı, her şey(den) (çok) yüceltilmiş, öğretinin hükümdarı adlı öğreti mücevherini okuyacak, söyleyecek, ayrıntısıyla yorumlayıp açıklayıverecek soylular, kutlular var iseler...” (Ölmez, 1991: 74).

*Anın amtı men ulug azruaya bo nom erdini içinteki nom tözinçe bışrungalı öğretingeli öyü sakınu tutgalı ötgürü yine adınaguka **kingürü nomlagalı** okıtgalı yarlıkayur men* (AY 394-395/23-3, s.230) “O nedenle, şimdi ben, ey yüce Brahman! Bu dharma hazinesi içindeki dharmanın aslına göre öğrenmeniz gerekeni, düşünüp tutmanız gerekeni, aslına nüfuz ederek yine başkalarına genişçe vaaz etmeniz gerekeni buyuruyorum” (Uçar, 2009: 289).

*Edgü edgü ulug erenlerning tözüniye udung sen bo teringde tering iduk nom erdini yörügün aç a yada **kingürü nomlagalı** yükdüng yükdüng sen ülgülençsiz tenglençsiz buyan edgü kılınçlıg* “İyi iyi ey büyük yiğitlerin asili! Bu derinden de öte, kutsal, öğreti cevherinin izahını açıklayarak, geniş bir surette vaaz verip çok fazla, sayısız sevabı biriktirdin.” (AY 428/5-10, s.244-245)

*Bo altun önglög yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom erdinig **kingürü** aç a yada **nomlaguluk** yitlingeli batgalı ıdmaguluk ulug küüşin asa üsteyü teginür biz* “Bu altın renkli, parlak ışıklı, her (şey)den üstün öğreti cevherini geniş bir surette (ve) açıklayarak vaaz vermek için, kaybolup yitip gitmemesi için, büyük bir istek ile çoğaltırız.” (AY 457/6-11, s.257)

*Yir oruntaki tınlıglarka bo nom erdinig **kingürü** aç a yada **nomlasunlar*** “Yeryüzündeki canlılara bu öğreti cevherini geniş bir surette ve açıklayarak vaaz versinler.” (AY 581/12-14, s.309)

*Şakımunı atlıg burkanıg ögrünç sevinç köngülin körser körkle ekşigin **kingürü nomlayı** olurmışın bo nom erdini yörügün* “Şakımunı adlı Budayı mutlu (bir) gönül ile, güzel ezgilerle, bu öğreti cevherinin izahını geniş bir surette oturarak vaaz verdiğini görse...” (AY 583/19-22, s.310)

***Kingürü nomlayı** birtingiz monı monçulayı bo nomug* “Bu öğretiyi bu şekilde geniş bir surette açıklayıverdiniz.” (AY 667/17-18, s.345)

*Ülgüsüz köngülte ulatı kamag dyanlar kalısız üç törlüg ulug kölungüler ulatı kamag kutrulmak alku barça üneler bo nom erdini tözinte anı üçün ugrayı **kingürü nomladı** bo nomug* “Sayısız gönülden başka, bütün meditasyonlar, tam olarak üç türlü büyük taşıt, (ve) bunlara ek olarak bütün kurtuluş(ların) tamamı bu öğreti cevheri esasında yükselirler. Onun için (Buda) arzulayarak bu öğretiyi geniş (bir şekilde) vaaz verdi.” (AY 668/12-17, s.345-346)

nom nomla- “vaaz vermek, öğretiyi anlatmak”

*Ançulayı yme nom kirtününü kirtüsinge tayanıp kirtüde kirtü bilge biligke tayanıp adruk adruk burkanlar **nomın nomlayur*** “Yine aynı şekilde öğreti gerçeğinin doğruluğuna dayanıp gerçekten de öte bilge bilgiye güvenip ayrı ayrı Budalar öğretisini vaaz eder.” (AY 50/ 6-10, s.88)

*Tözünler oğlu erser yme tözünler kızı erser yme bolar barça köni kirtü nomug eşidgeli küseserler artukrak arıngalı küsüşlüg erserler bolarka köni kirtü **nomug nomlasunlar*** “Asiller oğlu ise ve asiller kızı ise yine bunların hepsi de doğru gerçek öğretiyi işitmeyi dileseler fazlasıyla arınma istekleri var ise bunlara doğru gerçek öğretiyi vaaz versinler” (AY 72/13-18, s.96)

*İkinti alku biş ajun tınlıglar üçün ol ok burkanlarıg **nom nomlayı** yarlıkaguka ötügçi bolmak* (AY 149/8-11, s.126) “İkincisi, bütün beş varlık şekli(indaki) canlılar için, işte o Budaları(n) öğretiyi anlatıp buyurmaları için ricacı olmak” (Ölmez, 1991: 41).

*Montag osuglug nomlug et’özümün yme ugrayı öngreki kum sanınça burkanlarıg **nom nomlagalı** nomlug tilgen evirtgeli ötügçi bolmuş* “Böylece yaratılmış öğretili bedenimle de arzulayıp önceki (zamanlarda) kum sayısınca (sayısız) Budaları öğretiyi vaaz etmeleri için, öğreti tekerleğini çevirtmek için ricacı olmuş...” (AY 166/17-21, s.133)

*Burkanlarıg **nom nomlatgalı** nomlug tilgen evirtgeli nırvanka kirmedin yırtinçüde turgurgalı ötüğçi bolup...* (AY 167/9-12, s.133) “Budaları, öğretileri öğretmek için, öğreti tekerleğini çevirmek için, Nirvâna’ya girmeden dünyada kalmaları için iknaya çalışıp...” (Ölmez, 1991: 54)

*Üçünç kuvragınga **nom nomlayu** yarlıkadukda tokuz on sekiz ming koltı nayut tümen kişiler yme ök arhant kutın bultılar* (AY 186/7-10, 140) “Üçüncüsü topluluğuna öğretiyi anlatıp buyurduğunda 90 000 Koti, Nayuta tümen canlılar da bu iyiliklere tamamiyle sahip olup, Arhant kutsallığını buldular” (Ölmez, 1991: 68).

*...Ulug bedük yaruklug tilgen içinte bir angsız ulug tengri burkan **nom nomlayu** oluru yarlıkamışın körtiler* (AY 188/13-16, s.141) “...Ulu, büyük ışıklı bir tekerlek içinde, son derece ulu bir tanrı Buda(nın) öğretiyi açıklayıp, oturup buyurduğunu gördüler” (Ölmez, 1991: 70).

*Takı nırvanka kirü yarlıkamadın tınlıglarka asıg tusu kılı **nom nomlayu** yarlıkar* (AY 190/2-4, s.141) “Daahası Nirvâna’ya girmeyi gerçekleştirmeden, canlılara fayda sağlayıp, öğretiyi açıklayıp buyurur” (Ölmez, 1991: 71).

*Yene yme bo **nomug nomladaçı** toyınlarka dıntarlarka yme tört törlüg ulug asıg tusu titir* (AY 196/1-3, s.144) “Ve ayrıca bu öğretiyi açıklayacak rahiplere, seçilmişlere de dört tür ulu fayda (var)dır” (Ölmez, 1991: 76).

*Kılmaksız simeklemeksiz kezigde turmuş bodısataavlarka **nom nomlap** kılmaksız simeklemeksiz kezigde ök turgurmak erür* (AY 301/15-18, s.189) “Eylemsiz (ve) uygulamasız sırada durmuş (olan) Bodhisattvalara öğreti açıklayıp eylemsiz (ve) uygulamasız sırada durdurmaktır” (Tokyürek, 2018: 593).

*İnçip bodısataavlar bo montag yangın kamag tınlıg oğlanlarına yaraşı **nom nomlap** edgüke mengike yaratmakları üze ötrü küç küsün paramıtıg uz bütürürler* (AY 301/18-22, s.189) “Şöyle (ki) Bodhisattvalar böyle bu şekil bütün canlı oğullarına uygun öğreti açıklayıp iyiliği (ve) huzuru ortaya çıkarmaları üzerine güç pāramitāsını maharetle elde ederler” (Tokyürek, 2018: 593).

*Bo erür alku tınlıgların tözlerinçe **nom nomlap** tarımaduk edgü yiltızlıg urugların tarıtıp tarımış edgü yiltızlıg urugların bütürüp bışurup edgüke mengike yaratmakka tayanıp küç küsün paramıtıg tükel bütürmek* (AY 301-302/22-4, s.189) “Bütün canlıların esasına göre öğreti açıklayıp ekmedikleri iyi tohumları bitirip

olgunlaştırıp iyiliği (ve) huzuru ortaya çıkarmaya dayanıp güç pāramitāsını tamamıyla elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 593).

Bo nomug nomlamış üdte üç tümen koltı bodisatavlar mahasatavlar togmaksız nom taplagın bultılar (AY 340/3-6, s.205) “Bu öğretiyi açıkladığı zamanda üç milyar Bodhisattva (ve) Mahāsattva doğmayan öğreti tahammülü buldular” (Tokyürek, 2018: 605).

Tükel bilge tengri tengrisi burkan bo daranı nomug nomlayu yarlıkap yine supratıştı bodisatavka inçe tip yarlıkadı (AY 360/5-7, s.214) “Tam bilge tanrı tanrısı buddha, bu dhāranī vaaz ederek buyurduktan sonra, yine Supratshita bodhisattvaya şöyle buyurdu: ...” (Uçar, 2009: 271).

Anta ötrü tükel bilge biliglig tengri tengrisi burkan bo daranı nomug nomlayu tüketip (AY 362/21-23, s.215) “Daha sonra, tam bilge sahibi tanrı tanrısı buddha vaaz etmeyi tamamladıktan sonra...” (Uçar, 2009: 273).

İnçip amtı manga nom nomlayu yarlıkar (AY 420-421/23-1, s.242) “Böylece şimdi bana öğretiyi (dharma)ı) açıklama lütfunda bulundu” (Ayazlı, 2012: 170).

Ülgüsü üküş tengriler yekler kuvragı yme ök et’özin ol iligler kanlar ordusında ol nom nomlaguluk orunta nom tingka yığılgaylar (AY 432/3-7, s.246) “...Sayısız Tanrılar, şeytanlar topluluğu da bedeniyle o hükümdarların sarayında, o öğretinin açıklanacağı yerde (tahtta) öğreti sesi (üzerine) toplanacaklar” (Ayazlı, 2012: 173).

Montag tip yarlıkamışda basa ötrü daranı nomug nomlayu yarlıkadı (AY 463/11-12, s.260) “Böyle dedikten sonra dharani öğretilisini vaaz ederek buyurdu” (Çetin, 2020a: 216).

Kirtüdin kelmış altın ağzın nom nomlayu yarlıkap etinggiri edgü üninli tengrili kişilig yavalturtı (AY 485/15-18, s.269) “(Buddha), gerçekliği yansıtan altın ağızıyla öğretiyi anlatıp buyurarak etkileyici, güzel sesiyle tanrı insanlı (herkesi) etkiledi” (Çetin 2020a: 224).

Sengremlerte azu kentlerte azu suzaklarda azu evlerte azu kurug yirlerte nom nomlaguluk nomlug orunta nom tingka barıp yinçürü töpün yükünüp bo nom erdinig eşidsünler (AY 531/18-23, s.287) “...Manastırlarda, kentlerde, köylerde, evlerde veya boş alanlarda öğretinin vaaz edildiği yerde öğretinin sesine nail olarak büyük saygıyla eğilip bu öğreti mücevherini işitsinler” (Çetin, 2020b: 376).

aça yada nomla- “açıklayarak vaaz vermek, açıklayarak anlatmak”

Törtünç kirtü nomug açá yada nomlayu yig adruk edgüsingeg teggeli tegimlig bolurlar “Dördüncüsü doğru öğretiyi açıklayarak anlatıp mükemmel, üstün iyiliğe ulaşmaya layık olurlar.” (AY 87/15-17, s.101)

Aşnuça men adın öngi tering yörüglüg nomlarta açá yada nomladım arıg sogançıg nomlarıg (AY 363/7-10, s.216) “Daha önce, ben diğer derin yorumlu dharmalarda açıklayarak mükemmel dharmaları vaaz ettim” (Uçar, 2009: 273).

Kim atı kötrülmüş tengrim sizni takı yme bo nom erdinining tering yörügün açá yada nomlayu yarlıkasun “Ki adı yüceltilmiş tanrım sizi ve yine bu öğreti mücevherinin derin yorumunu açıklayarak vaaz verip buyursun.” (AY 400/1-3, s.233)

Biz kamağun bo nom erdinig tutdaçı bilteçi nomçı bilgelerning köngülleringe kirip ol iligler kanlarka açá yada nomlayu okıtu nomlaguluk sakınç sakınturgay (AY 401/16-20, s.233) “Biz hepimiz bu dharma hazinesini tutacak (ve) bilecek dharmacı bilgelerin gönüllerine girip, o hükümdarlara ayrıntılı olarak vaaz edip açıklayarak vaaz edilecek düşüncüyü düşündürteceğiz” (Uçar, 2009: 292).

Edgü edgü ulug erenlerning tözüniye udung sen bo teringde tering iduk nom erdini yörügün açá yada kingürü nomlagalı yükdüng yükdüng sen ülgülençsiz tenglençsiz buyan edgü kılınçlıg “İyi iyi ey büyük yiğitlerin asili! Bu derinden de öte, kutsal, öğreti cevherinin izahını açıklayarak, geniş bir surette vaaz verip çok fazla, sayısız sevabı biriktirdin.” (AY 428/5-10, s.245)

Altun önglüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmüş nom iligi atlıg nom erdinig açá yada nomlayu birip çambudıvıp yırtınçüdeki iliglerke kanlarka ulatı kişi yalanguk kuvragına ilke uluşka asıglıg nomug törüg biltürü ukturu yarlıkamakingızning ok edgüsi titir (AY 439/10-18, s.248-249) “Altın renkli parlak-parıltılı her şeyden (çok) yüceltilmiş öğretinin hükümdarı adlı öğreti mücevherini açıklayarak jambüdvıpa adlı yeryüzündeki hükümdarlara ve diğer insanlar topluluğuna, ülkeye faydalı (olan) öğretiyi, bildirip açıklamanız (lütfetmeniz) işte (bu) iyi (olarak) adlandırılır” (Ayazlı, 2012: 174).

Bo altun önglüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmüş nom erdinig kingürü açá yada nomlaguluk yitlingeli batgalı idmaguluk ulug küsüşin asa üsteyü teginür biz “Bu altın renkli, parlak ışıklı, her (şey)den üstün öğreti cevherini geniş bir surette (ve)

açıklayarak vaaz vermek için, kaybolup yitip gitmemesi için, büyük bir istek ile çoğaltırız.” (AY 457/6-11, s.257)

Yir oruntakı tınlıglarka bo nom erdinig kingürü aça yada nomlasunlar “Yeryüzündeki canlılara bu öğreti cevherini geniş bir surette ve açıklayarak vaaz versinler.” (AY 581/12-14, s.309)

Ötrü tözün anand teginelim tengrim kingürü aça yada nomlayu yarlıkasun tip ötünti “Daha sonra aziz Anand(dan) bahsedelim tanrım geniş surette açıklayarak vaaz versin diye rica etti.” (AY 607/3-6, s.320)

Ol emgeklerning tüşinte bulmış tanuklamış tütrüm tering ıduk nomug bodı tigme burkan kutıning ugrayu tıltagın sizlerke aça yada nomlayu birtim (AY 662/11-16, s.343) “...O acıların sonucunda bulup tanıklamış olduğum derin (ve) kutsal öğretiyi, bodhi denilen Buddha saadetinin doğrudan sebebini sizlere acararak vaaz ediverdim” (Gulcalı, 2015: 229)

Atı kötrülmüş tengrime titip ıdalap yig adruk tengri yirinteki tüş utlıg ornangay men turgay men çambudıvıp atlıg uluşda aça yada nomlagalı bo nom erdini yörügin tip tidi (AY 667-668/ “Ey adı yüceltilmiş Tanrım! Ben cennetteki mükemmel meyveyi sevinçle bırakarak, bu öğreti cevherini yayıp vaaz etmek için *jambūdvīpa* adlı dünyada ikamet edeyim dedi” (Gulcalı, 2015: 230).

nom erdini nomla- “öğreti mücevherini açıklamak, vaaz etmek”

Tengri tengrisi burkannıng bo nom erdinig nomlayu yarlıkamış körkin bedizin bedizetsünler “Tanrı tanrısı Buda’nın bu öğreti cevherini vaaz edip buyurmuş (öğreti cevherinin) güzelliğinin resmini yapsınlar.” (AY 22/16-19, s.69)

Birök kayu iligler kanlar bo nom erdinig nomlatgali ugrasarlar ’eng başlayı ol ilig kan kaltı öngreki törüçe suvka kirip et ’özin yumuş arıtmış kergek (AY 417-418/18-1, s.241) “Eğer herhangi bir hükümdar bu öğreti mücevherini açıklamaya niyetlenirse, ilk önce o hükümdar aynı şekilde önceki öğreti gereğince suya girip (banyo yapıp), vücudunu yıkayıp temizlemiş olmalı” (Ayazlı, 2012: 170).

Edgü edgü ulug erenlerning tözüniye udung sen bo teringde tering ıduk nom erdini yörügin aça yada kingürü nomlagalı yükdüng yükdüng sen ülgülençsiz tenglençsiz buyan edgü kılınçlıg “İyi iyi ey büyük yiğitlerin asili! Bu derinden de öte,

kutsal, öğreti cevherinin izahını açıklayarak, geniş bir surette vaaz verip çok fazla, sayısız sevabı biriktirdin” (AY 428/5-10, s.244-245)

*Altun önglög yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom iligi atlıg **nom erdinig** aç a yada **nomlayu** birip çambudıvı yirtinçüdeki iliglerke kanlarka ulatı kişi yalanguk kuvragına ilke uluşka asıglıg nomug törüg biltürü ukturu yarlıkamakingızning ok edgüsi titir* (AY 439/10-18, s.248-249) “Altın renkli parlak-parıltılı her şeyden (çok) yüceltilmiş öğretinin hükümdarı adlı öğreti mücevherini açıklayarak *jambūdvpı* adlı yeryüzündeki hükümdarlara ve diğer insanlar topluluğuna, ülkeye faydalı (olan) öğretiyi, bildirip açıklamanız (lütfetmeniz) işte (bu) iyi (olarak) adlandırılır” (Ayazlı, 2012: 174).

*Birök kayu kayu yir orunta bo **nom erdinig** yene bo nomug **nomladaçı** nomçı bar erser ol ança kuvragımız birle bo nom erdinig nomladaçı nomçıg iyin iderü orun orun sayu öngi öngi yadılıp küyü küzetü tegingey biz* (AY 456/15-21, s.256) “Her nerede bu öğreti mücevheri ve bu öğretiyi öğretecek öğretmen varsa o zaman topluluğumuz ile bu öğteti cevherini açıklayacak öğretmeni takip ederek farklı farklı yerlere yayılıp koruyacağız” (Ayazlı, 2015: 179).

*Birök kayu kayu yir orunta bo nom erdinig yene bo nomug nomladaçı nomçı bar erser ol ança kuvragımız birle bo **nom erdinig nomladaçı** nomçıg iyin iderü orun orun sayu öngi öngi yadılıp küyü küzetü tegingey biz* (AY 456/15-21, s.256) “Her nerede bu öğreti mücevheri ve bu öğretiyi öğretecek öğretmen varsa o zaman topluluğumuz ile bu öğteti cevherini açıklayacak öğretmeni takip ederek farklı farklı yerlere yayılıp koruyacağız” (Ayazlı, 2015: 179).

*Bo altun önglög yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş **nom erdinig** kingürü aç a yada **nomlaguluk** yitlingeli batgalı ıdmaguluk ulug küsüşin asa üsteyü teginür biz* “Bu altın renkli, parlak ışıklı, her (şey)den üstün öğreti cevherini geniş bir surette (ve) açıklayarak vaaz vermek için, kaybolup yitip gitmemesi için, büyük bir istek ile çoğaltırız.” (AY 457/6-11, s.257)

*Bo altun önglög yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş **nom erdinig nomlaguçı** erser men olarning bilge bilgilerin tılangurmakların asa üsteyü tegingey men* (AY 473-474/22-3, s.264) “Bu altın renkli, parlak ışıklı, her şeyden yüce öğreti mücevherini tebliğ ederse ben onların bilge(lere özgü) bilgilerini, belagat güçlerini çoğaltarak artıracam” (Çetin, 2020a: 220).

Bo nom erdinig nomladaçı nomçılarka eşidteçi tıngladaçı tınlıglarka garhlar adası tegmegülük... “Bu öğreti cevherini anlatacak vaizleri dinleyecek canlılara yıldızlar tehlikesine uğramayan...” (AY 475/1-3, s.265)

Kim kayu tözünler bo nom erdinig nomlagalı tınglagalı ugrasarlar aşnuça bo iki kırk törlüg ootlarıg alıp yungu kılmuş kergek (AY 475/15-18, s.265) “Öyle ki hangi asil, bu öğreti mücevherini tebliğ etmeyi (veya) dinlemeye niyetlense öncelikle bu otuz iki tür bitkiyi alarak yıkanmalıdır” (Çetin, 2020a: 220).

Birök kayu orunta bo nom erdinig nomlayur erser ol nomladaçı nomçının asan tüpinte barıp et’özünün körkitmedin nomçı adakın töpüm üze kötürü tutup bo nom erdinig eşidü tınglayu tegingey men (AY 528/10-16, s.286) “Hangi yerde bu öğreti mücevheri nerede öğretiliyorsa onu vaaz eden vaizin mukim olduğu yere gidip bedenimi göstermeden bu vaizin ayağını başımın üzerinde tutup bu öğreti kitabını dinleyebileceğim” (Çetin, 2020b: 375).

Yene bo nom erdinig nomladaçı nomçıka arkan bodun kara yakın barıp bo nom erdinig nomladaçı nomçıka ötügçi bolsunlar (AY 530/12-16, s.286) “Ayrıca, bu öğreti mücevherini anlatan vaizlere bütün halk topluluk halinde yaklaşıp bu öğreti mücevherinin vaizinden ricacı olsunlar” (Çetin, 2020a: 375).

Bo nom erdinig nomlamak tıltagınta men başın kamag tirin kuvragımning çoğumuz yalınımız küçümüz küsünümüz körkümüz mengizimiz üklyü asılı teginür (AY 530/18-22, s.287) “...Bu öğreti mücevherini (onların) öğretmesi sayesinde ben başta olmak üzere bütün cemaatin aydınlığı, gücü kuvveti, güzelliği arttıkça artar” (Çetin, 2020b: 375).

Kim sen çın kirtü ötügin bo nom erdinig nomladaçı nomçı birle küyü küzetü tutgalı tınlıglar küsüşin kanturgalı ötüntüng (AY 537/16-20, s.289) “Öyle ki sen bu doğru sözlerinle bu öğreti mücevherini öğreten vaiz ile (öğretiyi) koruyup kollayan canlıların arzularını yerine getirmek üzere arzda bulundun” (Çetin, 2020b: 377).

Bo nom erdinig nomladaçı nomçıg tıngladaçı tözünler ogılın tözünler kızın küyü küzetü tuta teginip busuşın sakınçın kiterip inç mengilig kılğay biz (AY 539/4-9, s.290) “Bu öğreti mücevherini öğreten vaizleri, dinleyen asiller oğlu ve asiller kızını koruyup kollayarak sıkıntılarını giderip (onları) huzurlu kılacağız” (Çetin, 2020b: 378).

Bo nom erdinig nomladaçı nomçılarig tılangurmakin asgalı ögin köngülin üstegeli tüü yütlerintin kirip... (AY 541/1-4, s.291) “Bu öğreti mücevherini öğreten vaizlerin hitabet kabiliyetini artırmak, aklını ve gönlünü yüceltmek için saç diplerinden girip...” (Çetin, 2020b: 378).

Yir oruntaki tınlıglarka bo nom erdinig kingürü aç a yada nomlasunlar “Yeryüzündeki canlılara bu öğreti cevherini geniş bir surette ve açıklayarak vaaz versinler.” (AY 581/12-14, s.309)

Ol üdün tükel bilge biliglig tengri tengrisi burkan bo nom erdinig nomlayu yarlıkamış üdte... “O zaman tam bilge bilgili tanrı tanrısı Buda bu öğreti cevherini vaaz vererek buyurduğu anda...” (AY 644-645/22-2, s.335)

Nomlayu körkitü yarlıkadıngız bo nom erdini iligin asıg tusu kılğalı imerigme kamağ tınlıgka (AY 654/12-15, s.340) “Etraftaki bütün canlılara fayda sağlamak için bu öğreti cevheri şahını vaaz edip gösterme lütfunda bulundunuz” (Gulcalı, 2015: 227).

Kayu orunta bar erser bo nom erdinig nomladaçı men kentü özüm ıdalap brahmalok azrua yirtinçüsinteki mengimin bo nom erdinig tınglagalı barı tegingey men (AY 668/17-21, s.346) “Nerede var ise bu öğreti cevherini vaaz eden biri, ben kendim *Brahmāloka* dünyasındaki saadetimi bırakarak, bu öğreti cevherini duymak için (ona) varacağım” (Gulcalı, 2015: 230).

2) *nomlat-*: Anlattırmak, öğüt verdirmek

<i>Fill</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Nomlat-</i>	7	-

<i>Eşdizim</i>	<i>Eşdizim Kategorisi</i>	<i>Eşdizimli Sıklığı</i>	<i>Eşdizimsel Sıklık</i>
Kingürü nomlat-	Zarf+fiil	59	2
Nom nomlat-	İsim+fiil	1160	2
Nom erdinig nomlat-	İsim+isim+fiil	259	1

Tablo 4.106. *Nomlat-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

kingürü nomlat- “ayrıntılı şekilde anlatmak”

...Bo nom erdinining tering yörügin yinçge tözin **kingürü nomlatıp** kamagka yada asıg tusu kulturmuş kergek (AY 402/16-19, s.234) “...Bu dharma hazinesinin derin yorumunu, ince aslını genişçe vaaz edip her yerde yayarak fayda sağlamak gerek” (Uçar, 2009: 292).

Ol antag tınlıglarning köngülleringe kirip bo nom erdinig **kingürü nomlatıp** terk üdün yitlingülüksüz yokadguluksuz kılıu tegingey men (AY 541/16-20, s.291) “O canlıların gönlüne girip bu öğreti mücevherini ayrıntılı şekilde öğreterek tez zamanda ebedî kılacağım” (Çetin, 2020b: 378).

nom nomlat- “öğreti öğretmek, öğreti açıklamak”

Ötrü olar birer şlük birer padak <T’..... K> **nomlarig nomlagalı nomlatgalı** yme öğretinmiş kergek (AY 167/2-5, s.133) “Daha sonra onlar(ın) birer şiir, birer koşuk (ile) öğretileri açıklamak için, açıklamak için bile öğrenmiş (olmaları) gerek” (Ölmez, 1991: 54).

Takı ne ayıtmış kergek burkanlarig **nom nomlatgalı** nomlug tilgen evirtgeli nırvanka kirmedin yırtınçüde turgurgalı ötüğçi bolup... (AY 167/8-12, s.133) “Daha ne sormuş (olmak) gerekir! Budaları, öğreti öğretmek için öğreti tekerleğini çevirmek için Nirvâna’ya girmeden dünyada kalmaları için iknaya çalışıp...” (Ölmez, 1991: 54).

nom erdini nomlat “öğreti cevherini anlattırmak”

Ol antag tınlıglarning köngülleringe kirip bo **nom erdinig kingürü nomlatıp** terk üdün yitlingülüksüz yokadguluksuz kılıu tegingey men (AY 541/16-20, s.291) “O canlıların gönlüne girip bu öğreti mücevherini ayrıntılı şekilde öğreterek tez zamanda ebedî kılacağım” (Çetin, 2020b: 378).

O

1) *okıt*:- Okutmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Okıt</i> -	74	%0,10

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Kingürü okıt-	Zarf+fiil	59	7
Aça adıra okıt-	Zarf+fiil	4	1
Aça yada okıt-	Zarf+fiil	27	8

Tablo 4.107. Okıt- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

kingürü okıt- “ayrıntılı şekilde okutmak, yeniden okutmak”

Bo köni yörügler tözin kingürü okıtdaçı bölük ol (AY 271/12-14, s.175) “Bu doğru yorumlar esasını geniş olarak okutacak bölümdür” (Tokyürek, 2018: 583).

Köni yörügler tözin kingürü okıtdaçı bölük üç üdlerte öngi nomlarıg okıtdaçı erür (AY 276/5-7, s.177) “Gerçek açıklamalar esasını tekrar okutacak bölüm üç zamandan başka öğretileri okutmaktır” (Tokyürek, 2018: 585).

Boşgutları yorıgları tar üçün anın köni yörügler tözin kingürü okıtdaçı bölük yok tip monçulayu bilmek ukmak erür (AY 277/3-7, s.178) “Talimatları (ve) uygulamaları dar olduğu için ondaki doğru açıklamalar esasını genişçe okutacak bölüm (de) yok(tur), diye böyle bilmek anlamaktır” (Tokyürek, 2018: 585).

Kaltı köni yörügler tözin kingürü okıtdaçı atlıg bölük yangın bodısataavlar agılıkı nomda tutulup kalmış... (AY 278/6-9, s.178) “Doğru yorumlar esasını genişçe okutacak adlı bölüm bu şekilde Bodhisattvalar hazinesi öğretisinde tutulup kalmış...” (Tokyürek, 2018: 585).

Birök tüz katıgsız yörügüg tutmak üze yalanguz köni yörügler tözin kingürü okıtdaçı atlıg bölük tayşing tip titir (AY 278/13-16, s.178) “Düz saf yorumu tutmak ise sadece gerçek yorumlar esasını genişçe okutacak adlı bölüm *dacheng* diye söylenir” (Tokyürek, 2018: 585).

*Sen amti yene mini üküş telim nomlar yörügin **kingürü okıtdaçı** biltürteçi üstünki yig ögdi üze öge küleyü ötüntüng* “Şimdi sen yine sayısız öğreti yorumlarını genişçe anlatan, bildiren en üstün (ve) (en) iyi övgü ile beni överek ricada bulundun” (AY 661/3-7, s.342)

*Tengrim sizing ongaru küzetmekingiz küçinte tengrili yalanguklı kuvragka **kingürü okıtu** birgey men* “Tanrım sizin sağ tarafa doğru gözetmeniz sayesinde tanrılı insanlı topluluğa genişçe anlatıvereceğim.” (AY 669/13-16, s.346)

aça adıra okıt- “ayrıntılı şekilde açıklamak, izah etmek”

*Ulug yarlıkançuçı köngül üze irinčkemiş üçün olarnı al altag uzanmakım üze adın tıtaglarig kelürüp ulug kuvrag arasına arslanlar etinin etineyü **aça adıra okıtayın*** (AY 363/18-23, s.216) “Yüce, merhametli gönlüm ile onlara acıdığım için, yöntem üstünlüğüm ile diğer nedenleri ortaya çıkarıp yüce topluluk arasında, aslanlar sesi ile seslenerek ayrıntılı olarak yokluk *dharmasının* yorumunu açıklayayım” (Uçar, 2009: 273).

aça yada okıt- “izah etmek, ayrıntılı şekilde açıklamak”

*Bo montag emgek tolgakka tegmiş üdte bo mungumuznu emgekimizni **aça yada okıtu** sözlegeli uguluk küçümüz küsünümüz yok erti* “Bu şekilde sıkıntıya uğradığımız zamanda bu kederimizi açıklayarak anlatıp, söyleyebilecek gücümüz kuvvetimiz yoktu.” (AY 7/6-9, s.62-63)

*Yene sansız sakışsız üdler kolular ertginçe nırvanka kirmedin yirtinçüde mengün turguka tütrüm tering nom tözin **aça yada okıtgu**ka ötüğçi bolsar* (AY 181/17-22, s.138) “Yine sayısız zamanlar geçene değin, Nirvâna’ya girmeden, dünyada sonsuza değin durmaya, keskin, derin öğreti esasını açıklayarak anlaşılmasını sağlamaya ricacı olsa...” (Ölmez, 1991: 65).

*Adın tınlıglarka kingürü **aça yada okıtınglar*** (AY 198/17-19, s.145) “Başka canlılara ayrıntısıyla açıklayarak anlatınız” (Ölmez, 1991: 78).

*Sen başın bo kamag kuvragka bo alokaçıntamanı bodisatav togmaksız tering nom taplagına yangırtı köngül öritip bışrunguluk öğretingülük tözüğ **aça yada okıtdı** tip yarlıkadı* (AY 390-391/23-3, s.229) “Senin liderliğinde bu bütün topluluğa bu *Ālokacintāmani bodhisattva*, doğumsuz derin *dharma* tahammülünde tekrardan dikkat

celbedip öğretilmesi gereken esas ayrıntılarıyla açıkladı, diye buyurdu” (Uçar, 2009: 287).

*Biz kamağun bo nom erdinig tutdaçı bilteçi nomçı bilgelerning köngülleringe kirip ol iligler kanlarka **aça yada** nomlayı **okıtu** nomlaguluk sakınç sakınturgay* (AY 401/16-20, s.233) “Biz hepimiz bu *dharm*a hazinesini tutacak (ve) bilecek *dharmacı* bilgelerin gönüllerine girip, o hükümdarlara ayrıntılı olarak vaaz edip açıklayarak vaaz edilecek düşünceyi düşündürteceğiz” (Uçar, 2009: 292).

*Ötrü ol nomçı bilgeler yme kim bizing utruşmakımız küçinte ol il uluşlarka barıp ol ilke kanka **aça yada okıtu** nomlagaylar kingürü yadgaylar* (AY 401-402/20-2, s.233-234) “Sonra, o *dharmacı* bilgiler de bizim mücadelemiz sayesinde o ülkelere gidip o hükümdara ayrıntılı açıklayarak vaaz edecekler (ve) genişçe yayacaklar” (Uçar, 2009: 292).

*Ötrü bo ıduk nom erdinig **aça yada okıtu** nomladım* “Daha sonra (bu) kutlu öğreti cevherini açıklayarak anlatıp, vaaz verdim.” (AY 410/7-8, s.238)

***Aça yada okıtmış** buyan küçinte bo nomug öngdün yingak orunta akşobı atlıg burkan boltı* “Bu öğretiyi doğu yönündeki yerlerde açıklayarak anlatması sayesinde Akşobı adlı Buda oldu.” (AY 578/20-23, s.309)

2) *olur*:- Oturmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Olur</i> -	80	%0,10

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Bagdaşını olur-	Zarf-fiil+fiil	4	4
Kanglıda olur-	İsim+fiil	6	3

Tablo 4.108. *Olur*- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

bagdaşını olur- “bağdaş kurarak oturmak”

...Tört yingakki burkanlar birle arslanlığ örgünler üze bek **bagdaşını olururların** sakınıp somakıtu bodısatav başın sekiz bölük tirin kuvragka nom nomlayur “...Dört taraftaki Budalar ile aslan (işlemeli) tahtlar üzerine sıkıca bağdaş

kurup oturduklarını düşünüp Somakıtu Buda liderliğinde sekiz kısım cemaate öğretiyi vaaz veriyor” (AY 25/9-13, s.70)

...*Mahabodı sögüt tüpinte vajırlıg vaçırasan örgün üzesinte bek bagdaşınıu oluru*... (AY 172/8-11, s.135) “...Mahâbodhi (adlı) ağaç dibinde, elmas işlemeli taht üzerinde sağlam (bir şekilde) bağdaş kurup oturup...” (Ölmez, 1991: 58).

...*Sögütler iligi mahabodı sögüt tüpinte vajırlıg vaçırasan örgün üzesinte bek bagdaşınıu olurup*... (AY 429/10-13, s.245) “...Ağaçların hükümdarı Mahabodhi (adlı) ağaç dibinde elmas işlemeli taht üzerinde bağdaş kurup oturup...” (Ayazlı, 2012: 172).

Ötrü ol üdüin ulug nomçı ratnaraşı atlıg açarı örü agtınıp orunta bek *bagdaşınıu olurtı* “Sonra o vakit yüce vaiz Ratnaraşı adlı hoca tahta çıkıp sağlam (bir şekilde) bağdaş kurarak oturdu.” (AY 576/11, s.308)

kanglıda olur- “at arabasına binmek”

Oğlınıg ölmüş yirin körügsep terkin tavrata yügrük atların koşuglug kanglıda olurup ol kamaşlıg arıgka tavrak bartılar “(Hükümdar ve karısı) oğlunun öldüğü yeri görmek isteyince acele ile hızlı atların koşulduğu kağnyıya (at arabasına) binip o kamaşlı çay kenarına alelacele gittiler.” (AY 625/3-7, s.328)

Ötrü ilig beg kentü özi katunı birle ikegü koşuglug *kanglıda olurup terkin tavratıkaya bartılar* “Sonra hükümdar(ın) bizzat kendisi hatunu ile birlikte at arabasına binip alelacele gittiler.” (AY 636/19-22, s.332)

Busuşlugın bartılar kanglıda olurup balıkka “Kederle arabaya binip şehrin içine vardılar.” (AY 642/10-11, s.334)

3) ornan-: Kanmak, sağlam olmak, yerleşmek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Ornan-</i>	31	%0,04

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Uz ornan-	Zarf+fiil	57	1

Tablo 4.109. Ornan- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

uz ornan- “sağlam bir şekilde yerleştirmek”

Şariputırıya bo ilinmeksiz atlıg daranı padakda birök kim kayu bodısataavlar **uz ornanıp** könisinçe boşgunsarlar tutsarlar... (AY 463/20-23, s.260) “Ey Şariputri, bu bağlanmama adlı dharani şiiri öyle ki hangi Bodhisatva (bunu) (zihnine) sağlamca yerleştirip doğru bir biçimde öğrense ve ezberlese...” (Çetin, 2020a: 216).

4) ornat-: Yerleştirmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Ornat-	35	%0,05

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Uz ornat-	Zarf+fiil	57	1

Tablo 1.110. Ornat- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin metin içi gösterimi

uz ornat- “sağlamca yerleştirilmek”

Ertmeksiz ulug mengide odgurak **uz ornatdaçı** edgün barmış üze nomlatılmış bo nom iligin edgüti bugünüp... “Geçici olmayan büyük mutluluğa kesin (ve) sağlam (bir şekilde) yerleştirilen iyiliğe ulaşmak üzere vaaz edilmiş bu öğreti hükümdarını iyice anlayıp...” (AY 683/22-24, s.351)

5) oz-: Kurtulmak, uzaklaşmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Oz-	50	%0,06

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Emgekcin oz-	İsim+fiil	170	4

Tablo 4.111. Oz- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

emgekcin oz- “dert(ler)den kurtulmak”

Bo tıltagdin ol ança tınlıglar yılkı ajunıntakı **emgekcin ozup** kişi ajunıda togdılar “Bu sebepten (ötürü) çok az canlı hayvan sürüsü dünyasındaki sıkıntısından kurtulup insanlar dünyasında doğdu.” (AY 15/21-23, s.66)

Üç yavlak yolta togmış tüşmiş tınlıglar eşidürler bo altun küvrüg ünining tikisig antakaya ok uyurlar **emgeklerintin ozup** “Üç kötü yolda doğmuş (ve) ölmüş canlılar bu altın davulun sesini işitirler böylece de sıkıntılarından kurtulabilirler.” (AY 98/10-14, s.106)

Tolp yırtınçüdeki neçe kamag tınlıg oylanları barça kop **emgeklerintin ozup** alku barça inçkü mengig bulmakları bolsun “Bütün (bu) yeryüzünde ne kadar insanoğlu var (ise onların) hepsi sıkıntılarından kurtulup tamamı mutluluğa ulaşmış olsun.” (AY 116/13-16, s.112)

Kinki burkanlarka tuşguluk üç yavlak yoltaki açığ tarka **emgeklertin ozguluk** 'eng kininte burkan kutın bulguluk tüşke utlıka tegürü tegingey men (AY 514/13-18, s.280) “Gelecek Budhalar dönemine rastlayacak üç kötü yoldaki ızdırap dolu sıkıntılardan kurtulmalarını (ve) en sonunda Budha kutunu bulmayı sağlayacak sonuca ulaşmalarını sağlayacağım” (Çetin, 2020b: 371).

6) ozgur-: Kurtarmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Ozgur-	32	%0,04

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Emgektin ozgur-	İsim+fiil	170	3
Sansar	İsim+isim+fiil	1	1
emgekindin			
ozgur-			

Tablo 4.112. Ozgur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

emgektin ozgur- “sıkıntı(lar)dan kurtarmak”

Men bilge biliglig yiti kılınç üze ol toorların bıçayın kiseyin tolpe **emgeklerintin ozgurayın** “Bilge bilgili yedi amel ile o ağları keseyim tüm sıkıntılarından kurtarayım.” (AY 123/4-7, s.115)

...Mengilig tınlıglar üze azlanmak sakınçın kiterip kamagunı bir teg teng tüz alku **emgeklerintin ozgurgalı** küsemek erür (AY 266/19-23, s.174) “...Huzurlu canlılardaki ihtiras düşüncesini giderip hepsini bir gibi denkleştirip bütün ızdıraplardan kurtarmayı istemektir” (Tokyürek, 2018: 582).

*Ürüg uzatı tınmaksız sansarlıg taluy içinte **ozgurur** siz **emgekdiñ** kamag tınlıgı oğlanın (AY 647/6-8, s.336) “Daima durmaksızın doğum ölüm (Samsāra ’l) okyanusu içindeki bütün canlıları ızdıraptan kurtarırsınız” (Gulcalı, 2015: 225).*

sansar emgekindiñ ozgur- “dünya sıkıntısından kurtarmak”

*Ülgüsüz sansız tınlıgı **sansar emgekintiñ ozgurup** nurvan mengisinge tegürgülük küç küsünke teggülük buyanlıg ulug bedük yükmekig yüker men yıgar men (AY 421/15-19, s.242) “Sayısız canlıyı Samsārā sıkıntısından kurtarıp Nirvāna mutluluğuna ulaştırarak güç, kuvvete kavuşturmak için büyük erdemler yığarım” (Ayazlı, 2012: 171).*

Ö

1) *öçür-*: Söndürmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Öçür-</i>	26	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Emgek <i>öçür-</i>	İsim+fiil	170	1
Ot <i>öçür-</i>	İsim+fiil	38	1

Tablo 4.113. *Öçür-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

emgek öçür- “acıyı ortadan kaldırmak, yok etmek”

Öçürür siz tınlıglarning ülgüsüz üküş *emgekin* alkuka barça birür siz ulsuz tüpsüz yig mengig (AY 651/5-8, s.338) “Canlıların sayısız ızdırabını yok edip, bütün herkese sınırsız mükemmel mutluluğu bahşedersiniz” (Gulcalı, 2015: 226).

ot öçür- “ateş söndürmek”

Ötrü ol tınlıglar kaltı başda tamtulmuş tonta tutunmuş köyer otug öçürgeli tavranurça ol tsuy irinçü ağır ayıg kılınçların aç a yada ökünü bilinü kşantı kılmış kergek “Daha sonra o canlılar şöyle (ki) başta yakılmış kıyafette tutulmuş yanan ateşi söndürmek için hamle yapmak gibi o suçlarını, günahlarını açıklayarak itiraf edip, tövbe etmiş olması gerekir.” (AY 141/7-12, s.123)

2) *ögretin-*: Öğrenmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Öğretin-</i>	42	%0,05

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yangırtı <i>ögretin-</i>	Zarf+fiil	14	2

Tablo 1.114. *Öğretin-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

yangırtı öğretin- “tekrar öğrenmek”

Üçünç adıkarmıkı atlıg **yangırtı öğretinteçi** oruntakı bodısataavlarka kentü öz et’özleri yaruk yaşuk itig tümek üze itinip... (AY 312/21-24, s.193) “Üçüncüsü ādikarmika adlı yeniden öğrenecek yerdeki Bodhisattvalara kendi bedenleri zırh süsü ile süslenip...” (Tokyürek, 2018: 597)

İnçip monta **yangırtı öğretinteçi** bodısataavlarka boşgunguluk tutguluk öngre ertmiş üdki bodısataavlark boşgunmuş tutmuş “Şöyle (ki) burada yeniden öğrenecek (olan) Budaların dikkate alıp anlayacağı, geçmiş zamandaki Budalar(ın) dikkate alıp anlamış (olduğu)...” (AY 459/12-15, s.258)

3)ökün-: Pişman olmak, itiraf etmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Ökün-	25	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ayığ kılınç ökün-	Sıfat+isim+fiil	107	5

Tablo 4.115. Ökün- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

ayığ kılınç ökün- “(günahları) itiraf etmek”

Kentü özüm bilmedin yazmış yangılmış **ayığ kılınçımnu** kentü **ökünüp** erti “Bizzat kendim bilmeden yanılarak (işlediğim) günahımı kendim itiraf ediyorum.” (AY 9/11-12, s.63)

Ol ün içinte yene ağır **ayığ kılınçlarıg ökünmek** kşantı çamhuy kılmaklıg şlök nomlar eşidilür bolur “O ses(ler) arasında yine fena günahları itiraf etmek (ve) tövbe etmek(le ilgili) şiir öğretileri işitilir.” (AY 93/13-16, s.104)

Ol kamag burkanlar üskinte bo kamag ağır **ayığ kılınçlarıımın** anı barça kalısız **ökünür** men bilinür men açınur men yadınur men yaşurmaz men baturmaz men (AY137-138/21-2) “O bütün Budalar önünde, bu bütün kötü davranışlarımı, on(lar)ı bütünüyle, hepten ortaya koyar, pişmanlığımı belirtir, itiraf eder, yayarım, örtmem, kapatmam, gizlemem, saklamam” (Ölmez, 1991: 31).

Tört törlüg yavlak yollartın terk tavrak üntürgüke ötlemiş buyan edgü kılınç tınlıqların kılmuş ayıg kılınçların öküntürüp kşantı kılğalı ötlemek buyan edgü kılınçka yitmez (AY 179/15-21, s.138) “Dört tür kötü çarçabuk çıkarmak için öğütlemiş (olma) iyi davranış(ı) canlıların işlemiş (oldukları) kötü davranışlarını itiraf ettirip, pişmanlık duymaları gerektiğini öğütlemek, iyi davranışa yetmez” (Ölmez, 1991: 64).

Tınlıqların kılmuş ayıg kılınçların öküntürüp kşantı kılğalı ötlemiş buyan edgü kılınç alku emgeklig tolgaklıg tınlıqların ozgurguka kutgarguka ötlemek buyan edgü kılınçka yitmez (AY 179-180/21-2, s.138) “Canlılara işlemiş (oldukları) kötü davranışlarını itiraf ettirip, pişmanlık duymaları gerektiğini öğütlemiş (olma) iyi davranış bütünü ıstıraplı, eziyet içindeki canlıları kurtarmayı öğütlemek iyi davranışa yetmez” (Ölmez, 1991: 64).

4) öngedtür-: Tedavi etmek, iyileştirmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Öngedtür-	10	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
İg öngedtür-	İsim+fiil	66	1
İgliğlerig öngedtür-	İsim+fiil	15	3
İg ağıg öngedtür-	İsim+fiil	20	2

Tablo 4.116. Öngedtür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ig öngedtür- “(hastalığı) tedavi etmek”

Alku iglerig öngedtürteçi içgü otların iligi ol üç tüşler ulatı üç köyürügliler yme birkerü kamag içgü otlarta uçuz bolguluk titirler “Bütün hastalıkları iyileştirecek (olan) içilen ilaçların şahı o üç ürüne ilaveten üç yakıcılar da (bunların) hepsi içilen ilaçları değersizleştirecektir.” (AY 595-596/19-1, s.315)

igliğlerig öngedtür- “hastaları iyileştirmek”

İnce kaltı ed tavar kazganguluk yir altıncı ağılıkların tapguluk kök kalıkda uçguluk uzun yaşaguluk agad ot alguluk igliğlerig öngedtürgölük yağı yavlakıg

utguluk (AY 534/18-23, s.288) “Mesela mal mülk kazanmak, yer altındaki hazineleri bulmak, gökyüzünde uçmak, uzun yaşamak, olağanüstü ilaçlar elde etmek, hastaları iyileştirmek, düşmanları yenmek” (Çetin, 2020b: 377).

Sözleyü tüketdim men sanga ot em şastırning kergekin öngedürüp igliglerig ülgüsüz buyan alguluk tıp tidi “Ben sana ilaç kitabının gereklerini anlatarak tamamladım. (Şimdi sen de) hastalıkları iyileştirip sayısız sevap kazanacaksın diye dedi.” (AY 596/8-11, s.315-316)

Yene kentü özining yme montag bilge bilig üze igliglerig emlep öngedürgeli ugulukın tenglenip ötrü balık uluş sayu barıp tüg tümen igliglerke tegip... “Yine bizzat kendisinin de bu gibi bilge bilgisi ile hastaları tedavi edip, iyileştirebilmek için yöntemini araştırıp daha sonra ülke (ülke) şehir (şehir) dolaşarak binlerce hastalara ulaşp...” (AY 597/1-6, s.316)

ig agrıg öngedür- “hastalıkları iyileştirmek, tedavi etmek”

Ot em bilge bilig orunun ukmak erser ig agrıgıg öngedürüp tınlıglarig inç mengilig kılmak erür (AY 257/2-5, s.170) “Tıp bilgi yerini (ilmini) anlamak hastalık (ve) ağrıları tedavi edip canlıları mutlu (ve) huzurlu kılmaktır “ (Tokyürek, 2018: 579).

Olarta kayu igleri agrıgları ağır alp emlegülük igligler ertiler erser yumgı ol bayagut oğlu tapa barıp kentü kentü iglerin agrıgların emletgeli öngedürgeli ötüntiler “Onlardan hangileri(nin) hastalıkları ağır (ve) zor tedavi edilen hastalıklar ise hep birlikte o zengin oğluna doğru varıp bizzat kendileri (ondan) hastalıklarını tedavi edip, iyileştirmesini rica etti.” (AY 597/17-22, s.316)

5) ötüñ-: Rica etmek, arz etmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Ötüñ-	244	%0,32

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ötüğ ötüñ-	İsim+fiil	61	18
Aça yada ötüñ-	Zarf+fiil	27	2

Tablo 4.117. Ötüñ- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ötüğ ötüñ- “rica etmek, ricada bulunmak, söz söylemek”

*Ol tınlıglarıg yıldı ajuntakı açığ tarka emgeklerintin ozguka kutrulguka bek katıg süzük köngülin kut kolunu **ötüg ötünü** katıg ünin kıkıra birtim* “O canlıları hayvan(lar) âlemindeki acı (ve) sıkıntılarından kurtarmayı çok kararlı bir şekilde dileyerek rica edip yüksek sesle bağırıverdim.” (AY 11-12/21-3, s.64)

*...Kamag tınlıglarıg buyan edgü kılınçlıg ulug asıgka tegürgelir üçün anın monçulayu ertingü kergeklig **ötüg ötünür*** “...Bütün canlıları sevap (kazandıracak) büyük faydaya ulaştırmak için onun için bu şekilde son derece gerekli (olan bir) ricada bulunuyorsun.” (AY 132-132a/ 23-5, s.119)

*Anta ötrü tengri kanı hormuzta tengri tengri tengrisi burkanka inçe tip **ötüg ötünti*** “Daha sonra tanrı(lar) hanı *İndra* tanrı tanrı tanrısı Budaya şöyle deyip arz etti.” (AY 149/18-21, s.126)

*Ötrü tengri kanı hormuzta tengri tengri tengrisi burkanka inçe tip **ötüg ötünti*** “Daha sonra tanrı(lar) hanı *İndra* tanrı tanrı tanrısı Budaya şöyle deyip arz etti.” (AY 188/18-20, s.141)

*Ol üdün azrua hormuzta tengri dört maharanç tengriler başın kamag tengriler ulatı yine ulug tirin kuvrag kamagun barça tengri tengrisi burkanka inçe tip **ötüg ötüntiler*** (AY 197/5-10, s.144) “O vakit *Brahmâ İndra* tanrı, dört *Mahārāja* tanrılar başta olmak üzere bütün tanrılar ve yine ulu topluluk, hepsi birlikte tanrı tanrısı Budaya şöylece belirttiler” (Ölmez, 1991: 77).

*Vayşıravanı maharança bo **ötügüg ötünüp** bo daranıların törüsi birle sözleyü tüketmişde kin ötrü tükel bilge tengri tengrisi burkan vayşıravanı maharançığ öge alkayu yarlıkap* (AY 448-449/22-4, s.253-254) “*Vaisravana Mahārāja* bu sözü söyleyip bu tılsımları yasa üzere söyleyip tamamladıktan sonra mükemmel bilge Tanrı Tanrısı Buda, *Vaisravana Mahārāja*’yı övüp buyurarak” (Ayazlı, 2012: 177).

*İkinti erser bo nom erdinike takı artukrak süzülgülük ertingü kergeklig **ötüg ötüntüng*** (AY 449/8-10, s.254) “İkincisi ise bu öğreti mücevheri(yle) fazlasıyla temizlenmek için son derece gerekli bir söz söyledin” (Ayazlı, 2012: 177).

*Altun önglög yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmüş nom iligi atlıg nom bitigde sarasvatı atlıg tengri kızı **ötüg ötünmek** atlıg biş yigirmiş bölük* “Altın renkli, parlak ışıklı, her (şey)den üstün öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında *Sarasvati* adlı Tanrı kızı arzda bulunmak adlı on beşinci bölüm” (AY 473/10-14, s.264)

*Edgü edgü töziin tengri kızıya koltı nayut sanınça kinki ogatmış biş çöpik kelyük bulganyuk üdteki kutı buyanı azumış irinç yarlıg tınlıglarka ertingü kergeklig **ötüg ötüntüng** (AY 480/16-21, s.267-268) “Ey asil tanrıça; bundan sonra gelecek, baht ve sevaplardan yoksun zavallı canlılar için çok gerekli sözler söyledin” (Çetin, 2020a: 222).*

*Anın sen töziin tengri kızıya kayu köni kirtü süzük kirtgünç köngülüng üze kamag tınlıglarka edgülüğün bo **ötügüg ötüntüng** erser ol köni kirtü süzük kirtgünç köngülüngün yügerü kılıp ürüg uzatı bo nom erdinig küyü küzetü ergil (AY 480-481/21-4, s.268) “Ey asil tanrıça; nasıl doğru, saf (bir) gönülle (ve) canlılara iyilik olsun diye bu sözleri söylediyse o doğru (ve) saf gönlünü yüceltip daima bu öğreti mücevherini de gözetip koru” (Çetin, 2020a: 222).*

*Altun önglüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom iligi atlıg nom bitigde sarasvatı tengri kızı **ötüg ötünmek** atlıg biş yigirminç bölük yitinç tegzinç bitiyü okıyu yadıltı “Altın renkli, parlak ışıklı, her (şey)den üstün öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında Sarasvati adlı Tanrı kızı arzda bulunmak adlı on beşinci bölüm yedinci başlık yazılıp oku(n)arak yayıldı.” (AY 497/17-23, s.274)*

*Altun önglüg yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom iligi atlıg nom bitigde şırıkını atlıg tengri kızı **ötüg ötünmek** atlıg altı yigirminç bölük “Altın renkli, parlak ışıklı, her (şey)den üstün öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında Şırıkını adlı Tanrı kızı(nın) arzda bulunma(sı) adlı on altıncı bölüm.” (AY 512/16-20, s.279)*

*Edgü edgü sen şırıkınıya öngre ajuntakı edgü kılınçingning tüşin utlısın öyü sakınu yantut sevinç tapıg udug kılguca **ötüg ötünüp** tınlıglarka edgülüg bo nom erdinig kingürü yadguluk ulug buyan alguluk ertingü kergeklig **ötüg ötüntüng** tip yarlıkadı (AY 517-518/19-5, s.281) “İyi, iyi (seni kutlarım) ey *Şirikini* sen, önceki dünyalardaki iyi amellerinin karşılığını düşünüp hesap ederek karşılığı sevinç olan ibadet etme konusunda arz ederek canlılara iyilik veren bu öğreti mücevherini genişçe yaymak, çok sevap kazanmak için çok gerekli istekte bulundun diye buyurdu” (Çetin, 2020b: 372).*

*Edgü edgü sen şırıkınıya öngre ajuntakı edgü kılınçingning tüşin utlısın öyü sakınu yantut sevinç tapıg udug kılguca **ötüg ötünüp** tınlıglarka edgülüg bo nom erdinig kingürü yadguluk ulug buyan alguluk ertingü kergeklig **ötüg ötüntüng** tip yarlıkadı (AY 517-518/19-5, s.281) “İyi, iyi (seni kutlarım) ey *Şirikini* sen, önceki*

dünyalardaki iyi amellerinin karşılığını düşünüp hesap ederek karşılığı sevinç olan ibadet etme konusunda arz ederek canlılara iyilik veren bu öğreti mücevherini genişçe yaymak, çok sevap kazanmak için çok gerekli istekte bulundun diye buyurdu” (Çetin, 2020b: 372).

*Edgü edgü kut tengri katuniya özke adınaguka ikidin ulug asıg tusu kıltaçı bo nom erdinig kingürü yadılğuluk ertingü kergeklig **ötüg ötüntüng** tip yarlıkadı* (AY 527/6-10, s.285) “İyi, iyi (seni kutlarım) ey kutlu tanrıça! İkinci kez, kendine ve başkasına büyük fayda sağlayacak, bu öğreti mücevherinin genişçe yayılmasını sağlayacak çok gerekli arzda bulundun” (Çetin, 2020b: 375).

*Altun önglög yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom iligi atlıg nom bitigde vasundarı atlıg yir katunı **ötüg ötünmek** atlıg sekiz yigirmiş bölük* “Altın renkli, parlak ışıklı, her (şey)den üstün öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında Vasundarı adlı yeryüzü tanrıçasına arzda bulunmak adlı on sekizinci bölüm.” (AY 527/11-15, s.285)

*Altun önglög yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom iligi atlıg nom bitigde sançanaçavı atlıg tengriler urungutı **ötüg ötünmek** atlıg tokuz yigirmiş bölük* “Altın renkli, parlak ışıklı, her (şey)den üstün öğreti hükümdarı adlı öğreti kitabında Sançanaçavı adlı tanrılar savaşıncısının arzda bulunması adlı on dokuzuncu bölüm.” (AY 538/2-7, s.290)

*Edgü edgü sen tengriler urungutıya monı monçulayu kamag tınıglarka asıglıg kergeklig **ötüg ötüntüng*** (AY 545-546/22-2, s.293) “İyi iyi (seni kutlarım) ey tanrılar komutanı! Bunu bu şekilde bütün canlılara faydalı (ve) gerekli arzda bulundun” (Çetin, 2020b: 379-380).

aça yada ötün- “ayrıntılı şekilde açıklamak, izah etmek”

*...Yene yme ugrayu bo nom erdinig küyü küzetü tutgalır üçün anın bo daranı nomug törüsi birle **aça yada ötünü** tegintim* (AY 448/4-8, s.253) “...Ve özellikle bu öğreti mücevherini koruyup tutmak için bu tılsımı, öğretiyi yasası ile açıklayarak söyledim” (Ayazlı, 2012: 177).

*Amtı men yügerü on küçlög ayagka tegimliglarning üskinte **aça yada ötün**eyin erüş üküş alp sıkıg emgeklerig* “Şimdi ben var olan on güçlü saygıdeğerlerin huzurunda sayısız zor sıkıntı (ve) eziyetleri açıklayarak söyleyeyim.” (AY 109/1-4, s.110)

S

1) *saç-*: Saçmak, dağıtmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Saç-</i>	27	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Köngül saç-	İsim+fiil	622	2
Ög saç-	İsim+fiil	16	2
Suv saç-	İsim+fiil	118	3

Tablo 4.118. Saç- sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

köngül saç- “düşüncesi dağılmak, kafası karışmak”

Köngülnüng saçgusu üze telve bolup tersikmek tetrülmek alp emgek titir “Zihnin dağılması ile deli olup yanlış yapmak zor bir ızdıraptır.” AY (109/17-19, s.110)

...Ol bilmiş ukmuş nom tözlerinte **köngüllerin** öngi **saçmadın** sergürmekleri turgurmakları üze ötrü kut kolunmak paramıtıg uz bütürürler (AY 283/18-22, s.180)
 “...O bildikleri anladıkları öğreti esaslarında zihinlerini dağıtmadan sabrederek durdurmaları üzerine saadet isteme, yemin *pāramitāsını* maharetle elde ederler” (Tokyürek, 2018: 587).

ög saç- “fikri dağılmak, kafası karışmak”

Bir evde ağır akruş erigin köni **ögin saçmadın** sözleyür erti “Bir evde fena azap (çekme) öğüdüyle doğru (olan) düşüncesini dağıtmadan konuşuyordu.” (AY 573/8-10, s.307)

Ol daranı tutdaçı kişi kentü **ögin** köngülin öngi **saçmadın** bo özen daranıg özi eşidip adınlar eşidmegüçe ünin akurukaya sözlesün (AY 441/3-7, s.251) “O *dhārani*’yi tutacak kişi kendi aklını, düşüncesini dağıtmadan bu en içten tılsımı kendisi dinleyip diğerleri(nin) duymayacağı biçimde sessizce söylesin” (Ayazlı, 2012: 176).

suv saç- “su saçmak, serpmek”

*'Eng aşnu ol ilig kan kentü özi sever taplayur közüñgli açuk tasang orunta yıdlig yıparlıg **suv saçıp**... (AY 415-416/21-2, s.240) “İlk önce o hükümdar kendi sevdiği görünen geniş bir yerde güzek kokulu sular saçıp...” (Ayazlı, 2012: 169).*

*Toz toprakıg söntürgü edgü yıdlig **suv saçdı** “Tozu ortadan kaldırmak için mis kokulu su serpti” (AY 574/19-20, s.307)*

*Sogık **suv** bügürtüm **saçdım** olarka ötrü timin azkaya öglenü tınlanu tegintiler “(İki prene) su serptim. Daha sonra (onlar) olabildiğince, az biraz kendilerine geldiler.” (AY 640/10-12, s.334)*

2) **sakın-: Düşünmek**

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi sıklığı
Sakın-	141	%0,18

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Artuk sakın-	Zarf+fiil	17	1
Edgüti sakın-	Zarf+fiil	18	1
Sakınç sakın-	İsim+fiil	63	8
Ters tetrü sakın-	Zarf+fiil	9	1

Tablo 4.119. Sakın- sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

artuk sakın- “aşırı düşünmek”

*Ol tıltagın biz ikegü kirtgünç turgurup ölmiş kangım udaka toyınnı **artuk sakınıp** ozguru birgey kangımnı tip katıgılanıp ötrü bititdük küç yitmişçe bo nom erdinig “Bundan dolayı biz ikimiz imanı(mızı) koruyup ölen rahip babamı çok düşünüp, babamı kurtaracağım diye çabalayıp daha sonra gücümüz yettiğince bu öğreti cevherini yazdırdık.” (AY 684/3-6, s.351-352)*

edgüti sakın- “dikkatli bir şekilde düşünmek”

*Tözleringe yaraşı dyanta ögretinteçi ertükin bölüklerin yörügün **edgüti** yinçürü **sakınsun** (AY 485/5-8, s.269) “Var oluşlarına uygun olarak ruhsal dalmaların (meditasyon) öğreticiliğini, bölümlerinin anlamını iyice yeniden düşünsün(ler)...” (Çetin, 2020a: 224).*

sakınç sakın- “düşünmek”

Bo sakınmış sakınçingızlarka amtı sizlerni ötleyür men tutuzur men “Bu düşünmüş (olduğunuz) düşüncelerinize (karşılık) şimdi sizlere öğüt vereceğim.” (AY 91/16-18, s.103)

Törtünç alku tınlıglar oglanınga edgü sakınç sakınsar bo titir tört törlüg nomlar ayıg kılınçlıg kkir tapçalarıg birtem öçürteçi arıtdaçı “Dördüncüsü bütün insanoğluna (karşı) iyi şeyler düşünseler, günahları kirleri hemen yok eden temizleyen dört türlü öğreti budur.” (AY 147/15-19, s.126)

Ayançang köngül turgursar edgü sakınç sakınsar arıyur ayıg kılınç adartmakı (AY 148/3-6, s.126) “...Saygılı duygu beslese; iyi düşünce düşünse, kötü davranış engellemesi temizlenir” (Ölmez, 1991: 40).

Alku sakınçlartın ertmek erser kaltı belgü tuta sakınç sakınmakıg kitermek erür “Bütün düşüncelerden geçmek ise şöyle ki işaret tutarak düşünmeyi bırakmaktır.” (AY 286-287/24-2, s.181)

Kılmaksız yorımaksız erser kaltı ol belgü tuta sakınç sakınmakıg kılmadın ol sakınçlarta yme yorımadın igid sakınç turmışda antakaya ok tuyunup barlı yoklı atkanmakıg ikegüni birle kiterip yalanguz köngülüğ ök körmek erür (AY 287/3-9, s.181) “Eylemsiz, yürümeyen ise o işaret tutup düşünce düşünmeyi uygulamadan o düşüncelerden de hareket etmeden yanlış düşüncede durduğunu anlayıp varlık ve yokluk bağlarının ikisini birlikte giderip sadece gönlü görmektir” (Tokyürek, 2018: 588).

Birök ol kamag iligler kanlar öz öz illeringe kentü kentü mengileringe kanımlıg bolup adınning ilinge adınlar iriginge suklanmasar ters yavlak ayıg sakınç sakınmasar... “Eğer ki bütün o beyler kendi ülkelerinde mutlulukla yetinip başkasının ülkesine başkasının krallığına kurulmasa yalan yanlış, kötü düşünce(ler) düşünmese...” (AY 411/6-11, s.238-239)

Yene ol nomçı üze burkan sakınçıg sakınmış kergek (AY 420/16-17, s.242) “Yine o öğretmenle Buda olma düşüncesini (bilincini) oluşturmali” (Ayazlı, 2012: 170).

Ol ugurtakı yalanguklar manga utlı sevinç tegürmek köngülin inçe tip sakınç sakınsarlar men odgurak bo nom erdinig süzük köngülin eşidür men tutar men (AY 531/10-15, s.287) “O zamandaki insanlar beni sevince ulaştırmak düşüncesiyle öyle

diyerek düşünseler ben tamamıyla bu öğreti mücevherini samimi düşüncelerle işitip (öğretiye) sahip çıkacağım” (Çetin, 2020b: 376).

ters tetrü sakın- “yalan yanlış düşünmek”

Köngülin ters tetrü yangluk sakınmakları tıltagınta ögsüz köngülsüz kal telve bolmışların monçulayu açuk adırılıg tükel bilmek ukmak erür (AY 300/13-17, s.187) “...Gönül(eri) ile (onlara) ters, yalan yanlış düşündüklerinden dolayı akılsız, zihinsiz, deli olduklarını böylece açık, farklı (bir şekilde) tamamıyla bilip anlamaktır” (Tokyürek, 2018: 592).

3) sakıntur-: Düşündürmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Sakıntur-	2	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Sakınç sakıntur-	İsim+fiil	63	1

Tablo 4.120. Sakıntur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

sakınç sakıntur- “düşündürmek”

Biz kamağun bo nom erdinig tutdaçı bilteçi nomçı bilgelerning köngülleringe kirip ol iligler kanlarka açu yada nomlayu okitu nomlaguluk sakınç sakınturgay (AY 401/16-20, s.233) “Biz hepimiz bu *dharma* hazinesini tutacak (ve) bilecek *dharmacı* bilgelerin gönüllerine girip, o hükümdarlara ayrıntılı olarak vaaz edip açıklayarak vaaz edilecek düşünceyi düşündürteceğiz (Uçar, 2009: 292).

4) sanç-: Sançmak, delmek, saplamak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Sanç-	4	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yingne sanç-	İsim+fiil	3	2

Tablo 1.121. Sanç- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

yingne sanç- “iğne batmak”

Tolp et’özi çimileşdi yingne sançmış osuglug tikdi sançdı agrıdı neng serilü umadı “Bütün vücudu iğne batmış gibi ürperdi, dikildi, battı, ağrıdı asla sakinleşemedi.” (AY 632/19-22, s.331)

Çimşileşür et’özüm tüzü yingne sançmış teg “Bütün vücudum iğne batmış gibi ürperir.” (AY 633/11-12, s.331)

5) sıgta-: Ağlamak, sızlamak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Sıgta-</i>	8	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Açıg ünin sıgta-	Sıfat+isim+fiil	5	2

Tablo 4.122. Sıgta- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

açıg ünin sıgta- “hüzünlü sesle ağlamak”

Körti anta bir kişig özing ugrap kelmişin saçı başı yadılıp et’özing kan yukup tolpe et’özi bir yanglıg tozka toprakka kömüliüp açıg ünin sıgtayu ötrü yakın kelmişin körüp... “Orada bir kişinin kendine doğru geldiğini, saçı(nın) başı(nın) dağılıp vücuduna kan bulaştığını, bütün vücudu(nun) aynı şekilde toza toprağa bulandığını (ve) acı (bir) sesle ağlayarak yaklaştığını görüp...” (AY 637/10-15, s.332)

Ötrü örü kötürüp iki iligin yokaru ertingü açıg ünin sıgtadı “Daha sonra (hükümdar) kaldırıp iki elini yukarı son derece acı (bir) ses ile ağladı.” (AY 637/18-20, s.333)

6) sıgtaş-: Ağlaşmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Sıgtaş-</i>	5	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ulug ünin sıgtaş-	Sıfat+isim+fiil	5	2

Tablo 4.123. Sıgtaş- sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

ulug ünin sıgtaş- “yüksek sesle ağlamak”

Yinçge kızlar kuvragı körüp katunning ançulayu yirte tüşüp kamılıp ögsirep tınsırap yatmışın ötrü kamagun bir yanglıg ulug ünin sıgtaşdılar (AY 634/17-21, s.331) “Saray kızları kraliçenin bu şekilde yere düşüp kendinden geçerek yattığını görünce, hepsi aynı şekilde yüksek sesle feryat ettiler” (Gulcalı, 2015: 222).

Ötrü turup ikegü ulug ünin sıgtaşdılar iliglerin kötürüp kögüzlerin tokıdılar “Sonra durup ikisi (birlikte) yüksek sesle ağlaştılar. Ellerini kaldırıp göğüslerine vurdular.” (AY 640/3-5, s.333)

7) *sing-*: Sindirmek, hazmetmek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Sing-</i>	4	1

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Aş sing-	İsim+fiil	61	2

Tablo 4.124. Sing- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

aş sing- “yemek sindirmek”

Aş singer erken tepreyür sarıg tözlüg isig ig “Yemek sindirilirken safra kaynaklı harareti hastalık başlar.” (AY 592/6-8, s.314)

Aş singmişde kin tepreyür yiil tıltaghıg ig toga “Yemek sindirildikten sonra rüzgâr kaynaklı hastalık başlar.” (AY 592/8-9, s.314)

8) *soçul-*: Soyunmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Soçul-</i>	2	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ton soçul-	İsim+fiil	45	2

Tablo 4.125. Soçul- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ton soçul- “elbise çıkarmak”

Yene kentü kentü tonların soçulup alokaçintamani bodisatavka ağır ayag kıltilar (AY 393/13-15, s.230) “Yine kendi giysilerini çıkarıp *Ālokacintāmani bodhisattvaya* saygılarını sundular” (Uçar, 2009: 288).

Yene ol arıgka kirip aç bars üskinte tegip terkin tavrata tonın soçulup kamış butıki üze asıp inçe tip bek katıg sav sözledi “Yine o ormana girip aç kaplanın karşısına çıkıp acele ile giysilerini çıkarıp (kıyafetlerini) kamış dalının üzerine asıp ağır, duygulu bir şekilde şöyle konuştu.” (AY 615/17-20, s.324)

9) sön-: Sönmek, dinmek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>	
<i>Sön-</i>	4	-	
Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ün sön-	İsim+fiil	67	1

Tablo 4.126. Sön- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ün sön- “ses kesilmek, sesi çıkmamak”

Öngin öngin küseyü tilediler tiginig yıglayu sıgtayu busanu ünleri idi sönmedin (AY 637/4-7, s.332) “Ayrı ayrı prensi isteyip aradılar; ağlaya sızlaya kederlenip, sesleri hiç kesilmedi” (Gulcalı, 2015: 223).

10) sözle-: Söylemek, konuşmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Sözle-</i>	227	%0,29

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Akurukaya sözle-	Zarf+fiil	1	1
Çulvu sözle-	İsim+fiil	4	2
Sav sözle-	İsim+fiil	152	16
Şlök sözle-	İsim+fiil	65	8
Aça yada sözle-	Zarf+fiil	27	1

Kısga kavıra sözle-	Zarf+fiil	1	1
Sav söz sözle-	İsim+fiil	12	1

Tablo 4.127. Sözle- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

akurukaya sözle- “kısıt sesle söylemek”

...*Bo özen daranıg özi eşidip adınlar eşidmegüçe ünin akurukaya sözlesün* (AY 441/5-7, s.251) “...Bu en içten tılsımı kendisi dinleyip diğerleri(nin) duymayacağı biçimde sessizce söylesin” (Ayazlı, 2012: 176).

çulvu sözle- “iftira etmek”

İkinti tayşing nomlarta til salmış çulvu sözlemiş erser... (AY 148/12-13, s.126) “İkincisi, Mâhayâna öğretilerde dedikodu yapmış, iftira etmiş ise...” (Ölmez, 1991: 40).

Tilin ters tetrü çulvu sözlemekleri tıltagınta yüz agın kevgek bolmuşların... (AY 300/11-13, s.187) “...Dil(leri) ile (onlara) yalan yanlış iftiralar söylemeleri sebebiyle sağır, dilsiz ve kekeme olduklarını...” (Tokyürek, 2018: 592).

sav sözle- “söz söylemek, konuşmak”

...*Sav sözlep kşantı çamhuy kılını tüketdükde şakımını burkan birle tört burkanlarıg ulatı yene* “...Konuşup, tövbe edip (bunları) tamamladıktan sonra Şakımını Buda ile dört Budalardan başka...” (AY 25/21-24, s.70)

İrig sarsıg savlarıg sözleyü öz münümin idi yme körünmedim “Kaba saba, kötü sözleri söyleyerek kendi hatamı da bundan dolayı kabul etmedim.” (AY 101/11-13, s.107)

Tınlıglarıg özke içkermek erser kaltı ed tavar birmek üze seviglig sav sözlemek üze edgüke mengike yaratmak üze bir işlig bolmak üze bo tört törlüg uğun erür (AY 217/14-19, s.153) “Canlıları kabul etmek mal mülk vermek, hoş söz söylemek, iyiliğe ve huzura gayret ettirmek, bir iş (üzerinde) olmak (tam zihinli olmak) bu dört türlü sebeptir” (Tokyürek, 2018: 567).

Üç törlüg kılınçlarıg arıtmak erser kaltı et’özin özlüglerig ölürmemek adınagunung tavarın küçep almamak ogurlamamak adınların yutuzinga yapşınmamak tilin ezüglememek çaşut çaşurmamak irig sarsıg sav sözlememek... (AY

219-220/21-3, s.154) “Üç türlü eylemi temizlemek, bedeni ile canlıları öldürmemek, başkasının malını zorla almamak, çalmamak, başkasının eşine bağlanmamak (zina etmemek), dili ile yalan söylememek, iftira atmamak kaba (ve) üzücü söz söylememek...” (Tokyürek, 2018: 568).

*Bo mening **sözlemiş savım** birök çın kirtü erser amtı men kut kolur men belgüsi ol bolsun* (AY 379/20-22, s.223) “Bu benim söylediğim sözüm eğer gerçek ise, ben şimdi dilerim ki o alâmeti olsun” (Uçar, 2009: 282).

*Bo monça **sav sözleyü** tüketdükde ök ötrü bo biş çöpdik yavlak üdteki neçe tınlıklar erserler olar barça bir yanglıg altun önglög kırtışlıg otuz iki lakşanlığ körü kanıncsız körkölög mengizlig bolup* (AY 380/14-19, s.224) “Bu gibi söz söylemeyi tamamladıktan hemen sonra, beş bulanıklık kötü zamanda ne kadar canlı varsa, onların hepsi aynı şekilde altın renkli, otuz iki alâmetli, bakmaya doyulmaz, güzel görünüşlü oldu” (Uçar, 2009: 282).

*Birök ne törlög **sav sözleserler** inçip yırtınçölög yilvi sav üze çınju tıgme ertükteg çın kirtü tözüg biltürgü ukturgu üçün sözleyürler* (AY 386/14-17, s.227) “Her ne türlü söz söyleseler, öylece dünyalık büyü sözü ile *tathātā* denilen öylelik gerçek esasını bildirmek için söylerler” (Uçar, 2009: 285).

*Yene ol aş içgüg alıp dört yingakdınkı tengrilerke saçıp tapıg udug kılsun antada basa bek katıg kirtü **sav sözleyü** inçe tip tisün* “Yine o yiyeceği içeceği alıp dört taraftaki tanrılara saçarak (tanrılara) hürmet gösterebilirsin. Ondan sonra ağır, duygulu bir şekilde konuşarak şöyle desin.” (AY 520/11-16, s.282)

*Başında saçı az erip toruk erser et’özi köngölü bilgı kılıkı tı ornağlıg ermeser üküş **sav sözledeçi** erip tülinte uçar tüşeser montag osuglug kişilerig yiil tözlög erür* “Başında saçı az olup bedeni zayıf ise zihni bilgisi ahlakı daima sağlam olmazsa çok konuşsa rüyasında uçtuğunu görse, bu gibi kişiler rüzgâr esastır.” (AY 594/2-7, s.315)

*Bo monça **savıg** içileringe **sözlep** ötrü kentü köngülinte inçe tip sakıntı* “Bunca sözü kardeşlerine söyleyip, kendi içinden şu şekilde düşündü.” (AY 611/20-22, s.322)

*Yene ol arıgka kirip aç bars üskinte tegip terkin tavrata tonın soçulup kamış butıkı üze asıp inçe tip bek katıg **sav sözledi*** “Yine o ormana girip aç kaplanın karşısına

çıkıp acele ile giysilerini çıkarıp (kıyafetlerini) kamış dalının üzerine asıp ağır, duygulu bir şekilde şöyle konuştu” (AY 615/17-20, s.324)

Ol üdün tigin monça sav sözlep ol aç bars üskinte suna yatdı (AY 616/9-10, s.324) “O zaman prens böylece söz söyleyip o aç pars önüne kendisini sunarak yattı” (Çağatay, 1945: 89).

Eşidtim men mahasatvının tsuyurkayu sözlemiştir çın savın “Ben Mahasatva’nın merhamet göstererek söylediği doğru sözü işittim.” (AY 618-619/23-1, s.325)

Ol buryukı bo yarlıgıg eşidip közinte isig yaşı tökülü busuşlug kadguluğın yıglayu agızı kurup sav sözleyü umadın kiginç birmedin şük turtı “O amir bu buyruğu işitip göz(ler)inden sıcak yaşı dökülerek kederli (bir şekilde) ağlayarak, ağzı kuruyup konuşmadan, cevap vermeden sakın (bir şekilde) durdu.” (AY 624/8-12, s.327)

Bo savlarıg sözlemiştir eşidü birle ilig beg takı artukrak asıltı busuşlug ootın köymeki “Hükümdar bu söylenen sözleri işitince de ateşin yanması gibi keder ateşiyle yanması fazlaca arttı.” (AY 640-641/21-1, s.334)

Ötrü katunı umadın ulug ünin möngredi orlayu kıkıra inçe tip emgenü sav sözledi (AY 641/1-4, s.334) “Sonra hatunu bitkin bir halde yüksek sesle inledi. Hiddetle bağırarak şöyle deyip ıstırapla söz söyledi” (Çağatay, 1945: 131).

şlök sözle- “şiir okumak”

...Yüz üjikklig daranını sözlep kşantı kılınıp at manggal şlök sözleyü darmadan... “Yüz satırlık büyüü okuyup, tövbe edip şöhret ve şans şiirini okuyup...” (AY 26/20-22, s.71)

Ertینگü ögirip sevinip ulug mungadmakka tegip öngi öngi tilin bir özin inçe tip şlök sözlediler “Fazlasıyla sevinip, çok şaşırıp başka başka diller ile hep beraber şöyle deyip şiir okudular: ...” (AY 34j/1-4, s.79)

Ol kamag tengriler monçulayu şlök sözlediler “O bütün tanrılar böylece şiir okudular.” (AY 34j/14-15, s.79)

Ötrü ol üdün tükel bilge tengri tengrisi burkan inçe tip şlök sözleyü yarlıkadı (AY 340/13-15, s.205) “Sonra o zaman muhteşem bilge tanrılar tanrısı Buddha şöyle diye şiir söyleyip buyurdu: ...” (Tokyürek, 2018: 605-606).

Aning ögmiş şlök takşut üzeki uzatı ögmeki bo erür tip ötrü şlök sözleyü yarlıkadı (AY 346/8-10, s.208) “Onun övdüğü şiir ile devamlı övmesi budur deyip şiir söyleyerek buyurdu: ...” (Uçar, 2009: 264).

İnçip arjular iligining bir kşan üdki biligin ol bilgeler arkası tenglegeli kılınсар uzun yaşap ölmedin üküş ertgey koltı kalp üd kohular sakışı umagaylar bilgeli ol biligining yarımın tip monçulayu şlök sözleyü yarlıkadı (AY 370/18-24, s.219) “Eğer kâhinler hükümdarının bir lahzalık bilgisi ile o bilge topluluğunki karşılaştırılsa, çok yaşayıp ölmeden koti zaman geçecek, (ama yine de) zamanın sayısı o bilginin yarısı kadar (dahi) bilinemeyecek, diye böylece şiir söyleyerek buyurdu” (Uçar, 2009: 277).

Amtı men ikileyü yirtinçülüğ kirtüke tayanıp tılangurmak erkligi sarasvatı atlıg tengri kızın ögeyin anıng edgüsin tip anta ötrü inçe tip şlök sözledi (AY 488-489/ Şimdi ben, ikinci kez, yeryüzüne ait gerçeğe dayanarak güzel konuşma gücüne sahip Sarasvati adlı tanrıçayı, onun iyiliğini öveyim dedi, (ve) şu şiiri söyledi” (Çetin, 2020a: 225).

Ol üdün üstünki tengriler bo savıg körüp angsız ulug mungadıp tanglap bodısatavnıng antag mungadıncıg çatıklıg işinge iyin ögirip öge alkayu inçe tip şlök sözlediler “O zaman üstteki tanrılar bu şöhreti görüp bütünü ile çok şaşırp Budanın böyle olağanüstü doğum hikâyesi işine içinden geldiği gibi sevinip (Budayı) överek şöyle şiir okudular” (AY 617/12-17, s.324)

aça yada sözle- “ayrıntılı şekilde anlatmak”

’Eng’ilki ontın singarkı burkanlarka ögin köngülin yakın tutup kılmuş ayıg kılınçların yaşurmadın baturmadın aça yada sözlemek “İlk (olarak) sağ taraftaki Budalara aklını fikrini yakın tutup işlediğin günahları gizlemeden açıklayarak anlatmak(tır).” (AY 149/4-8, s.126)

kısğa kavıra sözle- “kısaca özetlemek”

Amtı yene bo nomda altun yaltrıklıg sudurta kısğa kavıra sözleyin sakınu yitiñsiz kurug nomug (AY 363/10-12, s.216) “Şimdi yine bu sūtrada, altın ısıklı sūtrada kısaca özetleyerek tasavvuru kabil olmayan yokluk dharmasını söyleyeyim” (Uçar, 2009: 273).

sav söz sözle- “söz söylemek, konuşmak”

...Yorımaguluk nomlarta kentüleri yene atkanmayukın yapşınmayukın adınlarka yme biltürgelü tanuklatgalı anın adruk adruk yırtınçülüg atıg **savıg sözüg sözleyürler** körkitürler tip tidi (AY 389/2-7, s.228) “Şartlara bağı olmayan *dharmalarda* kendileri yine bağı olmamakla, baskalarına da bildirebilmek (ve) gösterebilmek için, onunla farklı farklı dünyevî sözü söylerler, gösterirler dedi” (Uçar, 2009: 286).

11) *sözleş-*: Konuşmak, sözleşmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Sözleş-	7	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Sav sözleş-	İsim+fiil	152	1

Tablo 4.128. Sözleş- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

sav sözleş- “söz söylemek, konuşmak”

Ol üdün bo üç tiginler öz öz köngüllerinteki sakınmış savların sözleşip ötrü örü turup ol arıg içinte takı içkerü kirtiler “O vakit o üç prens bizzat kendi gönüllerinden geçen sözleri söyleyip daha sonra kalkıp o ormanın derinliklerine girdiler.” (AY 609/12-15, s.321)

12) *sugul-*: Kurumak, suyunu çekmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Sugul-	3	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Suv sugul-	İsim+fiil	118	3

Tablo 4.129. Sugul- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

suvsugul- “(göl, nehir) suyu çekilmek”

Ançulayu iderü yorıyu neçede bir yirke tegip körti bir ulug köl suvı sugulup alkingalı ugramışın anıng içinte yene üküş telim balıklar yatmışın “Böylece takip

ederek yürüyüp hemen bir yere ulaşınca bir büyük göl suyunun çekilip kurduğunu (ve) onun içindeki pek çok balığın yattığını gördü.” (AY 600/4-8, s.317)

Ançagınça ol köl suvı kün çoğı üze çolup sugulup azkaya kalmış erti “Nihayet o göl suyu güneş ışıklarıyla birlikte eksilip kuruyup azıcık kalmıştı.” (AY 601/8-10, s.317)

Olarnı yme inç kılayın sakınçın orun orun sayu keze yoriyur erken antag antag yirte bir köl suvı sugulup on ming balıklar künke köyüp unakaya ölgeli turu teginürler “...Onları da mutlu edeyim düşüncesiyle yer yer gezip dolaşıyorken böyle böyle yer(ler)de(n) (birinde) bir göl suyunun çekilmiş (içindeki) on bin(lerce) balık güneşten kavrulup ölmek üzereydiler.” (AY 603/7-12, s.318)

13) süzül-: Temizlenmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Süzül-	24	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Köngül süzül-	İsim+fiil	622	1

Tablo 4.130. Süzül- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

köngül süzül- “kötü düşüncelerden uzaklaşmak”

Kirtgünç erklig yme kayu erür tip tiser kirtgünç erklig erser köngülnüng süzülmeki erür (AY 215/16-18, s.152) “İman gücü de nasıldır? diye sorsa, iman gücü gönlün temizlenmesidir” (Tokyürek, 2018: 566).

T

1) *tamtur-*: Tutuşturmak, yaktırmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Tamtur-</i>	5	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yula tamtur-	İsim+fiil	10	4

Tablo 4.131. Tamtur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

yula tamtur- “meşale yakmak, tutuşturmak”

Nom tilgenin evirteçilerke tütrüm tering nomlug tilgenig tutdaçılarka ulug nomlug yulag tamturtaçılarka... (AY 132b/4-7, s.119) “...Öğreti tekerleğini çevireceklere; keskin, derin öğreti tekerleğini tutacaklara; ulu öğreti meşalesini tutuşturacaklara...” (Ölmez, 1991: 25).

Ulug nomlug yula tamturu yarlıkasunlar (AY 159-160/22-2, s.130) “Ulu öğreti meşalesini lütfedip tutuştursunlar” (Ölmez, 1991: 48).

Üzeliksiz yaruk yaşuk nomlug yula tamturup üzeliksiz noş tatıglug nomlug yagmur yagıtıp... (AY 429-430/22-3, s.245) “En üstün parıltılı öğreti meşalesini tutuşturup en üstün tatlı öğreti yağmurunu yağdırıp...” (Ayazlı, 2012: 172).

...İlig begler kentü öz illerinte uluşlarında bo nomlug yaruk yulag tamtursunlar (AY 437/17-19, s.248) “...Hükümdarlar kendi ülkelerinde bu öğretinin parlak meşalesini tutuştursunlar” (Ayazlı, 2012: 174).

2) *tap-*: Bulmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Tap-</i>	10	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yol tap-	İsim+fiil	124	1

İnç mengi tap-	İsim+fiil	72	1
Yol yingak tap-	İsim+fiil	2	2

Tablo 4.132. Tap- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin metin içi gösterimi

yol tap- “bir yöntem bulmak”

Terk üdün ünüş yolug tapdaçı bodisatav yorıglıg közüñür ajunta uzun özlüg yaşılg kutlug ülüglüg kılı tegingey men (AY 474/19-22, s.264) “Tez zamanda yükselme yolunu bulacak, Bodhisatva yoluna yürüyen bu dünyada uzun yaşayacak, kutlu (ve) bahtlı (kimseler) kılacağım” (Çetin, 2020a: 220).

inç mengi tap- “mutluluğu bulmak, mutlu olmak”

Terkkeye üdün teggey siz *tenggeşisiz burkan kutınga yanmaksızın tanuklap inçkü mengi tapgay* siz tip tidi “En kısa zamanda eşsiz Buda saadetine ulaşacaksınız geri dönmeksizin şahadet edip mutluluğu bulacaksınız. (AY 618/6-9, s.325)

yol yingak tap- “çare bulmak”

İnçip emgekdiñ ozguluk kutrulguluk yolug yingakıg yme tapmazlar (AY 387/12-14, s.227) “Ayrıca, sıkıntıdan kurtulmak için yolu yönü de bulmazlar” (Uçar, 2009: 285).

Ötrü emgekdiñ ozguluk kutrulguluk yolug yingakıg taparlar (AY 388/16-17, s.227) “Sonra sıkıntıdan kurtulmak için yolu yönü bulurlar” (Uçar, 2009: 286).

3) *tapın-*: hürmet etmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Tapın-</i>	53	%0,07

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Erinüksüz tapın-	Zarf+fiil	1	1
Yakın tapın-	Zarf+fiil	39	6

Tablo 1.133. Tapın- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

erinüksüz tapın- “yılmadan, devamlı tapmak”

Üç törlüg **erinüksüz tapınayın** togmak ölmekdin terk üdüin ançulayu kelmişke barayın tip ötüinti (AY 656/20-23, s.340) “Üç çeşit amel ile yılmadan (Buddha’ya) tapayım; doğum ölüm (döngüsünden) hızlıca dışarı çıkıp, gerçek öze (geri) döneyim, diye arz etti” (Gulcalı, 2015: 228)

yakın tapın- “samimi bir gönülle hürmet etmek”

İnce kaltı ’eng’ilki burkanlarka bodısataavlarka bütmiş işlig bilgelerke irmedin uzatı **yakın tapınmakka** tayanıp (AY 248/4-7, s.166) “Şöyle birincisi Buddhalara, Bodhisattvalara, inançla işlerini yapmış olan bilgelere var olmadan daima samimi (bir şekilde) hürmet etmeye dayanmak” (Tokyürek, 2018: 577).

’Eng’ilki burkanlarka bodısataavlarka bütmiş işlig bilgelerke irmedin uzatı **yakın tapınmakka** tayanıp bilge bilig paramıtıg netegin bütürürler (AY 248/20-24, s.166) “Birincisi Buddhalara, Bodhisattvalara (ve) inançla işlerini yapmış olan bilgelere var olmadan daima samimi (bir şekilde) hürmet etmeye dayanarak bilgi *pāramitās*ını nasıl elde ederler?” (Tokyürek, 2018: 577).

Burkanlarka bodısataavlarka bütmiş işlig bilgelerke irmedin uzatı **yakın tapınmak** yme kayu erür tip tiser (AY 248-249/24-2, s.166) “Buddhalara, Bodhisattvalara, inançla işlerini yapmış olan bilgelere var olmadan daima samimi (bir şekilde) hürmet etmek yine hangisidir? diye sorsa” (Tokyürek, 2018: 577).

Burkanlarka bodısataavlarka bütmiş işlig bilgelerke irmedin uzatı **yakın tapınmak** erser kut kolunmaklıg rıdı kuo kelig edremliğ bo iki törlüg küç küsün üze ontın singarkı burkanlar uluşın keze yapa yorıp... (AY 249/2-8, s.166-167) “Buddhalara, Bodhisattvalara, inançla işlerini yapmış olan bilgelere var olmadan daima samimi (bir şekilde) hürmet etmek, saadet isteme ve *rddhi* derin erdem(den oluşan) iki türlü güç ile on yöndeki Buddha alanını sırasıyla bütünüyle gezip...” (Tokyürek, 2018: 577).

Bo erür burkanlarka bodısataavlarka bütmiş işlig bilgelerke irmedin uzatı **yakın tapınmakka** tayanıp bilge bilig paramıtıg bütürmek (AY 250/1-5, s.167) “Buddhalara, Bodhisattvalara (ve) inançla işlerini yapmış olan bilgelere var olmadan daima samimi (bir şekilde) hürmet etmeye dayanarak bilgi *pāramitās*ını elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 577).

*Ulug azruaya birök kim kayu tınlıglar öngre ajunlarta burkanlarka **yakın tapınmaduk** erserler...* “Ey yüce Brahma eğer ki hangi canlılar önceki âlemlerde Budalara samimi (bir şekilde) ibadet etmediyseler...” (AY 337/6-9, s.204)

4) *tarı-*: Tarlayı ekmek, ekin ekmek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Tarı-</i>	13	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
I tarıg tarı-	İsim+fiil	11	1

Tablo 4.134. Tarı- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

ı tarıg tarı- “ekin ekmek”

Tarımış ı tarıg tüş yimiş alku barça uz büter (AY 566/4-6, s.304) “Ekilmiş ekin (ve) meyveler bütünüyle güzelce yetişir” (Çetin, 2020b: 385).

5) *tarık-*: Kaybolmak, uzaklaşmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Tarık-</i>	36	%0,05

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Irak tarık-	İsim+fiil	21	3

Tablo 4.135. Tarık- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

ırak tarık- “uzaklaşmak”

Togmak belgüdin ırak tarıkmuş üçün togmaksız titir (AY 285/11-12, s.181) “Doğmak işaretinden uzaklaştığı için doğmayandır” (Tokyürek, 2018: 587).

Öçmek belgüdin ırak tarıkmuş üçün öçmeksiz titir (AY 285/12-13, s.181) “Sönme işaretinden uzaklaştığı için sönmeyendir” (Tokyürek, 2018: 587).

Sekiz ming koltı tengriler sansız sakışsız yalanguklar birle atkanguluk atkangulartın ırak tarıkıp nızvanılıg kkirlertin öngi üdrülüp nomlug arıg közke tegdiler (AY 393/4-9, s.230) “(Onlar) sekiz bin koti tanrı sayısız insanlar ile birlikte

algılanacak şuur objelerinden uzaklaşıp *kleşaların* kirlerinden uzaklaşıp *dharmalı* saf göze ulaşırlar” (Uçar, 2009: 288).

6) *tarkar*:- Uzaklaştırmak, dağıtmak, yok etmek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Tarkar</i> -	103	%0,13

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Köngül <i>tarkar</i> -	İsim+fiil	622	9
Ada tuda <i>tarkar</i> -	İsim+fiil	27	8
Tıdıg ada <i>tarkar</i> -	İsim+fiil	18	9

Tablo 4.136. *Tarkar*- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

***köngül tarkar*- “düşünceyi uzaklaştırmak”**

Bo kamag tınlıglar üç törlüg köngülüğ tarkaru kiterü umayukları üçün üç et’özdin ırak öngi üdrülüp üç et’özke teggeli umazlar “Bu bütün canlılar üç türlü fikri uzaklaştıramadıkları için üç bedenden uzak başka başka (şekillerde) ayrılıp üç bedene ulaşamazlar.” (AY 58/1-5, s.91)

İnçip büğü biliglig burkanlar bo üç törlüg köngülte ’eng’ilki kevmek yolka tayanıp togmış işlig köngülüğ tarkaru yarlıkayurlar “Şöyle ki bilgili, erdemli Budalar bu üç türlü düşünceden ilk olarak zayıflama yoluna dayanıp doğmuş işli düşünceyi uzaklaştırarak hükmederler.” (AY 58/9-13, s.91)

İkinti tarkarmak yolka tayanıp tözke tüpke tayaklıg köngülüğ tarkaru yarlıkayurlar “İkinci (olarak) uzaklaştırma yoluna dayanıp esasa dayanmış düşünceyi uzaklaştırarak buyururlar.” (AY 58/13-16, s.91)

Üçünç adırmak yolka tayanıp töz tüp köngülüğ tarkaru yarlıkayurlar “Üçüncüsü ayırma yoluna dayanıp esas düşünceyi uzaklaştırarak buyururlar.” (AY 58/16-18, s.91)

İnçip togmış işlig köngülüğ tarkaru yarlıkamışları üçün belgürtme et’özüg belgürtü yarlıkayurlar “Şöyle (ki) ortaya çıkan düşünceyi uzaklaştırarak buyurdıkları için yeni bedende doğan kişiyi ortaya çıkararak hükmederler.” (AY 58/18-21, s.91)

Tözke tükpe tayaklıg köngülüg tarkaru yarlıkamışları üçün adınlar tegingülük tüş et'özüg körkitü yarlıkayurlar “Esasa dayalı düşünceyi uzaklaştırarak buyurdıkları için başklarına ulaşan mükâfat bedenini göstererek hükmederler.” (AY 58-59/22-2, s.91)

Töz tük köngülüg tarkaru yarlıkamışları üçün nomlug et'özüg tanuklagalı bütürgeli uyurlar üçün alku burkanlar bo montag ugur yık üze üç et'özke tükellig yarlıkayurlar “Esasa dayalı düşünceyi uzaklaştırarak buyurdıkları için öğretiye göre hareket edenleri tasdik edip, (öğretili bedeni) elde edebildikleri için bütün Budalar böyle uygun zaman(lar)da üç bedene sahip olup hükmederler.” (AY 59/2-5, s.91)

Kut bulmuş kiçig kölüklüg tözünlerning teg ulug yarlıkançuçı köngülüg turguru umadaçı sıg yuka köngüllerin tarkarurlar (AY 291/9-13, s.183) “Saadet bulmuş küçük taşıtlı asillerinki gibi büyük merhametli zihni, gönlü durduramayacak ince gönüllerini uzaklaştırırlar” (Tokyürek, 2018: 589).

Ulug yarlıkançuçı köngülin tire yıga alı yarlıkap biz kamağ luularnıng ajun üzeke singmiş bodulmuş emgek tözlüg az saran köngülümüzni tarkaru kiterü yarlıkagay erti (AY 472/1-5, s.263) “Yüce merhametli (bir) gönülle bütünüyle kabul ederek biz bütütün ejderhaların dünya üzerindeki (üzerlerine) sinmiş, yapışmış, kötülük içeren hırs(lı) (ve) tamah(kâr) gönlümüzü (bu sıkıntılardan) uzaklaştırarak bağışlayacak(sınız)” (Çetin, 2020a: 219).

ada tuda tarkar- “kaza belayı def etmek, tehlikeleri uzaklaştırmak”

Adasın tudasın yagısın yavlakın tarkaru kiterü birgey biz (AY 193/16-18, s.143) “Kazasını belasını, düşmanını uzaklaştırıp giderivereceğiz” (Ölmez, 1991: 74).

Yene yme tengrim bo nom erdinig nomladaçı nomçı dıntarlarig süzüük kirtgünç köngülin eşidteçi upası upasançlarig kop törlüg adaların tudaların tarkaru alp ağır emgeklerin kiterü ürüg uzatı küyü küzetü tutalım (AY 397/10-15, s.231) “Yine ayrıca tanrım bu dharma hazinesini vaaz edecek vaazcı rahiplerin, saf samimi gönülle işitecek upāsaka ve upāsikāların her türlü tehlikelerini def ederek, çetin sıkıntılarını gidererek, her zaman (onları) koruyarak, tutalım” (Uçar, 2009: 290).

...Yalanguk yırtınçüsinteki iligler kanlar bolar barça köni törüçe köni nomça yırtınçüke asıg tusu kılınlar erti adasın tudasın biz tarkaralım erti (AY 400/20-23, s.233) “...İnsanlar dünyasındaki hükümdarlar bunların hepsi doğru kural (ve) doğru

dharma gereği yeryüzüne fayda sağlasın. Biz de (onların) tehlikelerini uzaklaştıralım” (Uçar, 2009: 291-292).

Yene yme bo nom erdinig tıngladaçı tutdaçı iliglarning kanlarning adasın tudasın tarkargalı yağısın yavlakın kitergeli odug sak bolgay biz (AY 408/9-13, s.237) “Yine bu öğreti mücevherini dimleyecek, (onun gereklerini) yerine getirecek hükümdarların sıkıntısını ve düşmanını uzaklaştırmak için uyanık olacağız” (Ayazlı, 2012: 168).

Sizler ol ilig kanıg küyü küzetü tutup adasın tudasın tarkarıp inç mengilig kılınqlar “Sizler o hükümdarı koruyup tehlikeleri uzaklaştırıp (onu) mutlu edin.” (AY 440/17-20, s.249)

İnçip monta alku ada tudalarig tarkartaçı yaşın tüşmekin tıdtaçı çıntamanı atlıg daranı nom bar erür (AY 465/14-17, s.261) “Öyle ki bütün tehlikeleri yok eden, yıldırım düşmesini engelleyen çıntamanı adlı dharani öğretisi vardır” (Çetin, 2020a: 217).

...Sizing üsküngüzde korkınç ayınç ada tudalarig tarkartaçı üdsüz ölüm adasın tın küzetdeçi tengrike yalangukka asıglıg vaçıraşanı atlıg daranıg ötünü tegineyin (AY 470/3-8, s.262) “...Sizin huzurunuzda korku tehlikesini giderecek, zamansız ölüm tehlikesinden koruyacak, semavi varlık(lar)a (ve) insana yarar sağlayacak *Vaçirasani* adlı dharaniyi arz edeyim” (Çetin, 2020a: 218).

...Sizing üsküngüzde kop törlüg korkınç ayınç ada tudalarig tarkartaçı üdsüz ölüm adasın kiterip öz yaş uzun kıltaçı küyü küzetü tutup inçkü mengi birteçi kamağıg korkınçsız kıltaçı atlıg daranıg ötünü teginelim (AY 470-471/23-5, s.263) “Sizin huzurunuzda her tür korkuyu ve tehlikeyi yok edecek, zamansız ölüm tehlikesini gidererek (canlıların) yaşlarını uzatacak, gözetip koruyarak, huzur (ve) mutluluk verecek (olan) herkesi korkusuz kılıcı adlı dharaniyi arz edelim” (Çetin, 2020a: 219).

tıdıg ada tarkar- “engelleri ortadan kaldırmak, aşmak”

Başdınkı oruntakı köngülke tayanıp üküş tınlıglarning asıgına katıglanmışdıkı tıdıg adalarig tarkarıp ikinti orunka kirürler “İlk makamdaki gönle dayanıp pek çok canlıya fayda (sağlamak) için çabalarken engelleri ortadan kaldırarak ikinci makama girerler.” (AY 73/3-6, s.96)

*Ol orunta Q alkunı bilmekke adartdaçı **tidig adalarig tarkarip** üçünç orunka kirürler* “O makamda hepsini bilmeye mâni olan engelleri ortadan kaldırarak üçüncü makama girerler.” (AY 73/6-9, s.96)

*Ol orunta kirtü alkunı ötgürgüke adartdaçı **tidig adalarig tarkarip** törtünç orunka kirürler* “O makamda girdiklerinde tamamını derinlemesine açıklamaya mâni olan engelleri ortadan kaldırarak dördüncü makama girerler.” (AY 73/9-12, s.96)

*Ol orunta adartdaçı **tidig adalarig tarkarip** bişinç orunka kirürler* “O makamda mâni olan engelleri ortadan kaldırarak beşinci makama girerler.” (AY 73/12-15, s.96)

*Ol orunta alkunı belgüke atkantaçı **tidig adalarig tarkarip** altınç orunka kirürler* “O makamda hepsini işaretlemeyi kavrayacak engelleri ortadan kaldırarak altıncı makama girerler.” (AY 73/15-17, s.96-97)

*Ol orunta belgü tözlüg yorigka adartdaçı **tidig adalarig tarkarip** yitinç orunka kirürler* “O makamda işaret esaslı usule mâni olacak engelleri ortadan kaldırarak yedinci makama girerler.” (AY 73/17-20-, s.97)

*Ol orunta belgüg öçürmekke adartdaçı **tidig adalarig tarkarip** sekizinç orunka kirürler* “O makamda işareti yok etmeye mâni olacak engelleri ortadan kaldırarak sekizinci makama girerler.” (AY 73/20-22, s.97)

*Ol orunta belgü togmakka atkantaçı **tidig adalarig tarkarip** tokuzunç orunka kirürler* “O makamda işaretli doğmaya mâni olacak engelleri ortadan kaldırarak dokuzuncu makama girerler.” (AY 73-74/22-3, s.97)

*Ol orunta tuyunmak üze kirtü tözüg bilmekke adartdaçı **tidig adalarig tarkarip** onunç orunka kirürler* “O makamda aydınlanmak üzere gerçek esası bilmeye mâni olacak engelleri ortadan kaldırarak onuncu makama girerler.” (AY 73/3-6, s.97)

7) **tart-**: Tartmak; çekmek, almak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Tart-	17	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Balık tart-	İsim+fiil	13	1
Bıntavır tart-	İsim+fiil	2	1

Erk tart-	İsim+fiil	13	1
Örü tart-	Zarf+fiil	51	3
Taşkaru tart-	Zarf+fiil	13	3

Tablo 4.137. Tart- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

balık tart- “balık tutmak”

*Ol ögüz kıdığinta üküş telim balıkçı kuvragı yığılıp **balık tartgu** simekin kılurlar erti* “O nehir kıyısında pek çok balıkçı kalabalığı toplanmış balık çekmek (avlamak) (için olta) yapıyorlardı.” (AY 602/5-8, s.318)

bıntavır tart- “perde çekmek”

*Bo daranı üze ot birle kayınturmuş isig suvug yüz sekiz kata arvap çopunta kodup törtidin yingak **bıntavır tartıp*** (AY 478/2-6, s.266) “Bu dharaniden sonra bitki ile kaynamış sıcak suyu, yüz sekiz kez büyümlü sözler okuyarak kâsenin üzerine döksün ve dört tarafa perde çeksın” (Çetin, 2020a: 221).

erk tart- “güçlenmek”

*Ol iligler kanlar öz öz kentü kentü il uluşlarında **erk tartıp** mengi mengilep ilkideki kılmış kazanmış buyan edgü kılınç tüşin utlısın aşayurlar* (AY 411/2-6, s.238) “O hükümdarların her birisi kendi ülkelerinde güçlenip, mutlu olup başlangıçta kazanmış oldukları erdemlerin semeresini alırlar” (Ayazlı, 2012: 168).

örü tart- “yüceltmek; yukarı çekmek; uzaklaştırmak”

*Örü kılmış buyanların evire birmek atlıg al altağda uzanmakın tınlıglarig **örü tartmak** ozgurmak atlıg al altağda uzanmakın bo iki törlüg al altağlar içinte ürüg uzatı ertingü ked uzanurlar yıçanurlar* (AY 212/1-6, s.150) “Sonra yaptıkları sevapları bağışlamak adlı yöntemde usta olmayı, canlıları yüceltmek (ve) kurtarmak adlı yöntemde usta olmayı bu iki türlü yöntemde daima (ve) muhteşem (bir şekilde) ustalaşırlar” (Tokyürek, 2018: 564-565).

*Tınlıg atkaklıg ulug yarlıkançuçı köngül erser kaltı bo kamag biş ajun tınlıglarig açığ tarka emgeklerintin **örü tartmak** erür* (AY 265/6-10, s.173) “Canlı(ya) bağlı büyük merhametli gönül, bu bütün beş hayat şeklindeki canlıların acı, dert (ve) sıkıntılarından uzaklaştırmaktır” (Tokyürek, 2018: 582).

Kim kamağ bilgelerke sevgülük taplaguluk üç uguş yirtinçüdeki emgeklig taluydaki tınlıglarığ **örü tartıp** ozgurup inç mengilig kılayın tip tidi “Ki bütün bilgelere sevilen, seçilen üç soy yeryüzündeki ızdırıp denizindeki canlıları yukarı çekip kurtarıp mutlu edeyim diye dedi” (AY 616/5-8, s.324)

taşkaru tart- “dışarı çıkarmak”

Ulsuz tüpsüz togmak ölmeklig sansarlıg tegzinçdin **taşkaru tartıp** sansız sakışsız burkanlar birle ogatmadın tuş bolguluk edgülerke tükellig kılğay sen (AY 430/7-12, s.245) “Sonsuz doğum ve ölüm Samsāra döngüsünün dışına çekip sayısız budalar ile gözden kaçırmadan karşılaşp iyilikleri tamamlayacaksın” (Ayazlı, 2012: 172).

Togmak ölmeklig taluydın **taşkaru tartdım** tınlıglarığ (AY 368/17-19, s.218) “Doğum ölüm denizinden canlıları dışarı çıkardım” (Uçar, 2009: 276).

Togmak ölmeklig tegzinçdin **taşkaru tartıp** üntüreyin tip sakıntı “Doğum ölüm döngüsünden dışarı çekip çıkarayım diye düşündü.” (AY 613/21-23, s.323)

8) tartıl-: Çekilmek, dışarı çıkarılmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Tartıl-	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yalınça tartıl-	İsim+fiil	1	1

Tablo 4.138. Tartıl- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

yalınça tartıl- “parlaklığa kapılmak”

Alku ulug tirin kuvragı birle tükel bilge biliglig tengri tengrisi burkanning ol yaruklug **yalınçinga tartılıp** kamagun barça tengri burkan tapa keltirler (AY 131/7-12, s.118) “...Bütün ulu topluluğu ile tam bilge bilgili tanrılar tanrısı Budanın o ışıltılı parlaklığına kapılıp bütün hepsi tanrı Budaya doğru geldiler” (Ölmez, 1991: 23).

9) tat-: Tatmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Tat-	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Tatıg tat-	İsim+fiil	26	1

Tablo 4.139. Tat- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

tatıg tat- “tadına bakmak, tatmak”

Kamag tengriler çambudıvıp uluşdaki tözün yavaş kutlar vahşıklar bo ok avant tıltag üze üzeliksiz nomlug noş tatıgıg tatgalı bolup... “Bütün tanrılar Çambudıvıp ülkesindeki asil, yumuşak huylu ruhlar bu nedenden dolayı daima öğreti tadına bakacak olup...” (AY 437-438/21-4, s.248)

10) tatgan-: Tatmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Tatgan	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Tatıg tatgan	İsim+fiil	26	1

Tablo 4.140. Tatgan- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

tatıg tatgan- “tadına bakmak, tatmak”

Til kaçığ tatganur adruk adruk tatıglarig (AY 364/11-12, s.216) “Dil duyusu ayrı ayrı tatları tadar” (Uçar, 2009: 273).

11) tayan-: Dayanmak, güvenmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Tayan-	217	%0,28

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Köngülke tayan-	İsim+fiil	622	7
Bilge biligke tayan-	İsim+fiil	260	6

Tablo 4.141. Tayan- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

köngülke tayan- “hislerine güvenmek”

Başdınkı oruntakı köngülke tayanıp üküş tınlıglarning asıgınga katıglanmışdaki tıdıg adalarıg tarkarıp ikinti orunka kirürler “İlk makamdaki gönle dayanıp pek çok canlıya fayda (sağlamak) için çabalarken engelleri ortadan kaldırarak ikinci makama girerler.” (AY 73/3-6, s.96)

İkinti yarlıkançuçı köngülke tayanıp üçünç küsüşsüz köngülke tayanıp... (AY 215/10-12, s.152) “İkincisi merhametli gönle dayanmak, üçüncüsü arzusuz gönle dayanmak...” (Tokyürek, 2018: 566).

İkinti yarlıkançuçı köngülke tayanıp üçünç küsüşsüz köngülke tayanıp... (AY 215/10-12, s.152) “İkincisi merhametli gönle dayanmak, üçüncüsü arzusuz gönle dayanmak...” (Tokyürek, 2018: 566).

İkinti yarlıkançuçı köngülke tayanıp buşı paramıtıg netegin bütürürler (AY 216/3-5, s.152) “İkincisi merhametli gönle dayanarak sadaka pāramitāsını nasıl elde ederler?” (Tokyürek, 2018: 566).

Bo erür yarlıkançuçı köngülke tayanıp buşı paramıtıg bütürmek (AY 216/21-22, s.153) “Merhametli gönle dayanarak sadaka pāramitāsını elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 566).

Üçünç küsüşsüz köngülke tayanıp buşı paramıtıg netegin bütürürler (AY 216/23-24, s.153) “Üçüncüsü arzusuz gönle dayanarak sadaka pāramitāsını nasıl elde ederler?” (Tokyürek, 2018: 566).

Bo erür küsüşsüz köngülke tayanıp buşı paramıtıg bütürmek (AY 217/9-11, s.153) “Arzusuz gönle dayanıp sadaka pāramitāsını elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 567).

bilge biligke tayan- “bilgiye güvenmek”

Ançulayu yme nom kirtününg kirtüsinge tayanıp kirtüde kirtü bilge biligke tayanıp adruk adruk burkanlar nomun nomlayur “Yine aynı şekilde öğreti gerçeğinin doğruluğuna dayanıp gerçekten de öte bilge bilgiye güvenip ayrı ayrı Budalar öğretisini vaaz eder.”(AY 50/ 6-10, s.88)

İnçip yene bo montag nom kirtününg kirtüsinge tayanıp kirtüde kirtü bilge biligke tayanıp burkanlar nominga erksinmekke tükellig bolmak bo kamagda başdınkı sakinguluksuz sözlegülüksüz titir “Öyle (ki) yine böylesi öğreti gerçeğinin

doğruluğuna dayanıp gerçekten de öte bilge bilgiye güvenip Budalar öğretisi (ve) gücü ile donatılmış olmak bu hepsinden en önce (gelen) düşünülmesi (ve) söylenmesi mümkün olmayandır.” (AY 50/13-19, s.88)

Ançulayu yme nom kirtününg kirtüsinge tayanıp kirtüde kirtü bilge biligke tayanıp burkanlar nomunga erksinmekinge tükellig bolmak bo yme antada takı yitiñsiz tutuñsız alp iş ködüg titir “Yine aynı şekilde öğreti gerçeğinin doğruluğuna dayanıp gerçekten de öte bilge bilgiye güvenip Budalar öğretisi (ve) gücü ile donatılmış olmak bu hepsinden en önce(dir) bu yine ondan daha ulaşılmaz zor (bir) iştir.” (AY 50-51/23-6, s.88)

Ulug bilge biligke tayanmakı üze mengü titir “Yüce bilge bilgiye güvenmesi üzerine sonsuzdur.” (AY 69/4-6, s.95)

Bo ulug bilge biligke tayanıp on küçler tört korkıñsız bilge biligler tört tıdıñsız tılangurmaklar... “Bu yüce bilge bilgiye güvenip on güç, dört korkusuz bilge bilgi, dört engelle karşılaşmadan güzel konuşmak...” (AY 69/17-20, s.95)

Köngül biligke tayanıp bo et’özde ornanıp öngin öngin kılurur edgüli ayıglı kılınçığ “Zihin bilgiye güvenip bu bedende yerleşip başka başka iyi ve kötü davranışta bulundurur.” (AY 366/8-10, s.217)

12) *taydur*:- Düşürmek, kaydırmak, ittirmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Taydur-	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
İl oruntın taydur-	İsim+fiil	5	1

Tablo 4.142. Taydur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

il oruntın taydur- “(hükümdarı) tahttan indirmek”

Kanta birök bar erser ezüg armak kişiler artaturlar il kanıg il oruntın taydurup (AY 563/7-10, s.303) “Her nerede varsa yalancı (ve) sahtekârlar, hükümdarı tahtından edip (ona) zarar verirler” (Çetin, 2020b: 385).

13) *teg*:- Ulaşmak, varmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Teg-</i>	163	%0,21

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Biligke teg-	İsim+fiil	331	8
Edgüke teg-	İsim+fiil	557	8
Emgekke teg-	İsim+fiil	170	3
Erkligke teg-	İsim+fiil	63	1
Erksinmekke teg-	İsim-fiil+fiil	16	14
Kutka teg-	İsim+fiil	329	6
Mengike teg-	İsim+fiil	96	1
Mungadmakka teg-	İsim-fiil+fiil	2	2
Sışka teg-	İsim+fiil	1	1
Tüşke teg-	İsim+fiil	112	7
Üskinte teg-	Zarf+fiil	31	3
Yaşka teg-	İsim+fiil	22	1
Yakın teg-	Zarf+fiil	39	2
Yirke teg-	Zarf+fiil	250	2
Asıgka tusuka teg-	İsim+fiil	97	1
Edgüke mengike teg-	İsim+fiil	17	2
İnç mengike teg-	İsim+fiil	72	1
İnç tınçka teg-	İsim+fiil	2	1
Erü erü teg-	Zarf+fiil	3	1
Tüşke utlıka teg-	İsim+fiil	24	9

Tablo 4.143. Teg- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

biligke teg- “bilgiye ulaşmak, bilgili olmak”

..... ***Biligke tegmekning*** atı *nirvan tip titir* “Bilgiye ulaşmanın adı nirvanadır.”

(AY 34o/9-10, s.81)

*Takı burkanlıg kangımız bo sansarlıg ulug taluy ögüzning içinte paramıtlıg yorıgın barça bütürüp tükel bilge **biligke tegdi*** “Ve Buda babamız bu dünya (denilen)

büyük okyanus içinde erdem yolunu tamamlayıp, tam bilge bilgiye ulaştı.” (AY 97/8-12, s.105)

*Ürüg uzatı üzüksüz öngre ajunug bilmek bilge **biligke tegeyin*** “Daima, aralıksız evvelki yaşam şeklini bilmek bilge bilgisine ulaşayım.” (AY 115/20-22, s.112)

*...Sakinguluksuz sözlegülüksüz bilge biligke teprençsiz bilge biligke köni tüz tuymak bilge **biligke tegeyin*** “...Düşünülmesi (ve) söylenmesi (mümkün olmayan) bilge bilgiye, sarsılmaz bilge bilgiye, doğru, kusursuz aydınlanma (denilen) bilge bilgiye ulaşayım.” (AY 144/10-13, s.124)

*Ol kamag tınlıglar birle üzeliksiz üstünki yig köni tüz tuymak burkan kutınga tükel bilge **biligke** terk **tegmekim** bolsun* “O, bütün canlılar ile birlikte daha üstü bulunmayan, en üstün, en iyi, doğru düzgün aydınlanma (adlı) Buda saadetine (ve) tam bilge bilgiye hemen ulaşayım.” (AY 170-171/22-3, s.134)

*Bo buyan edgü kılınçım küçinte kamag biş ajun tınlıglar birle köni tüz tuymak burkan kutınga tükel bilge **biligke** terk **tegmekim** bolsun* “Bu iyi amelim sayesinde bütün beş âlemdeki canlılar ile birlikte doğru düzgün aydınlanma (denilen) Buda saadetine (ve) tam bilge bilgiye çabucak ulaşayım.” (AY 171-172/22-3, s.135)

*Bo alp bulguluk üzeliksiz üstünki yig köni tüz tuymak burkan kutın bulup tükel bilge **biligke tegip** ötrü bo ıduk nom erdinig aç a yada okıtu nomladım* (AY 410/4-8, s.238) “Bu ulaşılması zor mükemmel, gerçek aydınlanmaya buda kutsallığına ulaşip eksiksiz, mükemmel bilgeliğe erişip sonra bu kutsal öğreti mücevherini açıkladım” (Ayazlı, 2012: 168)

*Kim amtı bo üdte koluda alku nızvanıların yiti yoki birle kalısız tarkarıp kiterip üstün tengrining altın yalangukning bahşısı bolup tükel bilge **biligke tegip**...* (AY 628/11-16, s.329) “Şöyle dursun, ki bu zamanda bütün ızdırapları kalıntılarıyla birlikte tamamıyla giderip, yukarıdaki tanrı(lar)ın alttaki insan(lar)ın hocası olup tam bilgeliğe ulaşmama rağmen...” (Gulcalı, 2015: 221).

edgüke teg- “iyiliğe ulaşmak”

*Amtı bo sakınçingızlar iyin bo nom erdini tıltagında **edgüke tegmiş** tınlıglarig sözlemiş kergek* “Şimdi bu düşüncelerinizden dolayı bu öğreti cevheri sayesinde iyiliğe ulaşmış canlıları söylemeli.” (AY 2-3/22-1, s.61)

Tod tolvı açığ emgeklerintin ozup kutrulup tengesizin yig üstünki burkanlar edgüsinge tegdeçi bolurlar “Bütün ızdıraplarından kurtulup hesapsız en üstün, müükemmel Budaların iyiliğine mazhar olurlar.” (AY 39/1-4, s.84)

Anıng yığılmış başdınkı kuvragı bir tümen koltı bar erti alkugun yagıg yançmış akıgsız edgüke tegmiş ertiler “Onun toplanmış baştaki topluluğu bin yıldır vardı. Onların tamamı düşmanı ezmiş akmayan iyiliğe ulaşmışlardı.” (AY 84/13-15, s.100)

Olar barça yagıg yançmış akıgsız edgüke tegmiş ertiler “Onların tamamı düşmanı ezmiş akmayan iyiliğe ulaşmışlardı.” (AY 84/18-22, s.100)

Törtünç kirtü nomug aç a yada nomlayu yig adruk edgüsinge teggeli tegimlig bolurlar “Dördüncüsü doğru öğretiyi açıklayarak vaaz edip (en) üstün iyiliğe ulaşmaya layık olurlar.” (AY 87/15-17, s.101)

...Özleri tegmiş edgüsin edremin adınlarka yme tegürmekleri ulamakları üze ötrü kut kolunmak paramıtıg tükel bütürürler (AY 289/12-15, s.182) “... Kendilerinin ulaştığı iyiliği (ve) erdemi başkalarına da ulaştırmaları üzerine saadet isteme, yemin pāramitāsını tamamıyla elde ederler” (Tokyürek, 2018: 588).

Kim bo edgüke teggeli umamakları üze neng bir ermez tip titir “Ki bu iyiliğe ulaşamadıklarından dolayı asla bir olmazlar.” (AY 376/12-13, s.222)

İkileyü yene yanmaksız törülüg bolup terk üdün burkan kutın bulguluk edgü edgülerke tegi tegintiler (AY 458/2-7, s.257) “Yeniden geri dönmeksizin öğreti sahibi olup çabucak aydınlanmaya (buda kutsallığına) varmak için iyiliklere ulaşılar” (Ayazlı, 2012: 179).

emgekke teg- “acı çekmek, sıkıntıya uğramak”

Biz kamagun ikileyü yene yolkı ajunıta togguluk ötekke emgekke teger biz “Biz hepimiz ikinci kez yine sürü âleminde doğduğumuz için acı çektik.” (AY 7/3-5, s.62).

Bo montag emgek tolgakka tegmiş üdte bo mungumuznu emgekimizni aç a yada okıtu sözlegeli uguluk küçümüz küsünümüz yok erti “Bu şekilde sıkıntıya uğradığımız zamanda bu kederimizi açıklayarak anlatıp, söyleyebilecek gücümüz kuvvetimiz yoktu” (AY 7/6-9, s.62-63)

Aning ikin ara yene men monı teg agızım beklenip ölmek emgekke tegdim (AY 9/6-9, s.63) “Onun ikisinin ortasında yine ben böyle ağızım bağlanıp ölüm sıkıntısına maruz kaldım.” (AY 9/6-9, s.63)

erkligke teg- “güce ulaşmak, güçlenmek”

Biş yol erkliginge yanturu tegdükde anıng ara ol yekning yumışçısı bir yek bir bitig iltü kelip erklig kanka birti “Beş kut gücüne yeniden ulaştığı sırada o şeytanın hizmetçisi (olan) bir şeytan bir kitap iletmek (üzere) gelip (kitabı) güçlü hana verdi.” (AY 14/6-10, s.65).

erksinmekke teg- “güce ulaşmak, güçlü olmak; egemen olmak”

Alku togum ajunların yme alka üzmelemiş angsız ulug erksinmekke tegmiş “Bütün doğum âlemlerini de yok etmiş tamamen büyük güce ulaşmış.” (AY 34a/20-22, s.75)

Ol antag tolmuş bütmiş bışrunmakları küçinte ulug erksinmekke tegirler “O böylesi tamamlanmış öğrenmeleri sayesinde büyük (bir) güce ulaşırlar.” (AY 39/17-19, s.84)

Ol tuyunmakları küçinte ötrü alku nomlarta erksinmekke tegip abışık kılmaklıg kezigde turup nom mengisin aşanmaklıg bilge biligin tınlıglarig bütürmek bışurmaklıg bilge biligin bo iki törlüg bilge biligler üze tıdıgsız tutugsuz bolurlar (AY 214/10-17, s.151) “...O anlamaları sayesinde bütün öğretilerde iktidara ulaşip *abhişeka* yapma yolunda durup öğreti huzurunu çoğaltma bilgisi ile ve canlıları inandırma, olgunlaştırma bilgisi ile (yani) bu iki türlü bilgi ile engelsiz, bağısız olurlar” (Tokyürek, 2018: 565).

Kaltı başdınkı ortunkı bo üç törlüg erksinmeklerke tegmek “Şöyle ki baştaki ortadaki bu üç türlü güce ulaşmak...” (AyY 300a/3-4, s.187-188)

Erksinmekke tegmek *erser kirtgünç erkligde L’R tözi üze erte yiti köngüllüg bolmak erür* (AY 300a/5-6, s.188) “Egemenliğe ulaşmak ise iman gücünde (...) ler esası üzerine keskin gönüllü olmak(tır)” (Tokyürek, 2018: 592).

Ortunkı erksinmekke tegmek *erser köngüllüg bolmak erür* (AY 300a/7-8, s.188) “Ortadaki egemenliğe ulaşmak ise ... gönüllü olmak(tır)” (Tokyürek, 2018: 592).

Adakdaki erksinmekke tegmek eraser sıg tümke köngüllüg bolmak erür (AY 300a/8-9, s.188) “Ayaktaki egemenliğe ulaşmak ise akılsız (ve) ahmak gönüllü olmak(tır)” (Tokyürek, 2018: 592).

İnçip bodisatavlar bo montag tınlıglarning erksinmeklerin adıra bilip erksinmekke tegmiş yiti köngüllüg tınlıglarka bış yapıglarig tuta... (AY 300a/17-20, s.188) “Şöyle (ki) Bodhisattvalar böyle bu şekil canlıların egemenliklerini ayırabilip baştaki egemenliğe ulaşmış keskin gönüllü canlılara beş skandhayı tutup...” (Tokyürek, 2018: 592).

Ortunkı erksinmekke tegmiş teng köngüllüg tınlıglarka iki yigirmi orunlarig tuta... (AY 300a/24-25, s.188) “Ortadaki egemenliğe ulaşmış denk gönüllü canlılara ... on iki ... tutup...” (Tokyürek, 2018: 593).

Adakdaki erksinmekke tegmiş tümke köngüllüg sekiz yigirmi uguşlarig tuta... (AY 300a/30-32, s.188) “Ayaktaki egemenliğe ulaşmış ahmak gönüllü canlılara (on) sekiz kökü tutup...” (Tokyürek, 2018: 593).

Bo orunta bodisatavlar belgüsüz köngülkermekig bışrunup erksinmekke tegmekleri üze nızvanılıg kadgularıg tepretgeli umazlar (AY 318/3-7, s.196) “Bu yerde Bodhisattvalar işaretsiz düşünmeyi öğrenip egemenliğe ulaşmaları üzerine ihtiraslı kaygıları sallayamazlar” (Tokyürek, 2018: 599).

Bo orunta bodisatavlar alku nomug nomlamakda adruk adruk adırtlarında erksinmekke tegip iligsiz tutugsuz bolmakları üze bilge bilig erksinmekinte tıdıgsız bolurlar (AY 318/10-15, s.196) “Bu yerde Bodhisattvalar bütün öğretiyi açıklamakta ayrı ayrı farklarında egemenliğe ulaşp bağısız olmaları üzerine bilgi egemenliğinde engelsiz olurlar” (Tokyürek, 2018: 599).

Yirtinçü yir suv içinte ulug erksinmekke tegmişke amtı men öge küleyü teginür men ol ayagka tegimligig (AY 489/5-8, s.271) “Yeryüzü içinde, yüce güce ulaşmış olana, şimdi övüyorum ve adını yüceltiyorum, o saygıya layık olanı” (Çetin, 2020a: 225).

Tengridem arjular arasında erksinmekke tegmiş siz (AY 491/16-17, s.272) “İlahi kâhinler arasında tam güce erişmiş olansınız” (Çetin, 2020a: 226).

kutka teg- “saadete ulaşmak, mutlu olmak”

Tegirler *üzeliksiz yig burkan kutunga* “Ulaşırılar daima mükemmel Buda saadetine.” (AY 97/20-22, s.105)

Kutka teggeli *umadın nızvanılarka basıtmak alp emgek titir* “Saadete ulaşamadan ihtiraslara yenilmek güç bir sıkıntıdır.” (AY 109/15-17, s.110)

Ol kamag tınlıglar birle üzeliksiz üstünki yig köni tüz tuymak burkan kutunga tükel bilge biligke terk tegmekim bolsun “O, bütün canlılar ile birlikte daha üstü bulunmayan, en üstün, en iyi, doğru düzgün aydınlanma (adlı) Buda saadetine (ve) tam bilge bilgiye hemen ulaşayım.” (AY 170-171/22-3, s.134)

Bo buyan edgü kılınçım küçinte kamag biş ajun tınlıglar birle köni tüz tuymak burkan kutunga tükel bilge biligke terk tegmekim bolsun “Bu iyi amelim sayesinde bütün beş âlemdeki canlılar ile birlikte doğru düzgün aydınlanma (denilen) Buda saadetine (ve) tam bilge bilgiye çabucak ulaşayım.” (AY 171-172/22-3, s.135)

Tört törlüg kutka tegmiş tözünlerning sogançig tatıglıg tılangurmak edreminge yükünür men “Dört türlü saadete ulaşmış asillerin tatlı, hoş konuşma erdemine secde ediyorum.” (AY 501/19-22, s.276)

Terkkeye üdün teggey siz tenggeşisiz burkan kutunga “En kısa zamanda eşsiz Buda saadetine erişeceksiniz.” (AY 618/6-7, s.325)

mengike teg- “mutluluğa ulaşmak, mutlu olmak”

Birök çın kirtü nom tözinte öngi ermez bolup nom tözi bolguça erser kaltı kamag kut bulmaduk yalanguklar barça çın kirtü nomug körüp üzeliksiz inçkü mengi nırvan mengisinge teggeyler erti (AY 376/7-11, s.222) “Eğer gerçek *dharma* aslından farksız olup *dharmanın* aslı olsaydı, o zaman bütün aydınlanmamış insanların hepsi gerçek *dharma*yı görüp en üstün huzur *nirvāna* mutluluğuna ulaşacaklardı” (Uçar, 2009: 280).

mungadmakka teg- “şaşırmak”

Alkugun barça üzeliksiz yig üstünki tüzü köni tuymak burkan kutunga köngül öritip ertingü ögirip sevinip ulug mungadmakka tegip öngi öngi tilin bir özin inçe tip şlök sözlediler (AY 34i-34j/22-4, s.79) “Hepsi birlikte üstün mükemmel doğru düzgün aydınlanma Buda kutsallığına gönü besleyip fazlasıyla sevinip, çok şaşırp başka başka diller ile hep bir ağızdan şöyle deyip şiir okudular.” (AY 34i-34j/22-4, s.79)

Ötrü açığıları kelip yaşları tökülü et'özleri titreyü sakını sözleyü yitiñsiz ulug **mungadmakka tegip**... “Daha sonra üzülp ağlayarak bedenleri titreyip düşünüp söylemesi imkânsız (derecede) çok kederlenip...” (AY 456/3-6, s.256)

sışka teg- “şişmanlamak”

Yme inçip yaşka **sışka tegmiş** küçi küsünü kevilmiş küçsiremiş erür “Bu durumda yaşlanmış (ve) şişmanlamış, gücü kuvveti (de) azalmıştır.” (AY 586/19-22, s.312)

tüşke teg- “sonuca varmak”

Bar mu erki antag tınlıklar kim bo nom erdini tıtagınta bo ok közüñür ajunta edgü **tüşke tegdeçi** “Böylesi canlılar var mıdır ki bu öğreti cevheri sayesinde şimdiki (yaşanılan) dünyada iyi (bir) sonuca ulaşacak” (AY 2/15-19, s.61)

Birök edgü **tüşke tegdeçiler** erser kimler tegdiler erki tip montag sakınçingızlar tursar “Eğer iyi (bir) sonuca ulaşacaklar ise kimler ulaştılar diye böyle düşünceleriniz olsa...” (AY 2/19-22, s.61)

Inçip monı teg belgülig odgurak **tüşinge tegmişlerin** idi körtüküm yok erti “Şöyle ki bu gibi belli, kesin (bir) sonuca varanları asla gördüğüm yoktu.” (AY 9/4-6, s.63)

Tegeyin men terk üdün arınmakning **tüşinge** “Ulaşayım ben en kısa zamanda arınmanın mükâfatına.” (AY 353/16-17, s.211)

Ötrü terk üdün kutrulmaklıg edgü **tüşke teggeyler** tengrim tip ötüñti “Daha sonra en kısa zamanda kurtuluşu olan iyi (bir) sonuca ulaşacaklar tanrım diye arz etti.” (AY 526-527/22-1, s.285)

Antag osuglug iligler bo ok közüñür ajunta közüñürte aşagu buyan **tüşinge tegirler** (AY 561/20-21, s.302) “İşte böyle hükümdarlar şu anki dünyada büyük sevap karşılığına ulaşır” (Çetin, 2020b: 384).

Üstün tengri yirinteki altın yalanguk yirtinçüsinteki mengilerig mengilep 'eng kininte burkanlıg edgü üd kolu birle tuş bolup başdınkı yig kutrulmaklıg **tüşke teggeyler** (AY 542/4-9, s.291) “Yukarıda tanrı yerinde aşağıda insanlar dünyasındaki huzuru yaşayıp en sonunda Budhalı iyi zamanı dileyerek, ona rastlayıp en üstün kurtuluş karşılığına ererler” (Çetin, 2020b: 379).

üskinte teg- “huzura çıkmak; karşısına çıkmak

Kaçan tengri tengrisi burkan üskinte tegdüklerinte töpülerin engitdürüp biş tilgenin yirke tegürüp yinçürü töpün yükünüp üç yolu ongarula tegzinip kitip birtin singar olurtılar (AY 131/12-17, s.118) “Tanrılar tanrısı Buda(nın) huzuruna vardıklarında başlarını eğip beş uzuv(lar)ını yere değdirip secde ederek baş aşağı eğilip, üç kere sağa doğru dönüp, gidip sağ tarafa oturdular” (Ölmez, 1991: 23).

Yene ol arıgka kirip aç bars üskinte tegip terkin tavrata tonın soçulup kamış butıki üze asıp inçe tip bek katıg sav sözledi “Yine o ormana girip aç kaplanın karşısına çıkıp acele ile giysilerini çıkarıp (kıyafetlerini) kamış dalının üzerine asıp ağır, duygulu bir şekilde şöyle konuştu” (AY 615/17-20, s.324)

Kaçan bars üskinte tegdükde ötrü ol üdün bo ağır ulug yagız yir altı törlüğün tepredi (AY 616-617/23-1, s.324) “Pars yanına gelince, sonra o zaman bu ağır, büyük, kara yer altı türlü deprendi” (Çağatay, 1945: 90-91).

yaşka teg- “yaşlanmak”

Yme inçip yaşka sışka tegmiş küçi küsünü kevilmiş küçsiremiş erür “Bu durumda yaşlanmış (ve) şişmanlanmış, gücü kuvveti (de) azalmıştır.” (AY 586/19-22, s.312)

yakın teg- “yaklaşmak”

Anıng arasinta bo sav takı keçmezken bir buryuk terkin tavrata kelip ilig begke yakın tegip ay ulug ilig beg busanu yarlıkamasun iki tigitle su esen teginür “Onların arasında bu konuşma daha geçmemişken bir kumandan aceleyle gelip hükümdara yaklaşp ey yüce hükümdar üzülerək hükmetmeyin iki prens de sağ salim bulundular.” (AY 623/1-5, s.327)

Üçünç buryuk inançı yakın tegip içkerü ilig begke ötünti montag yanglıg savlarıg (AY 640/5-8, s.333) “Üçüncü veziri içeriye doğru yaklaşp hana şu sözleri arz etti:...” (Gulcalı, 2015: 224).

yirke teg- “yere düşmek”

Ötrü idiz tagka agtınıp et’özin kodı kemişdi kaçan yirke tegdükde bodısatav yine inçe tip sakıntı “O aç kaplan onu yemek için parçalamadı. Bodısatva bunu görüp (sonra) yüksek dağa çıkıp vücudunu aşağı attı. Yere düştüğünde Bodısatav yine şöyle diye düşündü.” (AY 616/13-16, s.324)

Ançulayu iderü yorıyu neçede bir yirke tegip körti bir ulug köl suvı sugulup alkingalı ugramışın anıng içinte yine üküş telim balıklar yatmışın “Böylece takip

ederek yürüyüp hemen bir yere ulaşınca bir büyük göl suyunun çekilip kurduğunu (ve) onun içindeki pek çok balığın yattığını gördü.” (AY 600/4-8, s.317)

asıgka tusuka teg- “faydaya ulaşmak”

Ulatı közünür et’özlüg közünmez ıntın ajunlug ulug yig başdınkı asıgka tusuka tegirler üçün anın ol şastırlar bo nom erdinike arıtı ogşayu teginmezler (AY 437/10-14, s.248) “...Ve şimdiki zamandaki bedeni, şimdiki zamanda olmayan öbür dünyaya ait varlığa yüce, en üstün faydaya ulaştıkları için o *sāstralar*, bu öğreti mücevherine tam olarak benzemez” (Ayazlı, 2012: 174).

edgüke mengike teg- “mutluluğa ulaşmak, mutlu olmak”

Kaçan birök bo iki yigirmi bölükler içinte kayu kayu bölüklerteki nomlarıg eşidip edgüke mengike tegdeçi tınlıglarıg tuşa yarlıkasar (AY 34ş/18-22, s.82) “Eğer ki bu on iki bölümdeki nice nice kısımlardaki öğretileri işitip iyiliğe (ve) mutluluğa ulaşacak canlıları karşılayarak buyursa...” (AY 34ş/18-22, s.82)

Kamag biş ajun tınlıglar oğlanı ol nomlug et’özüm ugrınta edgüke mengike tegmeklerin yüz ming tümen kalp üdlerke tegi nomlap sözlep tüketinçsiz titir (AY 164-165/23-5, s.132) “Bütün beş varlık şekli canlılar, o öğretili vücudum sebebiyle iyiliğe, huzura ulaşmalarını yüz bin tümen kalpa çağlara değin anlatıp söyleyerek bitiremezler” (Ölmez, 1991: 52).

İl uluşda kingürü yadmış üçün bo nomug inç mengike teggeyler “Bu öğretiyi ülkede genişçe yaydık(lar)ı için mutluluğa ulaşacaklar.” (AY 452-453/22-1, s.255)

inç tınçka teg- “rahata kavuşmak”

Yalanguklar oğlanı yme inçke tınçka teggeyler (AY 438/6-7, s.248) “İnsanoğlu da rahata ulaşacak” (Ayazlı, 2012: 174).

erü erü teg- “yavaş yavaş ilerlemek”

Bo üçegü bir tuşda yumgın üntiler ilinçüke erü erü tegdiler tagda tizde arıgda (AY 630/1-3, s.329) “Bu üçü bir vakit hep birlikte eğlenceye çıktılar. Yavaş yavaş dağda, yüksek(ler)de (ve) ormanda ilerlediler” (Gulcalı, 2015: 221).

tüşke utlıka teg- “sevaba nail olmak; sonuca ulaşmak”

Bititgeli koturgalı küsüş turgursarlar kaltı öngdün tavgaç ilinteki kuotau atlıg beg teg yügerü odgurak ulug tüşinge utlısinga tegirler (AY 23/18-22, s.69)

“Yazdırmayı (ve) eve koydurmayı arzu ederlerse, kaldı ki cenubi Çin ülkesindeki Küü Tav adlı bey gibi, hemen bütün büyük ecirlere nail olurlar” (Çağatay, 1945: 67).

*Ülgüsüz sansız tınlıglarig sakınıp ülgüsüz sansız ulug buyanlarig kazanıp ülgüsüz sansız ulug **tüşinge utlısına tegirler** üçün* (AY 267/ “Sayısız canlıları düşünüp, sayısız büyük sevapları kazanıp, sayısız büyük mükâfatlara ulaştıkları için...” (Tokyürek, 2018: 582).

*Kimler bo nom erdinig süzük kirtgünç köngülin titrü ukup eşidserler tutsarlar bo montag edgü **tüşke utlıka teggeli** tegimlig bolurlar* (AY 394/7-10, s.230) “Kimler bu hazineyi saf gönülle iyice anlayıp işitip tutsa, bu gibi iyi ödüle ulaşmaya layık olurlar” (Uçar, 2009: 289)

*Bir yanglıg inçkü mengi birteçi ögli köngültin turmuş köni LYQ küsüşüngüzler küçinte ötgürü yırtınçüg küzetçi bolguluk ulug **tüşke utlıka tegmiş** erür sizler* (AY 404a/16-20, s.236) “Aynı biçimde rahat huzur verecek iyi düşünceli (merhametli) bir kalp oluşturup (...) istekleriniz gücüyle yeryüzünü koruyacak yüce karşılığa ulaşmışsınız” (Ayazlı, 2012: 167).

*Bo montag yanglıg ulsuz tüpsüz yig başdınkı **tüşke utlıka tegmek** barça ugrayu tengrim sizing tengrili yalanguklı tirin kuvragning kamag edgülerinte alkuda utmış yigedmiş* (AY 438/16-21, s.248) “Bunun gibi sonsuz en üstün karşılığa ulaşmış özellikle Tanrım sizin, Tanrı ve insan topluluğunuzun bütün iyiliklerinden Ezrua Tanrıdan üstün olur” (Ayazlı, 2012: 174).

*Birök kim kayu tınlıglar bo ötünmiş daranılarig siziksiz bek katıg süzük kirtgünç köngülin tutsarlar sözleserler bayadın berüki sizler ötünmiş **tüşke utlıka teggeyler** tip yarlıkadı* (AY 473/3-9, s.264) “Öyle ki hangi canlı bu söylediğiniz dharanileri (gönüllerinde) kuşku olmaksızın sağlam, saf (ve) inançlı (bir) gönülle öğrenerek söylese (onlar) baştan beri söylediğiniz iyi sonuçlara ulaşacaklar” (Çetin, 2020a: 220).

*Kimler yene montag köngül öritserler terk üdün kutrulmaklıg edgü **tüşke utlıka teggeyler** tip yarlıkadı* (AY 512/12-15, s.279) “Her kim gönlünü böyle yüceltse kurtuluşla tamamlanacak sonuca çabucak erecektir, diye buyurdu” (Çetin, 2020b: 370).

*Kaçan birök ol tözünler oğlu bo montag **tüşke utlıka tegserler** ol bulmuş kazanmışlarıning ülüşi üze aşnu üç erdinike tapıg udug ağır ayag kılsun* (AY 526/1-

7, s.285) “Bu asiller oğlu ne zaman böyle bir sonuca ulaşsa o kazanmış oldukları için öncelikle üç mücevhere itaat etsin ve saygı göstereyin” (Çetin, 2020b: 374).

Togmak ölmek emgedin birtem ozup kutrulup tenggeşisiz yig tüşke utlık terkkeye üdün tegmekleri bolsun “(Bütün canlılar) doğum ölüm ızdırabından tamamen kurtulup eşsiz, en üstün sonuca hızlıca ulaşsınlar.” (AY 660/16-19, s.342)

14) tegin-: kabullenmek; yaklaşmak; hissetmek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Tegin-</i>	253	%0,33

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Atı tegin-	İsim+fiil	232	2
Inag tegin-	İsim+fiil	31	1
Mengi tegin-	İsim+fiil	96	1
İnç mengike tegin-	İsim+fiil	72	1
Küyü küzetü tegin-	Zarf+fiil	89	8
Öğrünç mengi tegin-	İsim+fiil	2	1
Su esen tegin-	Zarf+fiil	1	1
Tüşke utlık tegin-	İsim+fiil	24	1

Tablo 4.144. Tegin- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

***at tegin-* “adı anılmak**

...Bo çambudıvıp yırtinçü yir suvug körüp küyü küzetü tegintükümüz için anın bizing yırtinçü küzetçi tip atımız teginür (AY 401/7-10, s.233) “...Bu Jambudvīpa dünyasına bakıp koruduğumuz için bizim yeryüzü muhafızları diye adımız vardır” (Uçar, 2009: 292).

Bo avant tıltagın men tengriler urungutı könisinçe bilteçi sançanaçavı tip atım teginür (AY 540/20-23, s.291) “Bu nedenle benim adım tanrılar komutanı, olması gerektiği kadar doğru bilici Sançanaçayı diye anılmıştır” (Çetin, 2020b: 378).

***ınag tegin-* “sığınmak”**

Üç kata **inag teginip** anta ötrü alku tınlıqlarning asıqlığına burkan kutın bulayın “Üç defa sığınıp ondan sonra bütün canlıların iyiliği için Buda saadetine erişeyim.” (AY 27/8-10, s.71)

mengi tegin- “mutluluk duymak”

...**Mengi teginteçi** altı kaçığ belgüleri üze uçsuz kadıgsız biş biligler üze... “Mutluluk duyan altı duyu organlarının izleri ile uçsuz bucaksız beş bilgi ile...” (AY 44/2-4, s.86)

inç mengike tegin- “huzura ermek, mutlu olmak”

Birök toyın şamnanç upası upasanç tört törlüg tirin kuvrag bo nom erdinig boşgunsarlar tutsarlar kingürü yadıp L’S’R L’R kentü tutup tarkarip **inç mengike tegingey** (AY 440-440a/20-4, s.249) “Eğer rahip, rahibe, mümin, mümine, (bu) dört tür topluluk, bu öğreti mücevherini öğrense bütünüyle yayıp çalışsalar koruyup tehlikeleri uzaklaştırıp huzura erecekler” (Ayazlı, 2012: 175).

küyü küzetü tegin- “korumak”

...Bo çambudıvıp yırtınçü yir suvug körüp **küyü küzetü tegintükümüz** için anın bizing yırtınçü küzetçi tip atımız teginür (AY 401/7-10, s.233) “...Bu Jambudvıpa dünyasına bakıp koruduğumuz için bizim yeryüzü muhafızları diye adımız vardır” (Uçar, 2009: 292).

...Ol ilig kanıg ili uluşı bodunı karası birle alku üdte koluda kop törlüg adasinta tudasinta **küyü küzetü tegingey** biz (AY 432/14-18, s.246) “...O hükümdarı, memleketi, halkı ile her zaman her türlü tehlikeden koruyacağız” (Ayazlı, 2012: 173).

Monçulayu ök ming bak yekler kuvragım ol ol tözünler oğlının işin yumışın kılıu teginip öngin öngin **küyü küzetü tegingeyler** (AY 448/12-16, s.253) “İşte bunun gibi bin sülale Tanrılar şeytanlar topluluğu o soylular oğlunun işini yerine getirip başka (tür) koruyup gözetekler” (Ayazlı, 2012: 177).

...Bo nom erdinig nomladaçı nomçıg iyin iderü orun orun sayu öngi öngi yadılıp **küyü küzetü tegingey** biz (AY 456/18-21, s.256) “...Bu öğreti mücevherini açıklayacak öğretmeni takip ederek farklı farklı yerlere yayılıp koruyacağız” (Ayazlı, 2012: 179).

Men ötrü ürüg uzatı ol tınlıglarıg korkınçda ölümde küyü küzetü tegingey men tip ötinti (AY 468-469/24-2, s.262) “...Ben, o canlıları daima korkudan (ve) ölümden koruyup (onları) gözeteceğim, diye arz etti” (Çetin, 2020a: 218).

...Ol ol orunlarta barıp ol tözünler oğlın tözünler kızın küyü küzetü teginip... (AY 480/4-6, s.267) “...O yerlere giderek o asiller oğlu (ve) asiller kızını gözetip koruyacağım” (Çetin, 2020a: 222).

...Ap yme kin keligme üdlerte kayu kayu kentlerte suzaklarta iligler begler ordusınta karşınta aranyadan orunlarta taglarta arıglarta bar erser men ötrü ol orunlarka barıp ağır ayag tapıg udug kılıp küyü küzetü tegingey men “...Ve de gelecek zamanlarda nice nice kentlerde, köylerde, hükümdarlar sarayında, ormanlık alanlarda, dağlarda, dere kenarlarında var ise ben o yerlere gidip (öğreti cevherine) saygı (gösterip) hürmet edip, koruyacağım.” (AY 528/2-10, s.286)

Biz kamagun birkerü bo nom iligi sudurug oğlumuz kızımız ulatı tirin kuvragımız barça kalısız küyü küzetü teginip... (AY 666/8-10, s.344) “Biz hepimiz birlikte öğreti şâhı bu sutrayı, oğlumuz kızımız ve cemaatimiz hepsi istisnasız koruyarak...” (Gulcalı, 2015: 230)

ögrünç mengi tegin- “mutluluk duymak”

Altı kaçıgları barça bir yintem kutrulmak tözlüg ögrünç mengi teginürler “Altı duyu organlarının tamamı sürekli kurtuluş esaslı mutluluk duyar.” (AY 47/6-8, s.87)

su esen tegin- “sağ salım ulaşmak”

Ay ulug ilig beg busanu yarlıkamasun iki tigitler su esen teginür (AY 623/ “Ey büyük hükümdar, kederlenmek lütfunda bulunmasın, iki prens sağ salım geliyor” (Çağatay, 1945: 103).

tüşke utlıka tegin- “sonuca ulaşmak”

Kinki burkanlarka tuşguluk üç yavlak yoltaki açığ tarka emgeklertin ozguluk ’eng kininte burkan kutın bulguluk түшке утліка тегүрү tegingey men (AY 514/13-18, s.280) “Gelecek Budhalar dönemine rastlayacak üç kötü yoldaki ızdırıp dolu sıkıntılardan kurtulmalarını (ve) en sonunda Budha kutunu bulmayı sağlayacak sonuca ulaşmalarını sağlayacağım” (Çetin, 2020b: 371).

15) tegür-: Ulaştırmak, iletmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği

Tegür-

52

%0,07

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ada tegür-	İsim+fiil	108	1
Asıgka tegür-	İsim+fiil	121	2
Biligke tegür-	İsim+fiil	331	1
Edgüke tegür-	İsim+fiil	557	2
Emgekke tegür-	İsim+fiil	170	1
Mengike tegür-	İsim+fiil	96	3
Sevinç tegür-	İsim+fiil	30	1
Yakın tegür-	Zarf+fiil	39	1
Yirke tegür-	Zarf+fiil	250	6
Asıg tusuka tegür-	İsim+fiil	97	1
Edgü mengike tegür-	İsim+fiil	17	1
İnç mengike tegür-	İsim+fiil	72	2
İnç tınça tegür-	İsim+fiil	2	1
Küç küsünke tegür-	İsim+fiil	50	1
Tüş utlıka tegür-	İsim+fiil	24	3

Tablo 4.145. Tegür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi***ada tegürme- “tehlikeden uzak tutmak”***

Nomlamış yir orunta aç kız ig kegen yağı yavlak adasın tegürmegey biz (AY 341/17-20, s.206) “(Öğreti) açıklanmış yere açlık, kıtlık, hastalık, kötülük, tehlikesini deydirmeyeceğiz” (Tokyürek, 2018: 606).

asıgka tegür- “faydaya ulaştırmak”

...Kamağ tınlıglarığ buyan edgü kılınçlıg ulug asıgka tegürgelir üçün anın monçulayu ertingü kergeklig ötüğ ötünür “...Bütün canlıları sevap (kazandıracak) büyük faydaya ulaştırmak için onun için bu şekilde son derece gerekli (olan bir) ricada bulunuyorsun.” (AY 132-132a/ 23-5, s.119)

Ol iligler kanlarığ biz kamağun küyü küzetü tutup ulug törlüg asıgka edgüke tegürgelir üçün kentü kentü kuvragımız birle közünmez et’özin ol anutmuş itmiş arığ

turug nomlug orunta nom eşidgeli barı tegingey biz (AY 431/6-14, s.246) “O hükümdarları biz bütünüyle koruyup büyük, türlü faydaya, iyiliğe ulaştırmak için kendi topluluğumuzla görünmeyen (gizlenmiş) bedenle o süslenmiş temiz öğretili yere öğretiyi dinlemek için gideceğiz” (Ayazlı, 2012: 173).

biligke tegür- “bilgilendirmek”

Tüş birteçisin kkirliġ akıġlıġ yırtınçülüg bilge biligde öġretinmekning ugrayu çın kirtü bilge biligke tegürmek tüş birteçisin adıra ukmak erür (AY 252/13-17, s.168) “Karşılık vereni kirli, akıcı sıradan bilgilerde çalışmanın niyeti (olan) gerçek doğru bilgilere ulaşmak karşılık vereni ayırıp anlamaktır” (Tokyürek, 2018: 578).

edgüke tegür- “iyiliğe ulaşmak”

Bo altun önglög yaruk yaltrıklıġ kopda kötrülmiş nom iligi atlıġ nom erdini kin keligme üdte ap yme amtı közünür üdte monçulayu ulug asıġ tusu kıltaçı monçulayu edgülerke tükel tegürteçi titir (AY 430-431/18-1, s.245-246) “Bu altın renkli, parlak, parıltılı her (şey)den üstün, öğreti hükümdarı adlı öğreti cevheri gelecek zamanda ve şimdiki (içinde yaşadığımız) zamanda bunun gibi yüce fayda sağlayacak ve bunun gibi iyilikler tamamıyla ulaşacaktır” (Ayazlı, 2012: 173).

Ol iligler kanlarıġ biz kamagun küyü küzetü tutup ulug törlüg asıġka edgüke tegürgelir üçün kentü kentü kuvragımız birle közünmez et’özin ol anutmuş itmiş arıġ turug nomlug orunta nom eşidgeli barı tegingey biz (AY 431/6-14, s.246) “O hükümdarları biz bütünüyle koruyup büyük, türlü faydaya, iyiliğe ulaştırmak için kendi topluluğumuzla görünmeyen (gizlenmiş) bedenle o süslenmiş temiz öğretili yere öğretiyi dinlemek için gideceğiz” (Ayazlı, 2012: 173).

emgekke tegür- “sıkıntı çektmek”

Kim erti erki ölüртеçi öġükkeyem çak sini tegürteçi monı teg busuş kadgu emgekke “Kimdi acaba sevgili (yavrum) seni öldüren (sana) böylesi sıkıntı (ve) ızdırap çektiren?” (AY 626/19-22, s.328)

mengike tegür- “mutlu etmek”

Tınlıġlarını tegürtüngüz inçkü esengü mengilerke (AY 348/10-11, s.209) “Hepsini sağlık, mutluluk ve huzura ulaştırdınız” (Uçar, 2009: 265).

...Tegüreyin olarnı ürüg uzatı üzüksüz mengike (AY 353/5-6, s.211) “...Onları her zaman kesintisiz mutluluğa ulaştırayım” (Uçar, 2009: 268).

Ülgüsüz sansız tınlıglarig sansar emgekintin ozgurup nirvan mengisinge tegürgülük küç küsünke teggülük buyanlig ulug bedük yükmekig yüker men yıgar men (AY 421/15-20, s.242) “Sayısız canlıyı *Samsārā* sıkıntısından kurtarıp Nirvāna mutluluğuna ulaştıracak güç, kuvvete kavuşturmak için büyük erdemler yığarım” (Ayazlı, 2012: 171).

sevinç tegür- “mutlu etmek”

Ol ugurtakı yalanguklar manga utlı sevinç tegürmek köngülin inçe tip sakınç sakınsarlar men odgurak bo nom erdinig süzüük köngülin eşidür men tutar men (AY 531/10-15, s.287) “O zamandaki insanlar beni sevince ulaştırmak düşüncesiyle öyle diyerek düşünseler ben tamamıyla bu öğreti mücevherini samimi düşüncelerle işitiş (öğretiye) sahip çıkacağım” (Çetin, 2020b: 376).

yakın tegür- “yaklaştırmak”

Anta ötrü bir toyın iltü uduzup ol begig ugrayu yakın tegürti “Daha sonra bir rahip o hükümdarı sevk etmek üzere götürüp (açariye) yaklaştırdı.” (AY 573/13-15, s.307)

yirke tegür- “yere değdirmek”

Kaçan tengri tengrisi burkan üskinte tegdüklerinte töpülerin engitdürüp biş tilgenin yirke tegürüp yinçürü töpün yükünüp üç yolu ongarula tegzinip kitip birtin singar olurtılar (AY 131/12-17, s.118) “Tanrılar tanrısı Buda(nın) huzuruna vardıklarında başlarını eğip beş uzuv(lar)ını yere değdirip secde ederek baş aşağı eğilip, üç kere sağa doğru dönüp, gidip sağ tarafa oturdular” (Ölmez, 1991: 23).

Amtı biz isig özümüzdin berü umug ınag tutup parmanular sanınça sınıımız süngükümüz kop süzüük köngülümüz üze töpümüzni yirke tegürüp pañcamandal biş tilgenin yinçürü töpün yükünü teginür biz (AY 132a/18-23, s.119) “Şimdi biz sıcak canımızdan öte umut, destek tutup, (havadaki) zerreler sayısınca (olan) uzvumuz, kemiğimiz, tam temiz gönlümüz ile başımızı yere değdirip, Pānca-Mandala beş uzuvla secde ederek saygıyla başımızı eğiz” (Ölmez, 1991: 25).

Ol kamağ burkanlar kutınga yilikimizdin süngükümüzdin berü kop süzüük köngülümüz üze töpümüzni yirke tegürüp yinçürü töpün yükünüp ötüğçi bolu teginür biz (AY 159/12-17, s.130) “(İşte) o bütün Budalar kutsallığına iliğimizden kemiğimize varıncaya dek, bütünüyle temizgönlümüz ile başımızı yere değdirip, baş(ımız)la secde ederek eğilip ricacı oluruz” (Ölmez, 1991: 48).

...Ayaların kavşurup ağır ayamakın töpülerin **yirke tegürüp** yinçürü töpün yükünüp tengri tengrisi burkanka inçe tip ötüntiler (AY 182/, s.138-139) “...Ayalarını kavuşturup, saygı göstererek başlarını yere değdirip, baş(lar)ını eğerek secdeye varıp, tanrılar tanrısı Budaya şöylece saygıyla söylediler” (Ölmez, 1991:66).

Ötrü olurmuş orunıntın örü turup birtin singar ong 'engninteki tonın açınıp ong tizin çökutip ayasın kavşurup ağır ayamakın töpüsün **yirke tegürüp** tengri tengrisi burkan adakınta yinçürü töpün yükünüp şlok takşutın inçe tip ötünti (AY 332/13-24, s.202) “Sonra oturduğu yerden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki elbisesini açıp sağ dizi ile çöküp ellerini kavuşturup saygı ile başını yere değdirip tanrılar tanrısı Buddha ayağına saygıyla başını eğip (secde edip) şiiri şöyle okudu” (Tokyürek, 2018: 603).

Ol üdün ulug erklig azrua tengri ötrü kentü olurmuş orunıntın örü turup birtin singar ong 'engninteki tonın açınıp ong tizin çökutip ayasın kavşurup ağır ayamakın töpüsün **yirke tegürüp** tengri tengrisi burkan adakınta yinçürü töpün yükünüp tengri tengrisi burkanka inçe tip ötünti (AY 335/12-21, s.203) “O zaman büyük güçlü Brahma Tanrı kendi oturduğu yerden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki elbisesini açıp sağ dizi ile çöküp ellerini kavuşturup büyük saygı ile başını yere değdirip tanrılar tanrısı Buddha ayağına saygıyla başını eğip (secde edip) tanrılar tanrısı Buddha'ya şöyle söyledi” (Tokyürek, 2018: 604).

asıg tusuka tegür- “fayda sağlamak”

Ötrü biz kamag tengriler kuvragı ol yir orunta barıp nomladaçı nomçı açarig tıngladaçı eşidteçi tözünler kuvragın ulug **asıgka tusuka inčke mengike tegürüp...** (AY 341/10-15, s.206) “Sonnra biz bütün tanrılar topluluğu o yerde tamamıyla açıklayacak üstadı dinleyecek, işitecek asiller topluluğunu büyük faydaya, ince huzura ulaştırıp...” (Tokyürek, 2018: 606).

edgü mengike tegür- “iyiliğe ulaştırmak”

Alkunı barça üstünki yig **edgüke mengike tegürteçi** bolayın “Hepsini en üstün mükemmel iyiliğe ulaştırayım.” (AY 118/16-18, s.113)

inç mengike tegür- “huzurlu kılmak, mutlu etmek”

Ötrü biz kamag tengriler kuvragı ol yir orunta barıp nomladaçı nomçı açarig tıngladaçı eşidteçi tözünler kuvragın ulug **asıgka tusuka inčke mengike tegürüp...** (AY 341/10-15, s.206) “Sonnra biz bütün tanrılar topluluğu o yerde tamamıyla

açıklayacak üstadı dinleyecek, işitecek asiller topluluğunu büyük faydaya, ince huzura ulaştırıp...” (Tokyürek, 2018: 606).

Atı kötrülmiş ayagka tegimlig tengrim mening çintamanı erdini atlıg daranım erür yalanguk oğlanın inçke mengike tegürteçi “Adı yüceltilmiş saygıya layık tanrım benim çintamanı mücevheri adlı tılsımım var. (Bu tılsım) insanoğlunu mutluluğa ulaştıracak.” (AY 440a/14-18, s.249)

inç tınçka tegür- “huzura erdirmek”

...İsilmiş çolmuş köngüllüg irinç yarlıg tınlıg oğlanların nomlug yagmur yagıtıp inç tınçka tegürü yarlıkadılar (AY 500/16-19, s.285) “...Bitmiş tükenmiş gönüllü, zavallı insanoğlunu öğretili yağmur yağdırarak huzura erdirmeyi bahşediyorlar” (Çetin, 2020b: 367).

küç küsünke tegür- “güce ulaşmak, güçlenmek”

Ol uluşdaki kamag tınlıg oğlanların kedgülik ton yigülük aş öz iltıngülük yivig tizig altun kümüş vaydurı saparır şişir patu sıta kobık çeç kaş yinçü monçuk ulatı esringü erdiniler üze bay barımlıg kılğuluk ulug küçke küsünke tegürü yarlıkadı (AY 515/12-21, s.280-281) “O ülkedeki bütün canlıları giyecek, yiyecek ve kendilerine takacakları süs eşyası, altın, gümüş, laciverttaş, türlü mücevherler, firuze, yeşim taşı, inci (ve) başka türlü renkteki mücevherlerle zengin edecek yüce güce ulaşmayı bana bahşetti” (Çetin, 2020b: 371).

tüş utlıka tegür- “karşılığını almak”

İnçip alku tınlıglar oğlanın inçkülüg mengilig asıglıg tusulug kılğalı küsüşin ürüg uzatı nom buşı birip azmışlarıg yirçilep ulug түшке utlıka tegürüp... (AY 132b/13-17, s.119) “Sonra bütün canlı yaratıkları rahat, mutlu, kazançlı duruma getirmek dileğiyle uzun süre öğreti sadakası verip, yoldan çıkmışları yola sokup, ulu ödüle, karşılığa ulaştırıp...” (Ölmez, 1991: 26).

Kentüleringe ayıg kılınç kılmuş tınlıglarka yme yantut yavlak түш utlı tegürmezler (AY 230/8-10, s.159) “Kendilerine kötü eylem yapmış canlılara da karşılık (olarak) kötü karşılık vermezler” (Tokyürek, 2018: 571).

Kinki burkanlarka tuşguluk üç yavlak yoltakı açıg tarka emgeklertin ozguluk ’eng kininte burkan kutın bulguluk түшке utlıka tegürü tegingey men (AY 514/13-18, s.280) “Gelecek Budhalar dönemine rastlayacak üç kötü yoldaki ızdırap dolu

sıkıntılardan kurtulmalarını (ve) en sonunda Budha kutunu bulmayı sağlayacak sonuca ulaşmalarını sağlayacağım (Çetin, 2020b: 371).

16) *tepre-*: Hareket etmek, sallanmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Tepre</i>	29	%0,04

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
İg tepre-	İsim+fiil	66	2
Emig/imig tepre-	İsim+fiil	6	1
Yir tepre-	İsim+fiil	250	7
İg agrıg tepre-	İsim+fiil	20	1
İg toga tepre-	İsim+fiil	4	2

Tablo 4.146. Tepre- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ig tepre- “*hastalık ortaya çıkmak*”

Kayu üdte tepreyür yiil tözlüg ig 'et özde “Rüzgâr kaynaklı hastalık bedende hangi mevsimde başlıyor?” (AY 588/17-19, s.313)

Aş singer erken tepreyür sarıg tözlüg isig ig “Yemek sindirilirken safra kaynaklı ateşli hastalık başlar.” (AY 592/6-8, s.314)

emig tepre- “*göğsü çarpmak*”

Kün tengrining yarukı öngsüz boltı örtmiş teg közüm emigim tepreyür “Güneş Tanrısının ışığı örtülmüş gibi soldu. Gözüm titriyor (ve) göğsüm çarpıyor.” (AY 621/6-9, s.326)

yir tepre- “*yer sallanmak, deprem olmak*”

...Uçar yultuzlar tüşgey *yir tepregey*... “Uçan (gökteki) yıldızlar kayacak, yer sallanacak.” (AY 434/22-23, s.247)

Yitiñsiz yidiz yagız yir teprep kökke agtınay “Erişilmez genişlikteki yeryüzü sallanıp göğe yükselecek (AY 447/1, s.253)

Ançağınça bodısatav tiginning uluğı içisi yir tepremişin körüp inisinge inçe tip tidi yagız yir bütürü tepreyür “Bu sırada Bodısatav prensin büyük ağabeyi yerin

sarsıldığını görüp küçük kardeşine şöyle söyledi: Kara yer bütünüyle sarsılıyor.” (AY 618/14-17, s.325)

Ançağınça bodısatav tiginning uluğı içisi yir tepremişin körüp inisinge inçe tip tidi yagız yir bütürü tepreyür “Bu sırada Bodısatav prensin büyük ağabeyi yerin sarsıldığını görüp küçük kardeşine şöyle söyledi: Kara yer bütünüyle sarsılıyor.” (AY 618/14-17, s.325)

Negü erki amtı tıltagı yagız yir monçulayu tepreyür ögüzler köller yayılıp ı ıgaçlar ırgalur (AY 621/3-5, s.326) “Acaba neden (hangi) sebepten (şimdi) (bu) kara yer böylece sarsılıyor, nehirler (ve) göller taşıp ağaçlar sallanıyor?” (AY 621/3-5, s.326)

Monçulayu tüşeyü yatur erken yir tepremeki üze belinglep odunup kelti “Böylece rüya görerek yatarken yer sallanması dolayısıyla korkarak uyandı.” (AY 620-621/23-1, s.326)

Ol çetikig kılukda ağır ulug yagız yir serü umadın bir üdte tepredi ırgaltı bütürü ögüzler köller erkeçlenip yaykalıp tetrü ongaru savrılı (AY 630/14-18, s.330) “Bu doğum efsaneyi gerçekleştirdiğinde, büyük yağız yer dayanamayıp bütünüyle titredi, nehirler göller dalgalanıp sağa sola savruldu” (Gulcalı, 2015: 221).

ig agrıg tepre- “hastalık başlamak”

Aş yimişde kin inçip tepreyür lişip tözlüg ig agrıg “Yemek yedikten sonra şöyle ki balgam kökenli hastalık ortaya çıkar.” (AY 592/5-6, s.314)

ig toga tepre- “hastalık ortaya çıkmak”

...Aşığ içgüg suvsuşug kigürmiş kergek karınınta singürü bışuru üdinçe ötrü kamağ ig toga tepreyü törçiyü umazlar “Yemeği (ve) suyu sindirme zamanına göre (ilacı) karnına sürmek gerek (bu işlem) sonrasında (ise) bütün hastalıklar ortaya çıkıp çoğalamazlar.” (AY 590/9-12, s.313)

Aş singmişde kin tepreyür yiil tıltagıg ig toga “Yemek sindirildikten sonra rüzgâr kaynaklı hastalık başlar.” (AY 592/8-9, s.314)

17) tez-: Kaçmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Tez-	5	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Irak tez-	Zarf+fiil	21	2

Tablo 4.147. Tez- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

irak tez- “uzaklaşmak”

*Kim ol töride yığılmış neçe kişiler erti erser olar barça korkup belinglep **irak tezdiler** kaçdılar “Ki o yasada toplanan ne kadar insan varsa onların hepsi korkarak uzaklaşıp, kaçtılar.” (AY 5/8-11, s.62)*

*İnçip bodısataklar bo montag yangın tınlıqlarığ yangılturtaçı emgeklığ tegzinçde tegzintürteçi igid ezüg nomlartın **irak tezip**... (AY 305/11-14, s.190)*
“Bodhisattvalar böyle bu şekil canlıları yanıltacak ızdıraplı döngüde döndürecek yalan yanlış öğretilerden uzaklaşıp...” (Tokürek, 2018: 595).

18) *tılangur-*: Güzel konuşmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Tılangur-</i>	52	%0,07

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ulug tılangur-	Zarf+fiil	543	3
Sogañıg	Zarf+fiil	38	27
tatıglıg tılangur-			

Tablo 4.148. Tılangur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ulug tılangur- “güzel konuşmak”

*Tükel bilge biliglig tengri tengrisi burkantın bo ıdukl nomlug yarlıgıg eşidü teginip alkugun barça bir yanglıg ulug bilge biligke **ulug tılangurmak** edremke ulug buyan edgü kılınça ulug süzülmekke ulug ögirmekke sevinmekke tegip... (AY 457-458/15-1, s.257)* “Bilge Tanrı Tanrısı Budadan bu kutsal öğretili buyruğu dinleyip tamamen aynı biçimdeki büyük bilgeliğe, güzel konuşma erdemine, büyük erdemlere, temizliğe, sevince, mutluluğa ulaşp...” (Ayazlı, 2012: 179).

*Birkerü manga körsünler tıdıgsız **ulug tılangurmak*** “Hepsi birlikte bana akıcı ve etkili konuşma (erdemini) versinler.” (AY 510/17-18, s.279)

*Birkerü manga birsünler tıdıgsız **ulug tılangurmak*** “Hepsi birlikte bana akıcı ve etkili konuşma (erdemini) versinler.” (AY 510-511/23-1, s.279)

sogançig tatıglıg tılangur- “etkili ve güzel konuşmak”

*Men yme **sogançig tatıglıg tılangurmak** edremke tükellig bolu tegineyin* “Ben yine tatlı, hoş konuşmak erdemine erişeyim.” (AY 501/3-5, s.275)

*Alku burkanlarning **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men* “Bütün Budaların tatlı, hoş konuşma erdemine secde ederim.” (AY 501/8-10, s.275)

*Alku bodısataavlarning **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men* “Bütün Bodhisattvaların tatlı, hoş konuşma erdemine secde ederim.” (AY 501/10-13, s.274)

*Alku pratyakabudlarning arhantlarning **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men* “Bütün Pratyekabudaların (ve) asillerin tatlı, hoş konuşma erdemine secde ederim.” (AY 501/13-16, s.275)

*Tört törlüg kutka katıglantaçıların **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men* “Dört türlü saadete (ulaşmaya) gayret edecek (kişilerin) tatlı, hoş konuşma erdemine secde ederim.” (AY 501/16-19, s.275-276)

*Tört törlüg kutka tegmiş tözünlarning **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men* “Dört türlü saadete ulaşmış asillerin tatlı, hoş konuşma erdemine secde ediyorum.” (AY 501/19-22, s.276)

*Tört törlüg tözünlarning kirtüsi nomug nomladaçıların **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men* “Dört türlü asillerin gerçeği (olan) öğretiyi anlatacakların tatlı, hoş konuşma erdemine secde ediyorum.” (AY 502/1-4, s.276)

*Köni yorıglıglarning köni körümlüglarning **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men* “Doğru yürüyenlerin (ve) doğru görüşe (sahip olanların) tatlı, hoş konuşma erdemine secde ediyorum.” (AY 502/4-7, s.276)

*Azrua kuvragı arjılarning **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men* “Brahma topluluğu asillerinin tatlı, hoş konuşma erdemine secde ediyorum.” (AY 502/8-10, s.276)

*Ulug tengri huma katunnung **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men “Yüce tanrı Huma hatunun tatlı, hoş konuşma erdemine secde ediyorum.” (AY 502/10-13, s.276)*

*Sakandı atlıg tengri kızının **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men “Sakandı adlı tanrı kızının tatlı, hoş konuşma erdemine secde ediyorum.” (AY 502/13-16, s.276)*

*Manası atlıg luu kanının **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men “Manası adlı ejderha hükümdarının tatlı, hoş konuşma erdemine secde ediyorum.” (AY 502/16-19, s.276)*

*Somavı atlıg tengrining **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men “Somavı adlı tanrının tatlı, hoş konuşma erdemine secde ediyorum.” (AY 502/19-21, s.276)*

*Azrua hormuzta dört maharanç tengrilerning **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men “Brahman, Indra (ve) dört Maharanç tanrıların tatlı, hoş konuşma erdemine secde ediyorum.” (AY 502-503/21-1, s.276)*

*Supratıştıta atlıg tengrining **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men “Supratıştıta adlı tanrının tatlı, hoş konuşma erdemine secde ediyorum.” (AY 503/1-4, s.276)*

*Vaçırapanı tengrining **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men “Vaçırapanı tanrının tatlı, hoş konuşma erdemine secde ediyorum.” (AY 503/4-6, s.276)*

*Vışnu tengrining **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men “Vışnu tanrının tatlı, hoş konuşma erdemine secde ediyorum.” (AY 503/6-8, s.276)*

*Vımalı atlıg tengri kızının **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men “Vımalı adlı tanrı kızının tatlı, hoş konuşma erdemine secde ediyorum.” (AY 503/9-11, s.276)*

*Şışıdıvı atlıg tengrining **sogançig tatıglıg tılangurmak** edreminge yükünür men “Şışıdıvı adlı tanrının tatlı, hoş konuşma erdemine secde ediyorum.” (AY 503/11-14, s.276)*

Şırdıvı atlıg tengrining sogançıg tatıglıg tılangurmak edreminge yükünür men “Şırdıvı adlı tanrının tatlı, hoş konuşma erdemine secde ediyorum.” (AY 503/14-16, s.276)

19) tın-: Dinlenmek, nefeslenmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Tın-	9	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ulug tın-	Zarf+fiil	543	1

Tablo 4.149. Tın- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

ulug tın- “derin bir nefes almak”

İlig beg bo savıg eşidip ulug tınp inçe tip tidi “Hükümdar bu sözü işitince derin (bir) nefes alıp şöyle dedi.” (AY 623/8-9, s.327)

20) tıngla-: Dinlemek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Tıngla-	46	%0,06

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Edgüti tıngla-	Zarf+fiil	18	1
Titrü tıngla-	Zarf+fiil	27	9

Tablo 4.150. Tıngla- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

edgüti tıngla- “dikkatlice dinlemek”

Asıg tusu kılğalı kamağ tınlıglar oğlanlarınga il uluş başlağı törüsin ötünsür sizler ayıtu anı amtı ben ayayın titrü edgüti tınglanglar (AY 549-550/22-4 s.295)
“Bütün canlılara fayda sağlamak için devlet yönetme öğretisini öğrenmek istiyorsanız onu şimdi ben size söyleyeyim. (Şimdi) iyice dinleyiniz” (Çetin, 2020b: 381).

titrü tıngla- “dikkatli biçimde dinlemek”

Tözünüm anı siz amtı titrū tungalang “Azizim onu siz şimdi dikkatlice dinleyin.” (AY 341/9-10, s.78)

Ol montag osuglug yarlıkamış yarlığımın yörügün anı amtı titrū tungalanglar “O öylesi buyurduğum buyruğumun açıklamasını onu şimdi dikkatlice dinleyin.” (AY 341/16-19, s.80)

Ya tözünler oğlıya antag erser amtı sen titrū tungalagıl edgüti ögil sakingıl “Ey asiller oğlu öyle ise şimdi sen dikkatlice dinle iyice düşün taşın.” (AY 38/2-4, s.83)

Anı amtı ayu bereyin titrū tungalagıl “Şimdi onu sana söyleyivereyim, dikkatlice dinle.” (AY 132a/6-7, s.119)

İnçe erser tengriler iligiye titrū tungalagıl men sanga nomlayu bireyin “Öyleyse tanrılar hükümdarı dikkatlice dinle, ben sana anlatıvereyim.” (AY 158/14-16, s.130)

Sizlerke anı amtı nomlayu bireyin titrū tungalanglar edgüti öyüngler sakınınglar “Şimdi onu sizlere anlatıvereyim dikkatlice dinleyin iyice düşünüp taşının.” (AY 345/20-22, s.208)

Antag erser birök yir katunıya sen amtı titrū tungalagıl edgüti ögil sakingıl men inçip sanga nomlayu bireyin “Öyle ise ey yeryüzü tanrıçası! Şimdi sen dikkatlice dinle iyice düşün taşın ben sana şöyle anlatıvereyim.” (AY 547/21-24, s.294)

Anı amtı sen titrū tungalagıl edgüti köngülkerkil men sanga nomlayu bireyin “Onun için şimdi sen dikkatlice dinle, iyice düşün ben sana anlatıvereyim.” (AY 547/51-53, s.294)

Terk bolmışımın tıltagın nomlayu bireyin kop süzük köngülin titrū tungalanglar tip yarlıkadı “Derhal olanların nedenini anlatıvereyim temiz gönülle, dikkatlice dinleyiniz diye buyurdu.” (AY 607/1-3, s.320)

21) tik-: Dikmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Tik-	8	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Örü tik-	Zarf+fiil	51	4

Tablo 4.151. Tik- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

örü tik- “yukarı kaldırmak”

...*Ulug nomlug toogug örü tikdeçilerke*... (AY 132b/11-12, s.119) “...Ulu öğreti tutuğunu yukarı kaldıracaklara...” (Ölmez, 1991: 26).

...*Nomlug labayıg ürüp nomlug togug örü tikip*... (AY 154/4-5, s.128) “Öğreti borusunu üfleyip, öğreti tutuğunu yukarı kaldırıp...” (Ölmez, 1991: 44)

Örü tikdim *üzeliksiz kirtü nomlug ulug toogug* “Gerçek öğretili büyük bayrağı daima yukarı kaldırdım.” (AY 368/16-17, s.218)

Üzeliksiz edgü tityük nomlug labayıg edgüti ürüp üzeliksiz yig başdınkı iduk nomlug toogug örü tikip... “Daima iyi denilen öğreti borusunu iyice üfleyip, daima her (şeyden) üstün, kutsal öğreti bayrağını yukarı kaldırıp...” (AY 429/19-22, s.245)

22) tile-: Dilemek, istemek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Tile-	49	%0,06

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
İnç mengi tile-	İsim+fiil	72	6

Tablo 4.152. Tile- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

İNÇ MENĞİ TILE- “mutluluk dilemek, saadet istemek”

İkinti kentü inçin mengisin tilemedin et’özlerin isig özlerin esirkememekke tayanıp (AY 225/10-12, s.157) “İkincisi kendi huzurunu istemeden vücudunu esirgememeye dayanmak” (Tokyürek, 2018: 570).

İkinti kentü inçin mengisin tilemedin et’özlerin isig özlerin esirkememekke tayanıp serinmek paramıtıg netegin bütürürler (AY 226/17-20, s.157) “İkincisi kendi huzurunu dilemeden vücudunu (ve) özünü esirgememeye dayanarak sabır pāramitāsını nasıl elde ederler?” (Tokyürek, 2018: 570).

Kentü inçin mengisin tilemedin et’özlerin isig özlerin esirkememek yme kayu erür tip tiser (AY 226/20-23, s.157-158) “Kendi huzurunu dilemeden vücudunu (ve) özünü esirgememekyine nasıldır? diye sorsa” (Tokyürek, 2018: 570).

Kentü inçin mengisin tilemedin et'özlerin isig özlerin esirkememek erser... (AY 226/23-25, s.158) “Kendi kendi huzurunu dilemeden vücudunu (ve) özünü esirgememek ise...” (Tokyürek, 2018: 570).

Monçulayu yangın bodisatavlar kentülerining inçin mengisin tilemedin et'özlerin isig özlerin esirkememekleri üze özde örükilerning basınçın ayınçın... (AY 227/13-18, s.158) Böylece bu şekilde Bodhisattvalar kendilerinin huzurunu (ve) mutluluğunu dilemeden vücutlarını (ve) özlerni esirgememeleri üzerine özdeki yüceliğin baskısı ve korkusu (ile)...” (Tokyürek, 2018: 570).

Bo erür kentü özlerining inçin mengisin tilemedin et'özlerin isig özlerin esirkememekke tayanıp serinmek paramıtıg bütürmek (AY 227/21-24, s.158) “Kendilerinin huzurunu (ve) mutluluğunu dilemeden vücutlarını (ve) özlerni esirgememeye dayanarak sabretme *pāramitāsını* elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 570).

23) tit-: Terk etmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Tit-	400	%0,52

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Et'öz tit-	İsim+fiil	447	8
Öz tit-	İsim+fiil	279	6

Tablo 4.153. Tit- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

et'öz tit- “ölmek”

Yig ol titser kemişser isig özlüg et'özüg iyin idi barmagu ol nomsuz törüsüz yavız kişike (AY 564/4-7, s.303) “Kendi bedeninden vazgeçmesi daha iyidir, öğretisiz, kanunsuz, kötü kişinin ardına gitmekten” (Çetin, 2020b: 385).

Bo irinç tınlıg üçün et'özüg titip monung isig özin ulagalı udaçı tip tidi (AY 611/3-6, s.322) “(Kim) bu zavallı canlı için vücudunu feda edip bunun ömrünü uzatmaya muktedir olacak diye dedi.” (AY 611/3-6, s.322)

Yme antag birer ulug yarlıkançuçı köngüllüg kutlug yalanguklar ürüg uzatı öz et'özlerin titip ıdalap tınlıglarka asıg tusu kılurlar tip tidi “Ayrıca böyle bir

merhametli gönüle (sahip olan) kutlu insanlar her zaman kendi bedenlerin(den) vazgeçip canlılara fayda sağlarlar diye dedi.” (AY 611/16-20, s.322)

Bo montag yıdığ kergeksiz et’özünün sidmiş kemişmiş ying yar teg titip ıdalap bo irinç yarlıg aç barska negülük umug inag bolmaz men (AY 612/ “Bu zavallı acınacak kaplana niçin umut olmuyorum?” “Bu böylesi pis kokan, gereksiz vücudumu tükürülmüş balgam (ve) tükürük gibi terk edip bu zavallı acınacak kaplana niçin umut olmuyorum?” (AY 612/7-8, 322)

Apam birök bo et’özünün titser men “Eğer şimdi bu bedenimi feda etsem...” (AY 614/1-2, s.323)

Kökkin tüşer tengridem hua çeçekler bulgaşu odgurak erki inimizning et’özün titmek belgüsi tip tidi “Gökten ilahi çiçekler küme (küme) düşüyor bu mutlaka kardeşimizin bedenini feda ettiğinin alametidir.” (AY 618/19-22, s.325)

Anın sizintim inimke et’özün titdi erki mu tip “Onun için acaba kardeşim bedenini feda etti mi diye şüphelendim.” (AY 619/4-5, s.325)

Ötrü titdi et’özün isig özinge kavmadın yiti enüklerin ozgurtı bart baş bolmak emgekkin (AY 630/11-14, s.330) “Sonra canını hiçe sayarak vücudunu feda etti; yedi yavruyu yaralanma eziyetinden kurtardı” (Gulcalı, 2015: 221).

öz tit- “ölmek”

Buyan edgü kılınç yilikdin süngükkin berüki süzük kirtgünç üze isig özin tite üç erdinig umug inag tutup üç inag almak buyan edgü kılınça yitmez (AY 178/12-16, s.137) “İyi davranışı (ve) iliğinden kemiğine kadar sıcak (tatlı) canını terk edip, üç mücevheri umut, sığınak kabul edip, üç sığınak saymak (da) iyi davranışa yetmez” (Ölmez, 1991: 63).

Biş ajuntakı tınlıglar üçün öz et’öznüing inçin mengisin intkisin yarağın tutmadın özlerin başların birü isig özlerin tite sermek serinmek erür (AY 227/1-5, s.158) “Beş hayat şeklindeki canlılar için kendi vücudunun rahatını, huzurunu, niteliğini, faydasını elde etmeden özlerini (ve) başlarını verip vücutlarını feda edip sabretmektir” (Tokyürek, 2018: 570).

...Yinçülerin kentlerin suzakların balıkların uluşların tolp il uluşların isig özleringe tegi titip ıdalap... (AY 251/1-4, s.167) “...İncilerini, kentlerini, köylerini,

şehirlerini, ülkelerini bütün memleketlerini, vücutlarına kadar (her şeyi) terk edip...” (Tokyürek, 2018: 578).

...*Bo nom erdinig isig özüngüzler tite katıglanıp küyü küzetü tutunglar tip tutuzu yarlıkadı* (AY 342/17-20, s.207) “...Bu öğreti cevheri(ni) sıcak vücudunuzu göndererek gayret ederek, gözeterek tutun, diye hükmetti” (Tokyürek, 2018: 606).

Neçökin yine birkerü birlekeye ünüp üçüğü negülük tiding özünegin bizni birle barmadın “Yine üçümüz birlikte çıkmıştık, neden vücudunu feda ettin niçin bizimle gitmedin.” (AY 620/ “1-4, s.326)

Ürüg uzatı yorıdım ulug buşı birmekde birtem sever amrak özümün esirkençsiz titmekin togmak ölmek sansartın ünnek ozmak küsüşin köni tuymak orunka terk teggeli sakınçın (AY 629/9-14, s.329) “Daima büyük sadaka vermede sonsuza kadar sevdiğim vücudumu esirgemeksizin feda etmekle; doğum ölüm döngüsünden kurtulma ümidiyle (ve) aydınlanma yerine hızlı ulaşma düşüncesi ile yürüdüm” (Gulcalı, 2015: 221).

24) titre-: Titremek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Titre-	4	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Et’öz titre-	İsim+fiil	447	3

Tablo 4.154. Titre- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

et’öz titre- “vücut titremek”

Ötrü açığırları kelip yaşları tökülü et’özleri titreyü sakınu sözleyü yitiñsiz ulug mungadmakka tegip... “Daha sonra üzülüp ağlayarak bedenleri titreyip düşünüp söylemesi imkânsız (derecede) çok kederlenip...” (AY 456/3-6, s.256)

Tolp et’özüm titreyür inçim idi belgürmez tüşemiş ol tülümününg yavız turur belgüsi (AY 621/10-12, s.326) “Bütün vücudum titriyor, rahatım hiç kalmadı, gördüğüm bu düş fena bir şeye alametir” (Çağatay, 1945: 99).

Ançakaya turtukda yene töpün tüşerler açığ ünin yıglaşur et'özleri titreyü iliglerin kötürüp yalvaru teginürler “Az biraz durdukduklarında düşüyor, acı sesle ağlaşıyor, bedenleri titriyor, ellerini kaldırarak yalvarıyorlar.” (AY 640/16-19, s.334)

25) *tog-*: Doğmak, ortaya çıkmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Togmak	195	%0,25

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Köngül tog-	İsim+fiil	622	1
Köngültin tog-	İsim+fiil	622	1
Yangı tog-	Zarf+fiil	24	3
Yultuz tog-	İsim+fiil	14	1
Bilge bilig tog-	İsim+fiil	260	1
Garh yultuz tog-	İsim+fiil	6	1
Ögrünç sevinç tog-	İsim+fiil	22	2

Tablo 4.155. Tog- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

köngül tog- “düşünce hasıl olmak”

Üç erdinide ayamak ağırlamak köngülüm togmadın kılтым erser monçulayu ayıg kılınçlarıg “Üç mücevhere saygı (gösterme) düşüncem hasıl olmadan işlediysem böylesi günahları.” (AY 102-103/23-3, s.107)

köngültin tog- “içinden gelmek”

Köngültin togmuş neçe buyan edgü kılınçlarım erser anı alkunı barça biş ajun tınlıg oqlanınga evire teginür men “İçimden gelerek (yaptığım) ne kadar iyiliklerim varsa onun tamamını beş âlemdeki insanoğluna bağışlıyorum.” (AY 170/7-10, s.134)

yangı tog- “henüz doğmuş olmak”

Yangı togmuş ay tengri teg süvri uzun kaşingız ol (AY 347/15-16, s.209) “Yeni doğmuş ay tanrı gibi, sivri (ve) uzun kaşınız vardır” (Uçar, 2009: 265).

Yangı togmuş kün tengri teg yalınlıg körkle yarukunguz ol (AY 348-349/23-1, s.209) “(Bedeniniz) ışıgı, yeni doğmuş güneş tanrısı gibi pırıl pırıldır” (Uçar, 2009: 265).

Yangı toğmuş kün tengri yaltritür teg kök kalıkıg altun önglög yaltrıkı yipüni yürüngi uz adırtlıg (AY 650/21-22, s.338) “(Parıltınız) yeni doğmuş güneş tanrı gök yüzünü aydınlatır gibi, altın renkli ışığı, kırmızı (ve) beyazı oldukça aşıkardır)” (Gulcalı, 2015: 226).

yultuz tog- “yıldız doğmak”

Basa basa kudrukluğ yultuz toggay (AY 434/17-18, s.247) “Sonra kuyruklu yıldız doğacak” (Ayazlı, 2012: 173).

garh yultuz tog- “yıldız doğmak”

Garhlar yultuzlar togmakıntın üküş bolur belgüler (AY 552b/13-15, s.297) “Yıldızların doğmasından çokça işaretler hasıl olur” (Çetin, 2020b: 382).

bilge bilig tog- “bilgi ortaya çıkmak”

Montag körmeklerintin ötgürü teringde tering nom tözin ukarlar ötgürürler odgurak bilge biligleri togar (AY 293/1-4, s.184) “Böyle görmelerinden dolayı derinden (daha) derin öğreti esasını anlarlar, açıklarlar, kesin (açık) bilgileri doğar (ortaya çıkar)” (Tokyürek, 2018: 590).

ögrünç sevinç tog- “mutluluk hasıl olmak”

Ulug bedük iş ködüglerig taplarınça bütürüp yitiñsiz ulug ögrünç sevinçleri togar “Büyük iş güçleri gönüllerince bitirip ulaşılmaz büyük mutlulukları hasıl olur.” (AY 315/22-24, s.195)

İnçip et’özümde tolu ögrünç sevinç togar (AY 609/9-10, s.321) “Bilakis (vücudumdan) büyük (dolu) bir sevinç doğuyor” (Çağatay, 1945: 75).

26) tokı- : (I)Dövmek, vurmak; (II) dokumak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Tokı-/Toku-	19	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Böz tokı-	İsim+fiil	1	1
Küvrüg tokı-	İsim+fiil	35	7

Tablo 4.156. Tokı- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

böz tokı- “kumaş dokumak”

.....Tüülüg yumşak **böz tokıp** örklüg kışkı tumlwg üdlerte anı kedgeli boltukda... “Tüylü, yumuşak bir kumaş dokuyup kış mevsiminde onu giyecek olduğunda...” (AY 34f-34g/11-1, s.77)

küvrüg tokı- “davul çalmak”

İnçip nomlug **küvrügüg** yangkurtu **tokıp** şamnu süüsin utup “Şöyle ki öğreti davulunu çalıp Şamnu ordusunu yenip...” (AY 34ç/15-17, s.76)

Anıng ara bir braman iliginte **küvrüg tokıgu** ıgaç kötürü kelip ol altun **küvrügüg** tokıp ertingü ulug bedük yangkulug ün ünner boltı “O sırada bir brahman davul çalmak için elindeki tokmağı hareket ettirip o altın davulu çaldığında çok fazla gürültülü ses çıktı.” (AY 93/9-13, s.104)

Anta yene bir braman iliginte **küvrüg tokıgu** ıgaç kötürü kelip ol altun **küvrügüg** yangkurtu **tokuyur** “Burada yine bir brahman davul çalmak için elindeki tokmağı hareket ettirerek o altın davulu ses çıkartarak çalıyor.” (AY 96/13-14, s.105)

...Ulug nomlug **küvrügüg** yangkurtu **tokıdaçılarka**... “Yüce öğreti davulunu çalacak (olanlara)...” (AY 132b/8-10, s.119)

...Nomlug **küvrügüg tokıp** nomlug labayıg ürüp nomlug togug örü tikip nomlug 309ağmur yagıtıp... (AY 154/3-6, s.128) “...Öğreti davulunu çalıp, öğreti borusunu üfleyip, öğreti tutuğunu yukarı kaldırıp, öğreti yağmurunu yağdırıp...” (Ölmez, 1991: 44).

Tokıdım men kamağda yig ulug nomlug **küvrügüg** yangkurtum (AY 368/9-11, s.218) “Her yerde en büyük dharmanın davulunu çaldım” (Uçar, 2009: 276).

Üzeliksiz nomlug **küvrügüg** yangkurtu **tokıp** üzeliksiz edgü tityük nomlug labayıg edgüti ürüp... “Daima öğreti davulunu çalıp, daima iyi denilen öğreti borusunu iyice üfleyip...” (AY 429/18-20, s.245)

27) tonan-: Donanmak, (elbise) giymek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Tonan-</i>	1	1

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık

Ton tonan-	İsim+fiil	45	1

Tablo 4.157. Tonan- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

ton tonan- “elbise giymek”

Aglak arıg orunta yangı arıg ton tonanıp mandal kılsun uzkaya “İssız, temiz bir yerde yeni (ve) temiz elbise giyip ustaca (bir) sihir yapsın.” (AY 487/6-8, s.270)

28) tök-: Dökmek, dağıtmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Tök-</i>	4	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Suv tök-	İsim+fiil	118	1

Tablo 4.158. Tök- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

suv tök- “su dökmek”

İncip ol nomçı olurguluk asan tüpinge yaguk yıldığ yıparlıg suv töküüp tüü törlüg esringü hua çeçekler saçıp... (AY 423-424/21-3, s.243) “Böylelikle o öğretmenin oturduğu makama yakın bir yerde güzel kokulu sular döküp, türlü türlü rengârenk çiçekler saçıp...” (Ayazlı, 2012: 171).

29) tökül-: Dökülmek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Tökül-</i>	6	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yagmur tökül-	İsim+fiil	16	2
Yaş tökül-	İsim+fiil	9	4

Tablo 4.159. Tökül- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

yagmur tökül- “yağmur yağmak”

Özgen *yagmur üdinçe üstürti kodı tökülür* (AY 517/4-6, s.281) “Zamanına uygun şekilde bambaşka yağmurlar yukarıdan aşağıya dökülür” (Çetin, 2020b: 372).

Özgen *yagmur tökülür üd iyinki koluça* (AY 566/3-4, s.304) “Tatlı yağmurlar yağar mevsimine uygun olarak” (Çetin, 2020b: 385).

yaşı tökül- “gözyaşı dökmek, ağlamak”

Ötrü açığırları kelip *yaşları tökülü et’özleri titreyü sakını sözleyü yitiñsiz ulug mungadmakka tegip...* “Daha sonra üzüлүp, gözyaş(lar)ı akarak bedenleri titreyip düşünüp söylemesi imkânsız (derecede) çok kederlenip...” (AY 456/3-6, s.256)

Nom yürüginge *mungadıp isig yaşı tökülti et’özinte köngülinde ulug ögrünç sevinç yadıltı* “Öğretinin açıklamasına üzüлүp, sıcak gözyaşı akıp bedeninde gönlünde büyük (bir) sevinç yayıldı.” (AY 577/3-6, s.308)

Ol buryukı bo yarlıgıg eşidip *közinte isig yaşı tökülü busuşlug kadgulugın yıglayu agızı kurup...* “O amir bu buyruğu işitip göz(ler)inden sıcak gözyaşı akıp, kederli (bir şekilde) ağlayarak, ağzı kuruyup...” (AY 624/8-10, s.327)

Ançakaya öglenti *yaşı aka tökülti* (AY 636/6, s. 332) “Biraz akli başına gelince yaşı akarak döküldü” (Çağatay, 1945: 125).

30) törçi-: Türemek, doğmak,

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Törçi-	10	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
İg törçi-	İsim+fiil	66	4
İg ağıg törçi-	İsim+fiil	20	2
İg toga törçi-	İsim+fiil	4	1

Tablo 4.160. Törçi- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ig törçi- “hastalık ortaya çıkmak”

Bolar için *karışmakdın üküş igler törçiyür* (AY 366/6-8, s.217) “Bunların aralarında karışmalarından birçok hastalık ortaya çıkar” (Uçar, 2009: 275).

Yazkı üdler içinte yiil tözlüg ig törçiyür “Yaz aylarında rüzgâr(dan) kaynaklı hastalık ortaya çıkar (görülür).” (AY 591/12-13, s.314)

Aşıg tatıgıg tegşürmedin baya törüçe yidürser anta takı bultukmaz ig törçigülük tıtaglar “Yiyeceğin tadını değışdirmeden evvelki usule (göre) yedirse sonrasında hastalığı ortaya çıkaran sebepler bulunmaz.” (AY 592/2-4, s.314)

Ugrayu bilser yme iglarning törçigülük üdlerin... “Yine hastalıkların ortaya çıktığı zamanı öngörse...” (AY 593/1-3, s.314)

ig agrıg törçi- “hastalık hasıl olmak”

Kayu üd kolularnıg içinte kesinlernıg sapınta kayu kayu ig agrıg neteg yanglıg törçiyür “Hangi zamanlarda (ve) kesinlerin sırasında ne tür hastalık ne şekilde görülüyor? (AY 588/5-8, s.312)

Sarıg tözlüg ig agrıg kayu üdte törçiyür “Safra kaynaklı hastalık hangi zamanda görülüyor?” (AY 588/19-20, s.313)

ig toga törçi- “hastalık başlamak”

...Aşıg içgüg suvsuşug kigürmiş kergek karınınta singürü bışuru üdinçe ötrü kamağ ig toga tepreyü törçiyü umazlar “...Yemeği (ve) suyu sindirme zamanına göre (ilacı) karnına sürmek gerek (bu işlem) sonrasında (ise) bütün hastalıklar ortaya çıkıp çoğalamazlar.” (AY 590/9-12, s.313)

31) töri-/törü-: Türemek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Töri-/törü-	7	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
İg törü-	İsim+fiil	66	1
Tiş törü-	İsim+fiil	9	1

Tablo 4.161. Töri-/törü- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ig törü- “hastalık ortaya çıkmak”

Yalanguk et'özinte törümiş tört ulug iglerin yiilic sarıgıg lişipig yumgın tepremiş sanıpatıg emlegeli küseser edgü köngüllüg kişiler netegleti emlegü ol montag

yanglıg ig toqag “İnsan vücudunda görülen dört büyük hastalıklar(dan olan) rüzgâr, safra ve balgam (hastalığı) ve hepsini ortaya çıkaran sanıpatığı iyi niyetli insanlar tedavi etmek isterse bu türlü hastalıkları nasıl tedavi edeceklerdir?” (AY 588/12-17, s.313)

tiş törü- “diş çıkmak”

Kaltı birök suvdaki çaluk atlıg kurtkayanıng agızı içinte neçede yürüng tişleri törüser ol tişleri uzayu süngü uçı teg boltukda ançada timin tilegülük ol tengri tengrisi burkan şarırın “Eğer (ki) sudaki Çaluk adlı kurtçuğun ağzında beyaz dişleri çıksa o dişleri uzayıp mızrak ucu gibi olduğunda hemen tanrı tanrısı Budanın kutsal emanetlerini dilemelidir.” (AY 34g/9-15, s.77)

32) töşe-: Döşemek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Töşe-</i>	2	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Tölet töşek töşe-	İsim+fiil	4	1

Tablo 4.162. Töşe- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

tölet töşek töşe- “yatak hazırlamak”

Bir ajunta kedgülik tonın kedimin yigülik içgülik aşın suvsuşın töşegülük töletın töşekin iglemiştirdeki otın emin bo tört törlüg tapıgın udugın tapınsar udunsar... (AY 156/1-5, s.129) “Bir varlık içinde giyilecek üstü, başı; yenilip içilecek yiyecek-içecek; döşenecek yatak, yastık; hastalandığındaki (verilecek) ilaç, merhem ile, bu dört tür hizmet ile hizmet etse...” (Ölmez, 1991: 45-46).

33) tur-: Ayakta durmak, kalkmak, durmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Tur-</i>	249	%0,32

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Bütürü tur-	Zarf-fiil+ fiil	11	1
Korkınçta tur-	İsim+fiil	37	1

Köngülte tur-	İsim+fiil	622	1
Küsüş tur-	İsim+fiil	128	1
Mengü tur-	Zarf+fiil	39	3
Orunta tur-	İsim+fiil	474	9
Örü tur-	Zarf+fiil	51	36
Sakinç tur-	İsim+fiil	63	2
Şük tur-	Zarf+fiil	1	1
Yakın tur-	Zarf+fiil	39	1
Yirtinçüde tur-	İsim+fiil	173	7
Yokaru tur-	Zarf+fiil	8	4
Yürekde tur-	İsim+fiil	12	1
Busuş kavguda tur-	İsim+fiil	14	1
Korkınç sıkışta tur-	İsim+fiil	2	2

Tablo 4.163. Tur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

bütürü tur- “elde etmek”

İnçip bodısataklar bo montag yangın tolp kamag bögüşüg sakınçig turgurmamakdın barlı yoklı atkanmakıg birle kitermekleri üze dyanıg bütürü turmuş (AY 293/11-15, s.184) “Şöyle Bodhisattvalar böyle bu şekil bütün bilgiyi (marifeti), düşünceyi durdurmadan varlığa ve yokluğa bağlanmayı gidermeleri ile dhāyanayı elde etmiş(tir)” (Tokyürek, 2018: 590).

korkınçta tur- “korkuya kapılmak, korkmak”

Süngüş çerig içinte korkınçda turmuş tınlıglarıg azu yme körser siz ootlug karımda tüşdeçilerig... (AY 493-494/22-4, s.273) “Savaş alanlarını, korkuya kapılan canlıları ya da ateş çukuruna düşenleri...” (Çetin, 2020: 227).

köngülte tur- “gönülde varlığını devam ettirmek”

Körser men birök tınlıglarıg bodı köngülte turmuşın olarka men bolgay men ötügçi (AY 669/6-8, s.346) “Eğer ben canlıların bodhi/aydınlanmış zihinde yaşadığını görürsem, ben onlara ricacı olayım” (Gulcalı, 2015: 230).

küsüş tur- “istemek, dilemek”

Üç üdki burkanlarıg körgeli üsüklerinte turup tapıg udug ağır ayag kılğalı küsüşleri tursar ötrü ol tınlıglar tong altun atlıg daranı nomug boşgunsunlar tutsunlar

(AY 355/14-19, s.212) “Üç zamanın *buddhalarını* görmek için huzurlarında durup hizmet (ve) hürmet göstermek için istekleri olsa, o zaman o canlılar som altın adlı *dhāranīyi* öğrensinler, (ona) sahip olsunlar” (Uçar, 2009: 269).

mengün tur- “ebedî yaşamak”

Anı üçün burkanlar mengün turtaçı erkinçe kıltaçı inç mengilig arıg süzük tip titirler “Onun için Budaların (yeryüzünde) ebedî kalmaları sayesinde (onların) sağlayacağı mutluluk da tertemizdir denilir.” (AY 69/6-9, s.95)

Neng inçip nırvanka kirü yarlıkamadın yırtınçüde ür keç uzun üdüin mengün turu yarlıkap... (AY 160/4-6, s.130) “Böylelikle hiç Nirvana’ya girmeye lütfetmeden dünyada uzun süre, ebediyen kalıp, buyurup...” (Ölmez, 1991: 48).

Söki arjılar birle bir yanglıg mengün turur siz yırtınçüde “Önceki kâhinlerle birlikte aynı şekilde yeryüzünde ebedî kalırsınız.” (AY 493/10-12, s.272)

orunta tur- “mesken tutmak; bir yerde yaşamak”

Tözünler ogliya bo nomlug et’öznüng avantın tıltagın bilgülük körügin turguluk orunun tüşin utlısın tayanguluk başlagın ertingü alp sakinguluk alp sözlegülük tip titir “Ey asiller oğlu! Bu öğretili bedenini nedenini bilme görüşünü, bulunan yerin mükâfatını, dayanılan başlangıcı düşünmek (ve) söylemek son derece zordur.” (AY 67/17-23, s.94)

Yalanguklar turguluk orunta togup alkuda yig adruk bolayın “İnsanların yaşadığı yerlerde doğup (onların) hepsinden üstün (ve) farklı olayım.” (AY 121/11-12, s.114)

Kin keligme üdlerte kayu kayu ajunlarta orunlarta tursarlar turkaru kişili tengrilike ayaguluk körgülük bolurlar “Gelecek zamanlarda nice nice âlemlerde, yerlerde yaşasalar (buralarda) yaşayarak insan (ve) tanrıya (karşı) saygılı, görgülü olurlar.” (AY 124-125/22-2, s.116)

...Garudılarning kınarılarning mahoragılarning orduları karşıları ergülük turguluk yir orunları erser olarka barçaka tüzüke tegip... (AY 426-427/23-4, s.244) “...Garudıların, kimnara’ların, mahoragaların saraylarına oturduğu yerlere her tarafa ulaşp...” (Ayazlı, 2012: 172).

Ürüg uzatı yüzer ming yekler kuvragı yığılıp ermiş **turmuş orunta** iyin iderü küzetgey (AY 454-455/23-3, s.256) “Daima yüz bin şeytan topluluğu toplanıp, bulundukları yerden takip ederek koruyacaklar” (Ayazlı, 2012: 179).

Ananda birök kim kayu tözünler oğlu tözünler kızı bo tört törlüg yaşın iliglerining atların **turgu orunların** eşidserler bilserler (AY 466/11-16, s.261) “Ey Anant, hangi asiller oğlu ve asiller kızı bu dört şimşek hükümdarının adlarını, bulundukları yerleri işitse (ve) bilse...” (Çetin, 2020a: 217).

Sumır tagka tayanıp yig **orunta turur** siz (AY 481-482/23-1, s.268) “Yeryüzünde yaşarsınız (ama), Sumeru Dağı’na kadar uzanır (mekânınız)” (Çetin, 2020a: 223).

Bo erser ıduk arjılar **turguluk orun** ol mening idi korkınçım ayınçım yok (AY 609/7-8, s.321) “Burası evliyaların (erenlerin) oturduğu yerdir, benim hiç korkum yok” (Çağatay, 1945: 74).

Tengrim sizing **turguluk** ornanguluk **orununguz** arıg süzük titir (AY 659/7-9, s.341) “Tanrım, sizin yaşadığınız yer tertemizdir” (Gulcalı, 2015: 228).

örü tur- “ayağa kalkmak”

Ötrü ol bodısatav olurmuş orunıntın **örü turup** ong ’engninteki tonın açınıp... “Daha sonra Buda oturduğu yerinden kalkıp sağ taraftaki elbisesini açıp...” (AY 36/14-16, s.83)

Ol üdün ol kuvragda erigme tümen tirig özlügler öz öz orunlarıntın **örü turup** kayudın singar atı kötrülmüş erser antın singar yakın barıp... ““O zaman o toplulukta bulunan binlerce canlı kendi yerlerinden kalkıp adı yüceltilmiş hangi tarafta ise o yana yaklaşarak... (AY 82/14-18, s.100)

Ötrü olurmuş orunlarıntın **örü turup** birtin singar ong ’engninlerinteki tonların açınıp... “Sonra oturmuş (oldukları) yerlerinden kalkarak sağ taraftan sağ omuzlarındaki giysilerini açıp... (AY 88/18-20, s.102)

Ötrü olurmuş orunıntın **örü turup** birtinki ong ’engninteki tonın açınıp... (AY 131-132/22-2, s.118) “sonra oturmuş (olduğu) yerinden ayağa kalkıp, sağdaki sağ omuzundaki giysisini açıp...” (Ölmez, 1991: 24).

Ötrü olurmuş orunıntın örü turup birtin singar ong 'engninteki tonın açınıp... (AY 332/17-19, s.202) “Sonra oturduğu yerden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki elbisesini açıp...” (Tokyürek, 2018: 603).

Ol üdün ulug erklig azrua tengri ötrü kentü olurmuş orunıntın örü turup birtin singar ong 'engninteki tonın açınıp... (AY 335/12-16, s.203) “O zaman büyük güçlü Brahma Tanrı kendi oturduğu yerden kalkıp sağ taraftan sağ omzundaki elbisesini açıp...” (Tokyürek, 2018: 604).

Ol üdün ol orunta erigme tengridem ulug tirin kuvrag kamagun öz öz orunlarıntın örü turup... (AY 340/22-25, s.205) “O zaman o yerde erişen ilahi büyük derin topluluğun hepsi kendi yerlerinden kalkıp...” (Tokyürek, 2018: 606).

Terkin tavrata alkugun barça kentü kentü öz öz orunlarıntın örü turup birtin singar 'engninlerinteki tonların açınıp... (AY 396/21-24, s.231) “hemen birlikte kendi öz yerlerinden ayağa kalkıp sağ taraftaki sağ omuzlarındaki giysilerini çıkartı” (Uçar, 2009: 290).

Bo tört maharañç tengriler ikileyü yene yumgı öz öz orunlarıntın örü turup birtin singar ong 'engninlerinteki tonların açınıp... (AY 399/1-4, s.232) “Bu dört mahārāja tanrı yine birlikte kendi yerlerinden ayağa kalkıp sağ taraftaki sağ omuzlarını açıp...” (Uçar, 2009: 291).

Ötrü terkin tavrata olurmuş orunlarıntın örü turup birtin singar ong 'engninlerinteki tonların açınıp... (AY 406/10-13, s.237) “Sonra çabucak oturdukları yerden ayağa kalkıp bir taraftaki, sağ omzundaki giysilerini açıp...” (Ayazlı, 2012: 167).

Ötrü antada basa tört maharañça tengriler yumgı olurmuş orunlarıntın örü turup birtin singar ong 'engninlerinteki tonların açınıp... “Ondan sonra dört maharañça tanrılar birlikte oturdukları yerden kalkıp sağ taraftaki sağ omuzlarındaki elbiselerini açıp...” (AY 449/15-19, s.254)

...Bodisatav yme olurmuş orunıntın örü turup ayasın kavşurup ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka inçe tip ötünti “...Bodhisatva da oturduğu yerden kalkıp ayasını birleştirip saygıyla tanrı tanrısı Buddha'ya şöyle arz etti...” (AY 468/4-7, s.262)

...Yirtinçü yir suv iyesi mahabrahmi ulug azrua tengri ötrü olurmuş orunıntın **örü turup** ayasın kavşurup ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka inçe tip ötünti (AY 469/3-8, s.262) “...Dünya efendisi Mahabrahmi Yüce *Brahma Tanrı*, oturduğu yerden kalkarak ayasını birleştirdi (ve) büyük (bir) saygıyla tanrı(lar) tanrısı *Buddha*’ya şöyle ricada bulundu: ...” (Çetin, 2020a: 218).

Anta ötrü hormuzta tengri olurmuş orunıntın örü turup ayasın kavşurup ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka inçe tip ötünti (469/23-24) “Sonra *İndra* tanrı, oturduğu yerden kalkarak ayasını birleştirdi (ve) büyük (bir) saygıyla tanrı(lar) tanrısı *Buddha*’ya şöyle ricada bulundu: ...” (Çetin, 2020a: 218).

...Bolar yme yumgı olurmuş orunlarıntın **örü turup** ayaların kavşurup ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka inçe tip ötüntiler “...Bunlar yine oturdukları yerden kalkıp ellerini birleştirip saygı ile tanrı tanrısı Budaya şöyle arz ettiler.” (AY 470/17-21, s.263)

Ötrü olurmuş orunıntın örü turup ayasın kavşurup ağır ayamakın tengri tengrisi burkanka inçe tip ötünti (AY 527/17-21, s.285) “Sonra oturmuş olduğu yerden ayağa kalkarak avuç(larını) birleştirip büyük bir saygıyla *Tanrılar Tanrısı Budha*’ya şöyle arz etti” (Çetin, 2020b: 375).

...Yumgı olurmuş orunlarıntın **örü turup** birtin singar ong ’engninlerinteki tonların açınıp... (AY 538/11-15, s.290) “...Birlikte oturmuş oldukları yerden ayağa kalkarak cübbelerinin sağ omzundaki bölümü sıyırıp...” (Çetin, 2020b: 378).

Tört maharanç tengriler örü turtular orunıntın ötüntiler ayıtu ulug azrua tengrike (AY 548/8-10, s.295) “Dört Maharanç tanrılar oldukları yerden ayağa kalktılar, arz ettiler yüce *Tanrı Brahma*’ya: ...” (Çetin, 2020b: 381).

Tükel bilge tengri tengrisi burkan olurmuş orunıntın örü turup... “Tam bilge tanrı tanrısı Buda oturduğu yerinden kalkıp...” (AY 606a/4-5, s.320)

Ol üdün tavrata maharatı ilig kan açığ ünün yığlayu örü turtı orunıntın yakın bartı kentü özi katun kamılmış orunka “Sonra o zaman aniden *Maharatı* hükümdar kederli sesle ağlayarak tahtından kalkıp kendisi hatunun düştüğü yere yaklaştı.” (AY 635-636/21-2, s.332)

sakınç tur- “düşünce hasıl olmak, meydana gelmek”

*Bo yme altun önglög yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom iligi atlıg nom erdinig boşguntacı tutdaçı okıdaçı tıngladaçı bitideçi bititdeçi tözünler oğlu tözünler kızı toyın şamnanç upası upasanç tört törlüg tirin kuvraglarning köngülüngüzlerte antag **sakinçingızlar tursar*** “Bu yine altın renkli, parlak ışıltılı, her (şey)den üstün öğreti hükümdarı adlı öğreti cevherini öğrenecek, yerine getirecek, okuyacak, dinleyecek, yazacak, yazdıracak asiller oğlu (ve) asiller kızı(nın), rahip (ve) rahibe(nin), mümin (ve) mümine(nin) (ve ayrıca) dört türlü topluluğun gönüllerinde böyle bir düşünce hasıl olsa... (AY 2/6-15, s.61)

*Montag **sakinçingızlar tursar** amtı bo **sakinçingızlar iyin** bo nom erdini tıltagınta edgüke tegmiş tınlıglarig sözlemiş kergek* “...Böylesi düşünceleriniz hasıl olsa şimdi bu düşünceleriniz dolayısıyla bu öğreti cevherini sayesinde iyiliğe ulaşan canlıları söylemek (zikretmek) gerekir.” (AY 2-3/21-1, s.61)

şük tur- “sessizce durmak”

*...Tili tamgakı katıp sav sözleyü umadın kiginç birmedin **şük turtı*** “Dili (ve) damağı sertleşip, konuşamadan cevap vermeden sessiz (bir şekilde) durdu.” (AY 624/11-12, s.327)

yakın tur- “yakın durmak”

***Tursun yakın** üskinte tengri burkan* körkining “Tanrı Budanın resminin önünde (ona) yakın dursunlar.” (AY 485/10-11, s.269)

yirtinçüde tur- “dünyada yaşamak; dünyada bulunmak”

*Kkirlig tapçalıg yalanguklar **yirtinçüsinte turup** üç törlüg kutka katıglanguluk...* “Kirli tozlu insanlar dünyasında yaşayıp bu üç türlü saadete (ulaşmaya) gayret edip...” (AY 41/15-17, s.85)

*Ötrü mening edgü tityük köni kirtü nomlug şasınım **yirtinçüde** ür keç üdün adasızın inç esen **turgay tip** yarlıkadı* “Daha sonra benim iyi denilen doğru, gerçek öğreti disiplinim yeryüzünde mutlaka tehlikesiz (olarak) huzur (içinde) yaşayacak.” (AY 91-92/22-3, s.103)

*Kaltı men öngre kamag tınlıg oğlanın inç mengilig kılğalır üçün öngreki burkanlarig nırvanka kirü yarlıkamasun ür kiç uzun üdün **yirtinçüde turu** yarlıkasunlar tip ötügçi boltum* (AY 164/1-7, s.132) “Şöyle ki, ben önceki bütün canlı(lar)ı rahata, huzura kavuşturmak için, önceki Budalar lütfedip Nirvana’ya

girmesin(ler) lütfedip uzun süre dünyada kalsınlar diye ricacı oldum” (Ölmez, 1991: 51).

Ol arıgın kelmiş ayagka tegimlig köni tüz tuyuglı altı yüz sekiz on koltı kalp üdün bo yirtinçüde turu yarlıkap tınlıglarka ulug asıg tusu kılı yarlıkadı (AY 185/13-17, s.140) “O, temiz olarak gelmiş, saygıya değer, doğru-düz sezişli, altı yüz seksen Koti (=68 000 000) Kalpa, devir bu dünyada kalıp, buyurup, canlılara ulu fayda sağlayıp buyurdu” (Ölmez, 1991: 68).

Tütrüm tering yörüglüg bo nom erdini neçeke tegi yirtinçüde turup yitlinmeser batmasar... (AY 197/11-13, s.144) “...Keskin, derin yorumlu bu öğreti mücevheri ne zamana değin dünyada durup kaybolmasa...” (Ölmez, 1991: 77).

Udaçı erür siz ür üdün yirtinçüde turgalı (AY 491/10-11, s.272) “Dünyalarda uzun süre kalırsınız” (Çetin, 2020a: 226).

Neçökin tengrim yalanguklar yirtinçüde turup ok ne ugurka tengri tip atı bolur (AY 548-549/16-2, s.295) “Tanrım, insanlar yeryüzünde yaşayıp (da) nasıl, ne zaman ‘Tanrı’ diye adlandırılıyorlar?” (Çetin, 2020b: 381).

yokaru tur- “kalkmak”

Ötrü olurmuş orunıntın yokaru turup ayasın kavşurup ayayu ağırlayrı tengri tengrısı burkanka inçe tip ötünti “Daha sonra oturduğu yerinden kalkıp ellerini birleştirip saygıyla tanrı tanrısı Budaya şöyle arz etti:...” (AY 34k/1-5, s.79)

...Üç asankılar içinte burkan kutınga katıglanıp tüü tüpi yokaru turgu teg yürek yarılınçığ açığ tarka emgekler emgenip “Üç devirlerde Buda kutsallığına (ulaşmaya) gayret edip tüyleri kalkmış gibi yürek parçalayıcı acı (ve) ızdıraplar çekip...” (AY 409-410/21-2, s.238)

Kim men ülgüsüz sansız asankı kalp üdlertin berü tüü tüpi yokaru turgu teg yürek yarılınçığ açığ tarka emgek emgenip... “Ki ben sayısız zamanlardan beri tüyleri kalkmış gibi yürek parçalayıcı acı (ve) ızdıraplar çekip...” (AY 662/8-11, s.343).

Ülgüsüz sansız asankı kalp üdlertin berü tüü tüpi yokaru turgu teg yürek yarılınçığ açığ tarka emgek emgenip... “Sayısız zamanlardan beri tüyleri kalkmış gibi yürek parçalayıcı acı (ve) ızdıraplar çekip...” (AY 663/8-11, s.343)

yürekde tur- “(birisinin) sevgisini kazanmak; sevmek”

Yig yürekde turmuşlarka yükünür men (AY 505/2-3, s.277) “En üstün anlayışa ulaşanlar önünde saygıyla eğiliyorum” (Çetin, 2020b: 368).

busuşda kadguda tur- “kaygıya kapılmak; kaygılanmak”

Ol üdün katun bo savıg eşidip ulug busuşda kadguda turup açığı kelip közinte tolu yaşı birle terkin ilig begke barıp ay ulug ilig beg men montag montag sav eşidtim “O zaman hatun bu sözü işitip büyük kaygıya kapılıp, üzülp gözleri yaş ile dolarak çabucak hükümdar(ın yanına) gitti. Ey büyük hükümdar! Ben böyle böyle söz duydum...” (AY 622/4-8, s.326-327)

korkınçda sıkışda tur- “sıkıntıya düşmek, sıkıntı çekmek”

...Emgek üze yürekleri yançılmış korkınçda sıkışda turmuş irinç yarlıg umugsuz inagsız tınlıglarıg boşumak kutgarmak buyan edgü kılınçka yitmez (AY 180/5-9, s.138) “...Izdirap ile yürekleri parçalanmış, tehlikede, sıkıntıda kalmış, zavallı umutsuz, sığınaksız canlıları kurtarmak, serbest duruma getirmiş (olmak da) iyi davranışa yetmez” (Ölmez, 1991: 64).

Emgek üze yürekleri yançılmış korkınçda sıkışda turmuş umugsuz inagsız irinç yarlıg tınlıglarıg boşumak kutgarmak... (AY 180/10-13, s.138) “Eziyet ile yürekleri ezilmiş, tehlikede, sıkıntıda kalmış, zavallı umutsuz, sığınaksız canlıları kurtarmak, serbest duruma getirmek...” (Ölmez, 1991: 64).

34) turgur-: Durdurmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Turgur-</i>	83	%0,11

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Küsüş turgur-	İsim+fiil	128	2
Sakınç turgur-	İsim+fiil	63	2
Yirtinçüde turgur-	İsim+fiil	173	3
Yügerü turgur-	Zarf+fiil	33	2

Tablo 4.164. Turgur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

küsüş turgur- “istemek, dilemek”

Bititgeli koturgalı küsüş turgursarlar kalı öngdün tavgaç ilinteki kuotau atlıg beg teg yügerü odgurak ulug tüşinge utlısına tegirler (AY 23/18-22, s.69) “Yazdırmayı (ve) eve koydurmayı arzu ederlerse, kaldı ki cenubi Çin ülkesindeki Küü Tav adlı bey gibi, hemen bütün büyük ecirlere nail olurlar” (Çağatay, 1945: 67).

Ötrü tükel bilge tengri tengrisi burkan ol kamag bodısataavlarning kişili tengrili ulug tirin kuvragning bo nom erdinig küyü küzetü tutguka kingürü yadguka küsüş turgurmuşların körü yarlıkap “Sonra tam bilge tanrı tanrısı Buda o bütün Bodhisattvaların insanlı tanrılı büyük topluluğunun bu öğreti cevherini koruyup, genişçe yayma(yı) arzu ettiklerini görüp buyurdu.” (AY 670-671/23-5, s.346-347)

sakinç turgur- “düşünmek”

...Yinçürü sakınç turgurup katıgılanmak küçinte irmek yalarmaklıg ayıg kılınçlıg örtügleri barça tarıkar “...Saygıyla düşünüp gayret etmeleri sayesinde yalanlı, kötü amelli gizli saklı (günahları) tamamen uzaklaşır.” (AY 72/19-22, s.96)

Süzük kirtgünç köngülin asıp üstep nomladaçı nomçı üze yolçı yırçı ulug bahşı sakınçın turgurup timin ök bo nom erdinig eşidmiş tinglamış kergek (AY 416/17-22, s.240) “Doğru, samimi düşüncelerini artırıp (öğretiye) anlatacak öğretmen (vaiz) ve rehber büyük öğretmeni farkındalığını (bilincini) ortaya çıkarıp hemen bu öğreti mücevherini dinlemeli” (Ayazlı, 2012: 169).

yirtinçüde turgur- “dünyada yaşamak”

Burkanlarıg nom nomlatgalı nomlug tilgen evirtgeli nırvanka kirmedin yirtinçüde turgurgalı ötügçi bolup... (AY 167/9-12, s.133) “Budaları, öğreti öğretmek için, öğreti tekerleğini çevirmek için, Nirvana’ya girmeden dünyada kalmaları için iknaya çalışıp...” (Ölmez, 1991: 54).

Sizlarning ara kayusu men nırvanka kirmişde kin bo nom erdinig küyü küzetü tutup bo çambudıvıp uluşda kingürü yadıp nomlug şasınımin uzun üdün yirtinçüde turguru tegin-..... S’YW ugay sizler “Sizlerin arasından hanginiz ben nirvanaya ulaştıktan sonra bu öğreti cevherini koruyup bu *Çambudıvıp* (adlı) ülkede genişçe yayıp öğreti disiplinimi uzun zaman yeryüzünde sürdürmeye muktedir olacaksınız?” (AY 662/16-22, s.343)

Bo nom erdinig kingürü yadıp nomlug şasınıgızın yirtinçüde uzun turguru tegingey biz tengrim tip ötünü teginip şlök takşutın inçe tip ötüntiler “Bu öğreti

cevherini genişçe yayıp bu öğreti disiplininin yeryüzünde uzun (zaman) kalmasını sağlayalım tanrım diye rica edip şiirle şöyle arz ettiler.” (AY 663/18-23, s.343)

yügerü turgur- “yükseltmek; harekete geçirmek”

Kalısız kamag kadgu nızvanıg uzatı yügerü turgurup (AY 367-368/22-1, s.218)
“Şimdi devamlı gerçek bilgiyi yükselttim” (Uçar, 2009: 276).

Yügerü turgurup *yarlıkançuçı köngülüğ ürüg ürgüt irinçkeyür siz* (AY 494/16-18, s.273) “Merhametli gönlünüzü harekete geçirerek sürekli (onlara) acırsınız” (Çetin, 2020a: 227).

35) *tuş-*: Rastlamak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Tuş-</i>	25	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Alp tuş-	Zarf+fiil	76	1
Emgekke tuş-	İsim+fiil	170	7
Ölümke tuş-	İsim+fiil	16	1

Tablo 4.165. Tuş- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

alp tuş- “ender rastlamak, zor bulmak”

Udumbar çeçek teg alp tuşgulukunguz üze tanglançig erür siz (AY 654/4-6, s.340) “Zor bulunması bakımından Udumbara çiçeği gibi şaşırtıcısınız” (Gulcalı, 2015: 227).

emgekke tuş- “sıkıntıya uğramak”

Üçünç emgekke tuşdukda öngre ajuntakı kılınçlarig sakınıp sergeli seringeli umakka tayanıp “Üçüncüsü sıkıntıya uğradıklarında önceki hayat(lar)ındaki amellerini düşünüp sabredebilmeye dayanmak(tır).” (AY 225/12-14, s.157)

Üçünç emgekke tuşdukda öngre ajuntakı kılınçlarig sakınıp seringeli umakka tayanıp serinmek paramıtıg netegin bütürürler “Üçüncüsü sıkıntıya uğradıklarında önceki hayat(lar)ındaki amellerini düşünüp sabredebilmeye dayanmak sabretme erdemini ne şekilde tamamlarlar?” (AY 228/1-4, s.158)

Emgekke tuşdukda öngre ajuntakı kılınçlarıg sakınıp seringeli umak yme kayu erür tip tiser “Sıkıntıya uğradığında önceki hayat(lar)ındaki amellerini düşünüp sabredebilmek yine hangisidir? diye sorsa:...” (AY 228/4-6, s.158)

Emgekke tuşdukda öngre ajuntakı kılınçlarıg sakınıp seringeli umak erser... “Sıkıntıya uğradığında önceki hayat(lar)ındaki amellerini düşünüp sabredebilmek ise...” (AY 228/6-8, s.158)

İnçip bodisatavlar bo montag yangın kentü et'özleringe emgek kelip emgekke tuşdukda öngre öngre ajunlartakı kılınçlarıg sakınıp seringeli umakları üze... “Şöyle (ki) Bodhisattvalar böylelikle kendi bedenlerine ızdırap gelip, sıkıntıya uğradık(lar)ında önceki hayat(lar)ındaki amellerini düşünüp sabredebilmeleri dolayısıyla...” (AY 228/18-22, s.158)

Bo erür emgekke tuşdukklarında öngre ajuntakı kılınçlarıg sakınıp seringeli umakka tayanıp serinmek paramıtıg bütürmek “Sıkıntıya uğradıklarında önceki hayat(lar)ındaki amellerini düşünüp sabredebilmeye dayanıp sabretme erdemini tamamlamak budur.” (AY 229/3-6, s.159).

Körür ermiş men odgurak bo emgekke tuşguka “Bu sıkıntıyla karşılaşacağımı açıkça görmüşüm.” (AY 627/5-6, s.328)

ölümke tuş- “ölümle karşılaşmak, ölmek”

Azu yme tuşdukda yağılar adası üze *ölümke* “Veya da düşmanlar tehlikesi dolayısıyla ölümle karşılaştığında...” (AY 494/9-11, s.273)

36) tut-: Tutmak, yakalamak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Tut-	332	%0,43

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ağır tut-	Zarf+fiil	143	1
Arıg tut-	Zarf+fiil	211	3
Bekürü tut-	Zarf-fiil+fiil	1	1
Erig tut-	İsim+fiil	15	1
Köngülte tut-	İsim+fiil	622	3
Orun tut-	İsim+fiil	474	5
Örü tut-	Zarf+fiil	51	1

Teng tut-	Zarf+fiil	26	2
Togum tut-	İsim+fiil	10	1
Tüz tut-	Zarf+fiil	117	4
Uçuz tut-	Zarf+fiil	7	1
Uz tut-	Zarf+fiil	57	1
Üd tut-	İsim+fiil	227	2
Yarag tut-	İsim+fiil	3	1
Yarlıg tut-	İsim+fiil	71	4
İkireçgü köngül tut-	Sıfat+isim+fiil	2	1
Köni törü tut-	Sıfat+isim+fiil	14	1
Küyü küzetü tut-	Zarf+fiil	89	70
Orun ornag tut-	İsim+fiil	6	1
Ööç kek tut-	İsim+fiil	2	1
Övke köngül tut-	Sıfat+isim+fiil	2	1
Sizik köngül tut-	Sıfat+isim+fiil	3	1
Umug ınag tut-	İsim+fiil	27	5
Üz büz tut-	İsim+fiil	1	1
Yakın yaguk tut-	Zarf+fiil	7	2
Yarutu yaltrıtu tut-	Zarf+fiil	4	1
Agır ayag köngül tut-	Sıfat+isim+fiil	5	1
Uçuz yinik köngül tut-	Sıfat+isim+fiil	1	1

Tablo 4.166. Tut- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

agır tut- “değer vermek”

Üçünç edig tavarıg uçuz tutup nomug törüg **agır tutdaçı** bolgaylar (AY 195/16-18, s.143) “Üçüncüsü malı-mülkü değersiz sayıp, öğretiyi, töreyi değerli sayacaklardır” (Ölmez, 1991: 76).

arığ tut- “temiz tutmak”

Üküş törlüg asıg tusu kılmak atlıg adınaguka edgülig tözlüg çahşapudıg bo üç törlüg çahşapudlarıg ürüg uzatı bek katıg yazınçsızın **arığ** küzetürler **tutarlar** (AY 207/8-12, s.148) “...Pek çok fayda sağlamak adlı başkasına iyilik kaynaklı *siksapāda*

ile bu üç türlü *siksapāda* ile daima günahsız (olarak) temiz(ce) yardım ederler, gözetirler” (Tokyürek, 2018: 563).

Yavlak yollar kapığın beklep edgü yollar kapığın açā birmekleri üze ötrü çahşapud paramıtıg yazınçsız arıg tutarlar küzetürler (AY 222/9-12, s.155) “Kötü yollar kapasını kapatır, iyi yollar kapısını açiverirler, *siksapāda pāramitāy*ı günahsız (ve), temiz (olarak elde) ederler (ve onu) gözetirler” (Tokyürek, 2018: 568)

Ol kiçig kölüklüg tözünlerning orunıntın ertip ötrü çahşapudıg yazınçsız arıg küzetürler tutarlar (AY 223/20-23, s.156) “O küçük arabalı asillerin yerlerinden geçip sonra *siksapādayı* günahsız, temiz (bir şekilde) gözetirler, tutarlar” (Tokyürek, 2018: 569).

bekürü tut- “iyice öğrenmek”

...Çın kirtü tüz bilge biligig bekürü tutup nom tözin adırtlamakları üze ötrü bütmiş bışmış bilge bilig paramıtıg uz bütürürler (AY 305/16-20, s.190) “...Doğru, gerçek, düz bilgiyi sağlam (bir biçimde) tutup öğreti esasını ayırmaları üzerine sonra muhteşem, tamamlanmış bilgi pāramitāsını maharetle elde ederler” (Tokyürek, 2018: 595).

erig tut- “mesken tutmak”

Üç kırk tengri yirinte erig tutmuş erkligler... (AY 509/7-8, s.278) “Göğün otuz üç katını muhit edinmiş muktedirler...” (Çetin, 2020b: 369).

köngülte tut- “akılda tutmak; ezberlemek”

Ne odunu birle kim ol tülinte altun küvrüg ünintin eşidilmiş neçe şlök takşutlar erser barçanı ok şaşutsuz yangluksuz bir egsüksüz tükel köngülinte tutdı “Ve uyanmasıyla birlikte ki o rüyasında altın davulun sesinden duyulmuş ne kadar şiirler var ise hepsini şaşırmadan, yanılmadan, eksiksiz (bir şekilde) aklında tuttu.” (AY 93-94/20-3, s.104)

Tengrim altun önglüg küvrügdin bo montag sav sözler eşidilür kim men bo şlök nomlarıg tülümde eşidip odugumdakıda yigrek bekiz belgülüg köngülümde tuta tegintim “Tanrım altın renkli davuldan öylesi sözler duyuluyor ki ben bu şiir ve öğretilerin (sesini) rüyamda işitip uyandığımda en iyi, belirgin (bu sözleri) aklımda tuttum.” (AY 125/10-15, s.116)

Ratnaraşı atlıg açarı una amtı bo erür umış ol köngülinde tutgalı burkanlar yorığı tering nomug inçe kaltı çın kirtü altun önglög yaruklug alku nomlar arasınta “Ratnaraşı adlı âlim şimdi budur. Şöyle (ki) o, bütün öğretiler arasından Budaların derin yorumlu, gerçek, altın renkli, ışıltılı öğretisini aklında tutabilmiştir.” (AY 573-574/20-2, s.307)

orun tut- “mesken tutmak, muhit edinmek”

Köngülteki kkirler erser kaltı bo köngül içinte ilkisizdin berüki töz tüp ornağ tutmuş kamağ biş ajun tınlıglarığ çaşurtaçı bulgadaçı... (AY 243/18-22, s.164) “Gönüldeki kirler, bu gönül içindeki önceden beri dümdüz yerleşmiş (olan) bütün beş hayat şeklindeki canlılara iftira atacak (ve) (canlıları) karıştıracak...” (Tokyürek, 2018: 574).

Ortunkı erksinmekke tegmiş teng köngüllüğü tınlıglarka iki yigirmi orunlarığ tuta... (AY 300a/24-25, s.188) “Ortadaki egemenliğe ulaşmış denk düşünceli canlılara on iki meskeni tutarak...

Ertmiş kelteçi közüdür üç üdki kamağ burkanlarka ontın singar yirtinçüde erig ornağ tutmuşlarka... (AY 346/11-13, s.208) “Geçmiş, gelecek, şimdiki, üç zamanın bütün buddhalarına, on taraftaki dünyada meskün olanlara...” (Uçar, 2009: 264).

Maytrı burkanlarta ulatı kin kelteçi burkanlar yam tengri yirinte ornağ tutmuş tengriler... (AY 509/3-7, s.278) “Maitri Budhalara ek olarak gelecek (zamanlardaki) Budhalar, Tanrı Yam’ın dünyasına yerleşmiş tanrılar...” (Çetin, 2020b: 369).

Ötrü ol köl suvı kayudın singar kelmiş orunun tuta isteyü barıp bir ulug ögüz suvinga tegdi “Sonra o göl suyu hangi taraftan geliyor, çıktığı yer (kaynağı) (nerede diye) aramaya gidip bir büyük göl suyuna ulaştı.” (AY 602/2-5, s.318)

örü tut- “yukarı yükseltmek; yüceltmek”

...Ulug nomlug toogug örü tikdeçilerke ulug nomlug yarukug örü tutdaçılarka... (AY 132b/11-13, s.119) “...Ulu öğreti tutuğunu yukarı kaldıracaklara, ulu öğreti ışığını yukarı doğru yükseltecekler...” (Ölmez, 1991: 26).

teng tut- “eşit tutmak, aynı görmek”

Burkanlarning ulsuz tüpsüz edgüleri üze ülgü teng tutup ayıgladım tantım erser... (AY 136-137/21-1, s.121) “...(Ve bunları) Budaların dipsiz, temelsiz (sonsuz) iyilikleri ile denk, eşit tutup kötüledim, yadsıdım ise;...” (Ölmez, 1991: 30-31).

Yalanguzın kükültüm tükel bilge biligin bultukmadı bir tınlıg ülgü teng tutgalı udaçı (AY 369/17-20, s.219) “Sadece tam bilgelik ile övündüm, (bu bilginin) ölçüsünü tutabilecek bir canlı olamadı” (Uçar, 2009: 276).

togum tut- “doğmak”

Üstün tengri yirinte altın yene yalangukta togum tutup uzatı aşarlar yig mengig “Yukarıda tanrı ve aşağıda yine insan yerinde devamlı doğarak üstün saadeti tadarlar” (AY 584/6-7, s.310)

tüz tut- “eşit muamele etmek”

Tözünler oghıya nom kirtününg kirtüsi kirtüde kirtü bilge bilig bolar ikegü barça adırtsız tüp tüz tutdaçı tözlüg erip “Ey asiller oğlu! Öğreti gerçeğinin doğruluğu (ile) gerçekten daha gerçek bilge bilgi(yi) bunların ikisini ayırmadan eşit tutan asillerden olup...” (AY 51/6-10, s.88)

Ançulayu ok yme bo iki törlüg nomlar adırtsız tüp tüz tutdaçı ökerip bolarning ok küçinte erkinçe tapınça işlegülük iş ködügüg bütürgeli bultukar “Böylece bu iki türlü öğretiyi ayırmadan eşit tutacak olup, bunların sayesinde gönlünce yaptığı işi bitirir.” (AY 52/9-14, s.89)

Tözünler oghıya adırtsız tüp tüz tutdaçı bilge biligde öngi takı yigrek bilge bilig bultukmaz “Ey asiller oğlu! Ayırmadan eşit tutan bilge bilgiden başka da daha iyi bilge bilgi bulunmaz.” (AY 62/18-21, s.93)

Yükünür men tengrim sizing uzatı tüz tutdaçı adırmaz üdürmez bilge biligingizke (AY 653-654/23-1, s.339-340) “Tanrım, sizin daima eşit tutan, ayrımcı olmayan anlayışınız önünde saygıyla eğiliyorum.” (Gulcalı, 2015: 227).

uçuz tut- “değersiz görmek”

Üçünç edig tavarıg uçuz tutup nomug törüg ağır tutdaçı bolgaylar (AY 195/16-18, s.143) “Üçüncüsü malı-mülkü değersiz sayıp, öğretiyi, töreyi değerli sayacaklardır” (Ölmez, 1991: 76).

uz tut- “iyice öğrenmek”

Kimler birök küseser sarasvatı tengrig körgeli ötüngeli bo daranılıg ögdi üze padakların uz tutup tangda sayu arıg süzük kirtgünç köngülin sözlesün (AY 497/1-5, s.274) “Kim Tanrıça Sarasvatı’yi görmek, ona seslenmek isterse bu dharanili

övgüden hareketle bu methiyeyi iyice öğrenip sabahleyin tertemiz (bir hâlde ve) samimi bir biçimde (bunu) ezbere okumalı” (Çetin, 2020a: 227-228)

*Çıntamanı atlıg erdinig iki iliginte **uz tutup** bek katıg köngülin kut koltı yalanguk kamag oğlanı üçün “Çıntamanı adlı mücevheri iki elinde maharetle tutup kararlı bir tutumla bütün insanoğlu için dilek diledi.” (AY 577/9-13, S.308)*

üd tut- “zamanı idare etmek”

Bışınç üdlerig tuta okıtmakın bilmek üze... (AY 270/12-14, s.175) “Beşincisi zamanı idare ederek okutmayı bilmek...” (Tokyürek, 2018: 583)

Bışınç üç üdlerig tuta okıtmakın bilmek üze kalısız bilmek ukmak neteg ol tip tiser (AY 275/14-17, s.177) “Beşincisi üç zamanı tutup okutmayı bilmek üzerine eksiksiz bilmek (ve) anlamak nasıldır? diye sorsa:...” (Tokyürek, 2018: 584).

yarlıg tut- “söz dinlemek, buyruğunu yerine getirmek”

İnce kaltı sadarmapundarik atlıg sudurtakı yarlıgıg tutmak üze tayşingda iki yigirmi bölük tükel titir “Şöyle (ki) Sadarmapundarik adlı sutradaki buyruğu yerine getirmek üzere tayşingda on iki bölüm tamdır.” (AY 276/14-17, s.177)

Birök mahaparınırvan sudurtakı yarlıgıg tutmak üze savşingda iki yigirmi bölük tükel titir “Şöyle (ki) Mahaparınırvan sutradaki buyruğu yerine getirmek üzere savşingda on iki bölüm tamdır.” (AY 277/7-10, s.178)

Neng ötinç evrilmeserler kılmasarlar ögnüng kangnung yarlıgın teginmeser tutmasar montag osuglug tınlıglar törüsüz yalanguk titirler (AY 560-561/23-5, s.301-302) “Hiçbir nasihate uymaz, (kötü yoldan) dönmezse, ana baba sözünü tutmazsa bunlar töresiz, kanunsuz insanlardır” (Çetin, 2020b: 384).

Yagız yirte turtaçı kök kalıkka tayaklıg sansız sakışsız kolusuz kut vahşıklarning kuvragı uzun üdün yarlıgıngıznu ayayu ağırlayu tutmuşka anın küyü küzetü tutgay biz bo nom erdinig (AY 665/8-14, s.345) “Yağız yerde yaşayanlar, gökyüzüne dayanan sayısız iyi ruhlar topluluğu, uzun süre emrinizi saygı göstererek tuta geldiği için biz bu öğretici cevherini daima koruyacağız” (Gulcalı, 2015: 229).

ikireçgü köngül tut- “içinde kuşku barındırmak, kuşkulanmak”

İkireçgü köngül tutmasun (AY 487/5-6, s.270) “Gönlünde kuşku barındırmasın” (Çetin, 2020a: 224).

köni törü tut- “doğru olanı benimsemek”

İligler kanlarka tutguluk köni törüg il başlamak biligig körkitü yarlıkagay erti (AY 547/7-9, s.294) “...Hükümdarların tutacağı doğru yolu, devlet yönetme bilgisini (bize) bahşediniz” (Çetin, 2020b: 380).

küyü küzetü tut- “koruyup kollamak”

Bo nom erdinig ayayu ağırlayu yir oruntaki ilig kanıg begig işig bodunug karag azrua hormuzta tört maharanç tengriler başın kamağ tengriler ürüg uzatı küyü küzetü tutarlar “Bu öğreti mücevherine saygı gösterip (o) yerdeki hükümdarı, eş dostu, halkı Indra (tanrı), Brahma (tanrı) ve dört Maharaja tanrılar başta olmak üzere bütün tanrılar koruyup kollarlar” (AY 192/7-12, s.142)

Ol yirig orunug ol ilig kanıg begig işig ol bodunug karag anın küyü küzetü tutar sizler tip yarlıkadı “O yeri, o hükümdarı, o eş dostu, o halkı onun için korursunuz deyip buyurdu” (AY 194/18-21, s.143)

Yene yme tengrim bo nom erdinig nomladaçı nomçı dıntarlarıg süzük kirtgünç köngülin eşidteçi upası upasançlarıg kop törlüg adaların tudaların tarkaru alp ağır emgeklerin kiterü ürüg uzatı küyü küzetü tutalım “Ve yine tanrım bu öğreti mücevherini anlatacak vaizleri temiz inançla dinleyen rahip (ve) rahibeleri çok çeşitli felaketlerini giderip, zor sıkıntılarını ortadan kaldırıp, devamlı koruyalım.” (AY 397/10-15, s.231)

Biz kamağ tört maharançlar öz öz kuvragımız birle közünmez et’özin bo nom erdini iyin iderü yorıp küyü küzetü tutgalı... (AY 408/5-9, s.237) “...Biz dört Mahārājalar kendi topluluğumuz ve görünmeyen, gizlenmiş bedenimizle bu öğreti mücevherini yayıp koruyarak...” (Ayazlı, 2018: 168).

Kaçan biz bo törülerig körser biz ötrü ilig uluşug ol ilig kanıg ol bodunug karag titip ıdalap küyü küzetü tutguluk köngültin ketgey biz (AY 433/15-19, s.246) “Biz bu yasaları gördüğümüzde ondan sonra ülkeyi, o hükümdarı, o halkı bırakıp gönülden koruyup kollamadan gideceğiz” (Ayazlı, 2012: 173).

Men ötrü ürüg uzatı tınlıglarıg küyü küzetü tutup emgekin tolgakın kitergey men (AY 440b/6-8, s.249) “Ben daima canlıları koruyup sıkıntılarını gidereceğim” (Ayazlı, 2012: 175).

Sizler kamağ törteğü uzatı küyü küzetü tutguka turgurgalı yanmaksız kınıg katıg bek köngül bo nom erdini yörügi teringde tering king titir (AY 451-452/22-4,

s.255) “Sizin dördünüzün sürekli koruyup gözetmesi geri çekilmeyen (değişmez), kahraman bir gönül yerleştirmesi için bu öğreti mücevherinin anlamı (son derece) derin ve geniştir” (Ayazlı, 2012: 178).

*Birök ol tengri kızın sizniçileyü ök ögserler **küyü küzetü tutguka** ötünserler ötrü olar ulug törlüg kutrulmakka teggeyler tip yarlıkadı* (AY 497/12-16, s.274) “Kim tanrı kızını sizin gibi överse gözetilip korunmayı dilerse onlar büyük kurtuluşa erecekler” (Çetin, 2020a: 228).

*Edgü edgü tözün tengri kızya ötüntüng sen bo nom erdinig kingürü yadgalı **küyü küzetü tutgalı*** (AY 512/2-6, s.279) “İyi, iyi (seni kutlarım) ey asil tanrıça! Sen bu öğreti mücevherini geniş alanlara yaymak için (onu) koruyup kollamak için arzda bulundun” (Çetin, 2020b: 370).

*Edgü edgü ağır ulug yir katunıya kim sen çın kirtü ötügin bo nom erdinig nomladaçı nomçı birle **küyü küzetü tutgalı** tınlıglar küsüşin kanturgalı ötüntüng* (AY 537/15-20, s.289) “İyi, iyi (seni kutlarım ey büyük yer tanrıçası! Öyle ki sen bu doğru sözlerinle bu öğreti mücevherini öğreten vaiz ile (öğretiyi) koruyup kollayan canlıların arzularını yerine getirmek üzere arzda bulundun” (Çetin, 2020b: 377).

*Bo nom erdinig nomladaçı nomçıg tıngladaçı tözünler oglın tözünler kızın **küyü küzetü tuta** teginip busuşın sakınçın kiterip inç mengilig kılğay biz* (AY 539/4-9, s.290) “Bu öğreti mücevherini öğreten vaizleri, dinleyen asiller oğlu ve asiller kızını koruyup kollayarak sıkıntılarını giderip (onları) huzurlu kılacağız” (Çetin, 2020b: 378).

*Alku kamag tengriler birkerü **küyü küzetü tutarlar*** (AY 550/11-12, s.296) “Bütün tanrılar hep birlikte koruyup kollarlar” (Çetin, 2020b: 381).

*Üstünki tengriler yügerü **küyü küzetü tutmakdın** ötrü bolurlar yirtinçüde ulug başdıng ilig kan* (AY 560/3-6, s.301) “Gökyüzündeki tanrılar (bunları) yüceltip koruduğu için yeryüzünde büyük lider, hükümdar olurlar” (Çetin, 2020b: 384).

*Anın alku tengriler yumgın arka kuvragın **küyü küzetü tutarlar** montag yanglıg il kanıg* (AY 561/13-16, s.302) “(Böylelikle) o nedenle bütün tanrılar hep birden, topluluk hâlinde koruyup kollarlar böyle hükümdarı” (Çetin, 2020b: 384).

Kamag tengriler birkerü küyü küzetü yme tutarlar alku üdte kamagun (AY 562/6-8, s.302) “Bütün tanrılar hep birden yine (onu) koruyup kolarlar, her zaman hep birden” (Çetin, 2020b: 384-385).

Antag yanglıg çın kirtü eziügsüz iduk savingiz üçün anın küyü küzetü tutgay biz bo nom erdinig (AY 664/4-6, s.343) “Öylesi gerçek, kusursuz kutsal sözlerinizden ötürü bu öğreti cevherini daima koruyacağız” (Gulcalı, 2015: 229).

Antag yanglıg egsüksüz yivigleringiz tolu üçün anı küyü küzetü tutgay biz bo nom erdinig (AY 664/17-19, s.344) “O şekilde eksiksiz teçhizatlarınız dolu olduğu için, bu öğreti cevherini daima koruyacağız” (Gulcalı, 2015: 229).

Bir yumgı kamag yavlak sözçilerig uzatdaçı tarkarmışingiz üçün yavlak körümüg küyü küzetü tutgay biz bo nom erdinig (AY 664-665/21-1, s.344) “Bütün kötü sözcüleri uzaklaştıransınız; çirkin görünümleri (de) ortadan kaldırdığınız için, bu öğreti cevherini koruyacağız” (Gulcalı, 2015: 229).

...Azrua hormuzta tengriler antada ulatı 'eng mintın asurılarning kuvragı luular yekler ulatı gandarvılar kınarılar arkası küyü küzetü tutgay biz bo nom erdinig (AY 665/3-7, s.344) “...Brahmā ve Indra tanrılar, bunun dışında hatta cinler topluluğu, ejderhalar, ruhlar, şeytanlar ve ayrıca gandharvalar, kimnaralar vesaire, bu öğreti cevherini daima koruyacağız” (Gulcalı, 2015: 229).

...Tört törlüg şamnu kuvragın tözi barça utyuk siz anın küyü küzetü tutgay biz bo nom erdinig (AY 665/17-19, s.344) “...Dört çeşit şeytan topluluğunu tamamıyla yenmişsiniz; onun için biz bu öğreti cevherini daima koruyacağız” (Gulcalı, 2015: 230).

orun ornag tut- “mesken tutmak”

Sumır tagka tayaklıglar yiti altunlug tag içinte orun ornag tutmuşlar... (AY 509/13-16, s.278) “Sumır Dağı’na dayanmış olanlar, yedi altın dağ içini mesken tutmuş olanlar...” (Çetin, 2020b: 369).

ööç kek tut- “kin tutmak, öfke duymak”

Üz büz ööç kek tutdaçı yağı yavlak adasıntın aç kız kurt konguz ig kegen adasıntın yok kurug yala yangku adasıntın bo biş törlüg adalartın korkınçlartın ozar kutrulur (AY 332/2-7, s.202) “Nefret, kin, öfke, öç tutacak kötülerin tehlikesinden, açlık, kıtlık, kurt böcek, hastalık sayrılık tehlikesinden, yokluk, boşluk, iftira

tehlikesinden bu beş türlü tehlikelerden, korkulardan kurtulurlar” (Tokyürek, 2018: 603).

övke köngül tut- “öfkelenmek”

...Adın kişining edgüsinge azlanmamak küñilememek **övke köngül tutmamak** övkelememek ters körüm öritmemek erür (AY 220/3-6, s.220) “...Gönlü ile başka kişinin iyiliğini kıskanmamak, öfkeli gönüllü olmamak, öfkelenmemek, aykırı fikirde olmamaktır” (Tokyürek, 2018: 568).

sizik köngül tut- “şüphe duymak, şüphelenmek”

Sizik köngül tutmasun birök küseser ed tavar üküş bolgay (AY 486/20-22, s.270) “Gönlünde kuşku barındırmasın. Eğer mal mülk isterse fazlasıyla olacak” (Çetin, 2020a: 224).

umug inag tut- “umut bağlamak”

Bo sudur nom erdinig **umug inag tutup** monçulayu ökünser bilinser kşantı kılsar “Bu sutraya, öğreti cevherine umut bağlayıp bu şekilde pişman olup tövbe etseler...” (AY 104-105/23-2, s.108)

Amtı biz isig özümüzdin berü **umug inag tutup** parmanular sanınça sınıımız süngükümüz kop süzüük köngülümüz üze töpümüzni yirke tegürüp... (AY 132a/18-21, s.119) “Şimdi biz sıcak canımızdan öte umut, destek tutup, (havadaki) zerreler sayısınca (olan) uzvumuz, kemiğimiz, tam temiz gönlümüz ile başımızı yere değdirip, Pānca-Mandala beş uzuvla secde ederek saygıyla başımızı eğerez” (Ölmez, 1991: 25).

Nom uguşintakı tınlıglar birle isig özümün berü **umug inag tutup** ol kamag burkanlar üskinte bo kamag ağır ayıg kılınçlarımın anı barça kalısız ökünür men... (AY 137/19-23, s.121) “...Öğreti soyundan (olan) bütün canlıları canımdan öte umut, destek sayıp, o bütün Budalar önünde, bu bütün kötü davranışlarımı, on(lar)ı bütünüyle, hepten ortaya koyarım...” (Ölmez, 1991: 31)

Buyan edgü kılınç yilikdin süngükdin berüki süzüük kirtgünç üze isig özin tite üç erdinig **umug inag tutup** üç inag almak buyan edgü kılınça yitmez (AY 178/12-16, s.137) “İyi davranışı (ve) iliğinden kemiğine kadar sıcak (tatlı) canını terk edip, üç mücevheri umut, sığınak kabul edip, üç sığınak saymak (da) iyi davranışa yetmez” (Ölmez, 1991: 63).

*Hormuzta ulatı tengriler tapıg udug kılurlar kamagun birkerü ögerler **umug inag tutmakdın*** (AY 496/16-19, s.274) “İndra ve diğer bütün tanrılar saygı gösterirler, hep birlikte överler (ve) size sığınmak isterler” (Çetin, 2020a: 227).

üz büz tut- “kin tutmak, nefret etmek”

*Üz büz ööç kek **tutdaçı** yagı yavlak adasıntın aç kız kurt konguz ig kegen adasıntın yok kurug yala yangku adasıntın bo biş törlüg adalartın korkınçlartın ozar kutrulur* (AY 332/2-7, s.202) “Nefret, kin, öfke, öç tutacak kötülerin tehlikesinden, açlık, kıtlık, kurt böcek, hastalık sayrılık tehlikesinden, yokluk, boşluk, iftira tehlikesinden bu beş türlü tehlikelerden, korkulardan kurtulurlar” (Tokyürek, 2018: 603).

yakın yaguk tut- “yakın tutmak”

*Antag antag ilig beg törüsüz törüg kılular yavız yavlak kişilerig içkerü **yakın yaguk tutdular*** (AY 553/10-13, s.298) “Şöyle şöyle hükümdarlar yanlış yasalara uydular. Kötü kişileri saraya yakın tuttular” (Çetin, 2020b: 382).

*Birök kılur iligler kanlar ermez törüg öz tapça **yakın yaguk tutsarlar** yavız yavlak yalangukug yirtinçüde üç törlüg törüsüz törü turgurur* (AY 559/10-13, s.301) “Eğer hükümdarlar kendi istekleriyle yanlış yasayı uygularsa, kötü insanları kendilerine yakın tutarlarsa yeryüzüne üç türlü aykırı yasa yerleşir” (Çetin, 2020b: 384).

yarutu yaltritu tut- “aydınlatmak”

*...Bodunun karasın igidgeli kentü öz et’özlerin ıduk orunların **yarutu yaltritu tutgalı** umazlar* (AY 547/1-5, s.294) “...Halkı himaye edemez, kendi bedenlerini, kutsal mekânlarını aydınlatamazlar” (Çetin, 2020b: 380).

agır ayag köngül tut- “derin saygı göstermek, saygı duymak”

*Alku pratyıkabudlar bodısatavlar üze yme ök **agır ayag köngül tutmadın** tursar bo montag ayıg kılınçlar amtı men alkunı kşantı ötünü teginür men* “Bütün Pratyıkabudlar Bodısatvalara da saygı göstermeden dursa böylesi kötü ameller şimdi ben tövbe ediyorum.” (AY 103/4-9, s.107)

uçuz yinik köngül tut- “değersiz görmek, değer vermemek”

Uçuz yinik köngül tutmadın ağır ulug kirtgünç köngül turgurup mini okıyu ötüni bo daranıg sözlesün “Hafife alıp, değersiz bulmadan önemli, doğru duygular besleyip beni çağırıp arz ederek bu büyüğü söylesin.” (AY 445/3-6, s.252)

37) *tutun-*: Tutulmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Tutun-</i>	3	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ay <i>tutun-</i>	İsim+fiil	36	2
Kün <i>tutun-</i>	İsim+fiil	46	2

Tablo 4.167. *Tutun-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ay tutun- “*ay tutulmak*”

Üdsüz kezigsiz kün *ay tutungay* (AY 434/19-20, s.247) “Zamansız güneş ay tutulacak” (Ayazlı, 2012: 173).

Künli *aylı tutunup* yarukları yme yitlinür (AY 552b/15-17, s.297) “Güneş ve ay tutulup parlaklıkları kaybolur” (Çetin, 2020b: 382).

kün tutun- “*güneş tutulmak*”

Üdsüz kezigsiz kün *ay tutungay* (AY 434/19-20, s.247) “Zamansız güneş ay tutulacak” (Ayazlı, 2012: 173).

Künli *aylı tutunup* yarukları yme yitlinür (AY 552b/15-17, s.297) “Güneş ve ay tutulup parlaklıkları kaybolur” (Çetin, 2020b: 382).

38) *tuy-*: Duymak, sezmek, hissetmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Tuy-</i>	81	%0,10

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Mengi <i>tuy-</i>	İsim+fiil	96	1
Yıd <i>tuy-</i>	İsim+fiil	25	2
Köni tüz <i>tuy-</i>	Zarf+fiil	58	55

Tablo 4.168. *Tuy-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

mengi tuy- “mutluluğu hissetmek, mutlu olmak”

İnçip alku kamag tınlıglar uguşı dyanning mengisin tuyup burkan kutın bulmakları için “Şöyle (ki) bütün canlılar soyu(nun) dyannın mutluluğunu tadıp Buda saadetini erişmeleri için...” (AY 33/10-12, s.73)

yıd tuy- “kokuyu sezmek, koku almak”

Biz ol kuşatırığ körüp tütsüg yıdın tuydukumuzda ol tütsüglüg kuşatırıldın altın önglüg yaruklar ünüp ordumızın karşımıznı yarutgay yaşutgay (AY 424/17-21, s.243) “...Biz o gölgeliği görüp tütsünün kokusunu duyduğumuzda o tütsülü sayvandan altın renkli parıltılar yükselip sarayımızı aydınlatacak” (Ayazlı, 2012: 171).

Ol kuşatırılاری körüp tütsüg yıdın tuyduklarında ötrü ol kuşatırılartın altın önglüg yaruklar ünmişin körgeyler (AY 425/17-20, s.244) “...O gölgelikleri, sayvanları görüp tütsü kokusunu duyduktan sonra o gölgeliklerden altın renkli ışıkların yükseldiğini görecekler” (Ayazlı, 2012: 171).

köni tüz tuy- “tam anlamıyla aydınlanmak, gereği kadar bilgi edinmek”

Tözünler oğlıya yme kamag kirtüdin kelmiş köni tüz tuyuglılarının üç törlüg et’özleri titir “Ey asiller oğlu! Yine bütün hakikatten gelenlerin, doğru düzgün aydınlanmışların üç türlü bedenleri vardır.” (AY 38/8-11, s.83-84)

Ançulayu kelmiş ayagka tegimlig köni tüzünü tuymış yirtinçüg ukmış... “Öylece gelmiş, saygıya layık, doğru düzgün kavrayıp yeryüzünü anlamış...” (AY 83-84/22-2, s.100)

Ançulayu kelmiş ayagka tegimlig köni tüzünü tuymış ulug yaruknung ögmeki atlıg ol burkan tükel erti “Öylece gelmiş, hürmete layık, doğru düzgün aydınlanmış yüce ışığın övgüsü adlı o Buda mükemmeldi.” (AY 84/8-12, s.100)

Ol üdün ançulayu kelmiş ayagka tegimlig köni tüzünü tuymış ulug yaruknung ögmeki atlıg ol tengri tengrisi burkan birle... “O vakit öylece gelmiş, saygıya layık, doğru düzgün aydınlanmış, yüce ışığın övgüsü adlı o tanrı tanrısı Buda ile...” (AY 85/1-4, s.101)

Atı kötrülmüş ayagka tegimlig tengrim yme bo üzeliksiz üstünki yig köni tüz tuymak atlıg burkan kutın küsedeçi... “Adı yüceltilmiş saygıya layık tanrım bu en

üstün, en iyi, doğru düzgün kavramak adlı Buda saadetini dileyen...” (AY 132/5-8, s.118)

...*Sakinguluksuz sözlegülüksüz bilge biligke teprençsiz bilge biligke **köni tüz tuymak** bilge biligke tegeyin* “...Düşünülmesi (ve) söylenmesi (mümkün olmayan) bilge bilgiye, sarsılmaz bilge bilgiye, doğru, kusursuz aydınlanma (denilen) bilge bilgiye ulaşayım.” (AY 144/10-13, s.124)

*Törtünç kentü ök kılmış buyan edgü kılınçların barçanı üzeliksiz üstünki yig **köni tüz tuymak** burkan kutinga evirmek* “Dördüncüsü kendi işlediği sevapların tamamını en üstün, en iyi doğru düzgün kavramak adlı Buda saadetine bağışlamak(tır).” (AY 149/13-16, s.126)

*Kavşıkıya birök kim kayu tözünler oğlu tözünler kızı üzeliksiz üstünki yig **köni tüz tuymak** burkan kutın bulayın tip küseserler...* “Ey Kavşıkı eğer ki herhangi bir asiller oğlu (ve) kızı ulaşamaz (en) üstün, mükemmel, doğru düzgün aydınlanmaya, Buda saadetine erişeyim diye dilerse...” (AY 158/17-21, s.130)

*Kaltı öngre ertmiş kin keligme amtı közünür bo üç üdki bodısataavlar ötügçi bolmak buyan edgü kılınçların neteg üzeliksiz üstünki yig **köni tüz tuymak** burkan kutinga evirtiler* “Şöyle (ki) geçmiş, gelecek, ve şimdi (olmak üzere) bu üç zamanda Budalara ricacı olmaktan hasıl olan ne kadar sevapları (varsa) daima en üstün mükemmel doğru düzgün kavrmak (adlı) Buda saadetine bağışladılar.” (AY 160/18-23, s.130)

*Anın kim kayu tınlıglar üzeliksiz üstünki yig **köni tüz tuymak** burkan kutın küseserler...* “Onun için(dir) ki hangi canlılar daima en üstün, mükemmel, doğru düzgün aydınlanmak (adlı) Buda saadetini dileseler...” (AY 166-167/23-2, s.133)

*Ol kamag tınlıglar birle üzeliksiz üstünki yig **köni tüz tuymak** burkan kutinga tükel bilge biligke terk tegmekim bolsun* “O, bütün canlılar ile birlikte daha üstü bulunmayan, en üstün, en iyi, doğru düzgün aydınlanma (adlı) Buda saadetine (ve) tam bilge bilgiye hemen ulaşayım.” (AY 170-171/22-3, s.134)

*Belgürtme et’özli üzeliksiz yig üstünki **köni tüz tuymak** burkan kutın bulu yarlıkamışların körkütü yarlıkap...* “Dönüşümlü bedene (sahip olanları), daha üstü bulunmayan, en iyi, en üstün, doğru düzgün aydınlanmak (adlı) Buda saadetine ulaşıp hükmedenleri göstererek buyurup...” (AY 174/11-15, s.136)

*Biz kamag tengriler kuvragı üzeliksiz üstünki yig **köni түз туymak** burkan kutı küsüşlüg teginür biz “Biz bütün tanrılar topluluğu ulaşılmaz, en üstün, en iyi, doğru düzgün aydınlanmak (adlı) Buda kutuna (ulaşmayı) diliyoruz.” (AY 183/2-5, s.139)*

*Üzeliksiz üstünki yig **köni түз туymak** burkan kutın küsemekleri üze tört törlüg erigde ürüg uzatı sımtagsızın dyanta örügin amılın erürler (AY 241/6-10, s.163-164) “Kesintisiz üstün doğru kavramak (denilen) Buddha saadetini istemeleri üzerine dört türlü harekette daima gayret ile dhyānada sakindirler” (Tokyürek, 2018: 575).*

*Bar antag tınlıglar üzeliksiz üstünki yig **köni түз туymak** burkan kutın bulgalı tapladaçı (AY 260-261/24-2, s.171) “Var olan canlılar kesintisiz üstün doğru kavramak (denilen) Buddha saadetini bulmayı kabul edecek(tir)” (Tokyürek, 2018: 580).*

*Ötrü ol tınlıglar üzeliksiz üstünki yig **köni түз туymak** atlıg burkan kutın agınçsız evriliñsiz bulgaylar (AY 336/19-22, s.203-204) “Sonra o canlılar kesintisiz üstün doğru düz kavramak adlı Buddha saadetini sarsılmaz sağlam (bir şekilde) bulacaklar” (Tokyürek, 2018: 604).*

*Bo alp bulguluk üzeliksiz üstünki yig **köni түз туymak** burkan kutın bulup tükel bilge biligke tegip ötrü bo ıduk nom erdinig aç a yada okıtu nomladım (AY 410/4-8, s.238) “Bu ulaşılması zor mükemmel, gerçek aydınlanmaya buda kutsallığına ulaşip eksiksiz, mükemmel bilgeliğe erişip sonra bu kutsal öğreti mücevherini açıkladım” (Ayazlı, 2012: 168).*

*Kim men ol nomug eşidser men ötrü üzeliksiz üstünki yig **köni түз туymak** burkan kutınga yanmaksız evrilmeksız bolgay men (AY 421/1-4, s.242) “Eğer ben o öğretiyi işitirsem böylece dönüşü olmayan mükemmel aydınlanmaya Buda kutsallığına ulaşacağım” (Ayazlı, 2012: 170).*

*Birök kim kayu tınlıglar bo nom erdinig eşidserler ötrü üzeliksiz üstünki yig **köni түз туymak** burkan kutınga agınçsız evriliñsiz bolurlar (AY 428-429/20-1, s.245) “...Bazı canlılar bu öğreti mücevherini dinledikten sonra mükemmel aydınlanmaya geri dönüşü olmaksızın ulaşırlar” (Ayazlı, 2012: 172).*

*Burkanlarıg tuşup edgü yıldızlıg uruglarıg asıp üklitip ’eng tüpinte yene alp bulguluk üzeliksiz üstünki yig **köni түз туymak** burkan kutın bulup biş ajun tınlıglarınig umugı inagı bolgaylar (AY 438/10-16, s.248) “Budaları karşılayıp iyi*

soylu, iş kökleri çoğaltıp en dipte yine bulunması güç olan mükemmel, gerçek aydınlanmaya buda kutsallığına ulaşp beş varlık şeklindeki canlıların umudu olacaklar” (Ayazlı, 2012: 174).

39) *tuyun-*: Hissetmek, anlamak, kavramak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Tuyun-</i>	107	%0,14

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Köni tüz tuyun-	Zarf+fiil	58	3

Tablo 4.169. Tuyun- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

köni tüz tuyun- “*tam anlamıyla aydınlanmak; yeteri kadar bilgi sahibi olmak*”

Üzeliksiz ***köni tüzünü tuyunguka*** kut kolunsarlar anıng buyanı üküş telim bolur
“Daima doğru, kusursuz aydınlanmayı dilerler bunun sevabı çok olur.” (AY 81-82/22-2, s.99-100)

Ol üzeliksiz köni tüz bodı tuyunmakda olurtı “O daha üstü bulunmayan, doğru, kusursuz aydınlanmada (zihnini) yerleştirdi.” (AY 85/17-19, s.101)

Altun önglög yaruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nomlug çın erdinike arıg yig üstünki köni tüzünü tuyunmakıg bütürteçi... (AY 674/14-23, s.348) “Altın renkli, parlak ışıklı, her şeyden yüce öğretili gerçek cevhere! saf, mükemmel, en üstteki doğu kavramayı/aydınlanmayı tamamlayıcı güç sahibine! ...” (Gulcalı, 2015: 231).

40) *tüg-*: Bağlamak, düğümlemek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Tüg-</i>	3	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yip üze tüg-	İsim+edat+fiil	2	2

Tablo 4.170. Tüg- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

yip üze tüg- “*ip ile bağlamak*”

...Tengrim bo daranıg bir otuz kata sözlep yürüng **yip üze** birer **tügsün** (AY 440b/19-21, s.250) “...Tanrım, bu Dhārani’yi yirmi bir kez söyleyip beyaz ip ile bir kez bağlasın (Ayazlı, 2012: 175).

...Tengrim bo daranıg bir otuz kata sözlep biş törlüg **tüşrük yip üze** bir otuz **tügüp** sol sol ong öşüninte basun (AY 536-537/20-1, s.289) “...Tanrım, bu dharaniyi yirmi bir kez söyleyip beş farklı renkte ip ile yirmi bir kez düğümleyerek sol, sağ dirseğinden orta parmağına kadar bağlasın” (Çetin, 2020b: 377).

41) **tüke-**: Bitmek, tükenmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Tüke-</i>	13	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Öz yaş tüke-	İsim+fiil	18	1
Üd kolu tüke-	İsim+fiil	23	1
Üd kün tüke-	İsim+fiil	1	1

Tablo 4.171. Tüke- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

öz yaş tüke- “ömür tükenmek, vadesi dolmak”

An bitig içinte sening **öz yaş sanı sakışu takı tükemeyük** ermiş “O kitap içinde senin ömrün henüz bitmemiş.” (AY 8/8-10, s.63)

üd kolu tüke- “zaman tükenmek”

Ötük birim öteklegülük yıl ay **üd kolu** sakış tolsar **tükeser** monta et’öz kodup kişi **ajunınta togar ertimiz** “Borç ödemek için yıl ay zaman dolsa tükense, burada ölüp insanlar âleminde doğardık.” (AY 6/17-19, s.62)

üd kün tüke- “zaman dolmak”

İnçip bizing yılkı **ajunıntakı ozguluk kutrulguluk üdümüz künümüz** takı **tükemezken inçiu balıkdakı çang bağlıg kuotau atlıg beg bizni ölürtüdi** “Şöyle (ki) hayvan sürüsü âleminden kurtulmak için (henüz) zamanımız dolmadan **Inçiu** şehrindeki çan bağlı Kuotau adlı bey bizi öldürdü.” (AY 6-7/21-3, s.62)

42) **türt-**: Sürmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Türt-	7	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Bodug tür-	İsim+fiil	2	1
Yıd yıpar tür-	İsim+fiil	18	5

Tablo 4.172. Türt- fiili sıklık ve eşdizim blgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

***bodug tür-** “boya sürmek, boyamak”*

*İnçe kaltı kök kalık kovukınta bediz bedizep **bodug türütüp** adruk adruk körk mengizler üntürgeli usar* “Ayrıca gökyüzü kovuğundan resim yapıp, boyayarak farklı farklı güzel yüzler (ortaya) çıkarırlarsa...” (AY 50/19-22, s.88)

***yıd yıpar tür-** “koku sürmek”*

Köyürgülük saçguluk **türtgölük** ıslaguluk neçe edgü **yıd yıparlar** erser esringü körkle tüü törlüg tütsüg edgü hua çeçekler yme küntemek üç üdte 1 ıgaç söğütlerin üzüksüz yagsun Yakılacak, saçılacak, sürülecek, ıslatılacak ne kadar güzel koku varsa renkli, güzel, çeşit çeşit tütsü, çiçekler de günde üç defa ağaçlardan, söğütlerden daima yağsın.” (AY 120/13-19, s.114)

*Ol ilig kan suvka kirip et’özinge **yıd yıpar türütüp** yangı arıg ton kedip...* (AY 416/12-14, s.240) “O hükümdar suya girip (banyo yapıp) vücuduna güzel kokular sürüp yeni, temiz elbiseler giyip...” (Ayazlı, 2012: 169).

*Uluğı kiçigi tapınça tört burnaçada tolu suvın arıg edgü tatıglıg tütsügin çeçekin tapınsun üd kolu iyin ançulayu ok assun tütsüg esringü pra kuşatırılar içinte saçıp **türtüp yıd yıpar*** (AY 487/8-13, s.270) “Büyük küçük ne varsa dört su kabında dolu suyla saf, iyi, güzel kokulu, mevsimine uygun çiçeklerle tapınsın, ipekli güneşlikler içinde saçıp sürerek güzel kokuları” (Çetin, 2020a: 224).

*Anta basa ol kişi suvka kirip et’özin arıg yunup yangı arıg ton kedip et’özinge edgü **yıd yıparlar türütüp**...* (AY 519/11-15, s.282) “Sonra o kişi suya girip bedenini temiz bir şekilde yıkayıp yeni elbiseler giyerek (ve) bedenine güzel kokular sürüp...” (Çetin, 2020b: 373).

Öngi öngi edgü yid yıpar türtgü saçgu ulatı edgü yidi kötiyü bulung yingakıg toşgurtı “Çeşit çeşit koku(lar) sürüp, (etrafa) yayıp daha başka (bu) güzel koku yükselerek (dört bir) yanı sardı.” (AY 575/2-5, s.307)

43) *tüş-*: Düşmek, inmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Tüş-</i>	25	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Emgekke <i>tüş-</i>	İsim+fiil	170	2
Kodı <i>tüş-</i>	Zarf+fiil	14	1
Tamuka <i>tüş-</i>	İsim+fiil	10	2
Tiş <i>tüş-</i>	İsim+fiil	9	2
Tolı <i>tüş-</i>	İsim+fiil	2	1
Töpün <i>tüş-</i>	Zarf+fiil	72	2
Yaşın <i>tüş-</i>	İsim+fiil	13	3
Yultuz <i>tüş-</i>	İsim+fiil	14	3
Ootlug karımda <i>tüş-</i>	Sıfat+isim+fiil	1	1
Yavlak yolka <i>tüş-</i>	Sıfat+isim+fiil	33	1

Tablo 4.173. *Tüş-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

emgekke түш- “sıkıntıya düşmek, sıkıntıya uğramak”

Ötrü *tüşer* ol il uluş aç kız bolmak *emgekke* köni törüg kodmakdın ilig begler (AY 552b/20-23, s.297) “Sonra düşer o ülke kıtlık derdine, hükümdarlar doğru yolu bıraktığı için” (Çetin, 2020b: 382).

Ögli kanglı ulatı kişi ogul beg yutuz içi ini yme ka kadaş eke baltır birkerü bolar *tüşer* adrılmak alp açığ tarka *emgekke* (AY 554/13-18, s.289) “Ana (ve) baba ayrıca karı (ve) oğul, koca (ve) karı, ağabey (ve) erkek kardeş ve hısım akraba, abla (ve) baldız hep birden ayrılma zahmetine maruz kalırlar” (Çetin, 2020b: 383).

kodı түш- “aşağı inmek”

Ötrü ol kök tonlug beg atdın *kodı түшүп* mini okıdı “Sonra o mavi elbiseli bey attan aşağı inip beni çağırdı” (AY 6/5-6, s.62)

tamuka tüş- “cehenneme düşmek, cehenneme girmek”

*Raçabumı atlıg artuk ilig kan orunı yitiñ oruntaki bodisatavlarka yügerü üsüklerinte **tamuka tüşe** turur tınlıglar közünüp... (AY 314/4-8, s.194) “Rājaabhumi adlı prk çok hükümdar yeri yedinci yerdeki Bodhisattvalara yukarılarda cehenneme düşen canlılar görünüp...” (Tokyürek, 2018: 597).*

*...Bodisatavning küçinte yene **tamuka tüşmedin** balık başlıg yme bolmadın korkınçsız inç bolmuşların közünür (AY 314/8-11, s.194) “Bodhisattvaların sayesinde yine cehenneme düşmeden (ve) yaralanmadan korkusuz (ve) rahat oldukları tezahür eder” (Tokyürek, 2018: 597).*

tış tüş- “dış yerinden çıkmak”

*Azıg **tışleri** agızınta kongrulup **tüşer** bolur “Ağzındaki azı dişleri sallanıp düşecek oldu.” (AY 620/19-20, s.326)*

*Azıg **tışim** kongrulup **tüşüp** kelir bolı “Azı dişim sallanıp düşüyordu.” (AY 627/3-4, s.328)*

tolı tüş- “dolu yağmak”

*Üdsüz kolusuz kezigsiz **tolı tüşer** kar yagar (AY 557/3-4, s.299) “Zamansız (ve) düzensiz dolu yağar, kar yağar”*

töpün tüş- “başaşağı düşmek”

*Mang mang sayu kedgire **töpün tüşe**... “Adımladığında sendeleyip başaşağı düşüp...” (AY 10/7-8, s.64)*

*Ançakaya turtukda yene **töpün tüşerler** açığ ünin yıglaşur et’özleri titreyü iliglerin kötürüp yalvaru teginürler “Az biraz durdukduklarında başaşağı düşüyorlar, acı sesle ağlaşıyor, bedenleri titriyor, ellerini kaldırarak yalvarıyorlar.” (AY 640/16-19, s.334)*

yaşın tüş- “yıldırım düşmek”

*İnçip monta alku ada tudalarıg tarkartaçı **yaşın tüşmekin** tıdtaçı çintamanı atlıg daranı nom bar erür (AY 465/14-17, s.261) “Öyle ki bütün tehlikeleri yok eden, yıldırım düşmesini engelleyen çintamanı adlı dharani öğretisi vardır” (Çetin, 2020a: 217).*

*Yme kimning evinte törtdin yingak tam üze bo tört törlüg yaşın iliglerning atların öz öz yingaklarında bitiserler bititserler ol evde **yaşın tüşmez** yala kelmez (AY 466/19-*

23, s.261) “Ayrıca kimin evinde dört duvara bu dört şimşek hükümdarının adlarını (her birini) kendi yönüne yazar, yazdırırsa o eve yıldırım düşmez, iftira gelmez” (Çetin, 2020a: 217).

Ötrü ol tınlıglarka korkınç ayınç emgek tolgak busuş kadgu üdsüz ölüm yilpikmek agukmak yaşın tüşmekde ulatı ada tudalar kelmegey tengrim tip ötüntiler (AY 472/13-17, s.263) “O canlılara korku, sıkıntı, kaygı, zamansız ölüm, zehirlenme, yıldırım düşmesi ve başka tehlikeler uğramayacak, diye arz ettiler” (Çetin, 2020a: 219).

yultuz tüş- “yıldız kaymak”

...Uçar yultuzlar tüşgey yir tepregey... “Uçan (gökteki) yıldızlar kayacak, yer sallanacak.” (AY 434/22-23, s.247)

Uçar yultuz üstürti üzüksüz tüşer çözülp (AY 554/ “Gökte uçan yıldız(lar) daima çözülp kayar(lar).” (AY 554/20-21, s.298)

ootlug karımda tüş- “cehennem çukuruna düşmek”

Süngüş çerig içinte korkınçda turmuş tınlıglarig azu yme körser siz ootlug karımda tüşdeçilerig keçiglerde alp yirte ilçi ogrı üze adakmışlarig olarning barça uyur siz korkınçların kitergeli (AY 493-494/22-7, s.273) “Savaş alanlarını, korkuya kapılan canlıları ya da ateş çukurlarına düşenleri, zorlu geçitlerde olanları, eşkıyalara rastlayanları gördüğünüzde bütün kötülüklerin giderilmesini sağlarsınız” (Çetin, 2020a: 227).

yavlak yolka tüş- “kötü yola düşmek, kötü işlere dâhil olmak”

Birök yene kırsarlar irig yavlak ayıg kılınçig odguratı tüşerler üç yavlak yollar içinte (AY 560/13-16, s.301) “Eğer kaba, kötü işler yaparlarsa kesinlikle düşerler üç kötü yolun içine” (Çetin, 2020b: 384).

44) tüşe-: Rüya görmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Tüşe-	15	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Tül tüşe-	İsim+fiil	32	8

Tablo 4.174. Tüşe- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

tül tüşe- “rüya görmek”

Ne üne birle ök kaltı tül tüşep odunmuş teg tiriltüküm bo erür (AY 16/14-16, s.66) “Çıkınca güya rüya görmüş oldum, uyandığım gibi dirilmem bundandır” (Çağatay, 1945: 53).

Takı yme yöleştürser kök kalık ara umılıp titrü tül tüşeyü tülinte yene ulug suvka et’özi tokıtılıp... (AY 75/18-21, s.97)

Kaltı tüşemiş tül bodı yorıgda yorımış teg mening bodı yorıgda yorımakım ançulayu ok erür (AY 382/4-7, s.225) “Tıpkı görülen düşün bodhi değişimindeki değişimi misali, benim bodhi değişimindeki değişimim (de) öyledir” (Uçar, 2009: 283).

Tüşemiş tül belgüsin bilgeli bolur “Gördüğü rüyanın alametlerini bilecek olur.” (AY 593-594/23-1, s.314-315).

Tülinte uçar tüşeser montag osuglug kişilerig yiil tözlüg erür tip bilsünler “Rüyasında uçtuğunu görse böylesi insanlar rüzgâr kaynaklı (hasta)dır şeklinde bilsinler.” (AY 594/5-7, s.315)

Ançagınça anası katun balıkda idiz kalıkda yatıp udıyur erken ertingü yavız tül tüşedi “Bu sırada annesi hatun şehirde yüksek yerde yatıp uyurken son derece kötü (bir) rüya gördü.” (AY 620/15-18, s.326)

Tolp et’özüm titreyür inçim idi belgürmez tüşemiş ol tülümnüng yavız turur belgüsi (AY 621/10-12, s.326) “Bütün vücudum titriyor, rahatım hiç kalmadı, gördüğüm bu düş fena bir şeye alametir” (Çağatay, 1945: 99).

Tüşedim ertingü yavlak yavız tül “Fevkalade kötü (bir) düş gördüm.” (AY 633/14-15, s.331)

U

1) *ugra-*: Arzulamak, niyetlenmek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Ugra-</i>	17	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Alkingalı <i>ugra-</i>	Zarf-fiil+fiil	2	2
Ölümke <i>ugra-</i>	İsim+fiil	16	1

Tablo 4.175. *Ugra-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

***alkangalı ugra-* “göl ya da deniz suyu kurumak; ölmek üzere olmak”**

Ançulayu iderü yoriyu neçede bir yirke tegip körti bir ulug köl suvı sugulup alkingalı ugramışın anıng içinte yene üküş telim balıklar yatmışın “Böylece takip ederek yürüyüp hemen bir yere ulaşınca bir büyük göl suyunun çekilip kurduğunu (ve) onun içindeki pek çok balığın yattığını gördü.” (AY 600/4-8, s.317)

Bo alkingalı ugramış irinç yarlıg balıkkayalarka suv birgil “Bu ölmek üzere olan zavallı balıkçıklara su ver.” (AY 600/15-17, 317)

***ölümke ugra-* “ölmek”**

Ugramış men ölümke unakaya (AY 634/3, s.331) “Neredeyse (çok) geçmeden ölümle karşılaşacağım” (Gulcalı, 2015: 222).

2) *uk-*: Anlamak, kavramak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Uk-</i>	157	%0,20

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ked <i>uk-</i>	Zarf+fiil	17	1
Titrü <i>uk-</i>	Zarf+fiil	27	2

Tablo 4.176. *Uk-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ked uk- “iyice anlamak”

*Sekiz törlüg isig öz yöründekin bilmek ukmak edremig angsız **ked ukmuş** erser yme inçip yaşka sışka tegmiş küçi küsünü kevilmiş küçsiremiş erür* “Sekiz türlü canın manasını bilmek faziletini ayırmadan, bütünüyle, iyice anlamışsa da şöyle (ki) yaşlanmış (ve) şişmanlanmış, gücü kuvveti (de) azalmıştır.” (AY 586/17-22, s.312)

titrü uk- “iyice anlamak”

*Biş yapığlıg ev barkıg **titrü ukup** bütürtüm kirtü orunug tuymakıg* (AY 368/2-4, s.218) “Beş yapılı evi (insan bedenini) iyice anlayıp gerçek yeri ve duymayı tamamladım” (Uçar, 2009: 276).

*Kimler bo nom erdinig süzük kirtgünç köngülin **titrü ukup** eşidserler tutsarlar bo montag edgü tüşke utlıka teggeli tegimlig bolurlar* (AY 394/7-10, s.230) “Kimler bu hazineyi saf gönülle iyice anlayıp işitip tutsa, bu gibi iyi ödüle ulaşmaya layık olurlar” (Uçar, 2009: 289).

3) ula-: Bağlamak, eklemek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Ula-	4	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
İsig öz ula-	Sıfat+isim+fiil	50	3

Tablo 4.177. Ula- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

isig öz ula- “ömrü uzamak”

*Edgü edgü ulug bayagut oğlıya kim bizing **isig özümüzni uladınız*** “İyi iyi ey yüce bey oğlu! Ki (siz) bizim ömrümüzü uzattınız.” (AY 598-599/23-2, s.316-317)

*Bo irinç tınlıg üçün et’özüg titip monung **isig özün ulagalı** udaçı tip tidi* “Bu zavallı canlı için vücudunu feda edip bunun hayatını devam ettirmeye muktedir olacak diye dedi.” (AY 611/3-6, s.322)

*Küsüşüm ol ilig beg **isig özümün ulang*** (AY 633/16-17, s.331) “Dileğim şudur ey hükümdar! Hayatımı devam ettirin” (Gulcalı, 2015: 222).

4) **ulı-: Ulumak, sızlanmak**

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Ulı-	4	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ulug ünin ulı-	Sıfat+isim+fiil	5	1

Tablo 4.178. Ulı- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam iç gösterimi

ulug ünin ulı- “yüksek sesle ağlamak”

*Neçede kin timin öglenip ötrü iliglerin örü kötürüp **ulug ünin ulıdılar** sıgtadılar*
“Hemen sonra olabildiğince kendine gelip ellerini yukarı kaldırıp yüksek sesle ağladılar.” (AY 619/18-21, s.325)

5) **ulış-: Sızlaşmak, ağlaşmak**

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Ulış-	4	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ulug ünin ulış-	Sıfat+isim+fiil	5	1

Tablo 4.179. Ulış fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam iç gösterimi

ulug ünin ulış- “yüksek sesle ağlaşmak”

*İliglerin kötürüp **ulug ünin ulışdılar** “Ellerini kaldırıp yüksek sesle ağlaştılar.”*
(AY 632/11-12, s.330)

6) **ur-: Vurmak**

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Ur-	31	%0,04

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
At ur-	İsim+fiil	232	1
Örgün ur-	İsim+fiil	15	1
Tütsüg ur-	İsim+fiil	23	4

Yala ur-	İsim+fiil	10	1

Tablo 4.180. Ur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

at ur- “ad koymak”

Kim sening akar suv tip atungin iki törlüg yörügüg körüp urmış erür “Ki iki türlü açıklamayı görüp senin adını akar su olarak koymuştur.” (AY 600/17-19, s.317)

örgün ur- “taht kurmak”

...Yıdlig yıparlıg suv saçıp tüü törlüg esringü körkle hua çeçekler töltep idiz yüksek arslanlıg örgün urup ol örgünüg yinçü monçuk tizigi üze itip yaratıp... “...Güzel kokulu sular saçıp, çeşit çeşit güzel renkte çiçekler döşeyip arslan işlemeli taht kurdurup o tahtı inci boncuklarla süsletip...” (AY 416/2-6, s.240)

tütsüg ur- “tütsü yakmak”

Neçede birök ol ilig kan biz üçün tütsüg urup bo nom erdinike nomladaçı nomçika ağır ayag kılsun “Her defasında o hükümdar bizim için tütsü yakıp bu öğreti cevherini vaaz edecek öğreticiye saygı gösterebilir.” (AY 424/8-12, s.243)

Ötrü ol ağır ayag kılmış takı urmış tütsügnüng tütünü bir kşan üd içinte üç ming ulug ming yirtinçüde yadılıp... (426/16-20, s.244) “Sonra saygı göstermek için yaktığı tütsünün dumanı bir anda üç bin büyük bin yeryüzüne yayılıp...” (Ayazlı, 2012: 172).

Antada kin ol kişi yalanguzın aglak orunta arıg evde tütsüg urup et’özin arıg küzetip tünemiş kergek (AY 442/17-20, s.251) “Ondan sonra o kişi yalnız olarak ıssız bir yerde temiz bir evde tütsüyü yakıp bedenini temiz tutup gecelelemeli” (Ayazlı, 2012: 176).

Özi arıg suvka kirip yangı arıg ton kedip iliginte tütsüglük tuta bo tütsügüg urup mini okısun (AY 440c/5-9, s.250) “Kendisi temiz suya girip (banyo yapıp) yeni, temiz giysi giyip elinde buhurluk tutarak bu tütsüyü yakıp beni çağırırsın” (Ayazlı, 2012: 175).

yala ur- “iftira atmak”

Edgü kutlug yalanguklar üze yok kurug yala urup mün kadag sözledim erser “İyi, asil insanların üzerine kuru iftira atıp, (onların) suçlarını söyledim ise...” (AY 135/5-7, s.120)

7) ursuk-: Vurulmuş dövülmüş olmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Ursuk-</i>	3	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Okın ursuk-	İsim+fiil	5	3

Tablo 4.181. Ursuk- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

okın ursuk- “ok ile vurulmak”

Okın yürekimke **ursukmuş** teg sıkılır men emgekin (AY 621/8-9, s.326) “Okla yüreğime vurulmuş gibi, ızdıraptan sıkılıyorum” (Çağatay, 1945: 99).

Katun bo savıg eşidip okın ursukmuş kişi teg busuş kadguka köngüli kögüzi egirtip singileyü inçe tip tidi “Hatun bu sözü işitince ok ile vurulan insan gibi yüreğini sıkıntı sarıp, ağlayarak şöyle dedi.” (AY 623/16-19, s.327)

Busuşlug okın ursukup birtinip yüreki emgenti (AY 632-633/ “Keder okuyla vurularak yüreği yaralanıp acı çekti” (Gulcalı, 2015:222).

8) urtur-: Vurdurmak, diktirmek, tanzim ettirmek,

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Urtur-</i>	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Örgün urtur-	İsim+fiil	15	1

Tablo 4.182. Urtur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

örgün urtur- “taht kurdurmak”

Ötrü örgün urturtı pra kuşatrı asturup tükel tüşrük kılurtı “Daha sonra taht kurdurdu, bayrak astırıp (tahtı) tamamen süsletti.” (AY 574-575/23-2, s.307)

9) ut-: Galip gelmek, kazanmak, yenmek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Ut-</i>	29	%0,04

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Nızvanıg ut-	İsim+fiil	77	1
Süü ut-	İsim+fiil	7	3
Yagı ut-	İsim+fiil	47	2
Yagı yavlak ut-	İsim+fiil	21	1

Tablo 4.183. Ut- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

nızvanıg ut- “ihtirasları yenmek”

Alku *nızvanıların* **utup** yigedip kop emgekig tarkarayın kitereyin “Bütün ihtirasları yenip bütün sıkıntıları gidereyim.” (AY 115/18-20, s.112)

süü ut- “orduyu yenmek”

İnçip nomlug küvrügüg yangkurtu tokıp şamnu *süüsün utup*... “Şöyle (ki) öğreti davulunu yankılatarak çalıp şeytan ordusunu yenip...” (AY 34ç/15-17, s.76)

Ulug küçlüg şamnu *süüsün utayın* yigedeyin “Büyük, güçlü şeytan ordusunu yeneyim.” (AY 115/5-6, s.112)

...Şamnu *süüsün utup* burkan kutın bulup... (AY 429/13-15, s.245) “...Şeytan ordusunu yenip aydınlanmaya erişip...” (Ayazlı, 2012: 172).

yagı ut- “düşmanı yenmek”

Utdum men *nızvanılıg alku utun yagıların* (AY 368/15-16, s.112) “Kleşaların bütün kötü düşmanlarını yendim” (Uçar, 2009: 276).

Anı üçün edgün barmış tenrim birök kayu eligler hanlar elin uluşın küzetgeli kentüler inç mengilig bolgalı bodunun karasın inç esen kılmalı yat *yagıg utgalı küseser*... (AY 435/12-17, s.247) “Onun için iyiliğe ulaşmış Tanrım, eğer herhangi bir hükümdar ülkesini korumak, kendileri(ni) rahata kavuşturmak, halkını esen kılmak, uzak düşmanını yenmek istese...” (Ayazlı, 2012: 173-174).

yagı yavlak ut- “düşmanı yenmek”

İnçe kaltı ed tavar kazganguluk yir altıncı agılıklarig tapguluk kök kalıkda uçguluk uzun yaşaguluk agad ot alguluk igliglerig öngedtürgülük *yagı yavlakıg utguluk* (AY 534/18-23, s.288) “Mesela mal mülk kazanmak, yer altındaki hazineleri bulmak, gökyüzünde uçmak, uzun yaşamak, olağanüstü ilaçlar elde etmek, hastaları iyileştirmek, düşmanları yenmek” (Çetin, 2020b: 377).

10) *uza-*: Uzaklamak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Uza-</i>	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Tiş <i>uza-</i>	İsim+fiil	9	1

Tablo 4.184. *Uza-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

tiş uza- “*diş büyümek*”

Ol tişleri uzayu süngü uçı teg boltukda ançada timin tilegülük ol tengri tengrisi burkan şarırın “O dişleri uzayıp mızrak ucu gibi olduğunda hemen tanrı tanrısı Buda(nın) kutsal emanetlerini dilemelidir.” (AY 34g/12-15, s.77)

Ü

1) *üdrül-*: Ayrılmak, seçilmek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Üdrül-/Üdürül-</i>	28	%0,04

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Emgeklertin üdrül-	İsim+fiil	170	1
Kkirtin üdrül-	İsim+fiil	34	8
Ayığ kılınçlartın üdrül-	Sıfat+isim+fiil	107	1
Kut buyan üdrül-	İsim+fiil	14	1

Tablo 4.185. Üdrül- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

emgektin üdrül- “sıkıntı(lar)dan kurtulmak”

Alkugun bolurlar emgekdiñ öñgi üdrülüp kutrulmakka teggeli “Hepsi sıkıntılarında kurtulup kurtuluşa ererler.” (AY 100/3-5,s.106)

kkirtin üdrül- “kötü işlerden kaçınmak”

İkinti alku nomlarning ’eng başdınkı töz yörügin körüp kkirlertin öñgi üdürülmış arıg süzüük tözinte köngüllerin turgurmak ornatmakka tayanıp (AY 280/10-14, s.179) “İkincisi bütün öğretilerin en baştaki esas açıklamasını görüp kirlerden kaçınıp temiz pak zihinsel ulaşımı yerleştirmeye dayanmak(tır)” (Tokyürek, 2018: 586).

İkinti alku nomlarning ’eng başdınkı töz yörügin körüp kkirlertin öñgi üdürülmış arıg süzüük tözinte köngüllerin turgurmak ornatmakka tayanıp kut kolunmak paramıtıg netegin bütürürler (AY 284/4-9, s.180) “İkincisi bütün öğretilerin en baştaki esas açıklamasını görüp kirlerden kaçınıp temiz pak zihinsel ulaşımı yerleştirmeye dayanarak saadet istemek, yemin *pāramitās*ını nasıl elde ederler? (Tokyürek, 2018: 587).

*Alku nomlarning 'eng başdınkı töz yörügin körüp **kkirlertın** öngi üdrülmiş arıg süzüik tözinte köngüllerin turgurmak ornatmak yme kayu erür tip tiser* (AY 284/10-14, s.180) “Bütün öğretilerin en baştaki esas açıklamasını görüp kirlerden kaçınıp temiz pak zihinsel ulaşımı yerleştirmek yine hangisidir? diye sorsa: ...” (Tokyürek, 2018: 587).

***Kkirlertın** öngi üdrülmiş arıg süzüik tözı erser* (AY 284/18-19, s.180) “Kirlerden kaçınıp temiz pak esas ise...” (Tokyürek, 2018: 587).

*Kaltı ol çınju tigme ertükteg töz bir erser nızvanılar adartmakıntın ikinti erser bilgülık nomlar adartmakıntın bo iki törlüg **kkirlertın** öngi üdrülüp...* “Şöyle (ki) o çınju denilen kendiliğinden (olan) esasta ilk olarak ihtiras(ın) zarar vermesinden ikinci olarak da bilinmiş öğretiler(in) zarar vermesinden bu iki türlü kirlerden arınıp...” (AY 284-285/19-1, s.180-181)

*Bo erür alku nomlarning 'eng başdınkı töz yörügin körüp **kkirlertın** öngi üdrülmiş arıg süzüik tözinte köngüllerin turgurmak ornatmakka tayanıp kut kolunmak paramıtıg bütürmek* (AY 286/8-13, s.181) “Bütün öğretilerin en baştaki esas açıklamasını görüp kirlerden kaçınıp temiz pak zihinsel ulaşımı yerleştirmeye dayanıp saadet isteme, yemin *pāramitāsını* elde etmek budur” (Tokyürek, 2018: 588).

*Sekiz ming koltı tengriler sansız sakışsız yalanguklar birle atkanguluk atkangulartın ırak tarıkıp nızvanılıg **kkirlertın** öngi üdrülüp nomlug arıg közke tegdiler* (AY 393/4-9, s.230) “(Onlar) sekiz bin koti tanrı sayısız insanlar ile birlikte algılanacak şuur objelerinden uzaklaşıp *kleşaların* kirlerinden uzaklaşıp *dharmalı* saf göze ulaştılar” (Uçar, 2009: 288).

***Kkirtın** öngi üdrülmiş siz tolun ay teg arıgın süzüik* (AY 645-646/23-2, s.336) “Kirden (tamamıyla) arınmışsınız (ve) dolun ay kadar temizsiniz” (Gulcalı, 2015: 225).

ayıg kılınçlartın üdrül- “günah(lar)dan uzak durmak, kaçınmak”

Udaçı bolurlar kop kamag tsuy ayıg kılınçlartın öngi üdrülgeli (AY 99/3-5, s.106)

On ayıg kılınçdın öngi üdrülüp on edgü kılınçlar yolınta yoridaçı bolayın “On kötü amelden uzaklaşıp on iyi davranışlar yolunda yürüyen(lerden) olayım.” (AY 108/14-15, s.109)

Kop kamag ayıg kılınçlartın terk üdüin öngi üdrüleyin Bütün kötü amellerden tez vakitte uzaklaşayım.” (AY 116/10-11, s.112)

kut buyan üdrül- “İyi amelleri üstün tutulmak”

Kutları buyanları üdrülgey asılgay üstelgey “Kutları (ve) sevapları değerli tutulacak, artacak, çoğalacak.” (AY 126/9-10, s.116)

2) ün-: Çıkmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Ün-	49	%0,06

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Müyüz ün-	İsim+fiil	3	1
Taşkaru ün-	Zarf+fiil	13	6
Taşkın ün-	Zarf+fiil	18	1
Ün ün-	İsim+fiil	67	9
Yaruk ün-	İsim+fiil	171	4
Yokaru ün-	Zarf+fiil	8	1
Yörüg ün-	İsim+fiil	106	1

Tablo 4.186. Ün- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

müyüz ün- “boynuz çıkmak”

Kaltı birök neçede tavışgan başınta müyüz ünüp ol müyüzüg kavşurup şatu itgeli bultukup... “Eğer hemen tavşanın başında boynuz çıksa o boynuzu birleştirip merdiven yapıp...” (AY 34g/15-17, s.77)

taşkaru ün- “dışarı çıkmak”

Erklig kanning bo yarlığın eşidip ol mini iltdeçi yumışçılar yügürü taşkaru ünüp üntediler kıkırtılar “Güçlü hanın bu emrini işitince o beni götüren hizmetçiler koşarak dışarı çıkıp bağırdılar.” (AY 13/11-14, s.65)

Monçulayu yangın bir kunte bir aşanu biş yigirminç kunte timin ök ol ok evdin taşkaru ünsün (AY 362/7-10, s.215) “Bu şekilde bir günde bir(er) (kez) yenerek on beşinci günde, hemen evden dışarı çıkılsın” (Uçar, 2009: 272).

Taşkaru ünmiş savingız yirtinçününg iyesi teg (AY 492/3-4, s.272) “(Ağzınızdan) dışarı çıkan söz(leriniz) dünyanın efendisine eş değerdir” (Çetin, 2020a: 226).

Birök mening agızında sav söz *taşkaru üntükde* savım iyin yörügi bütsün barça kalısız (AY 506/16-19, s.277) “Ağzımdan söz dışarı çıktığında bu sözlerden doğan derin anlam bütünüyle eksiksiz tamamlansın” (Çetin, 2020b: 369).

Yarudukda yarun tang taşkaru ünti ordudın “Tan yeri ağardığında şehirden dışarı çıktı.” (AY 572/19-21, s.306-307)

Terkin buryukları inançları birle yumğı balıkdın taşkaru ünüp öngi öngi yadılıp orun orun sayu tilegeli istegeli bartılar “Hemen vezirleri ile birlikte hep beraber şehirden dışarı çıkıp başka başka (tarafılara) dağılıp yer yer dolaşarak aramaya gittiler.” (AY 622-623/20-1, s.327)

taşkın ün- “dışarı çıkmak”

Ötrü kentü özi yürüng kuşatrı tütsüg hua çeçekler birle iliginte tutup oyunın bedizin etizdürüp yadagin yorıyu ordu kapıgında taşkın ünüp... (AY 418/7-12, s.241) “Sonra kendisi beyaz bir gölgelik ile tütsü ve çiçekleri elinde tutup şarkılar çaldırıp yaya olarak yürüyüp saray kapısından dışarı çıkıp...” (Ayazlı, 2012: 170).

ün ün- “ses çıkmak”

Ol altun küvrügü tokıp ertingü ulug bedük yangkulug ün ünner boltı (AY 93/11-13, s.104) “O altın davulu çaldığında çok fazla gürültülü ses çıktı.” (AY 93/9-13, s.104)

Ol küvrügdin ertingü yangkulug ulug bedük tikilig ün ünner “ O davuldan son derece gürültülü ses çıkar.” (AY 95/1-2, s.104)

Altun yaruk yaltrıklıg küvrügdin sogançig ün ünner men “Altın ışıklı davuldan güzel ses çıkarırım.” (AY 96/18-19, s.105)

Bo altun küvrüg tikisintin ünmiş sogançig körkle ıduk ün “Bu altın davul gürültüsünden çıkmış tatlı, güzel, kutsal ses.” (AY 97/16-18, s.105)

Eşidgeli bolsarlar bo altun küvrügdin ünmiş edgü ünüg “Bu altın davuldan çıkan güzel sesi işitecek olsalar...” (AY 100/2-3, s.106)

Kim ol ruçirakıtu atlıg bodısatavning tülinte körmiş altun küvrügdin burkanlar edgüsin ögmeklig yene kşantı kılmaklıg ulug bedük ün ünmiş til tıltagın sizlerke anı amtı nomlayı bireyin (AY 345/15-20, s.208) “O Ruciraketu adlı bodhisattvanın düşünde gördüğü altın davuldan buddhaların erdemini (alâmetlerini) övmesi ve af dilemesi ile yüksek ses çıkarmasının nedenini sizlere şimdi vaaz edivereyim” (Uçar, 2009: 264).

Tözün tengri kızıya inçe kaltı ıgaçka koguşka tokıguka iligke tayaklıgın timin ök küvrügdin ün ünner (AY 375/6-9, s.221) “Ey asil tanrı kızı! Söyle ki, mesela ağaca deriye tokmağa ele dayanmakla hemen davuldan ses çıkar” (Uçar, 209:280).

Kudug içinte ün üngey (AY 434-435/23-1, s.247) “Kuyu içinden ses yükselecek” (Ayazlı, 2012: 173).

Ulug çangıngızdın ünmiş ünnüng tikisin vınd tagdaki kuvragıngız barça eşidür yangkusın (AY 490/17-20, s.271) “Büyük çanlarını salayıp ses çıkardığında sesini, Vind Dağı’ndaki cemaatiniz duyar” (Çetin, 2020a: 226).

yaruk ün- “ışık yükselmek”

Biz ol kuşatrıg körüp tütsüg yıdın tuydukumuzda ol tütsüglüg kuşatrıdın altun önglüg yaruklar ünüp ordumızın karşımıznı yarutgay yaşutgay (AY 424/17-21, s.243) “Biz o gölgeliği görüp tütsünün kokusunu duyduğumuzda o tütsülü sayvandan altın renkli parıltılar yükselip sarayımızı aydınlatacak” (Ayazlı, 2012: 171).

Ol kuşatrırlartın altun önglüg yaruklar ünmişin körgeyler (AY 425/18-20, s.244) “O gölgeliklerden altın renkli ışıkların yükseldiğini görecekler” (Ayazlı, 2012: 171).

...Adruk adruk tütsüglüg kuşatrırlar belgürüp ol kuşatrırlartın yme ök altun önglüg yaruklar ünüp ol ol yir orunlarig barçanı yarutgay yaşutgaylar (AY 427/5-10, s.244) “...Türlü türlü tütsülü gölgelikler belirip o gölgeliklerden de o altın renkli ışıklar yükselip o yerlerin, sarayların tamamını aydınlatacak” (Ayazlı, 2012: 172).

Ol kamag burkanlar üzesinte tegzinü turup altun önglüg yaruklar ünüp yarutu yaltrıtu turgaylar (AY 427/15-18, s.244) “...Bütün o Budalar üzerinde dolaşıp altın renkli ışıklar yükselip parlayacak” (Ayazlı, 2012: 172).

yokaru ün- “yukarıya doğru çıkmak”

Anın amtı bo tuşda asıg kılğalı tınlıglarka yağız yirig topulup yokaru ünmişi bo erür tip yarlıkadı (AY 644/1-4, s.335) “Onun için şimdi bu zamanda, canlılara fayda sağlamak için yağız yeri delip, yukarıya doğru çıkış (nedeni) budur.” diye buyurdu” (Gulcalı, 2015: 224).

yörüg ün- “anlam çıkarmak, bir anlama varmak”

Atı kötrülmiş ayagka tegimlig tengrim monta bo daranı timek savda ne yörüg üner “Adı yüceltilmiş saygıdeğer tanrım burada bu *dhrani* denilen sözden nasıl (bir) anlam çıkar?” (AY 460/5-7, s.258)

3) üntür-: Çıkmak, yükslemek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Üntür-	20	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Taşkaru üntür-	Zarf+fiil	13	2

Tablo 4.187. Üntür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

taşkaru üntür- “dışarı çıkarmak”

Kitermek tutmak erser kaltı bo iki törlüg nomlarta emgeklig tegzinçdin taşkaru üntürü... (AY 305/5-8, s.190) “Gidermek (ve) tutmak ise bu iki türlü öğretilerde ızdıraplı döngüden dışarı çıkarıp...” (Tokyürek, 2018: 594).

Togmak ölmeklig tegzinçdin taşkaru tartıp üntüreyin tip sakıntı “Doğum ölüm döngüsünden dışarı çekip çıkarayım.” (AY 613/21-23, s.323)

4) ür-: Üflemek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Ür-	5	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Labayıg ür-	İsim+fiil	5	3

Tablo 4.188. Ür- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

labayıg ür- “boru üflemek”

Ulug nomlug **labayıg ürteçilerke...** (AY 132b/10-11, s.119) “Ulu öğreti borusunu üfleyeceklerle...” (Ölmez, 1991: 26).

...Nomlug **labayıg ürüp** nomlug togug örü tikip... (AY 154/4-5, s.128) “Öğreti borusunu üfleyip, öğreti tutuğunu yukarı kaldırıp...” (Ölmez, 1991: 44).

Üzeliksiz edgü tityük nomlug **labayıg edgüti ürüp** üzeliksiz yig başdınkı ıduk nomlug toogug örü tikip... “Daima iyi denilen öğreti borusunu iyice üfleyip, daima her (şeyden) üstün, kutsal öğreti bayrağını yukarı kaldırıp...” (AY 429/19-22, s.245)

5) üste-: Artmak, çoğalmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Üste-	9	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Kut buyan üste-	İsim+fiil	14	1
Ög köngül üste-	İsim+fiil	9	1
Öz yaş üste-	İsim+fiil	18	1

Tablo 4.189. Üste- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

kut buyan üste- “sevabı artmak”

Edgü edgü ulug bayagut oglıya kim bizing isig özümüzni uladınız **kutumuz buyanımıznu üstedingiz** “İyi iyi ey yüce bey oğlu! Ki (siz) bizim ömrümüzü uzattınız; sevabımızı çoğalttınız” (AY 598-599/23-3, s.317)

ög köngül üste- “bilinci artmak”

Bo nom erdinig nomladaçı nomçılarıg tılangurmakın asgalı **ögin köngülün üstegeli** tüü yütlerintin kirip küçlüg küsünlüg kılğalı (AY 541/1-5, s.291) “Bu öğreti mücevherini öğreten vaizlerin hitabet kabiliyetini artırmak, aklını ve gönlünü yüceltmek için saç diplerinden girip (onları) güçlü kuvvetli kılmaya...” (Çetin, 2020b: 378).

öz yaş üste- “ömrü uzamak”

Özin yaşın üstep ulug çoğka yalınka tegürgey biz (AY 407/14-16, s.237) “Ömrünü uzatıp büyük güç vereceğiz” (Ayazlı, 2012: 167).

6) *üstel-*: Artmak, çoğalmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Üstel-/üstül-</i>	25	%0,03

<i>Eşdizim</i>	<i>Eşdizim Kategorisi</i>	<i>Eşdizimli Sıklığı</i>	<i>Eşdizimsel Sıklık</i>
Emgek üstel-	İsim+fiil	170	2
Yaruk üstel-	İsim+fiil	171	1
Bilge bilig üstel-	İsim+fiil	260	1
Öz yaş üstel-	İsim+fiil	18	2

Tablo 4.190. Üstel- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

emgek üstel- “sıkıntı çoğalmak”

Bo savıg eşidip men ötrü takı odgurak korkınçım emgekim üstelti “Bu sözü işittikten sonra da kesin (olarak) korkum (ve) sıkıntım arttı.” (AY 10/5-7, s.64)

Ötrü ilig beg montag yanglıg yavız belgüg yangırtı yene üstelti buşmak kagurulmak emgeki (AY 637/15-18, s.332) “Sonra han böylesi kötü (bir) işareti görünce acıyla kavrulma ızdırabı yeniden arttı” (Gulcalı, 2015: 223).

yaruk üstel- “parlaklığı artmak”

Esilmek busuş tarıkıp yarukları üstelgey tip yarlıkadı (AY 455/13-14, s.256) “Azalmak sıkıntısı uzaklaşıp ışıkları artacak” (Ayazlı, 2012: 179).

bilge biligi üstel- “hikmeti artmak”

Kutu buyanı asılgay bilge biligi üstelgey (AY 486/18-19, s.270) “Kutu (ve) sevabı artacak, hikmeti artacak” (Çetin, 2020a: 224).

Teringde tering timek erser kaltı başdınkı oruntın sekizinç orunka tegi bo bilge bilig yinçülü üstelü barır üçün anın antag titir (AY 231/14-18, s.160) “Muhteşem derin demek ise baştaki yerden sekizinci yere kadar bu bilgi artıp çoğalıp vardığı için öyledir” (Tokyürek, 2018: 572).

öz yaş üstel- “ömrü uzamak”

Özüm yaşım üstelip uzun özüg yaşıg bulayın (AY 505/11-12, s.277) “Ömrümün uzamasıyla uzun yaşamı bulayım” (Çetin, 2020b: 368).

Çogı yalını asılıp özi yaşı üstelür (AY 517/1-2, s.281) “(Bedenin) parıltısı artarak, ömrü uzar” (Çetin, 2020b: 372).

7) üz-: Koparmak, kırmak, yok etmek, parçalamak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Üz-	9	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
İlişig üz-	İsim+fiil	1	1
Ün üz-	İsim+fiil	67	1
Tapıg udug üz-	İsim+fiil	55	1

Tablo 4.191. Üz- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ilişig üz- “bağları koparmak”

Togmak ölmeklig tegzinçig amırtgurguluk nızvanılıg ilişig üzgülük “...Doğum ölüm döngüsünü sakinleştirmeli ihtiraslı bağ(lar)ı koparmalı...” (AY 614/18-19, s.323)

ün üz- “sesi kesmek”

İsig öz alımçılarımning yavlak köngülleri şeşilsün tip tiyü ünümin idi *üzmedin* *kıkıra bartım* “Canımı alıcıların kötü düşünceleri uzaklaşsın diye söyleyip asla sesimi kesmeden bağırarak gittim” (AY 12/6-9, s.64)

tapıg udug üz- “ibadeti sonlandırmak, hürmet etmemek”

Uzadı bo nom erdinig okıtıp tapıgın udugın üzmedin *kılmış buyanın burkan kutınga evirsünler* (AY 526/19-22, s.285) “Her zaman bu öğreti mücevherini okutarak ibadete ara vermeksizin kazandık(lar)ı sevabı kutlu *Budha* 'ya yönlendirsinler” (Çetin, 2020b: 374).

8) üzül-: Kesilmek, kopmak, sonu gelmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Üzül-	15	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ün üzül-	İsim+fiil	67	1

Küç küsün üzül-	İsim+fiil	50	1

Tablo 4.192. Üzül- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ün üzül- “sesi kesilmek, ses çıkmamak”

Oyun üni üzülmesün “Müzik sesi kesilmesin” (AY 477/12, s.26)

küç küsün üzül- “gücü tükenmek, güçsüz olmak”

...Yiti enükleringe egirtip kavşatıp açmak suvsamak üze sıkılıp turmuş yavrımış sınımış et’özleri alangurup **küçi küsünü üzülüp** unakaya ölgeli yatur erti (AY 609/18-22, s.321) “...Yedi yavrusunu çevreleyerek (sararak), açlık (ve) susuzluktan sıkılıp zayıflamış, yaralanan vücudu yorulup, gücü (kuvveti) tükenip, neredeyse ölmek üzere yatıyorlardı” (Gulcalı, 2009: 104).

Y

1) *yad-*: Yaymak, açmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Yad-</i>	48	%0,06

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Aya <i>yad-</i>	İsim+fiil	39	1
Emgek <i>yad-</i>	İsim+fiil	170	1
Suv <i>yad-</i>	İsim+fiil	118	1
Kingürü <i>yad-</i>	Zarf+fiil	59	13

Tablo 4.193. *Yad-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

aya yad- “*ellerini açmak*”

Ayaların yadtukda tüü törlüg erdini yinçü yağıtıp kamağ tınlıglar küsüşin kanturtaçı bolsunlar “Ellerini açtıklarında çeşit çeşit mücevheri, inciye saçıp bütün canlılar(ın) dileğini gerçekleştirsinler.” (AY 170/15-18, s.134)

emgek yad- “*sıkıntı her yere dağılmak*”

Tüzü yadıp bir yanglıg emgekin sakınıp tınlıglarning... “Canlıların aynı şekilde, bütünüyle yayılan sıkıntılarını düşünüp...” (AY 576/16-18, s.308)

kingürü yad- “*geniş sınırlara ulaşmak*”

Bodı tigme nomlarıg kingürü yadmakı bolur “Bodhi denilen öğretilerin genişçe yay(ıl)masını sağlamaktır.” (AY 86-87/23-1, s.101)

Biz yme atı kötrülmiş tengrim bo nom erdinig kingürü yadgu üçün ürüg uzatı bo nom bitigig okıdaçı tutdaçı yalanguklarıg iyin tapçada küyü küzetü tutup olurmış orunlarında asıg tusu kılı birgey biz tip ötüntiler “Biz yine adı yüceltilmiş Tanrım bu öğretici cevherini genişçe yaymak için daima bu öğretici kitabını okuyan, (gereklerini) yerine getiren, insanları gönüllü olarak koruyup, oturdukları yerlerde fayda sağlayacağız diye arz ettiler.” (AY 91/3-10, s.103)

*Ötrü ol nomçı bilgeler yme kim bizing utruşmakımız küçinte ol il uluşılkarka barıp ol ilke kanka aç a yada okıtu nomlagaylar **kingürü yadgaylar** (AY 401-402/20-2, s.233-234) “Sonra, o dharmacı bilgeler de bizim mücadelemiz sayesinde o ülkelere gidip o hükümdara ayrıntılı açıklayarak vaaz edecekler (ve) genişçe yayacaklar” (Uçar, 2009: 292).*

*Birök toyın şamnanç upası upasanç tört törlüg tirin kuvrag bo nom erdinig boşgunsarlar tutsarlar **kingürü yadıp** L’S’R L’R kentü tutup tarkarıp inç mengike tegingey (AY 440-440a/20-4, s.249) “Eğer rahip, rahibe, mümin, mümine, (bu) dört tür topluluk, bu öğreti mücevherini öğrense bütünüyle yayıp çalışsalar koruyup tehlikeleri uzaklaştırıp huzura erecekler” (Ayazlı, 2012: 175).*

*Bo nom erdinig **kingürü yadtaçı** men “Bu öğreti mücevherini genişçe yayacağım.” (AY 448/8-9, s.253)*

*İnç kılğalı udaçı üçün üküş telim tınlıglarız uzatı **kingürü yadınlar** çambudıvıp uluşda “Pek çok canlıyı mutlu edebilmek için (öğreti cevherini) Çambudıvıp ülkesinde daima (ve) genişçe yayın.” (AY 452/5-7, s.255)*

*İl uluşda **kingürü yadmuş** üçün bo nomug inç mengike teggeyler “Bu öğretiyi ülkede genişçe yaydık(lar)ı için mutluluğa ulaşacaklar.” (AY 452-453/22-1, s.255)*

*Edgü edgü tözün tengri kıziya ötüntüng sen bo nom erdinig **kingürü yadgalı** küyü küzetü tutgalı (AY 512/2-6, s.279) “İyi, iyi (seni kutlarım) ey asil tanrıça! Sen bu öğreti mücevherini geniş alanlara yaymak için (onu) koruyup kollamak için arzda bulundun” (Çetin, 2020b: 370).*

*Tınlıglarka edgülig bo nom erdinig **kingürü yadguluk** ulug buyan alguluk ertingü kergeklig ötüg ötüntüng tip yarlıkadı (AY 518/1-5, s.281) “Canlılara iyilik veren bu öğreti mücevherini genişçe yaymak, çok sevap kazanmak için çok gerekli istekte bulundun bulundun, diye buyurdu” (Çetin, 2020b: 372).*

*Sizlarning ara kayısı men nırvanka kirmişde kin bo nom erdinig küyü küzetü tutup bo çambudıvıp uluşda **kingürü yadıp** nomlug şasınımın uzun üdün yirtinçüde turguru tegin-..... S’YW ugay sizler “Sizlerin arasından hanginiz ben nirvanaya ulaştıktan sonra bu öğreti cevherini koruyup bu Çambudıvıp (adlı) ülkede genişçe yayıp öğreti disiplinimi uzun zaman yeryüzünde sürdürmeye muktedir olacaksınız?” (AY 662/16-22, s.343)*

*Tengrim siz nırvanka kirü yarlıkamışda kin bo nom erdinig **kingürü yadıp** nomlug şasınıngızni yırtınçüde uzun turguru tegingey biz “Tanrım siz nirvanaya ulaşp hükmettikten sonra bu öğreti cevherini genişçe yayıp öğretinizi uzun (zaman) yeryüzünde devam ettireceğiz.” (AY 663/17-21, s.343)*

*Ötrü tükel bilge tengri tengrisi burkan ol kamag bodisatavlarning kişili tengrili ulug tirin kuvragning bo nom erdinig küyü küzetü tutguka **kingürü yadguka** küsüş turgurmuşların körü yarlıkap “Sonra tam bilge tanrı tanrısı Buda o bütün Bodhisattvaların insanlı tanrılı büyük topluluğunun bu öğreti cevherini koruyup, genişçe yayma(yı) arzu ettiklerini görüp buyurdu.” (AY 670-671/23-5, s.346-347)*

*Ulug yarlıkançuçı köngüllüg ötünmiş üçün kop köngülin suçatı atlıg ilig kanka **kingürü yada** nomladı “Yüce merhametli gönülle rica ettiği için tüm içtenliği ile Suçatı adlı hükümdara genişçe açıklayarak vaaz verdi.” (AY 576/18-22, s.308)*

suv yad- “su saçmak”

*Antada basa karangku ev içinte **suv yadıp** pra kuşatırı asıp... “Daha sonra karanlık (bir) ev içinde su saçıp gölgelik asıp... (AY 361/16, s.215)*

2) yadıl-: Yayılmak, dağılmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yadıl-	41	%0,05

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
At yadıl-	İsim+fiil	232	1
Kingürü yadıl-	Zarf+fiil	59	11
Yaruk yadıl-	İsim+fiil	171	2
At küü yadıl-	İsim+fiil	11	3
Saç baş yadıl-	İsim+fiil	3	2

Tablo 4.194. Yadıl- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

at yadıl- “adı geniş sınırlara ulaşmak, ünlenmek”

*Yırtınçüde **yadılmış** çavıkmiş ulug **atıngız** ol (AY 481/21-22, s.268)*
“Yeryüzünde yayılmış(tır), ünlü, yüce adınız” (Çetin, 2020a: 223).

kingürü yadıl- “geniş sınırlara ulaşmak”

*Biş asankı nayut sanınça tınlıglar oğlanın ozgurıp kutgarıp nırvanka kirü yarlıkamışda kin nomlug yarlığı öngdün tavgaç ilinte **kingürü yadıltukda**...* “Beş çağ sayısınca (sayısız) insanoğlunu kurtarıp nirvanaya girip hükmettikten sonra kanuna uygun buyruğu önden Çin ülkesinde genişçe yayıldığında...” (AY 3/8-12, s.61)

*Yme bo nom erdinig tavgaç tilinçe tüketip takı edgüti **kingürü yadılmazkan**...* “Yine bu öğreti mücevherini Çin diline göre tamamlayıp ve de iyice, geniş bir şekilde yayılmamışken... (AY 4/3-5, s.61)

*Ol ugurta tavgaç ilinte bo nom erdini takı edgüti **kingürü yadılmamış** erti* “O zamanda Çin ülkesinde bu öğreti mücevheri de iyice, geniş bir şekilde yayılmamıştı.” (AY 17/4-6, s.66)

*Yene öngreki burkanlar şarırılığ süngükleri yme yırtınçüde **kingürü yadılıp** yügerü közünü tururlar* “Yine önceki Budaların arta kalan kemikleri de yeryüzünde genişçe yayıp şimdi (dahi) görünüp dururlar.” (AY 34k/15-18, s.80)

*Birök bo nom erdini **kingürü yadılguça** erser...* “Bu öğreti mücevheri genişçe yayılacak ise...” (AY 91/20-21, s.103)

*Atım küüm ontın singar yırtınçüde **kingürü yadılmış** erür* “Adım (ve) şöhetim on taraftaki yeryüzünde genişçe yayıldı.” (AY 188/5-6, s.141)

*Antada basa ok bo tütsüglüg kuşatrılar ontın singar yırtınçülerte ülgüsüz sansız gang ögüzdeki kum sanınça burkanlar uluşınta **kingürü yadılıp**...* “Ondan sonra bu tütsülü gölgelikler on taraftaki âlemlerde sayısız hesapsız Ganj nehrindeki kum sayısınca Budalar ülkesinde genişçe yayılıp...” (AY 427/10-14, s.244)

*Bo nom erdini yme yırtınçüde **kingürü yadılğay** tip yarlıkadı* “Bu öğreti cevheri de yeryüzünde genişçe yayılacak diye buyurdu.” (AY 449/13-14, s.254)

*Kim bo nom erdini yitlinmedin yokadmadın **kingürü yadılıp** tınlıglarka ulug asıg tusu bolsun* (AY 481/4-6, s.268) “Öyle ki bu öğreti mücevheri kaybolup yok olmadan geniş alanlara yayılıp canlılara büyük yarar sağlasın” (Çetin, 2020a: 222).

*Edgü edgü kut tengri katuniya özke adınaguka ikidin ulug asıg tusu kıltaçı bo nom erdinig **kingürü yadılğuluk** ertingü kergeklig ötüg ötüntüng tip yarlıkadı* (AY 527/6-10, s.285) “İyi, iyi (seni kutlarım) ey kutlu tanrıça! İkinci kez, kendine ve

başkasına büyük fayda sağlayacak, bu öğreti mücevherinin genişçe yayılmasını sağlayacak çok gerekli arzda bulundun” (Çetin, 2020b: 375).

Ötrü anıng atı küüsi çambudıvıp uluşda kingürü yadıltı “Daha sonra adı, şöhreti *Çambudıvıp* ülkesinde genişçe yayıldı.” (AY 599/8-9, s.317)

yaruk yadıl- “ışık yayılmak”

Kaltı küen tengri yarukı yadılur teg tolp yırtınçüg yarutur siz “Şöyle (ki) Güneş Tanrı’nın ışığının yayıldığı gibi bütün yeryüzünü aydınlatıyorsunuz.” (AY 111-112/21-1, s.111)

Yadılmış ol yarukunguz kamağ yüz ming uluşda yadılıp tuşmış tınlıg oğlanı barçanı bir teg kutgarur siz (AY 349/20-22, s.210) “Etrafı saran o parlaklığınız bütün yüz bin ülkede yayılıp karşılaştığınız canlıların hepsini aynı şekilde kurtarırsınız” (Uçar, 2009: 266).

at küü yadıl- “şöhreti geniş sınırlara ulaşmak, şöhret sahibi olmak”

Atım küüm ontın singar yırtınçüde kingürü yadılmış erür “Adım (ve) şöhretim on taraftaki yeryüzünde genişçe yayıldı.” (AY 188/5-6, s.141)

Birök törüçe köni başlasar bodunun uz köntürser egriglerig yavız yavlak yorıgın edgü at küü yadılur törtin yingak ol begning (AY 567/10-13, s.305) “Eğer han yasalara uygun şekilde halkını doğru yönetirse, doğru gitmeyen şeyleri, kötülükleri ustaca düzeltirse iyi adı yayılır dört bir yana o hanın” (Çetin, 2020b: 386).

Ötrü anıng atı küüsi çambudıvıp uluşda kingürü yadıltı “Daha sonra adı (ve) şöhreti *Çambudıvıp* ülkesinde genişçe yayıldı.” (AY 599/8-9, s.317)

saç baş yadıl- “saçı başı dağılmak”

Anta ötrü ilig beg katını ançakaya ögsiremeki serilip saçı başı yadılıp iki iligi üze kögüzin tokıyu... “Ondan sonra hükümdarın karısı az biraz kendine gelip, saçı başı dağılıp iki eli ile bağrına vurup...” (AY 626/8-11, s.328)

Körti anta bir kişig özing egrap kelmişin saçı başı yadılıp et’özing kan yukup tolp et’özi bir yanglıg tozka toprakka kömülüp açığ ünin sıgtayu ötrü yakın kelmişin körüp... “Orada bir kişinin kendine doğru geldiğini, saçı(nın) başı(nın) dağılıp vücuduna kan bulaştığını, bütün vücudu(nun) aynı şekilde toza toprağa bulandığını (ve) acı (bir) sesle ağlayarak yaklaştığını görüp...” (AY 637/10-15, s.332)

3) *yadtur*:- Yayırmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Yadtur-</i>	3	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Kingürü yadtur-	Zarf+fiil	59	3

Tablo 4.195. *Yadtur*- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

kingürü yadtur- “geniş sınırlara ulaştırmak”

İnçip bo çambudıvı yirtinçüde kingürü yadturup terk üdüün yitlingülük batguluk kılı teginmegey men (AY 474/12-15, s.264) “Böylece (öğreti mücevherinin) bu *Çambudvip* ülkesinde geniş bir alana yayılarak kısa zamanda kayıp olma (ve) yok olma tehlikesinden kurtaracağım” (Çetin, 2020a: 220).

Ap yme tünle ap yme küntüz bo nom erdini içinteki padakların yörüglerin kolulayu sakınu tüketip bo çambudıvı yirtinçüde kingürü yadturup... (AY 513/17-22, s.280) “Gece ve gündüz bu öğreti mücevheri içindeki şiirlerin izahati üzerinde düşünüp tamamlayarak (bunların) bu *Çambudvip* (denen) yeryüzünde genişçe yayılmasını sağlayıp...” (Çetin, 2020b: 371).

Biz kamagun birkerü bo nom iligi sudurug oglumuz kızımız ulatı tirin kuvragımız barça kalısız küyü küzetü teginip süzük köngülin bir uçlug kingürü yadturu tegingey biz “Biz hep birlikte bu öğreti şahı suduru oğlumuz kızımız ve (bunlara) ek olarak topluluğumuz hepimiz eksiksiz (olarak) koruyup temiz gönülle, aynı şekilde genişçe yayacağız.” (AY 666/8-12, s.344)

4) *yag*:- (Yağmur, kar) yağmak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Yag-</i>	9	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Kar yag-	İsim+fiil	2	1
Yagmur yag-	İsim+fiil	16	1

Tablo 4.196. *Yag*- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

kar yag- “kar yağmak”

Üdsüz kolusuz kezigsiz tolı tüşer **kar yagar** (AY 557/3-4, s.299) “Zamansız (ve) düzensiz dolu yağar, kar yağar”

yagmur yag- “yağmur yağmak”

Kadır yavlak **yagmur yagıp** üdsüz kolusuz katuyur (AY 552b/12-13, s.297) “Korkunç, kötü yağmur yağarak zamansız sırasız katılaştır” (Çetin, 2020b: 384).

5) *yagit-: Yağdırmak*

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yagit-	9	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yagmur yagit-	İsim+fiil	16	7

Tablo 4.197. Yagit- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

yagmur yagit- “yağmur yağdırmak”

Ulug bulut alkudın **yagmur yagitdaçı**... “Büyük bulutların hepsinden yağmur yağıtan.” (AY 34d/51-52, s.77)

...Ulug nomlug **yagmur yagitdaçılarka**... “Yüce öğreti yağmurunu yağdıracaklara... (AY 132b/7-8, s.119)

Nomlug togug örü tikip nomlug **yagmur yagitıp**... (AY 154/4-6, s.128) “Öğreti tutuğunu yukarı kaldırıp, öğreti yağmurunu yağdırıp...” (Ölmez, 1991: 44).

Ulug nomlug **yagmur yagitu** yarlıkasunlar “Yüce öğreti yağmurunu yağıtarak hükmetisinler.” (AY 159/21-22, s.130)

Yagitdım men kamagda yig ulug nomlug **yagmurug** (AY 368/13-14, s.218) “Her yerde en büyük dharmanın yağmurunu yağdırdım” (Uçar, 2009: 276).

Üzeliksiz yaruk yaşuk nomlug yula tamturup üzeliksiz noş tatıglıg nomlug **yagmur yagitıp**... (AY 429-430/22-3, s.245) “En üstün parıltılı öğreti meşalesini tutuşturup en üstün tatlı öğreti yağmurunu yağdırıp...” (Ayazlı, 2012: 172).

...İsilmiş çolmuş köngüllüg irinç yarlıg tınlıg ogıanların nomluğ **yagmur yagıtıp** inç tınçka tegürü yarlıkadılar (AY 500/16-19, s.285) “...Bitmiş tükenmiş gönüllü, zavallı insanoğlunu öğretili yağmur yağdırarak huzura erdirmeyi bahşediyorlar” (Çetin, 2020b: 367).

6) *yalına-*: Alevlenmek, yanmak; parlamak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Yalina-</i>	8	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Oot <i>yalına-</i>	İsim+fiil	25	1
Yaruk <i>yalına-</i>	İsim+fiil	171	1

Tablo 4.198. *Yalina-* fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

oot yalina- “ateş yanmak”

Kaltı birök bar erser yalınayu turur oot yükmek yüz yoçan yir içinte tolu tüşep urmuş teg eşidgeli bolgu üçün bo nom erdini yörügin erinmedin barsunlar açığ emgek “Eğer yüz yoçanlık yerde her tarafa yayılmış gibi yanıp duran bir ateş varsa (yine de) bu öğreti cevherinin açıklamasını dinlemek için üşenmeden zorlu (ve) eziyetli demeden (oraya) gitsinler.” (AY 584/13-19, s.310)

yaruk yalina- “ışık yakmak”

Kim ol bo orunta bodısataklar bilge bilig oot yalını üze nızvanı kadgularıg örtep köyürüp tıyunmak bölüklüg nomlarıg bışrunmaklıg yarukın artukrak yalınayurlar yalrıyurlar (AY 316/20-25, s.195) “...Ki bu yerde Bodhisattvalar bilgi ateşi alevi ile ihtiras kaygılarını yakıp kavramak bölümlü öğretilerin öğrenme ışığını çokça yakarlar parlatırlar” (Tokyürek, 2018: 598).

7) *yaltır-/yaltrı-*: Alevlenmek, parlamak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Yaltır-/Yaltrı-</i>	15	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yaruk <i>yaltır-</i>	İsim+fiil	171	3

Yaruk yaltrık yaltır-	İsim+fiil	11	1

Tablo 4.199. Yaltır-/yaltrı- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

yaruk yaltrı- “ışık parlamak”

*Uzatu tengrili yalanguklınıng arasında togup anta basa sekiz tümen tört ming kata çakravart kan bolup erdini **yarukın yaltırtaçı** atlıg burkan boltı* “Sürekli tanrı ve insanların arasında doğup daha sonra pek çok defa Çakravart han olup mücevher ışığını parlatacak adlı Buda oldu.” (AY 85-86/21-4, s.101)

*Kayular ol atı kötrülmiş ançulayu kelmiş ayagka tegimlig erdini **yarukın yaltırtaçı** atlıg burkannıng atın eşidgüçe erser...* “Kimler o adı yüceltilmiş öylece gelmiş saygıya layık (olan) mücevher ışığını parlatacak Budanın adını duysa... (AY 86/10-14, s.101)

*Üçünç orunka köngül öritmişlerinte bilge biliglig yula **yarukın yaltırtaçı** atlıg samadı dyanıg öritürler* (AY 323/7-10, s.198) “Üçüncü yere gönül beslediğinde bilgi meşalesinin ışığını parlatacak adlı *samādhi dhyānayı* yükseltirler” (Tokyürek, 2018: 600).

yaruk yaltrık yaltrı- “ışık parlamak”

*Kökli yagızlı içinte **yaruk yaltrık yaltırtı** bulung yingak kararıp körgeli bilgeli bolmadı* Gökyüzünde (ve) yerde ışık parlayıp dört bir taraf kararıp görünmez bilinmez oldu.” (AY 630/18-21, s.330)

8) *yan-*: Dönmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Yan-</i>	26	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Edgütün yanma-	İsim+fiil	3	3
Kirtgünçtin yan-	İsim+fiil	73	2
Yorıgtın yan-	İsim+fiil	97	3

Tablo 4.200. Yan- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

edgütün yanma- “iyilikten şaşmamak”

Evrilinçsiz yir orun erser tegmiş edgülerintin yanmamak erür (AY 236/20-22, s.162) “Dönmeyen yer ise ulaştığı iyiliklerden dönmemektir” (Tokyürek, 2018: 573).

Üçünç edgüsintin yanmamak (AY 237/2, s.162) “Üçüncüsü iyiliğinden dönmek(tir)” (Tokyürek, 2018: 573).

Edgüsintin yanmamak erser kaltı başdınkı oruntın yitinçsiz yitinç orunka tegi orunlarta tanuklamış bolmuş orunlartın yanmamak erür (AY 237/ 13-16, s.162) “İyilikten dönmek ise baştaki yerden ulaşılmaz yedinci yere kadarki yerlerde gördüğü, tanıkladığı yerlerden dönmemektir” (Tokyürek, 2018: 573-574).

kirtgünçtin yan- “inanç veya dinini değiştirmek”

Kayular ol tört tip tiser inçe kaltı ’eng’ilki kirtgünçtin yanmamak (AY 236/23-25, s.162) “Hangileridir o dört (öğreti) diye sorsa: Şöyle birincisi imanından dönmek(tir)” (Tokyürek, 2018: 573).

Kirtgünçtin yanmamak erser kaltı burkan erdini üzeki nom erdini üzeki bursang kuvrag erdini üzeki tözünler sevmiş çahşapud üzeki süzük kirtgünç köngültin yanmamak erür (AY 237/3-8, s.162) “İmanından dönmek, Buddha cevheri, öğretici cevheri (ve) topluluk cevheri ile asillerin sevdiği siksapāda ile temiz imanlı gönülden dönmemektir” (Tokyürek, 2018: 573).

yorigıntın yan- “inanılan şeyden vazgeçmek”

Törtünç yorigıntın yanmamak erür (AY 237/2-3, s.162) “Dördüncüsü eyleminden dönmemektir” (Tokyürek, 2018: 573).

Yorigıntın yanmamak erser kaltı sekizinç oruntın inaru burkan kutın bulgınçaka tegi yorigırlarta yanmamak erür (AY 237/17-20, s.162) “Eylemlerinden dönmek ise sekizinci yerden itibaren Buddha saadetini buluncaya kadarki yollardan, eylemlerden dönmemektir” (Tokyürek, 2018: 574).

Elig koltı toyınlar bodısataavlar yorigıntın köngülleri yangalı ugramış ertiler “Sayısız rahiplerin gönlü Budalar yolundan dönmeye niyetlenmişti.” (AY 393/9-11, s.230)

9) *yanç-: Ezmek, kırmak, parçalamak*

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Yanç-</i>	6	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Çerig yanç-	İsim+fiil	8	1
Yagı yanç-	İsim+fiil	47	2

Tablo 4.201. Yanç- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

çerig yanç- “orduyu yenmek”

Adınka utsukmaksız şamnunun çerigin yançadaçı altunlug tagka ogşatı sogançig körkle et’özlüg arıg şakılıglar kaniya sizinge yükünür men “Başkalarına yenilmeyen şeytan ordusunu yenen, altın dağa benzeyen tatlı güzelliğinizle, temiz bedenli Şakılıglar Hanı size secde ediyorum.” (AY 679/5-8, s.349)

yagı yanç- “düşmanı yenmek”

Alkugun yagıg yançmış akıgsız edgüke tegmiş ertiler “Hepsi düşmanı ezmiş akmayan iyiliğe ulaşmışlardı.” (AY 84/14-16, s.100)

Olar barça yagıg yançmış akıgsız edgüke tegmiş ertiler “Onların tamamı düşmanı ezmiş akmayan iyiliğe ulaşmışlardı.” (AY 84/21-22, s.100)

10) yançıl-: Ezilmek, parçalanmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yançıl-	3	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yürek yançıl-	İsim+fiil	12	2

Tablo 4.210. Yançıl- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

yürek yançıl- “üzülmek, kederlenmek”

Emgek üze yürekleri yançılmış korkınçada sıkışda turmış umugsuz inagsız irinç yarlıg tınlıglarig boşumak kutgarmak buyan edgü kılınçka yitmez (AY 180/5-9, s.138)
 “İzdirap ile yürekleri parçalanmış, tehlikede, sıkıntıda kalmış, zavallı, umutsuz, sığınaksız canlıları kurtarmak, serbest duruma getirmiş (olmak da) iyi davranışa yetmez” (Ölmez, 1991: 64).

Emgek üze yürekleri yançılmış korkınçda sıkışda turmış umugsuz ınagsız irinç yarlıg tınlıglarıg boşumak kutgarmak buyan edgü kılınç (AY 180/10-13, s.138)
 “Eziyet ile yürekleri ezilmiş, tehlikede, sıkıntıda kalmış, umutsuz, sığınaksız, zavallı canlıları kurtarmak, serbest duruma getirmek iyi davranış(1)...” (Ölmez, 1991: 64).

11) yangkur-: Yankılanmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliğı
Yangkur-	3	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ün yangkur-	İsim+fiil	67	3

Tablo 4.203. Yangkur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam ii gösterimi

ün yangkur- “ses yankılanmak”

Ol yazı ii yine bütürü yalbarmak ağırınmak möngremek inçıklamakda ulatı eşidgeli umaguluk ünleri üze yangkura turur “O ovada yine hepsinin yalvarma, acı duyma, bağıрма ve inlemeden başka iŝitilemeyen sesleri yankılanır durur.” (AY 12-13/20-1, s.65)

Tılangursar tıdıgsız kövŝek ününgüz yangkurur (AY 496/12-13, s.274)
 “Konuŝtuğunuzda (belagat gücünüz sayesinde) sesiniz engelsiz biçimde yankılanır” (Çetin, 2020a: 227)

Tengridem üünler yangkurtı “İlahi sesler yankılanır.” (AY 576/8-9, s.308)

12) yap-: İnşa etmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliğı
Yap-	5	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Bek yap-	Zarf+fiil	33	1

Tablo 4.204. Yap- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam ii gösterimi

bek yap- “sağlam bir şekilde yapmak”

Olarka men **bek yaptım** üç yavlak yol kapığın “Onlara üç kötü yol kapısını sağlam yaptım.” (AY 368/19-20, s.218)

13) yapşın-: Yapışmak, bağlanmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yapşın-	35	%0,05

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Sansarka yapşın-	Zarf+fiil	7	1
Adınlarning yutuzinga yapşın-	İsim+isim+fiil	1	1

Tablo 4.205. Yapşın- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

sansarka yapşın- “dünyaya bağlanmak, dünya hayatını sevmek”

Ol ulug bilge biliglig közin körmekleri küçinte nırvanıg yme titmedin **sansarka yme yapşınmadın** ötrü tütrüm tering yorigda yoriyurlar (AY 306/20-25, s.191) “O büyük bilgi gözü ile görmeleri sayesinde yine nirvānayı da bırakmadan samsāraya da bağlanmadan derin yolda yürürler” (Tokyürek, 2018: 595).

adınlarning yutuzinga yapşın- “zina yapmak”

...**Adınlarning yutuzinga yapşınmamak** tilin ezüglememek... (AY 219-220/24-1, s.154) “...Başkasının eşine bağlanmamak (zina etmemek), dili ile yalan söylememek...” (Tokyürek, 2018: 568).

14) yar-: Yarmak, kırmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yar-	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Baş yar-	İsim+fiil	1	1

Tablo 4.206. Yar- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

baş yar- “yarayı açmak, ameliyat etmek”

Olar yine bo titir yingne ıdmak **baş yarmak** et’özüğ emlemek agukmışlarıg emlemek oglankayalarıg ançulayu ok karılarıg yigit kılmak ulugug kiçigig üstemek “Onlar yine şu şekildedir: İğne yapmak, yarayı açmak, bedeni tedavi etmek, zehirlenenleri tedavi etmek, aynı şekilde çocukları da (tedavi etmek) yaşlıları gençleştirmek, büyüğü küçüğü çoğaltmak...” (AY 593/15-19, s.314)

15) *yarlıka-*: Buyurmak, emretmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yarlıka-	410	%0,53

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yarlıg yarlıka-	İsim+fiil	71	11

Tablo 4.207. Yarlıka- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

yarlıg yarlıka- “emir vermek, buyruk buyurmak”

Sizler kamag tözünler inçe bilingler bo nırvanlı şarırılı bar timekim erser kizleglig yörügün **yarlıkamış yarlıgım** ol (AY 34/13-16, s.80) “Sizler bütün asiller şöyle biliniz (ki) bu nirvanalı

Ol montag osuglug **yarlıkamış yarlıgımning** yörügün anı amtı titrü tinglanglar “O öylesi buyurduğum buyruğumun açıklamasını onu şimdi dikkatlice dinleyin.” (AY 34/16-19, s.80)

Kamag kuvrag eşidip monçulayu **yarlıg yarlıkamışın** kamagun barça örıtdiler burkan kutınga yig köngül “Bütün topluluk böyle (bir) buyruk buyurduğumu işitip hep birlikte (en) üstün Buda saadetine gönül beslediler.” (AY 354-355/24-1, s.212)

Tükel bilge tengri tengrisi burkan monı monçulayu nomlug **yarlıgıg yarlıkadukda** ötrü ol tengri kızı angsız ulug ögrünçlüg sevinçlig bolu teginip... (AY 378/5-9, s.223) “Tam bilge tanrı tanrısı, bunu bu şekilde *dharmalı* vaazı buyurduktan sonra, o zaman, o tanrı kızı pek fazla mutlu olup... (Uçar, 2009: 281).

*Yene ikileyü tözünüme siz kayu kayu yörüglerke tayaklığın bo montag **yarlıg yarlıkadingız** erki tip ötünti* (AY 382/15-17, s.225) “Yine, ey asilim, hangi yorumlara dayanmakla (dayanarak) bu gibi buyruğu buyurdunuz acaba, diye arz etti” (Uçar, 2009: 283).

*Tengri tengrisi burkan bo monça **yarlıg yarlıkadukda** ötrü ol alokaçıntamanı bodisatav yme terkin tavrata orunıntın örü turup...* “Tanrı tanrısı Buda bunca emri verdikten sonra o *Alokaçıntamanı* Buda da acele ile oturduğu yerden kalkıp...” (AY 392/9-11, s.229)

***Yarlıkamış yarlığı** tıdıgsız tengrike yalangukka taplaguluk erdinilig orunta togdaçı togmış orun sayu il kan boltaçı* “Buyurduğu buyruğu engelsiz (yerine gelip), Tanrı ve insanlara hizmet edip, mücevherli yerde doğup, doğduğu yerlerde hükümdar olacak.” (AY 420/1-4, s.242)

*Birök kayu iligler kanlar monçulayu yangın men **yarlıkamış yarlıgça** kılsarlar ötrü ol iligler kanlar ulug kutlug ülüglüg ulug buyan edgü kılınçlıg ulug ilinmeklig erksinmeklig ulug çoğlug yalınlıg bolgaylar* (AY 422-423/17-1, s.243) “Eğer herhangi bir han, hükümdar bu şekilde benim buyurduğum buyruk doğrultusunda davranırlarsa, işte o zaman o hükümdarlar yüce erdemlere, yüce hâkimiyete, güce ulaşacaklar” (Ayazlı, 2012: 171).

***Yarlıg yarlıkasarlar** tözinçe yarlıkadaçı çınınça yarlıkadaçı ezügsüz igidsiz yarlıkadaçı yarlıkayurlar* (AY 499/1-4, s.275) “Söz söylediklerinde aslına uygun şekilde, doğru şekilde, yalansız buyurarak konuşurlar” (Çetin, 2020b: 367).

*Ne **yarlıg yarlıkasar** siz tengrim inçip yarlıkamış yarlıgıngız neng yoksuz kurug tözsüz bolmaz* (AY 660/3-6, s.342) “Tanrım, siz hangi buyruğu buyurursanız, buyurduğunuz buyruk asla boş (ve) asılsız olmaz” (Gulcalı, 2015: 228).

*Ne yarlıg yarlıkasar siz tengrim inçip **yarlıkamış yarlıgıngız** neng yoksuz kurug tözsüz bolmaz* (AY 660/3-6, s.342) “Tanrım, siz hangi buyruğu buyurursanız, buyurduğunuz buyruk asla boş2 (ve) asılsız olmaz” (Gulcalı, 2015: 228).

16) **yaru-: Parlamak**

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yaru-	6	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yarun yaru-	İsim+fiil	3	3

Tablo 4.208. Yaru- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

yarun yaru- “tan yeri ağarmak”

Kaçan yarun yarudukda yme ök ulug tirin kuvrag üze tegriglep tapınguluk undunguluk ed tavarlar alıp... “Gün ağardığında büyük topluluk ile etrafını çevreleyip ibadet etmek için mal mülk alıp...” (AY 94/4-6, s.104)

Tünegü orun başınta bir arıg evde yıdlig yıparlıg kav ursun yarup yarudukda ol kav içinte tolu ed tavar körgey “Gecelediği yerin başında temiz bir evde güzel kokulu kap koysun (o) gün ağardığında o kap içinde çokça mal-mülk görecektir.” (AY 442-443/21-1, s.251)

Yarudukda yarun tang taşkaru ünti ordudın “Tan yeri ağardığında şehirden dışarı çıktı.” (AY 572/19-21, s.306-307)

17)yarut-: Aydınlatmak, parlatmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yarut-	30	%0,04

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yaruk yarut-	İsim+fiil	171	10
Yarukın	İsim+fiil	11	1
yaltrıkın yarut-			

Tablo 4.209. Yarut- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

yaruk yarut- “ışık ile aydınlatmak”

Et’özüngüz yarukı kopdın singar yarutur sobak altun öngi teg (AY 346/18-19, s.208) “Bedeninizin parlaklığı her tarafı saf altın rengi gibi aydınlatır” (Uçar, 2009: 264).

*'Eng başlayu togdukda et'özüngüz **yarukı** tegirmileyü **yarutdı** ontın singar yir suvıg* (AY 348/6-8, s.209) “Doğduğunuz ilk andan itibaren bedeninizin ışığı on taraftaki yeryüzünü (her tarafı aydınlattı)” (Uçar, 2009: 265).

*...Et'özüngüz **yarukı** kop singar **yarutur*** (AY 348/16-17, s.209) “...Bedeninizin parlaklığı her tarafı aydınlattır” (Uçar, 2009:265).

*Bilge biliglig **yarukın** **yarutayın*** (AY 353/25-26, s.211) “Hikmetin ışığı ile kesintisiz aydınlatayim” (Uçar, 2009: 268)

*...Altun önglüg **yarukın** **yarutu** yaşutu turgaylar tengrim tip ötüntiler* “...Altın renkli ışıklarla aydınlattıp duracaklar tanrım diye arz ettiler.” (AY 426/1-3, s.244)

*Biz ol kuşatrıg körüp tütsüg yıdın tuydukumuzda ol tütsüglüg kuşatrıdın altun önglüg **yaruklar** ünüp ordumıznu karşımıznu **yarutgay** yaşutgay* (AY 424/17-21, s.243) “...Biz o gölgeliği görüp tütsünün kokusunu duyduğumuzda o tütsülü sayvandan altın renkli parıltılar yükselip sarayımızı aydınlatacak” (Ayazlı, 2012: 171).

*Ol kamag burkanlar üzesinte tegzinü turup altun önglüg **yaruklar** ünüp **yarutu** yaltrıtu turgaylar* (AY 427/15-18, s.244) “...Bütün o Budalar üzerinde dolaşıp altın renkli ışıklar yükselip parlayacak” (Ayazlı, 2012: 172).

*Nom tözlüg **yarukın** kingürü **yarutsunlar*** “Öğreti esaslı ışıkla her yeri aydınlatsınlar.” (AY 437/19-21, s.248)

Yarukunguz yarutur** kün tengri teg **yarukın “Işığınız (her yeri) aydınlattır, (tıpkı) Güneş Tanrı'nın ışığı(nın) (her yeri aydınlattması) gibi.” (AY 645/22-23, s.336)

*Arıgı üze king ulug adınlar sevip körgülük ming kün tengri **yarukı** birkerü **yarutu** turur teg* (AY 650/10-15, s.338) başkalarının severek baktığı engin (ve) yüce saffetiniz tıpkı bin güneş tanrısının ışıkları birleşerek ışık saçması gibidir” (Gulcalı, 2015: 226).

yarukın yaltrıkın yarut- “ışık ile aydınlattmak”

*Adruk adruk edgülerin yumgın birkerü itilip **yarukın** **yaltrıkın** **yarutur** siz ming tümen öngi uluşlarıg* (AY 651-652/23-2, s.338-339) “Çeşit çeşit erdemlerin hepsini birden edinip, on bin farklı ülkeyi ışığınızla aydınlattırınız” (Gulcalı, 2015: 226).

18) yaşa-: Yaşamak

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>

Yaşa-	3	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Uzun yaşa-	Zarf+fiil	52	2

Tablo 4.210. Yaşa- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

uzun yaşa- “ömrü uzun olmak, uzun bir yaşam sürmek”

İnçip arjular iligining bir kşan üdki biligin ol bilgeler arkası tenglegeli kılınсар uzun yaşap ölmedin üküş ertgey koltı kalp üd kolular sakışı (AY 370/18-22, s.219) “Eğer kâhinler hükümdarının bir lahzalık bilgisi ile o bilge topluluğunki karşılaştırılsa, çok yasayıp ölmeden koti zaman geçecek” (Uçar, 2009: 277).

İnçe kaltı ed tavar kazganguluk yir altınkı agılıklarığ tapguluk kök kalıkda uçguluk uzun yaşaguluk agad ot alguluk igliglerig öngedtürgülük yağı yavлакığ utguluk (AY 534/18-23, s.288) “Mesela mal mülk kazanmak, yer altındaki hazineleri bulmak, gökyüzünde uçmak, uzun yaşamak, olağanüstü ilaçlar elde etmek, hastaları iyileştirmek, düşmanları yenmek” (Çetin, 2020b: 377).

19) yaşına-: (Şimşek) çıkmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yaşına-	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yaşın yaşına-	İsim+fiil	13	1

Tablo 4.211. Yaşına- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

yaşın yaşına- “şimşek çıkmak”

İnçe kaltı kök kalık tayakınga yaşın yaşınayur “Şöyle (ki) gökyüzü dayanağında şimşek çakıyor.” (AY 76-77/22-1, s.98)

20) yat-: Yatmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yat-	18	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ögsüz yat-	Zarf+fiil	5	1
Ögsirep tınsırap yat-	Zarf+fiil	3	1
Ögsüz tınsız yat-	Zarf+fiil	1	1
Örüg amıl yat-	Zarf+fiil	16	1

Tablo 4.212. Yat- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

ögsüz yat- “kendinden geçmiş hâlde yatmak, baygın olmak”

Yene anta kin ol ok inçiu balıkda anko atlıg kıydakı künçing atlıg begning kisisi bir yıl tönü uzun iglep aşdın kitip sav söz kodtı ögsüz yatdı “Yine ondan sonra o zaman İnçiu (adlı) şehirde Anko adlı mahalledeki Künçing adlı beyin hanımı bir yıl (boyunca) geceleri uzun (bir müddet) hastalanıp, yemek yemeyip, konuşmaz oldu (ve) baygın hâlde yattı” (AY 17/17-21, s.67)

ögsirep tınsırap yat- “kendinden geçmiş hâlde yatmak”

Yinçe kızlar kuvragı körüp katunning ançulayı yirte tüşüp kamılıp ögsirep tınsırap yatmışın ötrü kamagun bir yanglıg ulug ünün sıgtaşdılar (AY 634/17-21, s.331) “Saray kızları kraliçenin bu şekilde yere düşüp kendinden geçerek yattığını görünce, hepsi aynı şekilde yüksek sesle feryat ettiler” (Gulcalı, 2015: 222).

ögsüz tınsız yat- “baygın yatmak”

Körü tegintim iki tiginig ögsüz tınsız yaturlar arıg semek içinte (AY 640/8-9, s.333-334) “İki prensi orman içinde baygın yatarken gördüm” (Gulcalı, 2015: 224).

örüg amıl yat- “huzur içinde yatmak”

Antada basa körtiller arıgdakı aç barsıg todup kanıp anası yiti enüki yme birkerü ağızları kan bolup örüg amıl yatmışın (AY 631/11-15, s.330) “Hemen ardından ormandaki aç kaplanı gördüler; annesi ve yedi yavrusu birlikte doyup, ağızları kan olup huzur içinde yattığını (gördüler)” (Gulcalı, 2015: 222).

21) yavaltur-: Sakinleştirmek, yumuşatmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yavaltur-	6	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yagı yavlak yavaltur-	İsim+fiil	21	1

Tablo 4.213. Yavaltur- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

yagı yavlak yavaltur- “düşmanı yenmek”

...Ol ilig kanning süüsinge çeriginge art basut bolup **yagısın yavlakın** kentün **yavalturgay** biz (AY 409/10-13, s.238) “...O hükümdarın askerine yardımcı olup düşmanını kendiliğinden mağlup ederiz” (Ayazlı, 2012: 168).

22) yayıl-: Yayılmak, taşmak, dağılmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yayıl-	3	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ögüz köl yayıl-	İsim+fiil	3	1

Tablo 4.214. Yayıl- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

ögüz köl yayıl- “nehir taşmak”

Negü erki amtı tıltagı yagız yir monçulayu tepreyür **ögüzler köller yayılıp ı ıgaçlar ırgalur** (AY 621/3-5, s.326) “Acaba neden (hangi) sebepten (şimdi) (bu) kara yer böylece sarsılıyor, nehirler (ve) göller taşıp ağaçlar sallanıyor?” (AY 621/3-5, s.326)

23) yaykal-: Çalkalanmak, sallanmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yaykal-	2	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ögüz köl yaykal-	İsim+fiil	3	1

Tablo 4.215. Yaykal- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

ögüz köl yaykal- “nehir göl dalgalanmak”

Ol çetikiğ kiltukda ağır ulug yağız yir serü umadın bir üdte tepredi ırgaltı bütürü ögüzler köller erkeçlenip yaykalıp tetrü ongaru savrıldı (AY 630/14-18, s.330) “Bu doğum efsaneyi gerçekleştirdiğinde, büyük yağız yer dayanamayıp bütünüyle titredi, nehirler göller dalgalanıp sağa sola savruldu” (Gulcalı, 2015: 221).

24) *yıdışka-*: Koku almak, koklamak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Yıdışka-</i>	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yıd yıpar yıdışka-	İsim+fiil	18	1

Tablo 4.216. Yıdışka- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

yıd yıpar yıdışka- “koku almak, kokusunu duymak”

Burun kaçığ turkaru yıd yıparlıg yıdışkayur (AY 364/10-11, s.216) “Burun duyusu daima kokuyu koklar” (Uçar, 2009: 273).

25) *yıgla-*: Ağlamak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
<i>Yıgla-</i>	13	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Açıg ünin yıgla-	Sıfat+isim+fiil	5	1
Katıg ünin yıgla-	Sıfat+isim+fiil	2	1

Tablo 4.217. Yıgla- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

açıg ünin yıgla- “hüzünlü, kederli ses ile ağlamak”

Ol üdün tavrata maharatı ilig kan açıg ünin yıglayu örü turtı orunıntın yakın bartı kentü özi katun kamılmış orunka “Sonra o zaman aniden Maharatı hükümdar acı

sesle ağlayarak tahtından kalkıp kendisi hatunun düştüğü yere yaklaştı.” (AY 635-636/21-2, s.332)

katıg ünin yıgla- “feryat figan ağlamak, yüksek sesle ağlamak”

...***Katıg ünin yıglayu köngülleri açıyu busuşlug köngülin örtenü oot yalının yalar teg*** (AY 636-637/22-2, s.332) “...Yüksek sesle ağlayarak yürekleri acıdı; ateş ile kavrulurcasına yürekleri kederle yandı” (Gulcalı, 2015: 23).

26) yıglaş-: Ağlaşmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yıglaş-	3	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Açıg ünin yıglaş-	Sıfat+isim+fiil	5	1

Tablo 4.218. Yıglaş- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

açıg ünin yıglaş- “dokunaklı bir sesle ağlamak”

Ançakaya turtukda yene töpün tüşerler ***açıg ünin yıglaşur*** et’özleri titreyü iliglerin kötürüp yalvaru teginürler “Az biraz durdukduklarında düşüyor, acı sesle ağlaşıyor, bedenleri titriyor, ellerini kaldırarak yalvarıyorlar.” (AY 640/16-19, s.334)

27) yi-: Yemek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yi-	25	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Ot em yi-	İsim+fiil	18	1

Tablo 4.219. Yi- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

ot emig yi- “ilaç içmek”

Bo üdlerte otaçı ***yimeser ot emig*** odgurak siziksiz tepreyür “Bu zamanlarda hekim ilacı içirmezse hiç şüphesiz (hastalıklar) ortaya çıkar.” (AY 590/15-17, s.313)

28) *yilpi*:- Yelpaze sallamak, Yellemek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Yilpi</i> -	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yilpigü üze yilpi-	İsim+edat+fiil	1	1

Tablo 4.220. Yilpi- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

yilpigü üze yilpi- “yelpaze ile yellemek”

Ötrü ol üdüin ol buryuklar başın tegreki begler inançlar sogık suv bügürüp *yilpigü üze yilpiyü* ilig begig katunug neçede kin timin ançakaya öglentürtiler “Daha sonra o vakit o amirler çevredeki beyler vezirler soğuk su serpip hükümdar ve karısını yelpaze ile yelledikten hemen sonra olabildiğince, az biraz ayılttılar.” (AY 625/17-22, s.328)

29) *yiltir*:- Rüzgâr esmek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>
<i>Yiltir</i> -	2	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Yiil yiltir-	İsim+fiil	20	2

Tablo 4.221. Yiltir- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

yiil yiltir- “rüzgâr esmek”

Küçlüg katıg yiil kelip ugursuz yıksız *yiltirer* “Şiddetli bir rüzgâr çıkar (ve) zamansız engelsiz (bir şekilde) eser.” (AY 552b/10-11, s.297)

Yumşak yiller yiltirer tüz kezigçe üdinçe (AY 566/1-3, s.304) “Yumuşak rüzgârlar eser zamanına uygun olarak” (Çetin, 2020b: 385).

30) *yirçile*:- Rehberlik etmek

<i>Fiil</i>	<i>Metin içi sıklığı</i>	<i>Metin içi yüzdeliği</i>

Yirçile-	5	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Azmışlarıg yirçile-	Sıfat-fiil+fiil	2	1

Tablo 4.222. Yirçile- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

azmışlarıg yirçile- “yoldan çıkanları doğru yola iletmek”

İnçip alku tınlıglar oğlanın inçkülig mengilig asıglıg tusulug kılğalı küsüşin ürüg uzatı nom buşı birip azmışlarıg yirçilep ulug tüşke utlıka tegürüp... (AY 132b/13-17, s.119) “Sonra bütün canlı yaratıkları rahat, mutlu, kazançlı duruma getirmek dileğiyle uzun süre öğreti sadakası verip, yoldan çıkmışları yola sokup, ulu ödüle, karşılığa ulaştırıp...” (Ölmez, 1991: 26).

31) yit-: Yetişmek, erişmek, yükselmek; yitmek, kaybolmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yit-	27	%0,03

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Küçi yit-	İsim+fiil	184	5

Tablo 4.223. Yit- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

küçi yit- “gücü yetmek, kâfi gelmek”

Azu yme ay tengrining tilgenin köşitgeli küçi yitser ançada timin tilegülük ol tengri tengrisi burkan şarırın “Veya da ay tanrısının dairesini örtmeye gücü yetse hemen Budanın kutsal emanetlerini dilemelidir.” (AY 34ğ/1-4, s.78)

Ötrü ol tözün bilgeler yoriguluk yorımaguluk nomlarıg körserler eşidserler yme bilge biliglig küçleri yitmişçe ötrü anga atkanmazlar yapşınmazlar (AY 387-388/23-2, s.227) “Asil bilgiler şartlara bağlı (ve) şartlara bağlı olmayan dharmaları görse işitse, bilgilerinin gücü yettiğinden dolayı ona bağlanmazlar” (Uçar, 2009: 285).

Ötrü bititdük **küç yitmişçe** bo nom erdinig “Daha sonra gücümüz yettiğince bu öğreti cevherini yazdırdık.” (AY 684/6, s.352)

Ol bayagut oğlu udakanışandı atlıg urı yme tapınça yigirmi talu ulug yangalar alıp kentünün iki oğlanı birle üküş telim kaplarta tolkuklarta ol yangalarka **küçi yitmişçe** suv yüdtürüp... “O zengin oğlu Udakanışandı adlı delikanlı da isteği doğrultusunda yirmi üstün (ve) büyük fili seçip iki oğlu ile birlikte pek çok kaplarda, tulumlarda o fillere güçleri yettiği kadarıyla su yükletip...” (AY 604/3-8, s.318)

Tengrim köngülüm **küçkeyesi yitmişçe** edgülüg taluyunguznung tamızımça ülüşin öge tegintim (AY 660/10-13, s.342) “Tanrım, gücümün yettiği kadar fazilet denizinizin bir damlasını övmeye çalıştım” (Gulcalı, 2015: 228).

32)yokad-: Yok etmek, ölmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yokad-	18	%0,02

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Et’öz yokad-	İsim+fiil	447	2

Tablo 4.224. Yokad- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

et’öz yokad- “ölmek”

Kentüleri öz **et’özleri yokadıp** adınlar edgülüg mengilig bolguluk erser ötrü öz et’özlerin isig özlerin ançakaya yme esirkemezler (AY 227/10-13, s.158) “Kendi öz vücutlarını yok etmeleri başkalar(ına) iyilik (ve) huzur sağlayacak ise vücutlarını, (ve) özlerini öylece de esirgemezler” (Tokyürek, 2018: 570).

Ol il içinte ayaglıg ulug begler buryuklar yala yangkun alınıp öz **et’özleri yokadur** (AY 555/4-7, s.298) “Memleketteki saygı duyulan kişiler, büyük beyler, bakanlar iftiralara maruz kalıp ölürlər” (Çetin, 2020b: 383).

33)yorı-: Yürümek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yorı-	141	%0,18

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Katıglanmakda yorı-	Zarf fiil+fiil	1	1
King yorı-	Zarf+fiil	22	1
Kingürü yorı-	Zarf+fiil	59	1
Köni yorı-	Zarf+fiil	189	1
Tüz yorı-	Zarf+fiil	117	1
Yadag yorı-	Zarf+fiil	3	2
Yirte yorı-	İsim+fiil	20	1
Yolça/yolınça yorı-	Zarf+fiil	3	1
Yolta yorı-	İsim+fiil	125	4
Yorigça yorı-	Zarf+fiil	3	3
Yorigınça yorı-	Zarf+fiil	2	1
Yorigda yorı-	İsim+fiil	25	23
Yorigında yorı-	İsim+fiil	25	6
Ayığ köngülte yorı-	Sıfat+isim+fiil	1	1
Edgü köngülte yorı-	Sıfat+isim+fiil	3	1
Yarlıgsız köngülte yorı-	Sıfat+isim+fiil	1	1
Tekin kurugın yorı-	Zarf+fiil	1	1

Tablo 4.225. Yorı- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlamiçi gösterimi

katıglanmakda yorı- “zahmete katlanmak”

Bo yirtinçü yir suvnung kedlenmeklig kınığın ulug katıglanmakda yoriyur siz (AY 489/14-16, s.271) “Bu yeryüzündeki güç çekişmesinin zahmetine katlanıyorsunuz” (Çetin, 2020a: 225).

king yorı- “geniş sınırlara ulaşmak”

Armak yovmak ezüg sav king yoriyur yirtinçüde (AY 552a/12-14, s.297) “Hilekârlık ve yalancılık yeryüzünde geniş alanlara yayılır” (Çetin, 2020b: 382).

kingürü yorı- “geniş sınırlara ulaşmak”

Kaltı bo nom erdini kayu kayu yir orunta kingürü yoriyur erser nomladaçı sözledeçi tözünler kutluglar yme bar erser... “Şöyle ki bu öğreti mücevheri nice nice

yerlerde genişçe yayılıyor ise (öğreti cevherini) anlatacak, vaaz edecek asiller kutlular da varsa...” (AY 195/3-5, s.143)

tüz yori- “uygun davranmak”

Törtünç ol il uluş iyesi il kan üç üdler içinte turkaru tört ulugları tüz yorigay “Dördüncüsü o ülkenin sahibi hükümdar üç zaman içinte dört büyükleri doğru (bir şekilde) uygulamalı.” (AY 90/15-17, s.102).

yadag yori- “yaya olarak yürümek”

Ötrü kentü özi yürüing kuşatrı tütsüg hua çeçekler birle iliginte tutup oyunın bedizin etizdürüp yadagin yoriyu ordu kapıgında taşdın ünüp... (AY 418/7-12, s.241) “Sonra kendisi beyaz bir gölgelik ile tütsü ve çiçekleri elinde tutup şarkılar çaldırıp yaya olarak yürüyüp saray kapısından dışarı çıkıp...” (Ayazlı, 2012: 170).

Kentü özleri yadag yorıp adakların irkleyü mang sayu mang mangmışça... (AY 418/21-23, s.241) “Kendileri yaya olarak yürüyüp ayaklarıyla yere basıp (attıkları) her bir adımda...” (Ayazlı, 2012: 170)

yirte yori- “dünyada yaşamak”

Üstün orunta erigme kamag tengriler erkligi altın yirte yorigma yalanguklarning begleri turgursunlar kamagun ögrünç sevinç köngülüğ (AY 547-548/64-3, s.295) “Gökyüzünde bulunan bütün tanrıların muktedirleri, yeryüzünde yaşayan insanların hanlar, bütünüyle sevgi dolu (bir) kalp barındırsınlar” (Çetin, 2020b: 381).

yolınça yori- “usulünce davranmak”

Yorigalı bargıl sen tiriglerning yolınça “Canlıların usulüne göre davranarak git.” (AY 16/4-6, s.66)

yolınta yori- “takipçisi olmak”

Alku tınlıglarıg burkan kutılıg yolta yorisunlar “Bütün canlılar Budanın kutlu yolunda yürüsünler.” (AY 90/22-23, s.103)

Men kut kolur men on ayıg kılınçdın öngi üdrülüp on edgü kılınçlar yolınta yoridaçı bolayın “Dilerim ki ben on (türlü) günahattan ayrılıp on (türlü) sevaplar yolunda yürüyen olayım.” (AY 108/12-15, s.109)

Yalanguklar köngüli açsız suksız buşıka akı buyan edgü kılınçka tavraniğlı on buyan edgü kılınç yolınta yorigalı udaçı bolurlar (AY 412/10-14, s.239) “İnsanlar,

gönlü hırssız (kılmak), sadakadan yana cömert eylem işlemek gayretiyle on çeşit erdeme ulaştırın davranışta bulunurlar” (Ayazlı, 2012: 168).

Ugay sen ötrü kılğalı bodununğın karangın on edgü kılınçlar yolunta yorigalı tapıngça (AY 567/4-6, s.305) “Başaracaksın sonra halkını on iyi amel yolunda yürütmeyi istediğin gibi” (Çetin, 2020b: 386).

yorigça yori- “usule göre davranmak”

Kim kayu tınlıglar ap iduk tayşing nomdaki yorigça yorigalı udaçı bolsunlar ap yme iduk tayşing nomdaki yorigça yorigalı umadaçı bolsun umasarlar (AY 150/12-16, s.127) “Bazı canlılar hem kutsal Mahayânâ öğretideki usulce davranabilsinler, hem de kutsal Mahayânâ öğretideki usulce davranamayabilsinler” (Ölmez, 1991: 41-42).

Kim kayu tınlıglar ap iduk tayşing nomdaki yorigça yorigalı udaçı bolsunlar ap yme iduk tayşing nomdaki yorigça yorigalı umadaçı bolsun umasarlar (AY 150/12-16, s.127) “Bazı canlılar hem kutsal Mahayânâ öğretideki usulce davranabilsinler, hem de kutsal Mahayânâ öğretideki usulce davranamayabilsinler” (Ölmez, 1991: 41-42).

Ötrü olar iduk tayşing nomdaki yorigça yorip... (AY 158/21-22, s.130) “Sonra onlarkutsal Mahayânâ davranış gereğince davranıp (=yürüyüp)...” (Ölmez, 1991: 47).

yorigınça yori- “(gök cisimleri için) yörüngede dönmek”

Garhlar yultuzlar kuvragı öz yorigınça yoriyur (AY 565/20-21, s.304) “Yıldızlar topluluğu kendi yörüngesinde döner” (Çetin, 2020b: 385).

yorigda yori- “yolda yürümek; davranışta bulunmak; değişim göstermek”

Burkan kutın küsedeçi tözünler ogli tözünler kızı tayşing yorigda yoridukda kamag ters tetrü tınlıglar birle katılıp kavışıp... (AY 132/8-11, s.118) “...Buda kutsallığını dileyen soylular oğlu, soylular kızı Mahayânâ yaşayışına (uygun) davrandığında bütün yanlış, hatalı canlılar ile karışıp, kavuşup...” (Ölmez, 1991: 24).

Yene tengrim ol antag iki öngi yorigda yoridaçı tözünler ogli tözünler kızı bo kamag tınlıglarning kılmiş buyan edgü kılınçlarına iyin ögirgeli bultukar “Yine tanrım o öylesine iki farklı davranışta bulunacak asiller oğlu (ve) asiller kızı bu bütün canlıların işlediği sevaplarına gönül(ler)ince sevindiler.” (AY 150/5-10, s.127).

Iduk tayşing nomlug yorigda yorip... (AY 177-178/23-1, s.137) “Kutsal Mahayânâ öğretisi yolunda yürüyüp...” (Ölmez, 1991: 63).

Alp katıg emgeklig yorıglarta yorıgalı ırmemek yme kayu erür tip tiser “Zorlu, sert (ve) eziyetli davranışta bulunmamak yine hangisidir diye sorsa: ...” (AY 234/21-23, s.161)

Alp katıg emgeklig yorıglarta yorıgalı ırmemek erser... “zorlu, sert (ve) eziyetli davranışta bulunmamak ise... (AY 234-235/23-1, s.161)

Bo erür alp katıg emgeklig yorıglarta yorıgalı ırmemekke tayanıp katıgılanmak paramutıg bütürmek “Zorlu, sert (ve) eziyetli davranışta bulunmamaya dayanarak çabalama erdemini tamamlamak budur.” (AY 235/14-16, s.161)

...Yorıguluk yorıg tözlüg nom... (AY 249/11-12, s.167) “...Yapılacak eylem esaslı öğreti...” (Tokyürek, 2018: 577)

Yivig tözlüg bilge bilig erser kaltı yüz kalp üç asankı içinteki yorıglarta yorımak erür (AY 288-289/23-2, s.182) “Süs esaslı bilgi ise yüz kalpa, üç asankhyeya içindeki yollarda yürümektir” (Tokyürek, 2018: 588).

Ulug bilge biliglig közin körürler ol ulug bilge biliglig közin körmekleri küçinte nırvanıg yme titmedin sansarka yme yapşınmadın ötrü tütrüm tering yorıgda yorıyurlar (AY 306/19-25, s.191) “O büyük bilgi gözü ile görmeleri sayesinde yine nırvānayı da bırakmadan samsāraya da bağlanmadan derin yolda yürürler” (Tokyürek, 2018: 595).

Nom tözinge tayanıp bodı tigme yorıgda yorımış kergek tip yarlıkadı “Öğreti esasına dayanıp bodhi denilen yolda yürümesi gerekir diye buyurdu.” (AY 378/3-4, s.223)

Bodı tigme tıyunmak yorıg erser ertingü alp yorıguluk yorıg titir “Bodhi denilen yol ise son derece zor yürünen bir yoldur.” (AY 379/1-2, s.223) “

Kaltı suv içinteki ay tengri bodı yorıgda yorımış teg mening bodı yorıgda yorımakım ançulayu ok erür (AY 382/1-4, s.225) “Tıpkı su içindeki ay tanrının bodhi değişimindeki değişimi misali, benim bodhi değişimindeki değişimim (de) öyledir” (Uçar, 2009: 283).

Kaltı suv içinteki ay tengri bodı yorıgda yorımış teg mening bodı yorıgda yorımakım ançulayu ok erür (AY 382/1-4, s.225) “Tıpkı su içindeki ay tanrının bodhi

değişimindeki değişimi misali, benim *bodhi* değişimindeki değişimim (de) öyledir” (Uçar, 2009: 283).

Kaltı tüşemiş tül bodı yorigda yorımış teg mening bodı yorigda yorımakım ançulayu ok erür (AY 382/4-7, s.225) “Tıpkı görülen düşün *bodhi* değişimindeki değişimi misali, benim *bodhi* değişimindeki değişimim (de) öyledir” (Uçar, 2009: 283).

Kaltı tüşemiş tül bodı yorigda yorımış teg mening bodı yorigda yorımakım ançulayu ok erür (AY 382/4-7, s.225) “Tıpkı görülen düşün *bodhi* değişimindeki değişimi misali, benim *bodhi* değişimindeki değişimim (de) öyledir” (Uçar, 2009: 283).

Kaltı saydaki sakıg bodı yorigda yorımış teg mening bodı yorigda yorımakım yme ançulayu ok erür (AY 382/7-10, s.225) “Tıpkı çöldeki serabın *bodhi* değişimindeki değişimi misali, benim *bodhi* değişimindeki değişimim (de) öyledir” (Uçar, 2009: 283).

Kaltı saydaki sakıg bodı yorigda yorımış teg mening bodı yorigda yorımakım yme ançulayu ok erür (AY 382/7-10, s.225) “Tıpkı çöldeki serabın *bodhi* değişimindeki değişimi misali, benim *bodhi* değişimindeki değişimim (de) öyledir” (Uçar, 2009: 283).

Kaltı kısıl yangkusı bodı yorigda yorımış teg mening bodı yorigda yorımakım yme ançulayu ok erür tip tidi (AY 382/10-13, s.225) “Tıpkı vadi yankısı *bodhi* değişimindeki değişimi misali, benim *bodhi* değişimindeki değişimim de öyledir, dedi” (Uçar, 2009: 283).

Kaltı kısıl yangkusı bodı yorigda yorımış teg mening bodı yorigda yorımakım yme ançulayu ok erür tip tidi (AY 382/10-13, s.225) “Tıpkı vadi yankısı *bodhi* değişimindeki değişimi misali, benim *bodhi* değişimindeki değişimim de öyledir, dedi” (Uçar, 2009: 283).

Kamagun barça yoriyur ermez törüsüz törüde körser yene törüsüz ermez yorigda yoridaçığ ötrü olarnı amrayurlar severler (AY 556/1-5, s.299) “Yanlış yasalara göre hareket edip yanlış yolda yürüyenleri gördüklerinde onları severler” (Çetin, 2020b: 383).

yorigınta yori- “takipçisi olmak”

Kamagun barça bodisatavlar yoriginta yoridaçi bolsunlar “(Onların) tamamı Budalar yolundan yürüyen(lerden) olsunlar.” (AY 122/4-6, s.115)

Kaltı men öngre asankılıg uzun yolta bodisatavlar yoriginta yoriyur erken üküş kurla burkanlarka nom tilgenin evirtgeli ötüğçi boltum “Şöyle ki ben önceki, sayısız uzun yolda Budalar yolundan yürüyorken pek çok kez Budalara öğreti tekerleğini çevirtmek için ricacı oldum.” (AY 163/14-19, s.131)

Kaltı neteg öngre ertmiş üdteki bodisatavlar bodisatavlar yoriginta yorip... (AY 171/6-9, s.134) “Şöyle ki, nasıl önceden, geçmiş zamandaki Bodhisattvalar, Bodhisattvalar yolunda yürüyüp...” (Ölmez, 1991: 57).

Kaltı men öngre uzun asankılıg yolta bodisatavlar yoriginta yoriyur erken burkan kutınga katıglanur ugurta... “Şöyle (ki) ben önceden uzun süreli yolda Budalar yolunda yürüyorken Buda kutsallığına (ulaşmaya) gayret ettiğim zamanda...” (AY 395/4-7, s.231)

Monı monçulayu katıglanu bodisatavlar yoriginta burkan kutın tıtaglarta yorıdım “Bunu bu şekilde Buda kutsallığına (ulaşmaya) çabalayarak (bunların) sayesinde Budalar yolunda yürüdüm.” (AY 643/8-10, s.335)

Bodisatavlar yoriginta yorımışda ol üdte men öz köngülümde öritdim ulug bedük kut kolmak “Budalar yolunda yürüdüğümde o zamanda ben kendi gönlümde büyük saadet dileme (isteğini) yükselttim.” (AY 643/10-12, s.335)

ayıg köngülte yorı- “art niyetle hareket etmek”

Bar antag tınlıglar ayıg köngülte yoridaçi (AY 261/13-14, s.172) “Var olan canlılar kötü gönülle hareket edecek(tir)” (Tokyürek, 2018: 581).

edgü köngülte yorı- “iyi niyetle hareket etmek”

Köngülteki yorıglarınıg adırtı erser üç törlüg titir bar antag tınlıglar edgü köngülte yoridaçi (AY 261/11-12, s.172) “Gönüldeki niyetlerin, hareketlerin farkı ise üç türdür. Var olan canlılar iyi gönülle hareket edecek(tir)” (Tokyürek, 2018: 580-581).

yarlıgsız köngülte yorı- “tarafsız davranmak”

Bar antag tınlıglar yarlıgsız köngülte yoridaçi (AY 261/14-15, s.172) “Var olan canlılar tarafsız gönülle hareket edecek(tir)” (Tokyürek, 2018: 581).

tekin kurugın yorı “boşu boşuna yürümek”

Arıtı buyansız edgü kılınçsız tekin kurugın yorımak alp emgek titir “Tamamıyla sevapsız, iyi amelsiz boşu boşuna yürümek eziyettir.” (AY 110/6-8, s.110)

34)yör-: Açıklamak, izah etmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yör-	7	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Bag yör-	İsim+fiil	7	1
Kingürü yör-	Zarf+fiil	59	1
Aça adıra yör-	Zarf+fiil	4	1

Tablo 4.226. Yör- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimlerin bağlam içi gösterimi

bag yör- “bağı çözmek”

Yene atkanmak yapşınmak bolup nızvanılıg bek bagın yörgeli şeşgeli umadın ötrü üzeliksiz üstünki yig köni tüz tuymak burkan kutın bulmagaylar (AY 376/16-19, s.222) “Yine (eşyaya) bağlı kalacak (ve) kleşanın sağlam bağıni çözemediklerinden ötürü, en üstün en doğru aydınlanma buddha mutluluğunu bulmayacaklardı” (Uçar, 2009: 280)

kingürü yör- “ayrıntılı şekilde açıklamak”

...Nom erdinig okıdaçı sözledeçi kingürü yöre nomlayu birteçi tözünler kutluglar bar erserler... “Bu öğreti mücevherini okuyacak, anlatacak, genişçe açıklayıp vaaz verecek asiller kutlular var ise...” (AY 193/9-12, s.143)

aça adıra yör- “ayrıntılı şekilde açıklamak, izah etmek”

...Ol ayıtmış siziklerin uz aça adıra yöre birip olarnı utmak yigedmek paramıt timek savning yörügi erür “...O söylemiş (oldukları) şüphelerini çok iyi (ve) ayrıntılı (bir şekilde) izah ediverip onları yenmek erdemi denen sözün açıklamasıdır” (AY 311/10-13, s.193)

35)yu-: Yıkamak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yu-	10	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Suv üze yu-	İsim+edat+fiil	4	2

Tablo 4.227. Yu- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

suv üze yu- “su ile yıkanmak”

Yme küseyü teginür men yarlıkançuçı köngüllüg suv üze yuyu arıtu yarlıkap arıg süzük kılsunlar “Yine dilerim (ki) merhametli gönlü su ile yıkayıp temizleyip buyurarak tertemiz etsinler.” (AY 107/1-3, s.109)

Arıgda arıg süzük suv üze yumakdın arıtınmakdın ötrü kin keligme üdlerte ikileyü tepretgeli togurgalı umaz “Temizden daha temiz berrak su ile yıkanıp temizlenmelerinden dolayı gelecek zamanlarda ikinci kez hareket edip doğuramazlar.” (AY 145-146/22-2, s.125)

36)yuk-: Yapışmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yuk-	2	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Kan yuk-	İsim+fiil	15	1

Tablo 4.228. Yuk- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

kan yuk- “kan bulaşmak”

Körti anta bir kişig özinge ugrap kelmişin saçı başı yadılıp et’özinge kan yukup tolp et’özi bir yanglıg tozka toprakka kömülüp açığ ünin sıgtayu ötrü yakın kelmişin körüp... “Orada bir kişinin kendine doğru geldiğini, saçı(nın) başı(nın) dağılıp vücuduna kan bulaştığını, bütün vücudu(nun) aynı şekilde toza toprağa bulandığını (ve) acı (bir) sesle ağlayarak yaklaştığını görüp...” (AY 637/10-15, s.332)

37)yun-: Yıkanmak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yun-	12	%0,01

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Arığ yun-	Zarf+fiil	211	2

Tablo 4.229. Yun- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

arığ yun- “tertemiz yıkanmak”

Anta basa ol kişi suvka kirip et’özin arığ yunup yangı arığ ton kedip... (AY 519/11-13, s.282) “Sonra o kişi suya girip bedenini temiz bir şekilde yıkayıp yeni elbiseler giyerek...” (Çetin, 2020b: 372).

Anta ötrü ol nomçı ratnaraşı atlıg açarı arığ yunup arıtınıp karaja tonın uz kedti “Ondan sonra o vaiz Ratnaraşı adlı rahip tertemiz yıkanıp, arınıp papaz cübbesini mahirane giydi.” (AY 575/18-21, s.307-308)

38) *yungla-*: Kullanmak, harcamak, sarf etmek, yok etmek

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yungla-	6	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Küç küsün yungla-	İsim+fiil	50	1

Tablo 4.230. Yungla- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

küç küsün yungla- “güç harcamak, çaba sarf etmek”

Uzanmak bilge bilig orunun ukmak erser kaltı azkaya küç küsün yunglap üküş ed tavar kazganıp asıg tusu kılmak erür (AY 257/5-9, s.170) “Sanat bilgi yerini (ilmini) anlamak ise azıcık güç harcıyıp çok mal mülk kazanarak fayda sağlamaktır” (Tokyürek, 2018: 579).

39) *yürünger-*: Beyazlamak

Fiil	Metin içi sıklığı	Metin içi yüzdeliği
Yürünger-	1	-

Eşdizim	Eşdizim Kategorisi	Eşdizimli Sıklığı	Eşdizimsel Sıklık
Saç baş yürünger-	İsim+fiil	3	1

Tablo 4.231. Yürünger- fiili sıklık ve eşdizim bilgisi

Eşdizimin bağlam içi gösterimi

saç baş yürünger- “saçı beyazlamak”

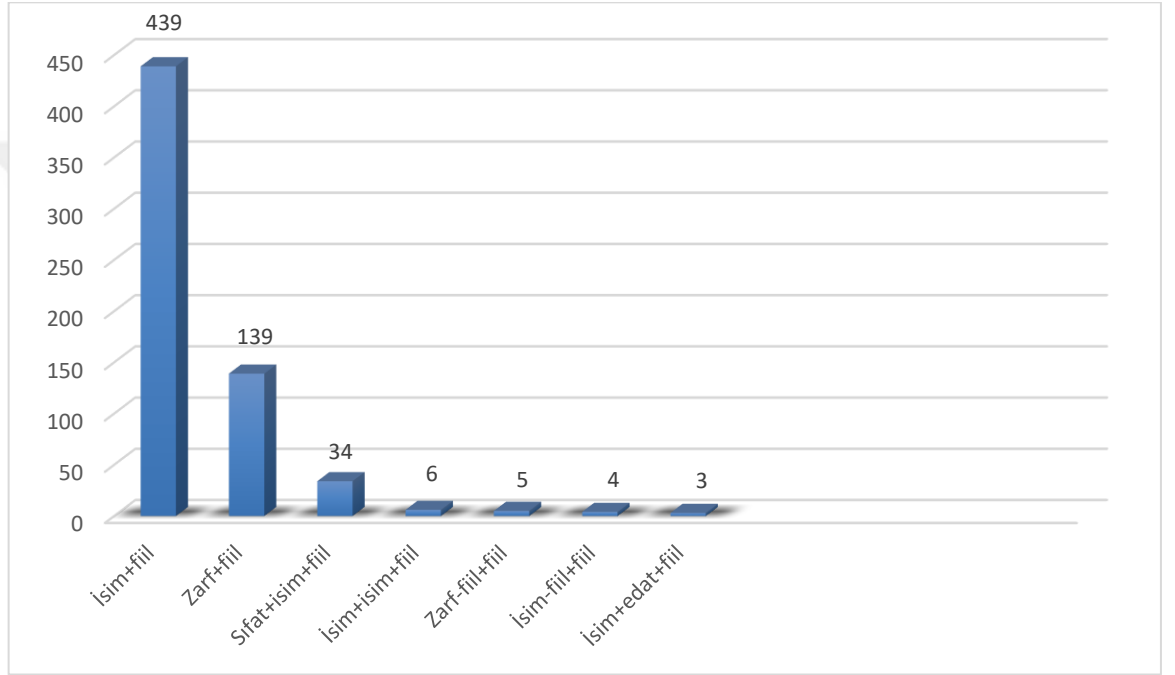
Kişiğ yigit yaşında saç baş yürünger ser üküş tarıtıp övkeçi erser artukrak yaruk yaşuk titikerip tülinte yine oot körser bilmiş kergek ol kişiğ sarıg tözlüg erür
“Genç yaşında saç baş ağarıyorsa çokça kızıp öfkeleniyorsa, çok fazla ılık (gibi) uyanık olsa, rüyasında yine ateş görse (hekim) bilmeli ki o kişi safra kaynaklı (hastadır).” (AY 594/8-12, s.315)

5. SONUÇ

Bu çalışmada dil kullanımında aktif rol oynayan eşdizim kavramı, Eski Uygur Türkçesi dönemi eserlerinden AY’de yer alan fiiller üzerinden ele alınmış ve söz konusu eserdeki fiillerin eşdizim örüntüleri tespit edilmiştir.

Çalışmanın ana bulguları değerlendirilmeden önce Giriş kısmında çalışma ile ilişkilendirilen araştırma sorusu yeniden gözden geçirildiğinde elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

Şekil 5.1. Altun Yaruk'taki Fiillerin Eşdizim Dağılımı

Bununla birlikte çalışmanın bulguları Eski Uygur Türkçesinde eşdizimlilik üzerine yapılmış mevcut araştırmalara bazı katkılar sunmuştur. Bunlardan ilki AY adlı eseri eşdizim kapsamında müstakil olarak inceleyen ilk çalışma olması; ikincisi eserde yer alan fiillerin eşdizimlerinin saptanması ile bunların metin ve bağlam içinde kazanmış olduğu farklı anlam ve değerleri tespit ederek bunların kullanım özelliklerini ortaya koyması ve eserin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunması; bir diğeri ise eşdizim odağında dönem dilinin yapısının, işleyişinin, geçirdiği değişim ve gelişimlerin takip edilebilmesine olanak tanımasıdır.

Çalışma sonunda AY’de fiillerin oluşturduğu toplam 627 eşdizim yapısı saptanmıştır. Tespit edilen eşdizimler bağlı bulundukları kelime türü esas alınarak sınıflandırılmıştır. Yine çalışmada eşdizimlerin hem sıklık hem de sözdizimsel ilişkiler

açısından incelenmesi gerektiği düşünüldüğü için sıklık ve anlam temelli kuramlar birleştirilerek bütüncül bir yaklaşım benimsenmiştir.

Çalışmadan elde edilen veriler değerlendirildiğinde ise şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Eski Uygur Türkçesinin karakteristik bir dil özelliği olan ikilemelerin sık kullanımı araştırmaya konu edinilen eserde de gözlenmiş buna bağlı olarak da ikilemelerin yüksek oranda fiillerle eşdizimlilik ilişkisi kurduğu tespit edilmiştir. Bunlardan çok az bir kısmı şu örnekler üzerinden gösterilebilir: *at küü yadıl-, asıg tusu kıl-, bodun kara başla-, busuşka emgekke basıt-, ig agrıg emle-, inç mengilig bol-, küyü küzetü tut-, öz yaş üstel-... vb. gibi.*
2. Bazı eşdizimlerin ses ve şekil özelliğindeki çok az değişim göz ardı edildiğinde Eski Türkçeden birebir korunarak günümüze ulaştığı ve standart Türkçede kullanımda olduğu gözlenmiştir. Bunlar; *agzı kuru-, yagmur yag-, yagmur yagıt-, kan ak-, süt ak-, suv ak-, suv akıt-, tiz çökit-, yalanguz kal-, yirke çal-, yolta yori-, yangı tog-, ay tutun-, kar yag-, kün tutun-, uzun yaşa-, yakın tur-, yaş ak- küçi yit-, suv tök-* eşdizim yapılarıdır.
3. Uygurların çeşitli siyasi olaylar sonucunda yerleşik hayata geçmeleri, farklı milletlerle etkileşim hâlinde olmaları ve Budizm, Manihaizm ile Hristiyanlık gibi inançların etkisi altında kalmaları dilin söz varlığında da etkisini göstermiş gerek doğrudan gerekse de dolaylı olarak yapılan alıntılar sonucu dile Sanskritçe, Çince, Toharca, Soğdca'dan yeni oluşumlar girmiştir. Bu girdiler içinde dinî söz varlığına ait yeni oluşum eşdizimlere de rastlanmıştır. Örneğin Sanskritçe *punya* kelimesinden *buyan evir-, buyan bir-, buyan kazgan-, buyan al-*; Çince *pu shih* sözcüğünden *buşı bir-*; Çince *tsui* kelimesinden *tsuy kıl-*; yine Sanskritçe *dhyāna* sözcüğünden *dyanta kir-*; Sanskritçe *kṣānti* kelimesinden *kṣantı kıl-, kṣantı kılın-, kṣantı bir-*; Sanskritçe *abhiṣeka* sözcüğünden *abişık kıl-* vb. gibi eşdizimler üretilmiştir.
4. Saptanan bazı eşdizimlerde kurucu öğelerin ya tamamen ya da kısmen değişikliğe uğradığı gözlenirse de bunların semantik özelliğinin korunarak Türkiye Türkçesinde işlerliğini sürdürdüğü tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları *sav sözle-* “söz söylemek”, *yala kel-* “iftiraya uğramak”, *yultuz tüş-*

“yıldız kaymak” *ulug tın*- “derin bir nefes almak”, *saç baş yürünger*- “saç beyazlamak”, *yiil yiltir*- “rüzgâr esmek”, *yagmur tökül*- “yağmur yağmak” *yala ur*- “iftira atmak”, *kiginç bir*- “cevap vermek”, *küvrüg tokı*- “davul çalmak” vb. gibi eşdizimlerdir.

5. Elde edilen verilerin bir kısmında bir isim ve bu isim kökünden türetilmiş fiilden meydana gelen eşdizimler saptanmıştır. Bu tür eşdizimlerin belli bir kavramı işaret ederek bütünlük oluşturduğu gözlenmektedir. Öte yandan bu tür eşdizimlerde özellikle fiilin özelleşmiş bir anlam kazanması dikkat çekicidir. Bunlar *emgek emgen*- “acı çekmek”, *nom nomla*- “vaaz vermek”, *nom nomlat*- “vaaz verdirmek”, *yarlıg yarlıka*- “emir vermek”, *ün ün*- “ses çıkmak”, *ötüg ötün*- “rica etmek”, *sakinç sakın*- “düşünmek”, *sakinç sakıntur*- “düşündürmek”, *iş işle*- “iş yapmak”, *yarun yaru*- “tan yeri ağarmak”, *yiil yiltir*- “rüzgâr esmek”, *emgek emget*- “acı çektirmek”, *tatıg tat*- “tadına bakmak” *tül tüşe*- “rüya görmek”, *yagmur yag*- “yağmur yağmak”, *yagmur yagıt*- “yağmur yağdırmak”, *ton tonan*- “elbise giymek”, *kılınç kıl*- “amel işlemek”, *mengi mengile*- “mutlu olmak”, *bediz bedize*- “resim yapmak”, *bediz bedizet*- “resim yaptırmak”, *yaruk yarut*- “ışık ile aydınlatmak”, *yaşın yaşına*- “şimşek çakmak” eşdizimleridir.
6. Hemen her dinde olduğu gibi Budizm ve Manihaizm inançlarında da ayrı bir yer tutan ölüm kavramı dilin söz varlığında da geniş bir etki bulmuş; din merkezli bir yaşam süren Uygurların ölüm kavramını ifade etmek için oluşturdukları söz varlığı da geniş çapta Budizm ve Manihaizm dinleri çevresinde şekillenmiştir. AY’de çeşitli anlam aktarmalarından faydalanılarak oluşturulan ölüm kavramı şu örnekler üzerinden tespit edilmiştir: *Ölmekig bul*-, *isig öz ıd*-, *et’öz kod*-, *et’öz kodıkar*-, *et’öz tit*-, *ölümke tuş*-, *ölümke uğra*-, *et’öz yokad*- örnekleri *öl*- fiilini karşılamaktadır.
7. Budizm dininin bir diğer odak noktası yaşamda acı çeken, ıstırap ile dolu canlıları gerçek ve sonsuz mutluluğa ulaştırmaktır. Bu yüzden Budizm ve Manihaizmde *mutlu ol*- kavramı önemli bir yer tutar ve canlıları mutluluğa ulaştırmayı amaçlayan pek çok öğreti mevcuttur. Buna bağlı olarak AY’de *mutlu ol*- kavramının çok çeşitli eşdizimler üzerinden ifade edildiği gözlenmiştir. Bunlar; *mengig aşı*-, *mengi er*-, *inçkülüg bol*-, *mengilig bol*-

, *sevinçlüg bol-*, *inç mengig bol-*, *inç mengig bul-*, *mengi mengile-*, *inç mengi tap-*, *kutka teg-*, *mengike teg-*, *edgüke mengike teg-*, *inç mengike tegin-*, *mengi tuy-* eşdizimleridir.

8. Çalışmanın 3.4.4. kısmında açıklandığı üzere eşdizimler alana özgü olma eğilimi taşıyan yapılardır. AY’ de alana özgü olduğu tespit edilen eşdizimlerden bazıları şu şekildedir: *baş yar-* “yarayı açmak, ameliyat etmek”, *yingne id-* “iğne vurmak”, *ig basıt-* “hastalığa yakalanmak, hastalanmak”, *ig toga adır-* (hastalığı) teşhis etmek, tanı koymak” sağlık alanında; *bodun başla-* “halkı yönetmek”, *il başla-* “devlet, ülke yönetmek”, *törü başla-* “yasa uygulamak” siyasi alanda; *bediz bedize-* “resim yapmak”, *oyun etizdür-* “şarkı çaldırmak”, *oyun bediz kıl-* “müzik çalmak”, *küvrüg tokı-* “davul çalmak” *oyun bediz kıl-* “müzik çalmak” sanat alanında; *yaşın tüş-* “yıldırım düşmek”, *yultuz tüş-* “yıldız kaymak”, *yaşın yaşına-* “şimşek çakmak”, *ay tutun-* “ay tutulmak”, *kün tutun-* “güneş tutulmak”, *yorigınça yori-* “(gök cisimleri için) yörüngede dönmek”, *yarun yaru-* “tan yeri ağarmak” yağmur yag- “yağmur yağmak”, *tolı tüş-* “dolu yağmak”, *yir tepre-* “deprem olmak”, fizik, astronomi ve meteoroloji alanlarında saptanan eşdizimlerden bazılarıdır.

Bu doğrultuda çalışma sonucu elde edilen verilerle Türkçenin tarihî dönemleri için hazırlanan genel amaçlı sözlüklerde kelimelerin birliktelik ilişkisinden kaynaklı olarak ortaya çıkan farklı anlam ve değerleri göstermede yetersiz kaldığı doğrulanmış; dönem eserlerinin daha iyi anlaşılması için her birinin eşdizimlilik açısından ayrı ayrı ele alınarak söz konusu eserler için eşdizim sözlüklerinin hazırlanması gerektiği ortaya konmuştur.

KAYNAKLAR

- Aisenstadt, E. (1979). "Collocability restrictions in dictionaries", *Dictionaries and Their Users*. Hartmann, R. (ed.). Leuven: Katholieke Universiteit, 71-74.
- Ağca, M. (2020). *Eski Türkçe Metinlerde Sıfatların Eşdizimliliği*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Ahmet, Z. (2009). *Eski Uygurca Altun Yaruk Sudur'dan "Aç Pars" Öyküsü (Metin-Çeviri-Açıklamalar-Sözlük)*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aksu Kurtoğlu, Ö. (2015). *Türkçede Ad-Eylem Eşdizimliliği İçin İstatistiksel ve Anlamsal Ölçütler Temelinde Derlem-Çıkışlı Bir Ulamlama*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ayabakan İpek, M. (2019). *Türkçe Sözlük'te Eşdizimli Ögelerin Sunumu ve Görünümleri*, Ankara.
- Ayazlı, Ö. (2012). *Altun Yaruk Sudur VI. Kitap (Karşılaştırmalı Metin Yayını)*, İstanbul.
- Bahns, J. (1993). "Lexical Collocations: A Contrastive View", *ELT Journal*, 47(1), 56-63.
- Bahns J. Ve Eldaw, M. (1993). "Should We Teach EFL Students Collocations?". *System*, 21(1), 101-114.
- Barfield, A.W. (2006). *An Exploration of Second Language Collocation Knowledge and Development*, United Kingdom: ProQuest Dissertations Publishing
- Bateni, M.R. (2010). "Collocations and Idioms and Their Translatability", *Iranian Studies*, 43(5), 591-597.
- Barnbrook, G., Mason, O., Krishnamurthy, R. (2013). *Collocation: Applications and Implications*, Palgrave Macmillan, London (UK).
- Benson, M., Benson, E., Ilson, R. (1986). *Lexicographic Description Of English*, John Benjamins.
- Benson, M. (1989). "The structure of the collocational dictionary" *International Journal of Lexicography*, 2(1), 1-13.
- Benson, M., Benson, E., Ilson, R. (2009). *The BBI Combinatory Dictionary of English: Your guide to collocations and grammar*, John Benjamins, Amsterdam.
- Bauer, L. (1983). *English Word-Formation*, Cambridge University Press, United Kingdom.
- Caferoğlu, A. (2015). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Ankara.
- Carter, R. (2002). *Vocabulary: Applied Linguistic Perspectives*, London: Allen & Unwin.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*, Oxford.
- Cowie, A.P. (1981). "The treatment of collocations and idioms in learners'dictionaries", *Applied Linguistics*, 2(3), 223-235.

- Cowie, A.P. (1994). "Phraseology", *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Asher, R.E. (ed.), Oxford: Pergamon, 3168-3171.
- Cowie, A.P. (1998). *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*, Oxford University Press, Oxford.
- Cowan, L. (1989). *Towards a Definition of Collocation*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Concordia Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Kanada.
- Cruse, A.D. (1986). *Lexical Semantic*, Cambridge.
- Çağatay, S. (1945). *Altun Yaruk'tan İki Parça*, Ankara.
- Çalışkan, N. (2020). *Yüksek Sıklıktaki Adlar: Zaman Sözcük Biçimi Üzerine Derlem Temelli Bir İnceleme*, Ankara.
- Çetin, E. (2020a). *Altun Yaruk VII. Kitap, Berlin Bilimler Akademisindeki Metin Parçaları*, (Karşılaştırmalı Metin, Çeviri, Açıklamalar, Dizin), Ankara.
- Çetin, E. (2020b). *Altun Yaruk VIII. Kitap, Berlin Bilimler Akademisindeki Metin Parçaları*, (Karşılaştırmalı Metin, Çeviri, Açıklamalar, Dizin), Ankara.
- Durrant, P. (2008). *High frequency collocations and second language learning*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Nottingham Üniversitesi, Nottingham.
- Eken, N. T. (2015). *Anlatı Metinlerinde Sözcük Birliktelikleri: Türkçe Üzerine Eğitim-Öğretim Ortamları Hedefli Gözlemler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Firth, J.R. (1935). "The Technique Of Semantics", *Philological Society*, s.36-72.
- Firth, J.R. (1957a). "A Synopsis of Linguistic Theory, 1930-55". *Studies in Linguistic Analysis* (s.1-31). Special Volume of the Philological Society. Oxford: Blackwell.
- Firth, J.R. (1957b). "Modes of Meaning", *Papers In Linguistic 1934-1951*. Oxford: Oxford University Press, 190-215.
- Fontenelle, T. (1994). "What on Earth are Collocations?" *English Today*, 40(10), 1-10.
- Gyllstad, H. (2007). *Testing English Collocations: Developing Receptive Tests for Use with Advanced Swedish Learners*, Lund: Media-Tryck.
- Gulcalı, Z. (2015). *Altun Yaruk Sudur X. Kitap (Metin-Çeviri-Açıklamalar-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hausmann, F. J. (1989). "Le dictionnaire de collocations", *Wörterbücher, Dictionaries, Dictionnaires. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie*. Franz J. Hausmann, Herbert E. Wiegand, ve Ladislav Zgusta (ed.). Berlin/New-York: de Gruyter, 1010-1019.
- Halliday, M.A.K. (1961). "Categories of the Theory of Grammar", *Word*, 17(2), 241-292.
- Halliday, M.A.K. (1966). "Lexis as a Linguistic Level", *In Memory of J.R.Firth*. Bazell, C.E, Catford, C., Halliday, M.A.K. Robins, R.H. (ed.). London: Longmans, 148-162.

- Halliday, M.A.K. ve Yallop, C. (2007). *Lexicology A Short Introduction*, Continuum, London, New York.
- Handl, S. (2008). "Essential collocations for learners of English: The role of collocational direction and weight", *Phraseology In Foreign Language Learning and Teaching*. Meunier, F., Granger, S. (ed.). Amsterdam: Jogn Benjamins Publishing Company, 43-66.
- Heid U. (1994), "On Ways Words Work Together-Topics in Lexical Combinatorics", *Euralex*. Martin, W.,W. Meijs, M. Moerland, E. ten Pas, P. van Sterkenburg, P. Vossen (ed.). Vrije Universiteit Amsterdam, 226-257.
- Herbst, T. (1996). "What are Collocations: Sandy Beaches or False Teeth". *English Studies*, 77 (4), 379-393.
- Hill, J. (2000). "Revising priorities: from grammatical failure to collocational success", *Teaching Collocation*. Lewis, M. (ed.). Hove: Language Teaching Publications, 47-69.
- Hill, J., Lewis, M. (1997). *The LTP Dictionary of Selected Collocations*, Ltp Language, England.
- Howarth, P. (1996). *Phraseology in English Academic Writing: Some Implications for Language Learning and Dictionary Making*, Niemeyer: Tübingen.
- Howarth, P. (1998a). "Phraseology and Second Language Proficiency". *Applied Linguistics*, 19(1), 24-44.
- Howarth, P.A. (1998b). "The Phraseology of Learners Academic Writing", *Phraseology: Theory, Analysis and Applications*. Cowie, A.P. (ed.). Oxford: Oxford University Press, 161-186.
- Kaya, C. (1994). *Uygurca Altun Yaruk (Giriş, Metin ve Dizin)*, Ankara.
- Kita, K., Ogata, H. (1997). "Collocations In Language Learning: Corpus-Based Automatic Compilation Of Collocations And Bilingual Collocation Concordancer", *Computer Assisted Language Learning*, 10(3), 229-238.
- Kumova Metin, S. (2011). *Türkçede Hesaplamalı Metin Analizi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bornova-İzmir.
- Korkmaz, Z. (2017). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Lewis, M. (2000). *Teaching Collocation: Further Development in the Lexical Approach*, Hove: Language Teaching Publications
- Lewis, M. (2008). *Implementing The Lexical Approach Putting Theory into Practice*, Heinle Cengage Learning, United Kingdom.
- Liu, D. (2010). "Going Beyond Patterns: Involving Cognitive Analysis in the Learning of Collocations" *Tesol Quarterly*, 44(1), 4-30.
- Manning, C. D. ve Schütze, H. (1999). *Foundations of Statistical Natural Language Processing*. Cambridge: MIT Press.
- Martin, W.J.R., Al, B.F.P, Van Sterkenburg, P.J.G. (1983). "On the processing of a text corpus: From textual data to lexicographic information", *Lexicography*:

- Principles and Practice*. Hartmann, R.R.K. (ed.). London: Academic Press, 77-87.
- Martyńska, M. (2004). "Do English language learners know collocations?" *Investigationes Linguisticae* (XI), 1-12.
- Mel'cuk, I. (1998). "Collocations and Lexical Functions". Cowie, A.P. (ed.). *Phraseology: theory, analysis, and applications*, Oxford: Oxford University Press, 23-54.
- Men, H. (2018). *Vocabulary Increase and Collocation Learning: A Corpus-Based Cross-sectional Study of Chinese Learners of English*, Singapore.
- McKeown, K.R., Radev, D.R. (2000). "Collocations", *A Handbook of Natural Language Processing*. Dale, R., Moisl, H., Somers, H. (ed.). New York: Marcel Dekker, 1-19.
- Nadelyaev, V.M., Nasilov D.M., Tenişev E.R., ve Şçerbak, A. M. (1969). *Drevnetyurkskiy slovar'*, Leningrad.
- Nesselhauf, N. (2005). *Collocations In a Learner Corpus: Studies In Corpus Linguistics*, Amsterdam.
- Ölmez, M. (1991). *Altun Yaruk III. Kitap (= 5. Bölüm)*, Ankara.
- Ölmez, M. (2017). "Eski Uygurca İkillemeler Üzerine", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 65(2), 243-311.
- Özkan, B. (2007). *Türkiye Türkçesinde Belirteçlerin Füllerle Birlikte Kullanımları ve Eşdizimliliği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Palmer, H.E. (1933). *Second Interim Report on English Collocations*, Tokyo: Institute for Research in English Teaching.
- Poulsen, S. (2005). *Collocations as a Language Resource, A Functional and Cognitive Study in English Phraseology*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Southern Denmark.
- Sel, P. (2020). *Runik Harfli Metinlerde Eşdizimlilik*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Seretan, V. (2011). *Syntax-Based Collocation Extraction*, Berlin.
- Sinclair, J. (1991). *Corpus, Concordance, Collocation*, Oxford.
- Smadja, F. (1993). "Retrieving Collocations from Text: Xtract", *Computational Linguistics* 19(1), 143-177.
- Stubbs, M. (1996). *Text and Corpus Analysis*, Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Smadja, F. ve McKeown, K. (1991). "Using collocations for language generation" *Computational Intelligence*, 7, 229-239.
- Şen, S. (2017). *Eski Türkçenin Deyim Varlığı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tahiroğlu, B.T. (2010). *Bilgisayar Destekli Sözlük Bilimi Çalışmalarında Derleme Sözlüğü Veri Tabanı Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Tokyürek, H. (2018). *Altun Yaruk IV. Tegzinç (Karşılaştırmalı Metin Yayını)*, Ankara.
- Tutin, A. (2008). “For an Extended Definition of Lexical Collocations”. Eurolex Barcelona: France.
- Uçar, E. (2009). *Altun Yaruk Sudur V. Kitap, Berlin Koleksiyonundaki Fragmanların Transliterasyonu ve Transkripsiyonu, (Açıklamalar ve Dizin)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yazıcı Ersoy, H. (2018). “Orhun Yazıtlarında Eşdizimlilik”, İstanbul: Kesit Yayınevi.
- Wang, L. (2018). *A Comparative Investigation Of Collocation, Colligation And Semantic Association In English And Chinese: A Test Of Chinese On The Applicability Of Three Major Concepts As Defined In Lexical Priming Theory*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Liverpool Üniversitesi, İngilizce Bölümü, İngiltere.
- Wanner, L., Ferraro, G., Moreno, P. (2016). “Towards Distributional Semantics-Based Classification Of Collocations For Collocation Dictionaries”, *International Journal of Lexicography*, 30(2), 1-20.
- Wray, A. (2002). *Formulaic Language and the Lexicon*, Cambridge.

EK-1.

atı kötrül-

(34i/6), (34j/9), (34k/5), (37/2), (72/6), (72/10), (81/15), (82/10), (82/17-18), (82/23), (83/4-5), (83/9), (83/13), (83/17), (86/10), (91/3-4), (95/14), (114/8), (132/5), (149/21), (157/20), (167/18-19), (182/14), (183/1-2), (184/1-2), (193/5-6), (202/6), (335/21-22), (341/4), (352/16-17), (372/8), (372/17), (378/15), (390/15), (392/6), (397/3), (399/9), (400/1), (400/12-13), (402/5), (403/2), (406/16-17), (407/16), (408/4-5), (414/19), (415/14), (423/11), (430/16-17), (432/7), (435/5-6), (436/4-5), (437/15), (439/18), (440a/14), (440b/19), (444/7-8), (447/14), (448/20), (455/20-21), (456/11), (460/5), (468/8), (468/20), (469/17), (470/2), (470/21), (472/10), (473/20), (474/23), (479/17), (513/4), (514/19), (518/15), (523/11-12), (523/20), (527/21), (530/17), (531/9), (534/8), (535/18), (536/6), (536/20), (538/19), (539/18), (542/16), (547/5), (606a/12), (606b/10-11), (661/22), (663/5), (667/23), (682/15).

aya kavşur-

(34/3), (34k/3), (88/20-21), (94/15), (124/13-14), (132/3), (335/17), (362/3), (372/6), (397/1), (399/6), (575-576/22-1), (606b/4), (645/11), (650/1), (669/4-5)

buşu bir-

(22/9), (154/3), (161/16), (216/21), (512/9), (625/8), (641/21).

kirtüdin kel-

(34j-34k/19), (34m/10-11), (34m/22), (34n/10-11), (34n/16-17), (34n/23), (34ö/12-13), (34s/8), (37/15-16), (38/9), (39/9-10), (42/16), (98/22), (485/15), (571/9)

kut bul-

(24/11), (33/12), (34b/23), (37/4), (41/9), (44/12), (45/14), (46/1-2), (46/3), (57/1-2), (64/16), (79/6-7), (79/14), (80/16), (104/6-7), (155/18-19), (159/8), (163/20), (172/23), (174/14), (176/5), (176/7), (185/22), (186/6), (186/10), (187/14), (188/4-5), (218/6), (290/23), (291/2), (291/6-7), (291/9-10), (303/18), (303/17), (304/9), (376/9), (376/19), (376/20), (377/5), (377/21-22), (383/4-5), (383/10), (410/5-6), (429/14-15), (458/5), (514/16-17), (580/12-13), (648/10), (657/12-13).

kut kol-

(486/8), (577/11-12), (660/14-15)

kut kolun-

(12/1), (212/12), (212/23), (212/24), (213/1), (213/3), (213/6), (281/6), (286/7), (286/12), (286/18).

küsüş kantur-

(170/17), (323/20-21), (454/1-2), (467/17), (525-526/23-1).

kşantı kıl-

(100/6-7), (125/8), (142/9), (142/18-19), (144/15), (145/21-22), (146/18-19), (169/5), (179/19-20), (179/22-23), (345/18).

nom nomla-

(25/13), (34i/20), (34ş/16), (40/8), (41/4-5), (41/19-20), (50/11), (50/12-13), (65/1), (86/7), (93/4), (96/11), (98/4-5), (167/6), (185/18), (186/3), (186/13), (196/1), (294/21-22), (300a/48), (301/5), (301/10), (301/14), (315/12), (318/11), (339/11), (339/18), (342/2), (456/16-17), (502/2), (575/22), (578/20), (582/6-7), (582/11), (584a/4), (647/1), (668/16-17), (683/2)

örü tur-

(182/8), (201/15), (372/4-5), (378/10), (391/6), (392/12), (440a/12), (467/11), (471/13), (473/17-18), (512/23), (546/14), (609/14), (616/18-19), (649/18), (658/1)

yorigda yori-

(232/17), (234/19), (373/3).

agır ayag kıl-

(34k/14), (36/22), (161/11), (162/3-4), (176/9-10), (178/11), (342/6), (355/16-17), (360/15-16), (413/20-21), (414/1), (443/3), (454/10), (456/9), (496/23), (528/8), (539/15-16), (587/17), (627/18).

asıg tusu kıl-

(3/8), (23/2), (23/3-4), (34i/10), (34j/7), (34j/11), (34s/20-21), (34ş/16-17), (42/4-5), (43/17), (49/10-11), (49/12), (49/14), (49/16-17), (61/8-9), (64/9), (184/22, s.139), (185/17), (190/3-4), (191/8-9), (206/9), (209/1-2), (211/2-3), (213/20), (232/19-20), (235/18), (235/21), (235/23-24), (236/9), (236/14), (245/22-23), (257/8-9), (268/4), (268/15-16), (279/13-14), (280/20), (288/8), (288/13), (289/9-10), (289/15-16), (293/6), (294/2), (373/5-6), (399/23), (402/19), (404a/14), (461/10), (461/10), (611/14-15), (646/18-19), (649/5-6), (654/14), (657/9-10), (661/2), (667/3).

ayıg kılınç kıl-

(101/4-5), (101/9-10), (101/14), (101/19), (102/1-2), (102/6-7), (102/11-12), (102/16-17), (102/21-22), (103/2-3), (103/12), (103/17-18), (104/18-19), (106/4-5), (106/9), (107/20-21), (134/21-22), (137/4-6), (139/15-16), (139/16-18), (140/7-8), (179/21-22), (221/15-16), (221/17-18), (230/8-9), (296/5), (296/15), (296/18-19), (362/1), (509/22-23), (560/13-14), (648/22-23).

edgü kılınç kıl-

(150/8-9), (151/2-3), (151/12-13), (152/3), (153/7-8), (171/9), (221/23-24), (296/3), (296/23), (297/2-3), (222/1-2), (411/4-5), (414/5), (419/10), (512/11), (550/4-5), (108/10).

küyü küzetü tut-

(34c/18-19), (91/7, s.103), (148/1), (192/20-21), (314/16), (325/16-17), (326/12-13), (327/6), (327/24), (328/14-15), (329/6), (329/20-21), (330/10), (330/24), (331/19-20), (342/7), (342/19), (361/10-11), (398/7), (402/15-16), (402/22-23), (405/1-2), (405/6), (405/9), (405/14), (407/20), (408/2), (410/16-17), (431/7-8), (440/18), (444/1), (448/5-6), (467/18), (468/12), (469/10-11), (471/2-3), (526/14), (539/17), (546/4), (550/12), (550/22), (552/4), (552/11), (560/3-4), (560/8), (613/8), (662/18), (663/16), (664/12-13), (AY 665/13), (666/1-2), (666/18), (667/8-9), (669-670/23-1), (671/3), (671/9).

köni tüz tuy-

(24/10-11), (34/8), (34i/23), (34l/22), (34o/20), (38/9-10), (42/16-17), (79/6), (79/14), (83/6-7), (132b/2-3), (153/22), (159/7-8), (160/17), (161/4-5), (167/23), (171/20-21), (172/1), (173/9), (174/13), (185/14), (186/19), (187/4-5), (188/4), (376/18-19), (377/17), (383/9), (392/), (392/23), (393/2-3), (462/7-8), (571/20-21), (644/11), (658/6-7), (669/2).

nom erdini nomla-

(191/18-19), (193/9-11), (336/16-18), (341/8-9), (341/20-21), (395/10-11), (397/10), (398/6), (400/2-3), (410/7-8), (422/7-8), (424/10-11), (426/15), (428/2-3), (451/20-22), (530/14-15), (574/8-9), (574/12-13), (583/21-22).

sogançig tatıglıg tılangur-

(503/17-18), (503/20), (503/22), (504/2), (504/4-5), (504/8-9), (504/14).

tapıg udug kıl-

(34k/14), (36/23), (110/13), (156/13), (162/4), (176/9-10), (249/23-24), (314/24),
(361/21), (426/16), (496/17-18), (516/14-15), (517/23), (520/10-11), (526/8-9),
(577/8), (582/1-2).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : AKYOL Hatice

Uyruğu : T.C.

Doğum tarihi ve yeri :

Medeni hali :

Telefon :

Faks :

e-mail :

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi

Yüksek lisans		

Lisans		

Lise		

Yabancı Dil

SIKLIK DIZINI

Atı kötrül-:	110	Abışık kıl-:	14
Asıg tusu kıl-:	78	Erksinmekke teg-:	14
Küyü küzetü tut-:	70	Atın ata-:	13
Kut bul-:	69	Umug ınag bol-:	13
Nom nomla-:	58	Kingürü nomla-:	13
Köni tüz tuy-:	55	Kingürü yad-:	13
Ayığ kılınç kıl-:	52	Emgek emgen-:	12
Ağır ayag kıl-:	39	Buyan evir-:	12
Nom erdini nomla-:	39	Edgün bar-:	11
Tapıg udug kıl-:	38	İlig kavşur-:	11
Edgü kılınç kıl-:	37	Titrü kör-:	11
Aya kavşur-:	36	Aça yada nomla-:	11
Örü tur-:	36	Kingürü yadıl-:	11
Kirtüdin kel-:	35	Yarlıg yarlıka-:	11
Kşantı kıl-:	31	Yaruk yarut-:	11
Kut kolun-:	31	Yakın bar-:	10
Buşı bir-:	27	Asıg kıl-:	10
Sogançığ tatıglıg tılangur-:	27	Tüşke utlıka teg-:	10
Küsüş kantur-:	25	İnç mengilig bol-:	9
Kut kol-:	23	Köngül tarkar-:	9
Yorıgda yorı-:	23	Tıdıg ada tarkar-:	9
İnç mengi kıl-:	20	Titrü tıngla-:	9
Ton açın-:	18	Orunta tur-:	9
Tiz çokit-:	18	Ün ün-:	9
Nırvanka kir-:	18	Alkış bir-:	8
Ötüg ötün-:	18	Yakın kel-:	8
Küsüş kan-:	16	Kılınç kıl-:	8
Sav sözle-:	16	Aça yada okıt-:	8

Sakınç sakın-:	8	Kutka teg-:	6
Şlök sözle-:	8	Yirke tegür-:	6
Ada tuda tarkar-:	8	İnç mengi tile-:	6
Biligke teg-:	8	Öz tit-:	6
Edgüke teg-:	8	Taşkaru ün-:	6
Küyü küzetü tegin-:	8	Yorigıta yorı-:	6
Et'öz tit-:	8	Edgü yollar aç-:	5
Tül tüşe-:	8	Edgüsin ayıgın adır-:	5
Kkirtin üdrül-:	8	Kılınç arıt-:	5
Edrem bul-:	7	Pra kuşatrı as- :	5
Nızvanı kev-:	7	Dışıt kşantı bul-:	5
Kingürü okıt-:	7	Tüz bışrun-:	5
Köngülke tayan-:	7	Ed tavar bir-:	5
Tüşke teg-:	7	İnç mengig bul-:	5
Yir tepre-:	7	Suv bögür-:	5
Küvrüg tokı-:	7	Kalp ert-:	5
Yirtinçüde tur-:	7	Edgü kılınç evir-:	5
Emgekke tuş-:	7	İş işle-:	5
Yagmur yağıt-:	7	İnç kıl-:	5
Mengig aş-:	6	Irak kit-:	5
Kiginç bir-:	6	Mengi mengile-:	5
İnç mengig bir-:	6	Ayığ kılınç ökün-:	5
Mengilig bol-:	6	Orun tut-:	5
Tuş bol-:	6	Umug ınag tut-:	5
Mengilig kıl-:	6	Yıd yıpar türt-:	5
Tıdıg ada kıl-:	6	Küçi yit-:	5
Dyanta kir-:	6	Edgüsin ayıgın adırtla-:	4
Yakın tapın-:	6	Ayag al-:	4
Bilge biligke tayan-:	6	Edgü kılınç al-:	4

Kkir tapça arıt-:	4	Tire yıga al-:	3
Kutı buyanı asıl-:	4	Asıg tusu bol-:	3
Küç küsün asıl-:	4	Umugı ınagı bol-:	3
Yavlak yol bekle-:	4	I tarıg büt-:	3
Mengi bir-:	4	Üd kolu ert-:	3
Tegimlig bol- :	4	Açıgı kel-:	3
Küsüşı büt-:	4	Emgek kel-:	3
İg agrıg emle-:	4	Buyan kıl-:	3
İş ködüg işle-:	4	Emgek kiter-:	3
Ögretig kıl-:	4	İl kötür-:	3
Kşantı çamhuy kıl-:	4	Örü kötür-:	3
Kkir kiter-:	4	Tütsüg köyür-:	3
Korkınç kiter-:	4	Yıd yıpar köyür-:	3
Bagdaşını olur-:	4	Kanglıda olur-:	3
Emgekdin oz-:	4	Emgektin ozgur-:	3
Yula tamtur-:	4	İgliglerig öngedtür-:	3
Örü tik-:	4	Suv saç-:	3
Yaş tökül-:	4	Suv sugul-:	3
İg törçi-:	4	Irak tarık-:	3
Yokaru tur-:	4	Örü tart-:	3
Tüz tut-:	4	Taşkaru tart-:	3
Yarlıg tut-:	4	Emgekke teg-:	3
Tütsüg ur-:	4	Üskinte teg-:	3
Yaruk ün-:	4	Mengike tegür-:	3
Yolta yorı-:	4	Tüş utlıka tegür-:	3
Kan ak-:	3	Ulug tılangur-:	3
Süt ak-:	3	Et'öz titre-:	3
Yaş ak-:	3	Yangı tog-:	3
İnag al-:	3	Mengü tur-:	3

Yirtinçüde turgur-:	3	Bodun başla-:	2
Arıg tut-:	3	İl başla-:	2
Köngülte tut-:	3	Uz başla-:	2
Köni tüz tuyun-:	3	İl uluş başla-:	2
Yaşın tüş-:	3	Buyan bir-:	2
Yultuz tüş-:	3	Kşantı bir-:	2
İsig öz ula-:	3	Küç küsün bir-:	2
Okın ursuk-:	3	Ayaglıg bol-:	2
Süü ut-:	3	Art basut bol-:	2
Labayıg ür-:	3	İgsiz kemsiz bol-:	2
At küü yadıl-:	3	Alkış bul-:	2
Kingürü yadtur-:	3	Asıg tusu bul-:	2
Yaruk yaltrı-:	3	Uz büt-:	2
Edgütün yanma-:	3	Tüş yemiş büt-:	2
Yorıgtın yan-:	3	Yirke çal-:	2
Ün yangkur-:	3	İg emle-:	2
Yarun yaru-:	3	Mengi er-:	2
Yorığça yorı-:	3	Kalp üd ert-:	2
Buyan al-:	2	İl orun ıçgın-:	2
Tsuy al-:	2	Sansarka ilin-:	2
Et'öz alangur-:	2	Kodı in-:	2
Törü arta-:	2	Ev bark it-:	2
I tarıg arta-:	2	Odunup kel-:	2
Kün küninge asıl-:	2	Yala kel-:	2
Tüşin utlusın aş-:	2	Yiil kel-:	2
Üküş ata-:	2	Tsuy kıl-:	2
Basasınta bar-:	2	İş ködüg kıl-:	2
Yagıka basıntur-:	2	Keyirkençig kılın-:	2
Busuş basıt-:	2	Törüg kılur-:	2

Ayığ kılınç kiltur-:	2	İnç mengike tegür-:	2
Edgü kılınç kiltur-:	2	İğ tepre-:	2
Öğ karınınta kir-:	2	İğ toga tepre-:	2
Et'öz kod-:	2	Irak tez-:	2
Sav söz kod-:	2	Ögrünç sevinç tog-:	2
Tiş kongrul-:	2	Yagmur tökül-:	2
Asıgın kör-:	2	İğ agrıg törçi-:	2
Yavızığ kör-:	2	Sakınç tur-:	2
Kingürü nomlat-:	2	Korkunç sıkışta tur-:	2
Nom nomlat-:	2	Küsüş turgur-:	2
Yangırtı öğretin-:	2	Sakınç turgur-:	2
İğ agrıg öngedtür-:	2	Yügerü turgur-:	2
Aça yada ötün-:	2	Teng tut-:	2
Köngül saç-:	2	Üd tut-:	2
Öğ saç-:	2	Yakın yaguk tut-:	2
Yingne sanç-:	2	Ay tutun-:	2
Açıg ünin sıgta-:	2	Kün tutun-:	2
Ulug ünin sıgtaş-:	2	Yıd tuy-:	2
Aş sing-:	2	Yip üze tüg-:	2
Ton soçul-:	2	Emgekke tüş-:	2
Çulvu sözle-:	2	Tamuka tüş-:	2
Yol yingak tap-:	2	Tiş tüş-:	2
Mungadmakka teg-:	2	Töpün tüş-:	2
Yakın teg-:	2	Alkingalı ugra-:	2
Yirke teg-:	2	Titrü uk-:	2
Edgüke mengike teg-:	2	Yagı ut-:	2
At tegin-:	2	Taşkaru üntür-:	2
Asıgka tegür-:	2	Emgek üstel-:	2
Edgüke tegür-:	2	Öz yaş üstel-:	2

Yaruk yadıl-:	2	Tın al-:	1
Saç baş yadıl-:	2	Bilge bilig al-:	1
Kirtgünçtin yan-:	2	Buyan edgü al-:	1
Çerig yanç-:	2	Uguşı alkın-:	1
Yagı yanç-:	2	Küçi küsüni alkın-:	1
Yürek yançıl-:	2	Kanmaksızın amra-:	1
Uzun yaşa-:	2	Tsuy irinçü arı-:	1
Yiil yiltir-:	2	Ayığ kılınçlartın arın-:	1
Et'öz yokad-:	2	Kkir arıt-:	1
Yadag yorı-:	2	Et'öz arta-:	1
Suv üze yu-:	2	Yavalmakın asıl-:	1
Arıg yun-:	2	Pra kuşatrı astur-:	1
Ulug aç-:	1	Köngülçe aş-:	1
Köngül açı-:	1	Tatıg aş-:	1
Köz açıl-:	1	Mengig aşat-:	1
Ayığ kılınç açın-:	1	Köni kirtüsinçe ay-:	1
Ay adır-:	1	Sav ayıt-:	1
İg toga adır-:	1	Arıg baça-:	1
İsig öztin adır-:	1	Arıg baçat-:	1
Nızvanılartın adrıl-:	1	Örü bar-:	1
Edgüti adırtla-:	1	Utru bar-:	1
Ötek adırtla-:	1	Yaguk bar-:	1
Kökke agtın-:	1	Tilegeli istegeli bar-:	1
Örü agtın-:	1	İg basıt-:	1
Yokaru agtın-:	1	Nızvanı basıt-:	1
Tengri yiringe agtın-:	1	Busuşka emgekke basıt-:	1
Suv ak-:	1	İg agrıgka basıt-:	1
Suv akıt-:	1	Şlök başla-:	1
At al-:	1	Törü başla-:	1

Bodun kara başla-:	1	Arıg süzük er-:	1
Busuşka bat-:	1	Ogulsuz kızsız er-:	1
Bediz bedize-:	1	Öng ert-:	1
Bediz bedizet-:	1	Yıl ert-:	1
Uz bedizet-:	1	Öteg birim ert-:	1
Baş bıçtur-:	1	Kalp ertür-:	1
Küç bir-:	1	Kalp üd ertür-:	1
Kut buyan bir-:	1	Üd kolu ertür-:	1
Edgü bol-:	1	Oyun etizdür-:	1
Emgeklig bol-:	1	Edgüsin evir-:	1
İnçkülüg bol-:	1	Ötüg ıd-:	1
Ölütçi bol-:	1	Yaruk ıd-:	1
Sevinçlüg bol-:	1	Yingne ıd-:	1
Busuş boşut-:	1	İsig öz ıd-:	1
Emgek boşut-:	1	Bengi iç-:	1
Sav bozul-:	1	Agır igle-:	1
Nırvanig bul-:	1	Ev it-:	1
Ölmekig bul-:	1	Yalanguz kal-:	1
Tuyunmakıg bul-:	1	Tirig esen kavış-:	1
Tüş bul-:	1	Oy kaz-:	1
Edgü kılınç bul-:	1	Buyan kazgan-:	1
Küç küsün bul-:	1	Edgü kılınç kazgan-:	1
Kergeki büt-:	1	Dıdım ked-:	1
Köngülçe büt-:	1	Tüş yimiş kedi-:	1
Tilek bütür-:	1	Köngülte kelür-:	1
Çaşut çaşur-:	1	Kadgu/Kaygu kelür-:	1
Emgek emget-:	1	Busuş kadgu kelür-:	1
İg kem emle-:	1	Küç küsün kev-:	1
İg toga emle-:	1	Edgü kıl-:	1

İş kıl-:	1	Tüp tüz kör-:	1
Yungu kıl-:	1	Küç körkit-:	1
Buyan edgü kıl-:	1	Mün körün-:	1
Aş içgü kıl-:	1	Yıd köti-:	1
Buyan edgü kıl-:	1	Yıd yıpar köti-:	1
Oyun bediz kıl-:	1	Emgek kötür-:	1
Yıgıt sıgıt kıl-:	1	Üjik köyür-:	1
Kşantı kılın-:	1	Agız kuru-:	1
Kşantı çamhuy kılın-:	1	Aça adıra kutgar-:	1
Kılınç kılur-:	1	Busuşdın emgekdin kutgar-:	1
Kşantı kılur-:	1	İg agrıgdın kutrul-:	1
Asıg tusu kılur-:	1	Ezüg armak küçet-:	1
Nızvanılarıg kın-:	1	Ulug ünin möngre-:	1
Asıg tusu kir-:	1	Nom erdinig nomlat-:	1
İg agrıg kir-:	1	Aça adıra okıt-:	1
Aşdın kit-:	1	Uz ornan-:	1
Busuş kiter-:	1	Uz ornat-:	1
Busuş sakınç kiter-:	1	Sansar emgekindin ozgur-:	1
Emgek tolgak kiter-:	1	Emgek öçür-:	1
Küvenç köngül kiter-:	1	Ot öçür-:	1
Yagı yavlak kiter-:	1	İg öngedtür-:	1
Yivig tizig kiter-:	1	Artuk sakın-:	1
Et'öz kodıkar-:	1	Edgüti sakın-:	1
Yavlak kılınç kodtur-:	1	Ters tetrü sakın-:	1
Tozka toprakka kömül-:	1	Sakınç sakıntur-:	1
Alp kör-:	1	Ün sön-:	1
Emgek kör-:	1	Akurukaya sözle-:	1
Turkaru kör-:	1	Aça yada sözle-:	1
Asıg tusu kör-:	1	Kısga kavıra sözle-:	1

Sav söz sözle:-	1	Emgekke tegür:-	1
Sav sözleş:-	1	Sevinç tegür:-	1
Köngül süzül:-	1	Yakın tegür:-	1
Yol tap:-	1	Asıg tusuka tegür:-	1
İnç mengi tap:-	1	Edgü mengike tegür:-	1
Erinüksüz tapın:-	1	İnç tınça tegür:-	1
I tarıg tarı:-	1	Küç küsünke tegür:-	1
Balık tart:-	1	Emig/İmig tepre:-	1
Bıntavır tart:-	1	İg agrıg tepre:-	1
Erk tart:-	1	Ulug tın-	1
Yalınça tartıl:-	1	Edgüti tıngla:-	1
Tatıg tat:-	1	Köngül tog:-	1
Tatıg tatgan:-	1	Köngültin tog:-	1
İl oruntın taydur:-	1	Yultuz tog:-	1
Erkligke teg:-	1	Bilge bilig tog:-	1
Mengike teg:-	1	Garh yultuz tog:-	1
Sışka teg:-	1	Böz tokı:-	1
Yaşka teg:-	1	Ton tonan:-	1
Asıgka tusuka teg:-	1	Suv tök:-	1
İnç mengike teg:-	1	İg toga törçi:-	1
İnç tınça teg:-	1	İg törü:-	1
Erü erü teg:-	1	Tiş törü:-	1
Inag tegin:-	1	Tölet töşek töşe:-	1
Mengi tegin:-	1	Bütürü tur:-	1
İnç mengike tegin:-	1	Korkınçta tur:-	1
Öğrünç sevinç tegin:-	1	Köngülte tur:-	1
Su esen tegin:-	1	Küsüş tur:-	1
Ada tegürme:-	1	Şük tur:-	1
Biligke tegür:-	1	Yakın tur:-	1

Yürekde tur-:	1	Ootlug karımda tüş-:	1
Busuş kadtuda tur-:	1	Yavlak yolka tüş-:	1
Alp tüş-:	1	Ölümke ugra-:	1
Ölümke tüş-:	1	Ked uk-:	1
Agır tut-:	1	Ulug ünin ulı-:	1
Bekürü tut-:	1	Ulug ünin ulış-:	1
Erig tut-:	1	At ur-:	1
Örü tut-:	1	Örgün ur-:	1
Togum tut-:	1	Yala ur-:	1
Uçuz tut-:	1	Örgün urtur-:	1
Uz tut-:	1	Nızvanıg ut-:	1
Yarag tut-:	1	Yagı yavlak ut-:	1
İkireçgü köngül tut-:	1	Tiş uza-:	1
Köni törü tut-:	1	Emgeklertın üdrül-:	1
Orun ornag tut-:	1	Ayıg kılınçlartın üdrül-:	1
Ööç kek tut-:	1	Kut buyan üdrül-:	1
Övke köngül tut-:	1	Müyüz ün-:	1
Sizik köngül tut-:	1	Taşkın ün-:	1
Üz büz tut-:	1	Yokaru ün-:	1
Yarutu yaltrıtu tut-:	1	Yörüg ün-:	1
Agır ayag köngül tut-:	1	Kut buyan üste-:	1
Uçuz yinik köngül tut-:	1	Ög köngül üste-:	1
Mengi tuy-:	1	Öz yaş üste-:	1
Öz yaş tüke-:	1	Yaruk üstel-:	1
Üd kolu tüke-:	1	Bilge bilig üstel-:	1
Üd kün tüke-:	1	İlişig üz-:	1
Bodug türt-:	1	Ün üz-:	1
Kodı tüş-:	1	Tapıg udug üz-:	1
Tolı tüş-:	1	Ün üzül-:	1

Küç küsün üzül-:	1	Açıg ünin yığla-:	1
Aya yad-:	1	Katıg ünin yığla-:	1
Emgek yad-:	1	Açıg ünin yığlaş-:	1
Suv yad-:	1	Ot em yi-:	1
At yadıl-:	1	Yilpigü üze yilpi-:	1
Kar yag-:	1	Azmışlarıg yırçile-:	1
Yagmur yag-:	1	Katıgılanmakda yorı-:	1
Oot yalına-:	1	King yorı-:	1
Yaruk yalına-:	1	Kingürü yorı-:	1
Yaruk yaltrık yaltır-:	1	Köni yorı-:	1
Bek yap-:	1	Tüz yorı-:	1
Sansarka yapşın-:	1	Yırte yorı-:	1
Adınlarnıg yultuzınga yapşın-:	1	Yolça/yolınça yorı-:	1
Baş yar-:	1	Yorıgınça yorı-:	1
Yarukın yaltrıkın yarut-:	1	Ayıg köngülte yorı-:	1
Yaşın yaşına-:	1	Edgü köngülte yorı-:	1
Ögsüz yat-:	1	Yarlıgsız köngülte yorı-:	1
Ögsirep tınsırıp yat-:	1	Tekin kurugın yorı-:	1
Ögsüz tınsız yat-:	1	Bag yör-:	1
Örüg amıl yat-:	1	Kingürü yör-:	1
Yagı yavlak yavaltur-:	1	Aça adıra yör-:	1
Ögüz köl yayıl-:	1	Kan yuk-:	1
Ögüz köl yaykal-:	1	Küç küsün yungla-:	1
Yıd yıpar yıdışka-:	1	Saç baş yürünger-:	1

FİİL ESASLI EŞDİZİMLİLER DİZİNİ

aç-

*ulug aç-
edgü yollar aç-*

açı-

*köngül açı-
açıl-
köz açıl-*

açın-

*ton açın-
ayığ kılınç açın-*

adır-

*ay adır-
edgüsin ayığın adır-
ig toga adır-
isig öztin adır-*

adırıl-

nızvanıartın adırıl-

adırtla-

*edgüti adırtla-
ötek adırtla-
edgüsin ayığın adırtla-*

agtın-

*kökke agtın-
örü agtın-
yokarı agtın-
tengri yiringe agtın-*

ak-

*kan ak-
suv ak-
süti ak-
yaşı ak-*

akıt-

suv akıt-

al-

*at al-
ayag al-
buyan al-*

inag al-

tın al-

tsuy al-

bilge bilig al-

buyan edgü al-

edgü kılınç al-

tire yığa al-

alkın-

uguşı alkın-

küçi küsüni alkın-

amra-

kanmaksızın amra-

arı-

tsuy irinçü arı-

arın-

ayığ kılınçlartın arın-

arıt-

kkir arıt-

kılınç arıt-

kkir tapça arıt-

arta-

et'öz arta-

törü arta-

ı tarıg arta-

as-

pra kuşatrı as-

asıl-

yavalmakın asıl-

kutı buyanı asıl-

küç küsün asıl-

kün küninge asıl-

astur-

pra kuşatrı astur-

aşa-

köngülçe aş-
mengig aş-
tatıg aş-
tüşin utlısın aş-

aşat-

mengig aşat-

ata-

atın ata-
üküş ata-

ay-

köni kirtüsinçe ay-

ayıt-

sav ayıt-

baça-

arıg baça-

baçat-

arıg bağat-

bar-

basasınta bar-
edgün bar-
örü bar-
utru bar-
yaguk bar-
yakın bar-
tilegeli istegeli bar-

basıntur-

yagıka basıntur-

basıt-

busuş basıt-
ig basıt-
nızvanı basıt-
busuşka emgekke basıt-
ig agrıgka basıt-

başla-

bodun başla-
il başla-
şlök başla-
törü başla-
uz başla-

bodun kara başla-
il uluş başla-

bat-

busuşka bat-

bedize-

bediz bedize-

bedizet-

bediz bedizet-
uz bedizet-

bekle-

yavlak yol bekle-

bıçtur-

baş bıçtur-

bışrun-

tüz bışrun-

bir-

alkış bir-
buşı bir-
buyan bir-
kiginç bir-
küç bir-
kşantı bir-
mengi bir-
inç mengig bir-
ed tavar bir-
kut buyan bir-
küç küsün bir-

bol-

ayaglıg bol-
edgü bol-
emgeklig bol-
inçkülüg bol-
mengilig bol-
ölütçi bol-
sevinçlüg bol-
tegimlig bol-
tuş bol-
art basut bol-
asıg tusu bol-
igsiz kemsiz bol-
inç mengilig bol-

*umug inag bol-
umugı inagı bol-*

boşut-

*busuş boşut-
emgek boşut-*

bozul-

sav bozul-

bul-

*alkış bul-
edrem bul-
kut bul-
nırvanig bul-
ölmekig bul-
tuyunmakig bul-
tüş bul-
asıg tusu bul-
dışıt kşantı bul-
edgü kılınç bul-
inç mengig bul-
küç küsün bul-*

bügür-

suv бүгür-

büt-

*kergeki büt-
köngülçe büt-
küşüşi büt-
uz büt-
ı tarıg büt-
tüş yemiş büt-*

bütür-

tilek bütür-

çal-

yirke çal-

çaşur-

çaşut çaşur-

çökit-

tiz çökit-

emgen-

emgek emgen-

emget-

emgek emget-

emle-

*ig emle-
ig agrıg emle-
ig kem emle-
ig toga emle-*

er-

*mengi er-
arig süzük er-
ogulsuz kızsız er-*

ert-

*öng ert-
kalp et-
yıl ert-
kalp üd ert-
üd kolu ert-
öteg birim ert-*

ertür-

*kalp ertür-
kalp üd ertür-
üd kolu ertür-*

etizdür-

oyun etizdür-

evir-

*buyan evir-
edgüsin evir-
edgü kılınç evir-*

ıçgın-

il orun ıçgın-

ıd-

*ötüg ıd-
yaruk ıd-
yingne ıd-
isig öz ıd-*

iç-

bengi iç-

igle-

agır igle-

ilin-

sansarka ilin-

in-

kodı in-

işle-

*iş işle-
iş ködüğ işle-*

it-

*ev it-
ev bark it-*

kal-

yalanguz kal-

kan-

küsüş kan-

kantur-

küsüş kantur-

kaviş-

tiriğ esen kaviş-

kavşur-

*aya kavşur-
ilig kavşur-*

kaz-

oy kaz-

kazgan-

*buyan kazgan-
edgü kılınç kazgan-*

ked-

dıdım ked-

keci-

tüş yemiş keci-

kel-

*açığı kel-
emgek kel-
kirtüdin kel-
odunup kel-
yakın kel-*

*yala kel-
yiil kel-*

kelür-

*köngülte kelür-
kadgu/kaygu kelür-
busuş kadgu kelür-*

kev-

*nızvanı kev-
küç küsün kev-*

kıl-

*abışık kıl-
asıg kıl-
buyan kıl-
edgü kıl-
inç kıl-
iş kıl-
kılınç kıl-
kşantı kıl-
mengilig kıl-
öğretig kıl-
tsuy kıl-
yungu kıl-
agır ayag kıl-
buyan edgü kıl-
asıg tusu kıl-
aş içgü kıl-
ayıg kılınç kıl-
buyan edgü kıl-
edgü kılınç kıl-
inç mengi kıl-
iş ködüğ kıl-
kşantı çamhuy kıl-
oyun bediz kıl-
tapıg udug kıl-
tıdıg ada kıl-
yığıt sıgıt kıl-*

kılın-

*keyirkençig kıl-
kşantı kılın-
kşantı çamhuy kılın-*

kıltur-

*kılınç kıltur-
kşantı kıltur-
törüg kıltur-
asıg tusu kıltur-*

*ayığ kılınç kiltur-
edgü kılınç kiltur-*

kın-

nızvanıların kın-

kir-

*dyanta kir-
nırvanka kir-
asıg tusu kir-
ig ağıg kir-
ög karınında kir-*

kit-

*aşdın kit-
ırak kit-*

kiter-

*busuş kiter-
emgek kiter-
kkir kiter-
korkınç kiter-
busuş sakınç kiter-
emgek tolgak kiter-
küvenç köngül kiter-
yagı yavlak kiter-
yivig tizig kiter-*

kod-

*et'öz kod-
sav söz kod-*

kodıkar-

et'öz kodıkar-

kodtur-

yavlak kılınç kodtur-

kol-

kut kol-

kolun-

kut kolun-

kongrul-

tiş kongrul-

kömül-

tozka toprakka kömül-

kör-

*asıgın kör-
alp kör-
emgek kör-
titrü kör-
turkaru kör-
yavızığ kör-
asıg tusu kör-
tüp tüz kör-*

körkit-

küç körkit-

körün-

mün körün-

köti-

*yıd köti-
yıd yıpar köti-*

kötrül-

atı kötrül-

kötür-

*il kötür-
emgek kötür-
örü kötür-*

köyür-

*tütsüg köyür-
üjik köyür-
yıd yıpar köyür-*

kuru-

agız kuru-

kutgar-

*aça adıra kutgar-
busuşdın emgekdin kutgar-*

kutrul-

ig ağıgdın kutrul-

küçet-

ezüg armak küçet-

mengile-

mengi mengile-

möngre-

ulug ünin möngre-

nomla-

kingürü nomla-
nom nomla-
aça yada nomla-
nom erdini nomla-

nomlat-

kingürü nomlat-
nom nomlat-
nom erdinig nomlat-

okıt-

kingürü okıt-
aça adıra okıt-
aça yada okıt-

olur-

bagdaşını olur-
kanglıda olur-

ornan-

uz ornan-

ornat-

uz ornat-

oz-

emgekdin oz-

ozgur-

emgekdin ozgur-
sansar emgekintin ozgur-

öçür-

emgek öçür
ot öçür-

öğretin-

yangırtı öğretin-

ökün-

ayığ kılınç ökün-

öngedtür-

ig öngedtür-
igligleirg öngedtür-
ig agrıg öngedtür-

ötün-

ötüg ötün-
aça yada ötün-

saç-

köngül saç-
ög saç-
suv saç-

sakın-

artuk sakın-
edgüti sakın-
sakınç sakın-
ters tetrü sakın-

sakıntur-

sakınç sakıntur-

sanç-

yingne sanç-

sıgta-

açıg ünin sıgta-

sıgtaş-

ulug ünin sıgtaş-

sing-

aş sing-

soçul-

ton soçul-

sön-

ün sön-

sözle-

akurukaya sözle-
çulvu sözle-
sav sözle-
şlök sözle-
aça yada sözle-
kısga kavıra sözle-
sav söz sözle-

sözleş-

sav sözleş-

sugul-

suv sugul-

süzül-

köngül süzül-
tamtur-
yula tamtur-
tap-
yol tap
inç mengi tap-
yol yingak tap-
tapın-
erinüksüz tapın-
yakın tapın-
tarı-
ı tarıg tarı-
tarık-
ırak tarık-
tarkar-
köngül tarkar-
ada tuda tarkar-
tıdıg ada tarkar-
tart-
balık tart-
bıntavır tart-
erk tart-
örü tart-
taşkaru tart-
tartıl-
yalınçka tartıl-
tat-
tatıg tat-
tatgan-
tatıg tatgan-
tayan-
köngülke tayan-
bilge biligke tayan-
taydur-
il oruntın taydur-
teg-
biligke teg-
edgüke teg-

emgekke teg-
erkligke teg-
erksinmekke teg-
kutka teg-
mengike teg-
mungadmakka teg-
sışka teg-
tüşke teg-
üskinte teg-
yaşka teg-
yakın teg-
yirke teg-
asıgka tusuka teg-
edgüke mengike teg-
inç mengike teg-
inç tınçka teg-
erü erü teg-
tüşke utlıka teg-

tegin-

atı tegin-
ınag tegin-
mengi tegin-
inç mengike tegin-
küyyü küzetü tegin-
ögrünç sevinç tegin-
su esen tegin-

tegür-

ada tegür-
asıgka tegür-
biligke tegür-
edgüke tegür-
emgekke tegür-
mengike tegür-
sevinç tegür-
yakın tegür-
yirke tegür-
asıg tusuka tegür-
edgü mengike tegür-
inç mengike tegür-
inç tınçka tegür-
küç küsünke tegür-
tüş utlıka tegür-

tepre-

ig tepre-
emig/imig tepre-
yir tepre-

*ig agrıg tepre-
ig toga tepre*

tez-

ırak tez-

tılangur-

*ulug tılangur-
sogançıg tatuglıg tılangur-*

tın-

ulug tın-

tingla-

*edgüti tıngla-
titrü tıngla-*

tik-

örü tik-

tile-

inç mengi tile-

tit-

*et'öz tit-
öz tit-*

titre-

et'öz titre-

tog-

*köngül tog-
köngültin tog-
yangı tog-
yultuz tog-
bilge bilig tog-
garh yultuz tog-
ögrünç sevinç tog-*

tokı-

*böz tokı-
küvrüg tokı-*

tonan-

ton tonan-

tök-

suv tök-

tökül-

yagmur tökül-

yaş tökül-

törçi-

*ig törçi-
ig agrıg törçi-
ig toga törçi-*

töri-/törü-

*ig törü-
tiş törü-*

töşe-

tölet töşek töşe-

tur-

*bütürü tur-
korkınçta tur-
köngülte tur-
küstiş tur-
mengü tur-
orunta tur-
örü tur-
sakinç tur-
şük tur-
yakın tur-
yirtinçüde tur-
yokaru tur-
yürekde tur-
busuş kadguda tur-
korkunç sıkışta tur-*

turgur-

*küstiş turgur-
sakinç turgur-
yirtinçüde turgur-
yügerü turgur-*

tuş-

*alp tuş-
emgekke tuş-
ölümke tuş-*

tut-

*agır tut-
arig tut-
bekürü tut-
erig tut-
köngülte tut-
orun tut-
örü tut-*

teng tut-
 togum tut-
 tüz tut-
 uçuz tut-
 uz tut-
 üd tut-
 yarag tut-
 yarlıg tut-
 ikireçgü köngül tut-
 köni törü tut-
 küyü küzetü tut-
 orun ornag tut-
 ööç kek tut-
 övke köngül tut-
 sizik köngül tut-
 umug inag tut-
 üz büz tut-
 yakın yaguk tut-
 yaritu yaltritu tut-
 ağır ayag köngül tut-
 uçuz yinik köngül tut-
tutun-
 ay tutun-
 kün tutun-
tuy-
 mengi tuy-
 yıd tuy-
 köni tüz tuy-
tuyun-
 köni tüz tuyun
tüg-
 yip üze tüg-
tüke-
 öz yaş tüke-
 üd kolu tüke-
 üd kün tüke-
türt-
 bodug türt-
 yıd yıpar türt-
tüş-
 emgekke түş-
 kodı түş-
 tamuka түş-

tiş түş-
 tolı түş-
 töpün түş-
 yaşın түş-
 yultuz түş-
 ootlug karımda түş-
 yavlak yolka түş-
tüşe-
 tül түşe-
ugra-
 alkingalı ugra-
 ölümke ugra-
uk-
 ked uk-
 titrü uk-
ula-
 isig öz ula-
ulı-
 ulug ünin ulı-
ulış-
 ulug ünin ulış-
ur-
 at ur-
 örgün ur-
 tütsüg ur-
 yala ur-
ursuk-
 okın ursuk-
urtur-
 örgün urtur-
ut-
 nızvanıg ut-
 süü ut-
 yagı ut-
 yagı yavlak ut-
uza-
 tiş uza-
üdrül-

*emgeklertin üdrül-
kkirtin üdrül-
ayıg kılınçlartın üdrül-
kut buyan üdrül-*

ün-

*müyüz ün-
taşkaru ün-
taşkın ün-
ün ün-
yaruk ün-
yokaru ün-
yörüğ ün-*

üntür-

taşkaru üntür-

ür-

labayıg ür-

üste-

*kut buyan üste-
ög köngül üste-
öz yaş üste-*

üstel-

*emgek üstel
yaruk üstel-
bilge bilig üstel-
öz yaş üstel-*

üz-

*ilişig üz-
ün üz-
tapıg udug üz-*

üzül-

*ün üzül-
küç küsün üzül-*

yad-

*aya yad-
emgek yad-
suv yad-
kingürü yad-*

yadıl-

*at yadıl-
kingürü yadıl-
yaruk yadıl-*

*at küü yadıl-
saç baş yadıl-*

yadtur-

kingürü yadtur-

yag-

*kar yag-
yagmur yag-*

yagıt-

yagmur yagıt-

yalına-

*oot yalına-
yaruk yalına-*

yaltır-/yaltri-

*yaruk yaltri-
yaruk yaltrık yaltri-*

yan-

*edgütin yanma-
kirtgünçtin yan-
yorıgtın yan-*

yanç-

*çerig yanç-
yagı yanç-*

yançıl-

yürek yançıl-

yangkur-

ün yangkur-

yap-

bek yap-

yapşın-

*sansarka yapşın-
adınlarning yutuzinga yapşın-*

yar-

baş yar-

yarlıka-

yarlıg yarlıka-

yarı-

yarun yarı-

yarut-

yaruk yarut-
yarukın yaltrıkın yarut-

yaşa-

uzun yaşa-

yaşma-

yaşın yaşına-

yat-

ögsüz yat-
ögsirep tınsırap yat-
ögsüz tınsız yat-
örüg amıl yat-

yavaltur-

yagı yavlak yavaltur-

yayıl-

ögüz köl yayıl-

yaykal-

ögüz köl yaykal-

yıdışka-

yıd yıpar yıdışka-

yıgla-

açıg ünin yıgla-
katıg ünin yıgla-

yıglaş-

açıg ünin yıglaş-

yi-

ot em yi-

yilpi-

yilpigü üze yilpi-

yiltir-

yiil yiltir-

yirçile-

azmışlarıg yirçile-

yit-

küçi yit-

yokad-

et'öz yokad-

yorı-

katıgılanmakda yorı-
king yorı-
kingürü yorı-
köni yorı-
tüz yorı-
yadag yorı-
yirte yorı-
yolca//yolınça yorı-
yolta yorı-
yorigça yorı-
yorigınça yorı-
yorigda yorı-
yorigınta yorı-
ayıg köngülte yorı-
edgü köngülte yorı-
yarlıgsız köngülte yorı-
tekin kurugın yorı-

yör-

bag yör-
kingürü yör-
aça adıra yör-

yu-

suv üze yu-

yuk-

kan yuk-

yun-

arıg yun-

yungla-

küç küsün yungla-

yürünger-

saç baş yürünger-

